

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE EĞİTİM VE DİL POLİTİKALARININ
TÜRKÇE EĞİTİMİNE YANSIMASI

DOKTORA TEZİ

Mehmet ALVER

Malatya-2015

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE EĞİTİM VE DİL POLİTİKALARININ
TÜRKÇE EĞİTİMİNE YANSIMASI

DOKTORA TEZİ

Mehmet ALVER

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Malatya-2015

KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C.
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

Mehmet ALVER tarafından hazırlanan CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE EĞİTİM VE DİL POLİTİKALARININ TÜRKÇE EĞİTİMİNE YANSIMASI başlıklı bu çalışma, 30.10.2015 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

		İmza
Başkan:	Prof. Dr. Hasan KAVRUK
Üye	Doç. Dr. Mehmet Akif ÇEÇEN
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Eyüp İZCİ
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇİFTÇİ
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Bekir KAYABAŞI

ONAY

...../...../201..
Prof. Dr. Burhanettin DÖNMEZ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Hasan KAVRUK'un danışmanlığında doktora tezi olarak hazırladığım **Cumhuriyet'ten Günümüze Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Eğitime Yansıması** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Mehmet ALVER

ÖN SÖZ

Eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişim ve gelişmelerin Türkçe eğitime yansımaları amaçlayan bu çalışma beş bölüme ayrılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları yer almıştır. İkinci bölümde kuramsal bilgilerden bahsedilmiş, ilgili araştırmalar özetlenmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde 1923-2012 yılları arasında uygulanan eğitim ve dil politikaları belirlenmiş; hükümet programları, millî eğitim şûraları, kalkınma planları ve Avrupa Birliği ilerleme raporlarında eğitim ve dil politikalarıyla ilgili alınan önemli görüş ve kararlar özetlenmiştir. Eğitim ve dil politikaları doğrultusunda yetiştirilmesi hedeflenen insan tipinin nitelikleri ortaya konulmuştur. Eğitim ve dil politikaları doğrultusunda yetiştirilmesi hedeflenen insan tipinin Türkçe eğitime yansımaları belirleyebilmek için, 8 Türkçe öğretim programı ve 27 MEB Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’de son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitime ne derecede yansıdığını belirleme konusunda, ortaokul Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden faydalanılmıştır. Beşinci bölümde ise araştırmanın sonuçları ve öneriler yer almıştır.

Çalışmanın yapılmasında bana cesaret veren, bilgi ve birikimleriyle yolumu aydınlatan değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Hasan KAVRUK’a şükranlarımı sunarım. Çalışma süresince bana her konuda yol gösteren ve yönlendirmeleriyle çalışmaya büyük katkılar sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Akif ÇEÇEN’e ve Yrd. Doç. Dr. Eyüp İZCİ’ye teşekkür ederim. Yüksek Lisans ve Doktora eğitimim süresince kendilerini tanıtmaktan büyük onur duyduğum ve her konuda bana yardımları dokunan Prof. Dr. Songül TAŞ’a, Doç. Dr. Nesrin SİS’e, Doç. Dr. İlhan ERDEM’e, Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÇİFTLİKÇİ’ye saygılarımı sunarım. Öğrencisi olmaktan mutluluk duyduğum, çalışmalarında desteğini gördüğüm Öğr. Gör. Şenol SANCAK’a minnettarım. Beni destekleyen aileme, her zaman yanımda olduğunu hissettiğim ve bana sabır gösteren eşim Nazmiye YILDIZ ALVER’e ve ailemize uğur getiren biricik canım kızım Öykü’ye çok teşekkür ederim.

Mehmet ALVER

ÖZET

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE EĞİTİM VE DİL POLİTİKALARININ TÜRKÇE EĞİTİMİNE YANSIMASI

ALVER, Mehmet

Doktora, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Ekim-2015, XV+541 sayfa

Türkiye’de, Cumhuriyet’ten günümüze uygulanan eğitim ve dil politikalarının belirlenmesi ve bu politikaların Türkçe eğitimine yansımalarını incelemek, bu konuda yapılan çalışmaların sınırlılığı göz önüne alındığında önemli görülmüştür. Yaklaşık doksan yıllık bir süreçte, ülkede uygulanan eğitim ve dil politikalarını belirlemek, bu politikaların Türkçe eğitimine yansımalarını değerlendirmek, bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. 1923’ten 2012 yılına kadar uygulanan eğitim ve dil politikasını belirleyebilmek için hükümet programlarından, millî eğitim şûralarından, kalkınma planlarından, Avrupa Birliği ilerleme raporlarından ve ilgili literatürden yararlanılmıştır. Eğitim ve dil politikaları ile yetiştirilmek istenen insan profili hedefi belirlendikten sonra, Türkçe eğitiminde bu hedefe ulaşıp ulaşılmadığını tespit etmek için, Cumhuriyet’ten günümüze uygulanan Türkçe öğretim programları ve Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Bu yönüyle çalışma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Çalışma, betimsel bir araştırma olduğu için veriler, doküman taraması yoluyla elde edilmiştir. Türkiye’de son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine ne derecede yansıdığı konusunda Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden faydalanılmıştır. Bu amaçla Giresun il merkezinde en az 10 yıllık kıdeme sahip 15 ortaokul Türkçe öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Araştırmanın verileri niteliksel veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirme neticesinde, geçmişten bugüne hazırlanmış ve uygulanmış olan Türkçe öğretim programlarının ve Türkçe ders kitaplarının, eğitim ve dil politikaları ile hedeflenen yetiştirilecek insan tipine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Eğitim politikası, dil politikası, Türkçe eğitimi.

ABSTRACT

REFLECTION OF THE EDUCATION AND LANGUAGE POLICY FROM REPUBLIC TO PRESENT IN THE TURKISH EDUCATION

ALVER, Mehmet
Ph.D., İnönü University Institute of Educational Sciences
Turkish Education Department
Department of Turkish Teaching

Advisor: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

October-2015, XV+541 pages

In Turkey, the determination of the education and language policies from Republic to today and examining the reflection of these policies on the Turkish education system and the limitations of the studies on this issue were considered important. The objection of this study is to determine the these policies implemented in the country and assess the reflection on the Turkish education. To identify language and education policies which were applied from 1923 to 2012, government programs, the National Education Council, the development plans the progress report of the European Union and the relevant literature were used. First, the desired target human profile was identified. Later, Turkish Ministry of National Education curriculum and textbooks were examined which were applied from Republic to the present day in order to determine whether Turkish education has been reached this goal or not. Due to the aspect of scanning model, this study is a descriptive research study. Therefore data was obtained by scanning documents. In Turkey, in the last 10 years (2004-2014) to understand what extent is reflected of the changes in the language and education policies in Turkish training has benefited from the views of the Turkish teachers. For this purpose, in the Giresun city centre 15 secondary school Turkish teachers who have at least 10 years of seniority were interviewed. The research data were collected using a semi-structured interview technique which is one of the qualitative data collection techniques. The data obtained in the study were analyzed using descriptive analysis techniques. As a result of the examination and evaluation of the curriculum of Turkish and Turkish textbooks, education and language policy was concluded appropriate to targeted human profile.

Key words: Education policy, language policy, Turkish education

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	
ONUR SÖZÜ	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	5
1.3. Önem.....	6
1.4. Varsayımlar.....	7
1.5. Sınırlılıklar	8
1.6. Tanımlar	8
2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	10
2.1. Kuramsal Bilgiler	10
2.1.1. Eğitimin Önemi ve Politika ile İlişkisi.....	10
2.1.2. Dilin Önemi ve Politika ile İlişkisi.....	15
2.1.3. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Hükümet Programlarının Yeri	21
2.1.4. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Millî Eğitim Şûralarının Yeri	23
2.1.5. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Kalkınma Planlarının Yeri.....	28
2.1.6. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Avrupa Birliği İlerleme Raporlarının Yeri.....	29
2.1.7. Eğitim ve Dille İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler.....	32
2.1.8. Eğitim ve Dil Politikalarının Yansıması Olarak Eğitim/Öğretim Programları	35
2.1.9. Eğitim ve Dil Politikalarının Yansıması Olarak Ders Kitapları.....	37
2.2. İlgili Araştırmalar.....	42

3. YÖNTEM.....	73
3.1. Araştırmanın Modeli	73
3.2. Çalışma Materyali ve Grubu	74
3.3. Verilerin Toplanması	74
3.3.1. Doküman İncelemesi.....	74
3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	75
3.4. Verilerin Analizi	78
4. BULGULAR ve YORUMLAR	79
4.1. 1923-1938 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitime Yansıması.....	79
4.1.1. 1923-1938 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası.....	79
4.1.2. 1923-1938 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası.....	85
4.1.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası	104
4.1.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar	106
4.1.4.1. I. Maarif Kongresi (1921)	106
4.1.4.2. Birinci Heyet-i İlmiye (15 Temmuz- 15 Ağustos 1923).....	107
4.1.4.3. İkinci Heyet-i İlmiye (23 Nisan 1924).....	108
4.1.4.4. Üçüncü Heyet-i İlmiye (27 Aralık 1925).....	109
4.1.5. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler.....	109
4.1.5.1. 430 Sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924)	109
4.1.5.2. 789 Sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun (1926).....	110
4.1.5.3. 805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun (1926)	111
4.1.5.4. 1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun (1928)	112
4.1.5.5. 7284 Sayılı Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi (1928)	112
4.1.5.6. Söz Derleme Talimatnamesi (1932).....	113
4.1.6. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansıması	113
4.1.6.1. Türkçe Öğretim Programlarının Genel Özellikleri	114

4.1.6.1.1. 1340 (1924) Lise Birinci Devre Müfredat Programı'nın Genel Özellikleri	114
4.1.6.1.2. 1929 Ortamektep Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri	115
4.1.6.1.3. 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri	116
4.1.6.1.4. 1938 Ortaokul Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri	117
4.1.6.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları	117
4.1.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişimlerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansımaları	123
4.2. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansımaları	127
4.2.1. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası	127
4.2.2. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası	133
4.2.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası	136
4.2.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar	139
4.2.4.1. I. Millî Eğitim Şûrası (17-29 Temmuz 1939)	139
4.2.4.2. II. Millî Eğitim Şûrası (15-21 Şubat 1943)	140
4.2.4.3. III. Millî Eğitim Şûrası (2-10 Aralık 1946)	140
4.2.4.4. IV. Millî Eğitim Şûrası (23-31 Ağustos 1949)	141
4.2.5. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler	142
4.2.5.1. 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu (1940)	142
4.2.6. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları	142
4.2.6.1. 1949 Ortaokul Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri	143
4.2.6.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programı'na Yansımaları	145
4.2.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişimlerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansımaları	152
4.3. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansımaları	157
4.3.1. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası	157

4.3.2. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası.....	162
4.3.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası	164
4.3.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar	166
4.3.4.1. V. Millî Eğitim Şûrası (04-14 Şubat 1953).....	166
4.3.4.2. VI. Millî Eğitim Şûrası (18-23 Mart 1957).....	167
4.3.5. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler.....	167
4.3.5.1. 5830 Sayılı Kanun (1951).....	167
4.3.5.2. 6234 Sayılı Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun (1954).....	168
4.3.6. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları	169
4.3.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansımaları.....	169
4.4. 1960-1980 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansımaları.....	173
4.4.1. 1960-1980 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası.....	173
4.4.2. 1960-1980 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası.....	179
4.4.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası	184
4.4.3.1. I. Gürsel Hükümeti Programı (30.05.1960-05.01.1961).....	184
4.4.3.2. II. Gürsel Hükümeti Programı (05.01.1961-20.11.1961).....	185
4.4.3.3. VIII. İnönü Hükümeti Programı (20.11.1961-25.06.1962).....	185
4.4.3.4. IX. İnönü Hükümeti Programı (25.06.1962-25.12.1963)	186
4.4.3.5. X. İnönü Hükümeti Programı (25.12.1963-20.02.1965).....	187
4.4.3.6. Ürgüplü Hükümeti Programı (20.02.1965-27.10.1965).....	188
4.4.3.7. I. Demirel Hükümeti Programı (27.10.1965-03.11.1969).....	188
4.4.3.8. II. Demirel Hükümeti Programı (03.11.1969-06.03.1970)	189
4.4.3.9. III. Demirel Hükümeti Programı (06.03.1970-26.03.1971).....	192
4.4.3.10. I. Erim Hükümeti Programı (26.03.1971-11.12.1971).....	193
4.4.3.11. II. Erim Hükümeti Programı (11.12.1971-22.05.1972)	194

4.4.3.12. Melen Hükümeti Programı (22.05.1972-15.04.1973).....	194
4.4.3.13. Talu Hükümeti Programı (15.04.1973-26.01.1974).....	195
4.4.3.14. I. Ecevit Hükümeti Programı (26.01.1974-17.11.1974)	196
4.4.3.15. Irmak Hükümeti Programı (17.11.1974-31.03.1975)	197
4.4.3.16. IV. Demirel Hükümeti Programı (31.03.1975-21.06.1977).....	198
4.4.3.17. II. Ecevit Hükümeti Programı (21.06.1977-21.07.1977)	200
4.4.3.18. V. Demirel Hükümeti Programı (21.07.1977-05.01.1978)	201
4.4.3.19. III. Ecevit Hükümeti Programı (05.01.1978-12.11.1979).....	203
4.4.3.20. VI. Demirel Hükümeti Programı (12.11.1979-12.09.1980).....	205
4.4.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar	206
4.4.4.1. VII. Millî Eğitim Şûrası (5-15 Şubat 1962)	206
4.4.4.2. VIII. Millî Eğitim Şûrası (28 Eylül-3 Ekim 1970).....	208
4.4.4.3. IX. Millî Eğitim Şûrası (24 Haziran-4 Temmuz 1974).....	211
4.4.5. Kalkınma Planlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar.....	216
4.4.5.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	216
4.4.5.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	220
4.4.5.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	226
4.4.5.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	235
4.4.6. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler	242
4.4.6.1. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961).....	242
4.4.6.2. 625 Sayılı Özel Okullar Kanunu (1965)	244
4.4.6.3. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu (1973).....	245
4.4.6.4. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Hazırlanan Bölge İlkokulları Yönetmeliği.....	250
4.4.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansıması	251
4.4.7.1. 1962 Ortaokul Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri	251
4.4.8. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansıması.....	251

4.5. 1980-2002 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansıması.....	256
4.5.1. 1980-2002 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası.....	256
4.5.2. 1980-2002 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası.....	269
4.5.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası	279
4.5.3.1. Ulusu Hükümeti Programı (20.09.1980-13.12.1983)	280
4.5.3.2. I. Özal Hükümeti Programı (13.12.1983-21.12.1987).....	281
4.5.3.3. II. Özal Hükümeti Programı (21.12.1987-09.11.1989).....	283
4.5.3.4. Akbulut Hükümeti Programı (09.11.1989-23.06.1991).....	284
4.5.3.5. I. Yılmaz Hükümeti Programı (23.06.1991-20.11.1991).....	286
4.5.3.6. VII. Demirel Hükümeti Programı (21.11.1991-25.06.1993)	289
4.5.3.7. I. Çiller Hükümeti Programı (25.06.1993-05.10.1995).....	291
4.5.3.8. II. Çiller Hükümeti Programı (05.10.1995-30.10.1995)	292
4.5.3.9. III. Çiller Hükümeti Programı (30.10.1995-06.03.1996).....	293
4.5.3.10. II. Yılmaz Hükümeti Programı (06.03.1996-28.06.1996).....	293
4.5.3.11. Erbakan Hükümeti Programı (28.06.1996-30.06.1997).....	294
4.5.3.12. III. Yılmaz Hükümeti Hükümet Programı (30.06.1997-11.01.1999)	295
4.5.3.13. IV. Ecevit Hükümeti Programı (11.01.1999-28.05.1999).....	297
4.5.3.14. V. Ecevit Hükümeti Programı (28.05.1999-18.11.2002).....	297
4.5.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar	298
4.5.4.1. X. Millî Eğitim Şûrası (23-26 Haziran 1981)	299
4.5.4.2. XI. Millî Eğitim Şûrası (8-11 Haziran 1982).....	301
4.5.4.3. XII. Millî Eğitim Şûrası (18-22 Haziran 1988).....	303
4.5.4.4. XIII. Millî Eğitim Şûrası (15-19 Ocak 1990).....	314
4.5.4.5. XIV. Millî Eğitim Şûrası (27-29 Eylül 1993)	315
4.5.4.6. XV. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996)	317
4.5.4.7. XVI. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 1999)	323
4.5.5. Kalkınma Planlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar.....	325

4.5.5.1. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).....	325
4.5.5.2. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	327
4.5.5.3. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).....	330
4.5.5.4. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).....	337
4.5.6. AB İlerleme Raporlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüşler.....	342
4.5.6.1. Avrupa Birliği 1998 Türkiye İlerleme Raporu.....	342
4.5.6.2. Avrupa Birliği 1999 Türkiye İlerleme Raporu.....	343
4.5.6.3. Avrupa Birliği 2000 Türkiye İlerleme Raporu.....	343
4.5.6.4. Avrupa Birliği 2001 Türkiye İlerleme Raporu.....	345
4.5.6.5. Avrupa Birliği 2002 Türkiye İlerleme Raporu.....	346
4.5.7. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler	348
4.5.7.1. 18245 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullarda Burs, Parasız Yatılılık ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği (1983)	348
4.5.7.2. Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında Akdedilen (Millî Eğitimi Geliştirme Projesi) İkraz Anlaşması (1990).....	349
4.5.7.3. 4306 Sayılı Kanun (1997)	351
4.5.7.4. 98/11444 Karar Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında İkraz Anlaşması (Temel Eğitim Projesi) (1998).....	352
4.5.7.5. Kasım 1999 Tarih ve 2506 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi	353
4.5.7.6. Kasım 1999 Tarihli ve 2506 Sayılı Tebliğler Dergisinde Yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi	354
4.5.8. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansıması	354
4.5.8.1. 1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nın Genel Özellikleri.....	358
4.5.8.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programı'na Yansıması.....	360
4.5.9. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansıması.....	376
4.6. 2002-2012 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansıması.....	384

4.6.1. 2002-2012 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası.....	384
4.6.2. 2002-2012 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası.....	396
4.6.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası	404
4.6.3.1. Gül Hükümeti Programı (18.11.2002-14.03.2003).....	404
4.6.3.2. I. Erdoğan Hükümeti Programı (14.03.2003-29.08.2007).....	407
4.6.3.3. II. Erdoğan Hükümeti Programı (29.08.2007-06.07.2011).....	409
4.6.3.4. III. Erdoğan Hükümeti Programı (06.07.2011-29.08.2014)	411
4.6.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar	415
4.6.4.1. XVII. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 2006).....	415
4.6.4.2. XVIII. Millî Eğitim Şûrası (1-5 Kasım 2010).....	420
4.6.5. Kalkınma Planlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar.....	427
4.6.5.1. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	427
4.6.6. AB İlerleme Raporlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüşler.....	432
4.6.6.1. Avrupa Birliği 2003 Türkiye İlerleme Raporu.....	432
4.6.6.2. Avrupa Birliği 2004 Türkiye İlerleme Raporu.....	434
4.6.6.3. Avrupa Birliği 2005 Türkiye İlerleme Raporu.....	437
4.6.6.4. Avrupa Birliği 2006 Türkiye İlerleme Raporu.....	439
4.6.6.5. Avrupa Birliği 2007 Türkiye İlerleme Raporu.....	441
4.6.6.6. Avrupa Birliği 2008 Türkiye İlerleme Raporu.....	443
4.6.6.7. Avrupa Birliği 2009 Türkiye İlerleme Raporu.....	445
4.6.6.8. Avrupa Birliği 2010 Türkiye İlerleme Raporu.....	447
4.6.6.9. Avrupa Birliği 2011 Türkiye İlerleme Raporu.....	449
4.6.6.10. Avrupa Birliği 2012 Türkiye İlerleme Raporu.....	451
4.6.7. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler	453
4.6.7.1. 652 Karar Sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011).....	453
4.6.7.2. 6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012)	456

4.6.8. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları	458
4.6.8.1. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın Genel Özellikleri	461
4.6.8.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programı'na Yansımaları.....	463
4.6.9. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansımaları.....	471
4.6.10. Ortaokul Türkçe Öğretmenlerinin Son 10 Yılda (2004-2014) Eğitim ve Dil Politikalarında Yaşanan Değişimlerin Türkçe Eğitimine Yansımaları Hakkındaki Görüşleri	474
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	503
5.1. Sonuçlar	503
5.2. Öneriler	514
5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	514
5.2.2. Araştırmacılar için Öneriler	516
KAYNAKÇA.....	517
EKLER.....	539

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1 : Cumhuriyet'in Kuruluşundan 2012 Yılına Kadar Kurulan Hükümetler
- Tablo 2 : 1939-2012 Yılları Arasında Düzenlenen Millî Eğitim Şûralarının Gündem Maddeleri
- Tablo 3 : 1963-2012 Yılları Arasında Hazırlanan ve Uygulamaya Konulan Kalkınma Planları
- Tablo 4 : Cumhuriyet'in Kuruluşundan 2012 Yılına Kadar Çıkarılan Bazı Önemli Kanun ve Düzenlemeler
- Tablo 5 : Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze İlköğretim II. Kademe için Hazırlanan ve Uygulamaya Konulan Eğitim/Öğretim Programları
- Tablo 6 : Cumhuriyet'ten Günümüze İlköğretim II. Kademe için Hazırlanan ve Okutulması Uygun Görülen MEB Türkçe Ders Kitapları
- Tablo 7 : Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölüm ve Mesleki Kıdemleri
- Tablo 8 : Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Hangi Yaklaşımların (Çağdaş, Millî) Ön Plana Alındığına Dair Öğretmen Görüşleri
- Tablo 9 : Öğretmenlerin Eğitim ve Dil Politikaları Üzerinde Siyasi, Sosyal, Ekonomik ve Toplumsal Değişimlerden Hangisinin Daha Çok Etkili Olduğuna İlişkin Görüşleri

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	: Adalet Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	: Dünya Bankası, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RG	: Resmî Gazete
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TV	: Televizyon
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire

1. GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları yer almıştır.

1.1. Problem Durumu

Bireyler tarafından belirlenen ve oluşturulan toplumlar zaman geçtikçe bireyler üzerinde belirleyici etkiye sahip olmaya başlamıştır. Toplumlar, bireylerin mevcut toplum düzenine uyum ve katkı sağlayacak şekilde yetiştirilmesini koşullandırmıştır. Günümüz toplumlarında bu düzene uyum sağlayacak insan tipinin yetiştirilmesi görevi eğitime verilmiştir (Akhundova, 2012: 16).

Eğitim, üzerinde çok tartışılan ve birçok tanımı yapılan bir kavramdır. Genel olarak eğitim, bireye bilgi ve beceri kazandıran, bireyin topluma uyum sağlamasını amaçlayan etkinliklerin tümüne verilen ortak isimdir. Eğitim, toplumu oluşturan bireyleri, çağdaş gelişmeler ve ülkenin gereksinimleri doğrultusunda yetiştirme görevini üstlenmiştir. Bir toplumun, sahip olduğu insan gücü kaynağının niteliğini geliştirmesi, yükseltmesi, aklın ve bilimin yol göstericiliğinde çağdaş bir eğitim sistemi kurmasına ve bunu da etkili bir biçimde sürdürmesine bağlıdır. Bu nedenle toplumların, bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmeleri, hızla gelişen dünyada değişmeye öncülük eden ülkeler arasında yer alabilmeleri ancak eğitimle olanaklıdır.

Dünya baş döndürücü bir gelişme süreci içerisine girmiştir. Teknolojik gelişmeleri takip edemeyen toplumları gelecekte birçok problem beklemektedir. Sorunlarla karşılaşmamak için sağlam bir eğitim sistemi kurulmalı ve gelişmeleri dışarıdan takip etmek yerine, gelişim ve değişimin içinde yer almak gereklidir. Sağlam bir eğitim sistemi kuramayan toplumların, çağdaş dünya üzerinde kendilerine yer edinmeleri ve söz sahibi olmaları imkânsızdır. Milletlerin gelişmesi ya da geri kalması eğitim faaliyetlerinin gerçekleşme düzeyine bağlıdır. Eğitim faaliyetlerinin tam anlamıyla uygulanabilmesi için de sağlam eğitim politikalarına ihtiyaç vardır.

Eğitim, vasıflı bireyleri yetiştirirken gúcünü eğitim politikasından alır. Bireylerin alacağı eğitimin esaslarının devlet tarafından belirlenmesi eğitim politikasını tanım-larken, eğitim politikasının bugünün gereksinimlerini gidermeye yönelik olduğu kadar, gelecekte de ortaya çıkabilecek ihtiyaçları karşılamaya yönelik olması ve toplumun gerçekleriyle bağdaşması gerekmektedir.

Eğitim, işlevlerini yerine getirebilmesi için; eğitim politikalarının belirlenmesini, maddi şartların hazırlanmasını, ğretmen yetiştirilmesini ve eğitim yönteminin belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Siyasal düzen ve ülke yönetimine yön veren etkenler eğitimi de etkilemektedir. Demokratik rejimin ve çok sesliliğin varlığı, eğitim politikası üzerinde tartışmalar yapılmasına neden olmuştur. Eğitime yön verme görevi demokratik ülkelerde ülkeyi yönetenlere verilmiştir. Eğitim olgusu tarihsel süreç içinde toplumların sosyal açıdan önemli bir mekanizmasını oluşturduğundan, siyasi iktidarlar da eğitimi bir sosyal politika aracı olarak görmüşlerdir.

Eğitimin siyasal işlevi, toplumu oluşturan bireylere millî ideolojiyi, ideal, değer ve tutumları kazandırıp, mevcut siyasal sisteme bağlı yurttaşlar yetiştirmektir. Eğitimin siyasal işlevinin gerekliliği özellikle ulus devletin ortaya çıkışıyla hissedilmiştir. Özellikle ulus devletler kendi istedikleri davranış kalıplarına sahip insan tipleri yetiştirmek için temel eğitimi zorunlu hale getirmişlerdir. Siyasal süreç ve söylemde ortaya çıkan her gelişme, uzun vadede eğitim sürecinde benimsetilen değerlerde de yansımısını bulmuştur (Akhundova, 2012: 18).

Eğitimin ister toplumsal konumu isterse de nicelik ve niteliği zamansal ve meknsal olarak değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla bir ülkedeki eğitim sisteminin özellik ve nitelikleri, o zaman ve bağlam içerisinde ülkenin sosyoekonomik gelişme önceliklerini yansıtma-la birlikte, oradaki toplumsal ve siyasal glerin konumu hakkında da birtakım ipuçları vermektedir (Akhundova, 2012: 26). Bu ipuçlarından yararlanarak siyasi glerin geçmişte ve günümüzde uyguladığı eğitim politikalarını tespit etmek mümkün olacaktır. Belli bir tarih kesitinde verilen kararlar ve yapılan uygulamalar, daha önceki kararlar ve uygulamalardan etkilendiği gibi, daha sonraları verilecek kararlar ve yapılacak uygulamalar üzerinde de etkili olur (Cicioğlu, 1985: XV). Bu bakımdan önceki kararların ve uygulamaların objektif ölçütlerle değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler ışığından hareket edilirse, günümüzdeki millî eğitim politikalarının belirlenmesinde daha isabetli bir yol tutulabileceği düşünülmektedir.

Bu zamana kadar ülkemizde eğitim politikası ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların daha çok Cumhuriyet'in ilk yıllarını, İnönü ve Demokrat Parti dönemlerini kapsadığı görülmektedir. Özellikle Demokrat Parti sonrasında ve 1980'den sonra eğitim politikası ile ilgili çalışmaların ise genellikle uygulamalı çalışmalardan oluştuğu, kuramsal çalışmalara ise az yer verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca geçmişten günümüze eğitim politikalarında yaşanan değişim ve gelişmelerin, genelde dil öğretimine özelde ise Türkçe öğretimine yansımalarının etraflıca araştırılıp değerlendirilmemiş olması, bu araştırmanın temel problemlerinden ilkinin oluşturmaktadır.

Ülkemizde eğitimle ilgili yeni düzenlemeler yapıldığı dönemlerde ya da öğretim programları ile ilgili düzenleme çalışmalarında, en önemli konulardan biri de Türkçe öğretimi olmuştur. Bir topluluğu millet yapan en önemli özelliklerin başında gelen dil öğretimi, eğitim-öğretim faaliyetlerinin en önemli konularından biri olmuştur. Bu sorunun giderilmesine yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır (Dursunoğlu, 2006).

Bir toplumdaki siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki değişimlerin eğitim sistemine yansımaları gibi, dile yansımaları da kaçınılmazdır. Örneğin; “*dışa açılmak, özelleştirme, kamu ortaklığı, toplu konut, tam üyelik, vergi iadesi, serbest kur, piyasa ekonomisi, sivilleştirme*” gibi kelime ve kelime grupları toplumdaki değişikliklerin dildeki yansımalarıdır (İmer, 2001: 9). Dolayısıyla toplumsal yapının değişimine paralel olarak dil de değişime uğramaktadır. Söz konusu değişimin sebep ve sonuçları konusu ise her dönem tartışma konusu olmuştur.

Türkiye’de dil tartışmalarının kaynağının 19. yüzyıldan Tanzimat’a kadar uzandığı, II. Meşrutiyet’le çetin tartışmalara dönüştüğü, Cumhuriyet’le birlikte ise bir medeniyet değiştirme meselesi olarak gündemde kalmaya devam ettiği görülür. Balkan Savaşı yenilgisinden sonra İttihat ve Terakkinin Türkçeciliğe hız verdiği, dilin sadeleşmesinin hem modernleşme hem de uluslaşma için artık zorunlu görüldüğü bilinmektedir. Osmanlı Devleti’nin Batı’ya üstün gelme umudunun kalmayışı ile İslamcılık ve Türkçülük ideolojileri etrafında toplanan aydınlar için, dil de artık sadece bir iletişim aracı olmaktan çıkıp sosyopolitik ütopyanın aracı haline gelmiştir. Bu gelişmeler neticesinde I. Dünya Savaşı’nın sonunda Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne dilin çözümlenemeyen terimler, alfabe, dilde sadeleşme, imla gibi meseleleri miras kalmıştır (Özcan Gönülal, 2011: 1128).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı yıllarda Atatürk, en önemli konu olarak Türkçenin geliştirilmesi ve onun toplumun bütün fertlerine öğretilmesi noktasını işaret etmiştir. Cumhuriyet'in ilanından itibaren Türkçe eğitime önem verilmiş ve konuyla ilgili tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Bu amaçla toplumda eğitim ve Türkçe öğretimi seferberliği başlatılmış, birçok kanun ve uygulama hayata geçirilmiştir. Daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimle ilgili Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, Türk dili ile ilgili de dilin devlet politikası olarak ele alınıp ilk millî dil politikasının oluşturulması, bu uygulamaların en önemli göstergeleridir.

Dil ile politika arasında yakın bir ilişki olduğu, dilin millî kimliğin en önemli göstergelerinden biri varsayıldığı 19. yüzyıldan beri yaygın olarak kabul edilir. Dil, bu anlamda toplumun iletişim aracı olmaktan öte, aynı milliyetten insanların oluşturduğu grup psikolojisini yansıtan bir sembol olarak da algılanmaktadır (Tachau, 1964: 191). Dili toplumun iletişim aracı olarak görmenin ötesinde tarihî, politik ve kültürel bir yönlendirmenin de vazgeçilmez parçası olarak görme alışkanlığı, ister istemez dile politik müdahale kurumunu doğurmuş, dil kullanımı politik iktidarların tutumuna göre şekillenebilen, zaman zaman yasayla değiştirilebilen bir hâl almıştır (Belge, 1989: 2604). Mesela sağ görüşlülerin “yaşayan Türkçeciler”, sol ideolojiyi savunanların da “öz Türkçeciler” yahut “tasfiyeciler” olarak anılması günümüzde geçerliliğini yitirmiş görünmekle birlikte, Cumhuriyet tarihimizin bir gerçeğidir. Bu noktada Türkiye’de dikkati çeken asıl mesele, dil planlamasını kimin ve neden yaptığı değil; bu değişimi kimlerin ve neden kabul ettiği.

21. yüzyılda Türkiye’de dil üzerindeki siyasi tartışmalar; radyo, televizyon ya da devletin çıkardığı ders kitapları gibi etkili araçlarda kullanılan Türkçenin sürekli değişmesine neden olmuş, dil planlamasıyla amaçlanan ilkelerden biri olan standartlaşma bir türlü sağlanamamıştır. Tüm tartışmalara rağmen dilde reform hareketinin Cumhuriyet'in hedeflediği sosyal ve kültürel değişime paralel olarak başarıyla sonuçlandığı, bu sayede Türkçenin söz varlığının Türkçeleşmesine büyük katkılar sağladığı söylenebilir.

Millet olmanın temel unsurlarından biri olan ve kültür birliğini temin ederek yeni nesillere aktarılmasını sağlayan “dil”in, politik müdahaleler neticesinde sağlam bir zemine oturtulamaması kaygı vericidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ciddi bir şekilde ele alınan Türkçe ile ilgili günümüzde millî bir dil politikasının olmaması düşündürücüdür. Bununla birlikte Türk dil politikası ile ilgili bilimsel çalışmaların azlığı ve geçmişten günümüze

dil politikalarında yaşanan değişim ve gelişmelerin Türkçe eğitimine yansımalarının etraflıca araştırılıp değerlendirilmemiş olması bu araştırmanın temel problemlerinden diğerini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, 1923'ten 2012'ye kadar eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişim ve gelişmelerin Türkçe eğitimine (ilköğretim ikinci kademeye) yansımaları belirlemek ve eleştirel bir bakış açasıyla incelemektir. Bu amaca ulaşabilmek için, 1923-2012 yılları arasında hükümet programları, millî eğitim şûraları, kalkınma planları, Avrupa Birliği ilerleme raporları ve ilgili literatür taranarak, bu yıllar arasındaki eğitim ve dil politikaları belirlenmiştir. Eğitim ve dil politikaları belirlendikten sonra, bu politikaların Türkçe eğitimine yansımaları belirleyebilmek için, Türkçe öğretim programları ve MEB Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1- 1923-1938 yılları arasında Türkiye'nin eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler nelerdir? Yaşanan bu değişim ve gelişmeler Türkçe eğitimine nasıl yansımıştır?

2- 1938-1950 yılları arasında Türkiye'nin eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler nelerdir? Yaşanan bu değişim ve gelişmeler Türkçe eğitimine nasıl yansımıştır?

3- 1950-1960 yılları arasında Türkiye'nin eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler nelerdir? Yaşanan bu değişim ve gelişmeler Türkçe eğitimine nasıl yansımıştır?

4- 1960-1980 yılları arasında Türkiye'nin eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler nelerdir? Yaşanan bu değişim ve gelişmeler Türkçe eğitimine nasıl yansımıştır?

5- 1980-2002 yılları arasında Türkiye'nin eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler nelerdir? Yaşanan bu değişim ve gelişmeler Türkçe eğitimine nasıl yansımıştır?

6- 2002-2012 yılları arasında Türkiye'nin eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler nelerdir? Yaşanan bu değişim ve gelişmeler Türkçe eğitimine nasıl yansımıştır?

7- Ortaokul Türkçe öğretmenlerinin son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine yansımaları hakkındaki görüşleri nelerdir?

1.3. Önem

Bir ülkenin siyasi rejiminin niteliği, o ülkenin eğitim sistemini çok yönlü bir şekilde etkiler. Her ülke yönetildiği siyasi rejimin gereklerine uygun bir eğitim sistemini geliştirir ve uygular. Hiçbir siyasi sistem, amaçlarına ters düşen bir eğitim sistemini benimsemez. Eğitim yönünden bugün en çok gereksinim duyulan konu, kararlı bir eğitim politikasıdır. Eğitim politikalarının oluşturulması konusunda tanımlanan sorunu iki açıdan ele almak ve çözüm getirmek yararlı olacaktır. Bunlardan birincisi, eğitim politikalarının oluşturulmasında etkili olan organların değerlendirilmesi, ikincisi bu organların uygulanabilir eğitim politikaları saptayabilmesi koşullarının belirlenmesidir.

Bugüne kadar eğitim ve dil politikalarındaki değişim ve gelişmeleri, tarihî bir süreklilik içinde ve bilimsel olarak ele alıp değerlendiren eserlerin sayısı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle Cumhuriyet'in kuruluşundan 2012'ye, eğitim ve dil politikalarındaki değişim ve gelişmelerin incelenmesi yararlı olacaktır. Böylece bu konuda alınacak kararlara ve yapılacak çalışmalara ışık tutulabilecektir. Günümüzdeki Türk eğitim ve dil politikası çalışmalarının ancak objektif ve tarihî araştırmalara dayanırsa bir sağlamlık kazanacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin iç politikasında meydana gelen değişimlerin eğitim ve dil politikalarına yansımalarını belirlemek, dünden bugüne yaşanan gelişmeleri anlamak için önemlidir. Bu sayede eğitimde ve Türkçe öğretiminde bugüne kadar hangi politikaların izlendiği belirginleşecektir.

Eğitim ve dil politikalarındaki gelişmelerin yoğunlaştığı çalışmalar Atatürk, İnönü ve Demokrat Parti dönemleridir. Özellikle Demokrat Parti Dönemi'nden ve 1980'den sonra dil politikalarının gelişimi ile ilgili çalışmalar sınırlıdır. Ayrıca bu dönemdeki eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişim ve gelişmelerin Türkçe eğitimine (ilköğretim ikinci kademeye) yansımalarını ortaya koymanın çalışmanın önemini artıracığı düşünülmektedir.

Eğitim ve dil politikalarındaki gelişmelerin Türkçe eğitimine yansımısını belirleyebilmek için; hükümet programları, millî eğitim şûraları, kalkınma planları, Avrupa Birliği ilerleme raporları ve ilgili literatürden yararlanılacaktır. Böylece sadece yirmi ya da otuz yıllık eğitim ve dil politikalarının değil, yaklaşık doksan yıllık eğitim ve dil politikalarının değişim ve gelişim süreci gözler önüne serilecektir. Alınan karar ve uygulamaların kğit üzerinde mi kaldığı yoksa hepsinin uygulamaya mı geçtiği değerlendirilecektir.

Sosyal değişimlerin izlenebileceği kaynaklardan biri de ders kitaplarıdır. Bu bakımdan devrin bakış açısının belirlenmesi ya da değişimin ne lde gerçekleştiğini algılayabilmek için ders kitaplarının içeriğinin incelenmesi kaçınılmazdır. Ders kitapları, eğitim malzemeleri olarak geçmişten günümüze kadar tartışmasız bir şekilde önemini korumaktadır. Bu araçlar yoluyla millî kültürün ve temel fikirlerin çocuklara aktarılması, kitapların değerini daha da arttırmaktadır. Ders kitapları yeni nesillere bilgi aktarma işlevinin yanı sıra, devrin siyasal ve toplumsal değerlerini çocukların ve gençlerin di-mağlarına yerleştirmeyi de hedeflemektedir. Çalışma boyunca eğitim ve dil politikalarının Türkçe eğitimine yansımısını belirleyebilmek için en önemli kaynaklardan biri, bu zamana kadar okutulan Türkçe ders kitapları olacaktır. Cumhuriyet'ten günümüze okutulan Türkçe ders kitaplarının hem biçim hem de içerik olarak değerlendirilecek olması da çalışmanın önemini arttıracaktır. Çünkü ders kitapları ile ilgili bu tür çalışmalar yaklaşık yirmi yıllık bir sürede yoğunlaşmış, eski Türkçe ders kitapları ile ilgili çalışmalar sığ kalmıştır.

1.4. Varsayımlar

1. Eğitim ve dil politikaları hükümetler tarafından belirlenmiş ve programlarında açıkça ifade edilmiştir.
2. Hükümetler değiştikçe eğitim ve dil politikalarında önemli değişiklikler olmuştur.
3. Değişen eğitim ve dil politikaları Türkçe ğretimine dolaylı ya da doğrudan yansımıştır.
4. Araştırma için belirlenen materyaller araştırmanın amacına uygundur.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma, 1923–2012 yılları arasındaki eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişim ve gelişmelerle sınırlıdır.

Hükümet programları, millî eğitim şûraları, kalkınma planları, AB ilerleme raporlarındaki eğitim ve dille ilgili önemli görüş ve kararlarda, ilköğretim kademesine yönelik tespitlere ağırlık verilmiştir.

Eğitim ve dil politikasının Türkçe eğitimine yansımaları belirleyebilmek için, Türkçe öğretim programları ve Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Çalışma 8 Türkçe öğretim programı ve 27 MEB Türkçe ders kitapları ile sınırlıdır. Çalışmada incelenecek Türkçe ders kitapları, Talim ve Terbiye Kurulunun onayladığı ve 1930 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığı yayımlarından çıkan ders kitapları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Eğitim: Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye (Türkçe Sözlük, 2005).

Eğitim Politikası: Geçmişin izlerini taşıyan, bugünün gereksinimlerine yanıt veren, geleceğe yönelik algılamaları bünyesinde taşıyan ulusal bir proje (Yapıcı, 2006).

Dil: İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban (Türkçe Sözlük, 2005).

Dil Planlaması: Dil ve iletişim sorunlarını çözmek, dilsel gereksinimleri karşılamak amacıyla yapılan planlama (İmer, 2001).

Dil Politikası: Bir toplumdaki dillerin statüsü, kullanımı, alan ve bölgeleriyle bu dili konuşanların haklarına ilişkin görüş, ilke ve kararlar dizisi (Açık, 2013: 821).

Hükümet Programları: Yürütme organının siyasi kanadını oluşturan Bakanlar Kurulunun, ulusal ve uluslararası konulara yaklaşımının ana çizgilerini taşıyan ve uygulamayı hedeflediği temel siyasaları içeren belgelerdir (Bozkurt, Ergun ve Sezen, 1998: 100).

Kalkınma Planları: Hükümet tarafından ulaşılabacak amaçları belirleyen, bazı kesimlerdeki artış ölçüsünü tespit eden ve uygulanması gerekli çareleri önceden gösteren belgelerdir (Korkmaz, 1995a: 3).

Millî Eğitim Şûraları: Türk millî eğitimi ile alakalı her türlü konunun, yetkililer ve uzmanlarca görüşüldüğü, tartışıldığı ve karara bağlandığı geniş çaplı toplantılardır (Çeçen ve Çiftçi, 2008: 25).

AB İlerleme Raporları: AB'ye aday ülkeler için her yıl düzenli olarak hazırlanan birey ve toplum hayatına ilişkin her konuda aday ülkenin faaliyetlerini olumlu ve olumsuz yönleriyle çeşitli alanlarda gelişmelerini saptadığı önemli dokümanlardır (Cansever, 2009: 228).

2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde kuramsal bilgilerden ve çalışma ile ilgili daha önce yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir.

2.1. Kuramsal Bilgiler

Çalışmanın kuramsal bilgiler kısmı; “Eğitimin Önemi ve Politika ile İlişkisi, Dilin Önemi ve Politika ile İlişkisi, Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Hükümet Programlarının, Millî Eğitim Şûralarının, Kalkınma Planlarının, Avrupa Birliği İlerleme Raporlarının Yeri, Eğitim ve Dille İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler, Eğitim ve Dil Politikalarının Yansıması Olarak Eğitim/Öğretim Programları ve Ders Kitapları” başlıklarından oluşmuştur.

2.1.1. Eğitimin Önemi ve Politika ile İlişkisi

En genel anlamda eğitim, yürürlükteki değerlerin, bilgilerin ve hünelerinin genç kuşaklara iletilmesi ve kazandırılması olarak tanımlanmaktadır (Ozankaya, 2007: 491). Eğitim, insanın olgun, erdem sahibi, mükemmel bir varlık haline getirilme süreci olarak görülebilir (Şişman, 2012: 3). Bireyde kasıtlı ve istendik davranış değiştirme süreci olarak nitelendirilen eğitim, bir gelecek tasarımıdır. Bireyin eğitim hakkının karşılanması ailenin ve devletin başta gelen görevlerindedir. Aile, kendi kültür kalıbına, devlet de üretim biçimi ve politik felsefesine göre yurttaşların eğitilmesine katkı sunmaya çalışır (Çınar, 2009: 16). Çünkü eğitim, hem toplumsal hem de bireysel olarak gelişme ve ilerlemenin, ileri ülkeler arasında yer almanın, demokratik, politik ve toplumsal yaşamı gerçekleştirmenin temel yolu olarak görülür (Ozankaya, 2007: 492).

Hızlı bir değişimin ve dönüşümün yaşandığı günümüzde toplumlar, sosyal, politik, kültürel, ekonomik vb. yönlerden çeşitli gelişmelere tanıklık etmektedirler. Bu deği-

şimden ve dönüşümden en çok etkilenen alanların başında eğitim gelmektedir. Eğitimi toplumun diğer alanlarındaki (sosyal, politik, ekonomik vb.) değişimlerden ayrı düşünmek mümkün değildir (Genç ve Eryaman, 2008: 89-90). Eğitim, bireyleri toplumun normlarına, değerlerine ve kurumlarına uyum sağlaması yolunda toplumsallaştırır. Eğitim toplumsal değişmeyi harekete geçiren, hızlandıran ve değişen sosyoekonomik ve politik şartlar için gerekli bilgi, beceri ve değerleri yayarak neticelendiren önemli bir kurumdur (Eskicumalı, 2003: 27). Gelişmelere ayak uydurabilen, çağın beklentilerine cevap verebilen, araştıran, sorgulayan ve kendini gerçekleştirmiş, öz güven duygusu gelişmiş bireyler yetiştirmek, ancak eğitimle mümkün olmaktadır (Anıl, 2009: 89). Yetişmekte olan çocukların ve gençlerin, topluma sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum sağlamalarına yardım etmek eğitimin genel amaçları arasındadır. Bunun yanında eğitim, bireylere bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde, toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirebilecek ölçüde ve nitelikte değer üretmek, mevcut değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri bağdaştırmak sorumluluğu da taşır (Varış vd., 1994: 1).

Bireylere toplumsal kültürün ve bilginin aktarılmasında eğitiminin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim, kişileri hem yaşadığı toplumun ve hem de bu toplumun bağlı bulunduğu çağdaş dünyanın uyumlu bir üyesi haline getirir. Ayrıca eğitim, kuralları anayasalarla belirlenmiş olan politik sisteme bağlı kuşaklar yetiştirmeyi de sağlar (Boran, 2000: 303). Eğitim toplumun üyesi olan bireyi toplumun bilgi, değer ve davranış ilkelerine göre biçimlendirmeyi hedeflediğine göre, kendisi de, toplumda ağırlıklı olan düşünce, yani toplumda egemen olan sınıfın dünyaya bakış açısı yani felsefesi doğrultusunda biçimlenir ve gelişir (Kaygısız, 1997: 5). Her ulusun bir eğitim felsefesi vardır ya da olmalıdır. Bu felsefe, o ulusun geçmişten gelen birikimlerini süzgeçten geçirecek, iyi ve geliştirilebilir olanı korurken, köhnemiş ve işlevselliğini kaybedenleri ayıklayarak dinamik bir süreci sağlar. Bir ulusun eğitim felsefesi, temelde, onun geleceğe yönelik “nasıl bir insan yetiştirmeliyiz” sorusuna yanıt verir. Bir ulusun eğitim felsefesinden bahsedilmesi, o ulusun politik sistemini de kapsayan siyasal bir kurguyu içerir. Ancak, bu siyasal kurgu ile eğitim felsefesi aynı şey değildir. Eğitim felsefesinin oluşturulmasında siyasal sistem bir araçtır. Bu aracın, eğitim felsefesi oluşturulurken etkili bir şekilde kullanılması gerekir (Yapıcı, 2006).

Eğitim ile ekonomik, politik ve toplumsal sistemlerin dayandığı felsefenin aynı olması gerekir; çünkü eğitim sistemi, ekonomik, politik ve toplumsal hedefleri her bire-

ye mâl etmek, toplumu ve kişiyi bu hedefleri gerçekleştirecek nitelikte yetiştirmek üzere düzenlenmiştir. Eğer eğitim sistemi, ekonomik, politik ve toplumsal hedeflerle çelişirse uzun süre varlığını koruyamaz (Kaygısız, 1997: 5).

Eğitim, içinde yaşanılan toplumun kültürel değerlerini ve yargılarını, ideolojilerini ve bilgilerini genç kuşaklara aktararak sürekliliği ve bütünlüğü sağladığı gibi, toplumun ilerlemesini ve gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Yetişkin nesil elde ettiği yaşam deneyimini genç kuşaklara aktarmadığı takdirde insan türünün yok oluşu kaçınılmazdır. Bu zorunluluk, eğitim olarak adlandırılan sosyal kurumu doğurmuştur (Şimşek, Küçük ve Topkaya, 2012: 2810). Temel amacı toplumdaki bireyleri yetiştirerek onları topluma yararlı bireyler haline getirmek olan eğitim kurumlarının toplumsal, politik, ekonomik ve bireyi geliştirme olmak üzere dört temel işlevi vardır. Tüm toplumlarda eğitim kurumları bu işlevleri yerine getirmek üzere ortaya çıkmıştır. Ancak bu işlevleri yerine getirme biçimi, hangi araçlar doğrultusunda gerçekleştirilebileceği ve hangi işlevin öncelikli olduğu toplumdan topluma değişiklik göstermektedir (Fidan ve Erden, 1987: 63).

Eğitimin politik işlevi, toplumlarda devlet sisteminin ortaya çıkması ve eğitim kurumlarının millî bir nitelik kazanmasıyla önem taşımaya başlamıştır. Eğitimin politik işlevlerinden biri olan ulus bilinci oluşturma ve ulusal bütünlüğü sağlama bu açıdan önemli görülmüştür. Eğitim kurumları toplumdaki bireylere millî ideolojiyi, değerleri ve idealleri kazandırarak onları mevcut politik düzene bağlı vatandaşlar olarak yetiştirmeye çalışmaktadır. Devletin dayandığı temel felsefe, ideoloji ve ilkeler çeşitli ders ve faaliyetlerle çocuk ve gençlere kazandırılarak, eğitim kurumlarının mevcut politik düzenin korunmasına yardımcı olması sağlanmaktadır. Böylece her millet eğitim faaliyetlerini kendi politik rejiminin ideolojisi doğrultusunda düzenlemektedir (Fidan ve Erden, 1987: 66).

Eğitim, devletin varlığını, gücünü ve temel ilkelerini topluma kabul ettirebilmek için kullandığı en önemli ideolojik araçlardan birisidir. Devlet, toplumsal düzenlemeyi belirlediği ideolojik amaçlar ve ilkeler çerçevesinde yeniden kurmak için eğitimi kullanmaktadır. Devlet, elinde bulundurduğu tüm imkânlarla topluma, kendi ideolojik ilkelerini öğreten, toplumu bu ilkelere göre terbiye eden bir kurumu temsil etmektedir. Bu yüzden devlet, eğitimin tüm aşamalarında kendi ideolojik ilkelerini dayatır. İnsanlara, belirlenen bu ideolojik sınırlar içinde yaşamalarını öğretir. İnsanların, toplumsal kabul

ve siyasal statü kazanmasının yolu bu yapacakları ve yapamayacakları şeyleri öğrenmekten geçer. Bu anlamda eğitim, toplumsal bir amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanılır (Çetin, 2001: 206).

Eğitim, siyasi sisteme ekonomik, ideolojik ve politik girdiler sağlayarak devletin varlığının sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Toplumsal istek ve gereksinimleri karşılamak amacıyla üretilen ideoloji, doğal olarak bir toplumda yer alan sosyal, ekonomik, politik, kültürel gerçekliğin düşünsel boyutunu oluşturmaktadır. Bu nedenle tüm toplumlarda eğitimin içeriği ve amaçları devletin ideolojisi tarafından belirlenmektedir (Gülbahar, 2006: 1). Eğitim, devletin yönetim biçimine göre nitelik kazanır. Devlet eğitimden beklediklerini elde etmek için, ülke düzeyinde eğitim sistemini kurar ve işletir. Devletin eğitim sistemini kurmasının ve yönetmeyi üstlenmesinin başlıca dört amacı vardır: 1) Devlete bağlı, uyumlu yurttaşlar yetiştirmek, 2) Ülkeye gerekli insan gücünü yetiştirmek, 3) Eğitim yoluyla yurttaşları ulusun amaçlarına yönlendirmek, 4) Halkın eğitim gereksinimini karşılayarak eğitim hakkını vermek (Başaran, 1999: 91-92).

Eğitimin tanımında yer alan kasıtlı ve istendik davranış değiştirme bir bakıma toplumda egemen olan politik anlayışı ifade etmektedir (Çınar, 2009: 23). Politik kurumlar, millet bilincinin gelişmesi ve devlet sisteminin oluşmasıyla toplumsal yapıda etkin rol oynamaya başlamışlardır. Devlet yönetimini üstlenen politik kurumlar eğitimin gelişmesine ve değişmesine en çok etkide bulunan kurumlardan biri haline gelmişlerdir. Her toplumda devlet yönetimini üstlenen politik kurumlar, toplumdaki bireylerin kendi politik ideolojilerini benimseyerek mevcut düzeni koruyan ve millî bütünleşmeye katkıda bulunan vatandaşlar biçiminde yetişmelerini istemişlerdir. Bunu sağlamak için de büyük ölçüde eğitim kurumlarından yararlanmışlardır (Fidan ve Erden, 1987: 73). Eğitim kurumları, iktidar ile birey arasında en önemli bağı oluşturmuşlardır. Bireyin yaşamındaki sosyalleşme sürecinin her aşamasında eğitim kurumlarının yer alması, iktidarın bireyin yaşamının her aşamasına nüfuz etmesini sağlamıştır (Sarı ve Önkal, 2007: 47). Eğitim kurumlarının en kurumsallaşmış ve sistemli olan okullarda belli amaç ve ilkelere doğrultusunda politik düzeninin istediği bireyler yetiştirilmiş ve yetiştirilmeye devam edilmektedir. Okulun gerçekleştirmeye çalıştığı amaçlar, aslında politikanın gereksinim ve beklentilerini kapsamaktadır. Bu açıdan bakıldığında gelecek kuşakları şekillendiren okul, politika için stratejik bir araç olarak görülmüştür (Varış vd., 1994: 170). Okul, öğrencileri mevcut politik inanç, değer ve normlar içinde sosyalleştiren, politik

olayları eleştirel bir biçimde tartışan bir yer olarak görülür. Okul, mevcut devlet ve hükümet otoritesini meşrulaştırır, politik yapının istikrarını sağlar, demokratik toplumlarda demokrasiye karşı duyarlılığı, politik değişme ve gelişmeleri destekler (Şişman, 2012: 33).

Toplumların tarihinde eğitimin bir politika konusu olarak ele alınması ve millî eğitim politikalarının oluşturulup uygulanması yakın yüzyıllarda ulus devletlerin doğup gelişmeye başlamasıyla birlikte önem kazanmıştır. Her ülke ve her politik düzen kendi varlığını sürdürmeye yönelik bir eğitim sistemi amaçlamıştır. Çünkü hiçbir siyasal sistem kendine düşman bireyler yetiştirmek istemez. Bu durum devleti ülkedeki eğitim hizmetlerini planlama ve denetlemeye sevk etmiştir. Günümüzde hemen bütün ülkelerde bilim ve eğitim, bir devlet politikası olarak ele alınmakta, eğitime ilişkin temel politikalar, yasalar, ilkeler, planlar, programlar, devlet ve hükümetler tarafından düzenlenmekte ve uygulanmaktadır. Dolayısıyla devlet, eğitim kurumları üzerinde doğrudan bir kontrol yetkisine sahip olmaktadır (Şişman, 2012: 107-109).

Bir ülkede eğitim politikası, o ülkedeki yönetimin niteliğini yansıtır. Eğitim, içinde bulunduğu toplumun sürekliliğinin bir aracıdır. Dolayısıyla mevcut yönetim yapısı ile eğitim sistemi doğrudan birbirine bağlıdır. Ülkenin yönetim sistemine uygun yurttaşlar, eğitim sistemi ile yetiştirilebilir. Çünkü eğitim, düzenin sürekliliğini sağlar (Adem, 1997: 52). Bu nedenle bir ülkenin yönetim biçiminden, yönetimin niteliğinden ve ulaşmaya çalıştığı amaçlardan eğitimi soyutlamak olanaksız hale gelmiştir. Eğitim, ulusların amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaya başlandığı çağlardan bu yana ülkelerin siyasetlerinin etkisi altında kalmıştır (Başaran, 1999: 155). Siyasette yer alan her grubun gelecek kuşakları kendi düşüncesi ve felsefesi doğrultusunda yetiştirme isteği eğitimin, politik ideolojiler etrafında şekillenmesini sağlamıştır.

Günümüzde eğitim, bir kamu politikası olarak planlanıp uygulanmaktadır. Eğitim politikaları kısaca eğitim sistemi ve okulların yönetimiyle ilgili belirlenen ilke, yasa ve kurallar toplamıdır. Eğitim politikalarının oluşturulup uygulanması ülkelerin siyasi sistemlerine göre merkezi hükümetler ya da yerel hükümetler veya yerel yönetimler tarafından veya birlikte yürütülür. Ülkemizde merkezi düzeyde eğitim politikaları, TBMM ve hükümet tarafından belirlenir ve uygulanır (Şişman, 2012: 107-114).

Geçmişin izlerini taşıyan, bugünün gereksinimlerine yanıt veren, geleceğe yönelik algılamaları bünyesinde taşıyan eğitim politikaları, süreklilik ve planlama gerektirir.

Bunun için, geçmişin iyi analiz edilerek dersler çıkarılması, bugünün sorunlarının tespit edilmesi ve gelecekte yaratacağı etkilerin öngörülmesi gerekir. Çünkü eğitim politikaları, bireysel ve toplumsal yaşantıları doğrudan etkiler (Yapıcı, 2006).

Her siyasal ortamın benimsediği bir insan tipi ve bu insan tipini yetiştiren bir eğitim sistemini oluşturacak eğitim politikalarının olması söz konusudur. Modern toplumlarda, eğitim etkinliklerini ve eğitim politikalarını yönetme, yönetme, uygulama, düzenleme ve saptama işlevlerini merkezi karar verme organı olan devlet yerine getirmiştir. Bu nedenle eğitimin kurumsallaşması ve eğitim politikaları da, devletin yapısına, tarihsel ve toplumsal konumlarına ve ekonomik sistemlerine bağlı olarak oluşmuş ve uygulamaya konulmuştur (Özdem, 2007: 3-10).

Ülkemizde eğitim politikalarının belirlenmesinde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Yükseköğretim Kurulu (YÖK) gibi organlar yanında, siyasal partiler de önemli işlevler yüklenmiştir (Adem, 1997: 52). Eğitim politikasını oluşturan temel öğeler ve yasal kaynaklar başta anayasa ve Atatürk ilkeleri olmak üzere eğitimle ilgili yasalar (1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu vb. gibi), kalkınma planları, Dünya Bankası ve uluslararası projeler ile planlar, ülkemizin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşların anayasaları, sözleşmeleri, Avrupa Birliğine uyum programları, hükümet programları ve millî eğitim şûra kararlarıdır (Alkan, 1977: 31; Özdem, 2007: 3; Adem, 1997: 53, Memduhoğlu, 2008: 2). Bu temel öğeler ve yasal kaynaklar dil politikalarının belirlenmesinde de önemlidir.

2.1.2. Dilin Önemi ve Politika ile İlişkisi

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir (Ergin, 1993: 3). Dilin kendine has kanunları vardır ve dildeki her gelişmenin, her yeniliğin bu kanunlara uyması gereklidir. Dil, ancak kendi kanunlarına uygun olan değişimleri kabul eder. Çünkü “Dil insan eli ile yapılmış bir varlık değil, binlerce yıldan beri kendi kanunları içinde gelişen tabii bir varlıktır.” (Arat, 1966: 89).

Aksan (1987: 55), dilin, çok yönlü ve çok gelişmiş bir dizge olduğunu; düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak aktarıldığını ifade eder. İnsanlar arasında duygular, düşünceler, birimler ve istekler dil sayesinde anlatılır. Dil sayesinde insanlar yaşadıkları çevrede ortaklaşa yaşamı kolaylaştırmışlar ve böylece birbirleriyle olan ilişkilerini zenginleştirmişlerdir (Bilgin, 2006: 1). Dil, duygu ve düşüncelerin aktarımını ve insanlar arasındaki iletişimi sağlayan bir araç olmanın yanında, insanın gözü, beyni, düşüncesi ve ruhudur (Aksan, 2006: 13).

Dilin; düşünce, kültür ve toplum ile ilişkileri vardır. Dilin düşünce ile ilişkisine bakıldığında dil ve düşünce kavramlarının birbirinden çok ayrı kavramlar olmadığı görülmektedir. Düşünme bir bakıma, insanın kendi kendine sessizce konuşmasıdır (Uysal, 2005: 7). Düşünme var olanlar arasında bağlar kurmadır. Bu işlem var olanların kendileri ile değil de, onların zihindeki tasavvurları olan kavramlar ile olur. Var olanı tanıma onun kavramını elde etmedir. İnsan tanıdığı var olanlara ad koyar. Böylece adlar yani kelimeler var olanların yerini alır. İşte bu adlar dili oluşturur. O halde dil zihindeki kavramları dolayısıyla var olanları temsil eder (Öner, 2001: 15).

Doğadaki canlı varlıkları diğer varlıklardan ayıran, insanı da bu canlı varlıklar içerisinde özel kılan en değerli özellik dildir (Yıldız vd., 2006: 9). İnsanı diğer varlıklardan ayıran en büyük özelliği, onun zekâsı ve düşünme yeteneğinin varlığıdır. İnsan düşündüklerini, hissettiklerini davranışlar veya sözler olarak dışarı aktarır. Bu aktarmada insanın en büyük yardımcısı dildir. Bu nedenle dil, insanın iç dünyası ile dış dünyası arasında bağlantıyı kuran bir araçtır. İnsan dille düşünür, dille üretir, dille anlatır. Kimi düşünürlere göre “insan dili ile insandır” ve onu fizyolojik olarak birçok benzerliği olan hayvanlardan farklı kılan en önemli özelliği de konuşabilmesidir (Çelik, 2003: 319). İnsan zekâsı somuttan soyuta yükselerek gelişebilmiştir. Böylece dil bir yandan düşünceyi oluştururken kendisi de düşünceyle birlikte var olmuştur. Yani dil düşünceyi tamamlayan, onu son noktasına erdiren bir yeteneğin gelişmesidir. Bu bakımdan dil ve düşünce karşılıklı olarak birbirlerini oluştururlar (Özkan, 2008: 30).

Dil ile düşüncenin arasında sıkı bir bağın olduğunu belirten Humboldt’a göre dil; düşünceyi tamamlayan, düşünceyi yaratan bir şeydir ve her dil, onu ana dili olarak konuşanın iç yaşantısını, dünya ve yaşam görüşünü, kavrama çevresini yansıtır (Akarsu, 1984: 43).

İnsanın her türlü zihni ve ruhi tezahürlerinin kelimeler halinde billurlaşmasını sağlayan dil, bu niteliği ile düşüncenin aletidir ve düşüncenin anasıdır (Hacıeminoğlu, 1972: 14). İnsanoğlu düşündüğü, hissettiği şeyleri ancak dil vasıtası ile dışa vurur. Yine aynı şekilde insanın düşüncelerinin boyutunu da, kullanmış olduğu dili belirler. Dil, düşünmenin ortaya çıkmasını sağladığı gibi onu sürekli geliştirir, açıklar ve düşünme alanının genişlemesine yardımcı olur (Öner, 2001: 18). Bu nedenle, “Düşünce dili, dil de düşünceyi geliştirir durur.” (Aksoy, 1973: 11). Düşünceleri şekillendiren ve onları belli bir yapıya kavuşturan dildir. Dil olmadan düşünce meydana gelemeyeceği gibi, düşünce olmadan da dil ortaya çıkmaz (Yalçın ve Şengül, 2007: 756).

Dil; iletişim aracı, düşüncenin aynası, milleti millet yapan özelliklerin en önemlisi olmasının yanı sıra, kültürü oluşturan temel yapının da vazgeçilemez bir ögesidir. Kültür, genel olarak insanın eski nesillerden devraldığı sosyal mirasa, kendi çağındaki yenilikleri de ilave ederek yeni nesillere devrettiği, manevi ve maddi değerler ve gelişmelerdir (İşçi, 2000: 10). Kültürü meydana getiren ve gelecek nesillere taşıyan vasıtaların başında dil ve buna bağlı unsurlar gelmektedir. Dil, insanlığın var olduğu andan itibaren onu tamamen kuşatan ve insanlığın olmazsa olmazlarından bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında toplumların oluşumunda, kültürlerin taşınmasında ve insanlar arası iletişimin sağlanmasında en önemli dizgeli araç olma özelliğini korumaktadır (Baştürk, 2004: V). Dil ile tarih ve kültür arasındaki münasebeti bilen bir kimse dili tek başına almaz. Zira dilde her kelimenin yazılış, ses, şekil ve manasını tayin eden, tarih ve kültürdür (Kaplan, 2005: 153).

Kültürü oluşturan en önemli öge dildir. Bu yüzden bir toplumun kültüründe ne varsa dilinde de onun yansımaları vardır. Bundan dolayı dildeki her şey toplumun kültüründen gelir. Dil ile kültür birbirini tamamlayan öğelerdir. Dil bizi kültüre götürür. Humboldt da herhangi bir dilden, o dili konuşan milletin karakterini, kültürünü, dünya görüşünü çıkarabileceğimizi belirtmiştir. Yani bir milletin dünya görüşü onun dilini belirlerken, onun dili de dünya görüşünü belirler (Yıldız vd., 2006: 15).

Dil, sadece iletişim ve düşünce aracı değil, aynı zamanda ilmin ve kültürün de temelini teşkil eder. İnsanın bilgi, kültür ve düşünme kabiliyetinin hududu, bildiği kelimelerin miktarı ile çizilmiştir. İnsan, bildiği kelimelerle düşüncelerini aktarır. Çünkü düşünceleri bildiği kelimelerle sınırlıdır, denilebilir. Kültür ve medeniyet tarihi incelendiği zaman görülür ki, bütün büyük medeniyetler, bütün kuvvetli kültürler zengin ve

işlenmiş dillerin eseridir. Burada bahsedilen dil, bir millete asırların miras bıraktığı milli kültürü omuzlarında taşımakta olan dildir (Hacıeminoğlu, 1972: 14).

Kaplan (2005: 176), dili millet denilen ve milyonlarca insandan mürekkep olan büyük kitlenin binlerce yıl işlediği muazzam bir kültür hazinesi olarak görür. Dili, kültür hazinesi yapan şeyin ise sadece çıplak dil kaidelerinin ve sözlüklerin değil; duygu, düşünce ve çeşitli hayat tecrübelerini anlatmak için halkın yüzyıllar boyunca icat ettiği sayısız ifade şekilleri olduğunu söyler. İnsan dil içinde yaşar. Bütün hayat tecrübesi, ister istemez dile akseder. Sabahtan akşama kadar konuşulan, bütün duygu, düşünce ve hareketini dil ile ifade eden insan, dili kendi varlığına uydurur. Buna göre insanın var oluş şeklinin ifadesi “dil”dir.

Dil, duygu ve düşüncenin adeta kalıbıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılır (Kaplan, 2005: 151). Dil, bireyleri ulusuna, yurduna, geçmişine sıkı sıkıya bağlar; kuşaktan kuşağa aktarılacak gelen dil, bireyi geçmişle gelecek arasındaki zincirin bir halkası durumuna getirir (Aksan, 1987: 13). Düşüncenin aynası olan dil, kültürün de aynasıdır.

Dilin bir diğer önemli özelliği de, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan halk kitlelerini bir araya getirmesi, onları birleştirmesidir. “Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu” (Türkçe Sözlük, 2005: 1396) olarak tanımlanan “millet” kavramının anlamı incelendiğinde, milleti meydana getiren özelliklerin birisinin de dil olduğu görülmektedir. Ulus kavramı “aynı topraklar üzerinde yaşayan, dil, kültür ve ülkü bakımından birlik oluşturan topluluk” diye tanımlandığına göre dil, hem ulus olmanın hem kültür birliğinin sağlanmasının en temel ögesi hem de kültürel birikimin yeni kuşaklara aktarılmasının en önemli aracıdır (Sever, 2004: 3).

Toplumdaki fertlerin aynı millete mensup kişiler olduğunu gösterir ilk işaretlerden birisi aynı dili konuşuyor olmalarıdır. Bu nedenle dil, aynı kültür, aynı değerler toplamına sahip insanların ortak göstergesidir (Uysal, 2005: 5).

Toplumların kimlik sahibi olmalarını sağlayarak onları millet haline getiren unsurlardan birisi dil olduğu için dilsiz bir toplum düşünülemez. Bunun yanında toplum olmadan da dil teşekkül edemez. Bir toplumun bağımsızlığının en önemli ölçütlerinden biri, bir dile sahip olmalarıdır. Dil, millet bilincinin oluşmasında önemli bir fonksiyona

sahiptir. Ortak bir dil, toplum bireylerini birbirine yaklaştırır, birbirlerine kaynaşmalarını sağlar ve kültürel bağları da zenginleştirir. “Bu itibarla devlet olduğu iddiasında bulunan her organize topluluk yurttaşları arasındaki birlik ve bütünlüğü sağlamak, birbirleriyle kaynaşmalarını temin etmek, birbirlerini anlamalarını, tanımalarını ve düşündüklerini karşılıklarına kolayca anlatmalarına imkân sağlamak, devlet hizmetlerini layıkıyla vermek, ödev ve sorumluluklarını yerine getirmek için dil birliğini sağlamak zorundadır.” (Aktaş ve Gündüz, 2001: 8).

İnsanlık tarihinde maddi ve manevi her şeyini değiştiren topluluklara rastlandığı halde dil değiştirmiş topluluklara rastlanmaz. Çünkü dil, bütün insan topluluklarının varlıklarını teminat altında bulunduran bir temeldir. Dünyadaki insan topluluklarını birbirinden ayıran ve onlara en bariz özelliklerini veren onların dilleridir. Dil bir milletin özüdür. Başlangıcından bugüne kadar olduğu gibi, bugünden sonsuz geleceğe doğru da her millî topluluğun en mühim ve değişmez bir temeli olarak devam edecektir. Eğer bir millet şu veya bu sebeple kendi dilini kaybetmişse o millet topluluk olarak ortadan kalkmıştır. Dil bir milletin tarihidir. Dil bir millî topluluğun içinde ve onunla birlikte gelişmiş olduğu için, kendisinden o milletin binlerce yıllık tarihî seyrini muhafaza eder. Bir milletin tarihin muhtelif devirlerde benimsemiş olduğu görüş, duygu ve fikirleri muhafaza eden canlı abide o milletin dilidir. Dil kendi içinde bir milletin bütün geçmişini sakladığı gibi, onu sonsuzluğa götürecektir en büyük kudreti de kendinde taşıyan tek varlıktır (Arat, 1966: 81–82).

Dil, millî varlığın ayrılmaz bir parçası olduğu için, bir milletin bütün fertlerini ve her yeni nesli tarihin bilinen en eski kaynaklarına götürüp onlarla millî kültür arasında köprü kuran güvenilir bir vasıta olduğu için onu kutsal bir emanet olarak kabul edip korumak gereklidir. Banarlı'nın (2002: 6) da dediği gibi “diller, milletlerin en aziz, en tılsımlı, en kıymetli servetleridir”.

Dilin insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araç olarak tanımlanması ona bireyselden çok, toplumsal bir anlam yüklemektedir. Toplumsal ilişkilerde bireyler arasındaki uzlaşının sağlanması, ulusların bir arada tutulması ve yönetiminde ise politika kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu noktada dil ile politikayı birbiriyle ilişkilendiren kavram, dil politikasıdır (Durukan, 2013: 1221). Dil politikası kısaca; bir siyasal birim içinde konuşulan dillere, bunların alan ve bölgelerine, gelişmelerine ve kullanımlarına ilişkin haklara yönelik ilke, karar ve uygulamalar bütünü olarak tanımlanabilir (Virtanen,

2003: 18). Ulus devletlerin tarih sahnesine çıkması ile hayata geçen dil politikaları, resmî nitelik taşıyan ya da resmî olmasa da o denli etkili olabilen, birey ve kurumlar tarafından bilinçle yürütülen politiklardır. Dil politikaları, ulusçuluk akımı ile bağlantılı olarak, o siyasal birimde ulusu şekillendiren dinamiklerle etkileşim içinde gelişmiştir. Dil politikalarını belirleyen etmenler arasında, söz konusu dillerin durumu, siyasal sistem ve resmî ideolojiler kadar uluslararası ilişkiler de bulunmaktadır. Dilin hem insan hayatı açısından hem de siyasal birimin etkin işlerliği açısından hayati önem taşıması, dünyanın çeşitli yerlerinde dil sorunlarını ele alınması zor, hassas konular içine itmektedir (Virtanen, 2006: 148-149).

Toplumlarda çeşitli nedenlerle dil ve iletişim sorunları ortaya çıkmaktadır. Özellikle uluslaşma döneminde yaşanan büyük değişimler sonucu ortaya çıkan dilsel gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir. Dil ve iletişim sorunlarını çözmek, dilsel gereksinimleri karşılamak için de dil planlaması yapılmaktadır (İmer, 2001: 1).

“Dil planlaması genel olarak dilin değişme sürecine amaçlı şekilde müdahalede bulunmak şeklinde tanımlanmaktadır. Dil planlaması bir bölge dilinin ulusal dil olarak geliştirilmesi, eski dillerin canlandırılması, alfabe değişimi, söz varlığının değiştirilmesi vb. uygulamaları içermektedir. Dil politikası ise, milli birliğin sağlanması, ekonomik şartlar gibi nedenlerle, dilin şekil ve işlevlerine siyasi otoritenin müdahalesini içerir. Bu iki kavram iç içe geçmiş durumdadır. Dil planlamasını dil politikasının bir parçası olarak gören yaklaşımlar vardır. Dil politikacılarının, oluşturdukları dil planlaması “maddi planlama” ve “statü planlaması” olarak, birbirinden tamamen bağımsız olmayan iki şekilde tezahür eder. “Dil mühendisliği” olarak da adlandırılan maddi planlama, bir dilin daha çok iletişimden kaynaklı sorunlarını gidermeye yöneliktir. Maddi planlama; yazma sistemleri, imla kılavuzları, sözlükler, dilbilgisi vb. konulara dışarıdan sistematik olarak müdahalesi anlamına gelmektedir. Müdahale yaratıcı veya sınırlandırıcı şekilde olabilir. “Statü planlaması” ise bir dilin “ulusal ya da resmî dil olarak kullanılması ya da başka bir işlevde kullanılacağına belirlenmesini içermektedir. Bu müdahale kamusal alanda sadece bir dilin ya da birden çok dilin kullanılması kararını gerektirir. Siyasal iktidar çeşitli dil planları arasında tercih yaparken bazı objektif kriterleri dikkate alsa da çoğunlukla ideolojiler etkili olmaktadır. Dil politikaları, azınlık politikalarına paralel olarak; özümleyici, farklılıkçı ve çokkültürlü olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Özümleyici politikalar tek dillilik idealine yönelerek, toplumun dilsel olarak türdeş olmasını hedefler ki, cumhuriyetin ilanından sonra takip edilen politika budur. Bu politika; milli pazarın ve devletin bütünlüğünün pekiştirilmesi, iş gücünün örgütlenmesi ve mobilizasyonun geliştirilmesi, bilgi akışının artırılması, etkin ve sosyal politikalar oluşturulması açısından fayda sağladığı düşünülerek seçilmiştir. Bizde Türk Dil Kurumu’nun daha çok dil planlaması alanında hizmet verdiği, politikalar belirleme noktasında ise siyasi otoritenin gerisinde durduğu görülmektedir.” (Açık, 2013: 820-821).

Kimi ülkelerde hükümetler, kimilerinde kişiler, kimi yerlerde akademiler, özel ya da resmî kuruluşlar dil planlaması konusunda karar verebilmektedir. Yönetimlere ve hükümete ek olarak dil planlamasında etkili olan başka etmenler de bulunmaktadır. Bunlar; ulusal ama hükümete bağlı olmayan kuruluşlar, ne ulusal ne de hükümete bağlı olan kuruluşlar, gazetelerdeki düzelti amaçlı okuma işlevi, yazarlar, yorumcular vb.dir (İmer, 2001: 12-14). Söz konusu kişi ve kurumlar devletlerin dil politikalarının oluşturulmasında veya uygulanan politikaların yaygınlaştırılmasında roller üstlenmektedirler (Durukan, 2013: 1221). Devletler; nüfuzlarını artırmak, meşruiyet kazanmak, katılımı teşvik etmek ya da kısıtlamak, millî bir kimlik oluşturmak ve bunu pekiştirmek ve gelir dağılımını belirlemek gibi amaçlarla halkın konuştuğu dilleri etkilemeye çalışabilirler. İzlenen dil politikaları devletin iç ve dış politikalarından etkilenebilir (Virtanen, 2003: 19). Devletlerin bir dili düzenlemekten veya bireylerin kendi aralarında kullandığı dile müdahale etmekten kaçınabilmesi mümkün değildir. Çünkü devletler kamu hizmetinde mecburen dil tercihinde bulunmak zorundadır. Bu dil de genellikle çoğunluğun dili olmuştur. Bir dilin eğitimde kullanılması, ana dili kullanmanın doğal bir uzantısıdır. İnsanın bir dili kullanması ancak o dile tam hâkim olması ile mümkündür. Dile hâkimiyet ise o dilin eğitimde kullanılmasına bağlıdır. Ulus devletler, ortak dili yaygınlaştırmak için eğitimi etkin bir şekilde kullanmışlardır. Ulus inşa sürecinde izlenen bu politikaların anahtar rolünü oynayanlardan biri, belki en etkilisi dil politikaları olmuştur. Dil planlaması üzerinden toplum planlaması yapılması da bu sebeptir (Açık, 2013: 823).

2.1.3. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Hükümet Programlarının Yeri

Hükümet programları, yürütme organının siyasi kanadını oluşturan bakanlar kurulunun, ulusal ve uluslararası konulara yaklaşımının ana çizgilerini taşıyan ve uygulamayı hedeflediği temel siyasaları içeren belge olarak tanımlanmaktadır (Bozkurt, Ergun ve Sezen, 1998: 100). Hükümet programları temelde hükümetin izleyeceği politikalar hakkında bilgi veren belgeler olması hasebiyle önemlidir (Özcan, 2004: 382). Hükümetlerin çeşitli alanlarda olduğu gibi eğitim ve dil konusunda izleyeceği politikalar da hükümet programında yer almaktadır. Cumhuriyet'in kurulduğu yıldan 1939 yılına kadar 9 hükümet (tek parti iktidarları), 1938-1950 yılları arasında 9 hükümet (tek parti iktidarları), 1950-1960 yılları arasında 5 hükümet (tek parti iktidarları), 1960-1980 yılları arasında 20

hükümet (çoğunlukla koalisyon iktidarları), 1980-2002 yılları arasında 14 hükümet (çoğunlukla koalisyon iktidarları), 2002-2012 yılları arasında ise 4 hükümet (tek parti iktidarları) olmak üzere toplam 61 hükümet kurulmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşundan 2012 yılına kadar kurulan hükümetler şu şekildedir:

Tablo 1. Cumhuriyet'in Kuruluşundan 2012 Yılına Kadar Kurulan Hükümetler

	Hükümet	İktidarda Olduğu Dönem
1923-1938 Dönemi	1	I. İnönü Hükümeti (30.10.1923-06.03.1924)
	2	II. İnönü Hükümeti (06.03.1924-22.11.1924)
	3	Okyar Hükümeti (22.11.1924-03.03.1925)
	4	III. İnönü Hükümeti (03.03.1925-01.11.1927)
	5	IV. İnönü Hükümeti (01.11.1927-27.09.1930)
	6	V. İnönü Hükümeti (27.09.1930-04.05.1931)
	7	VI. İnönü Hükümeti (04.05.1931-01.03.1935)
	8	VII. İnönü Hükümeti (01.03.1935-01.11.1937)
	9	I. Bayar Hükümeti (01.11.1937-11.11.1938)
1938-1950 Dönemi	10	II. Bayar Hükümeti (11.11.1938-25.01.1939)
	11	I. Saydam Hükümeti (25.01.1939-03.04.1939)
	12	II. Saydam Hükümeti (03.04.1939-09.07.1942)
	13	I. Saraçoğlu Hükümeti (09.07.1942-09.03.1943)
	14	II. Saraçoğlu Hükümeti (09.03.1943-07.08.1946)
	15	Peker Hükümeti (07.08.1946-10.09.1947)
	16	I. Saka Hükümeti (10.09.1947-10.06.1948)
	17	II. Saka Hükümeti (10.06.1948-16.01.1949)
	18	Günaltay Hükümeti (16.01.1949-22.05.1950)
1950-1960 Dönemi	19	I. Menderes Hükümeti (22.05.1950-09.03.1951)
	20	II. Menderes Hükümeti (09.03.1951-17.05.1954)
	21	III. Menderes Hükümeti (17.05.1954-09.12.1955)
	22	IV. Menderes Hükümeti (09.12.1955-25.11.1957)
	23	V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960)
	24	I. Gürsel Hükümeti (30.05.1960-05.01.1961)
1960-1980 Dönemi	25	II. Gürsel Hükümeti (05.01.1961-20.11.1961)
	26	VIII. İnönü Hükümeti (20.11.1961-25.06.1962)
	27	IX. İnönü Hükümeti (25.06.1962-25.12.1963)
	28	X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965)
	29	Ürgüplü Hükümeti (20.02.1965-27.10.1965)
	30	I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969)
	31	II. Demirel Hükümeti (03.11.1969-06.03.1970)
	32	III. Demirel Hükümeti (06.03.1970-26.03.1971)
	33	I. Erim Hükümeti (26.03.1971-11.12.1971)
	34	II. Erim Hükümeti (11.12.1971-22.05.1972)
	35	Melen Hükümeti (22.05.1972-15.04.1973)
	36	Talu Hükümeti (15.04.1973-26.01.1974)

	37	I. Ecevit Hükümeti	(26.01.1974-17.11.1974)
	38	Irmak Hükümeti	(17.11.1974-31.03.1975)
	39	IV. Demirel Hükümeti	(31.03.1975-21.06.1977)
	40	II. Ecevit Hükümeti	(21.06.1977-21.07.1977)
	41	V. Demirel Hükümeti	(21.07.1977-05.01.1978)
	42	III. Ecevit Hükümeti	(05.01.1978-12.11.1979)
	43	VI. Demirel Hükümeti	(12.11.1979-12.09.1980)
	44	Ulus Hükümeti	(20.09.1980-13.12.1983)
	45	I. Özal Hükümeti	(13.12.1983-21.12.1987)
	46	II. Özal Hükümeti	(21.12.1987-09.11.1989)
	47	Akbulut Hükümeti	(09.11.1989-23.06.1991)
	48	I. Yılmaz Hükümeti	(23.06.1991-20.11.1991)
	49	VII. Demirel Hükümeti	(21.11.1991-25.06.1993)
	50	I. Çiller Hükümeti	(25.06.1993-05.10.1995)
	51	II. Çiller Hükümeti	(05.10.1995-30.10.1995)
	52	III. Çiller Hükümeti	(30.10.1995-06.03.1996)
	53	II. Yılmaz Hükümeti	(06.03.1996-28.06.1996)
	54	Erbakan Hükümeti	(28.06.1996-30.06.1997)
	55	III. Yılmaz Hükümeti	(30.06.1997-11.01.1999)
	56	IV. Ecevit Hükümeti	(11.01.1999-28.05.1999)
	57	V. Ecevit Hükümeti	(28.05.1999-18.11.2002)
	58	Gül Hükümeti	(18.11.2002-14.03.2003)
	59	I. Erdoğan Hükümeti	(14.03.2003-29.08.2007)
	60	II. Erdoğan Hükümeti	(29.08.2007-06.07.2011)
	61	III. Erdoğan Hükümeti	(06.07.2011-29.08.2014)

2.1.4. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Millî Eğitim Şûralarının Yeri

Millî Eğitim Şûraları, Türk millî eğitim sistemini geliştirmeyi ve niteliğini çağdaş standartlar seviyesine yükseltmeyi amaçlamıştır. Atatürk, İstiklal Savaşı'nın en kritik günlerinde bir yandan Cumhuriyet'i kurma çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan da millî eğitim sisteminin esaslarını belirleme çalışmalarına yönelmiştir. Eğitim alanında başlatılan bu çalışmaların planlanmasında ve millî eğitim sisteminin geliştirilmesinde 1921 yılında Ankara'da toplanan I. Maarif Kongresi, 1923, 1924 ve 1925'te toplanan Heyet-i İlmiye çalışmaları hem Türk eğitim tarihinin hem de millî eğitim şûralarının önemli temel taşlarını oluşturmuştur. Eğitim alanında görülecek hizmetlerin geniş çevrede ele alınarak belirlenmesinde büyük önem taşıyan şûralar, Bakanlığın en yüksek danışma organı olarak vazgeçilmez bir geleneğe kavuşmuştur (MEB, 1998). Şûralara, millî eğitimle ilgili politikaların çizilmesinde, yol gösterici rolü verilmiştir. 1933'te çı-

karılan “2287 Sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun”la hem Talim Terbiye Dairesi yasasına kavuşmuş hem de Millî Eğitim Şûraları’nın yasal dayanağı oluşturulmuştur. Buna göre; ulusal eğitime yön vermek, eğitim-öğretimle ilgili sorunları tespit etmek, incelemek, çözüm önerileri sunmak üzere Millî Eğitim Bakanlığının en yüksek danışma organı oluşturulmuştur. Tarihsel gelişimi boyunca şûralar, ulusal eğitimle ilgili politikalar üreten bir kurum olarak gelenekselleşmiştir. Millî Eğitim Şûraları, Türk eğitiminin enine boyuna tartışıldığı, karara bağlandığı, resmî tutumun dışında değişik görüşlere de açık olan ciddi çalışmalar olarak Türk eğitimine yön vermişlerdir (Deniz, 2001: 2-12). İlk millî eğitim şûrası 1939’da toplanmış olup 1939-1950 yılları arasında 4 kez, 1950-1960 yılları arasında 2 kez, 1960-1980 yılları arasında 3 kez, 1980-2002 yılları arasında 7 kez, 2002-2012 yılları arasında 2 kez olmak üzere toplam 18 millî eğitim şûrası gerçekleştirilmiştir. 1939-2012 yılları arasında düzenlenen millî eğitim şûralarının gündem maddeleri şu şekildedir:

Tablo 2. 1939-2012 Yılları Arasında Düzenlenen Millî Eğitim Şûralarının Gündem Maddeleri

	Millî Eğitim Şûraları	Şûra Gündemi
1923-1938 Dönemi	I. Maarif Kongresi (1921)	Okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmalarını belirlemek, eğitime millî bir yön vermek
	I. Heyet-i İlmiye (1923)	Millî eğitim yürütme programı, millî hars, millî büyük sözlük, millî müzik, millî dil ve edebiyat, ilköğretim programlarında değişiklikler, din eğitimi esasları vb.
	II. Heyet-i İlmiye (1924)	Eğitim ve kültür sorunları
	III. Heyet-i İlmiye (1925)	Gelişmekte olan eğitim örgütünün köklü sorunları
1939-1950 Dönemi	I. Millî Eğitim Şûrası (1939)	1. Cumhuriyet Maarifinin plan ve esasları 2. Çeşitli öğretim derecelerindeki müesseselere ait talimatnamelerin incelenmesi 3. Bütün müfredat programlarının incelenmesi
	II. Millî Eğitim Şûrası (1943)	1. Okullarda ahlâk terbiyesinin geliştirilmesi 2. Bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmaları veriminin artırılması 3. Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelen-

	mesi
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ticaret ortaokulları ve liseleri program ve yönetmeliği 2. Erkek sanat ortaokulları ve enstitüleri program ve yönetmeliği 3. Kız enstitüleri program ve yönetmeliği 4. İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği 5. Orta ve bu derecedeki teknik öğretim okulları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatın bugünkü ihtiyaçlarla ayarlanması 6. Aile ve okul arasında iş birliği sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması
III. Millî Eğitim Şûrası (1946)	<ol style="list-style-type: none"> 1. 1948-49 ders yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilkokul programının incelenmesi 2. Yeni ortaokul programı projesinin incelenmesi 3. Lise ders konularının dört yıllık teşkilata göre tespiti 4. Ortaokullara ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi 5. Eğitim ve öğretimde dayarılan demokratik esasların gözden geçirilmesi
IV. Millî Eğitim Şûrası (1949)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Okul öncesi öğretim ve eğitimin anaokulları için hazırlanmış olan program ve yönetmeliğın incelenmesi 2. İlkokullarda sağlık konusu ile ilgili alınması gerekli tedbirlerin tespiti 3. Özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanmış olan raporun, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin incelenmesi ve korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanunun gözden geçirilerek değişiklik gerektiren kısımlarının araştırılması 4. İlköğretim Kanunu tasarısının incelenmesi ve mecburi ilköğretimin planlanması 5. İlkokul programının yeniden gözden geçirilmesi 6. Yeni İlkokul Yönetmeliği tasarısının incelenmesi 7. İlkokullara öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okulları ile köy enstitüleri yeni
V. Millî Eğitim Şûrası (1953)	

		<p>öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konularının incelenmesi</p> <p>8. İlkokul öğretmenlerini ilgilendiren diğer konular ve genel olarak ilköğretim sorunları</p>
	VI. Millî Eğitim Şûrası (1957)	<p>1. Mesleki ve Teknik Öğretim</p> <p>2. Halk Eğitim</p>
1960-1980 Dönemi	VII. Millî Eğitim Şûrası (1962)	<p>1. İlköğretim</p> <p>2. Ortaöğretim</p> <p>3. Kız Teknik Öğretim</p> <p>4. Erkek Teknik Öğretim</p> <p>5. Ticaret Öğretimi</p> <p>6. Eğitimimizde Ölçme ve Değerlendirme</p> <p>7. Çeşitli Olgunluk İmtihanları</p> <p>8. Yükseköğretim</p> <p>9. Özel Okullar</p> <p>10. Dış Kültür Münasebetleri</p> <p>11. Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim</p> <p>12. Beden Eğitimi ve Sağlık</p> <p>13. Millî Savunma ile İlgili Eğitimi ve Öğretim</p> <p>14. Eğitim Vakıfları</p>
	VIII. Millî Eğitim Şûrası (1970)	<p>1. Ortaöğretim Sistemimizin Kuruluşu</p> <p>2. Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi</p>
	IX. Millî Eğitim Şûrası (1974)	<p>1. Millî Eğitim Sisteminin bütünlüğü içinde programlar</p> <p>2. Öğrenci akışını düzenleyen kurallar</p>
	X. Millî Eğitim Şûrası (1981)	<p>1. Türk Millî Eğitim Sistemi</p> <p>2. Bu Sistemin Bütünlüğü İçinde Eğitim Programları</p> <p>3. Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar</p> <p>4. Öğretmen Yetiştirme</p>
1980-2002 Dönemi	XI. Millî Eğitim Şûrası (1982)	<p>1. Öğretmen eğitiminin gelişimi</p> <p>2. Öğretmen eğitiminde hizmet öncesi sorunlar ve öneriler</p> <p>3. Eğitim uzmanlarının eğitimi</p> <p>4. Öğretmen ve uzmanların hizmet içi eğitimi</p> <p>5. Öğretmen ve uzmanların sorunları, çözüm ve önerileri</p>
	XII. Millî Eğitim Şûrası (1988)	<p>1. Türk Eğitim Sistemi.</p> <p>2. Yükseköğretim</p> <p>3. Öğretmen Yetiştirme</p> <p>4. Eğitimde Yeni Teknolojiler</p> <p>5. Türkçe ve Yabancı Dil Eğitim ve Öğretimi</p>

	6. Eğitim Finansmanı 7. Öğretim Programları (Müfredat Programları)
XIII. Millî Eğitim Şûrası (1990)	1. Yaygın Eğitimde Kavram, Kapsam ve Eğilimler 2. Yaygın Eğitimde Organizasyon ve İş birliği 3. Yaygın Eğitimde Yatırım ve Finansman 4. Yaygın Eğitimde Personel
XIV. Millî Eğitim Şûrası (1993)	1. Eğitim Yönetimi ve Eğitim Yöneticiliği 2. Okul Öncesi Eğitimi
XV. Millî Eğitim Şûrası (1996)	1. İlköğretim ve Yönlendirme 2. Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma 3. Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi 4. Toplumun Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılanması 5. Eğitim Sisteminin Finansmanı
XVI. Millî Eğitim Şûrası (1999)	1. Mesleki ve Teknik Eğitimin, Orta Öğretim Sistemi Bütünlüğü İçinde Ağırlıklı Olarak Yeniden Yapılandırılması 2. Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi ve İstihdam 3. Mesleki ve Teknik Eğitim Alanına Öğretmen ve Yönetici Yetiştirme 4. Mesleki ve Teknik Eğitimde Sınavsız Yükseköğretime Geçiş 5. Mesleki ve Teknik Eğitimde Finansman
XVII. Millî Eğitim Şûrası (2006)	1. Türk Millî Eğitim Sisteminde Kademeler Arasında Geçişler, Yönlendirme ve Sınav Sistemi 2. Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi
XVIII. Millî Eğitim Şûrası (2010)	1. Öğretmenin Yetiştirilmesi, İstihdamı ve Mesleki Gelişimi 2. Eğitim Ortamları, Kurum Kültürü ve Okul Liderliği 3. İlköğretim ve Ortaöğretimin Güçlendirilmesi, Ortaöğretime Erişimin Sağlanması 4. Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi 5. Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Yönlendirme

2.1.5. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Kalkınma Planlarının Yeri

Planlamanın birçok tanımı bulunmakla birlikte, tüm planlama tanımları amaç, araç ve süre olmak üzere üç temel unsuru içermektedir. Amaç, ulaşılmak istenen yeri; araç, buraya nasıl gidileceğini; süre de ne zaman varılacağını göstermektedir. Bu çerçevede planlama, gelecekte ulaşılmak istenen amaçları, bunlara ulaşmak için gerekli olan araçları ve süreleri belirleme süreci olarak tanımlanabilir. Bu, bir tür karar alma sürecidir (Küçükler, 2008: 9).

Siyasal iktisadın belli ekonomi politikaları izleyerek toplumun yapısını, bireylerin refah düzeyini artırmak amacıyla değiştirme girişimi kalkınma olarak nitelendirilmektedir. Kalkınma, toplumun ve onu oluşturan bireylerin yaşam düzeyini yükseltmeyi hedeflediğine göre bu süreçte ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve eğitsel değişkenler akla gelmekte ve hangi değişkenle birlikte düşünülürse düşünülün her şeyden önce siyasal içerikli bir kavram alanına girmektedir (Adem, 1980: 3).

Hükümet tarafından ulaşılabilecek amaçları belirleyen, bazı kesimlerdeki artış ölçüsünü tespit eden ve uygulanması gerekli çareleri önceden gösteren ekonomik ve sosyal programların belli süreler için hazırlanması şeklinde tanımlanan kalkınma planları, kaynakların dağılım ve kullanımlarını planlamak amacıyla yapılmıştır. Kalkınma Planları devlet için emredici, özel sektör için yol gösterici niteliktedir (Korkmaz, 1995a: 3). Kalkınma planları eğitim politikasının oluşturulması, yön verilmesi açısından etkin bir araçtır (Büyüköztürk, 1992: 6).

Türkiye’de 30 Eylül 1960 tarihinde 91 sayılı Kanun’la Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurularak planlamanın örgütsel altyapısı hazırlanmıştır. DPT’nin kuruluşundan bir yıl sonra kabul edilen 1961 Anayasası’nda da “sosyal devlet” kavramı devletin temel nitelikleri arasına alınarak ve planlama ile ilgili hükümler getirilerek planlama düzeninin yasal dayanağı oluşturulmuştur (Küçükler, 2008: 34).

Türkiye planlı döneme girdikten sonra, eğitim planlaması, kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak görülmeye başlanmış ve hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında eğitime büyük önem ve yer verilmiştir. Eğitim, kalkınma planlarında genel olarak önceki dönemin eğitim gelişmeleri ve mevcut durum, ana ilkeler ve yöntem, hedefler ve genel politikalar, yatırımlar ve tedbirler ana başlıkları altında ele alınmış ve her başlık altında çeşitli eğitim basamakları, yaygın eğitim ve hizmet içi eğitim ayrı ayrı incelenmiştir (Gökcalp, 2003: 105).

1963 yılından 2012 yılına kadar 2 perspektif plan, 1 uzun vadeli strateji ve 9 da Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bunun yanında eğitim ve dille ilgili de kalkınma planları çerçevesinde özel ihtisas komisyonu raporları hazırlanmıştır.

1980 öncesi kalkınma planları genel olarak ithal ikameci sanayileşme ve sosyal devlet politikaları çerçevesinde şekillenirken, 1980 sonrası kalkınma planları dışa açık liberal ekonomi ve özelleştirme politikaları çerçevesinde şekillenmiştir (Küçüker, 2008: IV). 1960-2012 yılları arasında hazırlanan ve uygulamaya konulan kalkınma planları ve kapsadığı yıllar şu şekildedir:

Tablo 3. 1963-2012 Yılları Arasında Hazırlanan ve Uygulamaya Konulan Kalkınma Planları

	Yıllar	Kalkınma Planları
1960-1980 Dönemi	1963-1967	1. Perspektif Plan (15 yıllık)
	1963-1967	1. Beş Yıllık Kalkınma Planı
	1968-1972	2. Beş Yıllık Kalkınma Planı
	1973-1995	2. Perspektif Plan (22 yıllık)
	1973-1977	3. Beş Yıllık Kalkınma Planı
	1979-1983	4. Beş Yıllık Kalkınma Planı
1980-2002 Dönemi	1985-1989	5. Beş Yıllık Kalkınma Planı
	1990-1994	6. Beş Yıllık Kalkınma Planı
	1996-2000	7. Beş Yıllık Kalkınma Planı
	2001-2023	Uzun Vadeli Strateji
	2001-2005	8. Beş Yıllık Kalkınma Planı
2002-2012 Dönemi	2007-2013	9. Kalkınma Planı

2.1.6. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Avrupa Birliği İlerleme Raporlarının Yeri

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler Avrupa Birliğine üye ülkeleri ekonomik, siyasi ve kültürel alanlar dışında eğitim alanında da ortak çalışmalar yapmaya ve ortak politikalar geliştirmeye yöneltmiştir. AB'nin üye ülkeler arasında yaptırma zorlayan ortak bir eğitim politikası olmamasına karşın üye ülkelerin eğitim sistemleri arasında ortak ilkelerin benimsenmesi desteklenmektedir. Bu konuda gerekli

uyumlaştırma çalışmaları ve ülkelerin kendi özelliklerini koruyarak ortak bir eğitim sistemi geliştirmeleri yönünde düzenlemeler yapılmaktadır (Sağlam, Özudoğru ve Çıray, 2011: 88).

Çok dilli ve çok kültürlü bir Avrupa yaratılmasında eğitim konusu, Avrupa ülkelerinin tamamında öncelikli konulardan biridir. Bu nedenle, eğitim alanına yönelik yeterli finansman sağlanmakta ve farklı yaklaşımlar desteklenmektedir. Sürekli ve hızlı bir değişim içinde olan eğitim alanında, AB farklı görüş ve iyi uygulamaların paylaşıldığı bir forum özelliği taşımaktadır. Bu alanda AB ortak bir eğitim politikasına sahip değildir. Her üye ülke kendi eğitim sisteminin içerik ve yapısından sorumludur. AB ise;

- a. Çok uluslu eğitim, öğretim ve gençlik faaliyet ve ortaklık imkanları sağlamakta,
- b. Yurt dışı eğitim ve değişim imkanları sunmakta,
- c. Yenilikçi eğitim ve öğretim proje imkanları yaratmakta,
- d. Akademik ve mesleki uzmanlık ağları oluşturmakta ve
- e. Karar alma-uzlaşma platformu işlevi görmektedir (Atabay, 2003: 57).

AB eğitim politikasının temel amacı, üye ülkeler arasında iş birliğini ve dayanışmayı sağlayarak ortak anlayışı özendirmek ve Avrupalılık bilincini geliştirmek; bu süreçte öğrenci ve öğretmenleri eğitmek ve tüm Ar-Ge alanlarına etkin katılımlarını sağlamak biçiminde özetlenebilir. Üye ülkeler, eğitim sistemlerinde özgünlüğü koruyarak birbirleriyle uyum ve iş birliği içinde, genç kuşaklara iş olanakları sağlamayı ve okuldan sonra toplumsal yaşama geçişi kolaylaştırmayı amaçlamaktadırlar. Birliğin eğitim alanındaki temel yaklaşımı, üye ülkelerin belirlenen genel ilkeler ve göstergelerle çelişmeyecek biçimde kendi eğitim sistemlerini düzenlemeleri yönündedir (Gültekin ve Anagün, 2006: 147–149).

AB eğitim konusunda iş birliği stratejisi ve bilgi toplumunda daha rekabetçi olabilme ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim politikalarını 2000 yılındaki Lizbon Stratejisi'yle gündeme getirmiştir. 2001'deki Komisyon raporuna göre AB eğitim programı amaçlarını, eğitim ve mesleki eğitim kalitesinin iyileştirilmesi, hayat boyu öğrenmenin herkes için erişilebilir olması ile eğitim sisteminin dış dünyaya daha açık hale getirilmesi olarak belirlemiştir (Cansever, 2009: 226).

AB'ye üye ülkelerde birçok alanda olduğu gibi genel eğitim politikalarında da ciddi gelişmeler meydana gelmiştir. AB, üye ülkelerle eğitim alanında uyumlaşmaya ve

eğitim alanında iş birliğine yönelik çalışmalarda ortak hareket etmeleri yönünde yapılan antlaşmalarla bu ülkeleri hukuki bir süreç altına almıştır. Yine bu antlaşmalar içerisinde AB'ye ye olan ülkelerin bireyleri, istediği AB ülkesinde eğitim alma hakkına sahip olmuştur. AB'ye ye olan ülkelerin genelinde eğitim sistemi temel bir görev olarak anlaşılmış ve ortak hareket zorunlu kılınmıştır (Çelebi ve şadioğlu, 2012: 193).

AB'ye yeliği devlet politikası haline getirmiş olan Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile ilişkileri 31 Temmuz 1959'da Türkiye'nin, Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) yaptığı ortaklık başvurusu ile başlamıştır. Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da Topluluğa yaptığı başvuru, olası bir üyeliğin bu ülkeye sağlayacağı avantajlardan yoksun kalma kaygısıyla Türkiye'nin başvurusunda önemli bir etken olmuştur (Çayhan ve Güney, 1996: 96). AET Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiştir. Türkiye ile AET'yi Gümrük Birliğine götürecek ve tam yeliği sağlayacak olan Ankara Antlaşması, 12 Eylül 1963'te İnönü Hükümeti ve Topluluk yetkilileri arasında Ankara'da imzalanıp 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir (Ceyhan, 1991: 23). Böylece Türkiye-AB ortaklık ilişkisi resmen başlamıştır. Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Antlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Coşkun, 2002: 191). Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 11–12 Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsünün teyit edilmesi ve Türkiye'nin AB'nin Yeni Genişleme Politikası çerçevesinde oluşturulan sisteme, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin karar olmuştur (Coşkun, 2002: 299). 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi ve 3 Ekim 2005 tarihinde katılım müzakerelerinin başlatılması, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde dönüm noktaları olmuştur.

Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde AB tarafından hazırlanan yıllık ilerleme raporları, AB'nin aday ülkelerin eğitim gibi alanlarda gelişmelerini saptadığı önemli dokümanlar olarak nitelendirilebilir. AB Komisyonu, ilerleme raporlarında aday ülkelerin üyelik yükümlülüklerini üstlenme yeteneğini incelemekte, katılım yolunda durumlarına ilişkin genel bir değerlendirme sunmakta ve Konseyin aday ülke ile ilgili vereceği kararlara zemin hazırlamaktadır. AB, 1998'den itibaren yayımlamış olduğu ilerleme raporlarında Türkiye'nin adaylık sürecinde yapmış olduğu yasal düzenlemeleri ve reform-

ları değerlendirmekte, bu düzenlemelerin eksik yönleri ile ilgili çıkarımlarda bulunmakta ve Türkiye'den beklentilerini ifade etmektedir.

AB'nin Türkiye ile ilgili yayımladığı ilerleme raporları;

1. Birlik ile Türkiye arasındaki ilişkileri kısaca tanımlamakta,
2. Üyelik için siyasi kriterler açısından Türkiye'deki durumu incelemekte,
3. Üyelik için ekonomik kriterler açısından Türkiye'nin durumunu incelemekte,
4. Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini, diğer bir deyişle, Antlaşmalar, ikincil mevzuat ve Birlik politikaları olarak tanımlanan müktesebatı üstlenme kapasitesini gözden geçirmektedir (DPT, 2008: 3).

Türkiye için ilki 1998 yılında olmak üzere 2012 yılı da dâhil 15 ilerleme raporu yayımlanmıştır. İlerleme raporlarında eğitim ve dille ilgili değerlendirmeler ve tavsiyeler yapılmış ve Türkiye'den bu tavsiyelere uyması istenmiştir. Bu nedenle ilerleme raporları, Türkiye'de eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Türkiye, özellikle son yıllarda AB'ye aday ülke olması sıfatıyla eğitim alanında da çeşitli düzenleme çalışmalarına yoğunluk vermiştir. Uyum sürecinde Türkiye, eğitim sistemini yeniden gözden geçirmiştir. Türkiye AB'ye üyelik sürecinde gerek eğitim sisteminin genel ve örgüt yapısını gerekse zorunlu eğitim kademesini düzenlemiş ve düzenlemeye devam etmektedir. AB'ye giriş sürecinde Türkiye, AB'nin eğitim politikalarına genel olarak uyum sağlamak ve eğitim programlarını bu politikalar çerçevesinde geliştirmek durumundadır. Bu doğrultuda Türk eğitim sisteminde çeşitli düzenlemeler yapılmakta ve yapılmaya da devam edilmektedir. Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde eğitim sisteminde yaptığı bu yenileşme hareketleri eğitime yeni bir ivme kazandırmıştır.

2.1.7. Eğitim ve Dille İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler

Devletin kuruluşu ile vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen temel yasa anayasadır (Şişman, 2012: 92). 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında eğitim ve dille ilgili maddelere rastlamak mümkündür.

1924 Anayasası'nın 87. maddesinde kadın, erkek bütün Türkler için ilköğretimin zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Devleti'nin resmî dilinin Türkçe olduğu, 12. maddesinde ise Türkçe okuyup

yazma bilmeyenlerin mebus olamayacağı ifade edilmiştir (TC Anayasası, 1924, <http://www.anayasa.gov.tr/Mevzuat/Anayasa1924/>).

1961 Anayasa'sının 19, 21 ve 50. maddeleri eğitimle ilgilidir:

“Madde 19 - Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.”

“Madde 21 - Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir. Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.”

“Madde 50 - Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” (TC Anayasası, 1961, <http://www.anayasa.gov.tr/Mevzuat/Anayasa1961/>).

Anayasa'nın 3. maddesinde ise devletin resmî dilinin Türkçe olduğu belirtilmiştir.

1982 Anayasa'sının 24, 27 ve 42. maddeleri eğitimle ilgilidir:

“Madde 24- Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.”

“Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

“Madde 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.” (TC Anayasası 1982, 2003).

1982 Anayasası'nda yer alan 3 ve 42. maddeler dille ilgilidir. 3. maddede devletin dilinin Türkçe olduğu belirtilmiştir. 42. maddede ise “Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve

öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.” ifadeleri yer almıştır.

Anayasalardan başka Cumhuriyet’in kuruluşundan 2012 yılına kadar çıkarılan bazı kanun, yönetmelik, kararname, yönergeler de eğitim ve dille ilgili önemli belgeler olarak yer almaktadır. Eğitim ve dille ilgili Cumhuriyet’in kuruluşundan 2012 yılına kadar çıkarılan önemli bazı kanun, yönetmelik, kararname ve yönergeler şu şekildedir:

Tablo 4. Cumhuriyet’in Kuruluşundan 2012 Yılına Kadar Çıkarılan Bazı Önemli Kanun ve Düzenlemeler

	Yılı	Kanun-Yönetmelik-Yönerge Adı
1923-1938 Dönemi	1924	430 Sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu
	1926	789 Sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun
	1926	805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun
	1928	1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun
	1928	7284 Sayılı Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi
	1932	Söz Derleme Talimatnamesi
1938-1950 Dönemi	1940	3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu
1950-1960 Dönemi	1951	5830 Sayılı Resmî Daire ve Müesseselerin Siyasi Partilere Bedelsiz Mal Devredemeyeceklerine ve Bu Daire ve Müesseselerle Münfesi Derneklerle Ait Olup Siyasi Partilere Terkedilmiş Olan Gayrimenkul Mallarla Bu Partiler Tarafından Genel Menfaatler için Yaptırılmış Olan Binaların Sahiplerine ve Hazineye İadesine Dair Kanun
	1954	6234 Sayılı Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun
1960-1980 Dönemi	1961	222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu
	1962	222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Hazırlanan Bölge İlkokulları Yönetmeliği
	1965	625 Sayılı Özel Okullar Kanunu
	1973	1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu
1980-2002 Dönemi	1981	2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu
	1983	18245 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullarda Burs, Parasız Yatılılık ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği
	1990	10 Temmuz 1990 tarih ve 90/580 karar sayılı Türkiye Cumhuriyeti İle Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında Akdedilen (Millî Eğitimi Geliştirme Projesi) İkraz Anlaşması
	1997	İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kâğıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında 4306 Sayılı

		Kanun
2002-2012 Dönemi	1998	98/11444 Karar Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında İkraz Anlaşması (Temel Eğitim Projesi)
	1999	Kasım 1999 Tarih ve 2506 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi
	1999	Kasım 1999 tarihli ve 2506 Sayılı Tebliğler Dergisinde Yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi
	2011	652 Karar Sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
	2012	6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

2.1.8. Eğitim ve Dil Politikalarının Yansıması Olarak Eğitim/Öğretim Programları

Bir ülkede eğitim ve öğretim hizmetleri siyasal yapının özelliklerine göre şekillenir. Bu nedenle siyasal yapının belirlemiş olduğu eğitim hedefleri, bütün programların ve dolayısıyla ders kitaplarının hazırlanmasında temel hareket noktasını oluşturur. Devletin anayasal düzen içerisinde oluşturduğu yönetim anlayışı da nihai olarak ders kitaplarının hazırlanmasında belirleyici olabilmektedir. Zaman zaman siyasal iktidar değişmekle birlikte hemen hepsi anayasal sınırlar içinde eğitim hizmetlerini düzenlemiştir. Bu yüzden hem öğretim programları hem de ders kitapları devletin yönetim biçimi ve temel nitelikleri doğrultusunda hazırlanmaktadır (Kılıç ve Seven, 2011: 56).

Devletler, toplumu oluşturan bireyler arasında daha önceden belirlenmiş istendik ya da kasıtlı davranış biçimlerinin oluşabilmesi için geliştirilen bazı eğitim programlarını kullanırlar (Yalınkılıç, 2011: 4). Bu eğitim programlarında, eğitimin amaçları yer almakta ve yetiştirilmek istenen bireylerde hangi istendik özelliklerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Demirel ve Kıroğlu, 2006: 2). Eğitimin niteliği büyük ölçüde uygulanan programa bağlıdır. Çünkü öğrenciye hangi davranışların nasıl kazandırılacağı kurumların eğitim programlarında yer alır. Eğitim programı öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir (Demirel, 2005: 10). Eğitim programları amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirme öğelerinden oluşur. Eğitim politikaları, bu öğeler aracılığıyla uygulamaya aktarılmaktadır. Bu nedenle eğitim politikasının uygulamaya geçişi ancak eğitim programlarının aracılığı ile sağlanabilir (Demirel, 2009: 36-37).

Eğitim programı içinde bilgi kategorilerinin sistemli bir biçimde düzenlenmesiyle öğretim programı oluşmaktadır. Öğretim programı, bir dersle ilgili öğretim-öğrenme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını gösteren bir kılavuzdur (Özçelik, 1998: 4). Öğretim programı yerine çoğu zaman eğitim programı kavramı kullanılmaktadır. Eğitim denildiğinde hem formal hem de informal eğitim kastedilmektedir. Bu durumda eğitim programı kavramı da formal ve informal eğitimi kapsamaktadır. Oysa informal eğitim amaçlı, planlı ve kasıtlı değildir. Dolayısıyla eğitim programı, öğretim programı anlamında kullanılmaktadır. Öğretim programı denildiğinde eğitimin planlı, amaçlı ve kasıtlı olan kısmının kastedildiği anlaşılmaktadır (Kılıç ve Seven, 2011: 3).

Türkiye’de eğitim-öğretim faaliyetleri, Millî Eğitim Temel Kanunu’na uygun olarak derslerin öğretim programları çerçevesinde düzenlenir. Programlar, eğitim ve öğretimin temelini oluşturması ve bu faaliyetlerin hangi çerçevede yürütüleceğini göstermesi bakımından önemlidir (Melanlıoğlu, 2008: 66). Gerek eğitim gerekse öğretim programının toplumdaki değişme ve ilerlemelere paralel olarak geliştirilmesi şarttır (Demirel, 2005: 10). Her yeni öğretim programı bir önceki programın bazı özelliklerini taşımakla birlikte, değişen koşullara uygun olarak geliştirilmektedir. Dersler için hazırlanan programların eğitim amaçları ile öğretim amaçları ayrı ayrı belirlenmezse hedefe ulaşmak mümkün değildir. Her derste olduğu gibi ana dili derslerinde de başarıya ulaşmak ancak sağlam planlanmış eğitim programlarıyla mümkündür (Temizyürek ve Balcı, 2006: 461).

İlköğretim ikinci kademe için Cumhuriyet Dönemi’nde uygulamaya konulan ilk program “1340 (1924) Lise Birinci Devre Müfredat Programı”dır. Bu programla birlikte günümüze kadar ilköğretim ikinci kademe için 8 program hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu programlar şunlardır:

Tablo 5. Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze İlköğretim II. Kademe için Hazırlanan ve Uygulamaya Konulan Eğitim/Öğretim Programları

1923-1938 Dönemi
1924 Lise Birinci Devre Müfredat Programı
1929 Ortamektep Türkçe Programı
1931–1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı
1938 Ortaokul Türkçe Programı
1939-1950 Dönemi
1949 Ortaokul Türkçe Programı

1950-1960 Dönemi
-
1960-1980 Dönemi
1962 Ortaokul Türkçe Programı
1980-2002 Dönemi
1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı
2002-2012 Dönemi
2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı

2.1.9. Eğitim ve Dil Politikalarının Yansıması Olarak Ders Kitapları

Gün geçtikçe hızla değişen ve gelişen dünyada nitelikli ve çağdaş bir eğitimin verilmesinde ders kitapları önemli bir yere sahiptir. Çünkü ders kitapları çocuğa eğitim ve öğretimde yön veren, çocukta farkındalık yaratan en önemli materyallerdendir (Çakır, 2013: 1172). Eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda, öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan en önemli temel kaynak ders kitaplarıdır.

Ders kitapları, bir derste, bilgilerin öğrenciye aktarımı sürecinde öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanmış basılı eğitim araçlarıdır (Bayrakçı, 2005). Eğitim sürecinin her aşamasında öğretim programlarının amaç ve kazanımlarını öğrencilere edindirmeyi sağlayan temel kaynaklar arasında ders kitaplarının önemli işlevleri vardır. Öğretim etkinliklerini gerçekleştirmeye yönelik çeşitli araçlar geliştirilmesine rağmen, ders kitapları öğretme-öğrenme ortamlarının önemli bir ögesi ve tamamlayıcısıdır (Karatay ve Pektaş, 2012: 184-185). Ders kitapları, öğretim programının amaçlarının gerçekleşmesinde öğrencilerin ve öğretmenlerin temel başvuru kaynağı ve kılavuzu olma niteliği taşımaktadır. Bu nedenle öğretimin niteliğini doğrudan etkileyen etmenlerin başında yer almaktadır (İşeri, 2007: 62).

Bir ders kitabının iskeletini eğitim programı oluşturduğu için geliştirilen programlarda, bireyin ve toplumun gereksinimlerinin göz önünde bulundurulması, eğitimin merkezinde bireyin olması, konuların diğer derslerle bağlantılarının kurulması, kuram ve uygulamanın birbirini tamamlaması gibi konulara dikkat edilmesi, sonuçta ortaya çıkacak olan kitabın da daha işlevsel olmasına katkıda bulunacaktır (Demirel ve Kıroğlu, 2006: 8).

Ders kitaplarının bilgi aktarma dışında, bir toplumun siyasal ve toplumsal normlarını da belleklere kazımaya çalışan, toplumun kurallarını ve ayrıca başka insanlarla birlikte yaşamının normlarını da belirleyen yönleri vardır. Ders kitapları bireysel ve toplumsal yaşamı çevreleyen tüm bilgi, beceri ve değerlerin tek tek bireylere taşınabilmesinin en kolay ve en ekonomik yolunu oluşturmaktadır. Ders kitaplarının öğretim süreçlerindeki rolünü belirleyen ve arttıran en temel özelliği öğretim programlarının taşıyıcısı olmalarıdır. Ders kitapları, eğitim programlarında belirlenen kazanımlara ulaşabilmesi için taşıyıcı bir rol üstlenmiştir (Yalınkılıç, 2011: 5-9).

Ders kitapları, öğrenen kişinin elinde tuttuğu ve ilk bilgilere giriş yaptığı bir araç olmanın yanı sıra toplumların, ulusların kültürel ve tarihsel gelişim ve değişim süreçlerine ayna tutması açısından da çok ilginç bir özellik sunmaktadır. Zira ders kitapları, çağın toplumsal, siyasal ve kültürel yaşam biçimlerinden ayrı tutulamaz. Ders kitabı, çocuğun yaşadığı toplumla bütünleşmesini sağlayan, o toplumun inançlarını, kültürünü, yaşam biçimini, felsefesini, etkileşim biçimlerini, gelenek ve göreneklerini açıklayan ve öğreten ilk kaynaktır. Bu yönüyle orada hem toplumun bu özelliklerini ve değer yargılarını görmek hem de tarihsel süreç içerisindeki gelişimini okumak olasıdır (Baştürk, 2006: 14).

Ders kitapları, toplumda resmen kabul görmüş bilgilerin geleceğin kuşakları olan çocuklara aktarılmasını sağlayan bir kaynak niteliğini taşımaktadır. Ders kitapları yeni nesillere bilgi aktarma işlevinin yanı sıra, devrin siyasal ve toplumsal değerlerini çocukların ve gençlerin dimağlarına yerleştirmeyi de hedeflemektedir (Tutsak ve Batur, 2011: 356). Ders kitapları, yazıldıkları ve kullanıldıkları dönemin özelliklerini, siyasal ve sosyolojik dalgalanmaları yansıtır. Ders kitapları her zaman dönemlerini, o dönemlere ait eğitim seçeneklerini yansıtmış ve o dönemlerin değerlerini aktarmışlardır (Baştürk, 2006: 30-31).

Ders kitapları öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir. Ders kitabı, özellikle Türkçe derslerinde öğrencilere temel dil becerilerini kazandırmak için önemli bir işleve sahiptir. Bu işlev, kitaplarda yer alan metinlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü Türkçe derslerinde bütün dil becerileri bu metinler-

den hareketle hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39).

Türkçe ders kitapları, öğretmenlere yardımcı en önemli araç-gereçlerin başında gelir. Öğrencinin yaş ve bilgi düzeyine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış, nitelikli metinlerden oluşan ve Türkçe öğretim programındaki kazanımlar doğrultusunda hazırlanan kitaplar sayesinde öğrenciler, dil bilinci ve yeterliliğinin yanı sıra anlama ve anlatma kapasitelerini geliştirirler. Türkçe derslerinde en yaygın kullanılan materyallerin ders kitapları olduğu düşünüldüğünde bu kitaplarda yer alan metinlerin niteliği daha da önem kazanmaktadır (Güven vd., 2014: 208).

Ders kitaplarının diğer eğitim araç-gereçlerine göre daha ekonomik olmaları, öğrenmeyi bireyselleştirmeleri, öğretimi yapıllaştırmaları, diğer pek çok öğretim aracıyla birlikte ve aynı anda kullanılabilmesi, pek çok bilgiyi belli bir düzen içerisinde sunmaları vb. avantajları da eğitim öğretim etkinliklerinde yoğun olarak tercih edilmesini sağlamaktadır (Şahin, 2008: 134). Özbay (2003: 7), yaptığı araştırmada Türkçe öğretmenlerinin, ders kitabından %94,44 oranında yararlandıklarını tespit etmiştir.

Ülkelerin eğitim-öğretim programlarına uygun olması gereken ve Türkçe öğretiminde en yaygın kullanılan ders kitapları, öğretimin düzenli bir biçimde sürdürülmesine yardımcı olur. Eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler, ders kitabında yer alır. Nitelikli ders kitaplarının kullanışlı olması, toplumsal değerlere ve kültürel unsurlara yer vermesi, kültürün devamını sağlayabilecek içeriğe sahip olması gerekmektedir (Baş, 2003: 257).

Türkçe ders kitabında yer alan metinler aracılığıyla öğrencilere toplumun temel değerleri tanıtılır. Bu açıdan eğitim-öğretim sürecinin vazgeçilmez bir parçası olan ders kitaplarının değerlerin sezdirilmesi ve iletilmesindeki önemini göz ardı etmek mümkün değildir. Öğrenciler, ders kitaplarında yer alan ve ana dilinin her türlü imkânından ve söz varlığı zenginliğinden yararlanılarak oluşturulan edebî eserler yoluyla millî ve evrensel değerleri kazanmaktadırlar. Hedeflenen değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öncü model olan öğretmenler, ders kitaplarındaki metinlerden büyük ölçüde faydalanmaktadırlar. Çocuklar ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla toplumdaki çeşitli sosyal rollerle karşılaşmakta, bu metinlerde yer alan millî ve evrensel değerlerin sezdirilmesi ve iletilmesi ile iyi ve kötüyü, doğru düşünebilmeyi ve doğru davranmanın nasıl olması gerektiğini görmektedirler (Çelikpazu ve Aktaş, 2011: 417).

Ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla dilin inceliklerinin aktarılması ve ana dili sevgisinin kazandırılması, ders kitaplarının eğitimdeki önemini arttırmaktadır (Tutsak ve Batur, 2011: 356). Türkiye’de yeniden düzenlenen programlara bağlı olarak hazırlanacak ders kitaplarının işlevi artık bilgiyi doğrudan aktarmak değil, öğrencilerin aktif öğrenmeyi gerçekleştirmelerine yardımcı olmaktır (Yangın, 2006: 57).

Cumhuriyet Dönemi’nde ders kitaplarının hazırlanması ve okullara dağıtımı devletin esas görevleri arasında görülmüştür. Bunun için 2259 sayılı Kanun çıkarılmış, bu Kanun’a göre ders kitapları her türlü özel çıkarların üstünde tutulmuştur. Böylece 1949 yılına kadar devam edecek olan “tek kitap” dönemi başlamıştır. Tek kitap döneminde ilk ve ortaokullar ile liselerin tüm sınıfları için yeniden yapılandırılan programlara uygun olarak ders kitapları uzman komisyonlara ve öğretmenlere yazdırılmış ve yazdırılan bu kitaplar da derslerde okutulmak üzere tüm okullara gönderilmiştir. Tek kitap uygulamasının birçok yararı olduğu gibi öğrenciyi ezbere yöneltmesi, araştırmacı anlayıştan uzak tutması, ufkunu daraltması, yarışmacı ortam olmadığı için daha iyi ve pedagojik kitapların yazılmasını engellediği gerekçeleriyle 1949 yılında çıkarılan 5429 sayılı Yasa’yla tek kitap uygulamasına son verilmiş ve “çok kitap” uygulamasına geçilmiştir. Çok kitap uygulaması, görülen sakıncalar üzerine 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile sona ermiştir. Sona eren çok kitap uygulaması 1991 yılında yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği ile yeniden uygulamaya sokulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, tek kitap döneminden sonra bazen yarışma veya sipariş bazen de satın alma veya yazdırma yöntemleri ile ders kitaplarını okullara sağlamıştır (Baştürk, 2006: 26-28).

Okullarda okutulacak ders kitaplarının belli kurallara göre hazırlanması ve MEB tarafından uygun bulunması şartı, eskiden beri uygulanan bir husustur. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 53. maddesi, eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının hazırlanması, geliştirilmesi, değiştirilmesi, kitapların oluşturulma süresi, fiyatının belirlenmesi, telif haklarının tespiti hususundaki yetkiyi eskiden olduğu gibi yine Millî Eğitim Bakanlığına vermiştir (Kılıç, 2006: 39).

Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim politikaları ve uygulamalarında belirleyici rol oynamaktadır. Konu alanlarını belirleme, derslere göre öğretim programlarını hazırlama ve geliştirme, öğretim programlarına göre ders araçlarını ve dolayısıyla ders kitaplarını hazırlama ve hizmete sunmada karar merciidir. Bakanlığın teşkilat yapısı

içinde merkez teşkilatında ayrı ve bağımsız bir yapısı olan Talim ve Terbiye Kurulu, eğitimin genel politika ve düzenlemelerinin yapılmasında planlama, danışma ve uygulama görevlerini üstlenmektedir. Ders kitaplarının hazırlanması ve hizmete sunulmasında da Talim ve Terbiye Kurulu inceleme ve değerlendirme görevini yapmaktadır. Ders kitaplarının hazırlanması ve hizmete sunulması aşamasında temel sorumluluk Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığıdır. Türkiye’de ders kitapları, MEB Talim ve Terbiye Kurulunun izniyle ticari yayımcılar ya da MEB tarafından yayımlanmaktadır. Ders kitapları, 1739 sayılı Millî Eğitim Kanunu’nun 55. maddesine göre MEB Talim ve Terbiye Kurulu Kitapları İnceleme Komisyonu tarafından denetlenir. Okutulması uygun bulunan ders kitapları, adları, yazar ve yayınevi adları Tebliğler Dergisi’nde yayımlanır (Kılıç ve Seven, 2011: 51-59). Tebliğler Dergisi’ne göre Cumhuriyet’ten günümüze İlköğretim II. kademe için hazırlanan ve okutulması uygun görülen MEB Türkçe ders kitaplarının listesi Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Cumhuriyet’ten Günümüze İlköğretim II. Kademe için Hazırlanan ve Okutulması Uygun Görülen MEB Türkçe Ders Kitapları

Öğretim Yılı	Kitabın Adı	Yazar
1939-1940	Orta Okuma Kitabı I	Maarif Vekilliği
	Orta Okuma Kitabı II	Maarif Vekilliği
	Orta Okuma Kitabı III	Maarif Vekilliği
1940-1945	Orta Okuma Kitabı I	Komisyon
	Orta Okuma Kitabı II	Komisyon
	Orta Okuma Kitabı III	Komisyon
1945-1946	Türkçe I	Beşir Göğüş-Kemal Demiray
	Orta Okuma Kitabı II	Komisyon
	Orta Okuma Kitabı III	Komisyon
1946-1982	Türkçe I	Beşir Göğüş-Kemal Demiray
	Türkçe II	Beşir Göğüş-Kemal Demiray
	Türkçe III	Beşir Göğüş-Kemal Demiray
1982-1983	Okutulacak Türkçe ders kitabının ileride duyurulacağı açıklaması yapılmıştır.	
1983-1984	Türkçe 6	Kemal Demiray
	Türkçe 7	Kemal Demiray
	Türkçe 8	Kemal Demiray
1984-1992	Ortaokul Türkçe 1	Kemal Demiray
	Ortaokul Türkçe 2	Kemal Demiray
	Ortaokul Türkçe 3	Kemal Demiray
1992-1993	Okutulacak Türkçe ders kitabının ileride duyurulacağı açıklaması yapılmıştır.	
1993-1994	Türkçe 1	Komisyon
	Türkçe 2	Komisyon
	Türkçe 3	Komisyon

1994-1998	Türkçe İlköğretim 6	Komisyon
	Türkçe İlköğretim 7	Komisyon
	Türkçe İlköğretim 8	Komisyon
1998-1999	İlköğretim Türkçe 6	Komisyon
	İlköğretim Türkçe 7	Komisyon
	İlköğretim Türkçe 8	Komisyon
1999-2006	İlköğretim Türkçe 6	M. Ünal-M. Y. Öner-N. Bayrak
	İlköğretim Türkçe 7	S. Doğruel-S. Kurter-M. Gündoğdu
	İlköğretim Türkçe 8	A. Saraçoğlu-C. Çimen-Y. Güzel
2006-2007	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı	A. Erol-A. Altan vd.
	İlköğretim Türkçe 7	S. Doğruel-S. Kurter-M. Gündoğdu
	İlköğretim Türkçe 8	A. Saraçoğlu-C. Çimen-Y. Güzel
2007-2008	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı	A. Erol-A. Altan- vd.
	İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı	S. Arhan-S. Başar- vd.
	İlköğretim Türkçe 8	A. Saraçoğlu-C. Çimen-Y. Güzel
2008-2011	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı	A. Erol-A. Altan- vd.
	İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı	S. Arhan-S. Başar- vd.
	İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı	S. Arhan-S. Başar- vd.
2011-2012	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı	Komisyon
	İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı	S. Arhan-S. Başar- vd.
	İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı	S. Arhan-S. Başar- vd.
2012-2013	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı	Komisyon
	İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı	Komisyon
	İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı	S. Arhan-S. Başar- vd.

2.2. İlgili Araştırmalar

Ekinci (2013) yapmış olduğu araştırmada; Atatürk Dönemi'nde Türkiye'de millî eğitim ideolojisinde yaşanan toplumsal, kültürel, sosyolojik ve siyasal dönüşümlerin neler olduğunu; dönemin resmî ideolojisi doğrultusunda eğitimin niçin, nasıl ve ne amaçla kullanıldığını göstermeye çalışmaktadır. Çalışma kapsamında eğitim, resmî ideolojinin yeniden üretimi ve onun genç nesillere aktarılmasından sorumlu bir üstyapı kurumu olarak ele alınmıştır. Diğer bir deyişle eğitim, özneleştirme sürecinde, devletin güçlü bir ideolojik aygıtı olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda eğitim, ideolojinin bir aracı olarak açıklanmakta ve bu yönüyle eleştirilmektedir. Çalışma üç ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde ideoloji, ulus-devlet ve eğitim ilişkisi ortaya konulmuştur. İkinci bölümde Atatürk Dönemi ulus-devlet ve eğitim politikaları incelenmiştir. Üçüncü bölümde Atatürk'ün söylev ve demeçleri doğrultusunda onun eğitime bakış açısı yakalanmaya ve ortaya somut örnekler konulmaya çalışılmıştır. Yine aynı bölümde 1921 ve 1924 anayasalarında eğitime ne ölçüde değinildiği ve hükümetlerin programlarında eği-

time verilen önemin nasıl vurgulandığı açıklanmaya çalışılmıştır. Nihayet Atatürk'ün söylev ve demeçleri ve söylenen bu somut veriler kendini pratik alanda gerçekleştirmiş, Türk Tarih Tezi oluşturulmuş, ulusal kimlik ve vatandaş yaratma projesi olarak Kemalizm kendini tarih ders kitaplarında yoğun olarak hissettirmiştir. Yazara göre, Atatürk Dönemi'nde eğitim sürecinde resmî ideolojinin tüm öğeleri çocuk yaştan itibaren öğrencilerin dünyasına aktarılmıştır. Bu dönemde eğitimin amacı; siyasal iktidarın eylemlerine rasyonellik kazandırmak, çok sayıda insanın aynı şartlar ve ilkeler altında itaatini sağlamak, yönetenlerin yönetilenlere karşı üstünlüklerini korumak ve devam ettirmek, kurallara ve statükoya boyun eğmek, kahramana tapınmak, ortak bir amaca bağlamak şeklinde sıralanmıştır. Eğitim, Atatürk Dönemi'nde yoğun olarak, insanları siyasal iktidarın ideolojik dünyasına entegre etmek, siyasal sisteme uymasını sağlamak ve bu duruma süreklilik kazandırmak için kullanılmıştır. Dolayısıyla Atatürk Dönemi boyunca eğitimin ve eğitim kurumlarının bireye, devlete karşı vazifelerini öğretmek ve Türk milliyetçiliğini aşılacak gibi temel bir işleve sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca eğitimin bu ideolojik formasyonlar içerisinde devletin bekası için bir ideolojik aygıt olarak araçsallaştırılmasının, ülkemizin günümüzde her türlü sosyal, siyasal, kültürel ve pedagojik sorunlar ile uğraşmasına sebebiyet verdiği vurgulanmıştır.

Topuz'un (2013) araştırmasında, Atatürk'ün dil politikasının esasları aktarılmaya çalışılmış, bu süreçte nasıl bir çaba sarf edildiği, nasıl bir yol izlendiği belirlenmiş ve Atatürk'ün dil politikası konusunda düşünce tarzı ve bakış açısı betimlenmiştir. Araştırmada Osmanlı'nın dile bakışı, dil politikasının amacı, aşamaları, önemi, dil politikası doğrultusunda yapılan hazırlık ve çalışmalar incelenmiş, Atatürk ilkeleri ile dil politikası arasındaki ilişki irdelenmiştir. Çalışmada Atatürk'ün dil devrimini gerçekleştirerek kurduğu yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne millî bir boyut kazandırarak dilini de millîleştirmeyi hedeflediği ifade edilmiştir. Yapılan çalışmalarla Türk dilinin, Türk toplumunun hayatının merkezine konulduğu; Cumhuriyet Dönemi dil ve kültür politikalarının, bir yandan modernleşmenin gereği olarak sunulan köklü zihniyet değişiminin, diğer yandan ulusal birlik ve bütünlük kaygılarının etkisi altında şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Taşdöven'in (2013) araştırmasının temel amacı; DP Dönemi öncesi ve DP Dönemi'nde eğitim alanında yapılan uygulamaları ele almak, bu uygulamaların, amacına ne kadar ulaştığını ortaya çıkarabilmektir. Okul öncesi eğitimden başlayarak, ilköğretim, ortaöğretim, din eğitimi, halk eğitimi ve yükseköğretime kadar olan eğitim kade-

melerinde uygulanan ve uygulanmaya çalışılanlar incelenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda çalışmada CHP'nin uygulamış olduğu eğitim politikalarından ve bunun etkilerinden de bahsedilmiştir. Araştırmaya göre; Atatürk ile başlayan eğitim seferberliğinin DP Dönemi'ne kadar çeşitli şekillere büründüğü ve DP Dönemi'nde ise farklı uygulamaların ortaya çıktığı görülmüştür. DP'nin, iktidar olduktan sonra siyasi, sosyal, ekonomi konularında farklı görüşler ortaya koyduğu belirlenmiştir. Eğitimde CHP Dönemi'ne göre sayısal olarak gelişmeler olmasına rağmen nitelikli ve ilkel eğitim anlayışından vazgeçildiği söylenmiştir. Halk desteğini almak için ise özellikle laiklik konusunda tavizler verildiği, fakat bu tavizlerin Cumhuriyet'in temel ilkelerinin ve Atatürk devrimlerinin sarsılmasına neden olduğu dile getirilmiştir. Yazara göre; ilkel eğitim, yerini seçmenlerin isteklerine yönelik popülist eğitime bırakarak daha çok okul açmak şeklinde plansız ve altyapısız öğretim kurumlarının çoğalmasına yol açmıştır. Aynı zamanda dönemin en güçlü Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, ABD'den eğitimciler davet ederek eğitim konularında planlama yapmak üzere raporlar hazırlatmıştır. Böylece Amerikan Ekolü bir eğitim, altyapısız ve yetersiz personelle uygulanmaya başlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin atılımları olan Köy Enstitüleri ve Halkevleri kapatılmış ve bunda da ideolojik tepkilerle geçmişle hesaplaşma mantığı ön plana çıkarılmıştır. Millî eğitim politikasında birbirinin devamı olmayan çalışmalar, Türkiye'nin özellikle kültürel alanda yavaşlamasına neden olmuştur. Eğitim sisteminde görülen bu istikrarsızlıklar millî eğitim politikasında kırılmaları meydana getirmiştir. Yapılan çalışmaların bir süre sonra yine aynı kişiler tarafından değiştirilmesi, kaldırılan kurumların yerine benzer kurumların kurulması eğitimde ilerlemeyi engellemiştir. DP Dönemi'nde eğitimle ilgili çalışmalar sayısal olarak değerlendirildiğinde, okul sayısının arttığı söylenebilir de eğitim sistemi olarak köklü bir değişimden söz etmenin oldukça güç olduğu belirtilmiştir. DP'nin eğitimde yapmak istediklerinin temel nedeninin oy kaygısı ve bazı kesimlerin desteğini almak olduğu, bunun da popülist eğitim sisteminin uygulamaya çalışıldığının bir ifadesi olduğu anlatılmıştır. Eğitim programlarının çok kısa sürede değiştirilmesi, uygulamaya konulacak kararların sonuçlarının neler getireceğine dair bir araştırma yapılmamış olması, alınan kararların yine aynı iktidar sırasında hatalı bulunarak değiştirilmesi eğitimde istikrarsızlığa sebep olmuştur. Sonuç olarak; sürekli değişen eğitim politikalarının yarardan çok zarar getirdiği, başta ortaöğretim olmak üzere eğitimin kalitesinin giderek düştüğü, DP'nin eğitim politikasının Türk eğitim sisteminin kuruluş dö-

nemindeki eğitim politikası olma özelliğini tamamen yitirdiği ve ABD etkisinde yeniden şekillendirildiği tespit edilmiştir.

Kapluhan'ın (2011) araştırmasının amacı, Atatürk'ün eğitime bakış açısını, eğitime verdiği önemi, eğitim anlayışının dayandığı temel noktaları tespit etmek; Atatürk Dönemi'nde, Türkiye'nin izlediği eğitim politikasını, yeni baştan oluşturulan eğitim sisteminin kurulma aşamalarını ve özelliklerini ortaya koymak; bu dönemde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerini, bu faaliyetlerin gelişimi ve sonuçları ile eğitim politikasını etkileyen inkılap hareketlerini inceleyerek bu faaliyetlerin Coğrafya Eğitimi'ne etkilerini ve Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nde Coğrafya Eğitimi'ni incelemektir. Bu amaçla Osmanlı Devleti Dönemi'ndeki eğitim sisteminin yapısı genel olarak izah edilmiş, Millî Mücadele Dönemi'nde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eğitim anlayışının genel özellikleri belirtilerek bu dönemde eğitim alanında yapılan önemli reformlar anlatılmıştır. Tez, giriş ve sonuç kısmı dışında beş ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm giriş kısmından oluşmakta, ikinci bölümde Cumhuriyet eğitimine hazırlık dönemi, üçüncü bölümde Cumhuriyet Dönemi eğitim sisteminin oluşum ve gelişimi, dördüncü bölümde Atatürk'ün eğitim anlayışı, beşinci bölümde öğretmen yetiştirme politikası, altıncı bölümde Atatürk Dönemi coğrafya eğitimi ele alınmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimle ilgili kurulan kurumlar ve gerçekleştirilen yenilikler dikkatle incelendiğinde, benimsenen eğitim anlayışının ulus-devlet karakterine uygun bir Cumhuriyet Eğitimi olduğu görülmüştür.

Sapmaz'ın (2011) araştırması, 12 Eylül 1980 Askerî Hükümeti ve 1983-1987 I. Özal Sivil Hükümetinin eğitim görüş, politika ve uygulamalarını karşılaştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilk olarak eğitim ve siyasal iktidar ilişkisi incelenmiştir. Daha sonra 12 Eylül 1980 Askerî Hükümeti ve I. Özal Sivil Hükümetinin eğitim görüş, politika ve uygulamalarına ayrı ayrı yer verilmiştir. Bunun için, Millî Eğitim Şûraları, Kalkınma Planları, Hükümet Programları, Tebliğler Dergisi, devlet başkanlarının ve başbakanların demeçleri, Milliyet, Cumhuriyet ve Yeni Asır olmak üzere üç gazete ele alınıp değerlendirmesi yapılmıştır. Son olarak da, iki hükümetin eğitim görüş, politika ve uygulamaları karşılaştırılarak incelenmiş, 12 Eylül 1980 Askerî Hükümeti ve I. Özal Sivil Hükümeti arasındaki benzerlik ve farklılıklara ulaşılmıştır. Araştırmaya göre, 12 Eylül 1980 Askerî Hükümeti ile I. Özal Sivil Hükümeti arasında benzerliklerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. 12 Eylül 1980 Askerî Hükümetinin hemen ardından

ülke yönetimine gelen I. Özal Sivil Hükümetinin, tam sivilleşmemiş bir hükümet olduğu belirlenmiştir. Askerî Hükümet Dönemi'nde gösterilen denetimli ve otoriter tutumun Sivil Hükümet Dönemi'nde de sürdüğü gözlemlenmiştir. I. Özal Sivil Hükümeti halkın taleplerine dönük yeni bir eğitim politikası geliştirememiş, askerî hükümetin getirdiği eğitim politikasını olduğu gibi devam ettirmiştir. Yasaklar her iki hükümet döneminde de devam etmiştir. Askerî ya da sivil olsun her yeni hükümet döneminde eğitimde yeniden yapılanma yoluna gidildiği, köklü değil yüzeysel çalışmaların yapıldığı, alınan kararların uygulamaya dönüştürülemediği araştırmaya konu olan hükümetler döneminde de görülmüştür. Eğitim, her iki hükümet döneminde de -özellikle 12 Eylül 1980 Askerî Hükümet Dönemi'nde- resmî ideolojiyi öğreten, ezberleten bir araç olmaktan öteye gidememiştir. Eğitim süreci, devlet ideolojisine uygun ve uyumlu insan üretilmesi ve ideolojik olarak toplumsal itaatın sağlanması süreci olarak işlemiştir. Eğitim sayesinde insanların davranışları ve düşünceleri genel ahlakla ve kanunlarla uyumlulaştırılmaya çalışılmış, bu, eğitim aracılığıyla düzenlenerek gerçekleştirilmiştir. Hükümetin ideolojik ilkelerini gölgeleyecek, eleştirecek tüm değer ve ilkeler dışlanmıştır. Siyasal iktidarın yarattığı kahramanlar, mitler, antlar, marşlar ve törenler öğrencilere yoğun bir şekilde aktararak siyasal iktidarın meşruiyeti yeniden üretilmiştir. Bunların dışında her zaman olduğu gibi hükümet programlarında, şûralarda, kalkınma planlarında, eğitim toplantılarında görüşülen eksikliklerin çoğunun giderilemediği, belirlenen hedeflere ulaşamadığı tespit edilmiştir. Kalkınma planlarında, özellikle son üç beş yıllık kalkınma planlarında, eğitim sisteminin yetersizlikleri vurgulanmış, bunun için eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi öngörülmüş olmasına karşın hedefler gerçekleştirilememiştir. Son olarak eğitim sisteminde belli ölçüde nicel gelişim sağlanmasına karşın, niteliğe aynı biçimde önem verilemediği saptanmıştır.

Ulusoy'un (2011) araştırmasında, millî eğitim sisteminde örtük bir ideoloji olarak bulunan militarist öğeleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde tezin metodolojisi belirtilmiş ve hangi yöntemlerin kullanıldığı açıklanmıştır. Daha sonra içerik analizi ile ilgili bilgi verilmiş ve içerik analizinin teze nasıl uygulandığı açıklanmıştır. İkinci bölümde önce militarizm sözcüğünün etimolojik ve antropolojik kökenleri açıklanmış, daha sonra bu sözcüğün imlediği tarihsel ve sosyolojik anlamlar ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde ulus-devlet ve militarizm ilişkisinden, Osmanlı modernleşmesinden kısaca bahsedilmiştir. Türk modernleşmesi

ekseninde militarizmin tarihsel gelişimi, buna paralel olarak Türk modernleşmesinin militarist karakteri sorgulanmıştır. Dördüncü bölümde, Cumhuriyet'in ilk dönemi eğitim politikaları, Demokrat Parti eğitim politikaları, Anavatan Partisi eğitim politikaları ve günümüzde Ak Parti eğitim politikalarından kısaca bahsedilmiştir. Beşinci bölümde ise ilköğretim birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar özellikle Hayat Bilgisi, Türkçe ve Tarih ders kitapları içerik analizine tabi tutulmuş ve ders kitaplarındaki militarist öğeler deşifre edilmiştir. Militarizmi imleyen sözcükler belirlenmiş ve seçilmiştir. Kahramanlık, savaş, silah, millet, vatan, asker gibi sözcüklerin kitaplardaki tekrarlanma sıklığı incelenmiş ve frekans tabloları oluşturulmuştur. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler neticesinde; ilköğretim ders kitaplarında militarist öğelerin yoğun ve açık/örtük bir biçimde bulunduğu, sınıflar yükseldikçe kitaplardaki militarist öğelerin arttığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, geçmiş yılların ders kitaplarına oranla şu anda müfredatta var olan ders kitaplarının militarist ideolojik yönlendirmelerden kısmen arındırıldığı gözlenmiştir. Yazara göre, ders kitaplarındaki içerik değişimi esasen hükümetlerle birlikte değişmektedir. Fakat bu değişiklik Türkiye özelinde bahsetmek gerekirse yalnızca yüzeyseldir. Çünkü paradigma değişmedikçe bu dönüşüm köklü bir biçimde gerçekleşmez. Türkiye'de her değişim bu hâkim paradigmanın etrafında biçimlenmekte ve her durum değişikliği daha büyük bir muhafazakâr reflekse yol açmaktadır. Sonuç olarak değişimler söylemsel düzeyden eylemsel düzeye geçmelidir. Siyasetçilerin popülist tavırlarının yol açtığı yüzeysel değişikliklerin yerini radikal değişimler almalıdır.

Kabadere'nin (2010) araştırmasında; Cumhuriyet Türkiye'sinde ilk yıllardan günümüze kadar takip edilen eğitim ve öğretim politikaları ve bunları şekillendiren eğitim felsefeleri, tarihî bir perspektiften incelenmiş ve bunların biyoloji öğretim programlarının içeriklerine ve uygulamalarına yansımaları irdelenmiştir. Bunun yanında Cumhuriyet'ten günümüze kadar uygulanan biyoloji öğretim programlarının öğelerine dönük analizi yapılarak karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Çalışma, biyoloji özelinde, dünyadaki değişim ve dönüşüm süreçlerinin öğretim programlarına yansıtılıp yansıtılmadığını; yansıtıldı ise nasıl yansıtıldığını, tarihî bir perspektifle ortaya koymaktadır. Araştırmanın alt amaçları; 1923-1938 Atatürk Dönemi'nin, 1938-1950 Millî Şef Dönemi'nin, 1950-1960 Demokrat Parti Dönemi'nin, 1960-1980 Dönemi'nin, 1980-1990 Dönemi'nin, 1990-2000 Dönemi'nin politik, sosyolojik ve felsefi temellerinin neler olduğu ve bunların programlara nasıl yansıdığı şeklinde belirlenmiştir. Araş-

tırmaya göre, ortaöğretimde kaliteyi yükseltmek amacıyla, Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar uygulanan öğretim programlarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Öte yandan, siyasal etkenler, genel liselerin önüne yığılan öğrenci yoğunluğu, bozuk kentleşme, kaynak yetersizliği gibi nedenlerle program çalışmaları istenen düzeye gelememiştir. Yapılan değişiklikler, ders ekleme çıkarma, yeni kitaplar yazma ve çeviri yoluyla yurt dışında geliştirilen programların ülkemize uyarlanması şeklinde olmuştur. Liselerin yüksek öğrenime öğrenci hazırlama hedefi Cumhuriyet'ten günümüze kadar bütün dönemlerde değişmeden aynı kalmıştır. Atatürk Dönemi ve sonrasında öğrencilere evrensel değerleri kazandırma ve Batılı kültür birikimini aktarma hedefi, 1950'lerden sonra terk edilmiş, bunun yerine günümüze kadar kabul gören “öğrencileri ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime hazırlamak” temel hedefi oluşturmuştur. Bu hedef belirtilmesine rağmen, 1950'lerden sonra yapılan program geliştirme çalışmaları incelendiğinde, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının ne olduğu üzerine, Millî Eğitim Bakanlığı hiçbir çalışma yürütmemiş ve merkezde oluşturulan programları okullara göndermeye devam etmiştir. Atatürk Dönemi'nde ülkenin içinde bulunduğu koşullar eğitim politikasının ve felsefesinin şekillenmesinde belirleyici unsur olmuştur. Millî Şef Dönemi'nde ise bu sentez terk edilmiş ve hümanizm felsefesi ön plana çıkarılmıştır. Hümanizm felsefesinin bu dönemde eğitim ve öğretim üzerindeki en önemli yansımaları, bir önceki dönemin tam tersine, seçkin insan yetiştirme, teori ve uygulamayı ayırıştırması olmuştur. 1950 sonrası dönemdeki anayasalar, görüş bildiren hükümet programları, pragmatik felsefeye ve onun eğitimde bir uzantısı olan ilerlemecilik akımına dayanmaktadır. Anayasalar, yasalar ve hükümet programlarında ilerlemecilik akımı kuramsal olarak savunulurken, uygulamalarda Daimicilik ve Esasicilik temele alınmıştır. Bu da öğretim programlarının uygulanmasında öğrenci yerine öğretmen ve konuların merkeze alınmasına sebep olmuştur. Hatta öğretimde, şekilsel tutum ve davranışlara yer verilmiş, bu durum zaman zaman özü unutturmuştur. Bunun sonucunda, bilimsel yöntemi kullanan, özgür ve esnek düşünen, sosyal adaletçi, sevgi ve saygı özelliklerine sahip insan yerine, öğretmenin söylediklerini ya da kitaplarda okuduklarını olduğu gibi ezberleyen ve sorgulamadan benimseyen, bildiklerini ise araştırmadan savunan kişiler yetişmiştir. Araştırmada son olarak, programlar geliştirilirken temele alınan felsefenin, uygulamayla uyumlu hale getirebilmesi için çalışmalar yapılması ya da ülke gerçekleri dikkate alınarak daha tutarlı bir felsefi temel oluşturulması gerektiği önerilmiştir.

Mızrak'ın (2010) araştırmasında; 1980–2009 yılları arasındaki hükümetlerin eğitim politikaları ve bu politikaların sosyal bilgiler dersi programlarına ve ders kitaplarına yansımaları eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Bu yıllar arasında iktidar olan hükümetlerin eğitim politikaları incelenmiş, MEB tarafından 1980-2009 yılları arası alınan kararların yer aldığı Tebliğler Dergileri taranmış, okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarına yönelik yönerge, kararnameler, bu alanda yapılan araştırma ve basın-yayın haberleri araştırılmış, politikaların eğitim açısından getirdiği olumlu ve olumsuz yansımalar tartışılmış ve değerlendirilmiştir. İncelenen her hükümet programında, millî eğitim şûralarında, kalkınma planlarında eğitimle ilgili sorunlara değinildiği, bu doğrultuda kararlar alındığı, ilköğretimi geliştirici çalışmalar yapılması gerektiği belirlenmesine rağmen eğitim sisteminde bir türlü beklenen başarıya ulaşılamadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda; 1980–2009 yılları arasında iktidarda bulunan partilerin, hükümet programlarında yer alan politikalarını gerçekleştirebilmek için ders kitaplarını, özellikle de sosyal bilgiler ve tarih ders kitaplarını bir araç olarak gördükleri ifade edilmiştir. İktidarda bulunan hükümetlere veya içinde bulunulan döneme hâkim olan düşüncelere göre hazırlanan ders programları ve bu programlar doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarının öğrencilere gerekli sosyal bilgiler ve tarih eğitimini sunmadığı belirtilmiştir. Eğitimin vazgeçilmez bir aracı olan ders kitaplarının içerik olarak zenginleştirilmesi ve dönemin iktidarının siyasi ideolojilerinden olabildiğince arındırılması ve bu derslerde çocuklara verilen bilgilerin nesnel bir bakış açısıyla dile getirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Akay'ın (2010) araştırmasında; şûraların tarihçesi, gündem maddeleri, katılım, karar alma süreçlerinin yanında laiklik, Atatürkçülük, Atatürk İlke ve İnkılâpları, eğitimde fırsat eşitliği, din eğitimi, zorunlu ilköğretim kavramları ile ilgili olarak alınan kararlar ve uygulamalar irdelenmiştir. Ortaya konulan çalışma, 1939–2006 yılları arasında toplanan millî eğitim şûralarını kapsamaktadır. Bu zaman diliminde toplam 17 millî eğitim şûrası toplanmış olup özellikle seçilmiş kavramlarla ilgili bütün şûralarda alınan kararlara bu çalışmada yer verilmiştir. Araştırmaya göre, tek partili dönemde toplanan millî eğitim şûralarında alınan kararların neredeyse tamamı uygulanmıştır. Ancak bütün yurttaşlara eğitim imkânı sağlama gibi bazı hedefler uygulanamamıştır. Bu dönemde, eğitimde büyük bir altyapı eksikliği bulunduğundan, hedefler genellikle bu eksikleri giderme yönünde olmuştur. Tek parti dönemindeki uygulamalar arasında; okullarda tek kitap okutulması, köy okullarının beş sınıfa çıkarılması, yabancı terimlerin

Türkçeleştirilmesi, ana dile önem verilmesi, okul-aile ilişkilerinin geliştirilmesi, yeni öğretim programlarının ve yönetmeliklerin çıkarılması, ahlak eğitimine çağdaş bir yaklaşım getirilmesi ve Köy Enstitülerinin kurulması yer almıştır. Çok partili hayata geçilirken özellikle 1949 yılında toplanan IV. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararların bazılarının, önceki kararlar ile çeliştiği görülmüştür. Bu dönemde dilin Türkçeleştirilmesinden ve tek kitap uygulamasından vazgeçilmiştir. 1980 sonrası dönemdeki millî eğitim şûralarında ise ilköğretimin 8 yıla çıkarılması, din eğitimi, mesleki, okul öncesi, hizmet içi ve yaygın eğitim konuları gündeme gelmiştir. Millî eğitim şûralarında alınan kararlar ile bu kararların uygulanması arasındaki süre çok daha uzun olmaya başlamıştır. Yazara göre bunda siyasi otoritelerin eğitime yaklaşımlarının büyük etkisi bulunmaktadır. Popülist politikaların 1950'den sonra hızlanmasının, eğitim anlayışına ve dolayısıyla millî eğitim şûralarının uygulanmasına da yansıdığı belirtilmiştir. Sonuç olarak; millî eğitim şûralarının, geniş katılımı on yedi kez toplanmış ve eğitimin önemli sorunlarının tartışılıp kararlar alınmış olması ile Türk eğitiminde vazgeçilmez bir gelenek haline geldiği ifade edilmiştir. Alınan kararların bazılarının dönemin veya daha sonraki dönemlerin hükümetleri ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tamamen veya kısmen uygulamaya konulduğu; bazılarının ise onlarca yıl sonra uygulanabildiği, bazı kararların ise yeterince dikkate alınmadığı belirlenmiştir. Ayrıca bugüne kadar toplanan 17 millî eğitim şûrası kararlarında seçilmiş kavramların yeterince yer almadığı görülmüştür.

Tozar'ın (2010) araştırmasının amacı, DP'nin iktidarı süresince izlediği Millî Eğitim Politikası'nı ve bu politikanın sonuçlarını incelemektir. Çalışmada Cumhuriyet Dönemi'nden başlayarak oluşturulan Millî Eğitim Politikası'nın ana hatları dönem dönem incelendikten sonra DP'nin kurulması, DP Dönemi'nde yaşanan kırılmalar, DP'nin iktidarı süresince belirlediği ve izlediği Millî Eğitim Politikası, bu politikanın uygulamaları, sonuçları ve bu politikaya gösterilen tepkiler incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; çok partili döneme girilmesiyle siyasi hayatta yaşanan değişimler eğitim politikasına da yansımış, siyasi kaygılar bu dönemin eğitim politikasını yönlendiren kriter olmuştur. DP'nin iktidara gelmesiyle Millî Eğitim Politikası büyük bir değişim yaşamıştır. DP'nin millî eğitim politikasında yaptığı en önemli değişikliklerden birisi de eğitim sistemini Amerikan etkisi altına sokması olmuştur. DP'nin, muhalefette olduğu dönemde okul yapımında ve eğitimin yurt çapına yayılmasında CHP'yi sürekli eleştirmesine

rağmen, kendi iktidarı döneminde zaman zaman CHP'nin bile gerisinde kaldığı belirtilmiştir.

Öztürk'ün (2009) araştırması, 1980 sonrasında Türkiye'de millî eğitim ideolojisi içinde yaşanan toplumsal ve siyasal dönüşümlerin neler olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Yazara göre, bu çalışmanın 1980 tarihini eksene almasının temel nedeni, Türkiye'deki siyasal pozisyon değişiminin bu tarihle birlikte kendini yeniden inşa etmeye başlaması ve devletin kendini yeniden biçimlendirme çabası içerisine girerken toplumun yaşadığı derin dönüşümdür. Millî eğitim ideolojisi söz konusu değişimden nasibini almış ve ekonomi politığın değişimine paralel biçimde değişimler geçirmiştir. Toplumsal birlik duygusunun sıklıkla vurgulandığı ve "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" duygusuyla yaratılmaya çalışılan yurttaşlık, yeni bir kalıp içerisine girerek bireyin/bireyciliğin vurgulandığı, kazanma ve köşeyi dönme iştahının kabartıldığı bir eğitim-öğretim dünyası yaratılmıştır. Bu dünyanın birleştirici unsuru ise millî kimlik ve dinî aidiyetlikler üzerinden üretilmiştir. Eğitim ile ideoloji arasında tarihsel olarak var olan ilişki, bu çalışmada Türkiye özelinde ve 1980 sonrası millî eğitim ideolojisi üzerinden açıklanmaktadır. Çalışmada öncelikle ideolojinin ne olduğu, toplum içinde nasıl ve hangi düzenlilikle var olduğu ve siyasal anlamda egemenliği temsil eden devletle ilişkisi tartışılmış, daha sonra bir toplumsal kurum olan eğitimin, toplumsal yapı içinde ne anlama geldiği ve nasıl bir işlev ve görev üstlendiğinin ve devletle olan ilişkisinin açıklanmasına çalışılmıştır. Tezin birinci bölümü, çözümleme için gerekli olan kavramların genel anlamda ne ifade ettikleri ve tez içerisinde hangi bütünlük içinde kullanıldıkları üzerinedir. İkinci bölüm, resmî ideoloji ve millî eğitim kavramlarını somut tarihsel yapı içinde Türkiye'de oynadıkları rolü anlama çabası üzerine kurulmuştur. Son bölüm ise tezin ağırlık merkezini oluşturmuştur. Burada 1980'den sonra gelişen ya da geliştirilen toplumsal dönüşümlerin sahip olduğu genel nitelik ve özellikle 1980 askerî darbesinin eğitim ideolojisi ve resmî ideoloji üzerindeki etkileri araştırılmıştır. 1980 askerî darbesinin toplumsal alanda oynadığı rol gerçekleştirilen eylemler üzerinden ve resmî ideolojinin sahip olduğu kapsayıcı etki üzerinden betimlenip bu resmî ideolojinin resmî ideoloji çerçevesinde topluma nasıl etki ettiği sunulmuştur. Bu anlamda değerlendirmenin temel kriterleri, resmî ideolojinin sahip olduğu milliyetçilik ve batılılaşma düşünceleri ve eğitim alanında meydana gelen değişimlerdir. Bu temel tartışma konuları esas alınarak Türkiye'de gerçekleştirilen eğitim uygulamaları ve bunların ideolojik etkisinin han-

gi düzlemlerde topluma ve bireye yansıdığı ve bu yansımanın nitelikleri belirtilmeye çalışılmıştır. 1980 sonrası millî eğitim yapılanması ve ideolojisinin, onun belirli bir kopuşun ya da kendinden önceki dönemlerden mutlak anlamda farklılaşmanın ürünü olmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle kendi başına bir 1980 sonrası millî eğitim ideolojisi tasavvur etmenin, öncelikle ideolojinin toplumsal işlerliğini anlamada sorunlara yol açmakla birlikte, eğitim olgusunun da toplumsal niteliklerini göz ardı etmek anlamına geleceği düşünülmüştür. Bütün tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde millî eğitim ideolojisi, kökleri Osmanlı Devleti'ne kadar uzanan ve Cumhuriyet tarihi içinde temel niteliklerini kazanan bir ideoloji olmuştur. Araştırmaya göre, Türkiye'de resmî ideoloji, milliyetçilik ve batılılaşma düşünceleriyle şekillenmiştir ve halen bu şekillenme süreci gelişerek devam etmektedir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte gerekli görülen yeni toplumsal düzenleme içinde eğitimin amacı iki ana kutup noktasında toplanmıştır. Buna göre üniversiteler devlet ideolojisi üretebilecek yerler olarak tasarlanmış ve buralarda eğitim alacak kişiler de bu ideolojinin taşıyıcılığını ve yeniden üretimini üstlenecek insanlar olarak düşünülmüştür. Bununla birlikte diğer eğitim kurumlarının temel amacı ise üretimi artıracak temel bilgilerin alındığı ve aynı zamanda devlet tarafından öngörülen ideolojik donanımın verildiği “vatan sevgisi” içinde devlete itaat edecek insanların yetiştirilmesi olarak görülmüştür. Temelde eğitim ideolojisinin temel ekseni bu yöreğe oturtulmuş ve işleme konmuştur. Aynı durumun 1980 askerî darbesi sonrası koşullar için de geçerli olduğu görülmüştür. Ancak 1980 sonrası millî eğitimin üstlendiği temel amaç, darbe öncesi koşullarda vuku bulan “yoldan sapmanın” düzeltilmesiyle olmuştur. 1980 darbesinden sonra bu ideolojik yapılanmayı ilgilendiren diğer bir nokta, resmî ideolojinin yenedünya düzenine uygun koşullara adapte olabilmek için kendini yeniden üretmesidir. Millî eğitim ideolojisi içinde yaşanan tüm bu dönüşümler somut olarak kendini devlet-toplum ve devlet-birey ilişkisi içinde göstermektedir. Öncelikle devletin toplumla kurduğu ilişkinin temel niteliği değişmemiştir. Yani devletin toplumu üstten gören ve şekillendirilmesi gereken bir yapı olarak betimlenen anlayışında bir değişim olmamıştır. Bununla birlikte resmî ideolojinin müdahaleci tavrında bir genişleme olduğundan söz etmenin mümkün olduğu açıklanmıştır. Devlet-birey ilişkilerinde ise bireyin iradesini yok edecek uygulamaların gerçekleştirildiği izah edilmiştir. Öncelikle ekonomik alanda gerçekleştirilen bu uygulamalar, daha sonra bireylerin toplumsal kurumlardan faydalanma haklarının doğrudan ya da dolaylı olarak ellerinden alınmasına

neden olmuştur. Yine yazara göre, 1980 sonrasında geliştirilen millî eğitim ideolojisi, toplumsal yapıyla ve dünya koşullarıyla barışık bir yapıymış gibi gösterilmesine rağmen, resmî ideoloji adına temel insan haklarını yok eden bir katılık sergilemektedir. Bu durumun ciddiyetini bugün de hala korumakta olduğu söylenmiştir. 1980 sonrasında millî eğitim ideolojisinin belirlenmesinde milliyetçiliğe eklenen hegemonik ideoloji, liberalizm ve neo-liberalizm düşüncesi ve onların yaratmış olduğu siyasal etkilerdir. Bu anlamda değerlendirmeye alındığında, 1980 sonrası millî eğitim ideolojisinin oluşmasında milliyetçilikle birlikte liberalizmin etkisi belirleyici olmuştur. Yani eğitimdeki mevcut milliyetçi jargon 1980 sonrasında kendini yeni ekonomik modele eklemiştir. Böylelikle hem küresel dünya ölçeğinde hem de Türkiye'nin bu ölçekten görece bağımsız kendi özgün yapısı içinde her iki ideolojik kuşatmaya uygun bir eğitim ideolojisi oluşturulabilmiştir. 1980 sonrasında geliştirilen eğitim politikaları da bu eklektik yapının etkisi içinde gelişmiştir. Yani geliştirilen politikalar liberalizmin ekonomik yönlendirmesinden hareketle gelişmiş ve milliyetçilikle eklenerek eğitimin 1980'den sonraki dinamiklerini belirlemiştir. Çalışma sonuçlarına göre; 1980'den sonra geliştirilen millî eğitim ideolojisi ve geliştirilen politikalar kendini üç temel eğitim yapısı katmanı içinde göstermektedir. Yani eğitim ideolojisi ve geliştirilen politikalar kendini üç farklı etkinlik alanı içinde göstermiştir. Bunlar ilköğretim, meslek liseleri ve yükseköğretimdir. İlköğretim düzeyinde belirleyici ideolojik yönlendirme milliyetçilik yönünde olmuşken, meslek liseleri ve yükseköğretim kurumları, yeni ekonomik modelin getirdiği siyasal etkinlik alanı içinde pazar ekonomisine eklenmeye çalışılmıştır.

Düver'in (2009) araştırmasında, 1980 ve günümüze kadar görev yapan hükümetlerin izledikleri ilköğretim politikaları ve uygulama alanlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 1980 ve günümüze kadar görev yapan hükümetlerin ilköğretime ilişkin, 'eğitim programı, öğretmen yetiştirme, öğrenci, bütçe ve eğitim ortamı vs.' konusunda izledikleri politika ve uygulamalar belirlenmiştir. 1982 Anayasası, Yasalar, Şûralar, Kalkınma Planları, Yıllık Programlar, Bütçe Görüşmeleri ve İcra Planlarında yer alan ilköğretim ile ilgili bölümlerin incelenmesi ile elde edilen resmî bilgilerle birlikte bu konuda daha önce yapılmış olan çalışmaların bir sentezi oluşturulmuştur. Araştırmada Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar birçok hükümetin kendi programlarında, eğitime ve dolayısıyla da ilköğretime yer verdiği belirlenmiştir. Buna karşılık millî eğitim şûralarında ele alınan konular içerisinde ilköğretime yeterince

yer verilmediği gözlenmiştir. Araştırma sonucunda hedeflenen okullaşma oranlarına ulaşılmasına rağmen; altyapı, öğretmen ve öğretim üyesi eksikliği, fiziki olanaksızlıklar, kent ve kırsal bölgelerdeki eğitimin dengesiz dağılımı, göç faktörü, kaynak yetersizliği vs. sebeplerden ötürü eğitimin niteliğinde hedeflenen düzeye ulaşmada zorlanıldığı görülmüştür. 1990–1995 yılları arasında beş yıl içerisinde tam altı hükümet, 1996 ve 2000 arasında ise dört yıl içerisinde tam dört hükümetin görev almasının sadece eğitim alanında değil, toplumun her alanında yapılan plan ve uygulamaların, her değişen hükümet ile birlikte ister istemez değişmekte ve istikrarsızlığa sebebiyet vermekte olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda hükümetlerin programlarının, uygulanabilir olması ve istikrarı koruyabilmesi gerektiği söylenmiştir. 1980 yılından itibaren ilköğretim alanına ilişkin 8 yıllık kesintisiz eğitim uygulaması haricinde köklü bir değişikliğe rastlanmadığı dile getirilmiştir. Son olarak değişen ve gelişen dünya düzenine ayak uydurabilen nesillerin yetiştirilmesinin yanı sıra; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, millî değerlerini evrensel değerler çerçevesinde koruyabilen, yaratıcı, üretken, bilimsel düşünme yapısına sahip, laikliği koruyabilen, ülkesi ve dünya için iyi bir vatandaş olabilecek bireyler yetiştirebilen bir eğitim sistemine daha da ağırlık verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Küçükler'in (2008) araştırmasının amacı, Türkiye'de eğitim planlamasının 1963-2005 yılları arasında geçirdiği değişimi ekonomik, toplumsal ve politik arka planı ile derinlemesine analiz etmek ve tartışmaktır. Bu amaç çerçevesinde 'Eğitim planlaması çalışmalarında hâkim olan eğitim anlayışı ve politika araçları nelerdir?' ve 'Kalkınma planlarının ekonomik ve toplumsal hedefleri ile eğitim arasındaki ilişki, eğitim planlaması çerçevesinde nasıl kurulmuştur?' sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmada, Türkiye'de 1963-2005 yılları arasında hazırlanan sekiz kalkınma planında yer alan ekonomik ve toplumsal politikaların, 1980 öncesi ve sonrası dönemlerde farklılıklar gösterdiği gözlenmiştir. 1980 öncesi kalkınma planları genel olarak ithal ikameci sanayileşme ve sosyal devlet politikaları çerçevesinde şekillenirken, 1980 sonrası kalkınma planları dışa açık liberal ekonomi ve özelleştirme politikaları çerçevesinde şekillenmiştir. Kalkınma planları kapsamında yapılmış olan eğitim planları ekonomik ve toplumsal politikalara bağımlı bir sektör planı olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede kalkınma planlarında eğitim, planın ekonomik ve toplumsal hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayan bir araç olarak ele alınmıştır. Eğitimin bu niteliği sekiz kalkınma planında da gözlenmiştir. Sekiz kalkınma planı kapsamında yapılan eğitim planlarının analizi sonucunda, eğiti-

min, sanayileşmeyi hızlandırmanın bir aracı olarak görülmesi ve bu yönde planlanmasının, eğitimdeki değişimi yönlendirdiği belirlenmiştir. Eğitimsel gelişmelerle ilgili istatistiksel verilerin de desteklediği gibi, söz konusu yönlendirmenin eğitimin yaygınlaştırılmasını sınırlama, eğitimsel eşitsizlikleri artırma ve eğitimin ticarileştirilme eğilimini güçlendirme yönünde olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya göre, kullanılan planlama yaklaşımının getirdiği doğal bir sonuç olarak, eğitimin toplumsal ve kültürel işlevlerine yönelik kriterler planlama sürecinde kullanılmamıştır. Bu durum, planların, “toplumun tamamının eğitim olanaklarından yeterince yararlanmasının sağlanması” gibi bir hedefe yönlendirilmesini olanaksız kılmıştır. İlkokul düzeyinin, kalkınma planlarında mesleki- teknik ortaöğretim ve yükseköğretim ile birlikte daima öncelikli bir düzey olarak ele alındığı ve örgün eğitim düzeyleri içinde işlevi en dar olan eğitim düzeyinin ortaokullar olduğu dile getirilmiştir. İncelenen dönem boyunca eğitim tür ve düzeylerine ilişkin politikalarda gözlenen değişim genel olarak değerlendirildiğinde kalkınma planlarında; eğitimin nicel hedeflerinin nitel hedeflerinden, örgün eğitimin yaygın eğitimden, mesleki- teknik eğitimin genel eğitimden ve eğitimin iktisadi işlevinin toplumsal ve kültürel işlevlerinden öncelikli ve önemli görüldüğü söylenmiştir. Son olarak, bundan sonra yapılacak eğitim planlaması çalışmalarında eğitimin bir insan hakkı olduğu düşüncesinden hareket edilmesi, eğitim hizmetlerinin toplumun tümüne eşitlik içinde sunulmasının hedeflenmesi ve bunun gereği olarak eğitimde özelleştirme ve ticarileştirme girişimlerinden vazgeçilmesi önerilmiştir.

Yüce'nin (2008) araştırmasında, DP ile CHP'nin eğitim anlayışlarındaki farklılıklar incelenmiştir. Tezde, DP iktidarından önce eğitim ana hatları ile ele alınmış, DP'nin kurmak istediği sistem tarihsel süreç içinde ortaya konulmuştur. DP iktidarının eğitim hedefleri ile gerçekleştirdikleri bakımından, CHP'nin de bakış açısını yakalayıp değerlendirme ihtiyacı araştırmanın amacını oluşturmuştur. Çalışmada ilk defa farklı bir iktidarı gören Türkiye'de eğitim atılımlarının önceki döneme göre farkı ve sonraki dönemlere etkisi değerlendirilmiştir. Çalışmada DP idarecilerinin, CHP döneminin izlerini taşıyan ve CHP'nin yönetiminde olduğunu düşündükleri yapılara son verdikleri, kendi öğretilerini uygulamaya çalıştıkları ve ilköğretim basamağına çok fazla önem verdikleri belirtilmiştir. DP Dönemi'nde okullaşma oranındaki önemli artışlara rağmen, eğitimin ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığı; DP'nin 10 yıllık iktidarında 8 farklı Millî Eğitim Bakanının görev almasının eğitim işlerinde istikrarsızlığa neden olduğu; DP'nin,

iktidarının ilk gününden başlayarak eğitimi kendi iktidarını sağlamlaştıracak yol olarak gördüğü ve DP Dönemi'nin, Türk eğitim sisteminin Amerika etkisine girerek yabancılaşmaya başladığı dönemin başlangıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda; eğitimde verim almanın uzun bir süreç olduğu düşünülürse, iktidarların günlük politikalar yerine sistemli çalışmalar yapması gerektiği, hükümetlerin kendi iktidarlarının çıkarlarını değil, ülke eğitimine fayda sağlayacak işlere imza atmaları gerektiği ve eğitime siyaset karıştırılmaması gerektiği önerilmiştir.

Kılıç'ın (2008) araştırmasının amacı, DP'nin iktidarı süresince izlediği millî eğitim politikasını ve bu politikanın sonuçlarını incelemektir. Çalışmada Millî Mücadele Dönemi'nden başlayarak oluşturulan millî eğitim politikasının ana hatları belirtildikten sonra DP'nin kurulması, çok partili yaşama geçtikten sonra 1946–1950 yılları arasında CHP'nin izlediği millî eğitim politikası ve DP'nin bu politikaya bakışı ana hatlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. DP Döneminde yaşanan kırılmalar ana hatlarıyla incelendikten sonra ise DP'nin iktidarı süresince belirlediği ve izlediği millî eğitim politikası, bu politikanın uygulamaları, sonuçları ve bu politikaya gösterilen tepkiler incelenmiştir. Çalışma neticesinde; DP'nin iktidarda olduğu süre içerisinde izlediği millî eğitim politikasıyla laiklik ilkesinde önemli tahribata neden olduğu, laiklik ilkesinin zedelenmesinin yanı sıra izlediği plansız ve istikrarsız millî eğitim politikası sonucunda Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan eğitim politikası ve felsefesinin büyük yara aldığı ve eğitimin her kademesinde ciddi bir duraklama döneminin yaşanmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca DP Dönemi'nde izlenen politika ile Türk eğitim sisteminin, kuruluş dönemindeki ülke ve ulusun gerçek ihtiyacını karşılamaya yönelik üretkenliğini, yaratıcılığını kaybettiği, Amerikalı uzmanların da etkisiyle Amerika'nın taklit edilmesine dayanan bir sisteme dönüştüğü ifade edilmiştir.

Aslaner'in (2008) araştırmasında; 1939–1946 yılları arasında yapılan millî eğitim şûralarının önemi, bu şûralarda alınan kararların ne kadarının uygulamaya geçirildiği, bağlayıcı olup olmadığı ve bu dönem hükümetlerince nasıl değerlendirildiği incelenmeye çalışılmıştır. 1939–1946 tarihlerinde Refik Saydam Hükümetleri ile Şükrü Saraçoğlu Hükümetlerinin millî eğitim politikaları karşılaştırılmış, değerlendirilmiş ve bu hükümetlerin eğitim politikaları üzerindeki etkileri belirlenmiştir. Araştırmaya göre, Türkiye'nin 1945'ten sonra Batı'yla entegrasyona girmesi Türk eğitim sistemindeki değişimleri hızlandırmıştır. 1950'den sonra Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle eği-

tim sisteminde anlayış değişikliği başlamıştır. 1950'ye kadar "İlkeli Eğitim" politikası, 1950'den itibaren "İsteğe Göre Eğitim" şeklinde değişikliğe uğramıştır. Millî Eğitim Bakanlığı da bu politikayı uygulamakla mükellef bir kurum haline gelmiştir. Bununla birlikte millî eğitim uygulamalarına da siyasi kadrolar sık sık müdahale etmeye başlamışlar ve bu süreç günümüze kadar uzanan bir gelenek haline gelmiştir. Millî eğitim şûralarında alınan kararların karar alma ve uygulama süresi uzamaya başlamıştır. Bunda siyasi otoritelerin eğitime yaklaşımları ile Millî Eğitim Bakanlarının etkin olup olamamasının da rolü olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak millî eğitim şûralarının; bakanlık içinde, eğitim ve öğretimde, dolayısıyla ülkenin gelişiminde istenilen katkıyı ve misyonu gerçekleştiremediği bildirilmiştir.

Tangülü'nün (2008) araştırmasının amacı, 1950-1960 yılları arasında görev yapan Demokrat Parti hükümetlerinin ilköğretimle ilgili politika ve faaliyetlerinin belirlenmesidir. Bu amaçla çalışma dönemini ve alanını kapsayan hükümet programları, kanunlar, şûralar, süreli yayınlar, tetkik eserler ve makaleler incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; 14 Mayıs 1950'de başlayan Demokrat Parti iktidarı, özellikle o döneme kadar takip edilen eğitim sistemine karşı muhalefetini sürdürmüş ve iktidar süreci de başlayınca kendi eğitim sistemini oturtmaya çalışmıştır. Özellikle ilköğretim politikaları, DP'nin kendinden önceki CHP iktidarına karşı izlediği salt muhalefet anlayışının merkezine oturtulmuştur. Bu dönem içinde ilköğretim açısından önemli gelişmeler yaşandığı dile getirilmiştir. Özellikle Köy Enstitülerinin, İlköğretmen Okullarıyla birleştirilmesi ve bu doğrultuda köylüden okul yapma mecburiyetinin kaldırılması, İmam Hatip Okullarının tekrar açılması ve din derslerinin müfredata konması ilköğretim açısından önemli sayılabilecek gelişmeler olarak görülmüştür. İlköğretim politikalarının belirlenmesinde 5. Millî Eğitim Şûrası'nın önemli bir yeri olduğu söylenmiştir. Bu şûrada genel olarak ilköğretim, okul öncesi eğitim ve özel eğitim esasları planlı bir şekilde masaya yatırılmış, ancak üzerinde görüşülüp karara bağlanan 222 Sayılı İlköğretim Kanunu'nun ilanı 1961'de Millî Birlik Komitesine nasip olmuştur. Yazara göre, DP'nin eğitimi de şekillendiren siyasi anlayışı iki temel prensibe dayanır. Bunlar parti programı üzerinde de sıklıkla durulan Batıcılık ve gelenekselliktir. Özellikle bu politika doğrultusunda başta ilköğretim alanında olmak üzere Türk eğitiminde yabancı uzmanların tesirleri derinden hissedilmiştir. Demokrat Parti Dönemi, eğitim kurumlarıyla birlikte devletin tüm kurumlarını da kapsayan hızlı bir artışın dönemi olarak görülmüştür. Bunda dış yardım-

ların özellikle Amerika'dan gelen yardımların çok büyük bir etkisi olduğu söylenmiştir. Bu artışlardan eğitim kurumları da nasibini fazlasıyla almış, ilköğretimden üniversiteye kadar hızlı bir okullaşma faaliyetine başlanmıştır. Bu açıdan DP Dönemi eğitimde nitelikten çok nicelik açısından bir artışın dönemi olmuştur. Ancak bu dönemde okullaşmada ve eğitim sisteminde hızlı bir Amerikanlaşma modeli görülmüştür. Bu model, eğitimin her basamağında göze çarpmış ve okutulacak ders müfredatlarını bile içine almıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak okul düşüncesinde de farklılıklar meydana gelmiş ve özel okul, kolej gibi kurumlar Türk eğitim sistemine girmiştir. Okul sayılarındaki büyük artışlar mezun öğrenci yığılmalarına sebep olmuştur. Aileler de çocuklarını devlet okullarından farklı olarak bu yeni tipte okullarda okutmak için yoğun bir çaba içine girmiş ve bunun sonucu olarak da eğitimimizde bugün bile çokça görülen ve hızla artma eğiliminde olan özel dershanelerin ve kursların önü açılmış, öğrenciler yoğun bir sınav maratonu içine sokulmuştur. Araştırmada, eğitim politikaları oluşturulurken Atatürk'ün ilkelerinin ve millî birlik ilkesinin göz ardı edilmediği bildirilmiştir. Ayrıca bu dönemde ilköğretimde program geliştirme açısından önemli bir gelişme yaşanmadığı vurgulanmıştır. Sonuç olarak; 1950-1960 yıllarını kapsayan Demokrat Parti Dönemi'nin, eğitim alanında, tek parti rejimi sırasında oluşturulan ve yerleştirilen Türk millî eğitim ideolojisinin yeniden üretilmesi ve süreklilik kazanması dönemi olduğu tespit edilmiş, ancak icraatların gerçekleşmesi bakımından belirgin bir ivme oluşturulamadığı söylenmiştir. Eğitimde belirgin bir istikrarın yakalanamaması ve gelenekçi eğitim sistemiyle Batılı eğitim sisteminin bazı paydalarda çatışması, bu durumun en önemli nedenleri arasında gösterilmiştir.

Özdem'in (2007) araştırmasının amacı, Türkiye'de 1980 sonrası uygulanan eğitim politikalarının ilköğretim okullarında yarattığı dönüşümü Ankara ili ilköğretim okullarında görev alan okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerine dayanarak değerlendirmektir. Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunun hedef evrenini Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki sekiz ilçe merkezinde bulunan resmî ilköğretim okullarında görev yapan okul yöneticileri (1339) ve öğretmenler (20.802) oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde 298 okul yöneticisi ve 377 öğretmen bulunmaktadır. Araştırmanın nitel boyutuyla ilgili örneklem seçiminde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre araştırmada 9 okul yöneticisi ve 9 öğretmenden oluşan 18 kişilik örneklem grubu oluşturu-

rulmuştur. Araştırmanın nicel boyutuyla ilgili olarak “Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Eğitim Politikalarının İlköğretim Okullarında Yarattığı Dönüşümün Değerlendirilmesi” anketi, nitel boyutu ile ilgili olarak ise görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmaya göre, Türkiye’de 1980 sonrası neoliberal ekonomik politikalar doğrultusunda uygulanan eğitim politikaları, dünyada 1980’li yıllarla birlikte sosyal devletin yoğun bir şekilde eleştirilmeye başlanmasının etkileri altında şekillenmiştir. İlk başlarda sorunları çözen bir aygıt olarak gösterilen devlet, 1980’li yıllarla birlikte bazı çevreler, devletin sorun çözen değil sorun üreten bir hale dönüştüğünü vurgulamaya başlamışlardır. Böylelikle “sosyal devlet” tartışmaları gündeme gelmiştir. Bu dönüşüm sürecinde devletle toplum arasındaki ilişkileri yeniden tanımlama gereği ortaya atılmıştır. Bu yeni dönemle birlikte devletten beklenen kamu hizmeti isteminin azaltılması, devlet üzerinde bulunan bazı sorumluluk alanlarının (eğitim, sağlık) bireylere aktarılması politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye’de 1980’li yıllarla birlikte uygulanan neoliberal politikalar sonucunda, uluslararası kuruluşların destekledikleri projeler ve politikalar eğitim sisteminde uygulama alanı bulmuştur. Uygulamaya konulan projeler doğrultusunda Norm Kadro Yönetmeliği, Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi, Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği, Toplam Kalite Yönetimi Yönergesi gibi eğitim politikası araçları okullarda uygulanmaya konulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; okul yöneticileri ve öğretmenlerin büyük bir bölümü, 1980 sonrası uygulanan eğitim politikalarının ilköğretim okullarında yaşanan dönüşümde önemli bir etken olduğunu, Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan eğitim politikalarının okullarda yarattığı dönüşümde finansman politikalarının daha çok etkisi olduğunu, 1980 sonrası uygulanan eğitim politikalarıyla, ilköğretim okullarının kaynak sorununu çözenin okul yöneticileri ve öğretmenlerin bireysel çabalarına bırakıldığını ve eğitime ayrılan kaynakların azalmasının, okuldaki çalışma koşullarını güçleştirdiğini düşünmektedirler. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin büyük bir bölümü 1980 yılından bugüne liberal ekonomik politikaların okula hızlı bir şekilde girdiğini, bu şekilde okullarda bir dönüşüm yaşandığını, MEB’in okulların gereksinimlerini karşılamadığını, elektrik, su ve doğalgaz gibi hayati harcamaların veliler tarafından karşılandığını belirtmişlerdir. Okul yöneticileri ve öğretmenler, ilköğretim okullarında 1980 sonrası uygulamaya konulan eğitim politikası araçlarında kullanılan söylemlerin uygulamada gerçek karşılıklarını bulamadığını da belirtmişlerdir. Ayrıca okul yöneticileri ve öğretmenler, MEB’in okullarda uygulamak istediği uluslara-

rası destekli “teknoloji eğitimi“ politikalarının olumsuz sonuçlara neden olacağını düşünmektedirler. Son olarak okul yöneticileri ve öğretmenler, eğitim politikalarının okullarda yarattığı dönüşümde en önemli rolü uluslararası kuruluşların oynadıklarını belirtmişlerdir.

Bozkurt’un (2007) araştırmasında, Cumhuriyet’in ilk 27 yılı içinde CHP’nin eğitim politikaları değerlendirilmiştir. CHP’nin eğitim politikalarının incelenmesi bu açıdan Cumhuriyet’in ilk 27 yıllık eğitimdeki gelişmelerini yansıtmıştır. CHP’nin eğitim politikaları, siyasal gelişmeler ekseninde değerlendirilirken kurultaylar ve parti programları esas alınmıştır. Yazara göre bu çalışmanın amacı sadece Türkiye’nin eğitim tarihinin değerlendirilmesi değil, eğitimdeki gelişmeler ışığında CHP siyasetine bu yönden bir bakış geliştirilmeye çalışılmasıdır. Bu nedenle çalışmanın bölümlenmesi de CHP’nin tarihsel gelişimi ve kurultay tarihlerine göre olmuştur. Kurultayların programları, izlenecek siyasete yön veren kararlar olduğu için CHP yayımları içinde özellikle parti programları kaynak olarak kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, tüm direniş ve hatta zaman zaman partinin kendi içinde çatışmalarına karşın eğitimde hep ulusallık ve çağdaşlık ilkesinin gözetilmeye çalışıldığı belirlenmiştir. 1923 yılından sonra tüm alanlarda olduğu gibi eğitim politikalarında da Osmanlı düzeninin ve onu oluşturan monarşik, teokratik düzeninin tasfiye edilmesi ve yerine yeni bir düzen oluşturulması amacının yer aldığı görülmüştür. Ayrıca bu dönemde ülkeyi yöneten CHP yönetiminin temel amacının, ulusal ve çağdaş bir eğitim düzeni oluşturma çabaları olduğu tespit edilmiştir.

Dikilitaş’ın (2007) araştırması; 14 Mayıs 1950’de Demokrat Parti’nin iktidara geliştinden, 27 Mayıs 1960 darbesine kadar olan dönemi içine almaktadır. Çalışma 9 bölümden meydana gelmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, Demokrat Parti hükümetleri döneminde yapılan 3 genel seçim ve seçim öncesi partilerin aday tespitleri, seçim neticeleri gibi konulara yer verilmiş ve bu seçimler sonrasında 3 kez yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve Adnan Menderes’in ilk kez başbakanlığa getirilmesi konuları anlatılmıştır. İkinci bölümde I, II, III, IV ve V. Adnan Menderes hükümetlerinin kurulmaları, bakanlar kurulu listesi ve her hükümetin güven oylaması sonuçları verilmiştir. Üçüncü bölümde Demokrat Parti hükümetlerinin sanayi alanındaki icraatları, dördüncü bölümde ekonomi alanındaki icraatları, beşinci bölümde ziraat ve çiftçi konusu anlatılmıştır. Çalışmanın altıncı bölümünde eğitim konusu ele alınmıştır. Millî Eğitim Bakanları, Demokrat Parti hükümetlerinin eğitime bakışı, okuryazarlık durumu, ilköğretim,

ortaöğretim, mesleki-teknik öğretim, ticaret okulları, imam-hatip okulları ve yükseköğretim okullarına fasıl fasıl yer verilmiş, ayrıca eğitimle ilgili olarak yabancı uzman raporlarından bahsedilmiştir. Güzel sanatların kolları olan opera, bale ve tiyatro gibi konular da bu bölümde yer almıştır. Öğretmen yetiştirme, öğretmen okullarının gelişmesi, eğitim şûraları, maarif bütçesi ve son olarak da Türk Dil Kurumuna yer verilmiştir. Çalışmanın yedinci bölümünde Demokrat Parti hükümetlerinin bayındırlık, ulaştırma ve haberleşme alanlarındaki icraatları, sekizinci bölümünde enerji ve su işleri alanlarındaki icraatları anlatılmış, dokuzuncu bölümünde ise Demokrat Parti hükümetlerinin diğer alanlardaki icraatları işlenmiştir. Bu bölümde adliye teşkilatı, sağlık, sosyal güvenlik, imar ve iskân faaliyetleri, göç hareketleri, belediyeler ve nüfus konuları anlatılmıştır. Çalışmanın Ekler bölümünde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin IX, X ve XI. dönemlerinde görev alan tüm milletvekilleri, isimleriyle il il ve ayrıca Demokrat Parti hükümetlerinin beşinin de hükümet programları ayrı ayrı ve tam metinler halinde verilmiştir. Yazara göre, bu çalışmada bugüne kadar yapılan çalışmalardan farklı bir bakış açısı ile konuya yaklaşılmış ve Demokrat Parti hükümetlerinin sosyo-ekonomik icraatları ele alınarak incelenmiştir. Demokrat Parti hükümetlerinin icraatları siyasi boyutu ile değil, halk ve ülke üzerindeki ekonomik boyutuyla değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelere göre; 14 Mayıs 1950 tarihi, çağdaş medeniyet düzeyinin üstüne çıkma ülküsüne ulaşma yolunda yepyeni bir anlayış ve çok farklı bir programla kalkınma ve demokratikleşme sürecine girdiği 10 yıllık dönemin başlangıcıdır. Birçok hatalara rağmen bu dönem, Türk devletinin yoksulluğa, geri kalmışlığa savaş açtığı ve başarılı olduğu devirdir. Türk halkı, yoksulluğun kaderi olmadığını bu devrede görmüş, ülke her alanda büyük kalkınma hamlelerine sahne olmuştur. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra liberal düşüncelerine uygun olarak tek parti döneminde uygulanan devletçilik politikasının sıkı denetimini gevşetmiş, dış kredi ve ABD yardımını temin etmiş, böylece Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında plansız olmasına rağmen, büyük bir ekonomik gelişme sağlanmıştır. Tek parti döneminde ekonomik açıdan özel sektörün aleyhinde görülen engeller kaldırılmış, bunun sonucunda kamu ve özel kaynaklı yatırımların miktarı hızla artmıştır. Eğitim alanında da büyük ilerlemelerin kaydedildiği tespit edilmiştir.

Akça'nın (2007) araştırmasında, 1950-1980 yılları arasında iktidardaki siyasi partilerin politikalarının özellikle ortaöğretim kurumlarında okutulan tarih ders kitaplarına yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Tezde, literatür taramasıyla, 1950-1980

yılları arasında eğitim politikaları, ortaöğretimde alınan kararlar, okutulmaya karar verilen tarih ders kitapları, eklenen-çıkarılan tarih ders konuları ve tarih ders kitaplarının yarışma yoluyla yazdırılmasında belirlenen şartlar konusunda bilgiler verilmiştir. Bu yıllar arasında iktidarda bulunan hükümetlerin politikaları incelenmiş, MEB tarafından 1950-1980 yılları arasında yayımlanan tebliğler dergileri taranarak ortaöğretimde tarih ders kitaplarına yönelik yönerge ve kararnameler, bu alanda yapılan araştırmalar kullanılarak, bu yıllar arasındaki politikanın ortaöğretimde tarih derslerine yansımaları değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin iç politikasında medyana gelen siyasi değişimin, eğitime, tarih dersi programlarına ve ders kitaplarına yansımalarını eleştirel bir bakış açısıyla incelemektir. Araştırmaya göre, iktidarların eğitim politikalarını uygulamakta araç olarak kullandıkları kurum okul, ders ise tarih dersleri ve tarih ders kitapları olmuştur. Bu nedenle çoğu zaman tarih dersleri, iktidara gelen siyasi partilere politikalarını uygulamak ve kolay kabulünü sağlamak için zemin hazırlamış veya her başa geçen siyasi parti tarih derslerini etkin olarak kullanmıştır. 1950-1980 yılları arasında iktidarda bulunan siyasi partilerin, eğitime verdikleri önemi dile getirmekle birlikte, hükümet politikalarını gerçekleştirmede eğitimi bir araç olarak görmeleri, alınan kararlardan çoğunun sonuç vermemesine neden olmuştur. Sık değişen Millî Eğitim Bakanları ile hemen on yılda bir meydana gelen askerî darbelerin eğitime olumsuz yansıdığı belirtilmiştir. Araştırma sonunda, özellikle tarih eğitiminin hükümet politikalarından uzaklaştırılarak tarih eğitiminde neyin amaçlandığının nesnel bir bakış açısıyla dile getirilmesi önerilmiş, böylelikle tarih eğitiminde ve dolayısıyla ders kitaplarında hükümet politikalarından kaynaklanan sorunların çözümlenebileceği düşünülmüştür.

Özel (2007) tarafından yapılan araştırmanın amacı; Atatürk'ün eğitime bakış açısını, eğitime verdiği önemi, eğitim anlayışının dayandığı temel noktaları tespit etmek; Atatürk Dönemi'nde Türkiye'nin izlediği eğitim politikasını, yeni baştan oluşturulan eğitim sisteminin kurulma aşamalarını ve özelliklerini ortaya koymak; bu dönemde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerini, bu faaliyetlerin gelişimi ve sonuçları ile eğitim politikasını etkileyen inkılap hareketlerini incelemektir. Atatürk Dönemi eğitim politikasında, üzerinde en fazla durulan eğitim kademesinin ilköğretim olduğu, eğitimle ilgili faaliyetlerin, yapılan kültür inkılapları ile desteklendiği ifade edilmiştir. Harf İnkılâbı'nın, Tarih ve Dil İnkılâbı'nın hem eğitim politikasını etkilediği hem de eğitimi kolaylaştırdığı söylenmiştir. Dil İnkılâbı ile Türkçenin sadeleştirildiği, bütün ilk ve or-

taöğretim kitaplarındaki terimlerin Türkçeleştirildiği, bütün okul kitaplarının bu yeni terimlerle yazıldığı görölmüştür. Türkiye Devleti'nin kurulduğu dönemde oluşturulan yeni eğitim sistemi ve dönemin eğitim politikasının Atatürkçü Düşünce doğrutusunda yönlendirildiği açıklanmıştır. Çalışma sonucunda; 1939 yılına kadar yapılan uygulamalarla eğitim sisteminin tamamen laik hale getirildiği vurgulanmış; Cumhuriyet yönetiminin yaşatılmasını sağlamanın, Cumhuriyet'i anlayıp anlatabilecek, bir sonraki nesle bu duyguyu aktarabilecek fert ve kurumları oluşturmanın, eğitimin işlevi olarak belirlendiği ve eğitim politikasının bu amaca hizmet eden uygulamalar içerdiği tespit edilmiştir.

Taş'ın (2007) araştırmasının amacı, Türkiye'de kalkınmaya yönelik eğitim planlarındaki hedeflerin gerçekleşme durumlarını incelemek ve bu plan ve politikalar doğrutusunda yapılan uygulamaların neler olduğunu belirlemeye çalışmaktır. Bu doğrutuda Türkiye'de 1963 yılından 2006 yılına kadar hazırlanmış olan kalkınma planlarındaki eğitim planları ele alınarak, Türkiye'deki eğitim politikaları ve bu doğrutuda eğitime yapılan yatırımların yarattığı kişisel ve toplumsal fayda oranı hesaplanıp somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Eğitim ve kalkınma arasındaki ilişki birtakım sosyal ve iktisadi kriterlere dayandırılarak açıklanmıştır. Araştırma bulgularına göre; kalkınma planları tek tek incelendiğinde birbirini takip eden planlarda eğitim alanındaki çoğu sorun aynı kalmıştır. Bu durumun temel iki nedeni; ya yapılan planlarda durumun iyi tespit edilememiş ve gerekli çözümlerin üretilmemiş olması ya da planların uygulanmasında sorunlar yaşanmış olmasıdır. Yazara göre, Türkiye'nin yaşadığı durumun temel nedeni planların uygulanmasında sorunlar yaşanmış olmasıdır. Hazırlanan kalkınma planlarının Türkiye'deki eğitim gerçeklerini çok iyi tespit ettiği, ancak uygulama alanında, sorunları tespit etme konusundaki başarının pek de sağlanamadığı belirtilmiştir. Buna neden olarak başta ulaşılmaması güç birtakım hedeflerin programlara konulması, ülkedeki siyasal belirsizliğin her dönem çeşitli olaylardan dolayı varlığını hep sürdürmesi, programlarda hedef olarak gösterilen birçok konu için yeterli finansman kaynağının sağlanamaması, bir türlü adil gelir dağılımının sağlanamaması ve buna paralel olarak bölgesel dengesizliklerin giderilememesi, eğitim ile diğer sektörlerin ihtiyaçlarının birbirine paralel olarak incelenmemesi ya da incelense bile doğru noktalara temas edilememesi gibi birçok madde sayılabilir. Çalışmanın ortaya koyduğu en temel sonuç ise eğitim ve kalkınma arasındaki sıkı bağ çerçevesinde Türkiye'nin eğitim alanındaki sorunlarının kronikleş-

meye başladığıdır. Bu durumun çözümü ise iktisadi ve sosyal açıdan birbirine tam uyumlu ve uygulanabilir planlar hazırlamak, buna paralel olarak da uygulama sürecinde kesinlikle taviz vermemektir.

Eren'in (2007) araştırması; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmuştur. Giriş bölümünde kısaca Osmanlı Devleti'nin temelini oluşturan dinsel anlayışın toplumsal düzene etkisinden, modernleşme çabalarının ardından yaşanan değişimlerden, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş aşamasında söz konusu dinsel anlayışın yerine oturtulmaya çalışılan modern laik yapının düşünsel kökenlerinden, Atatürk devrimleri içerisinde önemli bir yere sahip olan laiklik ilkesinin toplumsal yaşamı düzenleyen yeni anlayış içerisindeki yerinden, Tek Parti Dönemi'nde yaşanan gelişmelerden bahsedilmiştir. Birinci bölümde Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar Türkiye'de eğitim sistemi ve eğitimde yapılan uygulamalara ilişkin Cumhuriyet'in kuruluş dönemi ve Millî Şef Dönemi değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise çok partili sisteme geçilmesinin ardından iktidarı devralan Demokrat Parti'nin laiklik kavramı çerçevesinde değerlendirilmesine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölüm Demokrat Parti'nin eğitime ilişkin politikalarının ve uygulamalarının laiklik kavramı açısından ele alındığı bölümdür. 10 yıllık dönemin genel değerlendirmesi yapıldığında, Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra Cumhuriyet'in temelini oluşturan devrimlere, Atatürk'e ve O'nun ilkelerine yönelik saldırgan eleştirilerin her uygulamada açığa çıktığı ve bu uygulamaların çeşitli kesimlerden farklı tepkilerle karşılandığı belirtilmiştir. Her ne kadar laiklik ilkesi Atatürk Dönemi'nde kurucu ilke olarak anayasaya girmişse de 1950–1960 yılları arasındaki döneme damgasını vuran en önemli tartışmanın din-laiklik-siyaset üçgeninde yaşandığı görülmüştür. İncelenen dönemdeki din-siyaset-laiklik ilişkisinde dinin siyasete alet edilmesi adına laiklik ilkesine yönelik saldırıların günümüz tartışmalarına da miras kaldığı söylenmiştir. Bu dönemde Menderes hükümetlerinin uygulamaya geçirilen eğitim politikalarına bakıldığında, millî eğitim alanında önemli tahribatlara yol açacak uygulamalara imza atıldığı ve süreç içinde din duygusunun siyasi rant aracı olarak sömürülmesinin zemininin oluşturulduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Demokrat Parti iktidarının iş başına gelmesiyle birlikte verilen ödünlerin çağdaş toplum yaratma sürecini kesintiye uğrattığı ve toplumsal bir gerginliğin oluşmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alemdar'ın (2007) araştırmasının amacı, millî eğitim şûralarında Türkçe öğretime yer verilmesi durumunu saptamaktır. Araştırmada; Türk millî eğitim şûralarına genel bir bakış, eğitim şûralarının amaç ve görevleri, organizasyon biçimi konularında genel bir bilgi verilmiştir. Birinci Millî Eğitim Şûrası'ndan başlayarak On Beşinci Millî Eğitim Şûrası'na kadar Türkçe öğretiminin, hangi şûra kararlarında yer aldığı, şûra kararlarındaki Türkçe öğretimi anlayışının, hükümet gündemine nasıl yansıdığı, Türkçe öğretimi ile ilgili şûra kararlarının uygulamaya nasıl aktarıldığı ve küreselleşme sürecinde dil kirliliğinin nasıl önlenebileceği hakkında bilgiler sunulmuştur. İncelemeye göre, Türkçe öğretiminin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, on ikinci ve on beşinci millî eğitim şûralarında yer aldığı ve Türkçe öğretimi ile ilgili alınan şûra kararlarının Tebliğler Dergisi'nde yayımlanarak uygulamaya aktarıldığı belirlenmiştir. Ana dili olarak Türkçenin en çok gündeme getirildiği şûralar ilk dördü olmuştur. Onu izleyen dönemlerde Türkçe öğretiminin şûraların gündeminde yeterince yer almadığı görülmüştür. Her şûranın, dönemin eğitim ve kültür biçimini yansıttığı bildirilmiştir. Demokratik sisteme geçişle birlikte şûra kararlarının tümüyle uygulanabildiğini söylemenin zor olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türk Dili ve Türkçe derslerinin sağlıklı öğretiminin, eğitim politikalarının önemli bir konusu olması gerektiği önerilmiştir.

Üçler'in (2006) araştırması, 1988-2005 yılları arasında yapılan millî eğitim şûraları ve uygulamalarını ele almaktadır. Çalışmada temel amaç; şûraların gündemini oluşturan konuları, şûrada alınan kararları, şûrada alınan kararlarda ilköğretim kararlarının yerini ve uygulamalarını ortaya koymaktır. Genel olarak Türk eğitim tarihinin özel olarak da 1988-2005 yılları arasında yapılan millî eğitim şûralarının incelendiği araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır: “1988-2005 yılları arasında yapılan Millî Eğitim Şûralarının gündemini hangi konular oluşturmuştur ve ilköğretim konuları nelerdir?”, “1988-2005 yılları arasında yapılan Millî Eğitim Şûralarında hangi kararlar alınmıştır, ilköğretimle ilgili olanları nelerdir?”, “Şûralarda alınan ilköğretim kararları dönemin hükümetleri tarafından uygulanabilmiş midir?”. Araştırma giriş ve 9 bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Türk Tarihi'nin kısa bir geçmişi verilmiştir. İkinci bölümde Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim konusuna yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, 1939-1987 yılları arasında yapılan millî eğitim şûraları ele alınmış, şûralarda ele alınan konulara kısaca değinilmiştir. Dördüncü bölümde, 1988 yılına kadar ki Cumhuriyet Dönemi eğitim faaliyetlerinin kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma be-

şinci bölümden itibaren 1988-2006 arasında yapılan 5 millî eğitim şûrasını (On Birinci, On İkinci, On Üçüncü, On Dördüncü, On Beşinci ve On Altıncı Şûra) içermiştir. Bu bölümlerde şûra gündemi, oluşturulan komisyonlar, ilköğretimle ilgili alınan kararlar, ilköğretim kararlarının uygulamaları ve şûralarda alınan bütün kararlar yer almıştır. İlk şûralardan çıkan kararların tıpkı Heyet-i İlmîyelerden çıkan kararlar gibi hemen uygulamaya konulacak derecede ciddiye alındığı, özellikle Hasan Ali Yücel'in başkanlığına rastlayan dönemlerde millî eğitim şûrasından çıkan kararların tavsiye mahiyetinde kalmadan uygulamaya dönüşen kararlar olduğu görülmüştür. 1988-2006 yılları arasında yapılan millî eğitim şûralarında pek çok konunun gündemi oluşturduğu, fakat şûralardan çıkan kararların tam olarak uygulanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine bu dönemde yapılan millî eğitim şûralarının, ilköğretim konusunu yeterince ele almadığı ve alınan kararların hedef çizmekten daha çok genel ifadelerden ibaret olduğu ifade edilmiştir. Yazara göre bunun sebebi, bu süre zarfı içerisinde ilköğretimle ilgili yaşanan pek çok gelişmenin millî eğitim şûralarının tavsiyeleri ve yön çizmeleriyle değil, dönemin bakanları ve hükümetlerinin eğitime bakış açılarıyla meydana gelmesidir.

Kerimoğlu'nun (2006) araştırması; 21 Temmuz 1946 tarihinden 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinin yapıldığı tarihe kadar Cumhuriyet Halk Partisi programı ve hükümet programlarını, 14 Mayıs 1950 tarihinden 27 Mayıs 1960 tarihine kadar olan sürede ise Demokrat Parti programı ve hükümet programlarındaki eğitim politikasını yansıtan maddeleri ve bu dönemler arasındaki halk eğitimi, din eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim alanlarını kapsamıştır. Belirtilen kapsam doğrultusunda tek partili bir süreçten çok partili bir döneme geçiş siyasi alanda değişimi ifade ederken, bu değişimin eğitim alanına nasıl yansıtıldığına incelenmesi ve çok partili dönemin eğitim politikasının ne olduğunun ortaya konulması bu tezin amacını teşkil etmiştir. İlköğretim ve ortaöğretim alanında kabul edilen programlar ve millî eğitim şûraları incelenmiş, ayrıca ilgili kanunlara da yer verilmiştir. DP'nin eğitim politikasını yansıttığı noktasından hareket edilerek, DP Dönemi'nde en uzun Maarif Vekilliği yapan Tevfik İleri'nin görüşlerine geniş ölçüde yer verilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre; çok partili döneme girilmesiyle siyasi hayatta yaşanan değişimler eğitim politikasına yansımıştır. Siyasi kaygılar bu dönemin eğitim politikasını yönlendiren kriter olmuştur. CHP ve DP programlarına ve hükümet programlarına bakıldığında, eğitim politikası üzerinde iki partinin birbirine yakın hedefler göstermesi bunun kanıtı olmuştur. Eğitim politikasını, parti

programına yansıtma da CHP daha başarılı bulunmuştur. CHP programında, eğitim ve öğretime geniş ölçüde yer ayrılmış, belirlenen hedefler bir bir sıralanmıştır. Bunun yanı sıra DP programı eğitim ve öğretim işlerine genel bir yaklaşım sunmuştur. Araştırmada; CHP ve DP'nin her ne kadar birbirini tenkit etse de uygulamalarda birbirlerinin takipçisi oldukları, attıkları adımlarla birbirini tamamladıkları tespit edilmiş, bu bakımdan 1946-1960 arası eğitim politikasının bir bütünlük gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eriş'in (2006) araştırmasının konusunu, 1961-1987 yıllarını kapsayan millî eğitim şûraları ve bu şûralarda ilköğretimle ilgili alınan kararların uygulamaları oluşturmuştur. Bu amaçla eğitim tarihi, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi'nden günümüze kadar incelenerek anlatılmaya çalışılmıştır. Böylece 1961-1987 yıllarında hazırlanan şûralardaki eğitim anlayışının daha iyi anlaşılacağı düşünülmüştür. 1961-1987 yılları arası toplanan şûralar araştırmanın asıl konusunu oluşturmasına rağmen, 1939-1961 yılları arası ve 1988-2006 yılları arası toplanan şûralar da incelenmiş ve bu şûralardan da bahsedilmiştir. 1939'dan başlayarak 2006'ya kadar hazırlanan bütün millî eğitim şûralarında, eğitimin ne kadar önemsendiği, alınan kararların ne derece uygulandığı ve ne kadar verimli olduğu çeşitli kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eğitim konusunda hangi kararların alındığı, alınan kararların ilköğretim ile ilgili olanlarının ne derece uygulamaya yansıdığı, hükümet programlarında verilen vaatlerin yerine getirilip getirilmediği sorularına yanıt aranmıştır. Araştırma dokuz bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde İlk Türk Devletleri, ikinci bölümde Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet'in ilânı, üçüncü bölümde ise 1939-1961 yılları arasında toplanan ilk altı şûra anlatılmıştır. Dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci bölümlerde 1961-1987 yılları arasında toplanan şûralar ayrı ayrı ele alınmıştır. Son bölümde ise 1987-2006 yılları arasındaki eğitim tarihi anlatılarak, eğitimdeki gelişmeler günümüze kadar incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularına göre; şûralarda ilköğretimle ilgili kararlara çok az yer verildiği, ilköğretimle ilgili yer verilen kararların çoğunun uygulanmadığı, aksaklıkların giderilemeyip eğitimle ilgili sorunların günümüze kadar yansıdığı belirlenmiştir. Araştırmada 1939-1961 yılları arasında toplanan 6 şûrada alınan kararların hemen hemen hepsinin uygulamaya geçirilmesinin eğitim açısından büyük önem taşıdığı ifade edilmiştir. Bu nedenle eğitim şûraları açısından en verimli dönemin 1939-1961 yıllarını kapsayan dönem olduğu söylenmiştir. 1961-1987 yılları arasında toplanan beş şûrada alınan kararların, sorunların çözümüne yönelik olduğu halde kararların uygula-

maya yansımadağı görülmüştür. Araştırmaya son verilmeden önce, 1988-2006 yılları arasında toplanan şûralara da değinilmiştir. Bu yıllar arasında toplanan beş şûranın, alınan kararlar açısından verimli ancak uygulama açısından pek de verimli olmadığı ifade edilmiştir. İlköğretimle ilgili alınan kararların ise çoğunun uygulanmadığı vurgulanmıştır. Bazı şûralarda alınan kararların birbirinin tekrarı niteliğinde olmasının, her yıl aynı sorunla karşılaşıldığı fakat çözüme yönelik alınan kararların uygulanma fırsatı bulunamadığından kaynaklandığı söylenmiştir. Sonuç olarak; eğitim için pek de verimli adımlar atılmadığı, geçmişteki sorunların günümüzde de devam ettiği, alınan kararların çoğunun uygulanmadığı, hükümetlerin eğitime kendi istekleri doğrultusunda yön verdikleri belirlenmiştir.

Gülbahar'ın (2006) araştırması ile Türk eğitim sisteminin amaç, işleyiş ve uygulamalarına yön veren felsefi anlayışların, diğer bir deyişle Cumhuriyet Dönemi Türk eğitim sisteminin eğitim politikalarına temel teşkil eden inanç, ideoloji ve değer yargılarının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın araştırma problemi üç alt problemle cevaplanmaya çalışılmıştır. Tezin birinci alt problemi ile çağdaş kültürün ve eğitimin felsefi temelleri; ikinci alt problemi ile Cumhuriyet öncesi dönemde, ülkemizdeki eğitim uygulamalarına kaynaklık eden felsefi anlayışlar; üçüncü alt problemi ile de Cumhuriyet Dönemi (1920-1950) Türk millî eğitim sisteminde izlenen politikalar ve bu politikalara temel teşkil eden felsefi düşüncelere yer verilmiştir. Bu araştırma ile her ne kadar 1920-1950 yılları arası Türk eğitim sisteminin temeline aldığı felsefi anlayışlar ortaya konulmaya çalışıldıysa da elde edilen bulguların, günümüze kadar gelen bazı eğitim sorunlarının kaynağına da işaret etmesi bakımından, günümüz sorunlarının çözümü için de dayanak teşkil edecek genel önermeleri içerdiği belirtilmiştir. Araştırmada, Cumhuriyet Dönemi Türk eğitim sisteminin uzun bir sürecin sonucu olarak ortaya çıkması nedeniyle, Türk eğitim tarihi; Tanzimat (1839)'a kadar, Tanzimat'tan Cumhuriyet (1920)'e kadar ve Cumhuriyet (1920-1950)'ten sonra olmak üzere üç dönemde incelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda merkezî ideolojinin 1950'ye kadar çağdaş ve Kemalist öğelerle biçimlendiği, 1950 sonrasında ise muhafazakâr milliyetçi ve muhafazakâr liberal öğelerle biçimlendiği, 1950 sonrası eğitim anlayışının idealist ve esasici eğitim anlayışının niteliklerini taşımaya başladığı tespit edilmiştir. Ayrıca o güne kadar planlanan ve uygulanan eğitim politikalarının Cumhuriyet rejiminin kendisine temel yaptığı anlayışla bir bütünlük içinde ele alındığı, bu dönemde ise sistemin oldukça

önem verdiği laik, bilimsel, pozitif anlayışlardan ödünlerin verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun belki de en önemli nedeninin, Cumhuriyet'in tüm ilkelerine sahip çıkacak zihniyetlerin belli bir evrimsel süreçten geçmemesi ve Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik şartların feodal yapının zincirlerini kıramamış olmasında aranması gerektiği söylenmiştir.

Çam'ın (2006) araştırmasının başlıca konusunu 1980 sonrası Türkiye'de hayata geçen neoliberal politikaların, eğitim sistemi ve politikaları üzerindeki etkileri oluşturmaktadır. Neoliberal küreselleşme sürecinde devletin konumu ve işlevleri ile yeniden yapılandırma süreçlerinden hareket edilerek sürecin eğitim açısından ne anlama geldiği irdelenmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak küreselleşme sürecinin tarihsel arka planı ele alınmış ve süreci ortaya çıkaran gelişmeler ile süreç içerisinde ortaya çıkan kavramlar/söylemler incelenmiştir. Sürecin devlet açısından ne anlama geldiği, devletin konumu ve işlevlerinde ortaya çıkardığı dönüşümler ele alınmıştır. Küreselleşme sürecine uyum çerçevesinde 1980 ve sonrasında Türkiye'nin devlet yapısında ortaya çıkan değişimler, uygulamaya giren düzenlemeler ve yol açtığı/açacağı sonuçlar irdelenmiştir. Neoliberal politikalar özelinde olmak üzere küreselleşme sürecinin Türkiye'deki eğitim sistemine olan etkilerine değinilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre; sermayenin gelişimi için eğitimin önemi büyük olmakla birlikte bu önemin toplumsal olanın gelişimi ile çelişkili bir durum arz ettiği, yani sermayenin gelişimi açısından eğitimin sermayeleştirilmesinin, birey ve toplumun gelişimini birçok açıdan olumsuz yönde etkileyeceği belirtilmiştir. Uygulanan neoliberal eğitim politikalarıyla birlikte eğitimin bir hak olmaktan çıktığı, alınıp satılabilen bir meta haline dönüştüğü, hem gelir dağılımında meydana gelen bozulmalar hem de kamu harcamalarının bu politikalarla birlikte azaltılmasıyla eğitim hakkına çift taraflı zarar verildiği söylenmiştir. Ayrıca eğitimin yalnızca parası olanların faydalanabileceği bir ayrıcalığa dönüşmesine, bununla birlikte, eğitimdeki bu ayrıcalıkların toplumda var olan eşitsizliklerin artarak yeniden üretilmesine yol açtığı ifade edilmiştir.

Demiralp'in (2005) araştırmasında, hükümet programları ışığı altında Süleyman Demirel'in eğitim ve kültür politikaları verilmeye çalışılmıştır. Çalışmada eğitim ve kültür işlerinde hangi politikaların uygulandığı ve hangi eksikliklerin veya olumlu şeylerin yapıldığı belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırma giriş kısmından sonra üç bölümde ele alınmıştır. Araştırmanın giriş bölümünde eğitim ve kültürün tanımları üze-

rinde durulmuştur. Birinci bölümde Süleyman Demirel Dönemi öncesi (1960-1965) eğitim ve kültür politikaları ele alınmış, ikinci bölümde ise hükümet programlarına dayanılarak Süleyman Demirel Dönemi eğitim politikaları ve bazı Batılı ülkelerin eğitim sistemleri verilmiştir. Üçüncü bölümde de yine hükümet programlarına dayanılarak Süleyman Demirel Dönemi kültür politikalarına yer verilmiştir. Demirel dönemlerinde eğitim alanında üzerinde durulan en önemli konunun Türk toplumunun okullaşma oranının ve üniversite sayısının artırılması olduğu, ayrıca mesleki ve teknik eğitim ile ilgili geliştirici önemli çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Bu dönemlerin iyi çalışmaları olduğu gibi, siyasi bunalımdan kaynaklanan başarısızlıkların yaşandığı, programda hedeflenenlerin gerçekleştirilemediği görülmüştür. Araştırma sonucunda; genellikle eğitimde (eğitim programlarının, ders programlarının değişimi vs.) sık sık değişikliğe gidildiği, çalışmada incelenen bazı Avrupa ülkelerinin eğitim sistemleriyle aramızda uçurumlar olduğu, bir hükümetin yaptığını diğer hükümetin bozduğu, eğitimin yazboz tahatasına dönüştüğü, böylece hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin zor durumda bırakıldığı belirlenmiştir. İnsanlara niteliklerini arttıran, geliştiren, nitelikli değerler kazandıran politikalar oluşturulması gerektiği önerilmiştir.

Kaya'nın (2004) araştırmasının temel amacı; Adalet Partisinin kuruluşunun, Türk parti sistemi içindeki yerinin, 1961-1971 yılları arasındaki tek başına iktidarda olduğu dönemdeki (1965-1971) uyguladığı sosyal ve ekonomik, millî eğitim, din ve laiklik ve sağlık politikaları ile izlediği dış politikaların incelenerek sonuçlarının ve tutarlılıklarının, Türk siyasal hayatına katkı ve olumsuzluklarının tartışılması, ideolojik ve toplumsal temellerinin saptanmaya çalışılmasıdır. Adalet Partisinin kurulduğu 11 Şubat 1961'den 12 Mart 1971 müdahalesine kadar olan süreyi kapsayan tez üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, siyasal partiler kuramı ve AP'nin yeri, AP öncesi Türk siyasal hayatının irdelendiği tek parti dönemi, 27 Mayıs 1960 askerî darbesine kadar çok parti dönemi, bu dönemlerde yaşanan siyasal gelişmelerin AP açısından arz ettikleri önem ve AP'nin kuruluş süreci incelenmiştir. İkinci bölümde, 1961-1965 arası dönemdeki AP'nin de içinde yer aldığı ve iktidara hazırlık süreci olarak nitelendirilen iki koalisyon hükümeti devresi ile 10 Ekim 1965 seçimleriyle tek başına iktidara gelen ve 12 Mart 1971 muhtırasına kadar bu iktidarını sürdüren AP'nin bu dönemde uyguladığı tarım, ekonomik, sosyal ve millî eğitim politikaları ile izlediği dış politikalar incelenip sonuçları tartışılmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise AP'nin ideolojik ve top-

lumsal temelleri başlığı altında AP'nin ideolojisi, programı, örgütsel yapısı ve kongrelerinde öne çıkan temalar ile parlamenter eliti ve oy kaynakları araştırılıp incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada AP öncesi Türk siyasal hayatı ve AP'nin kurulduğu siyasal ortam incelendiğinde, AP öncesi siyasal gelişmelerin, AP'nin kurulmasında ve uyguladığı politikalarda belli oranda ve dolaylı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uçar'ın (2004) araştırmasının amacı, Türk millî eğitim ideolojisinin hayat bilgisi ders kitaplarına yansımaları ortaya koymaktır. Çalışmada ilköğretim 1, 2 ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitapları, ilköğretim programları ve konuyla ilgili kaynaklar incelenmiştir. Tezin konusu olan hayat bilgisi ders kitaplarının içeriği incelenerek resmî ideolojinin belirlenen amaçlar doğrultusunda kitaplara yansımaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yazar'a göre, Cumhuriyet'ten günümüze eğitimin tüm aşamalarında devlet ideolojisinin izlerini eğitimde görmek mümkündür. Cumhuriyet'le birlikte hayat bilgisi dersi Türk millî eğitim ideolojisinin belirlediği amaçlar doğrultusunda ve toplumun yapısı da göz önüne alınarak tamamen yenilenmiştir. Cumhuriyet'ten günümüze kadar olan süreçte hayat bilgisi ders kitaplarında ilköğretim programlarına paralel olarak amaçlarda ve içerikte düzenlemelere gidilmiştir. Bu değişiklikler genellikle var olan içeriği tamamen değiştirmekten ziyade bazı konuların eklenip çıkarılması şeklinde yapılan değişikliklerdir. Yapılan bu değişikliklerin amacı öğrenciyi devletine ve toplumuna yararlı bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Çalışma sonucunda, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar devlet ideolojisinin Türk millî eğitimin amaçlarını ve ilkelerini birebir etkilediği görülmüş, bunun sonucu olarak da sınıf seviyelerine uygun olarak yetiştirilmek istenen vatandaş tipi ders kitaplarında öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır.

Deniz'in (2001) araştırmasında; şûraların tarihçesi, eğitim ve diğer toplumsal, kültürel, siyasal alanlarla etkileşimleri irdelenmiştir. Aynı zamanda, şûraların Türkiye'nin eğitim politikalarını oluşturma süreçlerine etkisi irdelenmiş; eğitim politikalarının oluşturulmasında en yüksek karar alma organı olan şûraların, Türkiye eğitimine yön veren kararların alınması ve uygulanmasındaki gücü ve etkisinin ne olduğu belirtilmeye çalışılmıştır. Ortaya konulan çalışma, 1939-1999 yılları arasında kapsamaktadır. Bu süreçte toplam 16 millî eğitim şûrası yapılmış olup şûralarda alınan kararlar bu çalışmada yer almıştır. Son bölümde yer alan 'öneriler' başlığı altında, şûraların oluşumu ve Türk eğitim sistemi karar alma süreçlerine etkisi ile ilgili olası çözüm önerileri ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmelere göre; şûraların aldıkları kararlar ile

Türk eğitim sistemine yön verdikleri, bu işlevlerini yerine getirirken dönem hükümetlerinin, toplumsal ve ekonomik gelişmelerle dış dünyanın etkilerinin her zaman gözlemlendiği bildirilmiştir. Millî eğitim şûralarında Türkiye'nin eğitim sorunlarını çözebilecek, Türk eğitim sistemini geliştirecek ve iyileştirecek kararlar alındığı, ancak uygulamaya aktarma konusunda gerekli adımlar atılmadığı/atılmadığı için, eğitim sorunlarının çözülmediği söylenmiştir. İncelemeye göre; şûra kararlarının önemli bölümü, ya hiç uygulanmamış ya alınan kararın uygulamaya aktarılması 20-30 yıl gibi gecikmeli olmuş ya da bir iki yıllık uygulamadan sonra uygulama terk edilmiş, bazen de alınan kararın tersi yönde uygulamalar olmuştur. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde; Türkiye'nin geçirdiği önemli toplumsal, ekonomik ve siyasal değişim evrelerinin izlerine şûra kararlarında rastlandığı, Tek Partili Dönem'de 1943'te yapılan şûra kararları ve uygulamaları ile Çok Partili Dönem'e geçiş süreci şûraları ve çok partili dönemde yapılmış olan şûraların karar ve uygulamaya aktarılma düzeyleri arasında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Ayrıca şûraların biçim, yapı, işlev ve işleyişiyle ilgili üç temel eksisi tespit edilmiştir: Birincisi ve en önemlisi, şûraların yaptırım gücünün olmamasıdır. İkincisi, şûralar zaman zaman yapıldıkları dönemde görevde olan hükümeti oluşturan siyasal partinin/partilerin etkisinde kalmaktadır. Üçüncüsü ise şûraların demokratik bir yapı ve işleyişe sahip olmamasıdır.

Temizyürek'in (1994) araştırmasının amacı; 1920 ile 1938 yılları arasında Türkçenin öğretimi ile ilgili geliştirilen devlet politikalarını anayasa, kanun ve kararname metinlerinden tespit etmektir. Çalışma giriş kısmından sonra dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinin genel olarak siyasi ve sosyal durumları, dilin gelişmesi ve sadeleşmesinde katkıları olan şahısların ve kuruluşların dilimiz hakkındaki görüşleri ele alınmıştır. İkinci bölümde devletin eğitim, kültür ve dil konusundaki kararlarına görüşleri ile yön veren Atatürk'ün bu konulardaki fikirleri tespit edilerek değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde 1920-1938 yılları arasında devletin almış olduğu kararların anayasa, kanun ve kararnameler çerçevesinde tespiti yapılmıştır. Son bölümde ise bütün bölümlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. 1920-1938 yılları arasındaki öğretim politikasının, sadeleşme ve alfabe değişikliği ve bu değişikliğin halka mal olması çerçevesinde teşekkül ettiği tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi açıklanmıştır. Araştırmanın modeline, çalışma materyali ve grubuna, araştırma verilerin nasıl elde edildiğine ve analiz edilmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

1923'ten 2012 yılına kadar uygulanan eğitim ve dil politikasını belirleyebilmek için hükümet programlarından, millî eğitim şûralarından, kalkınma planlarından, Avrupa Birliği ilerleme raporlarından ve ilgili literatürden yararlanılmıştır. Eğitim ve dil politikaları ile yetiştirilmek istenen insan profili hedefi belirlendikten sonra, Türkçe eğitiminde bu hedefe ulaşıp ulaşılmadığını tespit etmek için, Cumhuriyet'ten günümüze uygulanan Türkçe öğretim programları ve Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Bu amaçla, eğitim ve dil politikaları ve bunların Türkçe eğitimine etkileri tarihsel süreç içinde ve hâlihazırda var oldukları biçimiyle ele alınmıştır. Bu yönüyle çalışma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ve halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Olayları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2006; Büyüköztürk vd., 2014).

3.2. Çalışma Materyali ve Grubu

Araştırma, Türkiye’de 1923-2012 yılları arasında uygulanan eğitim ve dil politikalarını belgelere dayanarak tespit etmeyi ve bu politikaların Türkçe eğitimine yansımalarını değerlendirmeyi esas almaktadır. Bu nedenle belirtilen yıllar arasındaki hükümet programları, millî eğitim şûraları, kalkınma planları, AB ilerleme raporları, ilgili araştırmalar, ilköğretim II. kademe Türkçe öğretim programları ve 27 MEB Türkçe ders kitabı araştırmanın çalışma materyalini oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye’de son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine ne derecede yansıdığını daha iyi anlayabilmek ve somut veriler ortaya koyabilmek amacıyla Giresun il merkezinde en az 10 yıllık kıdeme sahip 8 ortaokulda görev yapan 15 Türkçe öğretmeninin görüşlerinden de faydalanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 5’i kadın, 10’u erkektir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yapılandırılmıştır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalar olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırmalar çalışılan konuyu derinlemesine ve tüm olası ayrıntıları ile incelemeyi amaç edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma verileri, nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır.

3.3.1. Doküman İncelemesi

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmayla ilgili gerek basılı gerekse elektronik veriler taranarak, eğitim ve dil politikalarında yaşanan

değişim ve gelişmelere ilişkin olgusal veriler toplanmıştır. Çalışma ile ilgili temel kaynaklar TBMM, MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Kütüphanesi arşivinden ve Millî Kütüphaneden elde edilmiştir. Resmî Gazete'den, Tebliğler Dergisi'nden, kuramsal eserlerden, süreli yayımlardan da faydalanılmıştır.

Her dönemin eğitim ve dil politikalarını belirleyebilmek için, 1923'ten 2012'ye kadar, bütün hükümet programları, millî eğitim şûraları, kalkınma planları, AB ilerleme raporları incelemeye alınmıştır. Hükümet programları için İrfan Neziroğlu ve Tuncer Yılmaz'ın TBMM yayımlarından çıkan 10 ciltlik *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri* (2013) adlı eserinden yararlanılmıştır. Millî eğitim şûraları için MEB tarafından yayımlanan *Millî Eğitim Şûraları (1939-1996)* (1998) adlı kitaptan ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığından yararlanılmıştır. Kalkınma planları ve AB ilerleme raporlarına Kalkınma Bakanlığı ve Avrupa Bakanlığının resmî sitesinde yer alan belgelerden ulaşılmıştır. Eğitim ve dil politikalarının Türkçe eğitimine yansımaları değerlendirebilmek için de 8 Türkçe öğretim programı ve 27 MEB Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Cumhuriyet'ten günümüze uygulanan Türkçe öğretim programları için Fahri Temizyürek ve Ahmet Balcı'nın *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları* (2006) adlı eseri temel alınmıştır. Çalışmada incelenen Türkçe ders kitapları ise Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının onayladığı ve Millî Eğitim Bakanlığı yayımlarından çıkan ders kitaplarıdır. Ders kitaplarına Ankara'da bulunan Millî Kütüphane Başkanlığından ulaşılmıştır.

3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Türkiye'de son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine ne derecede yansıdığını daha iyi anlayabilmek ve somut veriler ortaya koyabilmek için Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden de faydalanılmıştır. Çünkü görüşme, insanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu amaçla Giresun il merkezinde en az 10 yıllık kıdeme sahip 15 ortaokul Türkçe öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Araştırmanın verileri niteliksel veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı görüşme sorularını önceden hazırlar, ancak gö-

rüşme sırasında araştırmacı görüşme yapılan kişilere esneklik sağlamak için soruların yeniden düzenlenmesine ve başka konuların tartişılmasına izin verir (Ekiz, 2003). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcılardan önceden belirlenmiş yanıt kategorileri içinde belirlenmiş bir dizi soruyu yanıtlaması istenir. Bu tür görüşmelerde esneklik ve farklılıklar en aza indirilerek, sorulardan duygusal değil rasyonel yanıtlar alma amaçlanmaktadır (Punch, 2005).

Veri toplama aracı olarak hazırlanan görüşme formu, ilgili literatür taranarak oluşturulmuş ve taslak görüşme formunun “kapsam geçerliği” ile ilgili olarak uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan taslak, 3’ü Türkçe eğitimi, 1’i eğitim programları ve öğretimi, 1’i de ölçme-değerlendirme alanında uzman olmak üzere 5 öğretim üyesine sunulmuştur. Bu bağlamda uzmanlara formda yer alan her bir soruya ilişkin olarak “uygun”, “uygun değil” ve “geliştirilmesi gerekir” seçeneklerini göz önünde bulundurarak değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmaya başlamadan önce görüşme formunda yer alan sorulardaki ifadelerin anlaşılıp anlaşılmadığını incelemek amacıyla çalışma gurubu dışında yer alan 3 öğretmenle ön uygulama yapılmış ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşme formunda 10 soru yer almış ve şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Ülkemizdeki eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinde daha çok ne gibi yaklaşımlar ön plana alınmaktadır?
2. Ülkemizde yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimler eğitim ve dil politikaları üzerinde ne derece etkili olmaktadır?
3. Yaşanan bu değişimlerden hangisi eğitim ve dil politikaları üzerinde daha fazla etkili olmaktadır? Bu değişimler eğitim ve dil politikalarını etkilemeli midir?
4. Son 10 yılda eğitim ve dil politikalarında ciddi bir değişimin olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Üniversitede aldığınız eğitimin şu anki Türkçe öğretim programının getirdiği yenilikleri uygulamanıza katkısı ne derecededir?
6. Size göre 10 yıl önceki ile şu anki Türkçe öğretimi ders materyalleri ve öğrenme ortamı arasında ne gibi farklar söz konusudur?
7. Derslerinizde teknolojiden yeterince yararlanıyor musunuz? Derslerinizde teknolojiden yararlanmanızın öğrencileriniz üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?

8. Önceki Türkçe öğretim programı (1981) ile şu anda uyguladığınız Türkçe öğretim programı arasındaki belirgin farklılıklar nelerdir? İki programı değerlendirdiğinizde dil becerilerinin öğretimi açısından ne gibi farklılıklar görülmektedir?

9. Önceki programa (1981) uygun hazırlanan ders kitapları ile şu anki programa uygun hazırlanan ders kitapları arasında ne gibi farklılıklar vardır?

10. Hem günlük hayatta hem de öğrencilerinizle ilişkilerinizde Türkçenin kullanımıyla ilgili yaşadığınız sorunlar nelerdir? Bu sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için neler yapılabilir?

Görüşme yapılmadan önce Giresun İl Millî Eğitim Müdürlüğünden il merkezinde görevli ortaokul Türkçe öğretmenlerinin listesi alınmış ve bunlar içerisinde en az 10 yıllık kıdeme sahip ve 1981 ile 2005 programını uygulamış Türkçe öğretmenleri tesadüfi yolla seçilmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 11'i Türkçe Eğitimi Bölümü mezunuyken; 4'ü Türk Dili ve Edebiyatı mezunudur. Araştırmaya katılan öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, ... Ö15 şeklinde kodlanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun oldukları bölüm ve mesleki kıdemleri ise şu şekildedir:

Tablo 7. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölüm ve Mesleki Kıdemleri

Kod	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5
Bölüm	Türkçe Eğitimi	Türkçe Eğitimi	Türkçe Eğitimi	Türk Dili ve Edebiyatı	Türkçe Eğitimi
Kıdem	10 yıl	11 yıl	10 yıl	13 yıl	11 yıl
Kod	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10
Bölüm	Türkçe Eğitimi	Türk Dili ve Edebiyatı	Türkçe Eğitimi	Türkçe Eğitimi	Türkçe Eğitimi
Kıdem	11 yıl	20 yıl	11 yıl	12 yıl	10 yıl
Kod	Ö11	Ö12	Ö13	Ö14	Ö15
Bölüm	Türkçe Eğitimi	Türkçe Eğitimi	Türk Dili ve Edebiyatı	Türk Dili ve Edebiyatı	Türkçe Eğitimi
Kıdem	10 yıl	11 yıl	16 yıl	15 yıl	11 yıl

Görüşmeler araştırmacı tarafından 2013-2014 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında yüz yüze yapılmış ve her görüşme yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılarak araştırmanın problemine ilişkin toplanan veriler özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren temel kaynaklardan hareket edilerek ve tarihsel dönemler ölçüt alınarak eğitim ve dil politikaları; hükümet programlarından, millî eğitim şûralarından, kalkınma planlarından, AB ilerleme raporlarından ve ilgili literatürden yararlanılarak belirlenmiştir. Hükümet programları, millî eğitim şûraları, kalkınma planları, AB ilerleme raporlarındaki eğitim ve dille ilgili önemli görüş ve kararlarda, ilköğretim kademesine yönelik tespitlere ağırlık verilmiştir. Eğitim ve dil politikaları ile yetiştirilmek istenen insan profili hedefi belirlendikten sonra, bu hedefin Türkçe öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansımaları analiz edilmiştir. Yetiştirilmek istenen insan hedefine programlarda ne ölçüde yer verildiği, hedefle program arasında uyumun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Aynı şekilde ders kitaplarının da belirlenen hedeflere uygun olup olmadığı analiz edilmiştir.

Araştırmada, Türkiye'de son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine ne derecede yansıdığı ortaya koyabilmek için Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden faydalanılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedildikten sonra yazılı hâle dönüştürülmüştür. Yazılı hale getirilen metinler görüşmecilere gösterilerek kendi ifadeleriyle uyuşup uyuşmadığıyla ilgili görüş alınmış, böylece güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmeciler ifadelerin kendilerine ait olduğunu teyit etmişlerdir. Görüşmeler sonunda elde edilen bulgular, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiş ve alt problemler ölçüt alınarak maddeler halinde değerlendirilmiştir. Betimsel analiz, verilerin araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmesine ve gözlem ve mülakat süreçlerinde kullanılan soruların dikkate alınarak sunulmasına imkân vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmada öğretmen görüşlerinden bire bir alıntı yapılarak “geçerlik” sağlanmıştır. Çünkü görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak, “geçerlik” için önemli olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

4. BULGULAR ve YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın bulgu ve yorumları yer almıştır. Eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmelerin değerlendirilmesi ve Türkçe eğitimine yansımaları, 6 döneme ayrılarak incelenmiştir. Bu dönemler; 1923-1938, 1938-1950; 1950-1960, 1960-1980, 1980-2002 ve 2002-2012 şeklindedir. Dönemlerin belirlenmesinde önemli tarihî ve siyasi olaylar, sosyoekonomik ve toplumsal değişimler dikkate alınmıştır.

4.1. 1923-1938 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansımaları

4.1.1. 1923-1938 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte Atatürk'ün önderliğinde girişilen hemen her alandaki inkılap hareketlerinden biri de eğitim inkılabı olmuştur. Önemle üzerinde durulan çağdaş uygarlık seviyesine ulaşılmasının ve aydınlanmanın eğitim sayesinde gerçekleşebileceği düşünülmüştür. Türk inkılabının başarıya ulaşmasının eğitim alanındaki başarıya bağlı olduğuna inanan Atatürk, eğitimin bir milleti ya hür, şanlı ve yüksek bir cemiyet halinde yaşatacağını ya da bir milleti esaret ve sefaletle terk edeceğini ifade etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim politikalarına yön veren faktörler Atatürk'ün görüş ve düşünceleri olmuştur. O, Millî Mücadele'nin en çetin olduğu bir dönemde millî eğitim meselesine çözüm aramak, yeni eğitim politikalarının esaslarını belirlemek amacıyla 16 Temmuz 1921'de, Ankara'da bir "Maarif Kongresi" tertiplemiş ve Kongre'nin açılış konuşmasında, gerilemenin en önemli sebebinin o zamana kadar yürütülen eğitim politikalarının yanlışlığı olduğunu göstermiştir (Çaycı, 2002). Maarif Kongresi okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla toplanmıştır. Bu kongrede Atatürk;

eğitim, bilim ve kültür alanındaki düşüncelerini, yapılacak inkılapların esaslarını, öğretmenler için neler düşündüğünü ve onlardan neler beklediğini anlatan tarihî bir konuşma yapmıştır (MEB, 1998: 5). Atatürk, TBMM’de, öğretmenlerle olan toplantılarda ve halka yönelik konuşmalarında da millî eğitim üzerinde ısrarla durmuştur.

1923 yılına bakıldığında eğitim alanında var olan sorunların birçok etkenden kaynaklandığı görülmektedir. Eğitim-öğretim kurumlarının fiziki ve maddi açıdan yetersiz oluşu, öğretmenlerin mesleki formasyonlarının yetersizliği, öğretim programlarının çağdaş olmaması, Maarif Vekâletinin idari teşkilatlanmasında yaşanan sorunlar, araç-gereç eksikliği, millî vasfı bulunmayan, bilimsel düşünceden uzak ve ezberci geleneksel eğitim sistemi, tahsil ve terbiye yöntemlerinin uygun ve istikrarlı olmaması ve eğitimin millî amaçlar taşıması bu etkenlerin birkaçıdır (Demirtaş, 2008).

Atatürk de mevcut geleneksel eğitimi; bilimsellikten uzak olması, millî olmaması, millî kültürün gelişmesini engellemesi, çağın gereklerine ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek durumda olmaması gibi konularda eleştirmiştir. Hâlihazırdaki eğitimin amacının; kendini, hayatı bilmeyen, her konuda yüzeysel bilgi sahibi, tüketici insan yetiştirmek olduğunu söylemiştir. İstikrarlı bir eğitim politikasının olmadığını ve her millî eğitim bakanına göre değişik programların uygulandığını belirtmiştir. Yine geleneksel eğitim metotlarının, yaratıcılığa değil, ezberciliğe dönük olduğunu ifade etmiştir. Toplumda yaygın bir cehalet olduğunu, cehaleti yok etmenin yolunun ise her seviyeden okul açmaktan geçtiğini vurgulamıştır (Çaycı, 2002; Güneş, 2003; Akyüz, 1987).

Atatürk’ün eğitim ve öğretim konusunda önerdiği ilke ve esaslar ise şunlardır:

- a) Devlet ve hükümet olarak en yararlı vazife millî eğitim işleridir. Eğitim, her şeyden önce millî olmalı, gelecek nesiller Türkiye’nin bağımsızlığını koruyacak, Cumhuriyet’i koruyup yükseltecek biçimde yetiştirilmedir.
- b) Türk çocuğuna verilecek terbiye tamamen “millî” nitelikte olacaktır. Her şeyden evvel Türkiye’nin isteklerine, kendi benliğine, millî ananelerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele öğretilenektir. Kültür, tamamen millî bir konudur ve programlarımız tamamen millî olacaktır. Bilimde ise evrensel bir anlayış benimsenmelidir. Eğitimin çağdaş kültüre dayanması, eğitimdeki millîlik esaslarını bozmaz.
- c) Öğretim bilim ve tekniğe dayanmalıdır. Öğretimde tek rehber bilimdir, fendir.
- ç) Eğitim laik olmalıdır. Ancak dinî etkilerden uzak bir eğitim Türkiye’yi çağdaş medeniyete taşıyabilecektir.

- d) Millî eğitimde öğretim birliği olmalıdır.
- e) Atatürkçü eğitim ve öğretimin temel hedeflerinden biri de cehaletin yok edilmesi, millî eğitim ışığının bütün vatandaşları kapsamasıdır. Millî eğitim politikasında öncelikle halkın cehaletten kurtarılması, okuma-yazma ve temel bilgilerin verilmesi en önemli davadır.
- f) Eğitim işe yaramalı, hayata dönük olmalıdır. Bilgi başarının aracı haline gelmelidir. Bütün yeniliklere daima açık olan, en ileri düzeyde bilgi verecek bir öğretim programı hazırlanmalıdır. Yeni eğitim ve öğretim programları gerçekçi olarak, toplumumuzun ihtiyaçlarını karşılayabildiği gibi, çağdaşlık nitelikleri de kapsayacaktır.
- g) Öğretim ve eğitim karma olmalıdır. Kız-erkek ayrımı olmamalıdır. Kadın ve erkek aynı programlardan ve aynı okullardan yararlanabilmelidir. Böylece ülkenin nüfusunun yarısı, içe dönük bir yaşantıdan, faal ve üretken bir hayata geçebilmelidir.
- h) Eğitimin başarılı olması için öğretmenlik mesleği çekici olmalıdır.
- i) Eğitim öğrenciye fazilet, düzen ve disiplin, kendine ve milletimizin geleceğine güven duygusu vermelidir (Çaycı, 2002, Akyüz, 1987, Göksel, 1985).

Mevcut sorunları bertaraf etmek, laik ve millî bir eğitim sistemi oluşturmak, Türk milletinin bağımsızlığına, benliğine ve millî geleneklerine düşman unsurlarla mücadele edecek nesiller yetiştirmek Atatürk Dönemi eğitim politikasının temelini oluşturmuştur. Bu temel etrafında dönemin eğitim politikasının amaçları; tüm eğitim kurumlarını bir teşkilatla yönetmek, ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim programlarını günün şartlarına göre düzenlemek, millî, demokratik, çağdaş, akla ve bilime dayanan, üretici, hayatta başarılı ve kendine güvenen bireyler yetiştirmek, Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak olmuştur.

Bu amaçları gerçekleştirmek için planlı, programlı ve sistemli çalışmalara girişilmiş, eğitimin her kademesinde köklü değişikliklere gidilmiştir. Millî eğitimde öğretim birliğinin sağlanması görüşü, 3 Mart 1924'te 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile gerçekleştirilmiştir. Kanun'la, öğretim millî ve laik bir eğitim tabanına otururken, yabancı okullar da dâhil, bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığının denetimi altına alınmıştır. Bu sayede eğitimde kültür ve ülkü birliği çerçevesinde, Cumhuriyetçi nesiller yetiştirmenin yolu açılmıştır. Bu Kanun'un uygulanması ve eğitim sistemini yeniden örgütlemek amacıyla 2 Mart 1926'da kabul edilen ve 22 Mart 1926'da yayımlanan 789 sayılı "Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. 1926'da çıkarılan Maarif

Teşkilatı Kanunu, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden sonraki atılımlar için olduğu kadar, günümüze dek ulaşan tüm eğitim sistemlerinin de temelini oluşturmuştur. Bu Kanun'la ilköğretim zorunlu ve parasız kılınmış, tüm öğretim kurumlarında öğretmen sayılarının artırılmasına gidilmiş, teknik, meslek ve uzmanlık okulları açılmaya başlanmış ve yoğun bir okuma-yazma seferberliğine gidilmiştir (Kayıran, 1998). Mevcut teşkilata bir "Dil Heyeti" ile bir "Millî Talim ve Terbiye Dairesi" ilave edilmiş, bunlardan birincisi alfabe ve dil konuları ile meşgul olmuşken, ikincisi ise millî eğitimin kurmay çalışmasını yürütmüştür.

Hem Maarif Kongresi'nde hem de Birinci ve İkinci Heyet-i İlmiye toplantılarında alınan kararlar doğrultusunda, Cumhuriyet'in ilkelerini benimsemiş yurttaşlar yetiştirmek amacıyla okul programları yeniden düzenlenmiştir. Yenilenen programlara paralel olmak üzere ortaöğretimde ders kitapları gözden geçirilmiş; Tarih, Coğrafya, Türkçe, Medeni Bilgiler programı Cumhuriyet esaslarına ve rejimin özelliğine uygun bir yapıya kavuşturulmuştur. İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında alınan karar ile ilkokul öğretim süresi altı yıldan beş yıla indirilmiş; ortaokul ve liselerin ayrı ayrı birer bölüm haline getirilmesi ve öğretim süresinin üç yılı ortaokul, üç yılı da lise olmak üzere toplam altı yıl olarak belirlenmesi uygun görülmüş ve uygulamaya konulmuştur (MEB, 1998: 9). Her il merkezinde ve ortaöğrenimi memlekete yaymak esası gözetilerek, gereken ilçe bölgelerinde ortaokul bulundurmaya lüzumuna inanılmıştır. İlk tahsili bitiren vatan çocuklarının çeşitli yeteneklerini geliştirebilmeleri ve maddi veya manevi sahada üretici olabilmeleri için, genel eğitim müesseseleri yanında meslek ve sanat mekteplerini geliştirmek de Atatürk Dönemi eğitim politikasının ana hatlarından olmuştur.

Cumhuriyet'in eğitim alanında getirdiği önemli yeniliklerden biri de 1927'de ortaokulda "karma eğitim" yapılmasına karar verilmesi olmuştur. Bu kararın alınmasında Üçüncü Heyet-i İlmiye'de benimsenen görüş etkili olmuştur. 1 Eylül 1929'da ise Arapça ve Farsça dersleri ilk ve ortaokul ders programlarından kaldırılarak Türkçe dersine önem verilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisinin 1931 ve 1935 parti programında millî eğitim politikasının temelini bilgisizliği, cehaleti gidermek, her vatandaşı okutmak ve yetiştirmek olduğu belirtilmiştir (CHF-CHP, 1931-1935). Hem bu amaç için hem de Atatürk inkılaplarının köylere kadar yayılması için köy okulları ve köye öğretmen yetiştirmeye de özen gösterilmiştir. Nitelikli öğretmen yetiştirmek amacıyla Köy Öğretmen Okulları

kurulmuştur. Köylerdeki okullarda çocuklara sağlık, yaşayış ve içinde bulunulan çevre şartları ile ilgili olan tarım ve zanaat bilgileri verilmiştir. Yine programlarda vatandaşların Türk'ün derin tarihini bilmesinin gerekliliği özellikle vurgulanmıştır.

31 Ocak 1928'de Atatürk'ün önderliğinde Türk Maarif Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin amaçları şunlardır:

- a) Memleket dâhil ve haricinde irfan merkezlerinde Türk talebesine mahsus yurtlar tesis, idame ve himaye etmek.
- b) Fakir düşerek yüksek tahsilini ikmale maddi imkân bulamayan zeki ve çalışkan talebeye tahsillerini bitirmek için tayin edilecek şerait dâhilinde muavenette bulunmak.
- c) Türk çocuklarının ecnebi mekteplere müracaattan varestede kılacak asrî ihtiyaçlara muvafık mektepler vücuda getirmek ve cemiyetin maksatlarını temine mâtuf her nevi neşriyatta bulunmak (Çelebi, 2004: 40).

3 Kasım 1928'de Türk Harfleri Hakkındaki Kanun kabul edilmiş, okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri açılmıştır. Millet Mektepleri açıldıktan sonra yaşları 15-45 arasında değişen vatandaşlar eğitim görmeye başlamıştır (Kayadibi, 2006: 17). Millet Mektepleri sadece okuma ve yazmayı öğretmekle yetinmemiş, ayrıca bazı temel bilgileri de vermeye gayret etmiştir. Millet Mektepleri, cahil kalmış olan halkın bir seferberlik halinde eğitimlerinin tamamlanması amacını taşımıştır. Millet Mekteplerinde yetişkinlerin günlük yaşamlarında en çok yararlanabilecekleri konulara ait bilgilerin (hesap ve ölçüler, sağlık bilgileri, yurt bilgisi) verilmesi amaçlanmıştır (Albayrak, 1994; Morkoç, 2011: 1554).

“Millet Mekteplerinde öğrenim 1 Kasım'da başlar, haftada üç gün en az altı saat ders yapılırdı; derslere devam zorunluluğu vardı. Dörder aylık iki program uygulanmaktaydı. Hiç okuma-yazma bilmeyenler A dershanesinde okuma-yazma, dil bilgisi, basit matematik işlemleri öğrenirdi. A dershanesini bitirenler, yaşam ve geçim için bilmesi gereken ana bilgilerin öğretildiği B dershanesine devam edebilirdi. Bu dershanede Hesap ve Ölçüler, Sağlık Bilgisi, Yurt Bilgisi dersleri okutulurdu; devam zorunlu değildi. Millet Mekteplerinde her eğitim döneminin sonunda sınav uygulanır, kazananlara bitirme belgesi verilirdi. Başarılı olamayanlar ikinci bir kursa devam ederdi. Sınavlarda ilk üçe girenlere Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in imzasını taşıyan birer Anayasa ile halk yayınlarından ücretsiz yararlanma hakkı hediye edilirdi.” (Şahin, 1992: 220).

“Ülkede, “Sabit”, “Seyyar” (Gezici), “Özel” olmak üzere üç tür Millet Mektebi hizmet vermiştir. Bunlara daha sonra “Köy Yatı Mektepleri” ile “Halk Okuma Odaları” eklenmiştir. Sabit Millet Mektepleri; eğitimin okul, kahvehane, cami, köy odası gibi mekânlarda gerçekleştiği mekteplerdi. Gündüz çocuklar, akşam yetişkinler ders görürdü. Nüfusu yoğun yerleşim yerlerinde sabit millet mek-

tepleri açılırdı. Gezici Millet Mektepleri ise okulu olmayan köylerde yalnızca bir dönem için açılırdı. Kış heyeti Kasım ayından Şubat sonuna kadar çalışmalarını sürdürürdü. Kış heyeti gönderilemeyen bölgelere yaz dershaneleri açılmıştır. Özel Millet Mektepleri, hapishaneler, bankalar gibi bazı devlet kurumları ile büyük çiftlik ve fabrikalarda çalışanların okuryazar hale getirilmesi için açılan okullardır. Halkın, kendisine yakın işletmelerde personel için açılan kurslardan yararlanması için çalışılmıştır. Köy Yatı Dershaneleri, okulu olmayan köylerdeki çocuklar için il ve ilçe merkezlerinde açılan, giderlerinin bir kısmı Millet Mekteplerince karşılanan dershanelerdi. Amaç, bu dershanelerde okuma-yazma öğrenen çocukların köylerine döndüklerinde diğer çocuklara okuma-yazma öğretmesi idi.” (Morkoç, 2011: 1549).

Eğitim seferberliğinin başladığı ilk yılda 20.487 derslik açılmış, 1.075.500 kişi bu okullara devam etmiş ve 597.010 kişi okuma yazma öğrenerek belge almıştır. Dünyadaki ekonomik bunalım nedeniyle yeterli ödenek ayrılamaması sonucu zamanla Millet Mekteplerinin etkinlikleri azalmış ancak üç yılda 1.5 milyon vatandaş okuryazar hale getirilebilmiştir. 1928-1935 arasında “Millet Mektepleri” adıyla hizmet veren yaygın öğretim kurumları, 1936-1950 arasında “Ulus Okulları” adıyla hizmete devam etmiştir (Şahin, 1992: 227).

İlk tahsili alamamış gençlere devamlı ve Türkiye'nin ilerleyiş yollarına uygun bir halk eğitimi vermek amaçlanmış, bu sebeple 19 Şubat 1932'de Halkevleri ve Halkodaları faaliyete başlamıştır. Bu müesseseler Atatürk inkılaplarını halka benimsetme, etnik, sosyal ve kültürel ayrılıkları giderme, aydın ve halk kültürünü kaynaştırma bakımından önemli katkıda bulunmuştur.

Eğitimin bir başka gelişmesi ise yükseköğretimde gerçekleşmiştir. Bu amaçla 1925'te Ankara'da Hukuk Mektebinin açılışını, 1926'da Gazi Eğitim Enstitüsünün, 1930'da Yüksek Ziraat Okulunun ve 1933'te Osmanlı Dönemi'nde ismi Darü'l-fünûn olan İstanbul Üniversitesinin açılışı takip etmiştir. 1934'te Ankara Millî Musiki ve Temsil Akademisi açılırken, 1935'te İstanbul'da bulunan Mülkiye Mektebinin adı Siyasal Bilgiler okullarına çevrilerek Ankara'ya taşınmıştır. Atatürk'ün öncülüğünde 1933'ten itibaren yapılan üniversite reformu, 1935'te Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinin açılışı ile devam etmiştir. Üniversite reformu sayesinde yabancı uzman ve öğretim üyelerinin çeşitli fakültelerde ders vermeleri sağlanmıştır. Ayrıca eğitim ve kültür reformunu tamamlayacak şekilde John Dewey, Kühne, Omer Buyse, Albert Malche, Beryl Parker gibi uzmanların ve Amerikan heyetlerinin görüşlerine müracaat edilmiştir. Onların yönetim, program, öğretmen yetiştirme, denetim, yükseköğretim reformu gibi

konularda hazırladıkları raporlar çağdaş bir eğitim için yol gösterici olmuştur (Demirtaş, 2008: 165; Okur, 2005: 103).

Atatürk'ün eğitim politikasında izlenecek yol ile ilgili olarak üzerinde durduğu diğer nokta, yabancı ülkelere Türkiye'ye eğitim uzmanı ve öğretim üyesi getirilmesi olduğu kadar yabancı ülkelere Türk öğrencilerin gönderilmesi olmuştur. 1924'te çıkarılan yasa gereğince ilk olarak 1927-1928 eğitim-öğretim yılında sekiz değişik ülkeye toplam 42 öğrenci gönderilmiş, bu sayı yıllar geçtikçe artmıştır. 1929-1930 eğitim-öğretim yılında, yabancı ülkelere öğrenim gören öğrenci sayısı 288'e ulaşmıştır (Demirtaş, 2008: 165).

1923-1938 yılları arasında uygulanan sistematik eğitim politikaları sayesinde millî, laik ve demokratik bir eğitim yapılanması kurulmuştur. Modern, yaygın, disiplinli, parasız, karma ve çağdaş eğitim ilkeleri sayesinde eğitimin nicelik ve nitelik yönünden gelişmesi sağlanmıştır. Eğitim-öğretim birliğinin sağlanmasıyla tüm eğitim kurumları tamamen devletin kontrolüne girmiştir. Yeni bir eğitim sistemi oluşturulmuş ve bu eğitim sistemi ne Batı'nın ne de Doğu'nun etkisinde kalınmadan, gerçeklere dayalı, millî kültüre uygun, aklın ve bilimin öncülüğünde, gerçekçi ve uygulanabilir nitelikler taşımıştır (Demirtaş, 2008: 173-174). Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen "Millî Eğitim Devrimi", onun görüşlerine uygun olarak eğitimin "millî" olması, eğitim-öğretim birliğinin temel alınması, millî eğitim sisteminin bilime dayandırılması, laikliğin esas alınması, eğitimin yaygınlaştırılması, kadınların eğitimine eşit biçimde önem verilmesi, eğitimde düşünce ve hareket birliğinin sağlanması, uygulamaya da öncelik verilmesi, öğretmenlik mesleğinin çekici hale getirilmesi vb. ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir (Kayıran, 1998).

4.1.2. 1923-1938 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası

Batı kültürünün düşünce sistemi ile ulusal değerlerin kaynaştırıldığı Cumhuriyet Dönemi, Türk milletinin bilinçlenme ve aydınlanma çağı olmuştur. Ulusal egemenliğin ve millî ruhun hâkim kılındığı Cumhuriyet Dönemi, Türk dilinin devlet politikası olarak ilk defa ciddi bir şekilde ele alındığı dönem olarak da öne çıkmıştır (Korkmaz, 2004: 202).

Ankara’da millî bir ulus devletin kurulmasından sonra, yenileşme ve batılılaşma yolunda eski kurumların hızla yıkılması çalışmalarını, toplumsal devrimler izlemiştir. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti’ni çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmak ve ulusal birliği kurmak amacıyla birbirini izleyen pek çok devrim gerçekleştirmiştir. Bu devrimlerden birisi de Dil Devrimi olmuştur.

“Dil Devrimi, dilimizi, kendi kendini geliştirerek toplumun her türlü gereksinimini karşılama gücüne sahip zengin bir kültür dili durumuna getirme amacına dayanan ve başarısını uzunca bir uygulama sürecinde ortaya koyabilecek olan bir dilde yenileştirme hareketidir.” (Korkmaz, 2007: 42). Dil Devrimi ile köklü bir zihniyet değişikliği ve Osmanlı-İslam düşüncesinden sıyrılarak yepyeni bir dünya görüşü meydana getirilmek istenmiştir. Bu hedef doğrultusunda Cumhuriyet Dönemi’nde uygulanan dil politikası, Türkçenin sadece yabancı sözcüklerden arındırılması ile sınırlı kalmamış, bunun yanında Osmanlı-İslam dünya görüşünün kavramlarını da hedef almıştır. “Sonuçta öyle bir dil yaratılmalıydı ki, bu dil hem Türk ulusunu diğer Müslüman dindaşlarından olabildiğince farklılaştırmalı, hem de Batı medeniyetinin seküler düşünce ve hislerini tamamen karşılamalıydı.” (Sadoğlu, 2003: 202). Osmanlıca’yı atıp Türkçeye geçmekle, sadece bir dilden ötekine geçmiş olmakla kalınmayacak, yeni bir anlayışa geçilmiş olacaktır. Dil ile millî his arasında güçlü bir bağlantının olduğunu fark eden Atatürk, dili bir uluslaştırma aracı olarak görmüş, Türkçeden bir Türkleştirme aracı olarak yararlanmak istemiştir.

Atatürk, Türkçenin yalınlaştırılmasına, dilimizin gerçek kimliğine kavuşturulmasına ve yabancı sözcüklerden arındırılmasına büyük önem vermiştir. Çünkü dilin bağımsızlığını, siyasal ve ulusal bağımsızlığın ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle Türkçenin bağımsızlığının sağlanması, herkesin kolaylıkla anlayacağı bir dilin meydana getirilmesi ve halkın dil konusunda bilinçlenmesi için başta Atatürk olmak üzere Cumhuriyet yönetimi ve aydınlar çalışmalara başlamıştır. Çalışmaların temel eksenini, yüksek kültür seviyesine ulaşma çabasına girmiş olan bir ulusun ihtiyacını karşılayabilecek bir kültür dili yaratabilmek, onu aslındaki güzelliğe ve yapısındaki zenginliğe yaraşır bir duruma getirebilmek oluşturmuştur. Çünkü Cumhuriyet Dönemi’ne girildiği zaman, Türk dilinin tarihî, sosyal ve kültürel koşullar bakımından içinde bulunduğu yetersiz durum, dilin bir devrim konusu olarak yeniden ele alınmasını gerek-

tirmiştir (Korkmaz, 1974: 3). Böylece Türk dili, ulusal kültür sorunu olarak devletçe ele alınmış ve bu sorunun çözümüne girişilmiştir (Karal, 1978: 8).

Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren dil konusunda en çok üzerinde durulan konular, imla ve alfabe meseleleri olmuştur. Atatürk, kendi kuralları içinde işleyen zengin bir dil meydana getirebilmek için işe önce alfabeden başlamış ve dilin sadeleştirilmesinde alfabe değişikliğini başlıca etken olarak görmüştür (Zülfikar, 2001: 386).

1923'ten 1928 yılına kadar olan dönem, Latin esasındaki Türk harflerinin kabulü için bir nabız yoklama ve ortam hazırlama dönemi olarak da kabul edilebilir. Tanzimat'tan itibaren imla ve alfabe konusunda ileriye sürülen düşüncelerin yanı sıra, Cumhuriyet Dönemi'nde de imlânın, harflere bazı işaretler koyularak düzeltilebileceği ve Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiği düşünceleri kamuoyunda yankı uyandırmaya başlamıştır. Latin alfabesinin kabul edilmesiyle, Arapça ve Farsçanın etkisi altındaki Türkçenin özgün bir imlaya kavuşacağı düşüncesi, aydınlar tarafından ileri sürülmüştür. Cumhuriyet Dönemi'nde alfabenin değiştirilmesiyle ilgili ilk öneri, 1923 yılında İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde gündeme gelmiştir. Kongre'de İzmirli Ali Nazmi ile iki arkadaşı Latin harflerinin kabul edilmesi yönünde bir önerge vermişse de, önerge başta Kongre Başkanı Kazım Karabekir olmak üzere birçok delege tarafından çok sert bir tepkiyle karşılanmış ve genel toplantıda okunmayarak reddedilmiştir (Ülkütaşır, 1973: 42). Bu öneriye karşı çıkanların sebepleri; Arap alfabesiyle yazılmış mukaddes kitaplarımızın, tarihlerimizin, yazılarımızın ve binlerce cilt eserlerimizin yok olacağı, yeni harflerin geçmişimizle olan bağımızı koparacağı, bir kültür buhranının oluşacağı ve Latin harflerinin kabul edilmesinin Batı medeniyetine dâhil olmanın zorunlu bir koşulu olamayacağı noktasında toplanmıştır (Öztürk, 2004: 35). Latin harflerini kabul etmek isteyenlerin sebepleri ise; yazımızın güç öğrenilmesi, bu yüzden okuma-yazma oranının çok düşük olması, imlamızın rayına oturtulamaması, yabancıların dilimizi harflerin güçlüğünden dolayı öğrenmeye rağbet etmemesi ve tahsili olanların bile bir yazıyı yanlış okuyamaması noktasında toplanmıştır. Böylece imla ve alfabe sorunu yeniden canlanmış ve gazete sütunlarının ana konularından biri olmuştur. Arap harflerinin yetersizliği konusunu Türkiye Büyük Millet Meclisinde ilk dile getiren ise İzmir Milletvekili Şükrü Saracoğlu olmuştur. Latin harflerini destekleyen yazılar ile aleyhte olan yazılar gündemi meşgul etmiştir (Şentürk, 2012: 31).

1927 yılının sonları ile 1928 yılının ilk yarısı, Latin harflerinin Türkçeye uygulanması yolunda ateşli bir dönem olmuştur. Latin kökünden Türkçenin kendi yapısına uygun bir alfabe meydana getirmek amacıyla Falih Rıfkı, Yunus Nadi, Celal Nuri, Ahmet Cevat ve İ. Necmi Dilmen tarafından Latin harflerinin kabulü düşüncesi toplumda yayılmaya çalışılmıştır. Alfabe konusunda tartışmalar devam ederken 20 Mayıs 1928’de Meclis konuya resmen müdahil olmuştur. Mecliste uluslararası sayıların kabulü görüşülürken, Kastamonu Milletvekili Hasan Fehmi, uluslararası harflerin de kabul edilmesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Bakanlar Kurulunun 23 Mayıs 1928’de yaptığı toplantıda Maarif Vekilliğinin önerisi üzerine, lisanımızda Latin harflerinin suret ve imkân-ı tatbikini düşünmek üzere bir dil encümeninin kurulması kabul edilmiş ve encümen ilk iş olarak alfabe ve gramer raporlarını hazırlamıştır (Levend, 1972: 401).

“Aslında Latin alfabesine geçiş tartışmaları Tanzimat dönemine kadar uzanır. Gerek basında, gerek bilim çevrelerinde, gerek hükümet düzeyinde bu konu zaman zaman gündeme gelmiş ve tartışılmış; ancak kesin sonuç alınamamıştır. Ancak bu kez devlet karardır. Bu konuda sistemli bir çalışma başlatılır. Ağustos 1927’de TBMM Başkan Yardımcısı Hasan Bey, yeni Türk harflerinin tespiti çalışmalarının başlatıldığını resmen açıklar; Ekim 1927 yılında da hükümet, bizzat Başbakan İsmet İnönü’nün ağzından bu kampanyayı kamuoyuna duyurur.” (Parlatır, 1997: 195).

Yapılan hazırlıkların tamamlanması ve Encümenin verdiği olumlu rapor üzerine Atatürk, dil işlerinin ele alınma zamanının geldiğini görmüştür. Mustafa Kemal’in, 9 Ağustos 1928 tarihinde Sarayburnu Parkı’nda verdiği söylev (Zülfikar, 2001: 388), yeni alfabe önerisinin onaylandığının ve yakında yasal bir düzenlemeye konu olacağını işareti olmuştur.

“Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için Yeni Türk Harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenkter, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemahal pek çabuk bir zamanda mükemmel bir surette anlayacağız. Anladığımızın asarına bütün kâinat yakın zamanda şahit olacaktır. Ben buna katiyetle eminim, siz de emin olunuz.” (Kocatürk, 1999: 146).

Atatürk sözlerini bitirince, o geceki duygularına ait yeni harflerle aldığı notları, Falih Rıfkı Atay'a okutmuş, sonra yine sözlerini sürdürerek, yeni harflere ait şu demec-te bulunmuştur:

“Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir toplumun yüzde onu, yirmisi okuma-yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir! Fakat milletin yüzde sekseni okuma-yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları düzeltereğiz. Bu hataların düzeltilmesinde bütün vatandaşların çalışmasını isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk toplumu yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla, kafasıyla bütün medeniyet âleminin yanında olduğunu gösterecektir.” (Kocatürk, 1999: 146).

Atatürk'ün Sarayburnu'ndaki bu tarihî söyleviden sonra alfabe seferberliği başlamıştır. 11 Ağustos'ta Dolmabahçe Sarayı'nda örnek alfabe dersleri açılmış, yine 25, 27 ve 29 Ağustos günlerinde konu ile ilgili toplantılar yapılmıştır. Üçüncü toplantının sonunda İsmet Paşa'nın kara tahtaya yazdırdığı şu konular kabul edilmiştir:

- 1-Milleti cehaletten kurtarmak için kendi diline uymayan Arap harflerini terk edip Latin esasından Türk harflerini kabul etmekten başka çare yoktur.
- 2-Komisyounun teklif ettiği alfabe hakikaten Türk alfabesidir, katidir. Türk milletin bütün ihtiyaçlarını temin etmeye kâfidir.
- 3-Sarf ve imla kaideleri lisanın ıslahını, inkişafını, millî zevki takip ederek tekâmül edecektir. Muhakkaktır ki yeni harflerle lisana ve imlaya ilk şeklini vermek için komisyonun projesi en kısa ve en amelidir (Ülkütaşır, 1973: 77).

Dolmabahçe'de gerçekleştirilen ders ve konferansların ardından ve yeni Türk harflerinin Meclisçe kabul edilmesinden önce, Atatürk, 23 Ağustos 1928'den 21 Eylül 1928'e kadar halka yeni Türk alfabesini öğretmek amacıyla yurt gezilerine çıkmıştır. Bu yurt gezilerinde, başta askerî ve mülki erkân olmak üzere halkı kara tahta başında sına-va tabi tutmuş, Haziran 1928'de Dil Encümenince yayımlanan eserlerden Yeni Türk Yazısı ile Kıraat adlı kitapları halka dağıtmıştır (Tunca, 2006: 116).

“Atatürk, harf değişikliğini yapmadan senelerce evvel hemen herkesle bu mesele etrafında konuşmuş ve ilgilileri konuşturmuştur. O, ilk önce, eski harflerin

mahsurları hakkında, münevver zümre içinde, bir fikir birliği yapmayı hedef edindiğinden, bu meseleler etrafında her vesile ile konuşma mevzuları açmıştır. Bu hazırlık devri senelerce devam etmiştir. Atatürk, etrafındaki münevver topluluğunu bu işin yapılması zaruretine ikna ettikten sonradır ki, kendi fikrinin tatbikatına geçmiştir. İşte o zaman O, artık hiçbir engel tanımamaktadır ve bu işi derhal kanunlaştırmak lazım geldiğine kuvvetle inanmıştır.” (İnan, 1984: 267).

1 Kasım 1928’de Meclisin açılışıyla birlikte, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun teklifi Meclis Başkanlığına verilmiş ve aynı gün TBMM’de kabul edilmiştir (Temizyürek, 1994: 130). 1353 sayılı Kanun, 3 Kasım 1928’de Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni alfabenin kabul edilmesi ile Arapça-Farsça sözcüklerin ve gramer kurallarının Türkçede varlığını güvence altına alan önemli bir dayanak ortadan kaldırılmıştır. Yıllardır büyük bir sorun olan alfabe sorunu bu Kanun’la birlikte çözüme kavuşmuş ve imla sorunu da hallolmuştur. Yeni alfabenin kabulü, ulusça girişilen kültür savaşının başlı başına bir dönüm noktası ve Dil Devrimi’nin de hazırlayıcısı olmuş ve böylece Dil Devrimi’nin ilk adımı atılmıştır.

“1928’de Türkler için Arap alfabesinin sonlanması, sadece Türk yazısı için bir devrim olarak yorumlanmakla kalmaz, aynı zamanda Türk kültürünün, Türkçenin özgürleşerek millileşmesi yolunda da milat oluşturmuş sayılabilir... Türkiye Cumhuriyeti’nin geliştirdiği büyük Türk İnkılabı ve özellikle bu yazı devrimiyle, bin yıllık Doğu uygarlığı aidiyetinin bitirildiğini, Arap-Fars ortaklığının yazıdan biçimsel olarak kaldırıldığını görebiliriz.” (Öner, 2007: 76).

Atatürk, 1 Kasım 1928’de Büyük Millet Meclisini açış nutkunda yeni harflerin kabul gerekçelerini izah ederek teklifini şu suretle yapmıştır:

“Her şeyden evvel, her inkişafın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine, onun bütün emellerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma-yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk milleti cehaletten az emekle kısa yoldan, ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan, böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Basit bir tecrübe, Latin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde yaşlı ilerlemiş, Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır. Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır. Milletler ailesine, münevver, yetişmiş büyük bir milletin dili olarak elbette girecek olan Türkçeye bu yeni canlılığı kazandıracak olan, Üçüncü Büyük Millet Meclisi, yalnız edebî Türk tarihinde değil, bütün insanlık tarihinde mümtaz bir sima kalacaktır. Türk harflerinin kabulüyle hepimize, bu memleketin bütün vatanını seven yetişkin evlatlarına mühim bir vazife teveccüh ediyor; bu vazife, milletimizin kâmilan okuyup yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz hususi ve umumi hayatımızda rast geldiği-

miz, okuyup yazma bilmeyen erkek kadın her vatandaşımıza öğretmek için tehâlik göstermeliyiz, bu milletin asırlardan beri hallolunmayan bir ihtiyacı, birkaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muzafferiyetin, hatlarıyla kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin, heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sahada muallimliğin vicdani hazzı, mevcudiyetimizi işba etmiştir. Aziz Arkadaşlarım; yüksek ve edebî yadigârınızla, büyük Türk milleti, yeni bir nur âlemine girecektir.” (İnan, 1984: 268).

Kanun kabul edildikten sonra, halk dersaneleri ve kurslar açılmış, Atatürk de Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, Eceabat, Gelibolu, Sinop, Samsun, Amasya, Turhal, Tokat, Sivas, Şarkışla ve Kayseri gezileri ile yeni alfabeyi halka bizzat kendisi tanıtmıştır. Halk da büyük bir çabayla yeni harfleri öğrenmeye koyulmuştur. Encümenin hazırladığı rapora göre ise yeni alfabenin tam anlamıyla yaygınlaştırılması için yaklaşık on yıllık bir geçiş sürecine ihtiyaç vardır.

“Oysa Kanun, aşamalı olarak bir buçuk yıllık bir geçiş sürecini öngörüyordu. Buna göre 1 Aralık 1928’den itibaren resmi ve özel her türlü levha, ilan, reklam, sinema yazısı, gazete ve mecmuanın yeni harflerle basılması zorunluluğu getirildi. Kamu kurumları, bankalar, şirketler ve dernekler ise 1 Ocak 1929’dan itibaren her türlü Türkçe işlemlerini yeni harflerle yapacaklardı. Ancak halk tarafından bu kurumlara yapılan müracaatlarda Arap harflerine 1 Haziran 1929’a kadar müsaade edilecekti. 1 Haziran 1930 tarihi ise resmi veya özel tüm işlemlerin Türk harfleriyle yapılacağını kesin olarak gösteren tarihti. Bu tarihten itibaren resmî ve özel bütün zabıtlar, devletin bütün dairelerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel gibi belgelerde yeni harflerden başkası kullanılmayacaktı.” (Sadoğlu, 2003: 227).

11 Kasım 1928’de Bakanlar Kurulu, halkı yeni harflerle okuryazar hale getirecek Millet Mektepleri Talimatnamesi’ni çıkartmıştır. Talimatname’nin amacı şu şekilde belirlenmiştir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türk dilinin ferdi ve umumi, hususi ve resmî bilcümle muharreratta Türk harfleriyle tesbiti kanunen kabul edilmiş olmasından, bu kanuna müsteniden tatbikatta vuzuh ve veche iraeşi için yani Türk harflerinin kısa bir zamanda ve kolay surette her ferde okuyup yazabilmek imkânını bahşeden mahiyetinden Türk milletini azami surette istifade ettirmek ve büyük halk kitlelerini süratle okuryazar bir hale getirmek maksadıyla Millet Mektebi Teşkilatı yapılmıştır.” (Karakuş, 2006: 170).

Talimatname ile yaşları 16 ile 40 arasında değişen ve yeni harflerle okumaz yazma bilmeyen kadın-erkek tüm vatandaşların zorunlu eğitimi öngörülmüştür (Sadoğ-

lu, 2003: 229). Ayrıca 1 Eylül 1929 tarihinden itibaren de Maarif Vekâletine bağlı tüm okullarda Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır (Özdemir, 2007: 47). Millî Talim ve Terbiye Heyetinin kararıyla, kaldırılan Arapça ve Farsça derslerinin yerine “9. sınıftan başlamak üzere ikinci devreye ikinci ecnebi lisanı konulacak” ifadesiyle belirtilen ikinci bir Batılı ülke dili okutulması istenmiştir (Karakuş, 2006: 200).

Artık tüm yurttan bir dil seferberliği başlamış, dilimize ve yazımıza uygun olmayan yabancı kelimelerin atılıp yerlerine Türkçe karşılıklarının bulunup konulması isteği yeniden belirmiştir. Yabancı kelimelere Türkçe karşılıklar bulmak ve Türkçeyi yabancı etkilerden arındırarak yeniden biçimlendirmek için aydınlar çalışmalara başlamışlardır. Dil Encümeni de, öncelikle sözcüklerden başlayan bir Türkçeleştirme faaliyetine yönelmiştir. Türkçe sözlüğe karşı duyulan ihtiyaç artık zorlayıcı bir hal almıştır.

“Zengin ve ileri bir dil olan Türkçenin kültür ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hazırlanacak olan bu sözlükte şu iki nokta göz önünde tutulacaktır:

- 1-Dilin sınırlarını çizmek ve kelime hazinesini meydana çıkarmak
- 2-Dilimize ve yazımıza uymayan yabancı kelimelerin yerine, Türkçe karşılıklar bulmak.

Bu iki madde ile dil çalışmalarında tutulacak yol gösterilmiş bulunuyordu. Her şeyden önce dilin kelime hazinesini meydana çıkarmak gerekirdi. Bir kez bu meydana çıktıktan sonra, dilimize ve yazımıza uymayan yabancı kelimelerin yerine Türkçelerini koymak işi kolaylaşırdı.” (Levend, 1972: 408).

Bu amaçla Encümen bünyesinde kurulan Söz Derleme Heyeti; il, ilçe ve nahiye yönetimlerine bir duyuru yaparak mani, türkü, atasözü gibi sözlü edebî ürünlerin toplanmasını istemiştir. Aynı günlerde bilimsel terimlerin tespiti ve yabancı terimlere Türkçe karşılıklar bulmak amacıyla Darülfünun’da İsmail Hakkı başkanlığında İstılahatı İlmiye Komisyonu oluşturulmuştur. Ancak her iki komisyon yeterli düzeyde etkin olmamış, bunun üzerine Dil Encümeni yeni yılbaşında lağvedilerek yerine tamamen dil işleriyle meşgul olacak bir Dil Heyeti kurulmuştur. Dil Heyeti’nin ilk işi, Türkçe sözcüklerden oluşan bir sözlüğün düzenlenmesi için söz derleme çalışmalarını başlatmak olmuştur (Sadoğlu, 2003: 231).

“Maarif Vekâletine bağlı olarak kurulan Dil Heyetine yeni üyeler alınarak çeşitli komisyonlar kurulmuş ve söz derleme işine ağırlık verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde söz derleme işlerini yoluna koymak üzere İcra Vekilleri Heyetinin 21.11.1932 tarihli toplantısında Söz Derleme Talimatnamesi kabul edilmiştir. Bu talimatname ile halk dilinde yaşayan Türkçe sözleri derlemek için

Türk Dili Tetkik Cemiyetinin yardımıyla her vilayette bir Derleme Heyeti kurulmuştur.” (Temizyürek, 1994: 131).

Bu arada 1930 yılında Sadri Maksudi Arsal, Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyetinin teklifiyle Türk dilini düzeltmek, yabancı sözlere ayıklamak ve öz Türkçe söz köklerinden bir edebî ve ilmî dil yaratmak gerekliliğini ispat amacıyla “Türk Dili İçin” adlı bir kitap kaleme almıştır. Sadri Maksudi, kitapta ulusal bilincin yükseldiği bütün toplulukların, hemen sonra dillerine de sahip çıktıklarını ve yabancı dillerin boyunduruğuna son verdiklerini, bugüne kadar Türk dünyasının önemli merkezlerindeki şairlerin, yazarların, aydınların yabancı unsurlardan arınmış ve bütün Türkler arasında ortak bir yazı dili meydana getirmek için çok çalıştıklarını, ancak buna muvaffak olamadıklarını belirtmiştir (Sadoğlu, 2003: 233).

Sadri Maksudi'nin kitabını beğenen Mustafa Kemal, kitabın başına yazdığı notta dil ile ulusal his arasında bir koşutluk kurduktan sonra Türkçenin yabancı diller boyunduruğundan kurtarılması için bilinçli ve sistemli bir dil planlamasının gereğine işaret etmiştir. Dil Heyetinin mevcut haliyle böyle bir faaliyetin yürütülemeyeceğinin anlaşılması, yapılacak işlerin büyüklüğü ve genişliği, üyeler arasında görüş ayrılıkları olması nedenleriyle Dil Heyeti, Temmuz 1931'de faaliyetlerine son vermiştir (Bildirici, 2005: 68). Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yerinin belirlenmesi, köklerinin araştırılması ve bilimsel yöntemlerle incelenmesi için daha kapsamlı bir kuruma ihtiyaç olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır.

“Atatürk tarih çalışmalarının yanında, Türk dilinin ilmî bir tetkike tabi olmasını istemiştir. Tarihte medeniyeti incelenen Türk kavimlerinin, dil hazinesi ihmal edilemezdi. Onun için tarih konularını aydınlatacak belgelerde, dil meseleleri önde geliyordu. Tarih çalışmaları ilerlerken Atatürk, dil meselesini de ele almak lüzumunu hissetmişti. Çünkü tarihî konuların işlenmesi esnasında filolojik, etimolojik araştırmaların zaruri olduğu meydana çıkıyordu.” (İnan, 1984: 216).

Bunun üzerine Atatürk, 11 Temmuz 1932'de Çankaya'daki bir toplantıda dil işleriyle ilgili bir cemiyetin kurulmasını tartışmaya açmış, toplantı sonunda Türk Dili Tetkik Cemiyeti adıyla bir derneğin kurulmasına oybirliği ile karar verilmiştir. Böylece Türk Tarihi Tetkik Cemiyetine eş olarak 12 Temmuz 1932'de Türk dili hakkında tetkik ve neşriyatta bulunmak maksadıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti resmen kurulmuştur. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmuş olması, Atatürk'ün Türk diline verdiği değer

yanında, Türk dilinin devlet himayesinden yoksun bulunduğu zamanlarda, ona doğrudan doğruya sahip çıkacak özel bir kuruluşun varlığını hazırlamış olması bakımından ayrıca değer taşır. Başta Atatürk olmak üzere bakanıyla, milletvekiliyle onlarca devlet adamı, yüzlerce hükümet görevlisi ve bürokrat Türk Dili Tetkik Cemiyetinin çalışmalarına ve araştırmalarına destek vermeye yetinmemiş, bizzat araştırma ve incelemeler yaparak Türkçenin tarihî ve güncel sorunlarıyla ilgilenmişlerdir (Gözaydın, 2003: 393).

Bundan sonra dil savaşı, üç ana doğrultuda gelişecektir: Halk ağzından ve eski dil anıtlarından söz derleme, tarama; dilimizde kullanılan yabancı sözlere öz Türkçe karşılıklar bulma; terimleri Türkçeleştirip bilim dilimizi Türkçenin kendi öz değerleriyle kurma (Özdemir, 2007: 47).

Derneğin ne gibi işlerle uğraşacağına ilk taslağını da 11 Temmuz gecesi yapılan görüşmeler sırasında doğrudan doğruya Atatürk çizmiştir.

“Atatürk’ün Türk dili çalışmaları ile ulaşılmasını istediği iki ana hedefi vardı: a-Yüzyıllardır birbirinden ayrı birer kol durumunda ilerleyen halk dili ile yazı dilini uyumlu bir biçimde birbirine yaklaştırmak. Türkçe bakımından hemen hemen yok olma durumuna girmiş bulunan yazı dilini Türkçeleştirmek. Tarihî devir metinlerinden, lehçelerden ve ağızlardan derlemeler yaptırarak güçlü bir söz ve terim hazinesi kurdurabilmek. Böylece yüklü bulunduğu yabancı sözlerden arınmış, Türkçeye dayanan olgun ve dolgun bir yazı dili yaratabilmek. b-Türk tarihinin ve Türk dilinin karanlıklara gömülmüş eski devirlerini aydınlatılmak için, belge değeri taşıyan eski dillerle, artık bugün ölmüş olan dilleri, sistemli ve karşılaştırmalı olarak incelemek. (Korkmaz, 1974: 64).

Derneğin amacı da ilk tüzüğünde şöyle bir madde ile belirtilmiştir: “Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak ve onu dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek.” (TDK, 2007: 19).

Yeni kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti, çalışmalarına başlamadan önce, Atatürk, bütün düşünürlerle kalem sahiplerini bir kurultay halinde toplamayı düşünmüştür. Kurultay’da Türk dilinin dünkü, bugünkü ve yarınki hali görüşülecek, savlar ortaya konulacak, düşünceler ileri sürülecek, çalışma kolları ayrılarak ana program hazırlanacak ve böylece, dil işi millete mal edilmiş bulunacaktır.

“Kurultayda ele alınacak konuları içeren izlenince Atatürk’ün onayı alındıktan sonra şöyle saptanmıştı:
A-Dilin menşeleri:
1-Türk dilinin eskiliğine ve
a) İndo-European dillerle,
b) Bütün beyaz ırklar dilleriyle,

- c) Asya ve Avrupa'nın başka dilleriyle münasebetleri üzerine tetkikler.
 2-Türk dilinin doğrudan doğruya kendi muhit şartları içinde inkişafı.
 a) Lehçeleri,
 b) Tarihi gramerleri, 'fonetik, şekliyat (morfoloji), sentaks',
 c) Kelime hazineleri (lügatler),
 d) Her türlü yabancı tesirlerden uzak olarak gösterdiği yüksek edebi kabiliyet.
 3-Bu kabiliyetin halk dilinde sürmesi ve yazı dilinde sönmesi, (Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı).
 Bunlarda amil (etken) olan sebepler; dilin yakın mazisinin tetkiki.
 B-Türk dilinin bugünkü hali, asri ve medeni ihtiyaçlar:
 4-Tanzimattan bugüne kadar Türk dili ve gösterdiği değişiklikler;
 a) Şekliyat (morfoloji),
 b) Sentaks,
 c) Kelimeler (vocabulaire),
 d) İstılahlar.
 5-Türk dilinin asri (çağdaş) ve medeni ihtiyaçları nelerdir?
 C-Türk dilinin müstakbel inkişafı:
 6-Gaye, Türk dilini ve yarınki medeniyeti kemali ile kucaklayabilecek en güzel şiveli ve ahenkli bir ifade vasıtası haline getirmek olduğuna göre;
 a) Şekliyat,
 b) Sentaks,
 c) Kelime teşkili,
 d) İstılah vazı (terim saptama) sahalarında dilin bütün ihtiyaçlarını gidermek, düşünüş tarzını asrileştirecek ve garplılaşırca hale getirmek; yeni vakıaları (olgu-ları) ifade edecek yeni kelimeler teşkilinde önceden hazırlanmış ve tespit edilmiş esaslar ve kaideler hazırlamak." (Turan ve Özel, 2007: 86-87).

Kısa bir hazırlıktan sonra, 26 Eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda, Atatürk'ün huzuru ile I. Türk Dil Kurultayı toplanmıştır (Özel, 2007: 75). I. Kurultay'ın toplanma günü olan 26 Eylül'ün bundan böyle Cemiyet'in "Dil Bayramı" olarak kutlanmasına (TDK, 2007: 29) ve dil kurultaylarının iki yılda bir toplanmasına karar verilmiştir. 26 Eylül tarihinin önemi, Türk dil devriminin artık geri dönüşü olmayan bir yola girildiğinin göstergesi olmasıdır. Kurultay çalışmalarının ağırlık merkezi; Türk dilinin eskililiği, Hint-Avrupa ve başka Avrupa-Asya dilleriyle ilişkisi üzerine hazırlanmış olan tezlerin okunması olmuştur. I. Türk Dil Kurultayı'nda Atatürk'ün özellikle üzerinde durulmasını istediği konulardan biri de, halk ile aydınların dilleri arasındaki ayrılığı giderme yolunda yapılacak çalışmalar olmuştur. Kurultay'ca seçilmiş olan Yönetim Kurulu, hazırlanmış olduğu bir bildiri ve çalışma programı ile bu hususları da üç madde halinde tespit etmiştir. Bu program gereğince:

- 1-Türk dilini ulusal kültürümüzün eksiksiz bir anlatım aracı olabilecek ve çağdaş uygarlığın gereklerini karşılayabilecek bir olgunluk seviyesine yükseltmek,

2-Bunun için, yazı dilindeki, Türkçeye yabancı kalmış unsurları atarak halk ile aydınlar arasındaki dil ayrılığını gidermek ve öz Türkçe temeline dayanan bir dil yaratmak,

3-Bu işi başarmak için: a-Halk ağızlarından derlemelere dayanan bir sözlük ile Türk lehçeleri sözlüğünü hazırlamak, Türkçenin yapı ve işleyişinin kurallarını ortaya koymak, b-Dilimizin belkemiği durumunda olan terimleri, Batı dillerindeki yüksek kavramları karşılayabilecek biçimde ortaya koymak, c-Bütün bunları yaparken en güzel, en uyumlu Türkçeye bağlı kalmak ilkesinden uzaklaşmak.

Bu program, Türk dilinin öz güzelliğini meydana çıkarmak ve onu dünya dilleri arasındaki değerlerine yaraşır yüksekliğe erdirmek amacına dayanmıştır (Korkmaz, 1974: 68). Cemiyet bu amacı gerçekleştirebilmek için, tüzüğünde belirtilen kollara ayrı ayrı yoğun bir çalışmaya koyulmuştur. Bu kollar: 1-Lengüistik-Filoloji, 2-Etimoloji, 3-Gramer-Sentaks, 4-Lügat, 5-Derleme, 6-Neşriyat'tır.

Kurultay, Türkçenin ön plana çıkmasını sağladığı gibi, bütün dikkatlerin de Türkçenin üzerine çevrilmesini sağlamıştır (Zülfikar, 2001: 393). Kurultay aynı zamanda, bir ulus dili yaratmak için planlama zorunluluğunu savunanlar ile böyle bir müdahaleyi reddeden grupları karşı karşıya getirmiştir. Hasan Ali Yücel'in ifadesiyle bu tebliğler sonunda dilimiz Türk olmadıkça düşünüşümüzün Türk olamayacağı, düşünüşümüzün Türk olmadıkça da bir Türk kültürünün varlığına imkân bulunamayacağı canlı, özlü bir hakikat olarak ortaya konulmuştur (Sadoğlu, 2003: 239).

Ayrıca Kurultay'ın son toplantısında yedi maddelik çalışma programı kabul edilmiştir:

1-Türkçenin gerek Sümer, Eti gibi en eski Türk dilleriyle, gerek Hint-Avrupa, Sami denilen dillerle mukayesesi yapılmalıdır.

2-Türkçenin tarihî inkişafı aranmalı, mukayeseli grameri yazılmalıdır.

3-Türk lehçelerindeki kelimeler derlenerek lehçeler lügati, sonra esas Türk lügati, ıstılah lügati, Türk sarfı (gramer), nahvi (sentaks) tez elden yapılmalıdır. Sarf, nahiv ve lügat yapılırken, ıstılah (terim) konurken Türkçenin bütün lahikalarının (eklerinin) araştırılmasına, bu lahikaların ve edatların dilimizin bütün ihtiyaçlarına yetecek surette işlenilmesine ehemmiyet verilmelidir.

4-Türkçenin tarihi grameri yazılmalıdır.

5-Şark ve Garp memleketlerinde çıkan Türk dili hakkındaki eserler toplanmalı, bu eserlerden lazım olanları dilimize çevrilmelidir.

6-Cemiyet gerek kendisinin, gerek dışarıda Türk dili işleriyle uğraşanların tetkiklerini bir mecmua ile neşretmelidir.

7-Memleket gazetelerinde dil işlerine hususi bir yer verilmelidir (TDK, 2007: 30-31).

I. Türk Dil Kurultayı, hazırlamış olduğu bu yedi maddelik çalışma programı ile Cemiyete iki türlü yön çizmiştir:

1-Türk dili üzerindeki devrimcilik ruhu ile yapacağı çalışmalar,

2-Bilim çalışmaları.

Birinci yön derleme ve tarama evresi ile yeni kelimelerin türetilmesi çalışmalarıdır. Yani 1933-1934 yılları, soruşturma-derleme ve tarama yolu ile elde edilen malzemenin yazıda kullanılmaya başladığı bir dönemdir. İkinci yön ise Türk dilinin başka dillerle karşılaştırılması, Türk dilinin tarihten önceki ve tarihî devirlerinin incelenmesi, genel dilbilim ve etimoloji çalışmaları olmak üzere üçe ayrılmıştır (Korkmaz, 1974: 70).

Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ankara'da merkezini kurduktan sonra, ilk iş olarak halk ağzından söz derleme konusunu ele almıştır. Tüzüğe göre, derlenip fişlere geçirilen sözler ilçe merkezlerinde toplanacak, orada sıralandıktan sonra il merkezine gönderilecek, burada yeniden gözden geçirilip ayıklandıktan sonra Ankara merkezine yollanacak ve merkezde derleme kolu tarafından yeniden incelenip sıraya konulacaktır. Derleme işi 1933 yılının ilk ayında başlamış ve on dokuz ay içinde Ankara'da biriken fişlerin sayısı 130.000'e ulaşmıştır. Çalışmaların hızlanmasını isteyen Atatürk, 8 Mart 1933 akşamı Türk Dili Tetkik Cemiyeti üyelerini Çankaya'ya çağırarak, yapılan toplantıda işler gözden geçirilerek, Osmanlıcadan Türkçeye karşılık arama programı hazırlanmıştır. Bu programa göre, bir karşılık arama kılavuzu meydana getirilecektir. Her gün 10-15 yabancı kelime yayımlanacak, herkes bunlara öz Türkçe karşılık arayacak, bulduklarını Türk Dili Tetkik Cemiyetine gönderecektir. 12 Mart'tan 2 Temmuz'a dek üç buçuk aylık bir süre içinde 1382 Arapça ve Farsça söz, liste liste gazetelerle ve radyo ile yayımlanmış, gelen karşılıklardan 1100 tanesi anket komisyonunca seçilmiş, bunlardan 640 tanesi merkezce kabul edilmiştir. Yabancı kelimelere karşılık bulmak için ayrıca tarama işlerine de başlanmıştır. Tarama çalışmalarında şu kaynaklara başvurulmuştur:

1-İllerden gelen derleme fişleriyle özel derlemeler ve derleme niteliğindeki eserler,

2-IV ciltlik Radloff Sözlüğü başta olduğu halde, yerli ve yabancı türlü sözlükler,

3-Yazma ve basma yerli ve yabancı, tanınmış eski eserler.

Taranan 150 kadar kitaptan 125.000'den fazla fiş hazırlanarak, bunlardan, Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi meydana getirilmiştir. Cemiyet, bilim terimlerine Türkçe karşılık bulmak üzere de derleme, tarama ve terim işleri bittikten ve dile mal edilecek olanlar belli olduktan sonra Yeni Türk Sözlüğü hazırlamak kararını vermiştir (Levend, 1972: 416-418).

II. Türk Dili Kurultayı 18 Ağustos 1934 tarihinde toplanmış, Kurultay'da Cemiyetin adı Türk Dili Araştırma Kurumu olarak değiştirilmiştir. Daha çok Türk dilinin diğer dillerle ilişkisinin ve terimler sorununun tartışıldığı Kurultay'da devletin resmî yayımlarının ve duyurularının bundan böyle öz Türkçe olarak yapılması konusunda resmî makamlar arasında eşgüdüm sağlanması kararlaştırılmıştır. II. Türk Dili Kurultayı, yabancı sözcük ve terimlere Türkçe karşılıklar bulma konusunda büyük bir atılım başlatmıştır. Atatürk, Türkçe köklerden yeni sözcükler türetme çalışmalarına doğrudan katılmış ve bizzat kendisi yeni sözcükler türetmiştir. Bu arada Atatürk, kimi konuşmalarında ve yazışmalarında bu sözcükleri kullanıma sokmaya da çalışmıştır. 3 Ekim 1934'te İsveç Veliahdı Gústav Adolf onuruna verilen yemekte yaptığı konuşma, tamamıyla Türkçe köklerden yeni bir dil yaratılabileceğini kanıtlama çabası gibidir. I. ve II. Türk Dili Kurultaylarında, Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri ve diğer dillerle ilişkisi konusunda yerli ve yabancı dilciler tarafından kimi tezler ileri sürülmüştür. Ancak her iki kurultayda sunulan bu tezler, dil planlamasına yön veren resmî anlayışı kökten değiştirebilecek bir etkiye sahip olmamıştır. Bu anlamda Türk dilinin diğer dillerle ilişkisini ayrıntılı bir şekilde incelemek ve Dil Devrimi'ne bilimsel bir meşruiyet sağlamak amacıyla 14 Haziran 1935'te Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. Bu fakülte Türk dilini, Türk tarihini ve Türk coğrafyasını kaynaklarına inerek araştırarak ve bu araştırmacılık için yeteri kadar eleman yetiştirilebilecektir. İkinci Kurultay'dan sonra bir yandan söz derleme işi ile gramer çalışmaları sürdürülmüş, öte yandan da kitap tarama ve folklor araştırmalarına girişilmiştir. Başlıca yapılan iş, Osmanlıcadan Türkçeye ve Türkçeden Osmanlıcaya cep kılavuzlarıdır. Hazırlanan cep kılavuzu 26 Eylül 1935'te yayımlanmıştır (Levend, 1972: 422).

Bu dönemde Atatürk'ün ayrıca üzerinde durduğu konulardan biri de, Türkiye'de yaşayan azınlıkların Türkçe konuşmalarını sağlamak olmuştur (Korkmaz, 1974: 74). Atatürk, azınlıkların hangi soydan gelirlerse gelsinler Türkçe konuşmaları gereğini şu sözlerle açıklamıştır:

“Türk demek dil demektir. Milliyetin çok belirgin vasıflarından biri dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.” (Kocatürk, 1999: 215).

1935 yılında Viyanalı dil bilimci Dr. Phil H.F. Kvergie tarafından Atatürk'e gönderilen “La Psychologie de queques elements des Langues Turques (Türk Dillerindeki Bazı Öğelerin Psikolojisi)” adlı eser (Dilaçar, 1963), Türk dilinin diğer dillerle ilişkisi konusunda yeni bir teoriye zemin hazırlamıştır. Kvergie, eserinde Türk dilinin diğer bazı dillerle akrabalığı olabileceği tezini ileri sürmüştür. 1935 yılından itibaren önce gazete sütunlarında işlenmeye başlanılan bu tez, nihayet III. Dil Kurultayı'nın ana teması olarak belirlenmiştir. III. Türk Dili Kurultayı, Türk Tarih Teorisi'nin dil ile ilişkili sonucunun resmileştiği ve dolayısıyla yeni dil tezinin, Tarih Tezi'yle uyumlu hale getirildiği bir kurultay olmuştur. Güneş-Dil Teorisi, Türk Tarih Tezi'ne yaslanarak şu yargıya varıyordu: Brakisefal Türk ırkının yaratımı olan kültür nasıl modern dünya uygarlığına kaynaklık etmişse; Avrupa'dan Afrika'ya, hatta Amerika'ya kadar tüm kültür dilleri de kök dil olarak Türkçeden türemiştir. Türk dili, taş ve maden devrinde, kültür kelimelerini göç yolu ile yeryüzündeki dillere yayan eski ve büyük kültür dilidir. Etimoloji sözlüklerinde kaynağı karanlık olarak gösterilen birçok Fransızca, Almanca ve İngilizce kelimelerin Türkçe ile kolayca açıklanabilmesi bunu göstermektedir. Atatürk, tezdaki bu yargı ile Türk dilinin tarihten önceki çağlara dek uzanan eskililiğini belirterek, bu konu üzerinde yapılacak araştırmaların ufku genişletiyordu. Tarih Tezi'yle de, Türklerin tarihin en eski uygarlığını kurmuş bir millet olduğunu belirterek, gençlere, kendilerine güvenmeyi, tarihleriyle övünmeyi aşılama istemiştir. Bu teoriden şu sonucu çıkarılabılır: Dilimize yabancı saydığımız birçok kelimeleri feda etmek gerekmez. Çünkü bunların temelde Türkçe olması olanağı vardır. Hatta Güneş-Dil Teorisi'ne uyularak Türkçe ile açıklanabilen birçok yabancı kültür kelimeleri de Türk kelimesi olarak kabul edilebilir. Çıkarılan bu sonuç, Osmanlıcaya dönmek isteyenlerin çok

işine yaramıştır. Aşırı çabalar birden yavaşlamış, yabancı kelimelere karşılık bulma işi de durmuştur. Böylece dil çalışmaları yeni bir evreye girmiştir (Levend, 1972: 439).

“Güneş-Dil teorisi, Türk dilinin eskililiği ve başka dillere kaynaklık ettiği tezinin, dilbilim terimlerine dayandırılabilceği düşüncesinden doğmuş bir teoridir. Ancak bu temel düşünce, Türk tarih ve dil tezlerinden doğan görüşlerle de beslenmiştir.” (Korkmaz, 1974: 75). Maarif Vekili Saffet Arıkan, III. Türk Dil Kurultayı’nı açış konuşmasında Kurumun çalışmalarında bundan sonraki amacını iki maddeyle açıklamıştır:

- 1-Türk dilinin şimdiye kadar tanıtılmamış olan yüksek varlığını ve bütün dillerin ana kaynağı olduğunu bütün ilim dünyasına tanıtmak,
- 2-Yurt içinde yazı ve bilgi diliyle halk ve konuşma dili arasında elden geldiği kadar çok ve çabuk yakınlık ve bağlılık yaratmak.

TDK Genel Sekreteri İ. Necmi Dilmen, Güneş-Dil Teorisi’nin maddi dil planlaması üzerindeki etkisini rahatlatma olarak nitelendirmiştir. Çünkü artık Türkçeye yabancı zannedilen birçok sözcüğün köken itibariyle Türkçe olduğu kanıtlanmıştır. Böylece halk dilinde genel kabul görmüş sözcüklerin, sırf yabancı köklere ait olduğu gerekçesiyle dilden tasfiye edilmesi gerekmiyordu. Dolayısıyla bu aşamadan sonra TDK’nin yeni bir dil yaratmaktan amaçladığı şey, halk için yazılan, herkesin okuması ve bilmesi istenen yazılarda ve ders kitaplarında konuşma diline elden geldiği kadar yakın, herkesin kolay anlayabileceği bir dil kullanmak olacaktı. Bu durumda Türkçeden tasfiye edilecek unsurlar, halkın konuşma diline yabancı sözcüklerle sınırlı kalacaktı. Güneş-Dil Teorisi’yle birlikte dil planlamasında etimoloji sorunu belirgin şekilde öne çıkmıştır. Artık sorun, yeni sözcükler bulmak değil, mevcut sözcüklerin Türkçe kökenli olduğunu kanıtlamaktan ibarettir. Türkçenin Latin alfabesiyle yeniden yazılaştırılması, imlasının standart hale getirilmesi ve Türkçe köklerden yeni sözcüklerin üretimi yaratıcı müdahalenin somut biçimleri olarak belirlemiştir. Sınırlandırıcı müdahaleler ise, daha çok Arapça-Farsça unsurların dilden temizlenmesine yönelik tasfiye operasyonudur. Yabancı sözcükler tasfiye edilirken, ortaya çıkan boşluk mefhum itibariyle Batılı, lafız itibariyle Türk sözcükleriyle doldurulmaya çalışılmıştır. Güneş-Dil Teorisi’nin resmileştiği Üçüncü Türk Dil Kurultayı’nda Kurumun dil planlamasındaki hedefi sadeleştirme olarak belirlenirken, Kurum içerisinde hükümetin ağırlığı güçlendirilmiştir (Sadoğlu, 2003: 245-255).

“Dille ilgili, onun doğuşunu ve gelişimini konu edinen birçok kuram gibi, Güneş-Dil Teorisi de aslında bir dil görüşüydü. Bu görüşüyle Atatürk dilimiz üzerindeki çalışmalara bir derinlik getirmek, onun eskiliğini ve bütün dillere kaynaklık ettiğini göstermek istemişti. Yoksa bugün dilimizin özleşmesine karşı çıkan kimi kişilerin dediği gibi, Güneş-Dil Teorisi dilimizdeki yabancı sözcüklerin atılmasını önlemek için öne sürülmüş bir düşünce değildi.” (Özdemir, 1980: 53).

Kurultay’ın son toplantısında kabul edilmiş olan yeni ana tüzük gereğince Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk Dil Kurumu adını almıştır (TDK, 2007: 37). Ana tüzük gereğince de, Maarif Vekili kurumun başkanı olacaktır.

Kurultay’dan sonra, Güneş-Dil Teorisi’nin çizdiği yolda dilin kaynağı ve Türk dilinin tarihten önceki durumu üzerinde çalışmalar sürdürülmüş, yabancı kelimelere Türkçe karşılık bulma işi durmuştur. Bu devre içinde, başlıca iş olarak terimler ele alınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi’ne dek, Türkiye’de örgütlenmiş ve güdümlü bir dil politikası olmamıştır (TDK, 1972: 3). Cumhuriyet’in kuruluşundan Atatürk’ün ölümüne kadar olan süreçte ise Türkçenin sistemli bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Atatürk’ten önce dille ilgili yapılan çalışmalar ferdi hareketler iken, Atatürk Dönemi’nde Türkçe planlı ve programlı bir şekilde işlenmiştir. Çünkü Atatürk, geçmiş devirlerin tecrübelerini tarih şuuru ile değerlendirerek ve yeni devletin özelliklerini göz önünde bulundurarak, Türk diline millî bir kültür davası olarak eğilmiştir (Korkmaz, 1996: 5).

Türkçe ilk defa Atatürk Dönemi’nde ve onun çalışmaları sayesinde devlet koruyuculuğuna alınmıştır. Çünkü Atatürk, dil konusunu Türk kültürünün temeli olarak düşünmüştür. Millî hislerin gelişmesinin dil şuuru ile mümkün olduğunu anlamıştır (Acar, 1983: 149). Türkçeye devlet elinin uzatılması ve bir kültür dili haline gelmesi için yapılan her türlü çalışma Atatürk devrinde mümkün olmuştur. Atatürk, Türk diline çok önem vermiş ve Türk dilinin Türk milletinin kalbi ve zihni olduğunu ifade etmiştir.

Atatürk, 1930 yılında Türk dil politikasını şu sözlerle ortaya koymuştur: “Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” (TDK, 1972: 4). Atatürk’ün, izlenecek olan dil politikasını ortaya koyduktan sonra çalışmalar hızla başlamış ve kısa bir süre içerisinde ulaşılmak istenen hedeflere ulaşılmıştır. Bu işlerin en önemlisi de Dil Devrimi olmuştur. Atatürk dilimizi yabancı diller boyunduruğundan kurtaracak ve bağımsızlık içinde kendine yeter duruma getirecek çalışmalarda iki yol göstermiştir:

- 1-Dilimizin eskiliğini, zenginliğini ortaya çıkarmak için araştırma yapmak,
- 2-Dilimizi ulusal gücü içerisinde geliştirmek.

Birincisi çalışmaların bilim yönü, ikincisi devrim yönü idi (Aksoy, 1973: 23).

1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasıyla izlenecek olan dil politikası belli bir programa bağlı olarak yürütülmeye çalışılmıştır. Dili özleştirme konusundaki çalışmaların yanında, derleme-tarama, sözlük, kaynak metin yayınları ile dil bilgisi, dil bilim ve dil tarihi alanlarında çalışmalar bu Kurum tarafından ve devlet desteğiyle yürütülmüştür. Bu dönemde ulusal dil davası Türk Devrimi'nin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmıştır. Bu tutum en büyük desteğini de Anayasa'da bulmuştur. 1876 Anayasası'nın 18. maddesinde Türkçenin resmî bir dil olduğu dolaylı bir ifade ile anlatılmıştır. Bu belirsiz durum ancak 1923 Anayasası'nda değiştirilmiş, bu Anayasa'ya devletin resmî dilinin Türkçe olduğunu bildiren özel bir madde (2. madde: Türkiye devletin dini, din-i islâmıdır; resmî lisanı Türkçedir) eklenmiştir. Bu madde birey ile devlet arasında cereyan edecek tüm eylem ve işlemlerin Türkçe olarak gerçekleştirileceği anlamına gelmesi açısından önemlidir. Böylece Cumhuriyet Dönemi'nde Türk diline devletin maddi ve manevi desteği uzanmıştır (Korkmaz, 1974: 48).

1924 Anayasası'nda Türkçenin resmî statüsünü sınırlayan tek istisna, Lozan Antlaşması'nda gayrimüslim azınlıkların eğitim, yargı ve basın alanlarında dillerini kullanabileceklerine dair hükümler olmuştur. 11 Ocak 1923'te Azınlıklar Alt Komisyonu tarafından kabul edilen "Azınlıkların Korunmasına İlişkin Protokol'de Yunanistan'daki Müslüman azınlıkların ve Türkiye'deki gayrimüslimlerin kimi topluluk hakları teminat altına alınmıştır. Buna göre protokolün 3. maddesinde gayrimüslim Türk uyruklarının, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla, açık toplantılarında, dilediği dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konamayacaktır. Ayrıca, devletin resmî dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır. Böylece protokol, Türkiye Cumhuriyeti'ni gayrimüslim azınlık dilleri konusunda yükümlülük altına sokmuştur. Aynı şey ilköğretimde de geçerliydi. Devlet, gayrimüslim azınlıklara ilköğretim kurumlarında da kendi dillerinde eğitim yapma olanağı sağlayacak; resmî dil olan Türkçe, bu okullarda ancak zorunlu ders olarak okutulabilecekti. Türkçenin, Türk kökenli olmayan yurttaşlar üzerinde yaygınlaştırılması sorunu Tanzimat'tan itibaren basında sık sık dile getirilen konulardan biri ol-

muştur. Bu bağlamda II. Abdülhamit Dönemi'nde devlet, özellikle eğitim kurumları aracılığıyla resmî dilin öğretilmesini amaçlamıştır. Aynı amaç, İttihat ve Terakki Fırkası'nın hem Osmanlıcı, hem de Türkçü olduğu dönemlerde de sürdürülmüştür. Nitekim İttihat ve Terakki, 1909 ve 1913 kongrelerinde kabul ettiği programlarda Türkçenin tüm cemaat okullarında zorunlu ders olarak okutulmasını karar altına almıştı (Sadoğlu, 2003: 276-278).

Türk Dil Kurumunun 1972 yılında yayımlanmış olduğu Türkiye'de Dil Politikası adlı raporunda Türk Dil Devrimi'ni başarıya ulaştıran etkenler şu şekilde özetlenmiştir:

1-Konuyu, bütün ulusun sevdiği, güvendiği, hep iyi işler yaptığına inandığı bir önder ele almıştır.

2-Çalışmaları bir merkeze bağlı olarak örgütlemiştir.

3-Bütün ulusta Türkçenin özleştirilmesi ve geliştirilmesi gerekli olduğu bilinci ve inancı uyandırılmıştır.

4-Çalışmalar özel bir dernek eliyle yürütülmüşse de -resmîlik kazanması gereken durumlarda- hükümetçe desteklenmiştir.

5-Uygulamayı kolaylaştıran gereçler (yani özleştirme ve geliştirme için kullanılacak kitaplar, incelemeler) ortaya konulmuştur.

6-Çalışmalar ara verilmeksizin sürdürülmektedir (TDK, 1972: 9).

1923-1938 yılında uygulanan dil politikasıyla şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1-Türk dili kendi alnyazısı ile baş başa bırakılmış ve yüzyılların ihmaline terk edilmiş bir manevi varlık olarak kalmaktan kurtarılmıştır.

2-Türk diline devlet eli uzanmış, ona gereken ilgiyi gösterecek girişimler yapılmıştır.

3-Tarihî, sosyal ve kültürel zaruretler ile bir Dil Devrimi yapılmış, Türk dilinin gelişip gürleşmesini engelleyen pürüzler temizlenmeye çalışılmıştır.

4-Türk dilini yabancı kelimelerden arıtma ve kendi yaratma olanakları geliştirme amacı ile yapılagelen çalışmalarla, dile eski kaynaklardan ve halk dilinden yüzlerce kelime sokulmuş, bunların yetersiz olduğu yerlerde de, türetme ve birleştirme yolu ile yeni kelimeler yapılmıştır.

5-Konuşma dili ile yazı dili, halkın dili ile aydınların dili arasındaki büyük açıklık kapanmıştır.

6-Cumhuriyet Dönemi'nde, Türk ulusu kendi varlığının bilincini kavradıktan sonra, Türk dili de kendi benliğini bulmuştur.

7-Türk dili, Cumhuriyet Dönemi'ndeki dili özleştirme çalışmaları ile aynı zamanda bir kültür dili yaratma çabasına da girmiş bulunmaktadır. Bilim dilinin gittikçe sadeleşmesi ve uzmanlık alanları ile ilgili pek çok terimin Türkçeleştirilmiş olması bu çabanın olumlu ürünleridir.

8-Cumhuriyet Dönemi'nde, Türk dili bir bilim kolu olarak üniversitelere girmiştir (Korkmaz, 1974: 123).

Atatürk'ün 1938 yılında vefatından sonra, Türk dilinin bir kültür dili durumuna getirilmesi, gelişip güçlenebilmesi ve bir bilim kolu olarak incelenmesi için gerekli bütün şartlar oluşturulmuştur. Dil Devrimi, bilinçli kişiler ve halkın çoğunluğu tarafından benimsenmiştir.

4.1.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası

Cumhuriyet'in kurulduğu yıldan 1939 yılına kadar 9 hükümet kurulmuştur. Kurulan bu 9 hükümet de tek parti iktidarlarıdır.

Cumhuriyet tarihinde kurulan ilk hükümet olan I. İnönü Hükümeti Programı'nda eğitim ve dil konusunda bir bilgi yer almamıştır. II. İnönü Hükümetinin programı olmadığından eğitim ve dil konusunda da bir bilgi yer almamıştır. 22 Kasım 1924'te kurulan Okyar Hükümetinin programında ise eğitimin, Tevhidi Tedrisat Kanunu esaslarına göre ilerleyeceği, tekdüzen terbiye ve tahsil ile donatılmış ve hayat için hazırlanmış gençler yetiştirmenin temel gaye olacağı belirtilmiştir. Hükümet, eğitimdeki temel vazifeleri konusunda, öğretmen eksikliğini giderilmesi için çalışma yapılacağını ve okul programları ile okul teşkilatlarının istikrarını sağlamak için lüzumsuz değişikliklerden sakınılacağını ifade etmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 99). III. İnönü Hükümeti Programı'nda, eğitim ve dille ilgili ayrı bir paragraf açılmamış, maliyede, ticarete, eğitimde ve adliyede düzenlemelerin devam edeceği belirtilmiştir. IV. İnönü Hükümeti Programı'nda da eğitim ve dil konusunda bir bilgi yer almamıştır. V. İnönü Hükümeti Programı'nda ise mesleki tahsil ve uzmanlığın, az masrafla çok netice arayan pratik bir mahiyetin, okulların her türlü olumsuz tesirlerden arındırılmış bir anlayış ve yeni bir kuvvetle devam ettirileceği vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 146). VI. İnönü Hükümeti Programı'nda, eğitim-

deki gayelerin sağlanması için az masrafla daha çok bireyi okutabilmeye özellikle çalışılacağı belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 217). VII. İnönü Hükümeti Programı'nda eğitim ve dil konusunda bir bilgi yer almamıştır.

1923-1938 dönemi hükümet programlarında eğitim ve dil konusuna ayrıntılı olarak yer veren program I. Bayar Hükümeti (01.11.1937-11.11.1938) Programı'dır. Program'da üzerinde her bakımdan en çok durulacak ve en çok ehemmiyet verilecek mevzunun ilköğretim olduğu ifade edilmiştir. Çünkü bireyin aileden sonra millî kültürle ilk tanıştığı yerin ilkokul olduğu belirtilmiş, en doğruyu, en iyiyi ve en güzeli öğretecek müessesenin ilkokul olduğu vurgulanmış ve ilkokulun bireyin karakterinin gelişiminde önemli olduğu söylenmiştir. Fena bir ilköğretimin, fena bir hayata başlama anlamına geleceğinden, ilkokulda alınan fena intibaları düzeltebilecek bir tahsil sisteminin olmadığından söz edilmiştir. Program'a göre mecburi ilköğretimin gayesi, “vatandaşlara konuştukları dilin kaidelerini ve mensup oldukları milletin tarih ve rejimini öğretmek ve hayatta daha ileri adımları atmaları bakımından zaruri ilk bilgiyi kendilerine vermek”tir. İlköğretimin bu kadar önemli olmasından dolayı en kıymetli, en iyi yetişmiş ve en kuvvetli elemanları bu işte ve bu iş için adam yetiştirmekte kullanılacağı, öğretmenlerin hayatlarıyla, refahlarıyla ve bu mühim vazifeyi başarıyla kabiliyetleriyle en yakından alakadar olmaya devam edileceği belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 279).

Hükümet, mesleki eğitime de önem verileceğinden bahsetmiştir. İlk tahsili bitirenlerin yetenek ve kabiliyetleri neden ibaret olursa olsun üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakılmayacağı, çünkü bunun neticesi bir taraftan tesis ve kuvvetlendirilmek istenilen yeni ve ileri Türkiye hayatını en zaruri elemanlarından mahrum bırakmak ve diğer taraftan yavaş yavaş memlekette bir ihtisasa varmadan sönmüş veya yarı tahsille kalmış veyahut da bizzat ekmeğini kazanmaktan aciz sadece diplomasına dayanan bir yığınla karşılaşmak olacağı vurgulanmıştır. Hükümete göre mesleki tedrisatın vazifesi, bu kabiliyetleri yeni hayatın her sahası için yetiştirmek, işini bilir, yaşama hevesi kırılmamış, en yüksek teşebbüs ve hayatla mücadele kabiliyetini haiz başarılı, dayanıklı, müspet sanatkâr ve ihtisas sahibi elemanlar yetiştirmektir. Bu nedenle eğitimin belkemiğinin mesleki eğitim olacağı, her çeşit meslek okullarına ehemmiyet verileceği belirtilmiş, ortaokullara ve liselere de lâıyk olan büyük önemin verilmeye devam edileceği ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 280).

Hükümet, üniversiteleri, hakiki ilim adamı yetiştirecek şekilde ve ancak bu yetene-

ği en müttekâmil surette gösterebilmiş olanların başarabilecekleri çetin ve fevkalade disiplinli ilim müesseseleri halinde yükseltmeye devam edeceklerini bildirmiştir. Millî kültür bakımından büyük önemi olan tarih ve dil araştırmalarına ve bunlarla alâkadar işlere hususi ehemmiyet vermeye devam edileceği, Avrupa'nın tanınmış ilim ve sanat merkezlerine talebe göndermeye devam edileceği, lüzumlu görülecek ilim ve teknik şubeler için kıymetli mütehasısların getirileceği ve bu suretle muhtelif sahalardaki millî eleman ihtiyaçlarının teminine çalışılacağı da Program'da belirtilen diğer hususlardır. Hükümet, eğitimdeki hedefin bütün devlet okullarının nicelik itibarıyla olduğu kadar nitelik ve teçhizat itibarıyla de en yüksek derecelere ulaştırılması olduğunu bildirmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 280).

Son olarak Program'da Türk kültürünün temeli olan güzel dilimizin en iyi şekilde telâffuzu ve en beğenilen tarzda ifadesini yayan sanat kaynağı olarak ele alınacağı belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 281).

4.1.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

4.1.4.1. I. Maarif Kongresi (1921): Millî Mücadele'nin en kritik günlerinde Atatürk, bir yandan Cumhuriyet'i kurma çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan millî eğitim sisteminin esaslarını belirleme çalışmalarına yönelmiş, eğitim alanında başlatılan bu çalışmaların planlanmasında ve millî eğitim sisteminin geliştirilmesinde I. Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye çalışmalarının büyük katkısı olmuştur.

1921 yılında Ankara'da toplanan I. Maarif Kongresi, okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla toplanmıştır. Kongre'nin gündemini; istatistiki bilgiler, nüfusun unsurlara göre taksimi, mekteplerin miktarı ve dereceleri, mektep binaları, muallimlerin adedi, muallimlerin dereceleri, talebenin adet ve dereceleri gibi birçok konu oluşturmuştur.

Kongre'de; Bakanlık tarafından halk mektepleri hakkında düzenlenen bir proje tartışılmıştır. Bu projede, çocukları hayat içinde başarılı olacak bir kabiliyette yetiştirmek için bir programın hazırlanmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

İlköğretim programlarının uygulanabilir olmadığı, altı senelik iptidaî okullarında okutulan birçok derse ihtiyaç olmadığı, halk eğitimi için yüksek programların değil, halkın

daha çok ihtiyaç duyduğu ve istediği lisan, din ve hesap gibi derslerin okutulmasıyla yetinilmesi, halk eğitiminin ancak bu şekilde sağlanabileceği, köylü ve kentlilerin ihtiyaçlarının farklı olması sebebiyle ilkokul programlarının buna göre ayrı ayrı düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Projede yer alan meslek derslerinin ilkokullarda bütünüyle öğretilmesinin mümkün olmadığı, ancak sanat ve bir iş için kabiliyetlerin esas olduğu ve kız okullarının, kızların ev kadını olabilmeleri için gerekli pratik bilgilerin konulması gerektiği ifade edilmiştir.

Kongre'de ortaöğretim konusunu da ele alınmış ve orta dereceli okul programları ve özellikle idadî teşkilatı tartışılmıştır. Kongre'nin son toplantısında ilk ve ortaöğretimin hedefi ve programı hakkında yapılan tartışmalar sonucunda Kongre'ye katılanların tümü eğitimi sadeleştirmek, uygulanabilir hâle getirmek ve mahallileştirmek konularında tam bir görüş birliği içerisinde olmuşlardır.

Savaşın bütün şiddetiyle devam etmesi nedeniyle Maarif Kongresi, önceden kararlaştırıldığı kadar bir süre çalışmadığı gibi, gündemindeki konuların hepsini inceleyememiş, incelenen konular da yeterli bir derinlikte ele alınamamıştır. Ancak bu şartlara rağmen, ilk ve ortaöğretime ilişkin bazı önemli konular tartışılmıştır. Ankara'da öğretmenlerin bir araya getirilmesi, yeni kurulmakta olan devletin eğitim ilkelerinin ortaya konması ve eğitim amaçlarının tartışılması Kongre'nin önemini ortaya koymuştur (MEB, 1998: 5-7).

Eğitim alanında gerçek anlamda ilk teşkilatlanma çalışmalarına 1923 yılında başlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda eğitim teşkilatı ilmî ve idari olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 1923-1938 yılları arasında 3 kez Heyet-i İlmiye toplanmış ve eğitimle ilgili çeşitli kararlar alınmıştır. Heyet-i İlmiyeler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin eğitim politikalarının belirlendiği, eğitim meselelerinin tanınmış eğitimcilerin fikir, düşünce ve tecrübelerinden yararlanarak tartışılıp karara bağlandığı ve belli bir uygulama gücü olan ilmî toplantılar olmuştur. Heyet-i İlmiyeler, Cumhuriyet'in ilânından bir kaç ay öncesinden başlamak üzere 1926 yılına kadar üç defa toplanmıştır.

4.1.4.2. Birinci Heyet-i İlmiye (15 Temmuz- 15 Ağustos 1923): Eğitim tarihimizde ilk sistemli çalışma olarak yer alan Birinci Heyet-i İlmiye, 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara'da toplanmış ve görüşülen konulardan bazıları şunlar olmuştur:

- Millî Eğitim Yürütme Programı

- Millî Hars
- Üstün Değerde Müracaat Kitaplarının Dilimize Çevrilmesinde Takip Olunacak Esaslar
- Millî Büyük Sözlük
- Millî Müzik, Millî Dil ve Edebiyat
- Ankara'da Yüksek Seviyede Dersler
- İlkokul Programlarında Değişiklikler
- İlköğretimden Sonra Hayatî Öğretim Programı
- İlköğretim Kararnamesinin Değiştirilmesi Teklifi
- Kız ve Erkek Öğretmen Okulları Tüzük ve Programları
- Sultanîlerde Teşkilat ve Öğretim Süresi ve Sultanî Adının Değiştirilmesi
- İstanbul Kız ve Erkek Öğretmen Okullarında Orta Kısım Açılması
- Yüksek Öğretmen Okulu Öğrencilerine Mesleki Bilgiler Verilmesi
- Din Eğitimi Esasları (MEB, 1998: 8).

4.1.4.3. İkinci Heyet-i İlmiye (23 Nisan 1924): Eğitim ve kültür sorunlarını görüşmek üzere Ankara'da 23 Nisan 1924 tarihinde yapılan İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında şu kararlar alınmıştır:

1. İlkokul öğretim süresinin altı yıldan beş yıla indirilmesi,
2. Ortaokul ve liselerin ayrı ayrı birer bölüm hâline getirilmesi ve her ikisinin sürelerinin üçer yıl olarak tespit edilmesi, böylece ortaöğretimin yedi yıldan altı yıla indirilmesi,
3. Öğretmen okullarının öğretim sürelerinin dört yıldan beş yıla çıkarılması,
4. Kız liselerinin de erkek liseleri gibi tam sınıflı hâle getirilmesi,
5. Ortaokul, lise ve öğretmen okulu programlarının genişletilerek sosyoloji derslerinin eklenmesi,
6. İlkokul öğretim programlarının geliştirilmesi,
7. Ders kitaplarının yazdırılması gibi konular bulunmaktadır.

İkinci Heyet-i İlmiye'nin gündeminde yer alan konularla ilgili inceleme komisyonları kurulmuş, komisyonlarca hazırlanan raporlar genel kurulda tartışılmış, alınan kararların büyük bir kısmı uygulamaya konulmuştur (MEB, 1998: 9-10).

4.1.4.4. Üçüncü Heyet-i İlmiye (27 Aralık 1925): Millî Eğitim Teşkilatının sorunlarıyla ilgili konuların görüşülmesi amacıyla 27 Aralık 1925 tarihinde Ankara’da Üçüncü Heyet-i İlmiye toplantısı yapılmıştır. Üçüncü Heyet-i İlmiye toplantısında;

1. Devlet ve il bütçelerinden Millî Eğitim Teşkilatına ayrılan ödeneklerin daha yararlı bir şekilde kullanılması,
2. Okullara kayıt için başvuran çocukların tümünün kabul edilmeleri için okul kapasitelerini artırıcı önlemlerin alınması,
3. Liselerin yeniden düzenlenmesi ve belirli merkezlerde kuvvetli liseler açarak yavaş yavaş çoğaltılması,
4. Öğretmen okulları ile diğer meslek okullarının belirli merkezlerde toplanması, güçlendirilmesi,
5. Gündüzlü ortaokullarda karma öğretim uygulaması,
6. Stajyer öğretmenlere verilecek pedagojik formasyonun esaslarının tespit edilmesi,
7. Talim ve Terbiye işleri ile meşgul olmak üzere bir Talim ve Terbiye Dairesi kurulması gibi önemli konular görüşülmüş ve gerekli kararlar alınmıştır.

Heyet-i İlmiye kararlarından sonra yapılan çalışmalar arasında yer alan önemli işlerden birisi de, Bakanlık Teşkilat Kanunu Tasarısı’nın hazırlanması olmuştur. 22 Mart 1926 tarihinde yayımlanan 789 sayılı “Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun” ile Telif ve Terçüme Heyeti kaldırılarak yerine Dil Heyeti ve Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur (MEB, 1998: 10-11).

4.1.5. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler

4.1.5.1. 430 Sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924): 3 Mart 1924 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, ülkedeki bütün eğitim kurumlarının Maarif Vekâletine bağlanmasını öngören yasadır. Bu Kanun’la bütün öğretim kurumları birleştirilerek Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmış ve mektep, medrese ikiliği sona ererek değişik dünya görüşlerine hizmet eden insan yetiştirilmesi sorunu halledilmeye çalışılmış, merkezden yönetim, ilkeli eğitim ve eğitimin denetlenmesi sistemli hale getirilmiştir.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu önemli hedefler içermiştir. Bu Kanun'un uygulanmasıyla ilk, orta ve yükseköğretimde ortak bir amaç birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Millî kültürün geliştirilmesi, nesillerin farklı akım, görüş ve maksatlı yetiştirme ve şartlandırılmalarından kurtarılması, Cumhuriyet'in hedeflerinin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ayrıca eski eğitim kurumlarının tasfiyesi ve yabancı okulların denetlenmesi bu Kanun'la sağlanmıştır. Bu açıdan Kanun son derece radikal bir reformdur (Okur, 2005: 102). Tevhid-i Tedrisat Kanunu ayrıca tekke ve zaviyelerin kapatılması, Arap harflerinin kaldırılıp Harf Devrimi'nin yapılması gibi diğer bazı Atatürk devrimlerinin gerçekleşmesi için de altyapıyı oluşturmuştur.

Kanun'la, eğitim programları millî ve laik esaslar çerçevesinde yeniden düzenlenmiş, dinsel ve siyasal amaçla eğitim yasaklanmıştır. Millî bir amacı olmayan, zararlı faaliyetleri ile dikkati çeken azınlık ve yabancı okullar diğer Türk okulları gibi Maarif Vekâletine bağlanarak denetim altına alınmıştır (Arı, 2002: 191).

Bu Yasa eğitimin temel kanunu kabul edilmiş ve daha sonra çıkarılan kanunlara esas teşkil etmiştir. 1982 Anayasası'nda 174. maddeyle koruma altına alınmış "inkılap kanunlarından" bir tanesi olarak da önemini korumuştur (Ayhan, 1999: 246).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu, öğretim ve eğitimin birliğini sağlamakla beraber medreselerin de kaldırılmasını sağlamıştır. 3 Mart 1924 tarihli, Şer'îye ve Evkaf Vekâletlerinin Kaldırılmasına Dair Kanun'la da, vakıfların bağlı bulunduğu vekâlet kaldırıldığından ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun üçüncü maddesi ile de Şer'îye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mektepler ve medreseler için ayrılan ödenek Maarif Vekâletine devredildiğinden medreselerin kaderini tayin Maarif Vekâletine bırakılmıştır.

4.1.5.2. 789 Sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun (1926): 2 Mart 1926'da kabul edilen 789 sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ilkeleri ışığında eğitim hizmetlerini düzenlemiştir. İlkokul, lise ve yükseköğretim belli esaslara göre düzenlenmesini sağlamıştır. Devletin izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağını öngören Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile yabancı okullarda Türkçe, Tarih, Coğrafya ve Felsefe derslerinin Türk öğretmenler tarafından okutulması karara bağlanmıştır. Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, Kelam Tarihi gibi dersler programdan kaldırılmıştır.

Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile;

- Türkiye’de hiçbir okulun Millî Eğitim Bakanlığının izni ve uygun görüşü alınmadan açılmayacağı,
- Diğer Bakanlıklara bağlı ortaöğretim kurumlarındaki öğretim programlarını da yapma görevinin Millî Eğitim Bakanlığına ait olduğu,
- Yerel yönetimlerce yürütülen mesleki-teknik öğretim kurumlarının Bakanlık bünyesine alınması,
- İlköğretim okullarının şehir, kasaba ve köylerde gündüzlü-yatılı olarak, ortaöğretim okullarının; liseler, ortaokullar, ilköğretmen okulları ve köy ilköğretmen okulları olarak düzenlenmesi hükmü getirilmiştir. Ayrıca Yasa’da yüksek ve ortaöğretim okullarına da yer verilmiştir (Çetin ve Gülseren, 2003).

Yasa’nın birinci maddesinde Türk dili ve buna bağlı bilcümle ilmî meseleler ile iş-tigal etmek üzere Bakanlık bünyesinde bir “Dil Heyeti” teşkil edileceği, ikinci maddesinde ise talim ve terbiye işleri ile iş-tigal etmek üzere başkan ve on uzmandan oluşacak Talim ve Terbiye Kurulunun oluşturulacağı hüküm altına alınmıştır (RG, 1926).

4.1.5.3. 805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun (1926): 10 Nisan 1926 tarih ve 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun, Türk şirketlerinin ve müesseselerinin yapacakları her türlü işlemin ve tutmak zorunda oldukları tüm kayıtların nasıl düzenleneceğini öngörmüştür.

Kanun’a göre, Türk tabiiyetindeki her nevi şirket ve müesseselerin Türkiye sınırları içinde yapacakları her türlü işlem, sözleşme, iletişim, hesap ve defterlerini Türkçe tutmaları zorunlu hâle getirilmiştir. Kanun, Türk şirketlerinin yanında yabancı şirketlerin Türkiye sınırları içerisinde yapmış oldukları iş ve işlemler ile tutmak zorunda oldukları belgelere ilişkin mecburiyeti de düzenlemiştir. Yabancı şirketlerin Türkçe zorunluluğu Türk resmî makamlarına sunulacak belge ve defterler için mevcuttur. Yine yabancı şirketlerin Türk vatandaşları veya Türk şirketleri ile işlem, iletişim ve temasları halinde Türkçe kullanma zorunluluğu söz konusudur.

Yabancı şirketlerin Türkçe kullanma zorunluluğu yalnızca Türk vatandaşı veya Türk şirketler ile resmî kurumlarla yapılan iş, işlem, sözleşme ve yazışmalara münhasırdır. Bu sebeple Türkiye sınırları içerisinde bulunsa dâhi, yabancı şirketlerin kendi bünyesinde

veya başkaca yabancı şirketlerle temaslarında Türkçe zorunluluğu aranmaz. Fakat yabancı şirketlerin Türk kamu kurumlarına sunacakları belge ve defterlerin de Türkçe olması zorunludur.

Kanun'un 3. maddesi, yabancı şirketlerin Türkçe yanında başkaca bir dil daha kullanmaları halini düzenler. Buna göre, Türkçe yanında başkaca bir dilde hazırlanmış bir metnin de bulunabileceği, ancak Türkçe metin altına atılmış imzanın geçerli olacağı yer alır. İmzanın yabancı metin altına atılması halinde dâhi, Türkçe metin geçerli sayılır (RG, 1926).

4.1.5.4. 1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun (1928): 3 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı Kanun ile Arap harflerinin yerine Latin esnasından alınan Türk harfleri kabul edilmiştir. Bu Kanun'un yayımlanmasından itibaren devletin bütün müesseselerinde Türk harfleri ile yazılmış olan yazıların kabulü mecburidir. Yine Kanun'la bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harflerinin kullanılacağı belirtilmiş, eski harfli kitaplarla eğitim yapılması yasaklanmıştır (RG, 1928).

4.1.5.5. 7284 Sayılı Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi (1928): Millet Mektepleri, Türkiye'de 1 Kasım 1928'de yeni harflerin kabulünden sonra halkı okuryazar kılmak amacıyla gerçekleşen eğitim seferberliği için kurulmuş dört ay süreli eğitim veren halk eğitimi kurumlarıydı. Yeni alfabenin kabulünden önce 1927-1928 yılları arasında açılan 3304 halk dershanesinde 64.302 kişinin okuma-yazma öğrenip belge alması sağlanmıştı. Bu deneme, Arap harfleri ile yaygın bir eğitim çalışmasının gerçekleştirilemeyeceğini gösterdi. 1928 Temmuz'unda Maarif Vekâletince yeni bir halk mektebi talimatnamesi hazırlandı. Harf Devrimi'nin gerçekleşmesinden sonra da yeni Türk harflerini ülke genelinde halka en kısa zamanda en doğru şekilde öğretmek amacıyla sözü edilen dersaneler "Millet Mektepleri" adı altında yeniden düzenlendi (Albayrak, 1994).

Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in hazırladığı Millet Mektepleri Talimatnamesi, 11 Kasım 1928'de Bakanlar Kurulunda onaylandı ve 7284 sayılı Bakanlar Kurulu

Kararının 24 Kasım 1928’de Resmî Gazete’de yayımlanmasıyla yürürlüğe girdi.

Yönetmeliğe göre daha önce okuma-yazma bilsin bilmesin 16-30 yaş arası her Türk vatandaşının kurulacak Millet Mekteplerinde kurs görmesi zorunlu idi. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, bu okulların Genel Başkanlığını ve Başöğretmenliğini üstlendi (Bu nedenle 1981’de 24 Kasım günü “Öğretmenler Günü” olarak ilan edilmiştir). Kadın erkek her Türk vatandaşı da bu kurumun üyesi ve yardımcı organı kabul edildi (Albayrak, 1994).

52 maddeden oluşan yönetmelikte okulların amacı, öğretim, derslere devam şartları, dershaneler için harcanacak paranın sağlanması, propaganda için basının kullanılması, başarılı olanlara verilecek belgeler belirtilmiştir (RG, 1928).

Yönetmelik, bir yıllık uygulama süresinden sonra değişikliklere uğramıştır. 22 Eylül 1929’da kabul edilen yeni Yönetmeliğe göre Millet Mekteplerinde vatandaşlara okuma-yazma öğretmenin yanı sıra hayat ve maiyetlerinin (geçimlerinin) ve vatandaşlık sıfatlarının gerektirdiği ana bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır (RG, 1929).

4.1.5.6. Söz Derleme Talimatnamesi (1932): Halk dilinde yaşayan Türkçe sözleri derlemek için Türk Dili Tetkik Cemiyetine yardımda bulunmak üzere her vilayette valinin reisliği altında bir derleme heyeti kurulmuştur. İcra Vekilleri Heyeti tarafından 21.10.1932 tarih ve 13507 sayılı kararnameyle Söz Derleme Talimatnamesi yürürlüğe konmuş; bu talimatnameye göre her ilde bir derleme heyeti ve her ilçede bir derleme şubesi kurulmuş; bu şubelerin derlediği sözler Türk Dil Kurumunda toplanarak Söz Derleme Dergisi çıkarılmıştır (RG, 1932).

4.1.6. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansıması

1923-1938 döneminde millî eğitim politikasının temel hedefi; cehaletin yok edilmesi, öğrencilerin okuma zevki ve yazma alışkanlığı kazanmaları ve öğrencilere temel bilgilerin verilmesidir. Bunun yanında millî, demokratik, çağdaş, akla ve bilime dayanan, Cumhuriyet’in ilkelerini benimsemiş, üretici, hayatta başarılı, kendine güvenen, hayatı ve çevresini tanıyan bireyler yetiştirmek de amaçlanmıştır. Eğitimin ezberci-

liğe değil, uygulamaya ve yaratıcılığa yönelik olması, hayata dönük olması istenmiştir. Öğretim programının bütün yeniliklere daima açık olan, en ileri düzeyde bilgi verecek şekilde olması benimsenmiştir. Dil politikasının temel hedefi ise Türk kültürünün temeli olan dilin en iyi şekilde telâffuzu ve en bedii tarzda ifadesini yayan sanat kaynağı olarak ele alınmasıdır. Dilin doğru, düzgün, kurallara uygun bir şekilde kullanılması, dil inkılâbının millî ruhun doğuşuna ve kuvvetlenmesine verdiği hızın artırılmasıdır. Eğitim ve dil politikalarının öğretim programlarına yansımaları, bu temel hedefler göz önüne alınarak incelenmiştir.

4.1.6.1. Türkçe Öğretim Programlarının Genel Özellikleri: Bu dönemde Türkçe dersi için dört kez öğretim programı hazırlanmış, Türkçe dersi bu programlara göre düzenlenmiş ve işlenmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde uygulamaya konulan ilk program 1340 (1924) Lise Birinci Devre Müfredat Programı'dır. Bu program 1927 yılında yeniden ele alınmış ve programda ufak tefek düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra 1929 Ortamektep Türkçe Programı yayımlanmış, bu programı 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı izlemiştir. Bu dönemde hazırlanan son program ise 1938 Ortaokul Türkçe Programı'dır.

4.1.6.1.1. 1340 (1924) Lise Birinci Devre Müfredat Programı'nın Genel Özellikleri: Cumhuriyet'in ilk yıllarında günümüz ilköğretim ikinci kademesi, liselerle birlikte değerlendirilmiş ve "lise birinci devre" olarak adlandırılmıştır. 1923'teki Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında genel olarak "sultanî" adı verilen ortaöğretim kurumları "lise"lere dönüştürülmüş; bir ve iki devreli olmak üzere de ikiye ayrılmıştır. Lise birinci devre olarak kabul edilen ilköğretim ikinci kademesi, 1924 yılındaki İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında bağımsız ortaokullara dönüştürülmüştür (Özbay, 2008: 54). 1924'te hazırlanan bu ilk program bu nedenle Lise Birinci Devre Müfredat Programı olarak adlandırılmıştır.

Programda birinci senede haftada 7 ders saati (Kıraat 2, İnşad 1, Sarf ve Nahiv 2, İmlâ 1, Kitabet 1), ikinci senede haftada 5 ders saati (Kıraat ve İnşad 2, Sarf ve Nahiv 2, İmlâ ve Kitabet 1), üçüncü senede ise haftada 4 ders saati (Edebî Kıraat 3, Kitabet 1)

işleneceği belirtilmiştir. Bu derslerde ele alınacak konular yüzeysel bir şekilde belirtilmiştir:

“Birinci Sene İmlâ: İmlâ dersi, talebenin yalnız birini siyah tahtanın arka tarafına kaldırmak suretiyle, hepsine müşterek ve münferit tedris usulüne tabiyetle gösterilir. Yazdırılacak parçalar o hafta zarfında okunan sarf kaideleriyle mütenasip vasıfları hâiz olanlar içinden intihâp edilir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 228).

Kıraat dersiyle öğrenciye okuma zevki vermek, onların dile ait bilgilerini artırmak, duygu, düşünce ve hayallerini geliştirmek hedeflenmiştir. İlk sınıfta Kıraat dersinin amacının; şiirlerin, küçük hikâyelerin, fıkraların, çeşitli konularda iki üç sayfadan oluşan makalelerin anlaşılmasını temin etmek olduğu belirtilmiştir. Kıraat dersi, ikinci sınıfta İnşad dersi ile birlikte ele alınmış ve birinci sınıf programının geliştirilerek devam edilmesi istenirken, üçüncü sınıfta dersin adı Edebî Kıraat olarak değiştirilmiştir. Edebî Kıraat dersinde eserdeki üslup özellikleri hakkında izahat verilmesi, yazı türleri hakkında bilgiler verilmesi istenmiş, öğretmenin Edebî Kıraat Kitabı dışında hikâyeye ve benzer eserleri sınıfa getirerek okuması istenmiştir. Bu ders için istikra (tümevarım) yöntemi tavsiye edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 228-230).

İnşad dersinde ilk sınıfta ufak şiirlerin ahengine dikkat edilerek okutulması, bunların deftere düzenli bir şekilde geçirildikten sonra ezberletilmesi; ikinci sınıfta ise birinci sınıf programının geliştirilerek devam edilmesi istenmiştir.

Birinci ve ikinci sınıfta yer alan Sarf ve Nahiv dersi ile ilgili olarak işlenecek konular başlıklar halinde verilmiştir. Birinci senede İmlâ derslerinin sarf kaideleriyle orantılı işlenmesi tavsiye edilmiş, ikinci senede ise birinci sınıf programının geliştirilerek devam ettirileceği belirtilmiştir.

Üç sınıfta da yer alan kitabet dersinde, birinci ve ikinci sınıfta öğrencinin gözlem ve duygularına dayanan serbest ve güdümlü yazılar yazdırılması, üçüncü sınıfta ise öğrencinin öğrendiği edebî bilgilere dayanan yazılar yazdırılması istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 228-229).

4.1.6.1.2. 1929 Ortamektep Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri: Program, “Ortamekteplerde Türkçe Derslerinin Başlıca Gayeleri”, “Umumi Mülâhazalar”, “Gramer Dersleri”, “Tahrir Dersleri”, “Tahrir Mevzuları”, “Kıraat Dersleri”, “Ortamek-

teplerde Okunulacak Edebî Eserleri Seçerken Takip Edilmesi Lazım Gelen Esaslar” ve “Edebî Kıraat Derslerinde Takip Edilecek Usul” başlıklarından oluşmuştur.

Programa göre Türkçe derslerinin başlıca gayeleri;

A) Talebeyi meramını ağızdan ve yazı ile ifade etmeye alıştırmak.

B) Talebede, dinlediği ve okuduğu parçalar üzerinde düşünme ve bedii kıymeti takdir etme kabiliyetini inkişaf ettirmek, talebeye iyi eserleri okuma zevkini vermek ve okumaya değer kitaplarla kendilerinin daimi temasını temin etmektir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 232-233).

Umumi Mülahazalar başlığında, ortamekteplerde Türkçe derslerinin bir ilim olarak değil, bir sanat olarak tedris edilmesi gerektiği ve kuramsal olmaktan çok uygulamalı bir mahiyeti olması gerektiği belirtilmiştir. Türkçe derslerinin uygulamada kolaylık olması için gramer, tahrir, edebî kıraat gibi kısımlara ayrıldığı söylenilmiş gerçekte ise bunların birbirinden ayrılmalarının uygun olmayacağı ifade edilmiştir. Temiz ve güzel bir ifade düzgünlüğünün sadece Türkçe öğretmenlerinin değil, diğer derslerin öğretmenlerinin de dikkat etmesi gereken bir konu olduğu anlatılmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 235-236).

Gramer derslerinin birinci ve ikinci senede haftada 2 saat olarak işleneceği ve işlenecek konuların başlıkları belirtilmiştir. Her iki sınıfta da gramer derslerinin tümevarım yöntemiyle ve uygulamalı bir biçimde öğretilmesi gerektiği anlatılmıştır. Tahrir derslerinin amaçları belirtildikten sonra birinci (haftada 2 ders), ikinci (haftada 1 ders) ve üçüncü (haftada 1 ders) sınıflarda ele alınacak Tahrir mevzuları açıklanmıştır.

Kıraat derslerinin birinci sınıfta haftada 3 saat, ikinci sınıfta haftada 2 saat ve üçüncü sınıfta haftada 3 saat işleneceği belirtildikten sonra kıraat derslerinin hedefleri açıklanmıştır. Program’da son olarak ortamekteplerde okunulacak edebî eserleri seçerken takip edilmesi gereken esaslar ve Edebî Kıraat derslerinde takip edilecek usuller açıklanmıştır.

4.1.6.1.3. 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı’nın Genel Özellikleri: Bu program, 1929 programı ile aynı yapıda ve aynı başlıklardan oluşmuştur. Programın 1929 programından belirgin tek farkı gramer konularında yapılan değişikliklerdir.

4.1.6.1.4. 1938 Ortaokul Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri: Program, içerik ve başlıklar olarak hem 1929 programı hem de 1931 programı ile benzerlikler taşımaktadır. 1929 ve 1931 programından farkı kelime düzeyinde ufak tefek bazı değişiklikler yapılması ve gramer konularının programdan çıkarılmış olmasıdır. Gramer konularının programdan çıkarılma sebebi, 1935 yılında Atatürk'ün, Türkçenin yeniden incelenip kuralları tespit edilinceye kadar dil bilgisi konularının programdan çıkarılması yönündeki talebidir (Özbay, 2008: 59).

1929 ve 1931 Türkçe Programı'nda Türkçe derslerinin başlıca gayeleri “Talebeyi meramını ağızdan ve yazı ile ifade etmeğe alıştırmak” iken; 1938 Türkçe Programı'nda “Talebeyi meramını hem sözel olarak hem yazı ile ifade etmeğe alıştırmak” şeklinde belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 255).

1938 Programı'nın *Genel Mülahazalar* başlığı altına “Okulda her öğretmen, Ulu Önder Atatürk'ün başına geçtiği ve başardığı Türk Dili İnkılâbını talebeye aşılacak ve hazmettirmeye ulusal bir ödev bilmelidir.” maddesi eklenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 258).

1938 Programı'nda *Ortaokullarda Okuma İçin Talebeye Tavsiye Edilecek Eserleri Seçerken Gözönünde Bulundurulması Lazım Gelen Esaslar* başlığı altına “Marazi karakterleri tasvir eden eserlerle bedbinlik telkin eden ve ulusal ülkülerimize aykırı bulunan eserleri talebeye okutmaktan sakınmalıdır.” maddesi eklenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 264).

Bu ufak tefek değişikliklerin dışında, 1938 Programı diğer programlarla aynı özellikler göstermiştir. Program, “Türkçe Derslerinin Başlıca Gayeleri”, “Genel Mülahazalar”, “Tahrir Dersleri”, “Tahrir Mevzuları”, “Okuma Dersleri”, “Okuma Derslerinde Takip Edilecek Usul”, “Ortaokullarda Okuma İçin Talebeye Tavsiye Edilecek Eserleri Seçerken Gözönünde Bulundurulması Lazım Gelen Esaslar” başlıklarından oluşmuştur.

4.1.6.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları: 1923-1938 döneminde hazırlanan ilk program olan 1924 Müfredat Programı'nda Kıraat dersiyle öğrencilerin okuma zevkini kazanmaları, dille ilgili bilgilerini artırmaları, şive ayrılıklarını gidermeleri, tabiat ve cemiyet hayatına ait konuların iyi,

doğru ve güzel örnekleriyle birlikte duygu, düşünce ve hayallerini geliştirmeleri hedeflenmiştir. Öğrencilerin sadece ders kitabındaki parçaları değil, uygun parçaları da okuması ve bunlar üzerinde tartışma ve duygularını paylaşmaları da arzu edilmiştir. Edebî Kıraat dersiyle de öğrencilerin eski ve yeni edebî eserler yardımıyla üslup ve tür özelliklerini kavramaları, edebiyat bilinci kazanmaları, güzellik ve bedii heyecanları duymaları, büyük şair ve yazarları tanımaları istenmiştir.

Kitabet dersiyle, birinci ve ikinci sınıfta öğrencinin gözlem ve duygularına dayanan serbest ve güdümlü yazılar yazdırılması, üçüncü sınıfta ise öğrencinin öğrendiği edebî bilgilere dayanan yazılar yazdırılması istenmiştir. Tahrir konularının öğrencinin hayattaki ihtiyaçlarına karşılık bulmasına, özel ve resmî yazıların da yazdırılmasına önem verilmesi söylenmiştir.

İnşad dersinde kısa şiirlerin manasına, ahengine göre dikkat edilerek doğal bir ifade ile okutulması, öğrencinin kendi zevkine göre serbest şiirleri okuyup ezberlemesi de istenmiştir. Sarf ve Nahiv ile İmlâ dersleriyle öğrencinin dilin kurallarını uygulayarak öğrenmesi amaçlanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 230-232).

1924 Programı'nda belirtilen bu ifadelerin dönemin eğitim ve dil politikalarıyla uyumlu olduğu söylenebilir.

1929 Ortamektep Türkçe Programı'nda Türkçe dersinin başlıca gayelerinin; öğrenciyi maksadını söz ve yazı ile ifade etmeye alıştırmak, dinlediği ve okuduğu parçalar üzerinde düşünme ve bedii kıymeti takdir etme kabiliyetini geliştirmek, iyi eserleri okuma zevkini vermek ve okumaya değer kitaplarla kendilerinin daimi temasını sağlamak olduğu belirtilmiştir. Bu amaçların gerçekleştirilmesiyle öğrencinin kendine güven duyacağı, duygu ve düşüncelerini tesirli bir şekilde aktaracağı, dili doğru, düzgün ve doğal bir şekilde kullanacağı, kendisiyle ve çevresiyle ilgili konularla ilgili görüşlerini beyan edeceği, değerli yazarların eserleri sayesinde estetik zevki kazanacağı, doğru okuma ve yazma alışkanlığına sahip olacağı öngörülmüştür. Türkçe dersleriyle öğrencinin kazanacağı alışkanlıkların kültürel, mesleki ve millî, içtimai, ahlaki gayeleri temin için verileceği ifade edilmiştir. Millî, içtimai, ahlaki gayelerin amacı, öğrenciye asil ülküler, millî, vatanî, kahramanca duygular telkin etmek, karakterini teşkile yardım etmek, onu içtimai, millî hayatta daha canlı ve daha faal bir fert olmak üzere yetiştirmektir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 232-235).

1929 Programı'nın *Umumi Mülahazalar* başlığı altında Türkçe dersinin amacının öğrenciye kuru kuruya bilgi vermekten ziyade onların beceri ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak olduğu bildirilmiş, bu nedenle Türkçe dersinin bir ilim olarak değil, bir sanat dersi olarak ele alınması ve kuramsal olmaktan ziyade uygulamalı bir mahiyete sahip olması istenmiştir. Program'da Türkçe dersinin uygulamada kolaylık olması için Gramer, Tahrir, Edebî Kıraat gibi kısımlara ayrılmış ise de bunların bir bütün olarak ele alınması gerektiği belirtilmiş, hepsinin hedefinin dil derslerinden beklenen amaçlara farklı bir noktadan ulaşma gayesini takip ettiği söylenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 235).

Dönemin eğitim politikası hedeflerinden öğrencinin okuma zevki ve yazma alışkanlığı kazanmaları, programın *Ortamekteplerde Türkçe Derslerinin Başlıca Gayeleri* başlığı altında açıkça belirtilmiştir:

A) Talebeyi meramını ağızdan ve yazı ile ifade etmeye alıştırmak.

B) Talebede, dinlediği ve okuduğu parçalar üzerinde düşünme ve bedii kıymeti takdir etme kabiliyetini inkişaf ettirmek, talebeye iyi eserleri okuma zevkini vermek ve okumaya değer kitaplarla kendilerinin daimi temasını temin etmek (Temizyürek ve Balcı, 2006: 232-233).

Öğrencilerin okuma zevki kazanmaları hedefi, Kıraat derslerinin genel hedeflerinde şu şekilde yer almıştır:

“Talebede inkişaf etmek üzere olan ilk gençlik devresinin hassasiyetine faydalı bir cereyan vermek; gençleri iyi kitap okumaya istekli ve iyi eserlerden hoşlanır bir hale getirmek, kıymetli eserler vasıtasıyla gençlerin seciyesinin inkişafına, boş zamanlarında iyi eserleri okuma itiyadının teşekkülüne hizmet etmek” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 240).

Ortaokullarda okunulacak edebî eserleri seçerken dikkat edilmesi istenen esaslardan biri de, eserlerin gençlerin ilgisini çekebilecek değerli eserler olması ve öğrencinin onları okumaktan zevk alması gerektiğidir.

Program'da, yazma dersinin gayelerinin; öğrenciyi yazdığı şeyleri doğru olarak yazmaya alıştırmak, yazacağı kelimeleri yanlışsız yazmayı öğretmek, bilgi ve gözlemlerini düzenli bir şekilde ifade etme kabiliyetini geliştirmek, çevresini daha iyi tanıtmak, anlamını kavrayarak kullandığı kelimelerin sayısını çoğaltmak olduğu belirtilmiştir. Bu

gayeleri gerçekleştirmek için her sınıf düzeyinde sözle ifade ettirilecek ve yazı ile yazdırılacak başlıca konular belirlenmiştir. Bu konular genel olarak şunlardır:

- Gezip görülen yerler hakkında, diğer derslerde ve okul dışında yapılan faaliyetler hakkında bilgiler,
- Çeşitli olayların ve eşyaların tasviri,
- Çeşitli mektuplar,
- Okunan kitaplar hakkında bilgiler,
- Okunan kitaplardaki, gazetelerdeki olaylar,
- Hayali seyahatler,
- Meslekler hakkında elde edilen bilgiler,
- Dilekçe yazmak, resmî işlerle ilgili mevzular üzerine yazılar yazmak,
- Mahallî, millî, vatani, konular,
- Türk Cumhuriyeti'ne ve Türk inkılabına dair konular (Temizyürek ve Balcı, 2006: 237-239).

Yazma konularının sosyal bir amaç taşıması, öğrencinin sözle ve yazıyla anlatıklarının diğer öğrencilerin dikkatini çekmesi, yazdırılacak konuların önce sözlü olarak tartışılması ve bu tartışma üzerine yazma planının belirlenmesi, yazılan parçaların eksik yönleriyle birlikte iyi yönlerinin de tenkit edilmesi ve öğrencinin kendi yanlışlarını bulup düzeltmesi, yazma konularının verilmesinde ve düzeltilmesinde dikkate alınacak noktalar olarak belirlenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 239).

Eğitim politikasında belirtilen bir diğer hedef ise dil ve edebiyat ile ilgili öğrencilere temel bilgilerin verilmesidir. Programda öğrencilerin, değerli eserler hakkında bilgilerini artırmaları, başlıca büyük yazarların hayatları ve eserleri hakkında bilgi sahibi olmaları, belli başlı edebî nevilerin en esaslı hususiyetlerini öğrenmeleri, öğrencilerin çeşitli eserleri nasıl okuyacaklarını öğrenmeleri istenmiştir.

Edebî Kıraat Derslerinde Takip Edilecek Usul başlığı altında, öğrenciye okuduğu şiirlerin vezinlerine ve ahengine dikkat ettirilmesi, sırası geldikçe millî vezinlerimiz hakkında bilgiler verilmesi, edebî eserlerin şekil ve biçim özelliklerinin öğretilmesi ve çeşitli yazı çeşitlerinin tanıtılması istenmiştir. Aynı başlık altında öğrenciye sesli ve sessiz okuma konusunda bilgi verilerek bu konuda iyi yetiştirilmesi söylenmiştir. Yazma derslerinde öğrenciye resmî işlerle ilgili dilekçe yazdırılması da ifade edilmiştir. Aynı başlık altında öğrencinin okuduğu veya dinlediği bir parçanın manasını kavraması

ve yazarken fikrini kolaylıkla ifade etmesi için zengin bir kelime hazinesine sahip olması, eşsesli ve eşanlamlı kelimelerin mana farklarını bilmesi gerektiği açıklanmıştır. Bu nedenle öğretmenin öğrenciye okuma esnasında tesadüf ettiği kelimelerin manasını kavratması, manasını öğrettiği kelimeyi çeşitli cümlelerde kullanması ve öğrencinin o kelimenin manasını iyice öğrendiğine emin olmak için o kelimeyi öğrenciye de çeşitli cümlelerle kullandırması istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 241).

Eğitim politikasının hedeflerinden öğrencilerin millî, demokratik, Cumhuriyet'in ilkelerini benimsemiş nitelikte yetişmeleri isteği Program'da kendine yer bulmuştur. Program'da öğrenciye asil mefkûreler, millî, vatani, kahramanca duygular telkin edilmesi, seviyesini teşkile yardım edilmesi, onun içtimai, millî hayatta daha canlı ve daha faal bir fert olmak üzere yetiştirilmesi istenmiştir.

Öğrencinin okuduğu manzum ve mensur parçalardan uygun olanların ezberletilmesi ancak öğrencinin seviyesinden yüksek, manasını kavrayamayacağı veyahut güzelliğini duymayacağı bir parçayı veya Türk mefkûresine uymayan veya zararlı telkinler yapması muhtemel olan parçaların ezberletilmemesi salık verilmiştir.

Öğrenciye yazma derslerinde yazdırılacak başlıca konulardan biri de mahallî, millî, vatani mevzular, Türk Cumhuriyeti'ne ve Türk inkılâbına dair mevzulardır. Bu konuların ortaokulların bütün sınıflarında ortak olarak yazdırılması önerilmiştir.

Ortaokullarda okunulacak edebî eserleri seçerken dikkat edilmesi istenen esaslar sıralanırken; eserlerin ahlâki, millî, vatani bir kıymetinin bulunması istenmiş, ayrıca millî ve vatani mevzularla, Cumhuriyet'i, Türk inkılâbını ve kahramanlığı sevdirecek mevzulara önem veren eserlerin okutulması tavsiye edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 241).

Öğrencinin üretici, hayatta başarılı ve kendine güvenmesi de hedeflenen eğitim politikalarından olup Program'da yer almıştır. Program'da belirtilen, öğrencinin gireceği herhangi meslekte azami muvaffakiyetini temin etme, öğrenciyi içtimai, millî hayatta daha canlı ve daha faal bir fert olmak üzere yetiştirme, bir münakaşaya iştirak etme ve icabında bir mesele hakkında bilgisini ve fikrini ileri sürme, bir zümreye hitap etme veya genel bir içtimai idare eyleme alışkanlığı kazandırma bu hedeflere yöneliktir.

Eğitim politikasının bir diğer hedefi olan hayatı ve çevresini tanıyan bireyler yetiştirmekle ilgili bilgileri Program'da görmek mümkündür. Yazma derslerinin gayelerinden “öğrenciye muhiti hakkında daha geniş bir alâka ve daha iyi bilgiler vermek”

maddesi bu hedefe yöneliktir. Öğrenciye yazdırılması tavsiye edilen bazı konuların bu amaca yönelik olduğu görülmektedir:

- Tatile, gezintilere ve talebenin mektep harici faaliyetlerine ait hadiseleri hikâye,
- Talebenin yaptığı işler hakkında izahat veya başkasına yaptırılacak işlere dair talimat,
- Öteki derslerde yapılan alâka verici işlerin tasviri; bilhassa elişleri, ev idaresi ve fen derslerindeki faaliyetler,
- Alâka verici muhtelif yerleri ziyaretten sonra gördüklerini anlattırmak.

Yazma derslerinde dikkat edilecek noktalar açıklanırken, öğrencinin yazdıklarının içtimai bir gayesinin ve öğrencinin yazması için içtimai bir sebebin olması gerektiği de belirtilerek yazma konularının öğrencinin hayatta gözlemleyebileceği konulardan seçilmesi istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 237-239).

Eğitimin ezberciliğe değil, uygulamaya ve yaratıcılığa yönelik olması, hayata dönük olması hedefi de Program’da açıkça belirtilmiştir:

“Türkçe dersleri umumiyetle malûmat vermekten ziyade talebeyi faaliyete sevk etmek gayesini takip etmelidir. Bu dersler, talebeye, birtakım hakikatleri kuru kuruya öğretmekten ziyade, onlardan mefkûreler, tavırlar, maharetler ve itiyatlar kazandırmaya bir vasıta olarak kullanılmalıdır. Bu itibarla ortamektepte Türkçe dersleri bir ilim olarak değil; bir sanat olarak tedris edilmeli ve nazarı olmaktan ziyade amelî bir mahiyeti haiz olmalıdır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 235).

Dönemin dil politikasının temel hedefi dilin; en iyi şekilde telâffuzu ve en bedii tarzda ifadesini yayan sanat kaynağı olarak ele alınması, doğru, düzgün, kurallara uygun bir şekilde kullanılması, dil inkılâbının millî ruhun doğuşuna ve kuvvetlenmesine verdiği hızın artırılması şeklinde belirlenmiştir. Bu temel hedef programda Türkçe derslerinin başlıca gayeleri, yazma derslerinin gayeleri ve Edebî Kıraat derslerinde takip edilecek usuller açıklanırken yer almıştır. Öğrencinin konuşurken kelimeleri tabii, açık ve doğru bir şekilde çıkarması ve sesinin edasına iyi şekil vermesi, yazdığı kelimelerin imlasına dikkat etmesi, gramer ve sentaks kaidelerine uygun olarak yazması, büyük harfleri ve muhtelif nokta işaretlerini yerli yerinde kullanması, fikirlerini muvaffakiyetle ifade edebilmesi için kelime hazinesinin geniş olması ve orijinal bir üsluba sahip olması öğrenciden beklenen davranışlar olarak belirtilmiştir. Bunun yanında öğretmenden, öğrenciyi

maksadını temiz bir Türkçe ile ifade etmeye alıştırmayı, halk dilinde Türkçe karşılığı yaşayan yabancı kelimeleri kullandırmaması istenmiştir. Manzum ve mensur parçaların doğal ve Türk şivesine, eserin manasına uygun bir şekilde okunması tavsiye edilmiştir.

1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı, 1929 Programı ile aynı yapıda ve aynı başlıklardan oluştuğundan 1929 Programı'nda izah edilen noktalar bu program için de geçerlidir.

1938 Ortaokul Türkçe Programı da 1929 ve 1931 programları ile ufak tefek değişiklikler dışında aynı yapıda olduğundan, 1929 Programı'nda belirtilen açıklamalar bu Program için de geçerlidir. 1938 Programı'nda, 1931 ve 1929 programlarından farklı olarak; “Marazı karakterleri tasvir eden eserlerle bedbinlik telkin eden ve ulusal ülkülerimize aykırı bulunan eserleri talebeye okutmaktan sakınmalıdır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 264) ve “Okulda her öğretmen, Ulu Önder Atatürk'ün başına geçtiği ve başardığı Türk Dili İnkılâbını talebeye aşlamak ve hazmettirmeği ulusal bir ödev bilmelidir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 258) ifadeleri bulunmaktadır. Bu ifadeler eğitim ve dil politikasında belirtilen hedeflere yöneliktir.

4.1.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişimlerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansımaları

1923-1938 yılları arasında dönemin eğitim ve dil politikasıyla hedeflenen yetişecek insan profili niteliklerinin Türkçe ders kitaplarına yansımalarını inceleyebilmek için ele alınan Türkçe ders kitapları; *Okuma Kitabı I (1941)*, *Okuma Kitabı II (1938)* ve *Okuma Kitabı III (1938)* ders kitaplarıdır. *Okuma Kitabı I* ve *Okuma Kitabı II* de sadece metinler yer almış, *Okuma Kitabı III*'te ise metinlerden sonra edebî bilgilere yer verilmiştir. Üç kitapta da resimleme yapılmamıştır. *Okuma Kitabı I* de 69 metin, *Okuma Kitabı II* de 60 metin ve *Okuma Kitabı III* te ise 54 metin yer almıştır.

Okuma Kitabı I (1941) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; vatan, millet ve bayrak sevgisi, şanlı Türk tarihi, Türklerin özgürlüğe olan düşkünlüğü ve esaret kabul etmemesi, Türk'ün gücü, kahramanlığı, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Türk inkılâbına dair konular, Atatürk'ün Türk milletine olan güvenidir. Bazı metinlerde Türkiye'nin tarihî ve doğal güzellikleri tanıtılmış, tabiat ve hayvan sevgisi aşılanmaya çalışılmıştır. Erdemli insan olmanın önemi, çalışmanın önemi, dostluğun ve birlikteliğin

önemi, geçmiş günlere, aileye duyulan özlem ve okuma sevgisinin aşılması da pek çok metinde işlenen diğer konulardır.

Okuma Kitabı II (1938) ders kitabındaki metinler incelendiğinde en çok işlenen konuların; millî ve vatani duygular, vatan ve millet sevgisi, millî mücadelenin önemi, Atatürk'ün Türk milleti için önemi, fikirleri, başarıları, Türk milletinin üstün nitelikleri, kahramanlığı, fedakârlığı, Türk askerinin asaleti, Kurtuluş Savaşı ile ilgili bilgiler olduğu görülmüştür. İnsanın erdemli, doğru olması, manevi duyguların önemi de bazı metinlerde işlenen konulardandır. Toplum ve cemiyet hayatına ait bilgilere yer veren metinler olduğu gibi, aileye, çocukluğa, memlekete duyulan özlem ve doğa sevgisinin aşılmasıyla ilgili metinlere de yer verilmiştir. Çalışmanın önemi ile ilgili metinlere de kitapta rastlanmıştır.

Okuma Kitabı III (1938) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; millî mücadelenin önemi, Türk inkılâbı hakkında bilgi, Atatürk'ün kişilik özellikleri, Türk milleti için önemi, Türk milletinin bağımsızlığı şiar edinmesi, fedakârlığı, vatan ve millet sevgisidir. En çok işlenen diğer konular ise tabiata duyulan hayranlık, geçmişe, aileye, vatana duyulan özlem, cemiyet ve toplum hayatına dair konulardır. Bazı metinlerde çalışmanın öneminden de bahsedilmiş, hayata karşı iyimser olmamız gerektiği de ifade edilmiştir. Bazı metinlerde duygu ve düşüncelerin söz ve yazı ile açık, düzgün, doğru, duru, akıcı ve güzel bir şekilde anlatmak kaidelerinin öneminden bahsedilmiştir. Konunun hiçbir süse kapılmadan anlatılmasının önemli olduğu söylenmiş, süslü yazılara artık değer verilmediği ifade edilmiştir. Her kelimenin Türkçesinin olduğu söylenerek Türkçeye değer verilmesi ve dil bilincinin önemi vurgulanmıştır.

Dönemin eğitim politikasında yer alan öğrencilere millî, vatani, kahramanca duyguların telkin edilmesi, Türk Cumhuriyeti'ne ve Türk inkılâbına dair konuların yer alması, Türk'ün derin tarihi ve Türk gelenek ve görenekleri hakkında bilgiler verilmesi hususlarının 1923-1938 dönemi Türkçe ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Her üç kitapta da metinlerde işlenen konuların büyük bir kısmını bu hususlar oluşturmuştur.

Okuma Kitabı I de yer alan “*Atatürk, Atatürk ve Millet, Atatürk ve Köylü, Süvariler, Akdeniz Kıyılarında, Memleket Sevgisi, İzmir Yolunda, Gemiciler, Forsa, Venedikli Korsanlarla, Sakarya'nın Suyu, Tayyare, Pilevneye Gidiyorken, Yürüyüş, Mehmetçik, Bir Kurtuluşun Hikayesi, Akın'dan, Vatan Destanı, Bir Köylü Destanı, Alp Aslan'ın*

Masalı, Memleket Türküsü, Bozkır” adlı metinler, dönemin eğitim politikasıyla ilgili öğrencilere verilmek istenen duyguları karşılamıştır.

Okuma Kitabı II’de yer alan “*19 Mayıs 1919, O Geliyor, Üzümcü, Türk Neferi, Bir Yolcuya, Bir Güvercin Avı, Tayyare, Süvarilerin Şarkısı, Çanakkale’ye Girerken, Ey Türkeli, İzmir Alınırken, Türk Vatani, Vatan İçin, Türkeli Zeybeklerine, Tarih ve Çocuk, Eski Bir Yara, Bayrağımız, O Baş, İnönü, Hava Kurumu İçin, Tınaztepe’de, Atatürk, Şahin, Atatürk’ün Heykeli*” adlı metinler de belirtilen konularla ilgilidir.

Okuma Kitabı III’te yer alan “*Cumhuriyetin 10uncu Yıldönümü Nutku, Atatürk’ün Birkaç Hususiyeti, Gerilla Hakkında İki Hatıra, O Gün, O Gelirken, Açık Deniz, Atatürk’ün Bir Mektubu, İlk Hava Şehidi Kızımız, Nakiye Hala, İstiklal*” adlı metinler de yine belirtilen konularla ilgilidir.

Üç kitapta da en çok ele alınan konular; yalan söylemenin zararları, hürriyetin önemi, dostluğun kıymeti, birliktelik, çalışmanın önemi, erdemlilik, özlem (anneye, babaya, kardeşe, vatana) gibi konulardır: “*Kaşığı, Esir Aslan, And, Körle Kötürüm, Ağustosböceği ile Karınca, Kayıkçı, Kefil, Kardeşime, Kuş Yemi, Yadelden Sılaya Giderken, Aslan ile Tilki*”; “*Diyet, Bir Yudum Su, Siperde Akşam, Çocukluk, Vatandan Uzakta İken, İnanın Ölümü, Yüz Akı, Göçmenler Gelirken, Tatil Sonu Hatıralarından, Tuna Kıyısında, Virjini’nin Ölümü*”; “*Eski Can Yoldaşı, Kardeşimin Ölümü, Gurbet, Haluk’un Vedat, Ayrılıklardan*”.

Eğitim politikasında belirtilen öğrencilerin büyük şair ve yazarları tanınması, onların eserlerini okuyarak estetik zevk kazanmaları hususuna her üç kitapta da dikkat edildiği görülmüştür. Her üç kitapta da “*Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ömer Seyfettin, Falih Rıfkı Atay, Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Halit Ziya Uşaklıgil, Faruk Nafiz Çamlıbel, Cenap Şahabettin, Hasan Ali Yücel, Enis Behiç Koryürek, Kemalettin Kamu, Mehmet Emin Yurdakul, Ruşen Eşref Üneydin, Halide Nusret Zorlutuna, Schiller, Lamartine, Daniel Defoe, Alexandre Dumas, Stendhal, Moliere, Dostoyevski*” gibi yazar ve şairlerin eserlerinden örnekler yer almıştır.

Eğitim politikasıyla hedeflenen öğrencilere tabiat ve cemiyet hayatına ait konuların, hayatı ve çevresini tanıtıcı bilgilerin verilmesi gibi hususların da ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. *Okuma Kitabı I*’de “*Kış Gelmeden, Kuşlar, Sincap, Yurdumun Dağlarında, Aladağ, Dağlar, Su, Bahar, Gediz, Torosları Aşarken, Yalılar, Erzurum Zلزlesi, Akşam*” adlı metinler; *Okuma Kitabı II*’de “*Vardar Türküsü, Ağaçlar, Kış,*

Şubat, Altın Nine, Demir ve Devlet, Damat İbrahim Paşanın Öldürülüşü, Rumeli Kıyısında Sabah, Küçük Şerife” ve *Okuma Kitabı III*’te yer alan “*Baş Sağlığı, Han Duvarları, Geliboluda Güneş Batarken, Yayla, Ne İdim Ben?, Şen Olunuz, Deniz Kıyısında, Balıkçılar, Yaz, Bahar, Deniz, Kuğu, Büyük Harpte İstanbul, Köroğlu, Anadolu’muz, Müzik, Kır Uykusu*” adlı metinler bu hususlara uygun metinlerdir.

Kitaplarda yer alan “*Madam Küri, Kuduz Hastalığı ve Pastör, Markoni, Katip Çelebi (1608-1657), Göte’nin Son Mısraları ve Son Sözleri, Abdülhak Hamid’in Ölümü*” adlı metinlerde de hem dünya hem de Türkler için önemli olan kişilerin hayatlarından kesitler yer almıştır.

Okuma Kitabı III’te öğrencilere edebî bilgilerin verildiği ve bu bilgilerin kitapta geçen metinler üzerinde gösterildiği görülmüştür. “Söz ile yazı arasındaki farklar, ana fikir, yardımcı fikirler, mevzu, icat (kurgu), tertip (plan), birlik (tür özellikleri), eda, vuzuh, sadelik, duruluk, akıcılık, üslup ve hususiyetleri, üslupta şahsilik, tasvir, nesir-nazım” gibi temel bilgiler öğrencilere verilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler verilirken, duygu ve düşüncelerin söz ve yazı ile açık, düzgün, doğru, duru ve güzel bir şekilde anlatılması, yazının ve sözün manasının kolay anlaşılır olmasına önem verilmesi, söz ve yazıda sade üsluba yer verilmesi, süslü kelimelerden kaçınılması, mananın tam bir ölçü ile anlatılmasına dikkat edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Yine artık yazı dili ile konuşma dili arasında kaynaşma olduğu, artık sade yazılara ehemmiyet verildiği, süslü yazılara artık değer verilmediği belirtilmiştir. Belirtilen bu bilgilerin dönemin dil politikasında yer alan dilin en iyi şekilde telaffuzu, sanat kaynağı olarak ele alınması, Türk dili inkılâbını öğrenciye aşlamak hedeflerine uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca “fikra, makale, mektup, hikâye, roman, dram, biyografi” gibi edebî türler de tanıtılmış ve metinler türlere göre incelenmiştir.

Okuma Kitabı I’de yer alan “Okumak Zevki” adlı metinde okuma sevgisi, *Okuma Kitabı III*’te yer alan “Kendine Doğru” adlı metinde ise dil sevgisi ve dil bilinci konusu işlenmiştir. *Okuma Kitabı I*’de “Atasözleri”, *Okuma Kitabı II*’de ise Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin’den “Doğru ve Güzel Sözler” metni yer almıştır.

4.2. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansımaları

4.2.1. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası

Atatürk'ün hayata gözlerini yummasından sonra 11 Kasım 1938'de Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü getirilmiş ve Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır. Hem Millî Mücadele yıllarındaki üstün başarıları hem de CHP içindeki etkisiyle İsmet İnönü, "millî şef", "değişmez genel başkan" sıfatlarıyla ülkeyi 1950 yılına kadar tek başına yönetmeyi başarmış ve ülke kaderini doğrudan etkileyen kişi olmuştur (Turan, 1999: 16).

1940 yılından itibaren Atatürk Dönemi kültür anlayışı olarak kabul edilen laik-millî kültürün yerini, Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in de etkisiyle, evrenselliğe önem veren Hümanizm merkezli laik-hümanist kültür anlayışı ve uygulamaları almıştır. Hasan Ali Yücel, tarih ve dil anlayışının bir araya getirildiği bu devri Türkiye Cumhuriyeti'nin Rönesansı ve Hümanizması olarak adlandırmıştır. Arapça ve Farsçadan boşalan yerin, Latince ve Yunanca ile doldurulacağını vurgulamıştır. Bu anlayışın getirmiş olduğu değerleri benimsetmek amacıyla dil, tarih ve edebiyat alanlarında Latin-Yunan kaynaklarının esas alındığı politikalar takip edilmiştir. Batı'ya ait klasikler tercüme edilmiş ve kültür kurumlarında okunmaları sağlanmıştır. Dilde, Arapça ve Farsça kökenli kelimeler tasfiye edilmiş, tasfiye edilen kelimelerden doğan boşluksa, Batı kökenli kelimeler veya yeni türetilen kelimelerle doldurulmaya çalışılmıştır. 1940-1941 ders yılı başından itibaren üç lisenin birinci sınıflarına (Ankara Atatürk Lisesi, Ankara Kız Lisesi ve İstanbul Galatasaray Lisesi) klasik şube açılmış, bu şubelerde diğer yabancı dillerden başka Latince ve Yunanca okutulmuştur (Cicioğlu, 1985: 141).

Klasik müzik eğitimine önem verilmesi, tiyatronun yaygınlaştırılması, yeni kitaplık ve kütüphanelerin açılması, Doğu ve Batı klasiklerinin Türkçeye kazandırılması, İnönü Dönemi'nin eğitim ve kültür alanındaki diğer gelişmeleridir. Bakanlık bünyesinde dünya klasikleri dizisini hazırlayacak olan Tercüme Bürosunun kurulması, Türk kültürünün gelişmesine katkılar sağlamıştır. Doğu ve Batı dillerinin klasikleri, Türkçeye çevirtilerek devletçe yapılan en büyük çevirme hareketi başlatılmıştır (Binbaşıoğlu, 2005: 41).

Kültür alanında olduğu gibi eğitim alanında da Hümanizm temel ilke olarak kabul edilmiş ve geniş bir eğitim seferberliğine girişilmiştir (Akkaya, 2012: 6). Laik ve modernleşmeye yönelik bir eğitimin hedeflendiği 1938-1950 döneminde eğitim anlayışı, Atatürk Dönemi'nde olduğu gibi, bu dönemde de öncelikle kalkınma ve modernleşme problemi olarak ele alınmıştır. 1940 yılından itibaren millî, laik ve hümanizm anlayışları eğitim programlarına yansımış ve okul kitapları yeniden yazılmaya başlanmıştır (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008: 39). Atatürk Dönemi'nde başlatılan ve büyük mesafeler kat edilen eğitim ve kültür alanındaki çabalar devam ettirilmiştir.

Atatürk Dönemi'nde olduğu gibi İnönü Dönemi hükümetleri de ilköğretim konusuna büyük önem vermişler, ilköğretimde okul sayılarının ve okuma-yazma kurslarının sayılarının artırılması üzerinde çalışmışlardır. 1938-1950 yılları arasında Atatürk'ün hedef olarak belirlediği ilköğretimin yaygınlaştırılması yolunda büyük başarılar elde edilmiştir (Yiğit, 1992: 57). İlköğretimde okullaşma oranı 1940'ta %37.1 iken, bu oran 1950'de %65.5'e çıkmıştır. Bu dönemde okul sayılarında artış olmasına rağmen, II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı ekonomik nedenlerle öğrenci sayısı düşmüştür. Yine bu dönemde ortaöğretimde özellikle okul programı ile ilgili olumlu gelişmeler yaşanmış, 1949'da yürürlüğü konulan Ortaokul Programı, o zamana kadarki en kapsamlı program olmuştur. 1949 Programı'nda okulun bir eğitim süreci olduğu gerçeğinden hareketle programın ve dersin genel, özel amaçları, hedefleri, öğretim stratejisi belirlenmiştir. Ders kitabı yazarlarından, bu programın amaç ve hedeflerine uygun eserler yazmaları istenirken, öğretmenlerin de derslerini aynı amaçlar doğrultusunda işlemeleri istenmiştir (Sakaoğlu, 2003: 252).

Atatürk Dönemi'nde olduğu gibi İnönü Dönemi'nde de aydınların yetiştirilmesi sürecinde Halkevleri, Halkodaları, üniversiteler eğitimde önemli kurumlar olarak etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Basın-yayın ve güzel sanatlar da etkin olarak kullanılmıştır (Şeker, 2006: 13). İnönü Dönemi'nin en önemli eğitim kurumu ise Köy Enstitüleri olmuştur. 1940 yılında kırsal kesime öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan Köy Enstitüleri, Türkiye'nin dünya eğitim tarihine kazandırdığı en özgün modellerden biri olarak döneme damgasını vurmuştur. Daha önce kurulan Köy Muallim Mektepleri, Köy Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okulları mevcut öğretmen ihtiyacını karşılamak için yeterli değildi. Köy Enstitülerinin bütün ilköğretim sorununu on beş senede çözmeyi

tasarlayan, eğitim tarihimizde kendinden önce benzeri olmayan yeni bir projeydi (Öztürk, 1996: 125).

İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitüleri Kanun Tasarısı'nı Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gerekçeleri ile sunmuştur (Akgün, <http://www.ismetinonu.org.tr>). Tasarının gerekçesinde verilen rakamlar Türkiye'nin ilköğretim durumunu göstermektedir. Buna göre 1935 yılında yapılan nüfus sayımı istatistiklerine göre; Türkiye'de erkeklerin %23.3'ü, kadınların %8.2'si okuma-yazma bilmektedir. Kanunen ilköğretime devam etmek zorunda olan çocukların şehir ve kasabalarda %80'i, köylerde ise ancak %26'sı okula gidebilmektedir. Üretken nüfusun %81'i köylerde yaşamakta ve çiftçilikle geçinmektedir. 40 bin köyden 31 bininde okul bulunmaması, buralarda görevlendirilecek 20 bin öğretmene ihtiyaç olması, köye öğretmen yetiştirecek Köy Enstitülerinin açılması için gösterilen gerekçelerden en önemlisidir. Belirtilen istatistik sonuçları, ülkenin ilköğretim eksikliği ile ciddi bir biçimde mücadele etmesi gerektiğine işaret etmiştir. Bu mücadelede Köy Enstitüleri az zamanda ve az masrafla kurularak köye öğretmen yetiştirmede başrolü oynamışlardır. 17 Nisan 1940 tarihinde "Köy Enstitüleri Kanunu" kabul edilmiş, böylece Köy Enstitülerinin açılmasına başlanmıştır. Bu Kanun'la hem öğrenci kaynağının köyler olduğu saptanmış hem de 20 yıl köyde çalışma yükümlülüğü getirilerek çocukların eğitim aldıktan sonra köyde tutulmasının yolu bulunmuştur. Enstitülerde öğretim kadrosu ise öğretmen ve usta öğreticilerden oluşturulmuştur. 1943 yılında Eğitim Bakanlığınca Köy Enstitüleri Öğretim Programı hazırlanarak uygulamaya geçirilmiştir. Programda enstitülerde okutulacak dersler Kültür, Ziraat ve Teknik olmak üzere üç başlıkta toplanmış, haftalık çalışma saati 44 olarak belirlenmiştir. 44 saatin 22'si kültür dersleri, 11'i tarım, 11'i teknik çalışmalara verilmekteydi (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008: 46).

Köy Enstitüleri hem kuruldukları bölgenin ekonomik ve kültürel yaşamını etkilemişler, hem de mezunları aracılığı ile bu etkilerini geniş alana yaymışlardır. Ülkedeki tüm köylere ulaşabilmek için bu kurumların Anadolu coğrafyasına dengeli bir şekilde dağıtılmasına dikkat edilmiştir. 1940 yılında açılmaya başlanan Köy Enstitülerinin sayısı kısa sürede 21'e ulaşmıştır. Köy Enstitüleri on yıl içinde ilköğretime 17.341 öğretmen, 8.675 eğitimci kazandırmıştır. Ayrıca Enstitülerde köyler için sağlık personeli de yetiştirilerek köy sağlığının iyileştirilmesine katkıda bulunulmuştur. Açılış sürecinde oldukça olumlu karşılanan bu kurumlar özellikle Türkiye'nin çok partili döneme geçiş

sürecine girmesiyle beraber politika malzemesi yapılmış ve yıpratılmıştır. Enstitülere hem sağ hem de sol kanattan eleştiriler yöneltmiştir. Sağ kanattan enstitüye gelen eleştirilerin büyük kısmı, geleneksel yapıyı rahatsız etmeleri ile ilgiliydi. Kız ve erkeklerin beraber eğitim görmesi yadırganıyordu. Bunun yanında okutulan kitaplar aracılığıyla komünist propagandası yapıldığı ileri sürülüyordu. Sol kesimden gelen eleştiriler ise köylülerin Enstitü ve köy okulu yapım, bakım ve onarım işlerinde çalışmakla yükümlü tutulması ve öğrenciye getirilen yirmi sene mecburi hizmet yükümlülüğüne dayanmaktaydı. Buradan yola çıkarak Köy Enstitüleri, köylülerin ve köy kökenli öğrencilerin üzerine aşırı yük yükleyen, bir köylü sınıfı yaratarak mezunlarını bu sınıfa hapseden, toplumsal hareketliliği engelleyen eşitlikçi olmayan kurumlar olarak eleştirilmişlerdir. 1946'da Köy Enstitülerinin kurucuları olan Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve İlk Öğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç görevlerinden alınmıştır. 1950 yılında Demokrat Parti'nin idareyi ele alması ile beraber bu kurumların kapanma süreci hızlanmıştır. 1950–1951 öğretim yılından itibaren kız öğrenciler ayrı enstitülerde toplanmış ve enstitülerde karma eğitime son verilmiştir (Akgün, <http://www.ismetinonu.org.tr>).

1950-1951 eğitim-öğretim yılında Sağlık Bakanlığı köy sağlık memurlarına ihtiyaç kalmadığını bildirmiş, bunun üzerine Köy Enstitülerinde sağlık kolları tümüyle kapatılmış ve köy çocuklarının köy sağlık memuru olma fırsatları ellerinden alınmıştır. 1947'de Enstitülerin programlarında değişiklik yapılmış, programdan psikoloji ve sosyoloji gibi dersler kaldırılmış, yabancı dil eğitimi seçmeli hale getirilmiş, birçok dersin saati azaltılmıştır. 1953'te program tekrar değiştirilerek yeni programa Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı adı verilmiştir. Üst üste gelen bu değişiklikler sonucu Köy Enstitülerinin özgün özellikleri ortadan kaldırılmış, 1954'te Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okulları "İlk Öğretmen Okulları" adı altında birleştirilmiş, böylece Köy Enstitüleri resmen kapatılmıştır (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008: 48).

19 Şubat 1932 yılında gönüllü halk eğitim kuruluşları olan Halkevleri İnönü Dönemi'nde sayısal olarak daha da çoğalmış ve etkinliğini sürdürmüştür. Halkevleri, Cumhuriyet yönetiminin dünya görüşünü aydınlar ve mahallî önderler aracılığıyla halka götürme, yaygınlaştırma, tanıtma ve toplumun kültür yapısını canlandırma denemesi olarak görülmüştür (Katoğlu, 2002: 433). 1940 yılından sonra köylerde Halkevi çalışmalarını içine alacak küçük Halkodaları kurulmaya başlanmıştır. Halkevleri ve Halko-

daları CHP'nin ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştür (Koçak, 1996: 106). Halkevlerinin açılmasındaki temel amaçlardan birinin tek parti olan CHP'nin ilkelerini benimsetmek olduğu düşünülmekteydi (Güneş ve Güneş, 2003: 47). Bununla beraber, Halkevlerinin siyasi kurumlar olmadığını, CHP bünyesinden büsbütün ayrı, siyasi çalışmalarından uzak, fakat idare bakımından partiye bitişik olduğunu, Halkevlerinde Cumhuriyet'in laik karakteri başta olmak üzere, rejimin siyasi dayanağının titizlikle işlendiğini savunanlar da bulunmaktadır. Bu kurumlar CHP'nin siyasal bir eğitim örgütü olarak görülmüştür. Demokrat Parti iktidara geçtiğinde, 1951 yılında Halkevlerinin kapatılması için her türlü menkul ve gayrimenkul varlıkların hazineye intikal ettirilmesini öngören 5830 sayılı Kanun'u kabul ederek bu kurumları kapatmıştır.

İnönü Dönemi'nde üniversiteler ile ilgili çalışmaların yapıldığı da görülmüştür. Üniversiteler Kanunu bu dönemde yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de üniversitelerin gelişiminde en önemli aşamalardan biri 1946 yılındaki çağdaş ve evrensel anlamdaki bir üniversite anlayışının ürünü olan 4936 sayılı "Üniversiteler Kanunu"dur. Bu Kanun'la üniversiteler özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleri olarak tanımlanmıştır (RG, 1946). Özerklik bu defa Kanun'la üniversitenin bir parçası kılınmış, böylece Atatürk Dönemi'nde laik ve Batılı düşünce yapısına ve ülkenin siyasi yapısına uygun hale getirilen üniversitelerin, İnönü Dönemi'nde siyasi kontrolden çıkarılması sağlanmıştır. 1946'da üniversite özerkliğinin kabul edilmesi, bilimsel gelişme açısından bir reform özelliğindedir.

1945'ten sonra çok partili siyasi yaşama geçilmesiyle birlikte demokratikleşme konularına ilgi artmış, eğitimde demokratik ve özgür olma hükümet programlarında da yerini almıştır. Bu gelişme demokratikleşmenin eğitime yansımaları olarak kabul edilebilir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin Sovyet Rusya rejimine karşı Amerika ile yaklaşması, Türkiye'deki politikaları liberalleşme, özelleşme, girişimciliğin desteklenmesi yönünde etkilemiştir. Demokratik eğitim kavramı eğitim amaçlarına daha fazla nüfuz etmiş, parti ve hükümet programlarında öğrencilerin demokratik ve girişimci olmalarının önemi üzerinde durulmuş (Delipınar, 2003: 19), Türk çocuklarında teşebbüs ruhu ve demokrasi bilincinin yerleştirilmesi istenmiştir (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008: 41). Türk çocuklarının demokrasi bilincine ve teşebbüs ruhuna sahip insanlar olarak yetiştirilmesi yolundaki direktifler, Türkiye'nin 1946 yılından itibaren liberalleşme-

ye doğru gidişiyile birlikte millî eğitimde ortaya çıkan bir amaç değişikliğinin göstergesidir (Başar, 2004: 408).

1938-1950 döneminde CHP'nin önderlik ettiği hümanizm, halk tarafından gelekselliğin alternatifi olarak yorumlanmış, bu düşünceyi haklı çıkaracak uygulamalar da aynı dönemde başlamıştır. Böylece eğitim ve kültür hayatının, siyasal hayat tarafından yönlendirilmesi de amaçlanmıştır. Halkevleri, Halkodaları ve Köy Enstitüsü gibi uygulamalarla da, yönetimde egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu görüşü yerine, partiye ait devlet anlayışıyla halk, partinin istekleri doğrultusunda yetiştirilmeye çalışılmıştır (Şeker, 2006: 17).

Eğitimde hümanizm hareketinin olumlu yönleri yanında, eleştiri getirilen yönleri de bulunmaktadır:

“Hümanistleştirme politikasının Avrupa tarihinde oynadığı rolü çok farklı tarih ve sosyal yapıdaki Türkiye için oynayamadığı, Atatürk döneminden gelen millî kültür ve heyecanı ve milliyetçilik arzusunun zayıflatarak telafisi zor zararlar verdiği ileri sürülmüştür. Atatürk'ün millî tarih ve millî kültüre dayalı olarak geliştirdiği eğitim politikasının, bu dönemde “kültürde hümanizm” teziyle millî köklerden kopartılarak Greko-Latin kaynaklara dönüştüğü, bunun millet olma sürecine indirilmiş en büyük darbe olduğu belirtilmiştir.” (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008: 42).

1939–1945 yılları arasında II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri, 1945 ve sonrasında ise çok partili döneme giriş sürecindeki belirsizlikler eğitime olumsuz şekilde yansımış olmasına rağmen, bu dönemde öğretmenlerin özlük hakları iyileştirilmiş, üniversitelere özerklik verilmiş, ilköğretim, ortaöğretim öğrenci ve öğretmen sayılarında niceliksel artış sağlanmış, özellikle ilköğretimde önemli adımlar atılmıştır. 1948'de tüm ilköğretim giderleri ve öğretmenlerin maaşları genel devlet bütçesi içine alınmış, böylece hükümet programlarında da üzerinde durulan öğretmenlik mesleğinin çekici hale getirilmesi yolunda önemli bir gelişme sağlanmıştır. 1945'ten sonra ülkede çok partili bir yaşama geçildiğinde eğitimde demokratikleşmeye daha sık vurgu yapılmıştır. Sonuç olarak, çok büyük ölçüde Atatürk ilkelerini ve devrimlerini eğitim kurumlarına yansıtan ve başarılar sağlayan bir dönem olarak benimsenmiş, çok partili siyasal sisteme geçiş sürecine kadar eğitimde laikliğin tavizsiz bir biçimde egemen kılındığı bir evre olmuştur. Ancak 1945'te çok partili döneme geçişle beraber, 1946–1950 döneminde CHP hükümetleri, programlarında Cumhuriyet'in temel niteliklerini korumayı vurguladıkları

halde, Köy Enstitülerinin yıpranmasına göz yummuş, Millet Mekteplerini kapatmışlardır. Bunların yanında 15 Şubat 1949'da ilkokul programlarına isteğe bağlı din dersleri eklenmiş, hem kuran kursları hem de imam hatip liseleri açılmıştır. Böylece dönemin sonlarında daha önceki hükümet programlarından farklı ve çelişkili bir sürece girilmiştir. İsmet İnönü 1966 yılındaki bir konuşmasında kendisinden sonra Türk ulusuna bırakacağı iki eser ile övüneceğini, bunlardan birisinin çok partili hayat geçiş, diğerinin ise Köy Enstitüleri olacağını ifade etmiştir (Yüce, 2008: 98).

4.2.2. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası

Dil Devrimi ile Türk dili, gelişimine engel olan bağlardan kurtulmuş, kendi yapısı ve kendi kurallarıyla gelişerek yeni bir boyut kazanmıştır. Gerçekleştirilen bu Dil Devrimi ile yazı dili, konuşma diliyle birleşmiş, yabancı etkilerden sıyrılarak öz benliğine kavuşmuştur (Altan, 2003: 52).

Millet, ulusal dilinin değerini anlamış, aydınlar devrimi yaymaya ve ana dilleriyle en uygun eserlerini vermeye başlamıştır. Atatürk, Cumhuriyet Dönemi'nde uygulanan dil politikasının savunucusu olmuş, yol göstermiş ve bütün devlet kurumlarının dil konusunda gereken özeni göstermesini sağlamıştır. Atatürk, Türk dilinin, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilatının dikkatli ve alakalı olmasını istediğini belirtmiştir. Türk dilinin yabancı unsurlarla dolu olmasını, ulusun yabancı bir devletin egemenliği altına girmesi ile bir tutan Atatürk, yıllar boyunca ihmal edilmiş ve kısırlaştırılmış Türkçeye hak ettiği değeri kazandırabilmek için geceli gündüzlü çalışmış, dil konusu ile ilgili kitaplar okumuş, kuramlar üretmiş, yeni kelimelerin dile katılması safhasına bizzat dâhil olmuştur (Altan, 2003: 57).

1932-1934 yılları arasında Türk dilinin özleştirilmesi için çoğu yabancı kelime, Türkçe köklerden yapılan yeni kelimelerle değiştirilmiştir. Ancak bu konuda bir gerçeği de belirtmek gerekir. "12 Temmuz 1932'den 1934'e 1310 sayfalık Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi'nin çıkmasına kadar Türkiye'de Türk Dil Kurumunda bir tasfiyecilik veya öztürkçecilik olayı yaşanmıştır." (Sertkaya, 2001). Bu dönemde dili özleştirme çalışmalarında aşırılığa kaçıldığı söylenebilir. Çünkü neredeyse hemen her kelimenin Türkçe olup olmadığı sorgulanmış, eğer kelime Türkçe değilse

hemen yerine karşılık aranmıştır. Böyle bir çalışma yapılırken işin erbabı olmayan kişilerin de işe karıştığı görülmüş, böylece dilde uydurma kelimelerin sayısı artmaya başlamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir konu da, Arapça ve Farsça kelimeler dilden hızlı bir şekilde atılırken yerlerine Batı'dan pek çok kelime akınının olduğudur. Atatürk, yapılan bu çalışmalarda aşırılığa kaçıldığını anlamış, dil çalışmalarının çıkmaza girdiğini görererek dili çıkmazdan kurtarmanın yollarını aramıştır.

“Atatürk bu konuda Falih Rıfki Atay'a ‘Çocuk! diyor; Türkçe'nin hiçbir yabancı kelimeye ihtiyacı olmadığını söyleyenlerin iddiasını tecrübe ettik. Bir çıkmaza girmişizdir. Dili bu çıkmazda bırakırlar mı? Bırakmazlar. Biz de bu çıkmazdan kurtarma şerefini başkalarına bırakamayız. İşte Atatürk'ün Cumhuriyet Türkçesinde Arapça, Farsça yahut yabancı asıllı kelimelere karşı yapılan tasfiyecilik hareketindeki kanaati budur.” (Sertkaya, 2001).

1934-1936 yılları ise dil çalışmalarının aşırıya kaçılmadan ele alındığı bir dönem olmuştur. 1936 yılında Güneş-Dil Teorisi'nin kabul görmesiyle, halk diline yerleştiği için Türkçede kalması uygun olan yabancı asıllı kelimelerin Türkçe olduğu ispatlanmaya çalışılarak tasfiyeciyi-uydurmacı dil anlayışının önüne set çekilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle 1936-1938 yılları, artık dile çok fazla müdahale edilmediği yıllar olmuştur. “Bu devrenin parolası Atatürk'ün şu sözüdür: *Türkçe'de kalacak kelimelerin aslında Türkçe olduğu izah edilmeli.*” (Sertkaya, 2001).

Atatürk'ün bundan sonra uygulanmasını istediği dil politikası, dilin normal bir şekilde ele alınması, kültür dili durumuna getirilmesi ve gelişip güçlenmesinin sağlanmasıdır. Atatürk'ün ölümünden sonra, Dil Devrimi'ne karşı olanların ortaya çıkması, dil davasının yeniden ele alınmasına yol açmış, dil konusundaki bütünlük bozulmaya başlamış, farklı dil görüşüne sahip olanlar arasında sert tartışmalar yaşanmıştır. Dil Devrimi'ni baştan beri yadırgayanlar, Atatürk'ün ölümünden sonra eleştirilerini yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır. 1938-1950 dönemi, Atatürk devrinde bırakılan aşırı özleştirme dil anlayışının yeniden canlandırıldığı bir devir olmuştur. “Atatürk'ün ölümünden sonra dil politikası, devlet idarecilerinin de desteğiyle tehlikeli denemelerden sonra bulunan normal yoldan yaşayan dil anlayışından saptırılmaya başlamıştır.” (Acar, 1983: 195).

1939'da toplanması gereken IV. Türk Dil Kurultayı, Atatürk'ün ölümü ve II. Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle 10 Ağustos 1942'de Ankara'da toplanmıştır. Kurultay'ın onayladığı çalışma programında dikkati çeken en önemli konu, Kurum tarafın-

dan yaratılan öz Türkçenin resmî kurumlardan başlayarak yaygınlaştırılmak istenmesidir. IV. Türk Dil Kurultayı'nda kabul edilen Çalışma Programı'na şu amaçlar yansımıştır: “Dilimizin yabancı kurallardan ve yabancı sözcüklerden temizlenmesi yolundaki çalışmalar ileri götürülerek yazı dili ile konuşma dili arasındaki ayrılıkları en aza indirmek, devlet ve bilim dillerini de Türkçeleştirmek yolunda elden gelen hiçbir uğraşma esirgenmeyecektir” (TDK, 2007: 70).

Devlet, öz Türkçenin resmî kurumlarda yaygınlaştırılması sürecinde yasaklayıcı olmaktan çok, yönlendirici ve teşvik edici bir tutum benimsemiştir. Türk Dil Kurumu tarafından önerilen sözcükler kısa zamanda kullanım alanı bulmuş, hatta gazete ve dergilerde özel dil köşeleri açılmıştır. Bu arada Arapça-Farsça karşılıkları yerine Türkçe köklerden üretilen yeni terimler, 1940 yılından başlayarak okul kitaplarına girmiş, böylelikle bilim dilinin Türkçeleştirilmesinde önemli bir adım atılmıştır (Sadoğlu, 2003: 255-259).

Türkiye’de özellikle 1940’lı yıllardan itibaren Türk diliyle ilgili olarak uygulanacak olan dil politikasında bir belirsizlik yaşandığı görülmüştür. Bu yıllarda yazarlar, aydınlar, dil bilimciler, siyaset adamları, hükümetler uygulanacak olan dil politikasını kendi görüşlerine göre açıklamışlardır. Bunun nedenleri arasında belki de en önemlisi dilin siyasi bir kimlikle ele alınmak istenmesidir. Dil, ister bir siyaset malzemesi olarak kullanılsın, isterse bazı kesimlerin ve kişilerin bakış açılarına göre şekillensin, bunun çok da önemi yoktur, denilebilir. Çünkü önemli olan Türk dilini Atatürk’ün de ifade ettiği gibi güzelleştirmek, geliştirmek, bir kültür ve bilim dili olmasını sağlamak için çabalamaktır.

1940’tan sonra İnönü Hükümeti özleştirmeci bir dil politikası izlemiş ve bir karar alarak 10 Ocak 1945’te Anayasa’nın dilini değiştirmiştir. Amaçlanan şey, Anayasa dilini öz Türkçeleştirmek olmuştur. Buna karşın Hükümetin dil politikasını beğenmeyen muhalif gruplar örgütlenmiş ve düşüncelerini toplantılar düzenleyerek ifade etmeye çalışmışlardır. 1948’de İstanbul Muallimler Birliği’nin, 1949’da ise Hür Fikirleri Yayıma Cemiyeti’nin öncülüğünde gerçekleştirilen dil kongreleri bu nitelikte örgütlü faaliyetlerdir (Sadoğlu, 2003: 262).

“Dilin arılaştırılması ve yalınlaştırılması tartışmaları 1948 senesinde Atatürk müdahalesinin ilhamlarıyla yeni baştan gündeme getirildiğinde, yeni sözcükler üretmek ve önermek merakı adeta doruk noktasında idi. Hatta 1948 senesinde böyle bir arılaştırma, yalınlaştırma hadisesinden ötürü, önerilen sözcükler karşı-

sında bazı muhafazakâr, bazı tutucu kesimler böyle bir dil özdeşirmesi, dil arılaştırması, yalınlaştırılması girişiminin açıkça milli değerlerimizi tahrip etmeye yönelik sinsi bir teşebbüs olduğunu ifade etmişlerdi.” (Karakoyunlu, 2002: 84).

Türk Dil Kurumu ve devlet idarecilerinin dil konusundaki uygulamalarından rahatsızlık duyan Muallimler Birliği, 14 Ekim 1948’de bir kongre tertipleyerek dil konusundaki düşüncelerini açıklamıştır. Bu kongrede mevcut dil planlaması ve Türk Dil Kurumunun konumu ile Kurumun dile müdahalesi ve onun arkasındaki devlet desteği eleştirilmiştir. Türk dilinin ilim dışı zorlamalarla karşı karşıya kaldığını, dilin siyasi amaçlarla yönlendirildiğini ifade eden Muallimler Birliği’nin ele aldığı konular özetle şu şekildedir:

- 1-Dilimizin sadeleşmesine daha fazla müdahale edilmemelidir.
- 2-Yeni yapılan kelimelerin, ilim ve teknik terimlerinin yetkili kişilerce dilimizin yapısına uygun olarak yapılması gereklidir.
- 3-Ders kitaplarına kadar giren uydurma kelimelerin eğitimi aksattığı için böyle bir uygulamaya meydan verilmemesi gerekir.
- 4-Hızlı ve aşırı bir özleştirme ile yeni Türk nesilleri millî kültür kaynaklarımızdan mahrum bırakılmamalıdır.
- 5-Dile politika karıştırılmamalıdır (Acar, 1983: 199).

4.2.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası

1938 yılından 1950 yılına kadar 9 hükümet kurulmuştur. Kurulan bu 9 hükümet de tek parti iktidarlarıdır.

II. Bayar Hükümeti Programı’nda eğitim ve dil konusunda bir bilgi yer almamıştır. 25 Ocak 1939’da kurulan I. Saydam Hükümeti Programı’na göre Hükümetin eğitim politikasının başlıca hedefi “Türk çocuğunu ahlakı temiz, ruhça ve bedence sağlam, milletine, vatanına, Cumhuriyet’e ve inkılâba sadık yetiştirmek”tir. Hükümetin eğitim işlerinde tutacağı esaslı yolun ise “Türk çocuğunu daha ilk tahsil yaşında iken mektebe alarak zekâ, yetenek ve faaliyetine uygun bir silsile takip ettirmek, memleketin ilim, sanat, pratik hayat ve teknik faaliyet sahalarında eleman ihtiyacını onların yetişkin varlıkları ile karşılamak” olduğu ifade edilmiştir. Mevcut liseleri, nitelikçe olgunlaştırmak ve yüksek tahsil müesseselerini tam hazırlayıcı mektepler haline getirmek amaçlanmış,

Ankara ve İstanbul üniversiteleri ile diğer yüksek tahsil mekteplerinin gelişmelerinin yakından takip edileceği vurgulanmıştır. Yine tarih ve dil inkılâbının millî ruhun doğuşuna ve kuvvetlenmesine verdiği hızın artırılacağı belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 320). II. Saydam Hükümeti Programı'nda ise eğitim ve dil konusunda açıklayıcı bir bilgi yer almamış, Hükümetin şimdiye kadar olduğu gibi Cumhuriyet Halk Partisinin programını tahakkuk ettirmek için çalışacağı ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 340). 9 Temmuz 1942'de kurulan I. Saraçoğlu Hükümeti de evvelkiler gibi Cumhuriyet Halk Partisi programını hassasiyetle ve dikkatle tatbik çalışacağını bildirmiştir. Program'da Türk gençlerinin; müstakil ve hür bir vatana sahip olma, şuurlu ve müteccanis bir millete mensup olma, memleketi müspet ilimlerle idare etme ve vatanın hayat ve servet membalarının memleketin elinde görme isteklerinin Cumhuriyet'le birlikte birer birer gerçekleştiği belirtilmiştir. Kurulmuş olan Köy Enstitülerinin köyleri ve köylüyü kalkındırdığından bahsedilmiş, toprağın, sanatın ve tekniğin sadece bilginin emrine verileceği söylenmiştir. Yüzbinlerce Türk gencinin tek bir yoldan aynı hedefe yürümek için hazırlandığı da hükümet programında vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 366).

9 Mart 1943'te kurulan II. Saraçoğlu Hükümeti Programı'nda, Program'ın I. Saraçoğlu Hükümetinin tam bir devamı olduğu ve Halk Partisi programının uygulamaya devam edileceği bildirilmiştir. Hükümet, bir an önce bilgili ve verimli vatandaş sayısını arttırmak için bütçeden ayrılan paydan en büyük payın eğitime ayrıldığını belirtmiş, on sene evvel 10 milyon lira olan eğitim bütçesinin gelecek sene 43 milyon olacağını duyurmuştur. Program'da on sene önceki öğrenci sayıları ile o günkü öğrenci sayıları karşılaştırılmış ve öğrenci sayılarında gözle görülür bir artış olduğu anlatılmıştır. Buna göre; üniversite öğrencisi sayısı on sene evvel 7.000 iken 16.600'e, lise öğrencisi sayısı on sene evvel 6.800 iken 30.000'e, ortaokul öğrencisi sayısı on sene içinde 35.000'den 100.000'e, ilkokul öğrencisi sayısı on sene içinde 525.000'den 970.000'e, teknik öğretim öğrencisi sayısı üç sene içinde 9.000'den 14.500'e ve köy enstitüleri öğrencisi sayısı da dört sene içinde 3.000'den 12.000'e ulaşmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 393).

7 Ağustos 1946 ile 10 Eylül 1947 yılları arasında iktidarda kalan Peker Hükümeti Programı'na göre; millî servetlerin en değerlisinin millî zekâ olduğu, devlet çalışmalarının verimini en üstün dereceye ulaştırmak için devletin bütün hizmet ve vazife unsurlarında millî zekânın işleminin temin edilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Neziroğlu

ve Yılmaz, 2013: 413). Hükümetin öğretim ve eğitim çalışmalarında izleyeceği yolun “öğretimin her kademe ve çeşidindeki Türk gençliğinde millî duygunun kuvvetlenmesi ve gençlere Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, övünülecek Türk tarihinin öğretilmesi” olacağı belirtilmiştir. Bütün okulsuz köylerin okula kavuşturulması için öğretmen yetiştirme faaliyetine paralel ve bununla ahenkli bir şekilde ortalama 10 yıllık bir süre içinde tamamlanacak surette Bakanlar Kurulunca teferruatlı bir uygulama planına bağlanacağı, köy okullarını yapmak işinde köylüyü bizzat çalıştırma sistemine devam edileceği, ancak bu okulların kereste, kiremit, cam, çivi gibi para ile satın alınması gereken malzemesini devletin temin edeceği bildirilmiştir. İlkokulları bitiren köy çocuklarını, köyde işe yarar bir meslek sahibi yapmak üzere bölge okullarının teşkiline devam edileceği, Köy Enstitülerinden çıkan gençlerin kendilerinden beklenen hizmeti başara-cak surette bilgi ve tam bir millî duygu içinde yetişmelerine dikkat edileceği ifade edilmiştir. Şehir ve kasabalardaki ilkokul yapımının da köylerdeki esaslara benzer usullere bağlanacağı, teknik öğretim kurumlarının mevcut plana göre geliştirilmelerine devam edileceği, okulu bulunmayan yerlerden gelecek öğrencilerin tahsilini kolaylaştırmak için okullu merkezlerde öğrenci yurtlarının çoğaltılmasına çalışılacağı, her çeşit ve derecedeki okulların öğretim araçlarının ve laboratuvarlarının tamamlama gayretlerinin artırılacağı belirtilmiştir. Üniversitelere verilmiş olan özerklik içinde gelişmelerine dikkat edileceği, liseleri bitirip olgunluk imtihanlarını vermiş olan gençlerin, burslu veya yatılı olanlara ait müsabaka dışında üniversite fakültelerine ve yüksekokullara girebilmelerini önleyen kayıtlar ve imtihanların kaldırılacağı söylenmiştir. Öğretimin her derecesi için ihtiyacı karşılayacak sayıda ve ehliyetinde öğretmen yetiştirme işinin dikkatle göz önünde bulundurulacağı, bu maksatla öğretmen okullarının teşkilat ve programlarında ihtiyaca göre uygun düzeltmeler yapılacağı, kasaba ve şehirlerin ortaokul ihtiyacını gidermek için gereken öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine önem verileceği vurgulanmıştır. Program’da Ankara’da büyük bir millî kütüphanenin kurulması için gereken çalışmalara hemen başlanacağı ve memlekette artan okuma alâkasını karşılayacak kitaplıklar açılacağı ve mevcutların geliştirileceği planlanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 423-424).

Peker Hükümetinden sonra kurulan I. Saka Hükümeti, bütün icraatında Halk Partisi programına bağlı kalacağını ve millî eğitimin gelişme şartları üzerinde ehemmiyetle duracağını bildirmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 490). I. Saka Hükümetinin devamı olan II. Saka Hükümeti, programında; yurdun medeniyet ve refah yolunda ilerle-

mesini halk iradesine dayanan bir idarenin devamında gördüğünden kanunlarda, sosyal ve politik hayatta olduğu gibi her dereceli okullarda da demokratik terbiyenin yerleşmesine ehemmiyet verileceğini ifade etmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 590).

16 Ocak 1949'da iktidara gelen Günaltay Hükümeti, din öğretiminin isteğe bağlı olması esasına sadık kalarak vatandaşların çocuklarına din bilgisi vermek haklarını kullanmaları için gereken imkânları hazırlayacağını, fakat laiklik prensibinden taviz verilmeyeceğinden bahsetmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 681).

4.2.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

1938-1950 yılları arasında millî eğitim şûraları dört kez toplanmış, şûrada belirtilen önemli görüş ve kararlar aşağıda belirtilmiştir.

4.2.4.1. I. Millî Eğitim Şûrası (17-29 Temmuz 1939): 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında toplanan I. Millî Eğitim Şûrası'nda, Cumhuriyet eğitiminin plan ve esasları, her derece ve türdeki eğitim kurumlarının yönetmelik ve müfredat programlarının incelenmesi konuları gündeme alınmış, şûranın açılış konuşmasında özellikle bütün Maarif Teşkilatının tam ve mükemmel bir uzviyet alabilmesi için her bir parçasının birbiriyle alakalı, birbiriyle münasebetli bir surette işlemesi lazım olduğu vurgulanmıştır. Şûra'da alınan kararlar şu şekilde belirtilmiştir:

1. Üç sınıflı köy okulları beş sınıfa çıkarılmıştır.
2. Okullarda derslerin öğleden önceye alınması ve öğle sonralarının ortaokullarda isteğe bağlı, liselerde mecburi olarak öğretmenlerin yönetiminde serbest ve ortak faaliyetlere ayrılması konusunda yapılan öneriler kabul edilmiştir.
3. Ortaöğretim kurumlarının il ihtiyacına göre bir planı hazırlanmıştır.
4. Şûra'ya getirilen konulardan en önemlisi okul ders kitaplarıyla ilgili olmuş ve tek tip kitap (devlet kitabı) sistemine gidilmesi teklif ve kabul edilmiştir.
5. Yüksekokul ve fakülteler Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır (MEB, 1998: 20-21).

4.2.4.2. II. Millî Eğitim Şûrası (15-21 Şubat 1943): Şûra'nın açış konuşmasını yapan dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, toplantının amacını şu sözlerle ortaya koymuştur:

“Millî kültürümüz denildiği zaman, bunda, her Türk'ün şahsiyeti ve manevi varlığı demek olan ahlâkı; Türklüğün en mahrem varlığını teşkil eden ve düşünmek dediğimiz büyük insanlık işlevinin özü olan dili ve dilimiz Türk dilinin; millî varlığımızın tarihin en eski kaynaklarından bugüne doğru yürüyüşünde hangi yollardan geçtiğini, hangi kıtalarda medeniyet durakları kurduğunu ve insanlığa neler getirip nasıl hizmet ettiğini gösteren Türk tarihini, üç unsur olarak görüyoruz. İkinci Maarif Şûrası'nı bu üç ilke üstünde düşünmeye, bu konuda fikir birliği yapmaya daveti lüzumlu ve faydalı bulduk.” (MEB, 1998: 23).

II. Millî Eğitim Şûrası, “okullarda ahlâk terbiyesinin geliştirilmesi”, “bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmaları veriminin artırılması”, “Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelenmesi” gibi gündem maddelerini görüşmek üzere 15-21 Şubat 1943 tarihlerinde toplanmıştır.

“Bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmaları veriminin artırılması” başlığı altında ele alınacak konular;

- a) Türkçe ve bilhassa yazma öğretiminin daha verimli olacak bir hâle getirilmesi için gereken tedbirlerin belirlenmesi,
- b) Okullarda ve resmî, hususi yayın alanında imla birliğini kolaylaştırma yollarının tayini,
- c) Yeni terimlerin yükseköğretimde yayılması yollarının kesin bir esasa bağlanması, şeklinde belirtilmiştir (MEB, 1998: 22).

Şûra sonucunda bütün eğitim kurumlarında ana dili çalışmalarında verimin artırılması için gereken özenin gösterilmesi konusu karara bağlanmıştır.

4.2.4.3. III. Millî Eğitim Şûrası (2-10 Aralık 1946): 2-10 Aralık 1946 tarihinde toplanan III. Millî Eğitim Şûrası'nın çalışmalarında mesleki ve teknik öğretim meseleleri üzerinde durulmuştur. Şûra'nın gündem maddelerini, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının program ve yönetmelikleri ile aile ve okul arasında iş birliği sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması maddeleri oluşturmuştur (MEB, 1998: 25).

4.2.4.4. IV. Millî Eğitim Şûrası (23-31 Ağustos 1949): Şûra'nın açılış konuşmasında ortaokullarda ve liselerde yetişen çocuklarda formasyon eksikliği olduğu belirtilmiş, bu eksikliğin birtakım metot ve müfredat kusurlarından ileri geldiği söylenmiştir. Ortaokullarda ve liselerde okutulan konuların hayatla ilgisinin olmadığı, memleket gerçeklerinden uzak olduğu vurgulanmıştır. İlave olarak demokrasi eğitimi ve fikrinin de yeni nesle aşılması gerektiği bildirilmiştir. Bu konularla ilgili toplanan Şûra'nın gündem maddeleri;

- 1- 1948-49 ders yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilkököl programının incelenmesi,
- 2- Yeni ortaokul programı projesinin incelenmesi,
- 3- Lise ders konularının dört yıllık teşkilata göre tespiti,
- 4- Ortaokullara ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi,
- 5- Eğitim ve öğretimde dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesi, olarak belirlenmiştir.

Şûra çalışmaları sonucunda;

- Yeni ortaokul programı projesinin incelenmesi,
- Lise ders konularının dört yıllık teşkilata göre tespiti,
- Ortaokullara ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi,
- Eğitim ve öğretimde dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesi,
- Öğretmen yetiştiren kurumların programlarında gerekli değişikliklerin yapılması,
- Köy enstitüleri ile ilk öğretmen okullarının öğretmenlerinin aynı kaynaktan yetiştirilmesi amacıyla birleştirilmesi,
- Ortaokullarda eğitim öğretimin anlayış ve uygulanış bakımından ilkökullara yaklaştırılması, bu iki kuruluş arasında paralellik ve ahenk sağlanması,
- Öğrencilerin hayata atılımları, meslek okullarına gitmeleri, liseye devam etmeleri hâllerinde kendilerine gerekli olan bilgi ve becerilerin kazandırılması,
- İmtihanların objektif esaslara göre yapılması, kararlaştırılmıştır (MEB, 1998: 27-29).

4.2.5. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler

4.2.5.1. 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu (1940): Kanun'a göre köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde Bakanlık tarafından köy enstitüleri açılacağı bildirilmiştir. Bu enstitülerin öğretim sürelerinin en az beş yıl olacağı söylenmiş, enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve yetenekli köylü çocukların seçilerek alınacağı söylenmiştir. Kanun'un 5. maddesinde, bu müesseselerde tahsillerini bitirerek öğretmen tayin edilenlerin Bakanlığın göstereceği yerlerde yirmi sene çalışmaya mecbur oldukları, mecburi hizmetlerini tamamlamadan meslekten ayrılanların devlet memuriyetlerine ve müesseselerine tayin edilemeyeceği hükmü yer almıştır. Köy enstitülerinden mezun öğretmenlerin, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görecekları, ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik edecekleri ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin edecekleri ifade edilmiştir (RG, 1940: 13682).

4.2.6. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansıması

Bu dönemde Türkçe dersi için tek öğretim programı hazırlanmış, Türkçe dersi bu programa göre düzenlenmiş ve işlenmiştir. Bu dönemde hazırlanan program 1949 Ortaokul Türkçe Programı'dır. 1949 Programı İnönü Dönemi'nde hazırlanmış, Menderes Dönemi'nde de uygulamada kalmıştır.

İnönü Dönemi eğitim politikaları, Atatürk Dönemi'nde uygulamaya konulan politikalarla benzerlik göstermiştir. Laik ve modernleşmeye yönelik bir eğitimin hedeflendiği İnönü Dönemi'nde eğitim anlayışı, Atatürk Dönemi'nde olduğu gibi, bu dönemde de öncelikle kalkınma ve modernleşme problemi olarak ele alınmıştır. 1940 yılından itibaren millî, laik ve hümanizm anlayışlarının eğitim programlarına yansıması hedeflenmiştir. Öğretimin her kademe ve türünde Türk gençliğinde millî duygunun kuvvetlenmesi ve gençlere Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, iftihar edilecek Türk tarihinin öğretilmesi öğretim ve eğitim çalışmalarının esası olmuştur. Okulun bir

eğitim süreci olduğu gerçeğinden hareketle öğretim programlarının genel, özel amaçlarının, hedeflerinin ve öğretim stratejilerinin belirlenmesi gerektiği anlayışı önem kazanmıştır. 1945'ten sonra çok partili siyasi yaşama geçilmesiyle birlikte demokratikleşme konularına ilgi artmış, eğitimde demokratik ve özgür olma hükümet programlarında da yerini almıştır. Böylece demokratikleşmenin eğitime yansması, demokratik terbiyenin yerleşmesi hedeflenmiş, Türk çocuklarında teşebbüs ruhu ve demokrasi bilincinin yerleştirilmesi istenmiştir.

İnönü Dönemi'nde dil politikalarının hedefi genel olarak; bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmalarının veriminin artırılması, dil inkılâbının amaçlarının gerçekleştirilmesi, Türk dilinin sevdirmesi ve kullanmada güven kazandırılması, imla birliğinin sağlanması, yazma öğretiminin verimli hale getirilmesidir.

Eğitim ve dil politikalarının Türkçe öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansması, bu genel hedefler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

4.2.6.1. 1949 Ortaokul Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri: Program, "Amaçlar", "Türkçe Dersinin Bütünüyle İlgili Açıklamalar", "Okuma", "Söz ve Yazıyla İfade", "Dilbilgisi", "İmla", "İnşat", "Yazı" ana başlıklarından oluşmuştur.

Program'ın başında Türkçe dersinin amaçları açıklandıktan sonra, Türkçe dersinin bütünüyle ilgili açıklamalar kısmında bu dersin öğrencinin;

- a) Dil bilgisi öğrenimindeki "ayrıntıları inceleyerek kurala varma" çalışmalarıyla "muhakeme"sini,
- b) Güzel metinlerin zevkini tattırarak "duygu"sunu,
- c) Türlü metin çalışmalarıyla "isabetli karar verme" yeteneğini,
- d) Okuma ve bilhassa yazma çalışmalarıyla "imgelem"ini,
- e) Söz ve yazıyla ifade konusundaki türlü çalışmalarla da "güzel konuşma ve yazma alışkanlığı" yeteneklerini geliştireceği belirtilmiştir.

Türkçe dersinin amaçlarını gerçekleştirmek için, diğer programlarda olduğu gibi bu Program'da da sadece Türkçe öğretmenlerinin değil, diğer öğretmenlerin de titiz olması gerektiği bildirilmiştir.

Uygulamada kolaylık için okuma, yazma, dil bilgisi, imla gibi ayrı bölümlerde görülen Türkçe dersleri arasında sıkı bir bağlantı bulunacağı ve bu derslere birbirini

tamamlayıcı birer bütün olarak bakılacağı, ancak bu işler yapılırken her dersin kendine ait tekniğinin birinci planda kalacağı anlatılmıştır.

Türkçe dersi bütününe her bölümünde daima bu yaşlardaki çocuk gelişiminin göz önünde tutulması, verilen bilgilerle misallerin öğrencilere yabancı kalmamasına dikkat edilmesi, “Türkçe dersleri bir bilim değil, bir sanat gibi öğrenilmelidir” ilkesinin uygulanması ve derslerin teorik olmaktan çok pratik bir şekilde geliştirilmesi istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 266-267).

Okuma genel başlığının altında; okumanın amacı, okuma ile ilgili açıklamalar, sesli ve sessiz okuma hakkında bilgiler yer almıştır. Okumanın her türlü öğrenim alanında önemli bir rolü olduğu, okulda öğrenimin büyük ölçüde okumaya dayandığı, okul hayatından sonra da bütün ömür boyunca okumaya başvurulacağı göz önünde tutularak bu öğrenime önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Program’da söz ve yazıyla ifadenin amacının; öğrencilere gördüğünü, yaşadığını, duyduğunu, tasarladığını, okuduğunu ve düşündüğünü söz ve yazıyla doğru, maksada uygun ve güzel olarak anlatma yetisini kazandırmak olduğu belirtilmiş; söz ve yazıyla ifade konusunda açıklamalarda bulunulmuştur. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıflardaki yazma konuları ayrı ayrı belirtilmiş, yazma çalışmalarının düzeltilmesi ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Program’da dil bilgisinin amacının; öğrencilere Türk dilinin konuşma, yazma ve okuma ile ilgili ana kurallarını sezdirip ana dilini kullanışta güven kazandırmak olduğu ifade edilmiş, işlenecek dil bilgisi konuları maddelendirilmiştir. İlkokulda olduğu gibi ortaokul dil bilgisinin de “öğrenilmek” için değil “kullanılmak ve uygulanmak” için verilmekte olduğu, bu sebeple onları çocuğun ezberine tarif etmesine değil, öğrenip kullanmasına, öğrendiklerini devamlı olarak kullanıp kullanmadığına, unutup unutmadığına dikkat edilmesi gerektiği izah edilmiştir. Dil bilgisi dersine ait bilgilerin ortaokulun her sınıfında konuşma ve yazmayı besleyecek bir nitelikte verilmesine dikkat edilmesi istenmiş, alıştırmaların çocuğun ilgilendiği konulara ait, onlarda kendi kendine etkinliği uyandıran, hatta kendilerinin yazdıkları metinlerin cümleleriyle yapılacağı anlatılmıştır. İlkokulda olduğu gibi ortaokul dil bilgisinin gelişmesinde de “cümle”nin bir hareket noktası olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu açıklamaların dışında; dil bilgisi, okuma, yazma çalışmalarının beraber yürütülmesi, kurallara bol örnekler üzerinde yeteri kadar durularak varılması, söz ve yazıyla ifade düzeltmelerinden dil bilgisi kural ve terimleri-

nin öğretilmesi hususunda faydalanılması, evvelce işlenen kural ve öğrenilen terimlerin benzer misallerle gerektiğçe tekrarı hususların da sağlanması istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 287-289).

Program'da imlanın amacı, öğrencilere Türk dilindeki kelimelerin doğru yazılışını ve belli başlı imla kurallarını kavratmak şeklinde belirtilmiş, imla yanlışlarının sebepleri maddelendirilerek bunları önlemek için tavsiyelerde bulunulmuştur.

İnşat çalışmalarının amacı Program'da; sanat değeri taşıyan yazılardan öğrencinin ana dili sevgisini artırma hususunda faydalanmak ve kendisine bir sanat heyecanı yaratmak, öğrenciyi bir kalabalık karşısında konuşma ve başarı kazanma heyecanına alıştırmak ondan nefesine karşı itimat hislerini doğurmak ve beslemek olarak açıklanmıştır.

Program'da son olarak Yazı çalışmalarının amacı ve bu çalışmalar hakkında bazı açıklamalar yapılmıştır.

4.2.6.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programı'na Yansıması: 1949 Programı'nın amacı; öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek, metinler yoluyla öğrencinin hayat ve tabiatı tanımaya, bunları sevmesine yardım etmek, öğrencilerde millî heyecanı kökleştiren, insanlığa faydalı, estetik bakımdan değerli düşünce ve sanat eserlerini tanıma yeteneğini geliştirmek; Türk dilini sevdirmek, Türk dilindeki kelimelerin manalarını, doğru yazılış ve okunuşlarını öğretmek suretiyle kelime hazinelerini geliştirmek, dilin kurallarını sezdirerek öğretip Türk dilini kullanmada güven sağlamak ve Türk dili devriminin ortaokul payına düşen amaçlarını gerçekleştirmek olarak belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 265). Sıralanan bu amaçların dönemin eğitim ve dil politikalarıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Türkçe dersinin bütünüyle ilgili yapılan açıklamalar kısmında Türkçe derslerinin amaçlarını gerçekleştirmek ve Türkçe derslerini ilgilendiren yanlışları düzeltmek hususunda bütün öğretmenlerin hassas olmaları istenmiştir. Program'da, Türkçe dersi bütünü'nün her bölümünde daima bu yaşlardaki çocuk gelişiminin göz önünde tutulması gerektiği, verilen bilgilerle misallerin ona yabancı kalmamasına dikkat edilmesi gerektiği söylenmiştir. Bu nedenle onu kendi malı olmayan, yalnız büyüklerin kelimeleri ile onların anlam ve kavramlarını ifade eden bir dil kullanmaya, böyle bir dille konuşup yaz-

maya mecbur etmemek gerektiği belirtilmiştir. Aynı istek, öğrenciye ders kitapları dışında faydalanacağı eserler tavsiye edilirken de ifade edilmiştir. Buna göre ders dışı kitaplar önerilirken öğrencinin seviye ve okuma yönsemesinin göz önünde tutulması ve ona ünlü ve büyükler için önemli olan eserin değil, onun anlayacağı eserin tavsiye edilmesi bildirilmiştir.

Türkçe dersinin kuru bir malumat yığını halinde değil, bilakis öğrencinin anlayıp seveceği çalışmalara yönelten ve umumi formasyonu sağlayan ilgi çekici bir ders halinde geliştirilmesi istenmiştir. “Türkçe dersleri bir bilim değil, bir sanat gibi öğrenilmelidir” ilkesinin uygulanmasının, derslerin teorik olmaktan çok pratik bir şekilde geliştirilmesinin, ilkokullarda başlanan şive ve telaffuz düzeltmeleri üzerinde de durulmasının uygun olacağı söylenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 267).

Eğitim politikasında hedeflenen; millî, laik ve hümanist anlayışların eğitim programlarına yansması ile öğretimin her kademe ve türünde Türk gençliğinde millî duygunun kuvvetlenmesi ve gençlere Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, iftihar edilecek Türk tarihinin öğretilmesi düşüncesinin izlerine 1949 Programı’nda rastlamak mümkündür. Program’ın amaçlarından biri “Öğrencide millî heyecanı kökleştiren, insanlığa faydalı, estetik bakımdan değerli düşünce ve sanat eserlerini tanıma yeteneğini geliştirmek”tir. Türkçe dersleriyle birlikte öğrencilerin kültürel görüş genişliği ve yaşama sevgisi kazanmaları da hedeflenmiştir. Türkçe dersinin bütünüyle ilgili esaslar açıklanırken; fert olarak aile, aile olarak millet gibi daha geniş birliklerle temasın zorunluluğu kadar; millet olarak da başka birliklerin duygu ve fikir mahsullerinden habersiz kalınmayacağı belirtilmesi istenmiş, bu hususu telkin için seçilecek Türk devriminin ilke ve amaçlarına uygun eser ve metinlerin öğretmen kontrolünden geçmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yine bu bölümde Türkçe öğreniminin, edebiyat eserlerini duygu ve fikir bakımından belirtmeyi, fırsat düştükçe Batı yazınına ve tercümelere seviyenin gerektirdiği kadar temas etmeyi, meşhur yazar ve çevirenler hakkında, metinler yoluyla kısa bilgi vermeyi de sağlamaya çalışması ifade edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 265-267).

Okuma dersi ile ilgili yapılan açıklamalarda, öğrencilere tavsiye edilecek kitaplarda göz önünde tutulması gereken hususların; konusunun millet, vatan ve ahlak duygularına aykırı bulunmayıp bilakis bu hisleri beslemesi, hayata karşı iyimserlik, insanlı-

ğa karşı şefkat beslemesi, Türk tarih ve devriminin özelliklerini gösterebilmesi gerektiği belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 271).

6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenciye yazdırılması istenen konulardan bazıları şunlar olup eğitim politikasıyla belirlenen hedeflere uygun olduğu görülmüştür:

- Aileye, hemşerilere, millete ve bütün insanlığa karşı beslenen sevgi ve bağların ifadesi,
- Doğduğumuz memleketi, bütün memleketi ve dünyayı ilgilendiren konular üzerindeki duyguların tesbiti,
- Tarihî, millî kahramanların portre ve hizmetleri hakkında yazılar yazmak,
- Ulusal ve dinî bayramlar, Türk devrimine ait konular,
- Türk devriminin çeşitli safhalarına dair küçük etütlere dayanan yazılar hazırlamak,
- Medeni topluluklarda insanlık hak ve meziyetleri üzerindeki düşüncelerin tespiti,
- Yanlış inançların topluluğun bünyesindeki tahripleri (Temizyürek ve Balcı, 2006: 282-285).

İnşat dersiyle ilgili yapılan açıklamalarda, okunacak yazıların Türk devrimi ve memleket ilkelerine aykırı bulunmaması hususuna dikkat edilmesi vurgulanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 293).

Dönemin eğitim politikası hedeflerinden öğretim programlarının genel, özel amaçlarının, hedeflerinin ve öğretim stratejilerinin belirlenmesi gerektiği anlayışı, 1949 Programı'nda göze çarpmaktadır. Program'da Türkçe programının amaçları, okuma dersinin amaçları, söz ve yazıyla ifadenin amaçları, dil bilgisi dersinin amacı, imla öğretiminin amacı, inşat çalışmalarının amacı, yazı çalışmalarının amaçları ayrı ayrı belirtilmiştir:

“DİLBİLGİSİ: AMAÇ: Öğrencilere Türk dilinin konuşma, yazma ve okuma ile ilgili ana kurallarını sezdirip ana dilini kullanışta güven kazandırmak.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 287).

“İNŞAT

Amaçlar:

1- Sanat değeri taşıyan yazılardan öğrencinin ana dili sevgisini artırma hususunda faydalanmak ve kendisine bir sanat heyecanı yaratmak.

2- Öğrenciyi bir kalabalık karşısında konuşma ve başarı kazanma heyecanına alıştırarak onda nefesine karşı itimat hislerini doğurmak ve beslemek.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 292).

Amaçlar açıklandıktan sonra açıklamalar başlığı altında öğretim programının hedefleri sıralanmış, ayrıca öğretim stratejileri hakkında da bilgiler verilmiştir.

“DİLBİLGİSİ

AÇIKLAMALAR:

İlkokulda olduğu gibi ortaokul dilbilgisi de “öğrenilmek” için değil “kullanılmak ve uygulanmak” için verilmektedir. Bu sebeple onları çocuğun ezbere tarif etmesine değil, öğrenip kullanmasına, öğrendiklerini devamlı olarak kullanıp kullanmadığına, unutup unutmadığına dikkat etmelidir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 287).

“OKUMA

AÇIKLAMALAR:

“Metinlerin incelenişinde, konuların özelliğine göre değişiklikler yapılabilme üzere, şöyle bir yol takibi uygun görülmüştür:

- Metnin alındığı eseri ve yazarını kısaca tanıtmak,
- Metnin doğru, dinleyenleri sıkmayan tatlı bir sesle, pürüzsüz ve akıcı bir şekilde okunmasını sağlamak,
- Metnin genel olarak manasını kavramak ve özetleyebilmek, esas konudan hareket ederek ikinci derecedeki fikirleri ve ayrıntıları bulmak,
- Metnin içindeki kelime ve tabirleri, dil ve ifade özelliklerini açıklamak,
- Dilbilgisi için uygulama yapmaya elverişli cümle ve tabirler üzerinde durarak eski bilgileri tekrarlamak, yeni öğrenilenleri belirtmek,
- Metin üzerinde sorular tertipleme ve bunları cevaplandırma
- Konusu elverişli metinlerden yazma ödevleri hazırlatmak (Bu hususların okuma hızını kesmeden, okumayı sıkıcı bir faaliyet haline getirmeden uygulanması öğretmene bırakılmıştır.)” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 270).

“Okuma parçalarının canlandırılmasında, parçanın konusuna ve edebi türüne göre, ilkokulda görülen:

- Sözle canlandırma,
- Yazı ile canlandırma,
- Resimle canlandırma,
- Somut gereçlerle canlandırma,
- Güzel yazı ile bazı cümleler yazarak canlandırma,
- Temsil yoluyla canlandırma (Dramatizasyon) şekillerinden birisi uygulanabilir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 272).

Öğrencilerde demokrasi bilincinin gelişmesi ve onlarda teşebbüs ruhunun oluşması, eğitim politikasının bir diğer hedefi olarak belirlenmiş ve bu hedef 1949 Programı’nda yer almıştır. Türkçe dersinin bütünüyle ilgili esaslar açıklanırken, her derste olduğu gibi bu derste de ayrıntılara ait bilgilerin bütünü okulda verilemeyeceği, öğrencilerin okuma zevk ve faydasını kavramış, kendilerini ilgilendiren konulardaki eksiklerini kendi çalışmaları ile bulma yoluna girmiş olmalarının yeter görülmesi gerektiği bildirilmiştir. “Öğrencilere türlü konularda bilgi kazandırmak, türlü bilim ve inceleme çalışmalarının gerektirdiği okumalarda edinilen yetenekleri geliştirmek” maddesi,

Okuma dersinin amaçlarından biri olarak belirlenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 268). Okuma dersiyle ilgili yapılan açıklamalarda öğrencinin çeşitli eserleri nasıl okuyacağını öğrenmesi ve bu iş için iyi alışkanlıklar edinmesi tavsiye edilmiştir.

Sözle İfade başlığı altında her çocuğun düşündüğünü ortaya koyabilmesi ve sınıfça bundan faydalanılması için sınıfta iyi bir konuşma düzeninin kurulmasının şart olduğu söylenmiş, öğretmenlerden öğrencilerini:

- a) Söylenenleri sonuna kadar dinlemenin,
- b) Söz alıp sıra bekleyerek konuşmanın,
- c) Başkalarının fikirlerine, kendininkilere uymasa da, saygı göstermenin,
- d) Tenkitleri kabul etmenin,
- e) Düşündüklerini samimi olarak söylemenin, bir terbiye ve bir nezaket işi olduğuna inandırması istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 276).

Yine bu başlık altında ortaokul öğrencisinde aranan sözlü ifade yetenekleri maddeler halinde özetlenirken, öğrencinin demokrasi bilinci ve teşebbüs ruhu kazanmaları ile ilgili şu maddeler göze çarpmıştır:

- Çeşitli konularda söz söylemek üzere topladığı maddeleri tasnif ve tertip edebilmek,
- Bu tasnif edilmiş maddeleri bir sınıfa, bir topluluğa ezberden veya notlarına bakarak ağızdan söylemek,
- Konudan ayrılmamak ve başkaları hakkında nezaketsizlikte bulunmamak şartıyla bir tartışmaya katılabilmek, gerekince bir mesele hakkında fikrini ve bilgisini ileri sürmek,
- Bir guruba hitap etme, bir toplantıyı idare etme alışkanlığını kazanmak,
- Bir yazıyı, yazarın düşünce ve ruhunu karşısındakilere duyuracak şekilde okumak ve açıklamak (Temizyürek ve Balcı, 2006: 277).

Yazıyla İfade başlığı altında öğrencilerin meramlarını düzgün bir şekilde ifade etmeleri için kazanılması istenen alışkanlıklar sıralanmış ve bunlar şu şekilde belirtilmiştir:

- Seviyeye uygun konulardan birisini açık ve okunabilir bir şekilde kaleme almak, fikirlerini bir veya birkaç paragrafla tertip ve tanzim edebilmek,

- Kendisini ilgilendiren bir yazın veya bilim konusunda araştırmalarda bulunmak ve bunları okuyanları ilgilendirecek şekilde yazmak (Temizyürek ve Balcı, 2006: 279).

Öğrencilere yazdırılacak konulardan biri de “erkek ve kız arkadaşlara beslenmesi gerekli karşılıklı saygı duygularının anlatılması” olarak belirlenmiş (Temizyürek ve Balcı, 2006: 284), bunun, öğrencilerde demokrasi bilinci kazandırma hedefine yönelik olduğu görülmüştür.

İnşat çalışmalarının amaçlarından biri Program’da “öğrenciyi bir kalabalık karşısında konuşma ve başarı kazanma heyecanına alıştırmak onda nefesine karşı itimat hislerini doğurmak ve beslemek” olarak yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 292).

Dönemin eğitim politikalarının olduğu gibi dil politikalarının izlerine de 1949 Programı’nda rastlamak mümkündür. Program’ın amaçları sıralanırken;

- Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, onlarda yaş ve seviyelerine göre yazılmış faydalı kitap ve yazıları arama, bulma ve okuma için devamlı bir ilgi uyandırmak,
- Türk dilindeki kelimelerin manalarını, doğru yazılış ve okunuşlarını öğretmek suretiyle onların kelime hazinelerini, yaş ve seviyeye uygun bir şekilde ve ilkokula nispetle daha fazla zenginleştirmek,
- Dilimizin bağlı olduğu ana kuralları sezdirip öğretmek, onlara Türk dilini kullanmada güven sağlamak,
- Türk dili devriminin ortaokul payına düşen amaçlarını gerçekleştirmek (Temizyürek ve Balcı, 2006: 265).

maddeleri dil politikasıyla hedeflenen ana dili çalışmalarının veriminin artırılması, öğrenciye Türk dilini kullanmada güven kazandırılması, dil inkılabının amaçlarının gerçekleştirilmesi, yazma öğretime ve imlaya önem verilmesi gibi konuların Program’a yansıdığı kanıtlardır. Bu hedefler Program’ın diğer kısımlarında da yer almıştır.

Türkçe dersinin bütünüyle ilgili açıklamalar kısmında öğrencinin ruh gelişmesinde iyi bir ana dili öğretiminin rolünün hiçbir dersle ölçülemeyecek kadar büyük olduğu belirtilmiş, ilkokullarda başlanan şive ve telaffuz düzeltmeleri üzerinde durulmasının uygun olacağı anlatılmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 266). Okuma dersinin amaçlarından birinin Türk dilini sevdirmek ve Türk dili devriminin amaçlarını gerçekleştirmek olduğu ifade edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 268).

Söz ve Yazıyla İfade başlığı altında yapılan açıklamalarda çocuğun süslü ve üsluplu ifadeye, doğru ve düzgün anlatımdan daha çok değer vermesini önlemek gerektiği söylenmiştir. Öğretmenin gereksiz benzetmelere, kelime oyunlarına, edebiyat yapma özentilerine göz yummaması gerektiği belirtilmiş, öğrencilerin Türkçe karşılıkları olan yabancı kelime ve deyimleri kullanmalarına, böyle kelime veya cümleleri heveskârlıkla yazıya geçirmelerine de mâni olması istenmiştir. Dil garabetlerinin ana dile hürmetsizlik olduğunun öğrencilere etraflıca anlatılması söylenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 275-276).

Sözle İfade başlığı altında ortaokul öğrencisinde aranan sözlü ifade yetenekleri maddeler halinde özetlendikten sonra, bunların yanında öğrencinin, kelimeleri tabii, açık ve doğru söyleyerek vurguların hakkını verebilmesi, tatlı, edalı bir sesle konuşabilmesi, dinleyicilerde anlattığı konuya karşı ilgi ve istek uyandırabilmesi de istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 277).

Yazıyla İfade başlığı altında öğrencilerin şahsiyetlerinin gelişmesinde en çok yazma derslerinin rolü olduğu bildirilmiştir. Bu husus göz önünde tutularak öğrenciye gördüğünü, yaşadığını, duyduğunu, tasarladığını, okuduğunu ve düşündüğünü yazıyla doğru, düzgün, maksada uygun ve güzel olarak yazmak yetki ve cesaretini kazandırmak gerekli görülmüştür. Bunun için öğrencinin anlamını kavrayarak kullandığı kelimelerin sayısını çoğaltması, yazacağı kelimeleri, cümle ve fikirleri yanlışsız olarak tertiplemeyi öğrenmesi, imla kurallarını bilerek uygulama alışkanlığını kazanmış bulunması hedeflenmiştir. Açıklanan bu hususlar, öğrencilerin meramlarını düzgün bir şekilde ifade etmeleri için kazanılması istenen alışkanlıklar edinilirken sıralanan maddelerde de yer almıştır:

- a) Okunaklı, pişkin bir yazıyla yazmak,
- b) Yazarken imla kurallarını dikkatle uygulamak,
- c) Dil bilgisi kurallarına uygun yazmak,
- d) Büyük harflere ve noktalama işaretlerine dikkat etmek,
- e) Zengin bir kelime hazinesine sahip olmak (Temizyürek ve Balcı, 2006: 278-279).

Dil bilgisi dersinin amacının, öğrencilere Türk dilinin konuşma, yazma ve okuma ile ilgili ana kurallarını sezdirip ana dilini kullanışta güven kazandırmak olduğu belirtilmiş, bu amacın dil politikaları ile uyumlu olduğu görülmüştür. İlkokulda olduğu

gibi ortaokul dil bilgisi dersinin de “öğrenilmek” için değil “kullanılmak ve uygulanmak” için verildiği belirtilmiş, bu sebeple onları çocuğun ezbere tarif etmesine değil, öğrenip kullanmasına, öğrendiklerini devamlı olarak kullanıp kullanmadığına, unutup unutmadığına dikkat edilmesi istenmiştir. Dil bilgisi alıştırılmalarının çocuğun ilgilendiği konulara ait, onlarda kendi kendine etkinliği uyandıran, hatta kendilerinin yazdıkları metinlerin cümleleriyle yapılacağı ifade edilmiş, ilkokulda olduğu gibi ortaokul dil bilgisinin gelişmesinde de “cümle”nin bir hareket noktası olması tavsiye edilmiştir. Ortaokul dil bilgisi konularından birinin “dilın millet varlığındaki önemi, dünya dilleri arasında Türkçe, Türkçenin zenginliği” olduğu görülmüştür (Temizyürek ve Balcı, 2006: 287-289).

Program’da İmla dersinin amacının “Öğrencilere Türk dilindeki kelimelerin doğru yazılışını ve belli başlı imla kurallarını kavratmak” olduğu belirtilirken (Temizyürek ve Balcı, 2006: 290); İnşat çalışmalarının amaçlarından birinin “Sanat değeri taşıyan yazılardan öğrencinin ana dili sevgisini artırma hususunda faydalanmak ve kendisine bir sanat heyecanı yaratmak” olduğu belirtilerek (Temizyürek ve Balcı, 2006: 292), dil politikasının hedefleri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

4.2.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişimlerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansıması

1938-1950 yılları arasında dönemin eğitim ve dil politikasıyla hedeflenen yetişecek insan profili niteliklerinin Türkçe ders kitaplarına yansımasını inceleyebilmek için ele alınan Türkçe ders kitapları Beşir Göğüş ve Kemal Demiray tarafından yazılan *Türkçe I (1947)*, *Türkçe II (1947)* ve *Türkçe III (1947)* adlı ders kitaplarıdır. Hazırlanan bu üç kitapta, muhtelif yazarlardan, çeşitli konularda seçilmiş 160 metin yer almıştır. Birinci sınıf kitabında 50, ikinci ve üçüncü sınıf kitaplarında ise 55’er metin bulunmaktadır. Kitaplarda genellikle kısa metinler tercih edilmiştir. Kısa metinler seçilmiş olmasının sebebinin parçanın bir derste okunup çeşitli bakımlardan işlenebilmesini sağlamak için olduğu belirtilmiştir. Uzun bir yazıdan çıkarılan metinleri bütünlüğü içine koymak için, baş tarafta kısa özetlere yer verilmiş, parçanın herhangi bir tarihî olay ile ilgisi varsa yine bu kısımda gereken bilgi verilerek öğrencilerin okuyacakları parçaya hazırlanmalarını sağlanmıştır. Metinlerin alındığı kitap, dergi veya gazete adlarıyla bu kaynakların

baskı tarihleri aynı metnin altında gösterilmiştir. Ayrıca metinlerin altına yazarın devri, hangi çeşit yazı yazdığı, her sınıf seviyesine uygun olarak kısaca belirtilmiş ve birkaç eserinin adı da verilmiştir. Metinlerin işlenişi üzerindeki çalışmalar 3'e ayrılmıştır:

I- Okuma ile ilgili çalışmalar (1-Metnin anlaşılmasını sağlayan açıklamalar, a) Metinde geçen kelime ve deyimlerin anlamlarının açıklanması, b) Yazının konusunun şeklini, fikrini, kuruluşunu belirten açıklamalar, 2-Öğrencilerin parçayı iyice kavramalarına ve kelime haznelerini zenginleştirmelerine yarayan araştırmalar),

II- Dil bilgisi çalışmaları,

III- Metinlerle ilgili yazma konuları.

Türkçe I (1947) ders kitabındaki metinlerde en çok işlenen konular; vatan, bayrak sevgisi, Türk milleti için istiklalin önemli olduğu, millî ve ahlaki duyguların güçlendirilmesi, Atatürk'e ve İsmet İnönü'ye duyulan hayranlık, Kurtuluş Savaşı'nın Türk tarihi için önemi, Türk milletinin fedakârlığı, kahramanlığı, Türklerin tarihleriyle övünmesi gerektiğidir. Vatan ve memleket özlemi de birçok metinde yer almıştır. Çalışmayı, tutumlu olmayı, bilgisizliğin fenalığını, cimrilüğün kötülüğünü, iyiliği, merhameti, sevgiyi, büyüğe saygıyı, nezaket kurullarına uymayı telkin eden metinler ders kitabında yer almıştır. Tabiatı korumanın ve insanlığa faydalı türlü konularda bilgiler kazanmanın öneminden de bazı metinlerde bahsedilmiştir. Toplum hayatına dair bilgilerin yanı sıra dostluğun ve birlikteliğin öneminden bahseden metinler de göze çarpmaktadır. Bazı metinlerde okumanın, fikri az sözle, süse kaçmadan anlatabilmenin öneminden bahsedilmiş, sade yazının daha iyi olduğu söylenmiştir.

Türkçe II (1947) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; Türk tarihî, Türklüğün övünç kaynağı olduğu, halkın Atatürk'e duyduğu güven, millî mücadelenin önemi, vatan, millet ve bayrak sevgisi, vatan için çalışmanın değeri, Türk askerinin kahramanlığı, fedakârlığı, bilim ve fennin bir memleketin ilerlemesindeki önemi, en mühim hastalığın cehalet olduğu gibi konulardır. Bazı metinlerde nezaket kuralları, erdemli ve ahlaklı insan olmanın önemi, yardımseverlik ve dayanışma, dostluğun kıymeti, batıl inançlara değer vermeme, ön yargılı davranmama gibi öğütlerin verildiği; çalışma azmi ve öneminden, başarılı olmak için kararlı olunması gerektiğinden bahsedilmektedir. Tabiat karşısında duyulan hayranlık, toplum hayatına dair konular, Türk kültürü, gelenek ve görenekleri hakkında bilgiler, sıra hasreti de birçok metinde sıklıkla işlenmiştir. Ders kitabında yer alan bazı metinlerde dilimizin tarihimiz kadar eski oldu-

ğu, zengin olduğu, dilin, millî birliğin en önemli elemanı olduğu kadar bir milletin kültür ve medenilik seviyesinin de işareti olduğu ifade edilmiştir. Türkçeye karşı derin bir sevgi beslememiz gerektiği anlatılmıştır. Duygularımızı doğru bir şekilde ifade edebilmek için dili düzgün bir şekilde kullanmamız gerektiği söylenmiştir. Sözü ve yazının süssüz, yalın ve açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Türkçe III (1947) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; Türk tarihî, istiklal mücadelesinden Cumhuriyet'in ilanına kadar yaşananlar, Kurtuluş Savaşı'nın Türk milleti için önemi, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklar, vatan sevgisi, millî ve manevî duyguların telkin edilmesi, Atatürk'ün kişilik özellikleri ve ona duyulan sevgi, Atatürk'ün gençlere olan güveni, Türk milletinin ve askerinin kahramanlığı, şanlı bir millet olduğu gibi konulardır. Toplum hayatına dair bilgiler, hayat ve tabiat hakkında bilgiler, Türk kültürü hakkında bilgiler, bazı Türk büyükleri hakkında yazılar, tabiat karşısında duyulan hayranlık da birçok metinde işlenen diğer konulardır. Ders kitaplarında yer alan metinlerle; nezaket kurallarını bilen, hoşgörü sahibi, insanlara karşı sevgi ve saygı besleyen, gösteriş merakından uzak, erdemli, sağlığın önemini, ailenin değerini bilen, yaşama sevincine sahip bireyler yetiştirilmek istenmiştir. Ders kitabında yer alan bazı metinlerde dil bilincinin önemine değinilmiş, yabancı kelime kullanma modasının sakıncalarından bahsedilmiş, dilin millet için önemi söylenmiştir. Dil Devrimi'ne sahip çıkılması gerektiği vurgulanmıştır. İyi bir söz ya da yazının en önemli özelliğinin kolayca anlaşılabilmesinden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Süslü, uzun cümleler kurmanın değerini kaybettiği, söz ve yazıda önemli olanın yalınlık ve açıklık olduğu vurgulanmıştır.

Dönemin eğitim politikası hedeflerinden Türk gençliğinde millî duyguların kuvvetlenmesi, gençlere Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, iftihar edilecek Türk tarihinin öğretilmesi, millet, vatan sevgisi ve ahlak duygularının beslenmesi konularının ders kitaplarına yansıdığı görülmüştür.

Türkçe I de yer alan “*İstiklal Marşı, Yurt Hasreti, Köylü ve Atatürk, İnönü, Telgraf, İstiklal Savaşında Türk Kadınları, Kocatepe, Gemiciler, 23 Nisan, Kaç Yerinden, Gurbette Renkler, Yollar Çok, Mıntakalar Çok*”; *Türkçe II* de yer alan “*Kütük, Son Trende Bir Köşe, Başkumandan Muharebesi, Çankaya, Türk Denizciliği, Türk Eri, Türk Vatani, Köy Kadınları, Ahlak, Vatan Yahut Silistire'den, Çöl Destanı, Bengi, Hava Yolcusuna*”; *Türkçe III* te yer alan “*Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, At, Kahramanlara, Bir*

Cirit Oyunu, Sarayda Bir Kabul Töreni, Mohaç Türküsü, Topuz, Genç Osman Destanı, Barbaros Anıtı, Bamsı Beyrek'e Ad Konması, Fatih'in İstanbul'a Girişi, Çanakkale'deki Kahraman, Ankara ve Tarih, 350 Sene Sonra, Emir Süleyman Okulda" adlı metinler bu hedeflere yöneliktir.

Dönemin eğitim politikasında belirtilen öğrencilerin metinler yoluyla cemiyet hayatına dair bilgileri öğrenmesi, hayatı ve tabiatı tanımaları, insanlığa faydalı türlü konularda bilgi kazanmaları hedeflerine yönelik konuların ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür.

Türkçe I'de yer alan "*Bir Okul Hatırası, Su, Ankara Sokakları, Sinekli Bakkal Sokağı, Uzun Mehmet, Robenson'un Sürüsü, Pompei, Sincaplar, Kuşlar, Gül ile Bülbül Efsanesi, Everest'e Doğru, Çekirgeler, Çukurova, Bursa'da Akşam, Kırdan Bir Gezinti, Kuvvet, Penisilin, Uçak Yolculuğu, Okumak, Kanunların Büyüklüğü, Güneş-Sıcaklık, Bir Senfoninin Tarihi*"; *Türkçe II*'de yer alan "*Esir Çocuk, Gece Çalışmaları, Tevfik Zaptiye Nezaretinde, Sürgün Vapurunda, Mirasyedi, İp Cambazları, Kır Şarkısı, Ilgaz, Zelzele, Beyaz Ormanlarda, Atlantik'i Aşarken, Beyaz, Morina Avcıları, Kırlangıç, Sokrates'le Lysis, Kütahya Çinileri*"; *Türkçe III*'te yer alan "*Eski Bir Konak, Paşa Baba, Eski Basımevlerimiz ve Gazetelerimiz, Fehim Beyin Esvapları, Şehrin Üstünden Geçen Bulutlar, Alp Dağları, Londra Göründü, Ay, Tabiat, Bu Sabah Hava Berrak, Harman, Anadolu Müziği, Kılask, Ansiklopediler, Ahmet Mithat Efendi'nin Romanları, Sporcuyla Öğütler*" adlı metinlerin bu amaca yönelik olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin hayata ve insanlara karşı iyimserliği, çalışmanın önemini kavrayabilmeleri, dostluğun değerini bilmeleri, demokrasi bilinci kazanabilmeleri, nezaket kurallarını öğrenebilmeleri ve hoşgörülü olabilmeleri ile erdemli olabilmeleri dönemin eğitim politikasında amaçlanan yetiştirilecek insan profilinin özellikleri olarak belirlenmiş ve ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe I'de yer alan "*Ant, Anamdan Mektup, Orda Bir Köy Var Uzakta, Kuyruklu Yıldız, Boşboğazlığı Sonu, Ev Ona Yakıştı, Atasözleri, Cimri'nin Ziyafeti, Körle Kötürüm, Arıbeyi, Bir Ananın Fedakarlığı, Tirende, Namus İmtihanı*"; *Türkçe II*'de yer alan "*Ayrılık, Sıla, Keramet, Biz ve Bilgi, Kirazlar, Verimli İnsan, İşe ve Çalışmaya Dair Atasözleri, Cimrinin Ölümü, Sanatoryumda Ziyaret Günleri, Acımak, Sevmek, Seyfi Baba, Ruh Asillığı, Dedem, Misafir, Senli Benli, Münekkit*"; *Türkçe III*'te yer alan "*Ameliyat, Ağır Hasta, Sevinç Arkasından, Vecizeler, Güvercin, Tilki ve Leylek, Çalış-*

kan Köylüleri, Bir Tufeyli, Büyük Ana, Münakaşa” adlı metinlerde işlenen konular, bu özellikleri yansıtan metinler olarak göze çarpmaktadır.

Eğitim politikasında belirtilen öğrencilerin Batı edebiyatına ait eserlerle temas edebilmesi amacı ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe I’de “*Robenson’un Sürüsü (Daniel de Foe), Arıbeyi (Jacob ve Wilhelm Grimm), Bir Ananın Fedakarlığı (Alfred de Musset), Cimri’nin Ziyafeti (Moliere), Çekirgeler (Alphonse Daudet), Namus İmtihanı (Voltaire), Kanunların Büyüklüğü (Eflatun), Güneş-Sıcaklık (Tolstoy)*”; *Türkçe II*’de “*Sokrates’le Lysis (Eflatun), İnsan Yutan Kumsallar (Victor Hugo), Beyaz Ormanlarda (Hermann Löns), Kyklops ile Posedion (Lukianos), Konuşmaya Dair (Francis Bacon), Morina Avcıları (Pierre Loti), Üslup Hakkında (Buffon), Bir Mektup (Voltaire), Ruh Asilliği (Herman Hayberk), Antigone’den (Sophokles), Cüceler Memleketinde Bir Eğlence (J. Swift), Cimrinin Ölümü (Honore de Balzac), Kırlangıç (Jule Michelet)*”; *Türkçe III*’te “*Kutup Seyyahları (Stephan Zweig), Güvercin, Tilki ve Leylek (Beydeba), Sarayda Bir Kabul Töreni (K. Mikeş), Kibarlık Budalası (Moliere), Dalgın Adam (La Bruyere), Çalışkan Köylüleri (Honore de Balzac), Güzel, Güzellik (Voltaire), Münakaşa (Montaigne), Bir Tufeyli (Le Sage), Horace’tan (P. Corneille), Tabiat (Goethe), Mezarlıklar (W. Shakespeare)*” adlı metinler bu amaca yönelik olarak ders kitaplarında yer almıştır.

Her üç kitapta, metnin yazarları hakkında kısa bilgi verilmesi de eğitim politikalarının ders kitaplarına yansıyan bir diğer niteliğidir:

“*Mehmet Akif Ersoy (1873-1937), Safahat isimli yedi kitaplık manzum eserin yazarıdır.*”

“*Halit Ziya Uşaklıgil (1886-1945), Edebiyat-ı Cedide romancılarından. Edebiyatımızın ilk büyük romancısı olarak tanınır. Romanlarının en önemlileri: Mai ve Siyah (1897), Aşk-ı Memnu (1900). Küçük hikâyelerinden bazıları, Bir Yazın Tarihi, Bir Hikaye-i Sevda isimli kitaplarında bulunmaktadır.*”

“*W. Shakespeare (Vilyam Şekspir, 1564-1617), büyük bir İngiliz tiyatro yazarıdır. Eserlerinde duygularımızı ve ihtiraslarımızı büyük bir kudretle tasvir etmiştir. Romeo ve Juliette, Othello, Hamlet dilimize çevrilen eserlerindedir.*”

Dönemim dil politikasıyla hedeflenen dil inkılâbının amaçlarının gerçekleştirilmesi, Türk dilinin sevdirmesi, Türkçenin zenginliği, dil devriminin ortaokul payına düşen amaçlarının gerçekleştirilmesi, öğrencinin süslü ve üsluplu ifadeden çok doğru ve düzgün anlatıma önem vermesi, Türkçe karşılıkları olan yabancı kelime ve deyimleri kullanmalarına engel olunması konularının Türkçe ders kitaplarına yansıdığı görülmüş-

tür. Ders kitaplarında yer alan bazı metinlerin açıklamalar kısmında gösterişsiz sade yazı yazmanın öneminden, bir fikri az sözle, süse kaçmadan anlatabilmenin bir hüner olduğundan, herkesin anlayabileceği şekilde ve kısa cümlelerle yapılan anlatım çalışmalarının etkililiğinden bahsedilmiştir. İyi bir yazı yazabilmek için iyi bir gözleme ihtiyaç olduğu, ihtiyatla söylenen sözlerin belagatli sözlerden, konuşulan kimseye uygun gelen sözlerin, güzel ve düzenli sözlerden daha tesirli geldiği, gösterişli, süslü kelimeler kullanan yazarın, bilgili, fakat kısır kimseler olduğu, süslü, uzun cümleler kurmanın yazının tabiliğini zedeleyeceği anlatılmıştır.

Ayrıca *Türkçe II*'de bulunan “*Dilimiz, Konuşmaya Dair, Üslup Hakkında*” ve *Türkçe III*'te bulunan “*Fayda, Dil Devrimi*” adlı metinler, dil politikası hedefleriyle ilgili metinler olarak ders kitaplarında yer almıştır. Özellikle “*Dil Devrimi*” adlı metinde, Dil Devrimi'ne edilen kötülükler üzerinde durulmuş ve Dil Devrimi'nin bir moda olmadığı belirtilmiştir. Başboş bir şekilde yabancı sözler ve kurallar kullanmanın, eskiden olduğu gibi bu anlaymayı güçleştirdiği, şu halde dilimizi yabancı etkilerden temizlemenin bir moda değil, yapılması gerekli olan bir şey olduğu ifade edilmiştir. Dil Devrimi'ni bir moda olarak anlamaktan kurtulduğumuz ölçüde bu devrimde başarı göstereceğimiz de söylenmiştir.

4.3. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitime Yansımaları

4.3.1. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası

1946 yılında yeniden çok partili döneme geçildikten sonra 7 Ocak 1946'da resmen kurulan Demokrat Parti (DP), 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle, Türkiye'de CHP'nin 27 yıllık iktidarı sona ermiş, Demokrat Parti 10 yıl boyunca ülkeyi tek başına yönetmiştir. Bu 10 yıllık dönemde Celal Bayar Cumhurbaşkanlığı; Adnan Menderes ise Başbakanlık yapmıştır. Dönem “Menderes Dönemi” olarak da bilinmektedir.

DP, 1954 seçimleriyle Türk siyasi tarihinin en yüksek oy oranına ulaşmış, 1957 seçimleriyle birlikte düşüşe geçmiştir. DP iktidarının, 1950 öncesi ve sonrasındaki beş yıllık süreçte uzlaşma içinde olduğu kesimlerle giderek bağlarını kopardığı ve tutucu, dinci çevrelere yaklaştığı ve bunlara bazı ödünler verdiği savunulmuştur. DP iktidarının ilk yıllarında Arapça ezan yasağının kaldırılması, ilk ve ortadereceli okulların öğretim programlarına din derslerinin dâhil edilmesi, ilahiyat fakültelerinin ve İmam-Hatip okullarının açılması, radyoda dinsel programlara ağırlık verilmesi (Şahin, 2012: 34; Eren, 2007: 51) şeklinde başlayan ve giderek laiklikten ödün verme politikasına dönüşen bu gelişmeler, Atatürkçü kesimlerce hoş karşılanmamıştır. Atatürk heykel ve büstlerine yönelik saldırılar artınca Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'un çıkarılması gibi gelişmeler DP Dönemi'nde yaşanmıştır (Bakan ve Özdemir, 2013: 384). DP'nin giderek oluşturmaya çalıştığı tek parti egemenliği anlayışı da toplumda huzursuzluklara neden olmuş, bu huzursuzlukları sona erdirmek amacıyla 27 Mayıs 1960'da yapılan askeri darbeye DP iktidarı sona ermiştir.

DP iktidarı, öncelikle muhalefeti etkisiz hale getirmek için, 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 sayılı Yasa'yı çıkarmış ve bu Yasa ile Halkevlerini kapatarak, mallarına el konulması yoluna gitmiştir (RG, 1951). Bu gelişme sonucunda 1950 yılında toplam sayısı 478'i bulan Halkevleri ve 4.322'ye ulaşmış bulunan Halkodası ile 4.890 kitaplık kapatılmış, bu kurumların mal varlıkları da hazineye devredilmiştir (Kerimoğlu, 2006). DP, CHP'nin kurduğu ve kısa sürede geliştirdiği ancak çok partili döneme geçildikten sonra, yine CHP tarafından temel nitelikleri değiştirilen Köy Enstitüleri'ne de son darbeyi vurmuştur (Eren, 2007: 89). DP'nin parti programında, farklı kaynaklardan ve farklı anlayışlara sahip öğretmen yetiştirme sistemine karşı çıkıldığı, bütün ilkökul öğretmenlerinin aynı ruha ve aynı seviyede bilgiye sahip olmaları esasının göz önünde tutulmasını, bunlar arasında farklı zümrelerin teşekkülüne meydan verilmemesi gerektiği düşüncesinden hareketle (DP, 1951), 20 Ocak 1954 günü Köy Enstitülerinin ilk öğretmen okullarıyla birleştirilmesi için bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Kanun'un gerekçesinde; "Bugün iki tip öğretmeni hak ve vazifeleri bakımından birleştirmek, müşterek bir hizmetin ve gayenin vazifelileri olarak çalışan öğretmenler için birlik sağlamak, şehir, kasaba ve köylerde başarı ve hizmet ifa edebilecek kudret ve kabiliyette öğretmen yetiştirmek zarureti karşısında bulunuyoruz." ifadelerine yer verilmiştir. Köy Enstitüleri

27 Ocak 1954 gün ve 6234 sayılı Yasa ile kapatılmış, tümüyle öğretmen okullarıyla birleştirilmiştir (RG, 1954).

DP, ilköğretim öğretmenlerinin yetenekleri ölçüsünde ulaşabilecekleri en üst seviyeye kadar desteklenmesi gereğine inanarak, öğretmenlerin kendilerini yetiştirmelerinin önünü açan düşünceye sahip olmuş, Köy Enstitülerinin kapatılmasıyla, DP iktidarının tek elden öğretmen yetiştirme amacı gerçekleşmiştir.

Parti ve hükümet programlarında DP Dönemi'nin eğitim politikasının, CHP Dönemi'nden farklı olacağı belirtilmiştir. DP hükümetlerinin ilk programı kendilerinden önceki yönetimleri eleştirmiştir. Onları açık olmamakla, plansızlıkla, verimsizlikle suçlayarak eğitimi sarsıntılara uğrattığı savunulmuştur. Her alanda yenilik yapılacağını açıklayan DP, eğitime büyük önem verileceğini ifade etmiştir. Eğitim ve öğretimin değişen şartlara göre düzenlenmesi gerektiği belirtilerek, eğitimin sadece maddi öğelerle değil, manevi öğelerle de donatılarak, bütün halinde ele alınması gerektiği, eğitimin temelinde ilköğretimin olduğu vurgulanmıştır. DP'nin en fazla önem verdiği eğitim basamağı Atatürk ve İnönü dönemlerinde olduğu gibi ilköğretim olmuş, bu husus hem parti ve hükümet programlarında hem de V. Millî Eğitim Şûrası'nda defalarca belirtilmiştir. DP, yurttan millî ve insani kültür seviyesinin yükselmesini sağlayacak her faaliyeti desteklemenin devletin başlıca vazifelerinden olduğunu, ancak ilmin, sanatın ve türlü fikir faaliyetlerinin siyasi ve idari müdahalelerden uzak kalmasını, demokrasinin değişmez bir esası olarak kabul edeceğini bildirmiştir.

DP, eğitim politikasını oluştururken liberalizmle birleşmiş bir muhafazakâr ideolojiyi ön planda tutmuştur (Akça, 2007: 23). Eğitim politikasının millî ve manevi değerlere dayandırılacağına, toplumun kötü sonuçlarla karşılaşmaması ve ulusun özgürce bağımsız bir şekilde yaşaması için gençliğe millî karakter ve geleneklere uygun bir eğitim verileceğine önemle değinilmiştir. DP'ye göre eğitim politikasının temel amacı, gençleri Türkiye'yi kalkındırmak üzere kendilerine verilecek görevlere ilmin ve tekniğin son verilerine göre hazırlamak olmuştur. Din dersleri ve din adamı yetiştirilmesi hususunda laiklik ilkesi doğrultusunda gidileceği, din eğitimi sağlayacak kurumlara işlerlik kazandırılacağı belirtilmiştir (DP, 1951).

Yüce (2008: 46)'ye göre Menderes hükümetlerinin eğitim görüşlerinin dayandığı temel ilkeler şunlardır:

1. Milliyetçilik,
2. Maneviyatçılık,
3. Bilimsellik,
4. Demokratlık,

5. Laiklik, 6. İlerlemecilik, 7. Halk eğitimi, 8. Fırsat eşitliği,
9. Üniversite özerkliği, 10. Öğretmen yetiştirmede birlik.

DP eğitim alanında önemli gelişmelere imza atmıştır. DP, eğitimin evrensel olduğu gerçeğine inanarak yabancı eğitimcilerin fikirlerine başvurmuştur. Yurt dışından çok sayıda eğitim uzmanı ülkemize davet edilmiş ve bu uzmanların mevcut problemleri yerinde gözlemlenmeleri sağlanmıştır (Uçgun, 2006: 32). ABD ile kurulan sıkı ilişkiler eğitim alanına da yansımış, ülkeye çağırılan eğitimciler ABD'den seçilmiştir (Kılıç, 2008; Akça, 2007; Tangülü, 2012).

DP, hem parti hem de hükümet programlarında belirtildiği üzere, mesleki ve teknik eğitime oldukça fazla önem vermiştir. Mesleki ve teknik eğitiminin geliştirilmesi için yeni okullar açılmış, öğrenciler bu okullar için teşvik edilmiştir (Kılıç, 2008: 127). DP Dönemi'nin en tartışmalı konularından birisi de üniversite meselesidir. DP, büyük kentlerin dışında da üniversiteler açılması, böylece bölgeler arası fırsat eşitliğinin sağlanması gereğine inanmıştır (Karakök, 2011: 95). DP en çok Doğu Anadolu'da bir üniversite kurma fikri üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü buraya kurulacak bir üniversite ile bölgenin sosyal ve ekonomik alanda ilerlemesi sağlanacaktır (Tangülü, 2012: 397).

DP iktidara geldiğinde ilköğretimde okullaşma oranı, öğretmen ve öğrenci sayıları yeterli değildi. Özellikle köylerde, ilköğretim yeteri kadar yaygınlaşmış değildi. DP Dönemi'nde Köy Enstitülerinin kapatılması köylerde ilköğretimin durumunu daha da zor duruma sokmuştur. CHP Dönemi'nde uygulanmaya başlanan ve DP'nin, kuruluşundan beri sert şekilde eleştirdiği okul binalarını köylüye yaptırma zorunluluğunun da DP iktidarında son bulması köylerde derslik sorununu arttırmıştır. DP özellikle büyük köylere devlet eliyle okullar yapmasına rağmen köylerdeki okul sorunu bitmemiştir. DP'nin, yatılı okullar kurarak öğrencileri bir merkeze toplama çalışmaları okullaşma oranını arttırsa da, çocuklarını özellikle de kızlarını uzak yerlere göndermek istemeyen veliler okullaşma oranının istenilen seviyelere ulaşmasını engellemiştir. Buna rağmen DP iktidarı ilköğretimdeki öğrenci sayılarını iki katına çıkarmayı başarmıştır. Öğretmen sayıları da buna paralel şekilde artmıştır. DP, ilköğretimde öğrenci ve öğretmen sayılarını arttırmadaki başarısını, ilkokuldan ortaokula geçen öğrenci sayılarında gösteremiştir. İlkokuldan mezun olan öğrencilerin yarısından fazlası okul eksikliği veya kendilerinden kaynaklanan sebeplerle ortaokula devam etmemişleridir. Bu durum ülke içinde eğitimin istenilen seviyelere çıkarılmasını engellemiştir. CHP, DP'yi ilköğretimi yeteri

kadar yaygınlaştıramadığı ve köylerde eğitimi geliştiremediği gerekçeleriyle eleştirmiştir (Kılıç, 2008: 163, Kerimoğlu, 2006).

Özellikle II. Menderes Hükümeti Programı'nda, ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim şubelerinin bir tek umumi eğitim politikasına göre idare edilmesi yoluna girildiği, bu suretle muhtelif derece ve istikamette eğitim müesseselerin ahenkli bir şekilde gelişmelerinin sağlanacağına belirtilmesine ve DP Dönemi'nde okullaşma oranındaki önemli artışlara rağmen, eğitim ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. DP'nin 10 yıllık iktidarında 9 kez Millî Eğitim Bakanı değişikliği yapılması, eğitim işlerinde istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir. Her bakanla değişen kadrolar ve fikirler eğitimin hızını aşağılara çekmiştir (Kılıç, 2008: 84; Akça, 2007: 22). Lise eğitiminin süresi, din eğitiminin ne kadar olması gerektiği, Köy Enstitülerinin durumu, köylerde eğitimin nasıl sağlanacağı, öğretmen yetiştirme sorunu, öğrencileri yönlendirmedeki başarısızlıklar, derslerin öğrencilere ne şekilde verileceği DP Dönemi'nde sürekli tartışılmış, ancak her kesimi memnun edecek çözümler üretilememiştir.

DP iktidarı Türk eğitiminin Amerika etkisine girerek, yabancılaşmaya başladığı dönemin başlangıcı olmuştur. DP'nin eğitim alanındaki ABD ile sıkı ilişkileri, kapitalist dünya düzenine Türkiye'nin ayak uydurma çalışmalarına sahne olmuş, kendi kültüründen, örfünden, geleneklerinden yabancı bir toplum yaratmıştır. Demokrasi söylemi ile iktidarı eline geçiren DP, iktidarının ilk gününden başlayarak eğitimi kendi iktidarını sağlamlaştıracak yol olarak görmüş, aykırı hareketleri hemen baskı altına almaya çalışmıştır. Üniversiteli aydınlar ve öğrencileriyle mücadelesinde çoğu kez demokrasi dışı hareketlere girişmiş, muhaliflerini bu yolla susturmaya çalışmıştır. Bu yol daha sonra diğer iktidarlara da etkilemiş, Türkiye'yi idare eden hükümetlerin çoğu üniversitelerle mücadele halinde olmuşlardır (Yüce, 2008: 235; Kılıç: 2008: 162).

1950-1960 yıllarını kapsayan Demokrat Parti Dönemi, eğitim alanında tek parti rejimi sırasında oluşturulan ve yerleştirilen Türk millî eğitim ideolojisinin yeniden üretilmesi ve süreklilik kazanması dönemi olmuştur. Ancak icraatların gerçekleşmesi bakımından belirgin bir ivme oluşturulamamıştır. Bu durumun en önemli nedeni, eğitimde belirgin bir istikrarın yakalanamaması ve gelenekçi eğitim sistemiyle Batılı eğitim sisteminin bazı paydalarda çatışması olmuştur (Tangülü, 2012: 405).

4.3.2. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası

1950 yılı Türk siyasi hayatında yeni bir sahne olmuştur. Bu dönemde tek parti iktidarı sona ermiş ve Demokrat Parti Hükümeti kurulmuştur. “Çok partili siyasal düzene geçişle yeni kurulan siyasal partilerin bir kısmının Türkçenin geliştirilmesi çabalarını benimsememesi, hatta kuşaklar arası anlaşmazlığa yol açıyor diye eleştirmesi kimi dalgalanmalara yol açmıştır.” (Turan, 2002: 100).

DP, kültürel gelişmeyi sağlamak için bütün önlemleri almayı, girişimleri desteklemeyi, Türk dilinin gelişmesi için kültürel faaliyetlerden faydalanmayı devletin görevi kabul etmiştir. Dilin ve bilimin her türlü baskıdan uzak demokratik bir çerçevede gelişebileceği, Türk dilinin millî bünyesine uygun olarak süratle gelişmesi yolundaki çalışmalara yardım edileceği parti programında yer almıştır.

DP'nin 1950 seçim zaferinden hemen sonra, öz Türkçecilik hareketine karşı ilk tepkileri ve engellemeleri hemen kendisini göstermiştir. DP'nin bu konudaki ilk icraatı, TDK'nin statüsünü ve iktidarla ilişkisini değiştirmek olmuştur (Bingöl, 2004: 42).

DP, eski hükümetin dil politikasını beğenmediğinden yeni bir dil politikası yürütmüştür. 8 Şubat 1951'de toplanan Olağanüstü Dil Kurultayı'nda, Kurumun tüzüğünde değişiklik yapılarak millî eğitim bakanlarının Kurumun tabii başkanı olması ile ilgili maddeler tüzükten çıkarılmıştır. Yine bu Kurultay'da Kurum tüzüğünün amaç maddesi de değiştirilmiştir (TDK, 2007). Ayrıca bütçeden Kuruma ödenen ödenek Kurumun ilmî hüviyetini kaybettiği, siyasi maksatlara alet olduğu gerekçeleriyle kaldırılmıştır (Levend, 1972: 464; Çotuksöken, 2007: 30).

Demokrat Parti, diğer hükümet tarafından değiştirilen Anayasa dilini, 1952 yılında tekrar eski şekline döndürmüştür (Eroğul, 1994: 138).

Demokrat Partinin modernist öz Türkçecilik hareketini sekteye uğratmak için başvurduğu yollardan biri de bakanlık isimlerini öz Türkçe kelimelerden eski Türkçe kelimelerle değiştirmek olmuştur. Örneğin; *bakan* yerine *vekil*, *başbakan* yerine *başvekil*, *savunma* yerine *müdafaa*, *dışişleri* yerine *hariciye*, *içişleri* yerine *dahiliye*, *eğitim* yerine *maarif*, *bayındırlık* yerine *nafia*, *tarım* yerine *ziraat* ve diğerleri bu türden yapılan değişikliklerdir. Bunların dışında, dönemin Millî Eğitim Bakanı dili öz Türkçecilik hareketinden uzaklaştırmak için eline geçen her tür fırsatı kullanmıştır. Bakan İleri, tüm konuşma ve demeçlerinde kendisinin ve hükümetinin öz Türkçe kelimelere karşı oldu-

ğunu, dilin özleştirilmesi değil sadeleştirilmesi taraftarı olduklarını ve okul kitaplarının gereksiz öz Türkçe kelimelerden temizlenmesi gerektiğini açıkça belirtmiştir. Bu açıklamalarla, resmî ağızlarda modernistlerin savunduğu öz Türkçe veya arı Türkçe söylemi yerini gelenekçilerin savunduğu sade Türkçe söylemine bırakmıştır (Bingöl, 2004: 43).

1950-1960 yılları Türk Dil Kurumu için çetin bir sınav evresi olmuştur. Bu on yıllık süre içinde Kuruma yapılan yardım kesilmiş, Dil Devrimi'ne karşı olanlarca devrimi baltalama çabasına girilmiş, Dil Kurumunun çalışmaları kösteklenmiş, Kurumda çalışanlar türlü saldırılara uğramıştır. Dil Kurumu bütün bu baskılara karşı devrim anlayışı içinde bilimsel yöntemlerle çalışmalarını sürdürmüş, böylelikle varlığını koruyabilmiştir (Levend, 1972: 486).

Çeşitli dönemlerde hükümetlerin tutumuna göre Kurumun tüzüğünün, bilhassa amaç maddesinin, çeşitli sebeplerle değiştirildiği görülür. TDK'nin amaç maddesindeki asıl değişiklik, 1951 yılında yapılan Olağanüstü Türk Dil Kurultayı'nda çok uzun tartışmalardan sonra gerçekleştirilmiştir. Atatürk'ün sağlığında ikişer yıl ara ile düzenli olarak toplanan Kurultayların dördüncüsü ancak altı yıl sonra 1942'de, beşincisi üç yıl sonra 1945'te ve altıncısı dört yıl sonra 1949 yılında toplanabilmiştir. Altıncı Kurultay'da tartışmaya başlanan amaç maddesi, nihayet iki yıl sonra 1951'de özel olarak ve ilk kez düzenlenen bir Olağanüstü Kurultay sırasında değiştirilmiştir (Gözaydın, 2003: 407).

1949'da Kurumun amacı; "Türk dilinin özleşmesini, arılanmasını, gelişmesini, güzelleşmesini ve böylece yeryüzü dilleri arasında kendine yaraşan yüksekliğe ulaşmasını sağlamaktır. Kurum bu amaca varmak için, dil kaynaklarını araştırıp ortaya koymaya, Türk dilinin tarih boyunca gelişmesini aydınlatmaya çalışır." iken (TDK, 2007: 75); 1951'de toplanan Olağanüstü Kurultay'da amaç maddesi şu şekilde getirilmiştir: "Türk Dil Kurumunun amacı, dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilim metotlarına uygun olarak sağlamaya çalışmaktır." (TDK, 2007: 105).

4.3.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası

1950 yılından 1960 yılına kadar 5 hükümet kurulmuştur. Kurulan bu 5 hükümet de Menderes Hükümetidir.

22 Mayıs 1950’de iktidara gelen Menderes Hükümeti, maddi yönden ne kadar ilerlemiş olursa olsun, millî, ahlaki ve manevi kıymetlere değer vermeyen bir cemiyetin dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceğini söylemiştir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini millî karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olmasının, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminatı sayılamayacağını ifade etmiştir. Yıllardan beri belli bir istikametten ve rasyonel bir plandan mahrum olduğu için sürekli değişikliklere, sarsıntılara uğrayan eğitim sisteminin, milletçe katlanılan büyük maddi fedakârlıklara nispeten bir verimlilik arz etmediği söylenmiştir. Hükümet, tamamıyla demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde eğitimi memleketin her tarafına eşit şartlarla yaymayı temin edecek kanunları hazırlayacağını belirtmiş, parti programında tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük millî davayı bir kül halinde ehemmiyetle ele alacağını izah etmiştir. Program’da gerek din dersleri meselesinde gerekse din adamlarını yetiştirecek yüksek müesseselerin faaliyete geçmesi hususunda icap eden tedbirlerin süratle alınacağı ifadesi de yer almıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 757).

II. Menderes Hükümeti Programı’nda, gençliğini millî karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle donatamayan bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olmasının, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminatı sayılamayacağından bahsedilmiştir. Hükümet, gençliğin “Vatan” ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alacaklarını ifade etmiştir. Bu amaçla ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim şubelerinin bir tek umumi eğitim politikasına göre idare edilmesi yoluna girildiği, bu suretle muhtelif derece ve istikamette eğitim müesseselerin ahenkli bir şekilde gelişmelerinin sağlanacağı belirtilmiştir. Eğitimde millî ve insani hedefleri gözden kaçırmadan, ilmî ve pedagojik esaslara göre karakter, şahsiyet ve maneviyat gelişmesine ehemmiyet verileceği de vurgulanmıştır. Program’da, köylü vatandaşları okul yapma mecburiyetine tabi tutan mevzuatın kaldırılacağı bildirilmiş, köy okulları inşaatında Doğu illeri ile bu iller kadar geri kalmış diğer illerin ihtiyaçlarının ön planda tutulacağı

belirtilmiştir. Doğu’da bir üniversitenin kurulacağı da planlar arasına alınmıştır. Öğretmenlerle ilgili olarak ise Hükümet Programı’nda, ilkokul öğretmenlerinin gerekli hususiyetler göz önünde bulundurulmak şartıyla, aynı menşeden gelmelerine ve umumiyetle öğretmenlerin çok iyi vasıfta yetişmelerine ehemmiyet verileceği, tahsil ve terbiyede ilmî usullere sıkı sıkıya bağlı kalınacağı da yer almıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 927).

III. Menderes Hükümeti Programı’nda da diğer Menderes Hükümeti programlarında olduğu gibi, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatının yalnız memleketin maddi kudret ve takatinde değil, aynı zamanda halkın ve gençliğin manevi değerlerle donatılmasıyla sağlanacağı ifadesi yer almış, bu nedenle de eğitim sahasına hayati bir ehemmiyet atfedildiği söylenmiştir. Eğitim hizmetlerine 1950’nin 197 milyon lirasına karşılık, 1954 yılında 313 milyon lira tahsis edildiği söylenmiş, bu dönemde evvelki devirlerle mukayese edilemeyecek derecede hummalı hareketlere girişileceği ve eğitim sahasında çok mühim neticeler elde edileceği belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1026). Program’da Hükümetin hedefleri arasında “elektrik ve su tesisatı olmayan kasaba ortaokulu ve sağlık merkezi, lisesiz vilayet merkezi kalmamış olacak, hulusa memleketin çehresinden orta çağ mahrumiyetlerinin son izleri de silinecek ve hür, mesut ve müreffeh Türkiye idealinin tahakkuku için lüzumlu bütün tedbirler alınmış, vasıta ve imkânlar temin edilmiş olacaktır.” ifadesi de yer almıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1028).

IV. Menderes Hükümeti Programı’nda Hükümet, Program’ın ana hatları ve umumi istikameti itibariyle, doğrudan doğruya iktidar partisi programında belirtilen esaslardan ve memleket görüşünden esinlenmiş eski programlardan farklı olmadığını belirtmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1088).

25 Kasım 1957 ile 27 Mayıs 1960 tarihlerinde son kez iktidarda kalan V. Menderes Hükümeti Programı’nın temel yapısının, bundan evvelkiler gibi Demokrat Partinin programında ifadesini bulan esasların teşkil ettiği belirtilmiş; Program’da; mekteplerden sağlık müesseselerine kadar bilcümle amme hizmetlerinin milletin ihtiyaçlarına cevap verebilmek üzere, mali ve maddi her türlü imkânlardan faydalanılarak geliştirilmesine çalışıldığından bahsedilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1200).

4.3.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

Bu dönemde millî eğitim şûraları iki kez toplanmış, şûralarda belirtilen önemli görüş ve kararlar aşağıda belirtilmiştir.

4.3.4.1. V. Millî Eğitim Şûrası (04-14 Şubat 1953): Şûra'nın açılış konuşmasında Türkiye'de ilköğretim konusunun müzakere edileceği bildirilmiştir. Millî eğitimin türlü meseleleri arasında ilköğretimin, birinci derecede önemli olduğu, nicelik ve nitelik bakımından bir an evvel en ileri bir şekilde memleketin en uzak köşelerine kadar yaymak mecburiyetinde olduğu belirtilmiştir. İlköğretim teşkilatının mecburi ve isteğe bağlı olmak üzere iki kısma ayrılması uygun görülmüş; mecburi olanların ilkokullarla yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar, özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklar için açılacak okullar olacağı, okul öncesi eğitim ve öğretim teşkilatıyla tamamlayıcı kursların ise isteğe bağlı müesseseler mahiyetinde kurulacağı ifade edilmiştir.

Çeşitli sebeplerle henüz ilkokul açılmamış, birbirine yakın küçük köylerin bulunduğu yerlerde pansiyonlu ve yatılı ilkokullar, gündüzlü bölge okulları açılması, gezici öğretmenlikler oluşturulması göz önünde bulundurulmuş ve okulun faaliyetini üretim hayatının icaplarına uydurmak üzere mevsiminde yayla, otlak ve bağlara taşınan köylerin okullarının da oralarda vazifelerine devam etmeleri dikkate alınmıştır.

Bakanlık, iyi vasıfta öğretmen yetiştirme ve yetişen öğretmenleri meslek bakımından olgunlaştırma kararında olmuş, ayrıca öğretmenlerin terfi, taltif, nakil ve tecziyelerine ait bilhassa istikrarı sağlayacak bir kanun hazırlamıştır. Bundan böyle Köy Enstitülerine köy ve muayyen bir nispet dâhilinde ilkokul mezunları alınarak (eski beş yıla mukabil) altı yıl; öğretmen okullarına ortaokul mezunları alınarak (eskisi gibi) üç yıl öğretime tabi tutulacağından söz edilmiştir.

Yeni Türk nesillerinin ilmî usullerle ve asrın ihtiyacına uygun şekilde yetiştirmek mecburiyetinde olduğu belirtilmiş; çocukları, yaptıklarını bilerek yapan, millî ideale bağlı, ruhları ve şahsiyetleri üstün, iyi ahlaklı, yapıcı ve yaratıcı birer vatandaş olarak yetiştirmek amaçlanmıştır.

Şûra'da; okul öncesi öğretim ve eğitimin anaokulları için hazırlanmış olan program ve yönetmeliğin incelenmesi, özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanmış olan raporun, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin incelenmesi, İlköğretim Kanunu tasa-

rısının incelenmesi ve mecburi ilköğretimin planlanması, İlkokul Programı'nın yeniden gözden geçirilmesi, Yeni İlkokul Yönetmeliği tasarısının incelenmesi, ilkokullara öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okulları ile köy enstitülerinin yeni öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konularının incelenmesi, ilkokul öğretmenlerini ilgilendiren diğer konular ve genel olarak ilköğretim sorunları gibi konular görüşülmüş ve alınan bazı kararlar şu şekilde özetlenmiştir:

- İlkokul Programı'nın amaç ve ilkeleriyle içeriği arasında ahenk sağlanması,
- Toplu öğretim anlayışının ikinci devrede de hâkim olması,
- Aylık ve yıllık saatlerin kullanılmasında esneklik sağlanması,
- Programların yaygınlaştırılmadan önce denenerek geliştirilmesi karara bağlanmıştır (MEB, 1998: 30-32).

4.3.4.2. VI. Millî Eğitim Şûrası (18-23 Mart 1957): Bu Şûra'da mesleki ve teknik öğretim ile halk eğitimi mevzuları görüşülmüştür. Mesleki ve teknik öğretimin dünya yüzündeki ehemmiyetine dikkat çekilmiş, bu konunun, memleketin ekonomik ve endüstriyel hayatıyla ne kadar sıkı bir şekilde alakalı olduğunun da altı çizilmiştir. Halk eğitimi konusunun ise bütünü ile ilk defa ele alındığı belirtilmiş, bu eğitimin, ümmilikle mücadeleden başka, iyi yaşama, vatandaşlık ve sağlık bilgileri verme, halkı aydınlatma, mesleklere hazırlama, verimi artırma ve umumiyetle mesleklerde ilerlemeyi sağlama gibi hedefleri olduğu bildirilmiştir (MEB, 1998: 33-34).

4.3.5. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler

4.3.5.1. 5830 Sayılı Kanun (1951): 8 Ağustos 1951 tarihinde kabul edilen 5830 sayılı Yasa ile Halkevleri kapatılarak mallarına el konulmuştur. Kanun'un ilgili maddeleri şu şekildedir:

Madde 3- İkinci maddenin dışında kalıpta halkevi olarak inşa edilmiş veya inşa edilmekte bulunan veya 1 Mart 1950 tarihine kadar kısmen veya tamamen halkevi olarak kullanılmış veya herhangi bir sosyal maksat veya amme hizmeti

için kullanma gayesiyle kısmen veya tamamen halktan toplanan teberru ve bedenî yardımlarla inşa edildiği halde bir siyasi parti namına tescil edilmiş bulunduğu il veya ilçe idare kurulları tarafından tespit edilmiş olan gayrimenkullerin kayıtları Devlet adına resen tashih olunarak ilgililere yazı ile ihbar edilir. Halk odası olarak inşa edilmiş veya edilmekte bulunan veya bu adla kısmen veya tamamen kullanılmakta olan gayrimenkuller buldukları köy veya belediyeler adına resen tescil ve tapulu olanların kayıtları bunlar adına tashih olunarak ilgililere yazı ile ihbar edilir.

Madde 7- Herhangi bir tüzelkişinin malı iken bedelsiz olarak siyasi partilerin mülkiyetine geçirilmiş olan gayrimenkul mallar, bu tüzelkişi mevcut ise adına, değil ise Devlet adına tescil edilir. Bu suretle Devlete intikal eden mallarla (3) üncü madde gereğince Devlete geçen malların siyasi dernekler dışında benzeri derneklere veya evvelki tüzelkişinin gayesine taallûk ettiği hukuku amme müesseselerine bu kanunun meriyetinden itibaren iki sene içinde kısmen veya tamamen parasız intifa hakkını tahsise Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Madde 11- Devlete intikal eden halkevleri ile tüzelkişiler namına tescil ve kayıtları tashih edilen halkodalarının içindeki eşya yeni sahiplerinin mülkiyetine geçer (RG, 1951: 1782).

4.3.5.2. 6234 Sayılı Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun (1954): 27 Ocak 1954 gün ve 6234 sayılı bu Yasa ile Köy Enstitüleri, İlk Öğretmen Okullarıyla birleştirilerek kapatılmıştır. İlk Öğretmen Okullarının tahsil müddetinin, ilkokul mezunları için 6, ortaokul mezunları için ise 3 yıl olacağı belirtilmiş, İlk Öğretmen Okullarında, gerekirse hazırlık sınıflarının da açılabileceği bildirilmiştir.

Kanun'un 3. maddesinde İlk Öğretmen Okullarına alınacak öğrencilerin imtihana seçileceği, bu okullara her yıl alınacak öğrencilerin % 75'inin köy ilkokulları mezunlarından olmasının şart olduğu ifade edilmiştir.

Bu okullardan mezun olanların, mecburi hizmetlerini tamamlayıncaya kadar köy okullarında çalıştırılacağı, bunlardan öğretmen yetiştiren yükseköğrenim müesseselerine devam edecek olanların mecburi hizmetlerinin Bakanlıkça tecil olunacağı söylenmiştir. Kanun'la, İlk Öğretmen Okullarının idare, eğitim ve öğretim işleri İlköğretim Genel Müdürlüğünün görevleri arasına alınmıştır (RG, 1954: 8093).

4.3.6. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları

Bu dönemde uygulanan program, 1949 yılında İnönü Dönemi'nde hazırlanan 1949 Ortaokul Türkçe Programı'dır. Bu dönemde Türkçe öğretim programı hazırlanmadığından dönemin eğitim ve dil politikalarının öğretim programlarına yansımaları incelenememiştir.

4.3.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansımaları

1950-1960 yılları arasında dönemin eğitim ve dil politikasıyla hedeflenen yetişecek insan profili niteliklerinin Türkçe ders kitaplarına yansımalarını inceleyebilmek için ele alınan Türkçe ders kitapları iki kısımda incelenmiştir. İlk olarak Beşir Göğüş ve Kemal Demiray tarafından yazılan *Türkçe I (1950)*, *Türkçe II (1950)* ve *Türkçe III (1950)* adlı Türkçe ders kitapları değerlendirmeye alınmıştır. Üç kitapta muhtelif yazarlardan, çeşitli konularda seçilmiş toplam 160 metin yer almıştır. Birinci sınıf kitabı 50, ikinci ve üçüncü sınıf kitapları ise 55'er metinden meydana gelmiştir. İncelenen bu üç kitabın da İnönü Dönemi'nde (1947) hazırlanan ders kitaplarıyla benzer özellikler gösterdiği görülmüştür.

1950 yılında basılan bu üç kitabın 1947 yılında basılan kitaplardan tek farkı 6 metinde değişiklik olmasıdır. 1947 *Türkçe I* baskısında yer alan "*İnönü (Yusuf Ziya Ortaç)*, *Telgraf (İsmet İnönü)*, *Kocatepe (Falih Rıfki Atay)*, *Yollar Çok Mintakalar Çok (Falih Rıfki Atay)*" adlı metinlerin yerine, 1950 *Türkçe I* baskısında "*Karadeniz (Kemallettin Kamu)*, *Yağmur Altında (Osman Cemal Kaygılı)*, *Jagar Avcısı (Falih Rıfki Atay)*, *Eski İstanbul'da Yangın (Ahmet Rasim)*" adlı metinler eklenmiştir. 1947 *Türkçe II* baskısında yer alan "*Biz ve Bilgi (İsmet İnönü)*" adlı metnin yerine, 1950 *Türkçe II* baskısında "*Hürriyet ve Bilgi*" adlı metin eklenmiştir. 1947 *Türkçe III* baskısında yer alan "*Sporcuya Öğütler (İsmet İnönü)*" adlı metnin yerine, 1950 *Türkçe III* baskısında "*Kamyon (Reşat Nuri Güntekin)*" adlı metin eklenmiştir.

1950 yılında Menderes Dönemi'nde basılan kitapların 1947 yılında İnönü Dönemi'nde basılan kitaplarla benzer özellikler gösterdiği ve yukarıda belirtildiği gibi sadece 6 metinde değişiklik yapıldığı için, dönemin eğitim ve dil politikalarının yansımaları bu kitaplarda incelemek uygun bulunmamıştır. Bu nedenle Menderes Dönemi eğitim ve dil politikalarının ders kitaplarına yansımaları incelemek için yine Beşir Göğüş ve Kemal Demiray tarafından yazılan *Türkçe I (1958)*, *Türkçe II (1960)* ve *Türkçe III (1960)* Türkçe ders kitapları değerlendirmeye alınmıştır.

Değerlendirmeye alınan üç sınıf için hazırlanan bu kitapların her birinde 45'er metin yer almıştır. Bu 45 metnin 15'inin (serbest metin) anlam, çeşit ve özellik bakımından anlaşılmasına yarar açıklamalar eklendikten sonra, derste bunlardan faydalanma şekli öğretmene bırakılmıştır. Kitapların bu yeni şeklinde öğrencilerin seviyelerinden üstün görülen metinlerin çıkarıldığı veya yenileri ile değiştirilerek kitapların öğrenciler için daha çekici ve kolay anlaşılır bir hale sokulduğu izah edilmiştir. Uzun bir yazıdan çıkarılan metinleri bütünlüğü içine koymak için baş tarafta kısa özetlere yer verilmiş, parçanın herhangi bir tarihî olay ile ilgisi varsa yine bu kısımda gereken bilgi verilerek öğrencilerin okuyacakları parçaya hazırlanmalarının sağlanmasına çalışılmıştır. Metinlerin alındığı kitap, dergi veya gazete adlarıyla bu kaynakların baskı tarihleri aynı metnin altında gösterilmiştir. Ayrıca metinlerin altına yazarın devri, hangi çeşit yazı yazdığı, her sınıf seviyesine uygun olarak kısaca belirtilmiş ve birkaç eserinin adı da verilmiştir. Metinlerin işlenişindeki çalışmalar 3'e ayrılmıştır:

I- Okuma ile ilgili çalışmalar (1-Metnin anlaşılmasını sağlayan açıklamalar, a) Metinde geçen kelime ve deyimlerin anlamlarının açıklanması, b) Yazının konusunun şeklini, fikrini, kuruluşunu belirten açıklamalar, 2-Öğrencilerin parçayı iyice kavramalarına ve kelime haznelerini zenginleştirmelerine yarayan araştırmalar),

II- Dil bilgisi çalışmaları,

III- Metinlerle ilgili yazma konuları.

1958 *Türkçe I* ders kitabından, 1950 *Türkçe I* ders kitabında yer alan 16 metin çıkarılmış ve yerine 11 yeni metin eklenmiştir. 1960 *Türkçe II* ders kitabından, 1950 *Türkçe II* ders kitabında yer alan 20 metin çıkarılmış ve yerine 10 yeni metin eklenmiştir. 1960 *Türkçe III* ders kitabından ise 1950 *Türkçe III* ders kitabında yer alan 22 metin çıkarılmış ve yerine 12 yeni metin eklenmiştir.

Türkçe I (1958) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; Türk milletinin esareti kabul etmeyeceği, bayrak sevgisi, vatan sevgisi, Türk askerinin kuvveti ve cesareti, Atatürk'e duyulan derin sevgi, onun Türk milleti için yaptığı hizmetler, Türk kadınının fedakârlığı, memleket özlemidir. Ders kitabında yer alan metinlerle; güler yüzlü, insanlara karşı nazik ve hoşgörülü, merhamet ve saygı besleyen, yardımsever, vefalı; çalışkan, tutumlu, dostluğun önemini bilen, iyi ahlaklı, gururlu bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Kitapta toplum hayatına dair bilgiler ve Türk geleneklerinden de söz edilmiştir. Bazı metinlerde gösterişsiz sade yazı yazmanın öneminden bahsedilmiştir.

Türkçe II (1960) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; vatan ve millet sevgisi, millî mücadelenin önemi, memleket özlemi, Türk milletinin kahramanlığı, fedakârlığı, Türk kadınlarının çalışkanlığı, Türk askerinin cesareti gibi konulardır. Kitapta yer alan metinlerle; insanlara karşı saygı ve sevgi gösteren, nezaket kurallarına uyan, hoşgörülü, yardımsever, batıl inançlara inanmayan, dostluğun önemini bilen, kitap okumaya istekli, başarılı olmak için çok çalışmak gerektiğini bilen, sabırlı ve azimli, ön yargılı olmayan bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Kitapta yer alan metinlerde; Türkiye'nin tabiat güzelliklerine, toplum hayatına, Türk kültürüne, gelenek ve göreneklerine yönelik bilgiler de yer almıştır. Ders kitabında yer alan bazı metinlerde dilimizin tarihimiz kadar eski olduğu, zengin olduğu, dilin millî birliğin en önemli elemanı olduğu kadar bir milletin kültür ve medenilik seviyesinin de işareti olduğu ifade edilmiştir. Türkçeye karşı derin bir sevgi beslememiz gerektiği anlatılmıştır. Gereksiz yere yabancı kelime kullanmanın dile zarar verdiği söylenmiş, sözün ve yazının açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Türkçe III (1960) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; İstiklal Savaşı'nın başlamasından Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen sürede yaşananlar, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklar, Türk milletinin ve ordusunun asilliği, kahramanlığı, esareti kabul etmemesi, Atatürk'e duyulan derin sevgi, eski Türk tarihi ve gelenekleri, bazı Türk büyükleri hakkında bilgiler, vatan ve millet sevgisi gibi konulardır. Kitapta yer alan metinlerle; toplum ve cemiyet hayatına dair bilgi sahibi, gösteriş meraklısı olmayan, sağlığının bilincinde olan, çalışkan, insanlara karşı saygı ve sevgi besleyen, elindekiyle yetinen, erdemli ve ahlaklı insan yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca ders kitabında yer alan bazı metinlerde, Türk kültürü ve sanatı hakkında bilgi

verilmiş, tabiatı korumak gerektiği söylenmiş, kitap okumanın önemli olduğu belirtilmiştir. Ders kitabındaki bazı metinlerde yazıda yalınlık ve açıklığın önemli olduğundan ve süslü, uzun cümleler kurmanın yazının tabiliğini bozacağından bahsedilmiştir.

1950-1960 dönemi eğitim politikasının temel hedefi; gençleri yaptıklarını bileerek yapan, millî ideale bağlı, ruhları ve şahsiyetleri üstün, iyi ahlaklı, yapıcı ve yaratıcı birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Eğitimin sadece maddi öğelerle değil, manevi öğelerle de donatmak, gençliği vatan ideali etrafında toplamak bu dönemde en çok önem verilen konular olmuştur. Belirtilen bu hedeflerin dönemin Türkçe ders kitaplarına yansıdığını söylemek mümkündür.

Türkçe I ders kitabında yer alan “*İstiklal Marşı, Yurt Hasreti, Cenk Türküsü, Esmer Toprak, İstiklal Savaşında Türk Kadınları, Eski Bir Yara, Gemiciler, Yavuz’un 1000 Altını, Kore’den Mektup, Kaç Yerinden, Gurbette Renkler, Parçalanan Saat Kurtulan Kahraman*”; *Türkçe II* ders kitabında yer alan “*Kütük, Son Trende Bir Köşe, Eski-ci, Yurdum, Bu Vatan Hepimizin, Köy Kadınları, Vatan Yahut Silistre, Hava Yolcusuna*”; *Türkçe III* ders kitabında yer alan “*Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, Resim, At, Kahramanlara, Mohaç Türküsü, Topuz, Genç Osman Destanı, Himmet Çocuk, Barbaros Anıtı, Fatih’in İstanbul’a Girişi, İstiklal Savaşından, Mustafa Kemal Paşa, Ankara ve Tarih*” adlı metinler, gençleri vatan ideali etrafında toplamak, vatan ve millet sevgisi aşılacak amacına yöneliktir.

Türkçe I ders kitabında yer alan “*Ant I, Ant II, Kuyruklu Yıldız, Köylü ve Atatürk, Ev Ona Yakıştı, Ata sözleri, Kurban Bayramı, Körle Kötürüm, Arıbeyi, Bir Ananın Fedakarlığı, Cimri’nin Ziyafeti, Trende, Gülümseme, Haksız Olduğunuzu İtiraf Edin*”; *Türkçe II* ders kitabında yer alan “*Misafir, Sanatoryumda Ziyaret Günleri, Keramet, Verimli İnsan, Kirazlar, Senli Benli, Seyfi Baba, İşe ve Çalışmaya Dair Atasözleri, Ruh Asilliği, Cimrinin Ölümü, Vecizeler, Bengi*”; *Türkçe III* ders kitabında yer alan “*Güvercin Tilki ve Leylek, Vecizeler, Güçlük-Kolaylık, Kibarlık Budalası, Sevinç Arkasından, Fil Hikayesi, Nerdesin, Türk Sanatı, Bir Tufeyli, Emir Süleyman Okulda, Fehim Beyin Esvapları*” adlı metinlerin, gençlere millî, ahlaki ve manevi değerleri kazandırmak amacıyla yer aldığı anlaşılmaktadır.

Dönemin dil politikası hedefi olan Türk dilinin millî bünyesine uygun olarak süratle gelişmesi ve dil bilincinin kazandırılması hususu, *Türkçe II* ders kitabında 2 metinle yer almıştır. “*Dilimiz (Ruşen Eşref Ünaydın)*” adlı metinde Türkçenin pek çok çoğ-

rafyada konuşulduğu, halkın bağrında bir ruh zırhına bürünmüş olarak diri durduğu, Türkçenin buyrukların dili, yurt yapı kuranların dili, ülkeler gibi denizleri de şanla aşmışların dili, toprağı işleyenlerin dili, beyinleri uyandıranların dili, sevgilerin, sızılarının dili olduğu belirtilmiştir. Dilin, millî birliğin en önemli elemanı olduğu kadar bir milletin kültür ve medenilik seviyesinin de işareti olduğu ifade edilmiş, dilimizin tarihimiz kadar eski olduğu vurgulanmıştır. Dilimizin yayılışı, medeniliği, güzelliği, zenginliği, geleceği de anlatılmıştır. Yine bu kitapta yer alan “*Lisan (Ziya Gökalp)*” adlı şiirde dilimize saygı göstermemiz ve lüzumu olmadan yabancı kelimeler kullanmamamız söylenmiş, ihtiyacımız olan yeni kelimeleri yapmakta tutmamız gereken yollar kısaca anlatılmıştır.

4.4. 1960-1980 Yılları Arasında Türkiye’nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansıması

4.4.1. 1960-1980 Yılları Arasında Türkiye’nin Eğitim Politikası

27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askerî darbe ile DP’nin on yıllık iktidarının sona ermesi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetimi devralması ve yeni anayasanın (1961) yürürlüğe girmesiyle Türkiye’de yeni bir dönem başlamıştır. DP’nin siyaset dışında kalmasıyla partinin oy tabanını hedefleyerek faaliyetlerine başlayan Adalet Partisi (AP), bu süreçte Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP) ile rekabet etmiştir (Bulut, 2009: 79).

Ülkede özellikle 1960-1965 yılları arasında istikrar sağlanamamış, ülke koalisyon hükümetleri ile yönetilmiştir. AP’nin kurucusu Ragıp Gümüşpala’nın 1964 yılında vefat etmesi üzerine partinin önde gelenlerinin öne sürdüğü Süleyman Demirel’in parti genel başkanı olarak seçilmesi, Türk siyasi hayatı açısından oldukça önemli bir gelişme olmuştur. 1965-1971 yılları arasında tek başına, 1970’li yılların büyük bölümünde ise koalisyonlarda ülke yönetiminde söz sahibi olan AP, 12 Eylül 1980 askerî darbesi ile diğer siyasi partilerle birlikte kapatılmıştır. 1965 yılından 1980’e kadar ülkedeki eğitim politikalarının belirlenmesinde Süleyman Demirel ve partisi söz sahibi olmuştur.

Türkiye, 1963 yılında planlı döneme girerken, ülkenin sosyoekonomik potansiyelini değerlendirmek ve bu potansiyeli orta dönemde planlarla en iyi şekilde yönlendirebilmek için, amaç ve hedeflerin önceliklerini tespit eden plan hazırlama gereğini duymuştur. Hükümetler de bu planlarda belirtilen görüşlere uygun olarak eğitim politikalarını düzenlemişlerdir. 1963-1967 yıllarını kapsayan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitimle ilgili alınacak önlemler özetle şu şekilde belirtilmiş ve uygulamaya çalışılmıştır:

Eğitim sistemi, toplumdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabiliyetlerine göre dağıtılmasını sağlayacak bir şekilde düzenlenecektir. Bu amaçla, durumları ne olursa olsun kabiliyetli olanlar bütün eğitim imkânlarından yararlanacaklardır. Böylece toplumda hem sosyal adalet, hem de fırsat eşitliği ilkeleri gerçekleştirilecektir. Gelir durumu elverişli olmayan başarılı öğrencilerin yükselmeye imkân verecek geniş bir burs sistemi kurulacaktır. Eğitim sistemimiz, Türk toplumunun ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun insanların yetiştirilmesine doğru yönelecektir.

İlköğretimde, gelecek on beş yıl içinde okul çağındaki nüfusun her birine okul imkânları sağlamak, bir toplumsal hedef olarak alınmıştır. Türkiye'deki eğitim kurumlarının öğretim programlarının çağımızdaki modern teknolojinin ve yurdumuzun şartlarına uygun bir duruma getirilmesine çalışılmalıdır.

Her basamakta öğretmen ihtiyacının karşılanması ve öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesi için gerekli bütün tedbirler alınacaktır. Öğretmen açığının kapatılmasına öncelik verilecek, gerektiğinde alışılmış kuralları dışında (vekil öğretmenlik gibi) öğretmen bulma yolları aranacaktır (DPT, 1963).

1960-1965 yılları arasında eğitimle ilgili önemli kararlar alınmış, bu kararlar dönemin eğitim politikasını etkilemiştir. Bu dönemde kurulan ilk hükümet olan Gürsel Hükümeti Programı'nda, en öncelikli işin millî eğitim teşkilat ve programlarını, günün istikrarsız halinden kurtarmak olduğu yer almıştır. Bu yıllar arasında eğitimle ilgili üzerinde durulan konular genellikle öğrencilerin devamlılığının sağlanması, yetişkinler için okuma-yazma öğretimi, mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaştırılması ve öğretmenlik mesleğini cazip hâle getirerek öğretmen ihtiyacının karşılanması olmuştur (Demiralp, 2005: 30). Dönemin eğitim politikası, hükümet programlarında belirtildiği üzere, millî eğitimin sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda özellikle millî kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak görüldüğüdür. Bu politika hem Kalkınma Planı'nda ana eksen olarak belirlenmiş hem de 1960-1965 hükümetleri tarafından her programda belirtilmiştir. Ayrıca bu dönemde eğitimle ilgili 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Yatılı Bölge Okulları Yönetmeliği çıkarılmıştır.

5 Ocak 1961 tarihinde çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu bazı değişikliklerle günümüze kadar geçerliliğini korumuştur. Kanun'da ilköğretim “kadın-erkek bütün Türklerin millî gayelerine uygun olarak, zihnî ve ahlakî gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.” şeklinde tanımlanmıştır (RG, 1961). VII. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan karar doğrultusunda, bu Kanun'a göre eğitimle ilgili yönetmelikler yeniden düzenlenmiştir.

1962 yılında çıkarılan Yatılı Bölge Okulları Yönetmeliği, okullarda verilecek eğitimin ve mesleki eğitimin ilkelerini belirlemiştir. Yatılı Bölge Okulları özellikle yaşadıkları köy ya da kasabada okul olmayan, ilköğretim okulu olup da öğretmen olmayan ya da ortaöğretim kısmı olmayan yörelerin çocukları için büyük bir avantaj oluşturmuştur (RG, 1962).

1962 yılında ilkokul programına zemin oluşturacak taslak program hazırlanmış, hazırlanan bu taslak yaklaşık 6-7 yıllık bir hazırlık ve uygulama evresi geçirdikten sonra 1968 yılında yürürlüğe girmiştir (Arslan, 2000). Aynı şekilde VII. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan karar neticesinde ortaokul programları da yeniden hazırlanmıştır.

Yine bu dönemde VIII. ve IX. İnönü Hükümeti Programı'nda belirtildiği üzere bilim ve fen adamı araştırmacılar yetiştirmek için bir plan hazırlanmış, 1964'te bilim adamı yetiştirmek amacıyla Fen Lisesi açılmıştır.

AP'nin ilk kez tek başına iktidar olduğu 1965 yılından 1971 yılına kadar Demirel, ülkedeki önemli sorunları çözmek zorunda kalmış, bu sorunların başında da eğitim gelmiştir. AP, hem 1961 yılındaki seçim beyannamesinde hem de 1964 yılındaki parti programında, eğitim politikalarının temelini; “hür ve demokratik bir sistemin işleyebilmesi için mevcudiyeti şart olan, seviyeli, karakterli, faziletli, ahlaklı, kültürlü ve geniş görüşlü şahsiyetler yetiştirilmesine yönelmiş bir eğitim sistemine kavuşmak” olduğunu belirtmiştir. AP'ye göre Türkiye ancak böyle bir eğitim politikası sayesinde güçlenecek ve kalkınacaktır. Yine Program'da, bütün vatandaşlara eşit eğitim ve öğrenim imkânları vermek, sosyal adalet ilkesi gereğince okulu en ücra vatan köşelerine kadar götürmek, tek tip ortaokul ve lise yerine, birçok Batı memleketlerinde olduğu gibi ihtiyaçlara göre çeşitli okullar açmak, bütün öğretim müesseselerinde, çocuk ve gençlerin hakiki demokratik hayata intibaklarını sağlayacak tedbirler almak, teknik öğretimi bütün memlekete yaymak, üniversiteleri çağdaş medeniyetin büyük üniversiteleri seviyesine ulaştırmak, Türk öğretmenine, Türk cemiyetinde layık olduğu yeri vermek, halk

eğitimine önem vermek gibi hususlar da partinin temel eğitim prensipleri olarak yer almıştır. Bu dönemde yapılacak çalışmalarla eğitimin her kademesiyle ilgilenileceğinden bahsedilmiş, okullaşma birinci hedef olarak belirlenmiştir. Program'da üzerinde önemle durulan diğer bir nokta ise eğitimin hayat boyu devam eden bir faaliyet olduğu nun ifade edilmesidir. Eğitim ve öğretimin okuldan sonraki safhada da devam etmesi için gerekli şartlar, imkân ve vasıtalar sağlanamadığı takdirde, okul çağındaki eğitim ve öğretimin etkisini kaybedeceği, okul dışındaki imkânları artırmanın da okul açmak kadar önemli olduğu söylenmiştir. Bunun için halk eğitimine, okul dışı eğitim ve ğretim faaliyetlerinin bir parçası olarak özel bir önem verileceği vurgulanmıştır (AP, 1961; AP, 1964).

AP, Türkiye'nin modernleşme çabalarının arzu edilen hedeflere süratle ulaştırabilmesi için, Batı kültürü, medeniyeti ve zihniyetinin derinliklerine nüfuz edecek şekilde eğitim sistemine yn verilmesi gerektiğine inanmıştır. Bu nedenle yabancı ülkelerle iş birliğine gidileceği ifade edilmiş (AP, 1964), DP Dönemi'nde yoğunlaşan ABD'den uzman getirme işi, bu dönemde de devam etmiştir. 1962 yılından itibaren 1.200'den fazla uzman yurda gelmiş, bu yabancı uzmanlardan yabancı dil ğretmen açığını kapatmak için de yararlanılmıştır (Akyüz, 2009: 390). Teknolojik yenilik ve gelişmelerin de ileri memleketlerden alınmasına devam edileceği ifade edilmiştir.

1965 yılında özel okullara mahsus yasal eksikliğin giderilmesi için 625 sayılı özel ğretim Kurumları Kanunu çıkarılmıştır.

1967-1968 eğitim-ğretim yılından itibaren lise ve dengi meslek okullarının 1 ve 2. sınıflarına Din Bilgisi dersi konulmuş, ortaokullarda olduğu gibi isteğe bağlı olarak dersi alan öğrenciler için mecburi ve sınıf geçmede etkili bir ders olduğu vurgulanmıştır (Kaya, 2004: 138).

AP'nin eğitimle ilgili en önemli icraatlarından biri de ortaokullarda rehberlik servisinin kurulmuş olmasıdır. Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un valiliklere gönderdiği genelgeye göre, rehberlik servislerinin ilk etapta çeşitli yönlerden şartları uygun olan 23 okulda kurulacağı ve 1970-1971 ğretim yılından itibaren çalışmalara başlayacağı belirtilmiştir (Kaya, 2004: 141).

AP iktidarı, ğretmen yetiştiren kuruluşlara özel bir önem vermiş, 16 İlk ğretmen Okulu ve 3 Eğitim Enstitüsü açmıştır. Bu dönemde din eğitimi ve yükseköğretim ile ilgili de çalışmalar yapılmış, niversiteleri yurt geneline yayma amaç edinilmiştir

(Demiralp, 2005: 43). Üniversitelerin öğretmen yetiştiren bölümleri de 1967-1968 yıllarında 3 yıla çıkarılmıştır.

Bu dönemde kadınların eğitimi için de çalışmalar yapılmıştır. Kadınlar için yapılan gezici kadın kursları ise eğitimde fırsat eşitliğini amaçlayan bir çalışma olmuştur (Demiralp, 2005: 47).

1970'li yıllarda Temel Eğitim Çalışma Grubu oluşturulmuş, bu Grup bir temel eğitim modeli geliştirmiştir. 1971-1972 öğretim yılında 16 yatılı bölge okulu ve 2 ilkokulda deneme uygulamasına geçilmiştir. 1976 yılında yapılan bir değerlendirme araştırması ile uygulamaların başarılı olduğu sonucu çıkınca, tüm yatılı bölge okullarında bu model uygulanmaya başlanmıştır. 8 yıllık temel eğitimin elverişli ilk ve ortaokullarda uygulanması IX. Millî Eğitim Şûrası'nda benimsenmiştir. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda temel eğitim uygulaması devletin en temel eğitim politikası hedeflerinden biri olarak yer almıştır. Mevcut ilkokulların ve ortaokulların yetersizliği bakanlık dokümanlarında ve kalkınma planlarında sık sık belirtilmiştir. Ayrıca temel eğitim için gereken her türlü olanağın seferber edilmesi istenmiştir (DPT, 1973).

Süleyman Demirel'in tek başına iktidar olduğu bu dönemler 12 Mart 1971 Muhtırası ile sona erdirilmiştir. 12 Mart 1971 muhtırası üzerine hükümeti ile birlikte Süleyman Demirel başbakanlıktan çekilmiştir. 26 Mart 1971'den 22 Mayıs 1972'ye kadar kurulan I. ve II. Erim Hükümetinde öğretim birliğinin sağlanması, eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi, 8 yıllık eğitim hazırlıkları, ilk ve ortaöğretimde tek tip kitap düzeni, Atatürk ülküsüne bağlı öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilmesi konuları Hükümet Programı'nda yer almıştır. Bu hedefler doğrultusunda bir eğitim reformu yapılmıştır. Buna göre;

- Laiklik ilkesinin tam olarak uygulanması,
- Öğretim birliğinin sağlanması,
- Devlet kesiminin etkin bir şekilde çalışır hale getirilmesi,
- Eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi,
- Sağlık, sosyal yardım ve başka kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bunlardan yararlanmada eşitlik sağlanması,
- Gençliğin temel sorunlarının ele alınması ilkeleri ışığı altında reformların hedefleri belirlenmiştir (MEB, 1971: 52).

22 Mayıs 1972 yılında kurulan Melen Hükümetinden sonra 15 Nisan 1973'te Talû Hükümeti kurulmuştur. Hükümetin millî eğitim politikasının amacı; bir yanda Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın öngördüğü hedeflere göre iktisadi ve sosyal kalkınmanın dayandığı insan gücü ve teknolojik ihtiyaçlara cevap verecek, diğer yandan Cumhuriyet'e, insan hak ve hürriyetlerine, Türk Milliyetçiliğine, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip, Atatürk inkılaplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı ile Üniversiteler Kanunu Tasarısı'nın kanunlaştırmaya çalışılacağı bildirilmiştir. Bunun üzerine 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu 1973'te kabul edilmiş, Kanun'da Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri açıklanmıştır (RG, 1973).

26 Ocak 1974-17 Kasım 1974 tarihleri arasında ise Bülent Ecevit tarafından I. Ecevit Hükümeti kurulmuştur. Hükümet, öğretimin her kademesinde kitaba ve ezbere dayanan öğretim yerine deneye, gözleme, milletlerarası seviyede araştırma yapmaya, metot ve teknik maharet kazanmaya, kişisel inisiyatifin geliştirilmesine, işe ve üretime yönelmiş bir eğitime ağırlık verileceğini belirtmiştir. Yine eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit imkân sağlamak amacıyla öğrenimde kimsenin önünün tıkanmaması ve eğitimde süreklilik ilkesinin egemen kılınacağı vurgulanmıştır. İlk ve ortaöğretime mecburi ahlak dersleri konulması, meslek okullarının orta kısımlarının açılması, yükseköğrenimin parasız olması, yaygın eğitim faaliyetleri, öğretim programlarının taklitçilikten kurtarılarak millî koşullara uygun hale getirilmesi gibi konular ele alınmıştır. 17 Kasım 1974-31 Mart 1975 tarihleri arasında da Irmak Hükümeti kurulmuştur. Bu dönem siyasi bunalımların olduğu bir dönemdir. Türkiye uzun bir hükümet bunalımı dönemine girmiştir. Sonunda Adalet Partisi, Millî Selamet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi tarafından Dördüncü Demirel Hükümeti kurulmuştur. Bu Hükümete Milliyetçi Cephe (MC) Hükümeti de denmiştir. Bu dönemde de eğitim ve kültür alanında önemli çalışmalar planlanmıştır. Üniversiteye girişlerin kolaylığı için kurslar açılmıştır. Meslek okullarından mezun olan öğrencilerin üniversiteye girişleri için çalışmalar yapılmıştır. Yine bu dönemde üniversite açılmaya devam edilmiştir (Demiralp, 2005: 57). IV. Demirel Hükümeti Programı'nda, okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticari istismarlara son verileceğinden, eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacağından, öğretim

programlarının millî kültüre uymayan kısımlarının değiştirilerek, milletin ilme ve insanlığa yaptığı hizmetlerin öğretilmesine önem verileceğinden söz edilmiştir.

1955'ten itibaren kurulan ve birçok dersin yabancı dilde okutulduğu Kolejlere, 1975 yılında Anadolu Liseleri denmiş, paralı ve parasız yatılı olarak öğretim yapmışlardır. Bu liselerin bir yılı hazırlık sınıfı, 3 yılı ise lise kısmıdır. Anadolu Liselerinden çıkanlar üniversite giriş sınavlarında öteki lise çıkışlılara göre daha başarılı oldukları ve bir yabancı dili de oldukça öğrenmenin avantajlarına sahip oldukları için çocuklarını buralarda okutmak velilerin tek arzusu haline gelmiştir. Bu da öğrencileri, giriş sınavları için aşırı bir yarışmaya itmiştir (Akyüz, 2009: 356).

Dördüncü Demirel Dönemi 21 Haziran 1977'ye kadar sürmüştü, bu tarihten itibaren 21 Temmuz 1977'ye kadar İkinci Ecevit Hükümeti Dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde Kültür Bakanlığı kaldırılarak, eğitim ve kültür işlerinin birlikte ve uyumlu biçimde yürütülmesi amacıyla, Millî Eğitim Bakanlığının adı Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Beşinci Demirel Hükümeti göreve geldiğinde Kültür Bakanlığı yeniden ihdas edilerek, Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığının adı yeniden Millî Eğitim Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

Siyasi istikrarsızlığın sona erdirilememesi, toplumsal şiddet olaylarının tırmanarak artması, üniversitelerdeki öğrenci olayları gibi ülke bütünlüğünü tehdit eden gelişmeler üzerine durumdan rahatsız olan Türk Silahlı Kuvvetleri, 27 Aralık 1979'da Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e bir uyarı mektubu göndermiş, ardından da 12 Eylül 1980 günü yönetime doğrudan el koymuştur. 12 Eylül ihtilali sonucunda, içlerinde Kenan Evren'in de bulunduğu beş generalin Millî Güvenlik Konseyi olarak adlandırılan yönetimi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kapatmış ve milletvekilleri ile sendikacıları, örgüt liderlerini ve siyasi parti liderlerini gözaltına almışlardır. 12 Eylül ihtilalini yapanlar aynı dönem içinde 1982 Anayasası'nı oluşturmuşlar, böylece Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır.

4.4.2. 1960-1980 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası

1960 yılında kurulan Millî Birlik Hükümeti Türk Dil Kurumunun dil anlayışını desteklemiş ve diğer hükümet tarafından kesilen ödenek yeniden bütçeye konulmuştur.

İçişleri Bakanlığı da resmî yazılarda Türkçeye saygı ve özen gösterilmesi için illere gönderdiği genelge ile davayı desteklemiştir (Çotuksöken, 2007: 31).

9 Temmuz 1961’de halkoyuna sunularak kabul edilen yeni Anayasa’da, eski ve ağdalı hukuk terimleri yerine birçok Türkçe kelime ve terim yer almıştır (Levend, 1972: 489). Bu arada 1961’de Türk dil ve kültürünü kendi imkânları ile araştırıp yayma amacıyla kurulan Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü kendisine göre bir dil politikası belirlemiştir. Bu dil politikasını Ahmet Temir şöyle açıklamıştır:

“Türk lehçeleri arasında bilhassa son devirlerde meydana gelen ayrılıklar üzerinde durulacak, mukayeseli lehçe, gramer ve sözlük gibi konulara da önem verilecektir. Türk folklor araştırmaları yalnız Anadolu’ya inhisar ettirilmeyip, bütün Türk boyları göz önünde tutularak ele alınacaktır. İzahlarımızın tabii bir neticesi olarak, dil devrimi yalnız Türkiye sınırları içinde kapalı bir problem şeklinde değil, bütün diğer lehçelerin yazı dili ve edebiyatlarını içine alan Türk kültür birliği meselesi halinde mütalaa edilecektir. Dilimiz sadeleşmeli, Türkçeleşmeli ve dil devrimi yaşmalıdır. Fakat bu ameliye, yalnız Türkiye Türkçesini değil bütün diğer lehçeleri de aynı zamanda ve aynı derecede ilgilendiren bir meseledir. Onun için Türk dili ile ilgili çalışmalarda bugün hangi siyasi sınıf içerisinde konuşulursa konuşulsun, bütün Türk lehçelerinden faydalanmak gerekir.” (Acar, 1983: 214).

Adalet Partisinin 1965’te iktidar olmasıyla Hükümet ile Kurum arasında tartışmalar yeniden başlamıştır. Hükümet, Kurumun uydurmacı ve tasfiyeci olduğunu, ayrıca siyasi bir görünüme büründüğünü ifade etmiştir. Atatürk’ün ölümünden sonra, dille ilgili yapılan çalışmaları beğenmeyen ve dil devrimine karşı olan kişilerin görüşlerini Aksoy (1973: 33-34) şu şekilde özetlemiştir:

- 1-Dilde devrim olmaz; dil yavaş yavaş gelişir.
- 2-Dil müdahale kabul etmez; yolunu kendi kendine bulur.
- 3-Dili devlet zoruyla değiştirmek istiyorlar.
- 4-Dil Kurumu ilmî bir teşekkül değildir.
- 5-Dil işine dil bilginlerinden başkası karışmamalı.
- 6-Dilde tasfiyecilik, ırkçılık yapılıyor.
- 7-Yabancı kelimeler atılınca mana nüansları kayboldu.
- 8-Yeniler, eskilerinin yerini tutmuyor.
- 9-Dilimiz fakirleşti.
- 10-Ne yapalım, Türkçeleri yok.
- 11-İşlek olmayan eklerle yeni kelime türetilemez.

- 12-Yeni kelimeler çirkindir.
- 13-Özleştirme akımı komünist taktiğidir.
- 14-Atatürk, dili özleştirmekten vazgeçmişti.
- 15-Dil inkılâbı, Atatürk'ten sonra soysuzlaştırıldı.
- 16-Sayıları on binler ölçüsünde kelime, dilimizin başka dillerden fethettiği sözlere dir.
- 17-Başka dillerde de pek çok yabancı kelime var.
- 18-Hiçbir ulusun yapmadığını biz yapıyoruz.
- 19-Yeni kelimeler uydurmadır.
- 20-Dili bozuyorlar.
- 21-Yaşayan dile dokunulmamalı.
- 22-Baba evlat anlaşılamaz oldu.
- 23-Yeni dil, dış Türklerle bağımızı koparıyor.
- 24-Yeni sözleri halk da anlamıyor.
- 25-Başka dillerden kelime alınabilir, kaide alınamaz.

Türk Dil Kurumu ise hükümetçe ve kişilerce kendisine yöneltile suçlamalara 1965'te yayımladığı bir bildiri ile karşılık vermiştir:

- 1-Atatürk'ün hükümet organları dışında özel bir dernek olarak kurduğu ve özel bir dernek olarak yaşamasını vasiyetiyle sağladığı Türk Dil Kurumunun amacı dilimizin özleştirilmesi ve geliştirilmesidir.
- 2-Türk Dil Kurumu bu amaca iki yoldan varır: Devrimci anlayış, bilim yöntemlerini kullanma.
- 3-Devrimci anlayış, dilimizi yabancı diller boyunduruğundan kurtarmak için, yaklaşık olarak yüz elli yıldan beri süregelen özleşme akımını hızlandırmayı gerektirir.
- 4-Dilin hızla arınması ve gelişmesi için ona kendi yapısına uygun olarak müdahale edilebilir ve edilmelidir.
- 5-“Dile müdahale etmemeli; onu zaman içinde kendi kendine gelişmeye bırakmalı.” ilkesi doğru değildir. Dil doğal ve toplumsal bütün olaylar gibi müdahale ile biçim alır. Bu durum, başka dillerde görüldüğü gibi dilimizin geçmişinde ve son otuz yıllık denememizde de görülür.

6-Devrimci çabamız, dilimizi hızla kendine yeter duruma götürmektir. Ancak bunun da ne kadar kısa olursa olsun bir süresi olacaktır.

7-Türk Dil Kurumu yüzde yüz özleştirmeci değildir; ama bu, bizi özleştirmeye doğru sürekli olarak yol almaktan alıkoymayacaktır.

8-“Konuşma dilimize girmiş, bugün herkesin anladığı yabancı sözcüklerin Türkçeleştirilmesi gerekmez.” düşüncesi de yerinde değildir. Çünkü bugün, Türkçesini kullanmaya gereklilik duymadığımız yabancı bir sözcük, yarın bulacağımız Türkçesi karşısında pek yadırganır bir duruma düşebilir.

9-Yabancı sözcükleri atmakla Türkçeyi yoksullaştıracığımız kanısı da yanlıştır.

10-Kurum dışında ve yurttaşlar arasında hızla gelişen bir özleştirme akımı vardır. Birçok kimseler ortaya yeni yeni sözcükler atmaktadırlar. Bunların kimisi başarılıdır, tutunmaktadır. Kimisi de başarısızdır. Dil Kurumunu yermek isteyenler, başarısız olanları ona mal etmektedirler.

11-Başkalarının ortaya attığı sözcüklerden uygun olmayanların kullanılmaması için Dil Kurumu uyarma yapabilir. Ancak kimseye zorla bir iş yaptıramaz. Ortaya atılan sözcükler yaşama güçleri varsa yaşarlar.

12-Sözcüklerin güzelliği, üzerindeki ölçüler ve anlayışlar çok değişiktir. Son yargı dil duygusunun olacaktır.

13-Dil Kurumu uydurmacı değildir. Dili zenginleştirmek için şu bilimsel yollardan yararlanır: Halk ağzından derlemeler, eski metinlerden taramalar, türetmeler. Türetmeler dilimizin kök ve eklerinden, dil kurallarına ve dil duygusuna uygun olarak yapılır.

14-Özleştirmede, terimler ve genel kültür dili öncelikle ele alınmıştır.

15-Türk Dil Kurumu, yalnız Arapça, Farsça sözcüklerin değil bütün yabancı dillerden gelen sözcüklerin de karşısındadır.

16-Özleştirmeyi, bizi birbirimizden ayırmak, birbirimizi anlamaz durumuna getirmek için kullanılan zararlı bir yol diye göstermeye çalışanlar da vardır. Gerçek tam tersinedir: Özleştirme, ayırıcı değil birleştirici, Türk birliğini sağlayıcı bir nitelik taşır.

17-Türk Dil Kurumunun, özleştirmeyi kendi çıkarları uğruna kullanmak isteyen ideolojik ve siyasal akımların hiçbirisiyle ilişkisi yoktur. Bundan sonra da olmayacaktır.

18-Özleştirme davası, ulusça o kadar benimsenmiştir ki yeni kuşaklar, Dil Kurumunun ağır yol aldığından yakınmaya başlamışlardır. Oysa alışkanlıkların yenilenebilmesi ve çabalarımızın sağlam temeller üzerine oturması için, yukarıda belirttiğimiz gibi, süre ilkesi de önemlidir. Dil Kurumu bu süreyi olabildiği kadar kısa tutmaya çalışmakta, daha çok kısaltmanın ise yararlı olamayacağına inanmaktadır (TDK, 1972: 5-6).

1966'da Muallimler Birliği'nin teşebbüsü ile Ali Nihat Tarlan başkanlığında Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti kurulmuştur. "Tarihi seyri içinde çeşitli merhalelerden geçerek zengin bir kültür dili halinde gelişmekte olan Türkçenin bu tabii gelişmesini engelleyen kelime ırkçılığını, tasfiyeciliği ve her türlü zorlama ve baskıyı durdurmak" bu cemiyetin amacı ve izlediği dil politikası olarak belirlenmiştir (Acar, 1983: 218).

1968'de dilde aşırılığa gidildiğini düşünen ve yeni bir dil politikası belirlemek isteyen Muallimler Birliği, İkinci Dil Kongresi düzenlemiştir. Kongrenin başkanlığını Faruk Kadri Timurtaş yapmıştır. Timurtaş kongreyi açış konuşmasında şu görüşlere yer vermiştir:

"Biz dil meselesini bir ilim ve milli kültür meselesi olarak ele alıyor ve bunun çözümünün ancak, ilmi bir yolla ve akademik bir çalışma ile mümkün olabileceğine inanıyoruz. Dil meselesi politik ve ideolojik bir dava değildir... Biz uydurma dile karşı, dilimizin bozulmasına, kültürümüzün anarşi ve buhran içerisine düşmesine karşı mücadele ediyoruz. Maksudumuz tamamıyla ilmi ve meslekidir... Dil meselesinin ilmi bir yol ve çare ile halledileceği görüş ve inancındayız... Son 8-10 yıldır dilimiz bir avuç aşırı ve uydurucu kimselerin elinde gittikçe bozulmaya doğru gitmektedir." (Acar, 1983: 225).

1970'li yıllarda da dil konusunda çok çeşitli görüşler ortaya atılmış, birlik ve bütünlük sağlanamamış, herkes bildiği yolda ilerlemeye başlamıştır.

"Artık kullanılan dil, onu konuşanların fikir yapısını gösteren bir etiket durumuna gelmiştir. Eski muhafazakâr-inkılâpçı dil anlayışı ayrılıklarının yerini milliyetçi-sosyalist ayrılığı almış; böylece Türk dili, tam bir keşmekeş içine girmiştir." (Acar, 1983: 230).

1979 sonları ile 1980 yıllarının başlarında tutucu dilciler Dil Devrimi'ni sol ideolojinin desteklediğini ileri sürerek TDK'nin kapatılmasını ve yerine dil akademisinin kurulmasını istemişlerdir (Çotuksöken, 2007: 32).

“Türkçe bu dönemde tasnife tabi tutuldu, kimi kelimeler adeta ideolojik bir kimlik ögesi haline sokuldu. Bu tasnif birçok yanılsa yol açtı... Bu yıllardaki dil anlayışı siyasi görüşlere göre nitelik kazanmış, kimin sosyalist, kimin milliyetçi olduğunu gösteren bir işaret durumuna gelmiştir... Dil politikası olur ama dilde politika olmaz.” (Özkan, 2003).

1960-1980 yılları arasında Türk diliyle ilgili izlenen dil politikasına bakıldığında, Atatürk Dönemi’nde bir bütünlük arz eden dille ilgili çalışmalar, bu yıllarda farklı bir boyuta ulaşmıştır. Türk Dil Kurumunca uygulanan özleştirme dil politikası, kimi hükümetler ve aydınlar tarafından desteklenirken, kimi hükümetler ve aydınlar tarafından eleştirilmiştir. Bu yıllarda Türk dili ile ilgili, aydınların kutuplaştığı görülür. 1960–1980 yılları arasında, imlaya ve kelime kadrosuna müdahale edilmiş, en önemlisi de dil işlerinde ideolojik yapılanmaya gidilmiştir (Sertkaya, 2001). Aydınların bir kısmı, Türk dilinin güzelleşmesi için bütün kelimelerin Türkçe olmasını, dili olabildiğince arılaştırmayı istemiştir. Bu görüşe katılmayan aydınlar yapılan bu işlerin uydurmacı-tasfiyeci bir hareketle yapıldığını ve dile zarar verildiğini belirtmişlerdir. Bu noktada asıl önemli olan şey ortak bir dil politikasının olmamasıdır. Hükümetler ayrı, kurumlar ayrı, cemiyetler ayrı, aydınlar ayrı bir dil politikası isteğinde olmuştur. Bu durum da en büyük etkiyi dilde göstermiştir.

4.4.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası

1960-1980 yılları arasında 20 hükümet kurulmuştur. Bu dönemde kurulan hükümetler çoğunlukla koalisyon hükümetleridir. Bu döneme Süleyman Demirel damga vurmuştur. Demirel bu dönemde 6 kez hükümet kurmuştur. Hükümet programlarında eğitim ve dil konularında yer alan bilgiler her hükümetin programında ayrı ayrı belirtilmiştir.

4.4.3.1. I. Gürsel Hükümeti Programı (30.05.1960-05.01.1961): Hükümete göre, demokrasinin kökleşmesi, soysuzlaşmamasının teminatı, özlenen iktisadi refahın tahakkuku, büyük kütlelerin, yeni yetişen nesillerin millî eğitimden en geniş ölçüde faydalanmasına bağlıdır. Bu nedenle millî eğitim davası, en önemli davalardan görülmüştür.

Hükümetin eğitimle ilgili amacı, onu durgun halinden çıkarıp yapıcı ve başarılı bir vafsa ulaştırmak olmuştur. Hükümetin en öncelikli işi millî eğitim teşkilat ve programlarını, bugünkü istikrarsız halinden kurtarmaktır. Yine Hükümetin başlıca arzusu, eğitimin muhtaç olduğu düzen içinde ve belli metotlarla çalışan medeni ve millî bir müessese haline getirmeye yönelmiş, gerekli inceleme ve araştırmalara başlayarak, gelecek iktidarlara bu istikamette hazırlıklar bırakmak olmuştur (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1314).

4.4.3.2. II. Gürsel Hükümeti Programı (05.01.1961-20.11.1961): II. Gürsel Hükümeti program getirmemiştir.

4.4.3.3. VIII. İnönü Hükümeti Programı (20.11.1961-25.06.1962): Hükümet Programı'nda, millî eğitimin sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda özellikle millî kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak önemli görüldüğünden bahsedilmiştir. Hükümet eğitimle ilgili en önemli sorunlardan birinin her konuda ehliyetli ve yeter sayıda öğretmen bulunmaması olduğunu belirtmiş ancak bu konuyla ilgili ne gibi bir çalışma yapılacağından söz etmemiştir. Hükümet, iktidarı süresince eğitimle ilgili yapılacak olan çalışmaları şu şekilde açıklamıştır:

- 1962 bütçesiyle, geçmiş yıllara nazaran daha geniş bir yatırım hacmine ulaşılmaya çalışılacak, özellikle tarım, sanayi ve eğitim alanlarında göze çarpan bu yatırımlar, devletin bütün hizmet kollarına makul oranlarda yayılacaktır.
- Bütün faaliyetler uzun vadeli ve esaslı bir plana bağlanacaktır.
- İlköğretim on yıllık bir süre içinde sağlanmak tertibine bağlanmıştır.
- İlkokulu bitiren ve çeşitli sebeplerle ortaöğretime devam edemeyen çocuklar ve yetişkinler için kısa süreli yetiştirme programları hazırlanacaktır.
- Devlet Planlama Teşkilatının lüzumlu gördüğü sektörlerin ihtiyaç ve gelişmeleri dikkate alınacaktır.
- Kültür ve sanat faaliyetleri, belirli zümrelere değil, en geniş halk kütlelerine hitap edecektir.

- Maddi imkândan yoksun kabiliyetlerin yetiştirilmesi hedefimizdir.
- Memleketin ihtiyacı olan alanlarda yüksek vasıflı ilim ve fen adamları ve araştırmacılar yetiştirmek için tedbirler alınacak; ilim, teknik ve güzel sanatlar alanlarında yapılan araştırmalar ve meydana getirilen eserler desteklenecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1333).

4.4.3.4. IX. İnönü Hükümeti Programı (25.06.1962-25.12.1963): İnönü Hükümeti, millî eğitimin amacını, “Her yaştaki yurttaşlarımızı eşit eğitim imkânları içinde, yetenek ve kabiliyetlerine göre üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamak, böylece millî eğitimi sadece gençlerimizi yetiştirmenin ve halkımızı aydınlatmanın bir vasıtası değil, aynı zamanda ve özellikle memleketimizin sosyal ve ekonomik gelişmesini gerçekleştirecek ve hızlandıracak verimli bir yatırım telakki etmek” şeklinde açıklamıştır. Hükümet, izah edilen bu temel ilkelere dayanmak suretiyle, Türk eğitim sisteminin toptan gözden geçirilmesi ve millî eğitim gelişmesinin uzun süreli bir plana bağlanması hususunda girişilmiş bulunan çalışmalara, özellikle aşağıdaki hususlar göz önünde tutularak devam olunacağını belirtmiştir. Yapılması hedeflenen bu çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İlköğretimde, 1970 yılına kadar, okuma çağında bulunan bütün çocuklar okul içine alınacaktır.
- İlkokuldan sonra öğrenime devam imkânını bulamayan çocuklar ve yetişkinler için, okuma-yazma öğretimi ile birlikte, çevrenin ekonomik ve sosyal şartları göz önünde tutulmak suretiyle tarım ve el sanatları alanında, devamlı bir programa bağlanmış, tamamlayıcı ve yetiştirici müesseseler açılacaktır.
- Her kademe ve tipteki öğretim kurumlarının öğretmen ihtiyaçlarının karşılanması konusuna öncelik verilecektir. Öğretmen yetiştirmek için yapılan büyük yatırımların ve harcanan emeklerin arzu edilen sonuca ulaşması için, öğretmenlik mesleğini cazip kılacak tedbirlerin alınması sağlanacaktır.

- Özel öğretim kurumlarının, resmî öğretim kurumlarının seviyesine uygun şekilde gelişmesi ve yayılması için teşvik edici ve destekleyici tedbirler alınacaktır.
- Maddî imkânlardan yoksun öğrencilerimizin kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde öğrenim görebilmeleri için alınmış tedbirler genişletilecektir.
- Sosyal ve ekonomik kalkınmamızın gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan alanlarda, yüksek seviyede ilim ve fen adamı araştırmacılar yetiştirmek işi bir plana bağlanacaktır. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumunun bir an önce faaliyete geçmesine çalışılacaktır.
- Eğitim politikamızda, memleketimizin az gelişmiş bölgeleriyle diğer bölgeleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldıracı tedbirler ehemmiyetle dikkate alınacaktır.

Program'da ayrıca üniversitelerin ilim hürriyetine ve akademik teminata sahip olduğu da açıkça vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1496-1497).

4.4.3.5. X. İnönü Hükümeti Programı (25.12.1963-20.02.1965): Millî eğitim, kamu hizmetleri içinde kültürel ve sosyal kalkınmanın olduğu kadar iktisadi kalkınmanın da hem ortamı hem de aracı olarak görülmüş, çağın kalkınma anlayışı içinde daha da önem kazandığından bu alana öncelik tanınacağı ifade edilmiştir. Bunun yanında millî eğitime, Anayasa'da en güzel ifadesini bulan Atatürk ilkelerine ve Batı uygarlıklarının temel ilkelerine dayalı bir sosyal düzeni ve millî kültürel değerleri yaratacak ve geliştirecek bir hüviyet verileceği söylenmiştir.

Hükümet, Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın tam uygulanması amacını güttüğünü vurgulamış ve yapılması düşünülen faaliyetleri şu şekilde açıklamıştır:

- Kalkınma Planı'nın gerektirdiği sayı ve nitelikte personeli yetiştirmek için çalışılacaktır.
- Eğitim davasının başarısında temel unsur olan fedakâr ve ülkücü öğretmen topluluğunu maddî ve manevî huzur imkânlarına kavuşturmak hedeflenmektedir.
- Kalkınma Planı Programı'nda öngörülen hususları, yeni hükümet tamamen benimsemekte ve bu programı gerçekleştirmek için her gayreti sarf etmeyi ta-

ahhüt etmektedir. Kalkınma Planı'nda yer alan ilkeler her alandaki hükümet faaliyetinde rehberimiz olacaktır.

- Her alandaki çalışmalarımıza bilimsel ve teknik araştırmalar temel olacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1742).

4.4.3.6. Ürgüplü Hükümeti Programı (20.02.1965-27.10.1965): Hükümetin millî eğitim politikasının temel amacı; yurttaşların eşit eğitim imkânları içinde, yetenek ve kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde yetişmelerini sağlamak, memleketin ümit ve istikbali olan gençliği, şahsiyet sahibi ve milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmek, onların gerek tahsil çağlarında gerekse hayata atılış devresindeki ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ayrıca mesleki ve teknik öğretimi memleketin sosyal, ekonomik ve sınaî kalkınmasında etkili kılmanın, hükümetin eğitim politikasının ana gayelerinden biri olacağı söylenmiştir. Hükümetin eğitimle ilgili hedefleri ise şunlardır:

- Memleket çocuklarının milletimize ve insanlığa yararlı olması, yurt kalkınması için gerekli bütün vasıfları kazanması hususunda büyük gayret gösterilecektir.
- Millî eğitim hizmetlerinin temel unsuru olan öğretmeni; bu hizmete layık ehliyet, vasıf ve sayıda yetiştirmek için gerekli bütün imkânlar aranacaktır.
- Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi için, Planlı Kalkınma gayretlerimizde bilimsel ve teknik araştırma, temel gelişme unsuru olarak desteklenecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 1951-1952).

4.4.3.7. I. Demirel Hükümeti Programı (27.10.1965-03.11.1969): Hükümetin millî eğitim politikasının temeli, vatandaşın bir kül halinde kalkınabilmesine, maddi ve manevi hayatını teçhiz ederek ve millî şuuru hâkim kılarak yetişmesine yardım etmektir. Hükümete göre, millî eğitim davası, Türkiye'de hürriyet rejiminin ve demokratik düzenin temelini besleyen bir kaynak olduğu kadar, memleket kalkınmasının en güçlü vasıtalarından biridir. Bunun için her şeyden önce temel eğitim meselesini halletmek, düşük olan okuryazar oranını yükseltmek gerekmektedir.

Hükümet, temel eğitime paralel olarak ortaöğretim, teknik öğretim ve yükseköğretim faaliyetlerini de geliştirmek zorunda olduklarını, ayrıca yetişkinlerin eğitimini de ihmal etmeyeceklerini belirtmiştir. Program'da, üniversite ve yükseköğrenim gençliğini hayat sıkıntısından kurtarmak, sıhhi, rahat ve ucuz öğrenci yurtlarına kavuşturmak, yetişmekte olan gençliğin boş zamanlarını değerlendirmek, kütüphane ve kitap meselelerini halletmek, muhtaç durumda olanlara burs imkânlarını artırmak, mevcutları yeterli hale getirmek, Türk gençliğinin memlekete yararlı, geleceğe güvenle bakan birer vatandaş olarak yetişmesini sağlamak için Hükümetin hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağı vurgulanmıştır.

Hükümetin iktidarı süresince yapmayı düşündüğü faaliyetler şu şekilde sıralanmıştır:

- Bütün köylerin okula kavuşturulması, ilköğretim kadrosuna yeter sayıda öğretmen yetiştirilmesi için gereken tedbirler alınacaktır. Öğretmelerin hayat şartları, maddi ve manevi ihtiyaçları yakından takip edilecektir.
- Kabiliyetli köy çocuklarının öğretime devam edebilmesi, muhtaç durumda olanlara devletin yardım elini uzatabilmesi için parasız yatılı öğrenci adedi süratle artırılabilecektir.
- Üniversiteler ve araştırma enstitüleriyle çeşitli devlet dairelerinin iş birliği yapması teşvik edilecek ve tatbiki araştırmaların genişlemesi yoluyla ilim adamlarından memleket meselelerinin çözümünde geniş ölçüde faydalanılabilecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2179-2180).

4.4.3.8. II. Demirel Hükümeti Programı (03.11.1969-06.03.1970): Hükümetin millî eğitim politikasının ana hedefi, “herkes için eğitim”dir. Bu hedefe ulaşmak için öncelikle ilkokul çağındaki bütün çocukları okula kavuşturacak temel eğitimin % 100 oranında gerçekleştirileceği, okullarda eğitim görenlerin sayısı yanında, bilhassa eğitimin vasıflarını yükseltici tedbirlerin alınacağı, ayrıca okul öncesi eğitime de layık olduğu değerin verileceği belirtilmiştir. Hükümetin eğitim politikalarının hedefini, her tip okulun dengeli şekilde yurt sathına yayılması, parasız yatılı ve burslu öğrenci sayılarının artırılması ve bunların köylü, işçi, esnaf ve dar gelirli ailelere ağırlık ve öncelik verilerek geliştirilmesi teşkil etmiştir. Hükümet, eğitimin, memleketin ihtiyaçlarına uygun ve amaçlarına yönelik bir nitelik kazanması gerektiğini belirtmiş, eğitimde fırsat ve

imkân eşitliğinin her türlü vasıtaya başvuruyla sağlanması kararında olduğunu açıklamıştır. Eğitim sisteminin, bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarına cevap verecek ve bütün kademeleri kapsayacak bir denge ve irtibat içinde düzenleneceğinden ve programlarının ıslah edileceğinden bahsedilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2602).

Program’da, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin iktisadi kalkınma ve sosyal gelişmelerin sağlanmasında en tesirli vasıta olduğu, çağımızda teknolojik yenilik ve gelişmelerin meydana getirdiği verimliliğin üretimin ana unsurlarından biri haline geldiği, teknolojik gelişmelerin temelinde bilimsel çalışma ve araştırmanın yattığı ve gelişmiş memleketler ile gelişmekte olan memleketler arasındaki en büyük mesafenin teknoloji olduğu anlatılmıştır. Bu nedenle teknoloji açığı kapatılmadıkça gelişmiş memleket haline gelinemeyeceğinden, bir taraftan ilim ve araştırma müesseselerinin memleket şartlarına uygun usulleri ve metotları geliştirmeleri teşvik edileceği, diğer taraftan da ileri memleketlerden teknoloji ve sevki idarenin en son buluşlarının alınmasına devam olunacağı anlatılmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2599-2600).

Hükümet, üniversiteleri günün ihtiyaçlarına uygun bir duruma getirebilmek için eğitim usullerinde gerekli ıslahatın yapılması ve öğretim kadrosunda yeni bir zihniyetin yer alması gerektiğini vurgulamıştır. Bu amaçla üniversitelerin muhtariyet prensibini zedelemeyen bir “Üniversiteler arası Yüksek Kurul” teşkili lüzumlu görülmüştür (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2601).

Programda Türk dili ile ilgili yapılacak çalışmalardan şu şekilde bahsedilmiştir:

“Türk dilinin, birlik ve istikrar içinde kendi kaidelerine uygun, ilmî ve tabii yollarla gelişmesi ve zenginleşmesi bir araştırma konusu yapılacaktır. Dilin gelişigüzel uydurma birtakım kelimelerle bozulması ve özleştirilme bahanesiyle fakirleştirilmesi önlenemez ve nesiller arasındaki bağlantıyı tekâmül içinde devam ettirecek bir dil gelişmesi ve zenginleşmesi sağlanacaktır. Bu maksada hizmet etmek üzere bir Dil Akademisi kurulacaktır.” (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2603).

Hükümet, çeşitli görevlerin yarattığı iş hacminin baskısı altında kalan Millî Eğitim Bakanlığının çalışmalarını verimli kılabilmek üzere, kültür ve gençlik işlerinin ayrı bakanlıklar halinde idaresinin sağlanmasını uygun görmüştür (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2603).

Programda, Türkiye’de eğitimle ilgili olarak çeşitli meselelerin var olduğu söylenmiş ve bu meseleleri çözüme kavuşturmak için şu önlemlerin alınacağı bildirilmiştir:

- Her Türk gencine yeteneğine göre eğitim imkânı sağlamak, yeni müesseseler kurmak zorunludur.
- İhtiyaçlara yönelmiş ortaokulları, en küçük kasabalara kadar götürme politikasına devam edilecektir.
- Mektupla öğretim metodu ile okullar arası seviye farklılığı giderilmeye çalışılacaktır.
- Kız teknik öğretim kurumları, özellikle gezici kadın kursları, yurdun her köşesine ulaştırılacaktır.
- İlköğretimden üniversiteye kadar bütün öğretim kurumlarının çağın yeniliklerine intibakı sağlanacaktır.
- İlköğretimle orta ve yükseköğretim arasında organik bir bağ kurulacak, okul programlarını, ders kitaplarını ve öğretim araçlarını gelişmelere uygun olarak, devamlı surette yenilemeye önem verilecektir.
- Gençlerin her gün biraz daha elverişli okuma, barınma, beslenme, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme ve tedavi olma şartları artan bir hızla geliştirilecektir.
- Öğretmen yetiştiren müesseselerin her bakımdan geliştirilmesine, öğretmenlerin meslekleri içinde ilerlemelerine ve öğretmenliği cazip hale getirecek tedbirlere öncelik verilmesine devam edilecektir.
- Türk kültür ve sanat eserleriyle, dünya tefekkürünün insanlığa mal olmuş eserlerinden müteşekkil, geçen dönem başlanılan Bin Temel Eserlik yayın programı bir sonraki dönemde tamamlanacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2602-2603).

Hükümet, yukarıda belirtilen önlemlerin dışında, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirtilen dengeli kalkınma hedefinden ve Doğu Bölgesi'nin özelliğine verdiği önemden dolayı eğitimle ilgili şu tedbirleri aldığını belirtmiştir:

- Eğitim tesislerinin çoğaltılmasına devam olunacaktır.
- Bölgede kurulmasına başlanmış olan yatılı bölge okullarının sayısı çoğaltılacak, bu okullarda, ilkokuldan sonra yerine göre ortaokul veya sanat okulu kırsımları ilave olunacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2613).

4.4.3.9. III. Demirel Hükümeti Programı (06.03.1970-26.03.1971): Program'da, Hükümetin ana hedefinin, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma olduğu bildirilmiştir. Maddi ve iktisadi bir muhtevadan ibaret olmayan, ancak sosyal ve kültürel kalkınma ile birlikte gerçek manasını kazanan millî kalkınmada, manevi ve sosyal hedeflerin ve tedbirlerin büyük önemi olduğu, vatandaşı iktisadi bir faaliyetin sadece bir aleti ve ham maddesi sayan materyalist görüşlerin karşısında olarak, maddi ve iktisadi kaynakları geliştirici gayretlerin, manevi ve sosyal hedeflere ulaştırdığı ölçüde değer taşıdığı ifade edilmiştir.

Hükümete göre, eğitim faaliyetlerinin, istihdam ihtiyaçlarına uygun insan gücünün yetiştirilmesi yanında, millî ümitlerin mihrakı olan Türk gençliğinin, bu ümitlere layık olacak şekilde ve millî şuuru yüksek seviyede tutarak eğitilmesi, Cumhuriyet hükümetlerinin önemle takip edecekleri millî bir dava teşkil etmiştir. İktisadi yatırımlarla birlikte insan gücüne değer vermeye yönelmiş millî hedeflere ve ihtiyaçlara uygun bir eğitim sisteminin uygulanması düşünülmüştür. Eğitimin büyük vatandaş kütleleri için fırsat eşitliği içinde herkese açık ve yaygın bir hizmet haline getirilmesi suretiyle her Türk gencine eğitim imkânı sağlanırken, bu hizmetin millî insan gücü potansiyelini kalkınma hedeflerine yöneltici bir vasıf ve seviyeye yükseltilmesi de önemle ele alınacak konulardan olduğu belirtilmiştir. Hükümet, bir taraftan millî eğitim hizmetleri çerçevesinde okul içi ve okul dışı eğitim programlarıyla, diğer taraftan gençlik ve spor hizmetleri çerçevesinde zaman değerlendirici spor ve kültür faaliyetleriyle, Türk gençliğinin bu istikametteki maddi ve manevi gelişme ihtiyaçlarına cevap vermek kararında olduğunu vurgulamıştır. Eğitim sisteminde hedef ve metotların, bugünün ve yarının ihtiyaçlarına göre geliştirilmesi ve gençliğin yetiştirilmesi ile birlikte, millî kültürün ve tarihî değerlerin korunması ve yaşayan nesillere tanıtılması, kültür ve sanat alanında yaratıcı faaliyetlerin teşviki, Hükümetin üzerinde önemle duracağı konular olmuştur. Sağlık ve eğitimle ilgili kamu hizmetlerinin, medeni nimet ve vasıtaların, yurdun her köşesine ve çeşitli vatandaş zümrelerinin ayağına götürülmesi ve bunlardan kolayca ve eşit olarak faydalanılmasının sağlanmasının, sosyal adaletle uygun olduğu kadar, iktisadi gücü ve millî refahı artırma gayesine de hizmet edeceği söylenmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2941-2942).

Millî Eğitim Bakanlığının geniş sorumluluk sahası içinde yer alan kültür işleri için, ayrı bir Bakanlık kurulması öngörülmüştür (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2941).

Memleketin ekonomik ve sosyal kalkınmasına ait plan uygulanırken, geri kalmışlığın yaygın ve tesirli olduğu bölgeler arasında özel bir durumu olan doğu bölgesinde alınacak özel tedbirler ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Eğitim tesislerinin çoğaltılmasına devam olunacaktır.
- Bölgede kurulmasına başlanmış olan yatılı bölge okullarının sayısı çoğaltılacak, bu okullara, ilkokuldan sonra yerine göre ortaokul veya sanat okulu kısımları ilave olunacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 2947).

4.4.3.10. I. Erim Hükümeti Programı (26.03.1971-11.12.1971): Hükümetin eğitim konusundaki ana hedefinin, öğretim birliğinin sağlanması ve eğitimde fırsat eşliğinin gerçekleştirilmesi olduğu belirtilmiş, bu dönemdeki uygulamaların daha uzun süreli reformların ilk adımları olacağı vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 3270). Hükümetin eğitimde yapmaya kararlı olduğu reformlar şu şekildedir:

- Atatürk'ün eğitimde birlik (Tevhid-i Tedrisat) ilkesine aykırı, bütün uygulamalara son verilecektir.
- Zorunlu öğretim süresinin ileride bütün yurda yayılmasına hazırlık olarak çok yönlü öğretim yapan ve öğrenciyi hem üst okullara hem de çalışma hayatına hazırlayacak 8 yıllık okulların deneme olarak kurulmaları için gerekli hazırlıklara hemen başlanacaktır.
- İlk ve orta öğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır.
- Bilimsel ve teknolojik araştırmalara büyük önem verilecektir. Bu yoldaki araştırmaların kalkınmaya yardımcı olacak biçimde planlanmasına çalışılacaktır.
- Ulusal bir kuruluş olan TRT, toplumun eğitimde ve kültürel gelişmesinde çağımızda önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Bu anlayışla televizyonun köylerde de seyredilmesi ve bütün yurda hızla yayılması için gerekli tedbirler alınacak ve yatırımlar yapılacaktır.
- Anayasa'nın öngördüğü kültürel kalkınmanın daha etkin biçimde gerçekleştirilmesi için eğitim ve kültür işlerinin birbirinden ayrılarak bir Kültür Bakanlığının kurulması konusu önemle ele alınacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 3272-3273).

4.4.3.11. II. Erim Hükümeti Programı (11.12.1971-22.05.1972): Her kademe-deki öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin Atatürk ilkelerine uygun bir anlayış içinde yetişmeleri, bu öğrencilerin sol ve sağ aşırı uçlar tarafından zihinlerinin bulandırılmaması ve ön yargılara saptırılmamasına üstün bir dikkat gösterilmesi, ayrıca her kademedeki öğretim kurumlarından çıkacak öğrencilerin, ekonomik hayata katkıda bulunacak şekilde üretici hale getirilmeleri, Hükümetin eğitim konusunda alacağı tedbirlerdir. Önceki programda belirtilen eğitim reformuyla ilgili işlerin bir an önce yapılması için büyük çaba gösterileceği, özel yüksekokulların üniversite ve akademiye bağlanması ve imam-hatip okullarının ortaöğretime dayandırılması ile ilgili kararların korunacağı, ilköğretimden üniversiteye kadar her öğretim düzeyindeki kuruluşları ve eğitimi kapsayan diğer kanunların en kısa zamanda hazırlanacağı, Üniversiteler Kanunu'nun, Anayasa'nın 120 ve 129'uncu maddeleri ışığı altında ve üniversitelerle yakın bir iş birliği içinde hazırlanacağı da Program'da belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 3474).

Hükümet, gençleri yarının millî görev ve sorumluluklarını yüklenebilecek üstün vasıflarla yetiştirmenin, millî kalkınma çabasının en verimli yatırımlarından biri olacağını bildirmiş ve başlıca amaçlarının, gençlere sağlıklı hayat şartları, geniş bir dünya görüşü, köklü kültür imkânları sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Hükümet, çağdaş uygarlığa hızlı adımlarla ulaşılabilmesinde rol oynayacağına inandığı gençlere, en verimli gelişim çağlarında fırsat eşitliği sağlanarak bütün millî kuruluşların iştirakiyle eğitim, sosyal refah, sağlık, çalışma ve dinlenme imkânlarının artırılacağını söylemiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 3477).

4.4.3.12. Melen Hükümeti Programı (22.05.1972-15.04.1973): Hükümetin eğitim politikasının amacı; Atatürk ilkelerine, laik ve sosyal devlet esaslarına, hür, demokratik düzene yürekten inanmış millî bir ruh ve heyecan taşıyan vatandaşlar yetiştirmektir. Bütün öğretim kademelerinde uygulanacak programların, bu temel amaca ulaşmak için değiştirileceği, işe her derecedeki okullara öğretmen yetiştiren kurumlardan başlanacağı vurgulanmıştır.

Hükümetin eğitimle ilgili bir diğer amacı, eğitim sistemini Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması için gerekli insan gücü ihtiyacını devamlı ola-

rak sağlayacak rasyonel bir çalışma düzenine ve çağın gereklerine uygun bir bünyeye kavuşturacaktır. Bu amaçla hazırlanacak Millî Eğitim Kanunu ile Türk eğitim felsefesi, Türk toplumunun yapısına, çağın ileri bilim ve teknoloji gereklerine ve Atatürk milliyetçiliği ilkeleri üzerine oturtulmuş olacaktır.

Hazırlanacak olan Millî Eğitim Kanunu tasarısında okul öncesinden başlayıp ilk, orta ve yükseköğretim kurumları ile yurdumuzun ekonomik kalkınmasına büyük ölçüde katkıda bulunan teknik okullar bir bütünlük içinde ve çağın modern eğitim sistemleri açısından ele alınacak, Türk eğitimi yeni bir yapı ve çalışma düzenine kavuşturulacaktır. Bu tasarı ile aynı zamanda Cumhuriyet hükümetleri tarafından bugüne kadar çıkarılmış eğitimle ilgili dağıntık bütün kanunlar da bir araya getirilmiş olacaktır.

Program'da, ilkokulları bitiren çocukların büyük bir çoğunluğunun üst okullara devam etmek veya bir meslek sahibi olmak imkânlarından yoksun bulunduğu vurgulanmış, öğrencilere bilgi ve kabiliyetleri istikametinde bir öğretim vermek, bu suretle onların ya üst okullara gitmelerini ya da çalışma hayatına atılmalarını sağlamak için ilkokulların 8 yıla çıkarılması çalışmalarına devam edileceği ve bu okulların yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacağı hedeflenmiştir.

Hükümetin eğitimle ilgili diğer hedefleri ise şunlardır:

- Türk milletinin dinamizmini, yurdun insan gücünü ve doğal kaynaklarını müspet ilmin ve akılcılığın ışığı altında planlı kalkınma ve reformlarla belirli bir hedefe doğru hemen yöneltmek gerekmektedir.
- Bir kitle haberleşme aracı olduğu kadar bir eğitim aracı olarak da kullanılan, millî ve kültürel bütünlüğün korunmasında büyük yeri olan radyo ve televizyonun bütün yurt sathına yayılması için girişilen çabalara aralıksız devam olunacaktır. Radyo ve televizyon programlarının millî duyguları koruyucu, yüceltici ve öğretici olmasına titizlikle özen gösterilecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 3638-3639).

4.4.3.13. Talu Hükümeti Programı (15.04.1973-26.01.1974): Hükümetin millî eğitim politikasının amacı; bir yanda Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın öngördüğü hedeflere göre iktisadi ve sosyal kalkınmanın dayandığı insan gücü ve teknolojik ihtiyaçlara cevap verecek, diğer yandan Cumhuriyet'e, insan hak ve hürriyetlerine, Türk

milliyetçiliğine, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip, Atatürk inkılaplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için Millî Eğitim Temel Kanunu tasarısı ile Üniversiteler Kanunu tasarısının kanunlaştırılmaya çalışılacağı bildirilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 3809).

4.4.3.14. I. Ecevit Hükümeti Programı (26.01.1974-17.11.1974): Hükümet, öğretimin her kademesinde kitaba ve ezbere dayanan öğretim yerine deneye, gözleme, milletlerarası seviyede araştırma yapmaya, metot ve teknik maharet kazanmaya, kişisel inisiyatifin geliştirilmesine, işe ve üretime yönelmiş bir eğitime ağırlık verileceğini belirtmiştir. Yine eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit imkân sağlamak amacıyla öğrenimde kimsenin önünün tıkanmaması ve eğitimde süreklilik ilkesinin egemen kılınacağı vurgulanmıştır.

Programda, eğitimle ilgili yapılacak çalışmalar şu şekilde belirtilmiştir:

- Kalkınma planının eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilme gayesi ile orta-öğretimde özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandırıcı tedbirler uygulanacaktır.
- Çocuklara töre ve geleneklerle millî hasletlere uygun ahlak kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve ortaöğretime mecburi ahlak dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli vasıfları taşımasına özel bir önem verilecektir.
- Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilköğretime dayalı olacak, ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölüm ve programlar bulunacaktır. Ortaokuldan sonra öğretim dalını değiştirmek isteyenlere hazırlayıcı imkânlar temin edilecektir.
- Eğitim kurumları, modern araç-gereç ve laboratuvarlarla donatılacaktır.
- Eğitim kurumları, ihtiyaç ve imkânlar göre yaygın eğitim faaliyetlerine girecektir. Yaygın eğitim çalışmaları koşullara göre her seviyede ve çeşitli alanlarda programlara bağlanarak zamanında eğitim fırsatı bulamamış olanlara bu imkân verilecektir. Böylelikle bir taraftan toplumun ihtiyacı olan yetişmiş insan gücü sağlanırken, diğer taraftan eğitimde süreklilik imkânları geliştirilecektir.

- Öğretim programları taklitçilikten kurtarılarak millî koşullara uygun hale getirilecektir.
- Çocukları zararlı yayınlardan koruyacak eğitici ve öğrenmeyi özendirici, millî ve insani duyguları güçlendirici yeni bir yayın programı geliştirilecektir.
- Bilimsel ve teknik araştırmalar özel teşvik görecektir. Birçok ilimlerin kurucusu insanları yetiştirmiş olan milletimizin bundan böyle de araştırmacı ve bulucu yetiştirmesine, başarılı ve ileri çalışmaları yapmasına elverişli şartlar tesis edilecektir.
- Eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit imkân sağlamak amacıyla özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için geniş bir yatılılık kredi ve burs sistemi geliştirilecek ve eğitim yatırımları yurt düzeyine dengeli olarak dağıtılacaktır.
- Bütün öğretim kurumları ve öğrenci yurtlarında çocukların ve gençlerin huzur ve güven içinde yaşama ve çalışmaları sağlanacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 3996-3997).

4.4.3.15. Irmak Hükümeti Programı (17.11.1974-31.03.1975): Program'da, Hükümetin, partiler dışı ve tarafsız olduğu, bu nedenle de icraatından hiçbir siyasi partinin sorumlu olmadığı bildirilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4373).

Hükümete göre, milletin ümidi, millî varlığın en dinamik ve güçlü unsuru, geleceğin güveni olarak görülen Türk gençliğinin sorunları ve ihtiyaçları, ekonomik ve sosyal yönden olduğu kadar toplumun huzuru, güvenliği ve mutluluğu ile hür ve demokratik rejim açısından da büyük değer taşımaktadır. Hükümetin eğitim politikasının amacı, genç kuşakların Atatürkçülük, Anayasa'da ifadesini bulan çağdaş uygarlık bilinç ve anlayışına sahip, üstün yetenekte insanlar olarak yetiştirilmesi, öğretimin her kademesinde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasıdır. Hükümet, eğitim sisteminin ve yapısının çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun olarak geliştirilmesi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine ve toplumun yetişmiş insan gücü ihtiyacına göre yükseköğretime, hayata ve iş alanlarına yöneltilmesi çalışmalarına devam olunacağını ifade etmiştir.

Program'da, Hükümetin eğitimle ilgili yapacağı faaliyetler şunlardır:

- Sınâî gelişmeye paralel olarak mesleki ve teknik öğretime ağırlık verilecektir.

- Öğretmenlerin maddi ve manevi sorunlarını çözümlenmeye, meslek içinde yetiştirmelerini ve ilerlemelerini sağlayacak koşulları yaratmaya özellikle çaba sarf edilecektir.
- İlköğretimde, okullaşmanın kısa sürede yüzde yüz gerçekleşmesi için gerekli yatırımlara devam edilecek ve bu amaçla yeni yatılı bölge okulları açılacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4384-4385).

4.4.3.16. IV. Demirel Hükümeti Programı (31.03.1975-21.06.1977): Hükümet, millî eğitimdeki amacının; “milletimizin bütün fertlerini, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; Atatürk inkılaplarına ve Türk milliyetçiliğine bağlı; insan haklarına ve millî, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş; büyük ve şanlı tarihimize iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, millî şahsiyetini müdrik, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmek” olduğunu belirtmiştir. Ayrıca öğretimin her kademesinde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasına özel bir önem verileceği, vatandaşların kabiliyetleri ve arzularına göre ve kendi maddi imkânlarına bağlı olmaksızın yetiştirme ve bir meslek edinme imkânlarının artırılacağı da ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4596).

Program’da, millî bir dil politikası izleneceği, dilin zenginliğinin korunmasına ve geliştirilmesine önem verileceği, Türkçenin iki ayrı dil haline gelmesine yol açan aşırılıklardan ve ilim dışı zorlamadan kaçınılacağı vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4597).

Hükümetin eğitimle ilgili yapacağı işler şu şekildedir:

- Öğrenci bursları miktar ve sayı itibarıyla artırılacak, parasız yatılı öğrenci sayısı çoğaltılacaktır. Yurtlar, öğrenci kredileri, ders araçları ve gereçleri, artan ihtiyacı karşılayacak seviyeye çıkarılacaktır.
- Eğitim kuruluşlarının yurt sathına dengeli bir suretle dağılması sağlanacaktır.

- Bilimsel ve teknik araştırmalar teşvik edilecek, teknolojinin millî imkânlarla dayalı olarak geliştirilmesine çalışılacak, yurt dışındaki araştırmacıların yurda dönmeleri sağlanacaktır.
- Eğitimde metot ve araçtan daha önemli olan öğretmenlik mesleğine gereken önem verilecek, öğretmenlerin maddi ve manevi sorunlarının zmlenmesine, meslek içi eğitimlerini ve ilerlemelerini sağlayacak şartların hazırlanmasına gayret sarf edilecektir.
- Okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticari istismarlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı tedbirler alınacaktır.
- Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, millî eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim yelerinin az ve yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verilme imkânlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.
- İlk ve ortaöğretimde okutulmakta olan ahlak dersleri, gayerine uygun ve millî ahlak esaslarına göre düzenlenecek ve bu dersleri, öncelikle, İlahiyat Fakültesi, İslami Bilimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam-Hatip okulları mezunları okutacaklardır. Din derslerinin normal ders saatleri içinde ve gerekli vasıfları taşıyan öğretmenlerce verilmesi sağlanacaktır.
- Müfredat programlarının millî kültüre uymayan kısımları değiştirilecek, milletin ilme ve insanlığa yaptığı hizmetlerin öğretilmesine önem verilecektir. Millî eğitimde, gençliğin bedeni gelişmesi için spor teşvik edilecektir.
- Halk eğitiminin, yol gösterici, araştırıcı, milletimizin bölünmezliği prensibini ve millî ve manevi değerlerimizi güçlendirici ve üretime dönük bir şekilde teşkilatlandırılmasına önem verilecektir. Radyonun bütün yurtta rahatça dinlenebilmesi ve televizyonun bütün yurt sathına hızlandırılmış bir programla yayılması sağlanacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4596-4597).

4.4.3.17. II. Ecevit Hükümeti Programı (21.06.1977-21.07.1977): Hükümet, on binlerce gencin ve çocuğun can güvensizliği nedeniyle ya da yasal hakları çiğnenerek okullara alınmadıkları veya okullardan atıldıkları için öğrenim olanağından yoksun bırakıldığını bildirmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4941). Demokrasinin ve ülkenin geleceğini güvence altına almanın gereği olarak silahlara hedef olanlar kadar, genç yaşta ellerine silah verilen, yüreklerine kin ve düşmanlık zehri akıtılan çocukları kurtarmanın önemli olduğu ifade edilmiş, bu durumu önlemek için öncelikle can güvenliğinin ve öğrenim özgürlüğünün sağlanacağı söylenmiştir. Hükümet, sokaklarında çocukların ve gençlerin vurulmadığı, anaların, babaların çocuklarını okula, üniversiteye, yurtlara korkusuzca gönderebildikleri bir Türkiye'ye ulaşmanın ilk hedef olarak belirlendiğini vurgulamıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4961).

Program'da, Hükümetin izleyeceği eğitim politikası şu şekilde izah edilmiştir: “Özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici; insanlıkçı ve barışçı; Atatürk ilkelerini ve milliyetçiliğini, Devletimizin güvencesi olarak ve çağdaş uygarlığın göstergesi olarak yeni kuşakların bilincinde yaşatıcı; millî birliği ve bağımsızlığı güçlendirici; millî kültürü, çağdaş insanlık kültürüyle uyumlu olarak geliştirici nitelikte olacaktır. Eğitimde olanak eşitliği, yaygınlık, süreklilik ve birlik sağlanacaktır.” (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4961).

Belirtilen eğitim politikasına ulaşabilmek için Hükümetin yapacağı faaliyetler ise şöyle belirtilmiştir:

- Geride kalan iki buçuk yıllık dönemde, yasal hakları çiğnenerek okula alınmayan veya can güvensizliği nedeniyle okula gidemeyen öğrencilere, yitirdikleri ders yılı hızlandırılmış programlarla geri kazandırılacaktır. Öğrenciler arasında siyasal düşüncelerine göre ayırım yapılması ve okulların, uygarca tartışma ölçüleri ötesinde, siyasal çatışma yerlerine dönüştürülmesi kesinlikle önleneyecektir. Öğrenci yurtları, birbirine düşman ve kapalı kaleler veya ideolojik savaş alanları durumundan çıkarılacaktır.
- Eğitim kuruluşlarında, öğrenci yurtlarında, kamu kuruluşlarında ve genellikle işyerlerinde, etkin ve sürekli güvenlik önlemleri hemen uygulanacaktır.
- Özellikle dar gelirli aile çocuklarının yatılı, kredili ve burslu öğrenim olanakları genişletilecektir.
- Okuryazarlık sorununu, eğitim görmüş yurttaşların da gönüllü katkısıyla kısa sürede çözmek için gerekli çaba gösterilecektir.

- İlkokul öğrencilerinin kitap gereksinimleri devletçe karşılanacaktır.
- Okullarda yaparak-yaşayarak eğitim kuralı uygulanacak, çocukların okul çağında iken kendilerini toplum yaşamına ve üretken çalışmalara hazırlamaları sağlanacaktır.
- Eğitimin her dalında ve aşamasında öğrenciler araştırmacılığa yöneltilecek ve genel kültürlerini genişletmeye özendirilecektir.
- Öğretmenlerin manevi ve maddi huzur içinde çalışabilmeleri güvence altına alınacak, kendilerinin sürekli yenileyebilmeleri kolaylaştırılacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 4961-4962).

4.4.3.18. V. Demirel Hükümeti Programı (21.07.1977-05.01.1978): Hükümet, eğitimin millîliğine büyük önem verdiğini vurgulamış ve eğitim politikasını şu şekilde açıklamıştır: “Millî eğitimde temel hedefimiz, milletimizin bütün fertlerini, Türk Milletinin millî, manevi, ahlaki, insani, sosyal ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş, büyük ve şanlı tarihimizle iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, millî şahsiyetini müdrik, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmektir.” Bunun yanında eğitimde imkân ve fırsat eşitliğine önem verileceği de belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5108).

Programda, eğitimle ilgili yapılacak çalışmalar şöyle izah edilmiştir:

- Milletın ümidi ve geleceğinin teminatı olan gençliğin, manevi yapısının inanç, sevgi ve millî kültürle zenginleşmesine ağırlık veren ve beden sağlığını koruyan, hayatın bütün güçlüklerini aşarak başarıya ulaşmasını sağlayacak, kabiliyetli, gelişmiş bir yapıya kavuşmasına önem verilecektir.
- Devleti ve milleti büyük yapmada, millî kalkınma hamlelerinin kaynağı ve cevheri olan gençliğin en yararlı şekilde yetişmesi için her türlü gayret ve dikkat esirgenmeyecektir. Gençliğin yetişmesinde, yabancı ideolojik akımların ve taklitçiliğin yayılışına müsaade edilmeyecektir.

- Eğitim kurumları ile ilgili yatırımların, eğitimin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde ve zamanında gerçekleşmesi için özel tedbirler alınacaktır.
- Gençlerin her kademede eğitim kurumlarından yararlanmaları sağlanacaktır.
- Eğitim kuruluşlarının yurt sathına dağılımında genel denge dikkate alınacaktır.
- Okullarda kitap enflasyonuna ve bu konu ile ilgili istismarlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı etkin tedbirler alınacaktır. Müspet ilimlere ait ders kitaplarında, milletin bu ilimlere yaptığı hizmetleri tanıtan bölümlerin konulmasına önem verilecektir. Yeni nesillere dünya görüşü aşılama konusunda önemli rol oynayan, bilhassa ahlak, sosyoloji, felsefe ve psikoloji gibi derslerin kitapları evlatların millî inançlarını, manevi değerlerini tahrip edici değil, bilakis millî ve manevi değerlere bağlılığı temin edici şekilde yeniden yazılacaktır.
- Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, millî eğitimin temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır.
- İlk ve ortaöğretimde okutulmakta olan ahlak dersleri, gayesine uygun ve millî ahlak esaslarına göre düzenlenecek ve bu dersleri öncelikle, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam-Hatip okulları mezunları okutacaklardır. Din derslerinin normal ders saatleri içinde ve gerekli vasıfları taşıyan öğretmenlerce verilmesi sağlanacaktır.
- Türk ilim, dil ve sanat akademileri kurulacaktır.
- İlim, kültür, sanat ve spor alanında üstün başarı gösteren kabiliyetli kişiler, maddi ve manevi bakımdan teşvik edilecek, kabiliyetlerinin geliştirilmesine önem verilecektir.
- Her kademede öğretim ve öğrenim kadrolarında görev yapan öğretmenlerin, başta mesken, emeklilik, hizmet ve ücret konuları olmak üzere, bütün ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını gidermek hedeflenecektir. Bu arada, öğretmenlerin özlük ve sosyal hakları ile ilgili diğer kanunların çıkarılmasına çalışılacaktır.
- Bilimsel ve teknik araştırmalar teşvik edilecek, teknolojinin millî imkânlarla dayalı olarak geliştirilmesine gayret edilecektir.

- TÜBİTAK'ın kalkınma plan ve programlarının gerektirdiği araştırmaları, sosyal konuları da kapsayacak tarzda yapması imkânları sağlanacak, ecdadın ilme beynelmilel hizmetleri genç nesillere tanıtılacaktır.
- Gençlerin, yurt, burs, dinlenme ve spor ihtiyaçlarını karşılayan tesisler kurulacak, mevcutları ise tam kapasite ile çalıştırılacaktır. Gençlerin boş zamanlarının sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle değerlendirilmesine önem verilecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5108-5110).

4.4.3.19. III. Ecevit Hükümeti Programı (05.01.1978-12.11.1979): Hükümet, hızlı ve sağlıklı gelişmenin başta gelen koşulunun eğitim olduğunu belirtmiş, devlet kapısının siyasal inançları ne olursa olsun bütün yurttaşlara, okul kapısının ise bütün gençlere açık olacağını ifade etmiş, eğitim konusunda öncelikle can güvenliğinin ve öğrenim özgürlüğünün sağlanacağını bildirmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5396).

Hükümetin başta gelen görevinin, görüşleri ve inançları ne olursa olsun, Türk gençlerini kurşunlanmaktan, ana ve babaları evlatlarının can güvenliğiyle ilgili kaygılardan kurtarmak olduğundan söz edilmiş, bu göreve yardımcı olmanın da, her kuruluş, her devlet organı, hatta her yurttaş için bir borç olduğu vurgulanmıştır. Hükümet, sosyal devletin bir gereği olarak, ailelerinin maddi durumu ne olursa olsun, bütün çocukları her bakımdan sağlıklı biçimde yetiştirme ve yeteneklerini geliştirme olanağına kavuşturmak için çaba gösterileceğini de söylemiştir.

Program'da, Hükümetin eğitim politikası şu şekilde belirtilmiştir: “Anayasamızda yer alan birleştirici, çağdaş, milliyetçilik bilincine erişmiş, Atatürk ilkelerini ve demokratik anlayışı benimsemiş, ailesine, vatanına, Türk Ulusuna ve insanlığa karşı görevlerini ve sorumluluklarını bilen, millî ve manevi değerlere bağlı, düşünce ayrılıklarına rağmen barış ve özgürlük içinde yaşayabilen kuşaklar yetiştirmek, insan haklarına dayalı hür demokratik rejimi, millî birliğimizi ve bağımsızlığımızı güçlendirmek; köklü ve zengin kültürümüzü çağdaş insanlık kültürüyle birlikte geliştirmek; Türk Ulusunu çağın uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak”. Eğitimde olanak eşitliği, yaygınlık, süreklilik ve birlik ilkelerinin de gerçekleştirileceği, eğitimin temel amaçları arasında yer almıştır.

Hükümetin eğitimle ilgili yapacağı faaliyetler şöyle belirtilmiştir:

- Geride kalan dönemlerde, yasal hakları çiğnenerek okula alınmayan veya can güvenliği nedeniyle okula gidemeyen öğrencilere, yitirdikleri ders yılı, hızlandırılmış programlarla geri kazandırılacaktır. Öğrenciler arasında siyasal düşüncelerine göre ayırım yapılması ve okulların, uygarca tartışma ölçüleri ötesinde siyasal çatışma yerlerine dönüştürülmesi kesinlikle önlenecektir. Öğrenci yurtları birbirine düşman ve kapalı kaleler veya ideolojik savaş alanları durumundan çıkarılacaktır.
- Kimsesiz çocukların bakım ve eğitimi devletçe sağlanacaktır. Özellikle dar gelirli aile çocuklarının yatılı, kredili ve burslu öğrenim olanakları genişletilecektir.
- Okuryazarlık sorununu, eğitim görmüş yurttaşların da gönüllü katkısıyla kısa sürede çözmek için gerekli çaba gösterilecektir. İlkokul öğrencilerinin kitap gereksinimleri devletçe karşılanacaktır. Son yıllarda yaygınlaşan çağ dışı ve ulusal birliği sarsıcı ders kitapları kaldırılacaktır.
- Okullarda yaparak-yaşayarak eğitim kuralı uygulanacak, çocukların okul çağında iken kendilerini toplum yaşamına ve üretken çalışmalara hazırlamaları sağlanacaktır.
- Eğitimin her dalında ve aşamasında öğrenciler araştırmacılığa yönettirecek ve genel kültürlerini genişletmeye özendirilecektir.
- Öğretmenlerin manevi ve maddi huzur içinde çalışabilmeleri güvence altına alınacak, kendilerini sürekli yenileyebilmeleri kolaylaştırılacaktır.
- Devletin resmî yayınları, herkesin kolaylıkla elde edebileceği biçimde düzenli olarak basılıp toplum yararına sunulacaktır.
- Hızlı gelişmenin gereği olarak ve çağdaş uygarlıkta ulusumuza hakkı olan yeri kazandırmak amacıyla, bilimsel araştırma ve teknoloji oluşturma ve aktarma çalışmaları hızlandırılacaktır ve bu çalışmalar arasında plan hedeflerine uygun olarak bağlantı kurulacaktır.
- Yeni eğitim vakıflarının kurulması teşvik edilecek ve mevcutların en iyi şekilde çalışmaları yolunda çaba gösterilecektir. Muhtaç çocukların orta ve yüksek dereceli okullarda okumalarına katkıda bulunan vakıf yurtları geliştirilerek partizan yönetimden kurtarılacak ve gerçek ihtiyaç sahiplerinin yararına sunulacaktır.

- Gençlere okul ve çalışma düzeninde kişilik ve sorumluluk kazandırmak, iş güvencesi ve yükselme olanakları sağlamak, Hükümetin tüm gençlik sorunlarına yaklaşımında temel olacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5415-5416).

4.4.3.20. VI. Demirel Hükümeti Programı (12.11.1979-12.09.1980): Hükümet, Türkiye’de devletin tüm unsurlarının başında gelen eğitimin millîlik temelinden kaydırılmış halde olduğunu belirtmiş, eğitimin yeniden millîlik vasfına kavuşturulması zaruretine inandıklarını söylemiştir. Program’da, ülkenin geleceğinin teminatı, en büyük ve en değerli varlığı olarak görülen çocukları ve gençleri, millî ve manevî değerlere gönülden bağlı, devleti ve onun bütünlüğünü, milleti ve onun birlik ve beraberliğini sahiplenen şuurlu bireyler olarak yetiştirmek gerektiği ifade edilmiştir.

Eğitimle ilgili planlanan faaliyetler şöyledir:

- Okullar, mutlaka ilim ve irfan yuvaları haline getirilecek, huzursuzluk mihraklarının faaliyetlerine son verilecektir.
- Bilimsel ve teknik araştırmaların ülke kalkınmasına ve sanayileşmeye katkısını artırmak üzere, bu alanlardaki çalışmaların devletçe teşvik edilerek desteklenmesi sağlanacaktır. Bu amacın gerçekleşebilmesi için, devlet ve özel teşebbüs kuruluşlarıyla her türlü bilimsel ve teknik kurumlar arasında uygulamaya yönelik sıkı bir iş birliğinin geliştirilmesi yolunda tedbirler alınacaktır.
- Eğitim, beynelmilelci ve Marksist tesislerden kurtarılacak, idarede, mevzuatta, ders programları ve kitaplarında, kültürel faaliyet ve neşriyatta, eğitimin millîliği temel ilke olarak korunacak ve itibar görecektir.
- Öğretmenler, Cumhuriyet okullarında, Türk çocuklarını milliyetçi bir ruh ve düşünce ile yetiştirecekler, onların gönüllerine ve zihinlerine, devlete, millete, aileye, millî ve manevî değerlere, milletin geleceğine sadakat ve sahiplik şuurunu yerleştireceklerdir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5601-5602).

4.4.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

1960-1980 yılları arasında millî eğitim şûraları üç kez toplanmış, şûrada belirtilen önemli görüş ve kararlar aşağıda belirtilmiştir.

4.4.4.1. VII. Millî Eğitim Şûrası (5-15 Şubat 1962): Şûra'nın açılış konuşmasında; ortaokulların çeşitli amaçları olması gerektiği, ortaokul mezunlarının liseye, teknik okullara, meslek okullarına girebilmesinin sağlanabilmesi ve bu okullardaki öğrenim için önceden ortaokullarda mutlaka hazırlanabilmiş olunması gerektiği bildirilmiş, mesleki ve teknik okullardan liselere girişte öğrencinin ilkokuldan itibaren göstermiş olduğu alâka ve kabiliyetin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Öğrencileri kabiliyetli oldukları istikamete isabetle sevk edebilecek derecede dikkatli olunması gerektiği de ifade edilmiştir. Mevcut liseleri randımanlı hale getirmeden yeni lise açılmaması gerektiği, olgunluk imtihanlarının kabulünün, teknik ve klasik üniversitelere girecek öğrencilerin, bütün Türkiye için müşterek bir ölçüye tâbi tutulmaları bakımından gerekli görüldüğü anlatılmıştır. Okullarda değerlendirme ve ölçme konusunun bütün öğretim dereceleri için önemli olduğu açıklanmış, ilmî değerlendirme ve ölçmeye geçmeden evvel öğretmenlerin ve öğrencilerin bunlara hazırlanmalarını mümkün kılacak tedbirlerin alınması gerektiği söylenmiştir. Çeşitli kademelerde öğretmen ihtiyacı ile karşı karşıya olduğu bildirilmiş, yüksek nicelikte ve nitelikte öğretmen yetiştiren yeni müesseseler kurmaya ve kurulmuş olanları takviye etmeye muhtaç olduğu belirtilmiştir (MEB, 1998: 36-37).

VII. Millî Eğitim Şûrası'nda; ilköğretim, ortaöğretim, mesleki ve teknik öğretim, eğitimde ölçme ve değerlendirme, çeşitli olgunluk imtihanları, yükseköğretim, özel okullar, din ile ilgili eğitim ve öğretim gibi geniş kapsamlı konular gündeme gelmiş ve bu konularda alınan önemli kararlar başlıklar halinde şu şekilde belirtilmiştir:

Millî Eğitimin Temel İlkeleri: Millî eğitimin amacı, Koordinasyon Grubunun teklifi üzerine “her yaştaki yurttaşları eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre en üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı iyi ve verimli yurttaşlar hâline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamak” şeklinde tespit edilerek millî eğitimin temel ilkelerinin bu görüş ve anlayışa uygun olarak hazırlanmış olması ve öğ-

retim sistemimizde yapılması, teklif edilen değişikliklerin bu esaslara istinat ettirilmiş bulunması memnurlukla karşılanmıştır. Böylelikle millî eğitim, gençleri yetiştirmenin sadece bir vasıtası değil, aynı zamanda ve özellikle millî kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olmaktadır. Bundan böyle, her derece ve tipteki okulların amaçlarının tespitinde ve müfredat programları ve yönetmeliklerinin hazırlanmasında, bu temel ilke daima esas olacaktır.

İlköğretim: 4 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra kurulan Planlama Kurulunda, İlköğretim Komitesinde Kanun'da tespit edilen konular üzerinde çalışılmış, ilköğretim alanına giren bütün meseleler etraflıca incelenmiş ve mecburi ilköğretimin 1970 yılına kadar bütün yurttta yayılması ve gelişmesi için bir plan hazırlanmıştır. 222 sayılı İlköğretim Kanunu'na göre yeniden hazırlanması gereken 13 adet yönetmelik tasarısı, Bakanlıkta teşkil edilen komisyonlarca hazırlanarak Talim ve Terbiye Kurulunun incelemesine sunulmuştur. Bu yönetmelikler;

1. İlköğretim Yönetmeliği,
2. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği,
3. Millî Eğitim Müdürleri ve İlköğretim Müdürleri Yönetmeliği,
4. İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği,
5. Beslenme Eğitimi Yönetmeliği,
6. İlköğretim Kurumları Sağlık İşleri Yönetmeliği,
7. Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği,
8. İlkokul Öğretmenleri Tayin, Nakil ve Becayış Yönetmeliği,
9. Yetiştirici ve Tamamlayıcı Sınıf ve Kurslar Yönetmeliği,
10. Gezici Okul ve Gezici Öğretmenlikler Yönetmeliği,
11. Ana Okulları ve Ana Sınıfları Yönetmeliği,
12. Ders Araç ve Gereçleri Yönetmeliği,
13. Bölge Okulları Yönetmeliği'dir.

Bu yönetmeliklerin, Talim ve Terbiye Kurulunca incelenerek 1962-1963 öğretim yılı başında uygulamaya konacağı belirtilmiştir.

Ortaokul: Koordinasyon Grubu, ortaokulu; "ortaöğretimin ilk kademesi olarak, ilkokulu bitirmiş olan öğrencilerin genel eğitimlerinin yaş ve fikir seviyelerine uygun surette sağlanması; çevrenin ekonomik özellikleri de göz önünde bulundurularak, öğ-

rencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerinin meydana çıkarılıp geliştirilmesi; öğrencilerin daha sonraki eğitim ve öğretim kademelerini takip için gerekli olan bilgi ve becerilerle ehliyetli hâle getirilmeleri ve hayata atılmak isteyenlere, tutacakları işlerde başarı şartlarının kavratılması ile görevli bir kurum” olarak tarif etmiş ve bu tarifi bugünkü ortaokullarla birlikte erkek ve kız sanat enstitüleri, ticaret liseleri ve öğretmen okulları gibi orta dereceli öğretim kurumlarının ortaokul dengi olan birinci devreleri için de aynen kabul etmiştir. VII. Millî Eğitim Şûrası'nca da aynen tasvip edilen bu tarife göre ortaokulların düzenlenmesi uygun görülmüştür. Buna göre, ortaokul konusunda yapılacak müteakip çalışmaların esasını, ortaokul müfredat programları ile çeşitli yönetmeliklerin gözden geçirilmesi veya yeniden hazırlanması teşkil etmiştir. Bu çalışmalar, aralıksız bir mesai ile 1962-1963 döneminde tamamlanarak yeni ortaokul programı, memleketin coğrafi, ekonomik ve sosyal özellikler taşıyan çeşitli bölgelerinden seçilecek bazı okullarda, 1963-1964 öğretim yılı başında uygulamaya konulacaktır (MEB, 1998: 37-39).

Öğretmen Yetiştirme ile İlgili İlkeler: Koordinasyon Grubunca teklif ve Millî Eğitim Şûrası'nca tespit edilen aşağıdaki ilkelerin öğretmen yetiştiren bütün kurumlar için esas olarak kabul edilmesi uygun görülmüştür. Her öğretmenin;

- a) Millî eğitimin temel ilkelerinin benimsemiş ve bunların uygulama seviyesine ulaşmış olması,
- b) Meslek hayatına atıldığı zaman genel kültür ve bilgi yönünden en az lise seviyesinde olması,
- c) Mesleki formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerileri ile donatılmış ve gerekli uygulamaları geçirmiş bulunması,
- d) Türkiye Cumhuriyeti'nin, devrimlerinin ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, şahsiyet ve ahlaki karakter sahibi, mesleğin değerine inanmış ve kendini meslekte hizmete vakfetmiş olması gereklidir (MEB, 1998: 47).

4.4.4.2. VIII. Millî Eğitim Şûrası (28 Eylül-3 Ekim 1970): VIII. Millî Eğitim Şûrası'nda, ortaöğretim sisteminin kuruluşu ile yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi konuları gündeme alınmıştır.

Şûra'nın açılış konuşmasında; toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına uygun, amaçlarına yönelmiş bir eğitim sistemini kurmak mecburiyetinin her zamandan daha çok hissedildiği belirtilmiş, öğrencilere bilgi yükleme, onları ezbere sevk etme yerine,

onlara öğrenme, inceleme yollarını gösteren, bilimsel düşünme ve araştırma yeteneğini kazandıran bir esas getirilmek istenmiştir. Bu suretle herkes, kabiliyetine göre yükseköğretim dalına, iş hayatına veya hem yükseköğretime hem de hayata hazırlanma durumunda olacaktır. Her öğrenci için dikey ve yatay geçiş imkânları tahsis edilmiş, ortaöğretimin ikinci kademesinin ilk yılı yöneltme işlemine ayrılmıştır. Bu yöneltme zorlayıcı ve gücendirici değil, yol gösterici ve özendirici esaslara bağlanmaktadır. Yöneltme sınıfından sonra öğrenciler, ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre edebiyat, fen, iş, meslek kolları teknisyen liselerine ve öğretmen liselerine ayrılacaklardır. Bütün ders programlarının ve kitapların yeniden hazırlanması, öğretim metotlarının ve araçlarının modernleşmesi, okul yapıları ve tesislerinin eğitsel esaslara göre geliştirilmesi, öğretmen yetiştirme, geliştirme istihdam esaslarının gözden geçirilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir (MEB, 1998: 58-59).

Alınan kararlar başlıklar hâlinde şu şekilde belirtilmiştir:

Türk Millî Eğitim Sisteminin Yapısı: Millî eğitimin amaçlarını gerçekleştirmekle görevli Türk eğitim sistemi biri diğerine dayalı üç öğretim derecesinden oluşur:

- 1- İlköğretim
- 2- Ortaöğretim
- 3- Yükseköğretim

Her okul öğretim derecelerinden birine uygun olarak yatay ve dikey geçiş yolları belirtilmek suretiyle mutlaka eğitim sisteminin bütünlüğü içinde açılır. Çeşitli yaygın eğitim kurumlarında bu kayıt aranmaz.

İlköğretim: İlköğretim ve eğitim 5 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile düzenlenmiştir.

Ortaöğretim: Ortaöğretim ilköğretime dayalı, genel olarak 12-17 yaşlar arasındaki öğrencilerin genel mesleki ve teknik her türlü eğitimlerini kapsar. İlkokulu bitiren istekli her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve genel, mesleki ve teknik her türlü ortaöğrenim imkânlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

Ortaöğretimin görevi, öğrencilere kişisel ve toplumsal hayatın gerektirdiği nitelikte ortak bir genel kültür ve vatandaşlık eğitimi kazandırmak, onları ilgi, istidat ve kabiliyetlere göre iş alanlarına, mesleklere veya yükseköğretime hazırlamaktır. Bunu sağlamak için ortaöğretim derecesi iki kademedir kurulur:

A- Birinci devre ortaöğretim

B- İkinci devre ortaöğretim

A- Birinci Devre Ortaöğretim: Birinci devre ortaöğretim, genel olarak 12-14 yaşlarındaki öğrencilere verilen eğitimin tümünü kapsar. Yanlış ve erken bir seçimi önlemek ve böyle bir seçim sonucu normal eğitim süresini uzatabilecek herhangi bir zaman kaybına yer vermemek için bu devrede öğretim ihtisaslaşmalı; ancak, öğrencilere seçmeli dersler, ders dışı eğitsel ve sosyal faaliyetler, öğretmen-veli ilişkileri, sürekli gözlemler ve rehberlik yolu ile istidat ve kabiliyetleri anlama, buna göre ya ikinci devrenin çeşitli programlarına yönelme ya da hayata hazırlama bakımından yardım edilmedir. İkinci devrenin çeşitli programlarına yöneltme “yol gösterici” nitelikte olup “zorlayıcı” değildir. Bu sebeplerle birinci devre ortaöğretim programı, bütün ikinci devre programlarının ortak gövdesidir ve bu programın uygulandığı okul tek tip ortaokuldur.

Ortaokul: Ortaokul, ilkokulun devamı ve ortaöğretimin birinci devresi olarak;

- a) Öğrencilerin genel eğitimini yaş ve fikir seviyelerine uygun surette sağlamak,
- b) Çevrenin ekonomik özellikleri de göz önünde bulundurularak öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerini ortaya çıkarıp geliştirmek,
- c) Öğrencilere ikinci devre ortaöğretim programlarını takip için gerekli olan bilgi becerileri kazandırmak,
- ç) Hayata atılmak isteyenlere tutacakları işlerde başarı şartlarının esaslarını kavratmak görevlerini üstlenir.

Aynı ortaokul programı, ikinci devre genel, mesleki ve teknik okulların varsa birinci devrelerinde de uygulanır. Bu okullarda seçmeli derslerin sayı ve çeşitleriyle bunların uygulama ve laboratuvar çalışmaları, ilgili okulun ikinci devresinin amaçları ve özellikleri dikkate alınarak artırabilir. Sınıf öğretmenleri kurulu, öğrencinin isteğini ve sınıf öğretmenlerinin teklifini de inceleyerek çocuğun ikinci devre ortaöğretimde yönelebileceği programı tayin hususunda öğrenci velisine yapılacak tavsiyeyi karşılaştırır. Okul idarecisi bu tavsiyeyi öğrencinin “okul dosyası”na işler. Bu tavsiye “zorlayıcı” değil, “yol gösterici”dir.

Uygulamanın Planlanması: Sistemin bütünlüğü içinde orta dereceli öğretim kurumlarında uygulanacak çeşitli programların tespiti ve derslerin muhteva ve metotlarının modernleştirilmesi yolunda Talim ve Terbiye Kurulunca yürütülmekte olan çalışma-

lara hız verilecek; ortaokul birinci sınıf ile yöneltme yılı ders programları, IX. Millî Eğitim Şûrası'nın incelemesine sunulacaktır.

Bakanlık merkez ve taşra teşkilatının, VIII. Millî Eğitim Şûrası'na kabul edilen sistemin bütünlüğüne cevap verecek şekilde, yeniden düzenlenmesi ve bir teşkilat kanunu tasarısının hazırlanması için bir ihtisas komisyonu kurulacaktır.

Yeni sistemin uygulama şekli ve başlama tarihi IX. Millî Eğitim Şûrası'nda tespit edilecektir (MEB, 1998: 59-72).

4.4.4.3. IX. Millî Eğitim Şûrası (24 Haziran-4 Temmuz 1974): Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ, şûranın açılış konuşmasında, mevcut eğitim sisteminin ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu ifade etmiş, millî eğitim sisteminin en yüksek düzeyde bilimsel kuruluşu olan millî eğitim şûralarının, her yıl toplanarak toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde eğitim sistemini geliştirme çalışmalarını yapmasının gerekliliğine inandığını söylemiştir. Üstündağ, ortaokul kademesinde hedefin, her çocuktan programa dâhil 13 dersin her birini ve her yıl mutlaka başarmasını istemek değil; fakat öğrencileri 3 yıl içinde kabiliyetleri ölçüsünde mümkün olduğu kadar yetiştirerek onlara temel bir eğitim sağlamak olacağını bildirmiştir. Bu amaçla ortaokul programının, genel kültür veren ortak dersleri ve iş hayatına yönelten seçmeli dersleri veya meslek derslerini kapsayacak şekilde yeniden hazırlanacağını ve meslek okullarının ilkokula dayalı olan birinci devrelerinde seçmeli dersler yerine meslek dersleri konulacağını vurgulamıştır. Toplumda, kalkınma için gerekli nitelik ve sayıda insan gücü hazırlama görevini yüklenen öğretmenin başarıyla çalışabilmesi, görevinde etkin olabilmesinin, onun gerekli huzur ve güvene kavuşturulmasına bağlı olduğundan söz etmiş ve öğretmenin başarısının toplumun başarısı olacağını ifade etmiştir (MEB, 1998: 73-74).

Şûra'da, "Millî Eğitim Sisteminin Bütünlüğü İçinde Programlar" ve "Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar" başlıklı gündem maddeleri ele alınmış, Türk eğitiminin genel ve özel amaçları Millî Eğitim Temel Kanunu'na atıf yapılarak sıralandıktan sonra alınan kararlar başlıklar halinde şu şekilde özetlenmiştir:

Türk Eğitim Sisteminin Genel Yapısı ve Programlar

Örgün ve Yaygın Eğitim

Türk millî eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden kurulur. Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

Temel Eğitim

Kapsam: Temel eğitim genel olarak 7-14 yaşlarındaki çocukların eğitimini kapsar.

Amaç ve Görevler: Temel eğitimin amaç ve görevleri millî eğitimin genel amaçlarına ve ilkelerine uygun olarak:

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek,
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

Kuruluş

1. Temel Eğitim Kurumları: Temel eğitim okulları beş yıllık birinci kademe ile üç yıllık ikinci kademe eğitim kurumlarından meydana gelir. Birinci kademe sonunda ilkokul, ikinci kademe sonunda temel eğitim diploması (ortaokul diploması) verilir.

2. Kuruluş Şekilleri: Temel eğitim kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri, bağımsız okullar hâlinde kurulabileceği gibi, imkân ve şartlara göre birlikte de kurulabilir. Nüfusu az ve dağınık olan yerlerde, köyler gruplaştırılarak merkezi durumda olan köylerde temel eğitim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmının mümkün olmadığı yerlerde temel eğitim yatılı bölge okulları kurulur.

İlkokul: Temel eğitimin birinci kademesi olan ilkokul ile ilgili yönetmelik yeniden düzenlenmiş ve 2.8.1972 tarih ve 304 sayılı kararla kabul edilmiştir. 1972-1973 öğretim yılından itibaren bütün ilkokullarda uygulanmaya başlanan bu yönetmelik ve ilkokul programı, IX. Millî Eğitim Şûrası'nın ortaokul ile ilgili kararları uyarınca ele alınacak ve uygulamadan gelen sonuçlar da değerlendirilmek suretiyle yeniden gözden geçirilecektir.

Ortaokul

Amaç ve Görevler: Ortaokul, temel eğitimin ikinci kademesi olarak Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri uyarınca;

1. Öğrencilerin genel eğitimlerini yaş ve gelişim seviyelerine uygun surette sağlamak; onlara günlük yaşantıları ile yakından ilgili bilgi, beceri ve tavırları kazandırmak,

2. Öğrencilere ortaöğretim programlarına geçebilmek için gerekli olan temel bilgi ve becerileri kazandırmak,

3. Çevrenin coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerini de göz önünde tutarak çeşitli iş ve uğraşı alanlarında ilgi ve kabiliyetlerini deneme ve geliştirme fırsatı vermek; böylece ileride işe yönelmede ve meslek seçiminde daha isabetli karar vermelerine yardımcı olmak ile görevli millî bir eğitim ve öğretim kurumudur.

Ortaokul Programının Genel Nitelikleri: Yanlış ve erken bir yönelmeyi önlemek ve böyle bir yönelme sonucu normal öğrenim süresini uzatabilecek herhangi bir zaman kaybına yer vermemek için bu kademedeki genel bir öğretim verilir. Ancak öğrencilerin seçmeli dersler, ders dışı eğitsel ve sosyal faaliyetler, öğretmen ve veli ilişkileri, sürekli gözlemler ve rehberlik yolu ile istidat ve kabiliyetlerinin gelişmesi izlenir ve buna göre onlara ortaöğretimin çeşitli programlarına yönelme ve hayata hazırlanma bakımından yardım edilir. Ortaokul programı, yukarıda sayılan amaç ve görevleri gerçekleştirmek üzere;

1. Öğrencilere temel nitelikte genel kültür kazandıran ortak dersler ile

2. Öğrencinin ihtiyacına ve çevrenin özelliklerine cevap veren seçmeli dersleri ve

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerinin belirmesine, gelişmesine ve kişiliklerinin oluşmasına yardımcı olan a) Rehberlik faaliyetlerini ve b) Eğitsel çalışmaları kapsar (MEB, 1998: 78-82).

1974-1975 Öğretim Yılında Yeni Sistemle İlgili Uygulama Planı

- İlkokul ve ortaokul programları kaynaştırılmış bir bütün hâlinde yeniden düzenlenecektir. İlkokul Türkçe programı ile ortaokul Türkçe ve dil bilgisi programı temel eğitimin amaçlarına uygun olarak bütünleştirilecek; bu maksatla mevcut ortaokul programı gözden geçirilecek ve yarışma açma veya komisyon kurma yolu ile tek kitap yazdırılacaktır.
- 8 yıllık okul programı denemesi sürdürülecektir.
- Ortaokul yeni ders dağıtım çizelgesi uygulamaya konacaktır.
- Program geliştirme çalışmaları araştırma projeleri hâlinde sürdürülecektir.

- Yeni programlar denendikten sonra genelleştirilecektir.
- Tek kitap uygulamasına geçilecektir. Zorunlu öğretim çağını kapsayan temel eğitimin gereği olarak, öğrencilere tamamen veya kısmen parasız kitap vermek veya çok ucuz bir fiyatla sağlamak amacıyla Bakanlıkça ilkokul ve ortaokul kitapları için başlatılan tek kitap uygulaması sürdürülecektir. Tek kitap uygulaması bir plana göre zamanla diğer eğitim kademeleri kitaplarını da kapsamına alacaktır. Tek kitap olarak kabul edilecek ders kitapları; ödüllü yarışmalar düzenlemek veya Komisyon veya kişilere yazdırmak suretiyle Bakanlıkça hazırlanacak ya da serbest yazarlara ait kitaplardan seçilecektir. Tek kitabın telif hakkı, baskı sayısı sınırsız olmak ve okutulma süresi en az beş yıl olmak kaydıyla, ödül vermek veya bir defada önceden ödenmek suretiyle Bakanlıkça satın alınacaktır. Bakanlık tek kitap olarak kabul edilen ders kitaplarının zamanında basılması ve öğretim yılı başlamadan önce okullara dağıtılmasını sağlamak üzere gerekli tedbirleri alacak; bu maksatla Bakanlık Basımevinin olanakları yetmediği takdirde, ders kitaplarının özel sektörde basımını sağlayacaktır. Tek kitap uygulaması, serbest yazarların, bol miktarda yardımcı ders kitabı hazırlanması ve ders kitaplarının iyileşmesi çalışmalarına katkıda bulunmalarını destekleyecek ve onları özendirerek biçimde düzenlenecektir.
- Ahlak dersi program taslağı Bakanlıkça uygulamaya konacaktır.
- Okul radyo ve televizyonundan yararlanma olanakları genişletilecektir.
- Ortaokulda yeni ölçme ve değerlendirme düzenli olarak birinci sınıftan itibaren bazı okullarda denemeye konulacaktır.
- Kanunlarda gerekli değişiklikler yapılacaktır. IX. Millî Eğitim Şûrası kararları da göz önünde tutularak İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu ve millî eğitimle ilgili öteki kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılması sağlanacaktır.
- Öğretmen yetiştiren kurumlar yeniden düzenlenecektir.
- Okul, aile ve çevre bütünleşmesi sağlanacaktır. Okul, aile ve çevre bütünleşmesini sağlamak ve eğitim hizmetlerinin etkinliğini artırmak amacıyla Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 16. maddesinde öngörülen okul aile birlikleri ile ilgili yeni yönetmelik hazırlanarak yürürlüğe konacaktır.

- Yeni seçmeli dersler için öğretmen yetiştirilecektir. Temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarına yeni getirilen seçmeli dersler, çevrenin ekonomik ve sosyal koşullarına ve olanaklarına göre öğrencileri özellikle hayata ve iş alanlarına yöneltmeyi hedef tutan derslerdir. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin veya uzman ve usta öğreticilerin seçilmesi, yetiştirilmesi, hizmet içi eğitimlerinin sağlanması, bazı branşlar için ek formasyon kazandırılması, bazıları için ise yeniden öğretmen yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu konu IX. Millî Eğitim Şûrası'nda kabul edilen esaslara uygun olarak ayrıca ele alınacaktır.
- Bakanlık Merkez ve Taşra Örgütü yeniden düzenlenecektir. Hiçbir eğitim reformu, paralel bir idare reformu yapılmadan başarılamaz. Bakanlık merkez ve taşra örgütü ortaöğretim sistemimizdeki dikey kuruluşlara paralel olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Yeni sistem dikey kuruluşlar yerine yatay kuruluşları getirdiğine göre sistem uygulamasına başlanabilmesi için Bakanlık Merkez ve Taşra Örgütünün de yeni sistemin bütünlüğüne cevap verecek şekilde, yeniden düzenlenmesi gerekir. Bu maksatla 1974-1975'te kanun tasarısının hazırlıkları tamamlanacaktır.
- Bilimsel iş birliği geliştirilecektir. Millî Eğitim Bakanlığınca bilimsel araştırmalara dayalı olarak özellikle ders programlarını, ders kitaplarını ve diğer eğitim araçlarını geliştirmek maksadıyla Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının gerekli olanaklara sahip kılınması sağlanmış ve bu yıl bütçesine yeterli araştırma ödeneği konmuştur. Sistemin uygulanmasıyla ilgili araştırmalara Bakanlığımızla üniversitelerimiz, Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Devlet İstatistik Enstitüsü, MTA Enstitüsü, ilgili bakanlıklar, öğretmen ve diğer meslek kuruluşları ile iş birliği yapılmak suretiyle devam edecektir.
- X. Millî Eğitim Şûrası öğretmenlik mesleğinin sorunlarının incelemesine tahsis edilecektir. Millî eğitimimizin başarısı her türlü eğitim ve öğretim çalışmalarının odak noktasını oluşturan öğretmene ve onun huzur ve güvenlik içinde görev başında bulunmasına bağlıdır. XIII ve IX. Millî Eğitim Şûrası'nda kabul edilen amaçlar, kuruluşlar, muhteva ve metotlara cevap verecek sayıda ve nitelikte öğretmen ve yönetici yetiştirilmesi, mevcut öğretmenlik mesleğinin çekici kılınması için çözüm bekleyen sorunlar, ilköğretimden yükseköğretime kadar Türk eği-

tim sisteminin bütünlüğü içinde, başlı başına bir konu olarak ele alınacak, sistemli bir analize tabi tutulacak olan X. Millî Eğitim Şûrası'nın incelemesine sunulacaktır (MEB, 1998: 111-126).

4.4.5. Kalkınma Planlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

4.4.5.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967): Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, “İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak bir demokratik düzeni kesin olarak seçmiş olan Türk Milletinin, Anayasamızda açık ifadesini bulan iktisadi ve sosyal hayatı, keyfi ve plansız davranış tecrübelerine son verip adalete, tam çalışma esasına ve herkesin insan haysiyetine yaraşır bir yasayış seviyesi sağlanması amacıyla göre düzenleme arzu ve azmine uygun olarak, millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına, gerektirdiği önceliklerle yöneltmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek” üzere hazırlanmıştır (DPT, 1963: 3).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitim, istenilen bir yaşama düzenine ulaşma çabası olan kalkınmanın en etkili araçlarından biri; kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda elemanların yetiştirilmesinin başlıca yolu; toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran, toplumda kişilere kabiliyetlerine göre yetişme imkânı sağlayacak sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerini gerçekleştiren en etkili araç; ayrıca insanlara, doğal ve toplumsal çevrelerini tanıma, bilinçli hareket etme imkânlarını veren, refah ve mutluluklarını artıran en önemli sosyal hizmet olarak görülmüştür. Eğitimin bütün bu unsurlarını göz önünde bulunduran Kalkınma Planı'nda, toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve Türk toplumunun ihtiyaç ve şartlarına uygun insan yetiştirilmesi büyük bir öncelik sayılmıştır. Bu bakımdan birbirine olan yakın ilgisi göz önünde tutularak insan gücü, istihdam ve eğitim konuları bir arada ve birbirine bağlı olarak ele alınmıştır (DPT, 1963: 441).

Kalkınma Planı'nda, Türkiye'de bugüne kadar eğitimin genel olarak önemli bir konu sayıldığı için bu alanda oldukça büyük harcamalar yapıldığı, bundan başka çeşitli

sistemler ve eğitim usullerinin denendiği, fakat eğitim sistemine bir bütün olarak bakılmayışı, eğitimin uzun süreli bir çerçeve içinde ve planlı olarak ele alınmayışı ve eğitim teşkilatındaki dağınıklık sonucu bütün bu çabaların ve harcamaların yeterince verimli olmasını önlediği ve eğitim düzeninde çeşitli dengesizliklerin ortaya çıktığı söylenmiştir. Planda bu dengesizliklerden önemli olanları genel olarak şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1963: 448-449):

- Eğitimle, iktisadi ve toplumsal yapı ve faaliyetlerdeki ihtiyaçlar arasında bir ilgi kurulmadığından, bazı alanlarda önemli boşluklar, bazılarında ise fazlalıklar ortaya çıkmıştır.
- Çeşitli eğitim kurumları, dalları ve kademeleri arasında düzenli bir ilişki kurulamayışı, eğitimde yatay ve dikey geçişlerde eksiklikler ve bozukluklar meydana getirmiştir.
- Eğitim teşkilatının gelişmelere uyan düzenli bir şekilde ayarlanamaması eğitim usulü ile ilgili dengesizliklere yol açmıştır. Bunların en önemlisi, öğretmen arzının yetersizliğinden doğmaktadır. Bunun sonucu olarak öğrenci öğretmen oranlarında önemli bir bozukluk olmuştur. Birçok dallarda sayı, nitelik ve meslek çeşidi bakımından büyük bir öğretmen açığı vardır.
- Denenmiş ve denenmekte olan çeşitli eğitim düzen ve yöntemlerinin başarı derecelerinin değerlendirilmesi yoluna gidilmemiş olması, bu yönde atılacak adımların saptanmasında ışık tutacak bilgilerin elde edilmesine engel olmuş ve bu konudaki kararların sağlam esaslardan yoksun kişisel tercihlere göre alınmasına yol açmıştır. Bunun eğitim düzeninde ortaya çıkardığı kararsızlık çok yıpratıcı sonuçlar vermiştir.
- Eğitimin çeşitli dallarında, seçme usullerinin kabiliyetlere bağlı olmasındaki aksaklıklar ve çeşitli gelir grupları ile bölgeler arasında eğitim imkânlarından yararlanma bakımından eşitsizlikler, eğitimin sosyal adalete ve toplum çıkarlarına uygun bir sosyal hareketlilik etkeni olma niteliğini kaybettirmiştir.
- Yüksek kabiliyetli fakat düşük gelirli olanların yükselmesinde başlıca araç olan burs sisteminde bir gelişme olmamıştır.
- Eğitimden yararlananların eğitim harcamalarına, imkânlarına göre katılmayışı, parasız eğitimin gerçekten ihtiyacı olanlara sağlanmasını önlediği gibi, eğitim harcamalarının daha yüksek bir seviyeye çıkmasına da engel olmuştur.

Kalkınma Planı'nda, bu çerçeve içinde ele alınan eğitim politikasının uygulanmasında göz önünde tutulacak başlıca ilkeler 4 maddeyle şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1963: 441-442):

1-Eğitim sistemimiz toplumdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabiliyetlerine göre dağıtılmasını sağlayacak bir şekilde düzenlenecektir. Bu amaçla, durumları ne olursa olsun kabiliyetli olanlar bütün eğitim imkânlarından yararlanacaklardır. Böylece toplumda hem sosyal adalet hem de fırsat eşitliği ilkeleri gerçekleştirilecektir. Öte yandan çeşitli hizmetler de, en kabiliyetli ve yeterli kişiler yoluyla yürütüleceğinden, hizmet verimli ve seviyeli olacaktır. Bunu sağlamak için alınması gerekli tedbirler eğitim programları içinde yer almaktadır. Gelir durumu elverişli olmayan başarılı öğrencilerin yükselmesine imkân verecek geniş bir burs sistemi kurulacaktır. Eğitimde yatay ve dikey geçişler yeterlik ve istidatların doğru olarak tespitine dayalı bir mekanizma içinde işletilecektir. Bunun yanında belli bir meslek adamı yetiştirmeyi amaç bilen okulları bitirenlerin üst okullara geçişini mümkün kılmak için yetiştigi meslek alanında gerektiği kadar hizmet görerek iş alanının kazandıracağı imkân ve iktidarlardan yararlanması sağlanacaktır.

2-Eğitim sistemimiz, Türk toplumunun ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun insanların yetiştirilmesine doğru yönelecektir. Eğitim planında teknik öğretime verilen önem, bunun başlıca belirtisidir. Eğitim esaslarının tespitinde de bu ilkeye uygunluk göz önünde tutulacaktır. İlköğretimde ise, önümüzdeki on beş yıl içinde okul çağındaki nüfusun her birine okul imkânları sağlamak, bir toplumsal hedef olarak alınmıştır.

3-İlköğretim dışındaki eğitim kurumlarında yurttaşların kendileri için yapılan harcamaları belli ölçülerde ve imkânları olduğu zaman ödemeleri sağlanacaktır. Her kademedeki eğitim kurumlarında seçmelerin kabiliyete göre yapılması ve imkânları olmayanlara geniş bir burs sistemi ile yükselme yollarının açık tutulması üzerinde titizlikle durularak, bunun eğitimin temel ilkelerine uygun bir şekilde uygulanması sağlanacaktır. Bu konudaki tatbikata eğitimin yüksek kademelerinden başlanacak ve bu tedrici olarak gerekli ve mümkün olan diğer dallara yayılacaktır.

4-Eğitim hedeflerine ulaşmak çok önemli bir hamleyi gerektirmektedir. Bu konuda gerekli ve elverişli alanlarda yapılacak yatırımlara halkın katılma isteği değerlendirilecek, başlangıçta büyük bir önem gösteren her basamakta öğretmen ihtiyacının karşılanması için gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitim konusunda alınacak tedbirler de şu

şekilde belirtilmiştir (DPT, 1963: 457-461):

- Devletin ekonomik, sosyal ve politik tercihleri ışığında millî eğitimin devlet ölçüsünde uygulanacak amaç ve ilkeleri tespit edilecek ve bunların uygulanması konusunda bünyesinde teşkilatlı eğitime yer veren ve eğitimle ilgili planlama yapan kurumlar arasında sıkı bir iş birliği sağlanacaktır.
- Eğitimin her kademesinin toplumun en kabiliyetli elemanlarına açık tutulmasını sağlamak için yeterlik esasına dayanan seçme usulleri uygulanacaktır. Eğitim imkânlarından bütün vatandaşların hakkıyla istifadesini temin maksadıyla çeşitli bölgelerdeki okulların eğitim ve öğrenim seviyelerinin eşit hale getirilmesine çalışılacaktır. Öte yandan her dereceden gece öğretimi yapan eğitim müesseseleri kurulması imkânları üzerinde durulacaktır.
- Plan devresinde kabiliyetli fakat imkânları sınırlı gençlerin yetişebilmesi için eğitimin her kademesinde burs imkânları geniş ölçüde arttırılacaktır.
- Ortaöğretim çağındaki gençlerin büyük bir bölümü teknik ve mesleki eğitime yönelecektir.
- Öğretmen yetiştiren kurumların gelişmelerine öncelik verilecek, bunların gelişmeleri planda belirtilen sayıların gösterdiği yön ve çapta olacaktır. Bu kurumların yurdun imkân ve ihtiyaçlarına uyan bir sistem içinde kurulmasına dikkat edilmelidir.
- Planda lise ve ortaokulların temel görevlerinin üst okulları besleme olduğu kabul edilmiştir. Buna göre, bu temel okulu bitirenlerin üst okullara gidebilmelerini sağlayacak geniş tedbirlere başvurulacak bu seviyeye kadar yükseltilebilmiş bu öğrencilerden en çok fayda elde edilmelidir.
- Ortaokullar ve liseler ile genel yükseköğretim gibi bazı eğitim bölümlerinde verim çok düşüktür. Çeşitli eğitim kurumlarında verimin çok düşük olmasına sebep olan belirli unsurlar hızla giderilecektir.
- Bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı oldukça yüksektir. Bu aynı zamanda verime de tesir eden başlıca sebeptir. Bu durumu düzeltmek için öğretmen yetiştiren okullara öncelik vermekle birlikte bu yolda alınacak en önemli tedbirlerden biri, öğretmen olacak nitelikte yetişmiş olanların bu mesleğe geçmesini önleyen malî ve hukuki engellerin kaldırılması suretiyle öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesidir. Bununla ilgili olarak ek ders ücretleri de arttırılacaktır.

- Çeşitli basamaklardaki okulları bitirenlerin yetiştirilme amaçlarına uygun olarak yetiştirilip yetiştirilmedikleri konusunda araştırmalar yapılarak, bunun ışığında bir yandan gereken tedbirler alınmalı, öte yandan da Türkiye'deki eğitim kurumlarının öğretim programlarının çağımızdaki modern teknolojinin ve yurdumuzun şartlarına uygun bir duruma getirilmesine çalışılmalıdır.
- 222 sayılı İlköğretim Kanunu'nun hedefi ve bu hedefe varmak için konan metot ve ilkeler, bazı hükümleri bakımından yurdun malî, iktisadi ve sosyal yapısına uymadığından bu yönde geçmiş tecrübelerin ışığında ciddi ve köklü bir düzeltmeye derhal geçilecektir.
- Çok yüksek olan öğretmen-öğrenci oranını düşürmek için, ilk yıllardan başlayarak geçici öğretmen vekili kullanabilme imkânları araştırılacaktır. Örneğin ilk iki yıl lise ve lise derecesindeki okulları bitirenlerin fazlasını bu işte kullanmak mümkün olabilir.
- Ortaokullarda öğretmen açığının kapatılmasına öncelik verilecektir. Gerektiğinde alışılmış kurallar dışında öğretmen bulma yolları aranmalıdır.

4.4.5.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972): İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın temel hedefini Türk vatandaşının mesut ve müreffeh hale gelmesi teşkil etmiştir. İktisadi, sosyal ve kültürel meselelerinin tümünü içine alan Plan'ın, kamu sektörü için emredici, diğer taraftan özel sektör için yol gösterici nitelikte olduğu belirtilmiştir. İkinci Beş Yıllık Plan devresi sonunda ilkokul yaşına gelmiş bütün çocukların ilkokul imkânına kavuşmuş olacağı ve yeniden birçok eğitim müessesesine kavuşulacağı hedeflenmiştir (DPT, 1968: 1).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türk milletini hür ve medeni bir ortamda, demokrasi ve karma ekonomi düzeni içinde adalete ve tam çalışma esasına bağlı olarak herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesine ulaştırmayı gaye edinmiştir. Plan, Türkiye'de bir yandan fert başına geliri hızla ve devamlı olarak artırmayı hedef alırken, öte yandan çeşitli gelir grupları ve bölgeler arasında dengeli gelişmeyi sağlamak, çok sayıda vatandaşa iş imkânları yaratmak, kalkınmanın nimet ve külfetlerinin fırsat eşitliğine, sosyal adalet ilkesine göre paylaşılarak iktisadi ve sosyal düzende olumlu bir gelişme elde etmek amaçlarına göre hazırlanmıştır (DPT, 1968: 2).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitim ile ilgili ilkeler şu şekilde belirtilmiştir:

a. Eğitimin gayesi; vatandaşlara çevrelerini tanımak, şuurlu davranmak, toplum yapısı değişmelerine uyabilmek, kazanılan bilgi ve maharetlerle kendisinin ve çevresinin refah ve mutluluğunu moral değerlerini artırmak kabiliyetini veren sosyal bir hizmet sağlanmasıdır. Eğitim yolu ile vatandaşlara toplum içinde ve çalışma alanlarında gerekli bilgi, alışkanlık ve kabiliyetler verilecek, bu amaçla eğitim kademelerinin çalışma hayatı ile ilişkisi sağlanacaktır. Vatandaşların devamlı değişen bir dünya için hazırlanması gerçekleştirilecektir.

b. Vatandaşların temel eğitim üstünde devletçe sağlanan eğitim imkânlarından yararlanması, fırsat eşitliği ilkesine göre düzenlenecektir. Buna göre geniş bir bursa ve yatılılık sistemi ile kabiliyetli öğrencilerin ekonomik güçleri ve buldukları çevrenin şartları ile kısıtlanmaksızın eğitimin en üst kademelerine çıkmaları gerçekleştirilecektir. Fırsat eşitliği sağlama imkânlarını genişletmek amacıyla ekonomik durumu iyi olanların kendileri için yapılan eğitim harcamalarına katılmaları sağlanacaktır.

c. Vatandaşın toplum içindeki görevlerinde tesirli kılan, bilgi, yetenek, kabiliyet ve alışkanlıklarla donatacak olan ilköğretim faaliyetlerinin nicelik ve niteliği, daha yüksek öğretim kademelerine devam yönünden şehir ve köy farklarını azaltıcı ve öğrenime devam etmeyenler bakımından belirli kabiliyetleri ve kavrayışları geliştirici yönde düzenlenecektir.

d. Üst okula devam edemeyenlerin yeterli bir temel eğitim almaları sağlanarak ilkokulu bitirmeleri amacıyla, ilkokul öğrenim programları yeniden düzenlenecektir, ilköğretimi tamamlayıcı yaygın eğitim programları geliştirilecektir.

e. İlköğretim, ilkokul çağındaki bütün nüfusu kapsayacaktır. Kaynakların sınırlılığı nedeniyle ilköğretim üstündeki kademelerde yaratılacak eğitim kapasiteleri kalkınmanın gerektirdiği insan gücü taleplerini karşılayıcı yönde geliştirilecektir. Sınırlı eğitim imkânlarından yararlanacaklar, seçmeler yoluyla tespit edilecek, seçmelerde daha önceki eğitim imkânlarının eksikliklerinden gelen yetersizlikleri giderici metotlar kullanılacak, kabiliyet ölçü olarak alınacaktır. Genel eğitim ve teknik eğitim dağılımı her kademedede tek bir değerlendirme sistemi ile sağlanacaktır.

f. Her kademedeki bütün öğretim kurumlarının öğretim programları, eğitim sistemi

içinde bu kurumdan beklenen fonksiyonu, yukarı eğitim kademelerine arz ve bu kademede yetişenlerin iktisadi ve sosyal gelişmeye yeterli nitelikte olarak katılmalarını sağlama bakımından devamlı olarak değerlendirilecek ve geliştirilecektir. Bu programlara ışık tutan araştırma ve bilimsel gelişmeler izlenecektir. Öğretmen yetiştirmede ve hizmet içinde eğitimde bu hususlar özellikle gözetilecektir. Genel, mesleki ve teknik eğitimin bütün kademelerinde ders programları arasında, tek bir eğitim anlayışına uygun olarak, birlik sağlanacaktır.

g. Örgün eğitim yanında, vatandaşlık haklarının kullanılması ve görevlerinin yerine getirilmesi yönünden gerekli olan okuryazarlık eğitimi ile toplumun bilgi seviyesini yükseltmek ve çeşitli çalışma konularında ve özellikle sanayide verimliliği artırmak üzere yaygın eğitim çalışmalarına ve yetiştirme programlarına öncelik verilecektir. Bu eğitimle çalışma şartlarının iyileştirilmesi, köylerden şehirlere gelenleri yeni çevre ve çalışma alanlarına intibak ettirmek amacı güdülecektir.

h. Özel eğitim kurumlarının çeşitli öğretim kademelerinde kamu sektörüne ek olarak kapasiteler yaratmaları, belirli bir gelir grubundaki öğrencilere eğitim imkânı sağlayarak kamu eğitim kurumlarının üzerindeki talebi azaltması bakımından faydalı olmaktadır. Ancak bu özel öğretim kurumlarının düşük nitelikte hizmet sağlamaları, kamu eğitim kurumlarının niteliğini düşürücü yönde gelişmeleri, özellikle yükseköğretim kademesinde insan gücü politikasını bozucu ve sonucunda istihdam sorunları doğuracak kapasiteler yaratmaları, tüm eğitim sistemini bozucu bir sorundur. Bu gibi gelişmelere meydan verilmeyecek ve devamlı bir izleme düzeni kurulacaktır.

i. Eğitimden beklenen genel ve özel faydaların sağlanması amacıyla, bütün eğitim kademelerinde öğretim programları, eğitimde iş ilkesini gerçekleştirecek yönde ve yeterli bir beden ve sanat eğitimi programı ile desteklenerek düzenlenecektir.

j. Bütün eğitim kurumlarının Millî Eğitim Bakanlığı içinde toplanması esastır. Eğitimle hizmetin birbirinden ayrılmayacağı millî savunma, sağlık, tarım ve emniyetle ilgili eğitim kurumları dışındaki bütün eğitim kurumlarının Millî Eğitim Bakanlığına bağlanması tamamlanacaktır. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığına bağlanacaktır (DPT, 1968: 158-159).

Kalkınma Planı'nda eğitimle ilgili mevcut durumun iç açıcı olmadığı belirtilmiştir. Eğitim hizmetinin okul içine dönük kaldığı, çevre ve iş hayatı ile ilişkisinin sınırlı kaldığı ifade edilmiştir. Kabiliyetli olanların eğitimin en üst kademelerine kadar yükselmelerini

sağlayıcı bir sistemin, yeterli sayıda burs ve yatılı okuma imkânının oluşturulmadığı söylenmiştir. Bu alanda sağlanan imkânlarda son yıllarda gerileme olduğu vurgulanmıştır.

Üst okullara geçişlerin düzenli işlemediği, özellikle mesleki ve teknik öğretimde mezunların üst okullara devamları veya meslekte gelişmeleri bakımından tıkanıklıklar olduğu söylenmiştir.

Plan'a göre eğitimde gelişmeyi ve eğitimin niteliğini etkileyen en önemli nedenlerden biri öğretmen sayısının yetersiz olmasıdır. Ayrıca öğretmenlerin yurt içinde dengesiz dağılımı, öğretmen yetersizliğinin meslekten olmayan elemanlarla karşılanması da önemli sorunlar olarak dikkatlere sunulmuştur.

Mevcut durum içerisinde okul öncesi eğitimin yeterli olmadığı, ilköğretim kademesinde öğretim programlarının çevre şartlarına, temel eğitim gereklerine, oyun ve iş ilkelere uyar durumda olmadığı belirtilmiştir. Ortaokullarda nicelik ve nitelik yönünden önemli tıkanıklıklar yaşandığı da ifade edilmiştir. Lise seviyeli genel, mesleki ve teknik okullara hazırlık devresi fonksiyonuna getirilen ortaokulların ders programlarında buna uygun bir gelişme olmadığı anlatılmıştır. Yeni açılan ortaokul ve liselerde ders araçlarının yetersiz olduğu, liselerde öğrenimin niteliği ve verimin özellikle bina ve öğretmen yetersizliği nedeniyle düşmekte olduğu vurgulanmıştır. Yükseköğretimde ise öğretim üyesi sorununun yeni üniversite veya yüksekokul açılmasını sınırladığı söylenmiştir. Yaygın eğitim programlarının belirli hedeflere bağlanamadığı ifade edilmiştir. Yetişkinlerin okuma-yazma sorununu çözmek için yapılan yaygın eğitim çalışmalarının okuryazar oranında hızlı bir yükselme sağlayamamasından yakınılmıştır. İlköğretim dışında okuma-yazma öğreten kurumların çalışmalarının son derece sınırlı olduğu belirtilmiştir. Eğitim hizmetinin niteliğini yükseltmede önemli bir imkân olan eğitim araçlarından yararlanmanın sınırlı kaldığı da önemli bir sorun olarak görülmüştür (DPT, 1968: 159-162).

Kalkınma planında fikir gücünün geliştirilmesi için gereken eğitimin, dersler ve benzer faaliyetler yardımıyla sağlanmakta olduğu, bu eğitimin kişilere sadece bilgi aktarmakla değil, yeni bilgilerin dikkat, muhakeme, kıyaslama, soyutlama gibi kabiliyetlerini geliştirerek verilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiş ve eğitim politikasının ana hatları belirtilmiştir. Buna göre eğitimin, “öğrenenlerin gelecek hayatları ile ilgili olması, karşılaştıkları problemleri çözücü bilgi vermesi, faydalı ve ilgi çekici olması, kişilerin kendilerini yetiştirmelerine yardım etmesi, kendi hayatını kazanma gücünü geliştirmesi, kalıcı bir eğitim olması, kişilerin bağımsız düşünce kabiliyetini geliştirmesi, not almayı değil öğ-

renmeyi çekici kılması, hafızaya dayalı olmayan bir eğitim olması, öğrenme alışkanlığı kazandırması, öğrenilen çeşitli bilgiler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarıcı olması, kişilerin kendine güvenmesini öğretmesi, bağımsız araştırmaları teşvik etmesi sağlanacaktır.” denilmiştir.

Eğitimin kültür değerlerinin korunarak verilmesi, öğretmen-öğrenci temaslarının ders saati dışındaki ilişkilerle artırılması, öğrenciye verilen sorumluluğun artırılması esas olarak belirlenmiştir. Plan’da, eğitimin, dar anlamda “öğretim” karşılığı olarak kullanılmakta olduğu ancak eğitimin daha geniş bir kapsam taşımakta olduğu vurgulanmıştır.

İktisadi gelişme belirli sayıda ve nitelikte insan gücü talep etmekte, öte yandan bütün yurttaşların çeşitli eğitim kademelerinden yararlanma isteği ve bu yönde toplumun tercihleri bulunmaktadır. Kaynakların kıtlığı nedeniyle eğitim harcamalarını asgaride tutmak zorunluluğu sosyal hedefin seçiminde bir ölçüyü gerektirmektedir. Buna göre eğitim için kısa sürede iki amaçlı bir gelişme öngörülmüştür. Birincisi, iktisadi gelişmenin gerektirdiği insan gücünü yetiştirmek; ikincisi, bütün yurttaşlara temel eğitim vermektir. Kişilerin bu amaçla yaratılan eğitim imkânlarından yararlandıktan sonra, daha yukarı kademede eğitim hizmetinden yararlanma isteğinin kaynakların sınırlılığı nedeniyle kabiliyetleri oranında karşılanabileceği söylenmiştir. Bu nedenle toplumun tümüne hizmet eden temel eğitim imkânları üstündeki eğitim hizmetinin fırsat eşitliği ilkesine göre yapılacak seçmelerden geçene verileceği ifade edilmiştir. Fikir gücünün geliştirilmesi için verilen eğitimin, karakter ve beden güçlerinin geliştirilmesi için yapılan eğitimden ayrı düşünmenin mümkün olmadığı, bu bakımdan eğitimin bu kapsamda ele alınacağı ve yöneltileceği vurgulanmıştır (DPT, 1968: 162-163).

Türkiye’de kamu ve özel sektörün yayımladığı kitap ve benzeri yayınların sayı olarak ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu, kaba tahminlere göre 1963 yılında basılan kitapların sayısının 11 milyonken, bu miktarın 7 milyonunun okul kitabı olduğu belirtilmiştir. Fiyat yüksekliği, kütüphane yetersizliği, dağıtım sisteminin sınırlılığı, özellikle çocuklara yönelen yayınların düşük ve zararlı niteliği, okuma alanındaki önemli sorunlar olarak gösterilmiştir. Çocukların zararlı yayınlardan korunacağı ve özel kuruluşların bu yöndeki gayretlerinin destekleneceği belirtilmiştir (DPT, 1968: 187-189).

Mevcut durumdaki sorunlar ve eğitimin temel ilkeleri doğrultusunda Kalkınma Planı süresince uygulanması düşünülen genel eğitim politikaları şu şekilde özetlenebilir (DPT, 1968: 164-180):

- İlkokul programları temel eğitimin amaçlarına uygun olarak geliştirilecektir. Programlarda kitaptan yapılan öğretim yerine gözleme ve denemeye dayanan, oyunlardan yararlanan programlar güdülecektir. İlköğretimden itibaren bütün eğitim kademelerinin öğretim programlarında, öğrencilerin araştırma kabiliyetlerini geliştirecek ve öğrencilere bilim alanındaki gelişmelerin öğretilmesini sağlayacak değişiklikler yapılacaktır.
- Yatılı bölge okulları, nüfusu ilkokul yapılabilecek büyüklükte olmayan köylerin okul ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmaya devam edilecektir.
- 1968-1972 döneminde yatılı bölge okullarında ortaokul kademesinde de eğitim verilmeye başlanacaktır. Özellikle köy ilkokulu mezunları için böylece bir eğitim imkânı yaratılmış olacaktır. Bölge okulları, halk eğitiminin ve çeşitli kurumların yürüttüğü yaygın eğitim çalışmalarının merkezi olacaktır.
- Ortaokul ders programları öğrencilerin devam edecekleri üst okulu ve edinecekleri mesleği seçmelerinde yararlı olacak gözlem ve deneme metotlarına dayanır yönde geliştirilecektir.
- Açılacak ortaokulların öğretmenlerden azami yararlanmayı sağlayacak büyüklükte olması, bugüne kadar açılmış olan ortaokulların bu optimal büyüklüklere ulaştırılması sağlanacak, bu amaçla yatılı öğrenciler de alınacaktır. Ortaokulların yatılılık imkânlarının genişlemesi, köylerde ilkokulu bitirip eğitimine devam edemeyenlere hizmet etmek amacını güdecektir.
- 1968-1972 döneminde genel ortaokulların kapasitesi, yukarı eğitim kademelerinin belirli kapasitelere eriştirilmesi için gereken ortaokul mezununu sağlayacak ölçüde artırılabilecektir. Buna ek olarak kaynakların yeterliliği ölçüsünde yaratılacak kapasitelerle, eğitimin niteliği korunarak ortaokul imkânının daha geniş bir kitleye de verilmesi amaç olacaktır.
- Eğitim kademelerindeki dikey geçişler, kabiliyetli olanların, eğitimin en üst kademelerine kadar çıkmalarını sağlayacak yönde düzenlenecektir.
- Öğretmen yetiştiren kurumların bina, teçhizat ve öğretim kadrolarının istenen niteliğe ulaştırılması öncelik taşıyacaktır. Öğretmenlerin diğer çalışma alanlarına kaymalarını önleyici, bölgesel dağılımını dengeleyici, mevcut öğretmenlerden azamî yararlanmayı sağlayıcı bir politika uygulanacaktır.
- İlköğretim dışındaki bütün öğretim kademelerinden imkânları yeterli olmayan öğ-

rencilerin kabiliyetleri oranında ve fırsat eşitliği içinde yararlanmaları, artırılacak parasız yatılılık ve burs vermek yoluyla sağlanırken, ilerde ödeme şartı olan kredi hacmi artırılırken, imkânları yeterli olan öğrencilerin eğitim masraflarına sınırlı ölçüde de olsa katılmaları sağlanacaktır.

- Öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin insan gücü açığı büyük fakat az talep olan dallarda yetiştirilmesi için özel programlar uygulanacaktır.
- Her kademedeki, insan gücü ihtiyaçlarına uygun olarak gece öğretimi verilmesinden yararlanılacaktır. Bu hizmetin, söz konusu eğitim kurumunun gündelik faaliyetlerini ve bilimsel gücünü aksatmadan verilmesi esastır. Bu gibi sakıncaların doğabileceği durumlarda gece öğretimi yapılmayacaktır.
- Kredi, yurt ve burs imkânları, sosyal adaleti sağlamak ve eğitimde fırsat eşitliğini gerçekleştirmek için en önemli araçtır. Geliri yeterli olmayan başarılı öğrencilerin en üst eğitim kademelerine kadar yükselmesine imkân verecek geniş bir burs sistemi kurulması sağlanacaktır.
- Kadınların eğitimi konusundaki bütün çalışmalar özel bir ağırlıkla ele alınacak, memleket çapında benimsenmesi ve uygulanabilmesi amacı ile bu konuya eğilen bakanlıklar, kamu kuruluşları, amme yararına çalışan dernekler ve gönüllü teşekküllerin de yardımı ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bir “Kadın Eğitimi” kampanyası açılması yoluna gidilecek ve Türk kadının toplum hayatında gereken yerini almasına yardımcı olacak özel kadın eğitim programlarının uygulanması için alınması lüzumlu görülen bütün tedbirlere öncelik verilecektir.
- Bütün bu çalışmalar içinde okuma-yazma öğretimi özel bir ağırlıkla ele alınacak, İkinci Beş Yıllık Plan döneminde bütün kamu kuruluşlarının ve gönüllü katılımcıların çalışmasıyla bir “okuma-yazma seferberliği” anlayışı içinde 5 milyon kişiye okuma-yazma öğretilenlerdir. Okuma-yazma kurslarına devam edenlere temel bilgiler de verilecektir.

4.4.5.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977): Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, uzun dönemli ve yeni bir perspektif içinde hazırlanmıştır. Çünkü ortaya çıkan yeni gelişmeler ve zorunluluklar, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1962 yılında kabul edilen 15 yıllık perspektife ve stratejiye dayandırmanın mümkün olmadığını gös-

termiştir. Bu dönem Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Gümrük Birliği'ne geçişi başarma dönemi olarak görülmüştür. Bu sebeple Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve daha sonraki planlar, 1995 yılını hedef alan bir perspektife ve stratejiye göre hazırlanmayı gerektirmiştir. Yeni strateji, Atatürkçü bir görüşle hazırlanan ve en kısa zamanda çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı hedef alan bir atılım stratejisi olarak lanse edilmiş ve yeni strateji, 22 yıl içinde Türkiye'nin sanayileşerek kalkınması prensibini hedeflemiştir. Plan'da Kamu, Toprak ve Tarım, Hukuk ve Adalet, Vergi ve Maliye, Petrol ve Maden ile Eğitim reformlarının mutlaka yapılması gerektiği ifade edilmiş, yeni stratejinin, bu reformların yapılacağı kabülüne dayalı olduğu belirtilmiştir (DPT, 1973: IV- VII).

Kalkınma Planı'nda eğitim sistemi, kalkınma sürecinin bir parçası olarak görülmüş, fertlerin topluma ve ekonomiye uygun sayı ve nitelikte yetiştirilmelerini ve toplumdaki gelişime yapıcı katkıda bulunmalarını sağlamada etken bir göreve sahip olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle fertlerin insan ve vatandaş olarak niteliklerinin eğitimin her hademesinde uygulanan eğitim programlarında tespit edilmesi ve bunun için ülke şartlarına göre, Türk ulusuna has, Atatürk ilkeleriyle uyumlu, laik ve sosyal hukuk devleti nitelikleri ile tutarlı ve kalkınma çabalarına olumlu katkıyı özendirici yönde değerler geliştiren kültür muhtevasına sahip bir eğitim sisteminin kurulmasının önem taşımakta olduğu vurgulanmıştır. Plan'da eğitim sisteminin büyüklüğü, niteliği, gelişme yönü ve yapısal çerçevesinin toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesinin planlı dönemde ele alındığı, fakat yeterince gerçekleştirilemediği, ayrıca sayıca da öngörülen gelişme hedeflerine ulaşamadığı belirtilmiştir. Eğitim sisteminin toplumun bütününden bağımsız olarak ele alınması ve geliştirilmesi imkânsız olduğu halde, planlı dönem uygulamasında eğitim sistemi ile diğer ekonomik ve sosyal sistemler arasındaki ilişkiye gereken ağırlık verilmemiş olması problem olarak görülmüştür. Millî Eğitim Bakanlığında başlatılan "Eğitim Reformu" çalışmalarının, mevcut eğitim sisteminin sakıncalarını giderme ve yenilikler getirme yönünde çaba göstermesine rağmen, bu çalışmaların genel kalkınma planı ile ilişki kurulmadan yürütülmesi nedeniyle bütünlüğe kavuşamadığı ifade edilmiştir. Eğitim planlamasında üretim-insan gücü-eğitim sistemleri arasında ve bölgeler, gelir grupları ve eğitimin muhtevası arasındaki dengenin sağlanmasının zorunlu olduğu açıkça belirtilmiştir (DPT, 1973: 710).

Plan'da, yayımlanan gazete, dergi ve kitap sayısının 1963 yılından bu yana devamlı artış gösterdiği ancak yayımlanan kitapların çoğunun yetişkinleri ve gençleri okumaya

teşvik etmekten ve kültüre katkıda bulunmaktan uzak kaldığı, değerli kitapları özendirecek ve onlara gerçek değerlerini verecek bir yöntemin geliştirilemediği belirtilmiştir. Bu alanda Millî Eğitim Bakanlığınca tarih, kültür ve sanatla ilgili kitaplar yayımlandığı, ayrıca zararlı çocuk neşriyatını önlemek amacıyla bazı çalışmalar yapıldığı ifade edilmiştir (DPT, 1973: 783).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, birinci ve ikinci plan döneminde eğitimde yaşanan gelişmeler, sorunlar, değerlendirmeler hem nicel hem de niteliksel olarak belirtilmiş, ancak bu gelişmelerin genel olarak istenilen seviyede olmadığı vurgulanmıştır. Eğitimde yaşanan gelişmeler, sorunlar ve değerlendirmeler özet olarak şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1973):

- Planlı dönemde eğitim sistemi, (i) ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikteki insan gücünü yetiştirme, (ii) fertlerin bilgi ve maharetlerini artırarak ve değer yargılarını etkileyerek kalkınmadan doğan değişikliklere uyumlarını ve kalkınmaya olumlu katkılarını sağlama ve (iii) sosyal adalet ve fırsat eşitliğini gerçekleştirme fonksiyonlarını tam olarak yerine getirememiştir. Eğitimde bu fonksiyonları etken bir biçimde gerçekleştirecek köklü bir sistem ve muhteva değişikliği sağlanamamıştır.
- Eğitim, toplumun insan gücü ihtiyaçlarına göre ağırlık verilmesi gereken alanlar yerine, sosyal talebin de baskısıyla, kapasite yaratılması kolay ve maliyeti düşük alanlarda gelişmiştir. Bunun sonucunda bazı alanlarda insan gücü fazlası, ekonomik açıdan özellikle önemli bazı alanlarda ise insan gücü açığı ile karşılaşmıştır. Nicelik sorunu yanında, eğitim sistemi ve programları ile üretim faaliyetleri ve iş piyasası arasında uyum sağlanamadığından, yetiştirilen elemanların ekonomik ve sosyal kalkınma gereklerine uygun nitelikte olmaması da önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.
- Genel olarak Planlı dönemde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları önemli ölçüde artmış olmakla birlikte, eğitim sisteminde Planlı dönemin başından bu yana ekonomik ve sosyal yapıya ve Plan hedeflerine tam olarak uyan bir gelişme gerçekleştirilememiştir. Özellikle genel eğitimden mesleki ve teknik eğitime kaydırmada başarı sağlanamamıştır. Eğitime duyulan sosyal talebin baskısı, ekonominin talep etmediği eğitim dallarında gereksiz kapasite artışlarına yol açmıştır.
- Öğretmen sayıları artmakla beraber, bazı kademelerde yeterli sayılara varılamamış,

öğretmenlerin bölgeler arası dengeli dağılımı, yeni ihtiyaçlara cevap verecek hizmet içi eğitimleri sağlanamamıştır. Belli dallar için süratle öğretmen yetiştirecek esnek bir sistem bulunmamaktadır.

- Öğrenci-öğretmen oranlarında ilk ve yükseköğretimde bir ölçüde iyileşme sağlanmakla beraber, diğer eğitim kademelerinde ve bölgeler arasında bu oranın yüksekliği süregelmektedir.
- Eğitim kademelerinde genellikle öğrenci-derslik oranları uluslararası standartların gerisinde bulunmakta, ancak bu konuda alanların rasyonel kullanılması ile ilgili yeterli çalışmalar yapılmamış bulunmaktadır.
- Temel eğitim, üst eğitim kademelerine geçecek öğrencilerin yetiştirilmesinde ve ilköğretimden sonra çalışma hayatına katılacak geniş kitlelere bilgi ve maharet kazandırılmasında yetersiz kalmaktadır.
- Örgün eğitimin ilk kademesi olan temel eğitim 5 yıllık süreyi kapsamaktadır. Bu süre içinde çevre ve yaşama düzeyine uygun ve kişilere maharet kazandıracak bir eğitim verme imkânı bulunmadığından eğitim teorik düzeyde kalmaktadır. Oysa bu kademeyi bitirenlerin %52'si doğrudan doğruya çalışma hayatına katılmaktadır. Böylece örgün ya da yaygın eğitim sistemi içinde temel eğitimden geçen kişilere maharet kazandıracak bir kademenin bulunmayışı sistemin en önemli bir eksikliği olarak ortaya çıkmaktadır.
- İlköğretimin, çağ nüfusunun %100'ünü kapsamayı öngörüldüğü halde, ilköğretim çağındaki nüfusun ancak %84'ü eğitim olanaklarından yararlandırılabilmiş, tüm ilköğretim ve özellikle kırsal alanlardaki ilköğretimin niteliği gereken düzeye çıkarılamamıştır.
- Nitelik gelişmesini engelleyen faktörler; okul ve derslik sayılarının yetersizliği, dolayısı ile ikili ve üçlü öğretimin artması, öğretmen dağılımının dengesizliği, ders programlarının temel eğitimin amaçlarına uygun biçimde düzenlenememesi, ders araç ve gereçlerinin yetersizliği ve ders kitaplarının yayımında belli bir sistemin geliştirilmemiş olmasıdır. Bütün bu nedenlerle ilköğretimde niteliğin düşmesi sınıf geçme oranlarını etkilemiştir.
- Ortaöğretimin her iki kademesinde nitelik, nicelik ve yöreler arası dağılım bakımından yeterli gelişme sağlanamamıştır. Ortaöğretimin birinci kademesi büyük ölçüde genel eğitime yönelmiş, öğrencilere mesleğe yönelik bilgi ve maharet kazan-

dıran mesleki ve teknik öğretim yeterince geliştirilememiştir. Böylece, ortaöğretimin birinci kademesi sadece üst eğitim kurumları için öğrenci yetiştirme niteliğini devam ettirmiştir.

- Ortaokul birinci dönemde 1960 yılında toplam çağ nüfusunun %20.5'i kapsanırken, bu oran 1970 yılında %35.2'ye yükselmiştir. Bu kademedeki okul sayılarında Plan hedeflerinden geri kalmalar olmuş ve okullaşma oranının artması ikili öğretimle gerçekleştirilebilmiştir.
- Ortaokullarda öğretmen sorunu nitelik, nicelik ve dağılım bakımından çözülememiştir. Özellikle kırsal alanda açılan okulların öğretmen ihtiyacını karşılama sorunu giderek büyümüştür.
- Ortaokullarda artan çift öğretim, ders araçları, öğretmen durumu ve yeterli kapasiteli bina sorununa gereken önem verilmeyerek açılan programsız okullar, sayı ve nitelik bakımından öğretmen yetersizliği, bu açığın meslekten olmayanlarla kapatılmaya çalışılması, öğretimin niteliğinin düşmesine etken olmuştur.
- Öğrencilerin üst eğitim kurumlarına geçiş kararları, yetenekleri dışında ailenin ekonomik gücüne göre oluşmaktadır. Bu alanda fırsat eşitliği ve sosyal adalete uygun bir yöneltme sistemi geliştirilememiş bulunmaktadır. Bunun başlıca nedeni başarılı fakat dar gelirli öğrencilere sağlanan olanakların sınırlılığı ve öğretim kurumlarıyla eğitim personelinin yurt düzeyine dağılımındaki dengesizliktir. Öğretmen sayılarının artmasına rağmen özellikle ortaöğretimdeki açıkların devam etmesi ve tüm eğitim kademelerinde öğretmenlerin bölgeler arası dengesiz dağılımları, temel sorunlardan biridir. Eğitime ilişkin sorunların en önemli nedenlerinden biri de eğitim organizasyonundaki yetersizliktir.
- Birinci ve İkinci planlarda tüm eğitim sistemi, fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve gelir dağılımının düzeltilmesi amacıyla yönelmiş bir araç olarak alınmıştır. Eğitim sisteminde son on yıllık dönem içinde bu alanlarda büyük gelişmeler olmadığı görülmektedir. Eğitim kurumlarının, öğretmenlerin ve eğitim araçlarının yurt düzeyinde dengesiz dağılımı, fiilî bir fırsat eşitsizliği doğurmaktadır.
- Planlı dönemde eğitimde sosyal adalet ve fırsat eşitliği alanındaki gelişmeler, daha çok nüfuslarının azlığı nedeniyle ilkokul açılması uygun olmayan köyler için yatılı bölge okulları açılması ve yükseköğretim kurumlarının yurt düzeyinde dengeli dağılımı, yetenekli ve dar gelirli öğrencilere kredi, burs ve parasız yatılılık sağlanma-

sı, kız öğrencilerin toplam öğrenciler içindeki oranının artırılması konusundaki sınırlı çabalarla yerine getirilmeye çalışılmıştır. Ancak yetenekli, başarılı ve dar gelirli öğrencilere dikey sosyal hareketlilik yolunu açmak üzere, kalkınma planlarında öngörülen, kredi, burs ve parasız yatılılık olanaklarının artırılmasındaki gerçekleştirmeler, bu hedefi sağlayacak düzeye ulaşamamıştır. Parasız yatılılık olanaklarının çok sınırlı ve belli meslek okullarında yaratılmış olması, öğrencilerin istedikleri üst okullara devam edebilmelerini engellemiştir.

- Planlı dönemde örgün ve yaygın eğitim alt sistemleri ve eğitim kademeleri arasında yatay ve dikey geçişlerde yeterli bir gelişme sağlanamamıştır.
- Genel olarak örgün eğitim sistemi ekonomik ve sosyal yapının gereklerine uygun, dinamik koşullara ve değişimlere açık değildir. Yaygın eğitim sistemi ise örgün eğitimin bu eksikliklerini giderecek, üretim sürecine geçenleri gerekli bilgi ve maharetle donatıp insan gücünün verimliliğini yükseltecek bir düzeye ulaşamamıştır. Yaygın eğitim çalışmaları daha çok okuma-yazma ve kültür programlarından ibaret kalmıştır.
- Planlı dönemde bütün eğitim kademelerinde öğretim programları ve yöntemleri öğrencide bilgiye dayanan düşünme, beceri ve yaratıcılık yeteneğini geliştirecek, öğrendiğini çalışma hayatında uygulamasını ve yenilikleri devamlı olarak izlemesini sağlayacak şekilde düzenlenmemiştir. Bütün eğitim kademelerinde eğitim programları, ders araç ve gereçleri, bu yetenekleri kazandırmada yetersiz kalmaktadır.
- Eğitim kurumları ve eğitim programları ile iş piyasası ve çalışma hayatı arasında ilişki kurulamamış, bu nedenle eğitimin fonksiyonel olması sağlanamamıştır.
- Eğitim hedeflerinin gerçekleşmemesinde yatırım yönünden sözü edilen darboğazlar yanında mevzuat ve organizasyon tıkanıklıkları ve özellikle yatırımlarla cari harcamalar arasındaki paralelliğin kurulmamış olması önemli bir etken olmaktadır.
- Millî Eğitim Bakanlığı ve eğitimle ilgili diğer kuruluşların idari yapıları ve personel durumları plan ve programlarda öngörülen eğitim politikalarının uygulanması için gerekli iç planlama, program geliştirme ve benzeri işlemlerin yapılmasını sağlamaktan uzak bulunmaktadır.

Plan'da, uzun dönemde eğitimle ilgili hedefler genel olarak eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi olarak belirlenmiş ve şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1973: 150):

- 1995 yılında örgün ve yaygın eğitim bütünlüğü içinde, eğitim-üretim ilişkisinin kurulduğu, eğitim kurumlarının yurt düzeyine fonksiyonel ve dengeli dağılımının sağlandığı, fırsat eşitliğine açık bir sistemin gerçekleştirildiği bir düzeye ulaşılması beklenmektedir.
- Temel eğitimin süresi 8 yıla çıkarılacaktır. 1995'te temel eğitimin birinci kademesindeki çağ nüfusunun tümüne, ikinci kademesindeki nüfusun %75'ine eğitim olanağı sağlanması mümkün görülmektedir. Ortaöğretim okullaşma oranı 1995'te %45 dolaylarına ulaşacak ve bu eğitim kademesindeki öğrencilerin %35'i genel liselere, %65'i mesleki ve teknik liselere devam edebileceklerdir. Yükseköğretimde ise okullaşma oranı 1995'te %15 gibi oldukça yüksek bir düzeye ulaşabilecektir.
- Örgün eğitimle karşılanamayan insan gücü açıkları, genel ve özellikle mesleki- teknik yaygın eğitim programları ile karşılanacaktır. Yaygın eğitim araçları olarak, pratik sağlık, pratik tarım ve pratik sanat okulları geliştirilecek ve iş öncesi eğitim merkezleri ve işbaşı eğitim sistemi ile yaygınlaştırılması yoluna gidilecektir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu genel hedeflere ulaşabilmek, eğitim sistemini yeniden düzenlemek için genel ilkeler belirlenmiş ve uzun dönemde öngörülen eğitim sistemine ulaşabilmek için alınacak tedbirler özet olarak şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1973: 717-788):

- Eğitim politikası, kalkınma politikasının bir bölümü olarak kalkınmanın bütün hedefleriyle tutarlı bir şekilde ele alınacaktır. Genel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitimin amacı, tüm vatandaşlara ortak temel eğitim sağlama ve uzun dönemli kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek nitelik ve nicelikteki insan gücünü yetiştirmektir. 1995 yılına kadar uzanan bir süreyi kapsayan kalkınma stratejisinde sanayileşme büyük ağırlık taşıdığından, eğitim sisteminin bir yandan büyüklüğü ve yapısı üretim sistemi ve insan gücü gereklerine göre belirlenecek, öte yandan muhtevası vatandaşları sosyal ve kültürel alanda Atatürk İlkeleri ve millî gereklere uygun bir şekilde yetiştirecek bir yapıya kavuşturulacaktır.
- Temel eğitim ve insan gücü gereklerine yönelmiş diğer eğitim kademelerinde, eğitim programları, toplum gururunu artırmak ve kalkınma çabalarına katkıda bulunacak bilgi ve beceri gücüne ve Atatürkçü yaklaşıma sahip bireylerin yetiştirilmesi amacıyla dönük olarak düzenlenecektir.
- Bütün eğitim kademelerinde niteliğin yükseltilmesi için öğretim program ve yön-

temlerinin devamlı olarak yenilikleri yansıtıcı yönde geliştirilmesi, eğitim araçlarının uluslararası standartlara uygun sayı ve nitelikte temini, öğrenci-öğretmen ve öğrenci-derslik oranlarının modern standartlara ulaştırılması için yeterli sayıda öğretmen yetiştirilmesi ve bunun için gerekli fiziki yatırımın, yatırımlarda tasarrufu sağlayacak ve araştırmalar sonucu saptanacak standartlara uygun olarak yapılması gerçekleştirilecektir.

- Eğitim bir bütün ve devamlı bir süreç olarak ele alınacak, bundan örgün ve yaygın eğitim sistemleri arasındaki bütünlük ve üretim sürecinde bulunan kişilerin bilgilerinin yenilenmesi şeklindeki eğitim sürekliliği ilkesi anlaşılacaktır.
- Eğitim sistemi en alt kademelerinden itibaren tüm fertlere modern sanayileşmenin gerektirdiği vasıfları kazandırarak çalışma hayatına katabilecek bir yapıya kavuşturulacak, eğitimle üretim arasında tam bir ilişki kurularak çeşitli aşamalarda üretim sisteminin gerektirdiği teknolojiyi uygulayan ve ülke koşullarına uyduran yahut üreten araştırmacı elemanlar yetiştirilecektir.
- Eğitim kademelerini bitirenlerin üretim süreci ve çalışma hayatında istihdam durumları devamlı olarak izlenecek, bu kesimdeki ihtiyaçlara göre eğitim sistemi dinamik bir biçimde geliştirilerek eğitimde değişen şartlara uyabilecek esneklik sağlanacaktır.
- Eğitim sistemi ülke çapında insan gücü ihtiyaçlarına göre düzenlenmekle beraber, eğitim kurumlarının yurt düzeyine dengeli dağılımı ile yetenekli ve dar gelirlili fertlerin eğitimden yararlanmalarında sosyal adalet ve fırsat eşitliği olanaklarına kavuşturulması gözetilecektir.
- Millî Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere tüm eğitim örgütlerinin, öngörülen uzun dönemde eğitim gelişmelerini etkili olarak uygulayacak ve yurt düzeyine yayacak biçimde yeniden düzenlenmeleri sağlanacaktır.
- İlkokul programları ile ortaokul programları arasındaki mevcut uyumsuzluğu temelden kaldırmak, eğitimde fırsat eşitliğini köyde ilkokulun üstünde eğitim olanağı bulamayan çocuklardan yana sağlamak ve bu eğitim süresinin sonunda yetenekleri geliştirilmiş, mesleki beceriye yöneltilmiş, hızlı kalkınma sürecinde toplumun gelişmelerine katkıda bulunabilecek kişilerin yetiştirilmesi açısından eğitim sistemimiz tekrar incelenmiş ve temel eğitimi bu amaçlar içinde sağlayacak 8 yıllık okul biçimi tespit edilmiştir.

- 7-14 yaş grubunu kapsayan 8 yıllık temel eğitimin birinci dönemi 1977'de çağ nüfusunun %100'ünü, ikinci dönemi 1995 yılında çağ nüfusunun %75'ini kapsayacak biçimde düzenlenecektir.
- Üçüncü Plan dönemi sonunda temel eğitimin ilk beş yılında okullaşma oranı %100, son üç yılında %50 olacaktır.
- 8 yıllık temel eğitimin uygulanmasına 1973-74 öğretim yılında bağımsız genel ortaöğretim I. devre okulları, diğer ortaöğretim I. devre okulları ve bina durumu imkân veren ilkokullarda başlanacaktır.
- Yeniden düzenlenen öğretmen yetiştirme sistemi içinde temel eğitimin gerektirdiği nitelik ve nicelikte sınıf ve dal öğretmenleri süratle yetiştirilecektir.
- 8 yıllık temel eğitimi uygulayan okulların ders programlarının gerektirdiği ders kitapları ve araçları tespit edilecek ve bunların yapımı artırılarak bu konudaki darboğaz giderilecektir.
- 8 yıllık temel eğitim programları çevrenin şartları dikkate alınarak teknik, sanat, tarım konularına ağırlık verilerek hazırlanacak, eğitim süresince bireylere yeteneklerine göre bilgi ve bir ölçüde beceri kazandırarak mesleğe ve bir üst eğitim kademesine yöneltecek, ayrıca bu düzenlenen programlarda öğrencilere ezbercilik yerine inceleme ve doğru düşünce alışkanlıkları kazandırmak esas olacaktır.
- Geliştirilecek rehberlik hizmetleri ile öğrenciler yeteneklerine göre bir üst öğretim kurumunu seçmeye yöneltileceklerdir.
- Temel eğitim okuma-yazma ve vatandaşlık eğitimi yanında bu kademeyi bitirenlerin üretim sürecinde yararlanacakları, çevrenin ekonomik hayatına dönük meslek ve beceri programları ile desteklenecektir. Çalışma hayatı ve üst eğitim kademeleri için daha üstün bilgi ve becerilerle donatılmış kişilerin yetiştirilmesi sağlanacaktır. Bu kademede yöneltme yöntemi uygulanarak, öğrencilerin yeteneklerine göre bir üst eğitim kurumuna devamları sağlanacaktır. Bu kademe üstünde sağlanan eğitim olanaklarından yararlanmada fırsat eşitliği ilkesi gözetilecek, bunun için seçmeler, burs ve yatılılık sistemleri yeniden düzenlenecektir.
- Yaygın bir eğitim ve kültür aracı olan kitapların sayısal artışı yanı sıra nitelik yönüne önem verilecek, yetişkinler, gençler ve çocuklar için ucuz, nitelikli, okuma zevkini geliştirecek, ulusal, çağdaş ve klasikleşmiş kültür değerlerini yansıtacak ve bu değerleri geliştirerek yaygınlaştıracak kitapların yayımlanması devlet eliyle sağ-

lanacak, bu yoldaki özel çabalar özendirilecektir.

- Türk Dili, Türk Tarihi ve Türk Kültürü üzerinde araştırmalar yapacak bilimsel bir kurumun kurulması için incelemeler yapılacaktır.

Kalkınma Planı'nda ayrıca "Eğitim Reformu" başlığı yer almıştır. Bu başlık altında eğitim reformunun, eğitimin amaç ve ilkelerine uygun olarak ve eğitimde hedeflenen yapıyı gerçekleştirecek şekilde yapılacağı ve eğitim alanında öngörülen yeni sistemin ana hatları belirtilmiştir. Buna göre:

- Türk gençliğinin belirtilen vasıflara uygun olarak yetiştirilmesi yanında, sanayileşme tercihinin ağırlık kazandığı kalkınma çabalarını destekleyen bir eğitim sistemi geliştirilecektir.
- Yeni eğitim sisteminde, bütün fertlere çalışma hayatının gerektirdiği alanlarda meslek kazandırarak, hayata katmak esas olmaktadır. Bu amaca ulaşılması için örgün ve yaygın eğitim sisteminden azami şekilde yararlanılacak, özellikle yaygın eğitim sistemi, örgün eğitim dışında kalanları süratle iş ve çalışma hayatına katmak üzere geniş ölçüde ve yeniden düzenlenecektir.
- 8 yıllık olarak düzenlenen temel eğitimin programları bu kademe sonunda eğitime devam etmeyenleri işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun mesleklere hazırlamak amacıyla verilecek eğitimin ön bilgi ve maharetlerini kazandırıcı özellikte düzenlenecektir (DPT, 1973: 914-915).

4.4.5.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983): Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, demokrasinin ulaştırılıp güçlendirilmesinde en önemli araçlardan birinin eğitim olduğu belirtilmiştir. Bu Plan döneminde; eğitimin planlı gelişmenin gereksinimleri ile bağlantılı olarak her düzeyde ve coğrafi mekânda yaygınlaştırılmasının, sadece ekonominin gerektirdiği bilgilerin değil, ulusal kültür değerlerinin de geliştirilmesinin büyük önem kazandığı ifade edilmiştir (DPT, 1979: 4).

Plan'ın eğitimle ilgili başlıca amacının "her düzeyde eğitimi Türk ulusunun öz değerlerini koruyarak geliştirip, çağın teknolojik olanakları da değerlendirilerek, tüm yurda yaymak, eğitimden yararlanmada olanak eşitliği sağlamak, eğitimi hızlı ve sağlıklı gelişme gerekleriyle uyumlu kılmak" olduğu vurgulanmıştır. Bu temel amaca ulaşmak için şu genel hedefler belirlenmiştir (DPT, 1979: 670):

- Ulusal eğitim, ulusal birliği, Atatürk ilkeleri ve Anayasa doğrultusunda milliyetçiliği ve çağdaş uygarlığa yatkınlığı, toplumsal barışı ve dayanışmayı, manevi gücü, demokratik anlayışı, düşünce özgürlüğünü, hoşgörüyü ve araştırmacılığı geliştirip pekiştirici nitelikte olacaktır.
- Eğitim, kişiye çevresini tanıma, yorumlama ve geliştirme yeteneğini verecek ve toplumun daha ileri bir gelişme düzeyine götürülmesine katkıda bulunacak biçimde yeniden düzenlenecektir.
- Yapararak-yaşayarak eğitim ile çocukların ve gençlerin, mesleklerine daha iyi hazırlanmaları, kalkınmaya katkıları, toplumla bütünleşmeleri ve birçok alanda beceriler edinmeleri güvence altına alınacaktır.
- Plan'ın eğitilmiş insan gücü hedeflerine uygun biçimde, meslek eğitimine ve teknik öğrenime öncelik verilecektir.
- Görerek-işiterek eğitim teknolojisi, her eğitim dalında ve düzeyinde yaygınlaştırılacaktır. Bu eğitim, örgün eğitimin dinamik bir ögesi olarak yazışmalı eğitimle birlikte ve eğitim görevlilerinin sürekli ve etkin gözetim ve denetimi altında yürütülecektir. Böylece eğitim, gençlerin ve yetişkinlerin ayağına gidecektir ve eğitimden yararlanabilenlerin sayısı büyük ölçüde artacaktır.

Dördüncü Beş Yıllık Planı'nın öngördüğü sayısal hedef ise temel eğitim birinci kademesinde çağ nüfusunun tümü; temel eğitimin ikinci kademesinde çağ nüfusunun % 60'ının kapsanacağıdır. Aynı dönemde ortaöğretimde okullaşma oranının %37, yükseköğretimde ise % 15 olacağı öngörülmüştür (DPT: 1979: 673).

Üçüncü Plan döneminde eğitimde yaşanan gelişmeler, daha çok olumsuz görülmüş ve devam eden sorunlar şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1979: 148-150; 433-453):

- Toplumun daha ileri bir yaşam düzeyine erişmesinde önemli bir yeri olan eğitimin, Türk toplumundaki gelişime yapıcı bir katkıda bulunması çeşitli yönleriyle sınırlı kalmıştır.
- Sosyal adaleti, toplumsal ve ekonomik gelişmeyi sağlamada etken bir araç olması gereken eğitim, ülkemizde bu işlevi kendi dışındaki sınırlamalar ve sistemin kendi içyapısından doğan sınırlamalar nedeniyle yerine getirememektedir. Ülkemizdeki ekonomik gelişme ve bunun oluşturduğu toplumsal yapı temel bir dış etken olarak eğitim sistemini şekillendirmektedir.
- Eğitim sisteminin kendi içyapısından gelen sınırlamalar, eğitimin tüm bireylere

dengeli ve verimli bir biçimde yaygınlaştırılmasını engellemekte, bu sınırlamalar eğitime ayrılan kaynakların sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini gerçekleştirecek şekilde dengeli kullanılmaması ve eğitim içeriğinin toplumun değişen koşullarına uyacak biçimde geliştirilememesi şeklinde somutlaşmaktadır. III. Plan döneminde de eğitimin tüm toplum kesimlerine dengeli ve verimli bir biçimde yaygınlaştırılmasını engellemeye devam etmiştir. Bu olgu okul öncesi eğitimden başlayarak üniversitelere girişe kadar bulunan özel eğitim kurumları ve özel dersanelerdeki artışla kanıtlanmaktadır. Ortaokul ve lise düzeyinde devlet okullarında başarı oranı %70'in altında iken, kolejler ve özel okullarda bu oran %90'ın üzerindedir.

- Eğitim sisteminin içeriği, istihdam koşulları ve teknolojik yapıyla uyumlu değildir. Tüm sanayileşme çabalarına karşın, örneğin lise düzeyinde gelişme, teknik alanlardan çok, genel alanlarda olmaktadır. Orta düzeydeki teknik eğitime olan toplumsal talebin hızla artmasına karşın, pahalı bir eğitim olan teknik öğretime ayrılan kaynakların planlanan sürede hizmet sunmasını sağlayacak önlemler alınmamıştır.
- Tüm kademelerde eğitimin, ezberciliğe dayanan kişiliği geliştirmekten çok kalıplaştırmaya iten, çoğu kez gereksiz, kuru bilgiler yığımindan oluşan içeriği süregelmektedir.
- Artan öğrenci sayısını karşılamak için yeni fiziki kapasite yaratılmasında gecikmeler, mahallî binalarda yetersiz koşullarda açılan okullar, öğretmenlerin yurt düzeyindeki dengesiz dağılımı, eğitimin standardını ilkokuldan başlayarak etkilemekte ve bu nitelik düşüklüğü eğitimin tüm kademelerini belirgin bir şekilde etkilemektedir.
- Öğretmenlerin istihdam koşulları, ekonomik, sosyal ve politik güvence noksanlığı, giderek öğretmen mesleğine katılımı, dolayısıyla niteliği etkilemektedir. Her kademede esasen yetersiz sayıda olan öğretmenlerin bölgeler arası ve kırsal-kent arasında dengesiz dağılımı, geri kalmış yörelerde ve kırsal bölgelerde eğitiminin standardının daha da düşmesine yol açmaktadır. Öğretmen sayısındaki yetersizliğin yanı sıra öğretmen yetiştiren kurumların niteliği de giderek düşmektedir.
- 1975 yılında okuma-yazma bilenlerin oranı %62'dir. İlköğretimde ikinci Plan dönemi sonunda %100 olması öngörülen okullaşma hedefine Üçüncü Plan dönemi sonunda da erişilememiştir. 1977-1978 öğretim yılında okullaşma oranı %87.5 olmuştur. Buna göre okul çağındaki bir milyon çocuk okuma olanağından yoksun

bulunmaktadır. Ayrıca, ilköğretimde %87.5 olarak görülen okullaşma oranı da bölgeler ve kız-erkek öğrenciler açısından büyük farklılıklar göstermektedir.

- Kır kesiminde ilkokuldan ortaöğretime geçiş %25 dolaylarındadır. Oysa bu oran kentlerde %75'i aşmaktadır. Üçüncü Plan döneminde okul sayılarında %7.2'lik bir artış olmuştur. Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizde kırsal kesimde altyapı tesislerinin yetersizliği ve köylerin dağınık olması nedeniyle okullaşma hızında öngörülen artış sağlanamamıştır. Özellikle doğu bölgelerimizde altyapı tesislerinin yetersiz, köy birimlerinin ufak ve çok dağınık olması, okullaşmada öngörülen artış hızına ulaşmayı güçleştirmektedir.
- Gerekli yatırımların zamanında yapılmaması, ilkokul yapımında fiyat artışı nedeniyle maliyetlerin standartları aşmış olması ve özel idare ödeneklerinin yetersizliği sonucu, kır kesiminde büyük kentlere paralel olarak ikili ve üçlü öğretim giderek artmıştır.
- Üçüncü Plan döneminde de okullarda ikili, üçlü öğretim yapılması sonucu oluşan nitelik düşüklüğü giderilememiş, kaynak yetersizliğine bağlı olarak yatırımların gecikmesi nedeniyle ek fiziki kapasite yaratılamamıştır. İlköğretimde II. Plan hedefi olan %100 okullaşma oranına III. Plan döneminde de ulaşılamamıştır.
- Üçüncü Plan dönemi başında 157.696 olan öğretmen sayısı, 5 yılda %14.4'lük bir artışla 180.511'e ulaşmıştır. Birinci ve İkinci Plan dönemlerinde öğretmen dağılımında görülen bölgeler arası dengesizlik, Üçüncü Plan döneminde de devam etmiştir. Üçüncü Plan döneminde ilköğretimde öğretmen sorunu nicelik yönünden dengesiz dağılım dışında çözülmüş görünmektedir.
- Genel öğrenci-öğretmen oranında, Üçüncü Plan döneminde bir gelişme sağlanmakla birlikte bu oranın illere göre ve kır-kent arasındaki dengesizliği devam etmiştir.
- Temel Eğitim I. Kademedeki belirli ölçüde nicel gelişmeler olmasına karşılık nitel gelişmelerin yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Bunun başlıca nedenleri ilköğretimde yeni fiziki kapasite yaratılmasında sınırlılık, derslik ve okul sayılarındaki yetersizlik, öğretmen dağılımındaki dengesizliğin yanı sıra ilkokul programlarının temel eğitimin amaçlarına uygun şekilde geliştirilmemiş olması, araç ve gereç eksiklikleridir.
- Ortaokul okullaşma oranları, Üçüncü Plan döneminde öngörülen hedeflerin geri-

sinde kalmıştır. 1973-1974 öğretim yılında bu oran %34 dolayında olmuş, yeni kayıt hedefleri ise gerçekleşmemiştir. 1973-1978 yılları arasında ortaokul sayısındaki artış %51.1 olduğu halde öğrenci sayısındaki artış %18.3 dolayında olmuştur.

- Üçüncü Plan döneminde de sürdürülen dengesiz ve düzensiz okul açma politikası sonucu bazı bölgelerde ikili öğretim artarken, özellikle kırsal bölgelerde 1 veya 2 öğretmenle açılan ortaokullarda atıl kapasite yaratılarak eğitimin niteliği düşürülmüştür.
- Ortaokullarda öğretmen sorunu gerek nitel gerek nicel yönleriyle çözülememiştir.
- Dengesiz öğretmen dağılımı, birkaç öğretmen ve az sayıda öğrencisi bulunan ortaokullarda lise kısımlarının açılması, öğretimin niteliğini düşürmektedir.
- Programsız açılan ortaokullar, fiziki kapasitenin yeterli düzeyde olmayışı nedeniyle artan ikili öğretim, nitelik ve dağılım yönünden öğretmen dengesizliği, öğretimin niteliğinde bölgeler arası ve aynı bölgede kır-kent arasında farklılaşmaya yol açmaktadır.

Plan'da eğitimde yaşanan bu sorunlara yönelik olarak 7 maddelik ilke ve politika belirlenmiş, bu ilke ve politikalara ilişkin her kademede ele alınacak tedbirler şu şekilde ifade edilmiştir (DPT, 1979: 453-460):

1- Eğitim sisteminin bireyin fizik ve toplumsal çevresini geliştirme yeteneğini verecek ve toplumun daha ileri bir gelişme aşamasına götürülmesinde etmen olacak biçimde yeniden düzenlenmesi esas olacaktır. Eğitim programlarının içeriği laik, özgürlükçü, demokratik rejim ve Anayasa'da tayin edilmiş olan devletin niteliklerine dayatılarak bu amaçla yönettirecektir.

2- Eğitim sistemi, diğer sistemlerle bir bütünlük içinde ele alınarak teknolojik ve ekonomik yapıyla tutarlı bir kurumsal yapıya kavuşturulacaktır. Bu amaçla kır ve kent dokusunun nüfus, ekonomik ve kültürel özellikleri eğitim sisteminin geliştirilmesinde önemle dikkate alınacaktır.

3- Eğitim tüm yaşamı içeren bir süreç oluşu nedeniyle, bir bütün olarak ele alınacaktır. Bu amaçla örgün ve yaygın eğitim birbirini tamamlayacak biçimde geliştirilecek, eğitim sistemi içindeki kademeler arasındaki kopukluk giderilecektir.

4- Ekonomik ve toplumsal alanlarda alınacak diğer önlemlere paralel olarak eğitim sisteminde yapılacak düzenlemelerle eğitimin artan hızla ticari meta haline dönüşmesini engellemek, olanak eşitliğini sağlamak temel ilkelere dendir.

5- Tüm kademelerde, eğitimin, ezberciliğe dayanan, kişiliği geliştirmekten çok kalıplaştırmaya iten, çoğu kez gereksiz kuru bilgiler yığımindan oluşan içeriğinin değiştirilmesi sağlanacaktır.

6- Millî Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere eğitimle ilgili tüm örgütlerin, eğitimde öngörülen gelişmeleri etkili olarak uygulayacak ve yurt düzeyine yayacak biçimde yeniden düzenlenmeleri sağlanacaktır.

7- Yeni bir kurumsal yapıya kavuşturulacak olan eğitim sisteminde, plan disiplini dışında okul açma uygulaması önlenerek, teknik eğitime yönelik okulların açılmasına, sanayinin gelişmesi doğrultusunda ve bölgeler arası dengeyi gözetecek biçimde öncelik verilecektir.

- Çağ nüfusunun tümünü kapsayacak olan Temel Eğitim I. Kademe (İlkokul), Plan döneminde kırsal-kent, cinsiyet ve bölgeler arası dengesizliğin ortaya çıkardığı farklılıkları giderecek bir yapıya kavuşturulacaktır. Bu kademedeki derslik-öğrenci ve öğretmen-öğrenci oranında ve araç-gereç standartlarında nicel ve nitel gelişme sağlanacaktır. Üçlü eğitimin en azından ikili öğrenime dönüştürülmesi için gerekli önlemler alınacaktır. Plan döneminde okulsuz köylerin tümünün okula kavuşturulması ya da bu yörelerdeki çocukların okuma olanağı elde edebilmeleri için, yıllık programlarda özel önlemler getirilecek ve uygulanacaktır.
- Bir sınıfta 60'ın üstünde öğrenciyle üçlü ve ikili öğrenim yapılan kentleşme hızının yüksek olduğu büyük kentlerde, arsa sağlanması konusuna belediyelerce öncelik verilecektir.
- Bu kademedeki kitap giderleri devlet tarafından karşılanacaktır. Ayrıca, köylere ve gecekondulara hizmet götüren ilkokullardan başlanarak öğrencilerin eğitim araç-gereç ve kırtasiye gereksinimi devlet tarafından karşılanacaktır.
- Temel Eğitim II. Kademedeki (Ortaokul), Dördüncü Plan dönemi sonunda çağ nüfusunun %60'ının kapsanmasını sağlayacak fiziki kapasite yaratılmasının yanı sıra, eğitimin işlevliliğini artıracak içerik düzenlemelerinin yapılmasına ağırlık verilecektir.
- Bu kademedeki sonra bir üst eğitime devam etmeyen öğrencilerin istihdam sürecine daha etkin bir biçimde katılmalarını sağlamak üzere yöresel özellikleri dikkate alan uygulamalı bilgilerin verilmesi sağlanacaktır. Üçüncü Plan döneminde yapımına

başlanan Temel Eğitim II. Kademe okullarına ve işliklerine bu çerçevede işlerlik kazandırılacak, özellikle kırsal kesimdeki okullarda tarım, hayvancılık, kooperatifçilik vb. konuların işlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

- Bu kademedeki ele alınacak uygulamalı derslerin okul ölçeğinde düzenlenmesinde MEB'in yerel örgütlerinin etkin bir biçimde katılımlarının sağlanması için merkezi ve yerel örgütler arasındaki iş bölümü yeniden düzenlenecek, yerel örgütlere gerekli yetki devrinin sağlanması kısa sürede gerçekleştirilecektir,
- Yatılı bölge okullarının tam kapasite ile kullanımını sağlayıcı gerekli önlemler alınacak ve bu kademedeki gerek paralı gerek parasız yatılılık olanakları, kalkınmada öncelikli yörelere ağırlık verilerek artırılacaktır.
- Temel Eğitimin her iki kademesinin süreleri, bu kademelerin amaçları ve bu amaçlara yönelik olarak program içerikleri yeniden incelenecek; İkinci Kademenin genel ve mesleki ve teknik olarak işlevsel bir yapıya olan gereksinimi ekonomik yapı içinde araştırılacak, gerekli görülecek olan örgütsel ve yapısal değişiklikler için yasal önlemler getirilecektir.
- Ortaöğretimde mesleki ve teknik öğretime ağırlık kazandırılması temel ilkedir.
- Öğretmenlerin eğitim sürecine daha verimli bir biçimde katkıda bulunabilmelerini sağlamak, öğretmenlik mesleğine katılımı özendirme amacıyla istihdam koşullarının iyileştirilmesi ve özellikle mesleki bilgi birikimlerini sürekli olarak yenileyebilmeleri sağlanacaktır.
- Eğitim teknolojilerinden eğitimin her kademesinde öncelikle eğitimin niteliğini yükseltmeye, eğitim kapasitesini artırmaya yönelik olarak yararlanılmasını sağlamak üzere araştırmalar yapılarak ülke gereklerine uygun sonuçlar uygulamaya konulacaktır.
- Tüm yükseköğretim kurumlarının birinci sınıflarında Türkçe, yabancı dil ve kurumların özelliklerine göre temel bilimlerden gerekli konuların yer alacağı program uygulamaları gerçekleştirilecektir.

4.4.6. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler

4.4.6.1. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961): 5 Ocak 1961 tarihinde kabul edilen İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Genel Hükümler, 9 Bölüm, Türlü Hükümler ve Geçici Maddelerden oluşmuştur. Genel Hükümler kısmında 5 madde yer almış, bu maddeler şu şekilde belirtilmiştir:

Madde 1 – İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin millî gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

Madde 2 – İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasızdır.

Madde 3 – Mecburi ilköğretim çağı çocuğun 6 yaşını bitirdiği yılın eylül ayında başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.

Madde 4 – Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini resmî veya özel Türk ilköğretim okullarında yapmakla mükelleftir.

Madde 5 – Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısıyla ilköğretim okuluna devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, imtihanla ve yaşlarına göre layık oldukları ilköğretim okulu sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar (RG, 1961: 3068).

Kanun'un "Teşkilat" başlığı taşıyan birinci bölümünde ilköğretim kurumları hakkında şu bilgiler verilmiştir:

Madde 6 – İlköğretim kurumları şunlardır:

1) Mecburi olanlar:

a) İlkokullar (Gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilkokullar, bölge okulları, gezici okullar ve gezici öğretmenlikler),

b) Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar,

c) Özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklar için kurulacak okullar, sınıflar ve gezici öğretmenlikler.

2) İsteğe bağlı olanlar:

a) Okul öncesi eğitim kurumları,

b) Tamamlayıcı sınıflar ve kurslar.

Madde 7 – İlkokul; 1'inci maddede belirtilen amacı gerçekleştirmek için kurulmuş bir Milli Eğitim ve Öğretim Kurumudur.

Madde 8 – İlkokulun öğretim süresi en az beş yıldır.

Madde 9 – Çeşitli sebeplerle henüz bir ilkokul açılmamış olan birbirlerine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları ve gezici okullar açılabilir ve gezici öğretmenler görevlendirilir. Bu okullar 6'ncı maddede gösterilen yetiştirici sınıfları ve kursları da ihtiva edebilir. Şehir ve kasabalarda da, ihtiyaca göre yatılı ve pansiyonlu okullar kurulabilir.

Madde 10 – Bir köy halkı, iş ve üretim hayatının gereği olarak veya olağanüstü sebeplerle yayla, otlak ve bağ gibi yerlere taşındığında köy okulu da, köy halkıyla birlikte göçecek şekilde düzenlenmiş olmalı ve gidilen yerde hemen günlük çalışmasını ve görevini devam ettirmelidir.

Madde 11 – Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar, mecburi ilköğretim çağında buldukları halde, öğrenimlerini yaşlılarıyla birlikte zamanında yapmamış olan çocuklara kısa yoldan ilköğretim vermek ve ayrıca yetişmelerine lüzum görülen çocukları ilköğretim okuluna hazırlamak veya ilköğretim okulunu bitirmiş olup da henüz mecburi öğrenim çağında bulunan ve üst dereceli öğrenim kurumlarına gidemeyecek olanların genel bilgilerini artırmak ve kendilerine iş ve üretim hayatında faydalı olacak bilgi ve maharetleri kazandırmak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerle, belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir.

Madde 12 – Mecburi ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürülü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.

Madde 13 – Okul öncesi kurumlarında mecburi öğrenim çağına gelmemiş olan çocuklar eğitilir. İsteğe bağlı tamamlayıcı sınıflarda ve kurslarda, ilköğretim çağı dışına çıkmış olup da üst dereceli öğrenim kurumlarına gidememiş olan yurttaşlardan genel bilgilerini artırmak ve kendilerinin daha iyi bir iş ve üretim unsuru olarak yetiştirilmeleri amacıyla öğretim yapılır. Bu kurumlar gerçek ve tüzel kişilerle belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir (RG, 1961: 3068-3069).

Kanun'un ikinci bölümü "İlde İlköğretim Görevlileri", üçüncü bölümü ise "İlköğretim Kurulları" başlığını taşımıştır. Dördüncü bölümde okul öncesi eğitim ve öğretim kurumları ile ilköğretim okullarının açılma, kapanma ve öğretime ara verme zamanları hakkında bilgiler yer almış ve şu şekilde belirtilmiştir:

Madde 40 – Okul öncesi resmî ve özel eğitim ve öğretim kurumlarının, yetiştirici ve tamamlayıcı okul, sınıf ve kursların açılma, kapanma ve öğretime ara verme zamanları, amaç ve çalışma tarzlarına göre, kendi yönetmeliklerinde, eğitim ve öğretim programlarında belirtilir.

Madde 41 – İlkokulların yıllık eylemli öğretim süresi, köylerde 170, şehir ve kasabalarda 200 günden aşağı olamaz. Sınavlar bu sürenin dışında kalır. Yarı resmî tatillere rastlayan günler de tam gün sayılır. Öğretim, o yerin tabii, ekonomik ve sosyal özelliklerine göre sürekli veya aralıklı olabilir (RG, 1961: 3071).

Kanun'un beşinci bölümü "Kayıt ve Kabul" başlığını taşımış ve ilgili maddeler şu şekilde belirtilmiştir:

Madde 46 – Her çocuk, mecburi ilköğretim çağına girdiği öğretim yılı başında 3'üncü madde gereğince ilköğretim okuluna kayıt ve kabul edilir. Her veli yahut vasi veya aile başkanı, çocuğunu zamanında ilköğretim okuluna yazdırmakla yükümlüdür. Bu Kanun'da sözü geçen "aile başkanı" deyiminden maksat, veli veya vasi durumunda bulunmadığı halde ilköğretime devama mecbur olan çocukları sürekli olarak yanında bulunduran veya barındıran yahut da çalıştırandır. Mecburi öğrenim çağını bitirdiği öğretim yılı sonuna kadar ilköğretim okulunu bitiremeyen ço-

çocukların ilköğrenimlerini tamamlamak üzere en çok iki öğretim yılı daha okula devamlarına izin verilir. Bu iki yıllık uzatma sonunda da okulu bitiremeyen çocuklara tasdikname verilerek, kayıtları silinir.

Madde 50 – Birleştirilmiş sınıflar da dâhil olmak üzere bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 40’ tan fazla olamaz.

Madde 51 – Her yıl Eylül ayının üçüncü haftası “İlköğretim Haftası”dır. Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak programa göre hafta içinde türlü yollarla ilköğretimin önemi belirtilir (RG, 1961: 3071).

Kanunun “Okula Devam” başlığını taşıyan altıncı bölümünde ise şu maddeler yer almıştır:

Madde 52 – Her öğrenci velisi yahut vasisi veya aile başkanı çocuğunun mecburi ilköğretim kurumuna muntazaman devamını sağlamakla ve özü yüzünden okula gidemeyen çocuğun durumunu en geç üç gün içinde okul idaresine bildirmekle yükümlüdür. Mülki amirler, ilköğretim müfettişleri ve zabıta teşkilatı ilköğrenim çağındaki çocukların mecburi ilköğretim kurumlarına devamlarını sağlamakla veli yahut vasi veya aile başkanlarına ve okul idarelerine yardımla ve her türlü tedbiri almakla vazifelidirler.

Madde 53 – Okula devam etmeyen öğrencilerin devamsızlık sebepleri okul idarelerince ve ilköğretim müfettişlerince araştırılarak devama engel olan maddi ve manevi sebeplerin giderilmesine çalışılır. Bu sebeplerin giderilmesi mümkün olmadığı takdirde durum, mahallî ilköğretim kuruluna bildirilir. Kurulca gerekli tedbirler alınır. Okul idareleriyle ilköğretim kurullarının bu vazifeleri devamsız öğrenciler hakkındaki kovuşturmanın her safhasında devam eder.

Madde 59 – İlköğrenim çağına olup da mecburi ilköğretim kurumlarına devam etmeyenler, hiçbir resmi ve özel iş yerinde veya her ne surette olursa olsun çalışmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılmazlar. İlköğretim kurumlarına devam ettiklerini belgeleyenler ise, çocukların çalıştırılmasını düzenleyen kanun hükümleri uygulanmak şartıyla ancak ders zamanları dışında bu gibi yerlerde çalıştırılabilirler. İlköğretim çağında bulunan ve mecburi ilköğretim kurumlarına devam eden çocukların bu kanunda gösterilen ve Millî Eğitim Bakanlığınca açılmasına izin verilmiş olunanlar dışında, her ne ad altında kurulmuş olursa olsun, özel kurs ve dershanelere kabulü yasaktır (RG, 1961: 3071-3072).

4.4.6.2. 625 Sayılı Özel Okullar Kanunu (1965): 8 Haziran 1965’te kabul edilen Özel Okullar Kanunu’nda özel öğretim kurumlarının tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Özel öğretim kurumları; Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre idare edilen tüzel kişiler tarafından açılan her derecedeki okullar, haberleşme ile öğretim yapan yerler, çeşitli kurslar, dershaneler, biçki-dikiş yurtları ve benzeri kurumlar ile yabancılar tarafından açılmış bulunan öğretim kurumlarıdır.” (RG, 1965: 1).

Kanun’da özel öğretim kurumlarının Bakanlığın denetim ve gözetimi altında oldu-

ğu, özel öğretim kurumu açabilmek için Bakanlıktan izin alınmasının zorunlu olduğu ve özel öğretim kurumlarının, devletin ve diğer özel öğretim kurumlarının kullandıkları isim ve unvanları her ne şekilde olursa olsun kullanamayacakları hüküm altına alınmıştır.

Kanun'a göre; özel okullarda yönetim ve eğitimin, öğretimin aynı derecedeki devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye göre düzenleneceği, özel öğretim kurumlarının yönetmelikleri ve müfredat programlarının Millî Eğitim Bakanlığınca onanacağı, özel öğretim kurumlarında okutulacak olan ders kitapları ile her türlü yardımcı kitapların ve kullanılacak araçların seçilmesinin, resmî okullarda uygulanan usuller dairesinde, Millî Eğitim Bakanlığının iznine bağlı olacağı bildirilmiştir. Bunun yanında bir özel okula alınabilecek yabancı uyruklu öğrencilerin sayısının, o okulda okuyan Türk vatandaşı öğrencilerin yüzde yirmisini aşmamak kaydıyla, Millî Eğitim Bakanlığınca tayin olunacağı da ifade edilmiştir.

Türkçeden başka dille öğretim yapan ve yabancılar tarafından açılmış bulunan özel okulların müdürlerinin, bu okulların Türkçe veya kültür dersleri öğretmenlerinden birini müdür başyardımcısı olarak tayin ve işe başlatılmasına müsaade edilmesi hususunu Millî Eğitim Bakanlığınca bildireceği, bu atamayı uyardıya rağmen bir ay içinde yapmayan veya bildirmeyen okulların müdür başyardımcılarını Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri arasından Millî Eğitim Bakanlığının seçeceği ve işe başlatacağı da Kanun'un önemli maddelerinden biri olarak yer almıştır (RG, 1965: 2).

4.4.6.3. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu (1973): 14 Haziran 1973 tarihinde kabul edilen bu Kanun, Türk millî eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsamıştır.

Kanun'a göre, Türk Millî Eğitiminin genel amacı; Türk milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılaplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan millî, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (RG, 1973: 1).

Kanun'da, Türk eğitim ve öğretim sisteminin, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlendiği ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarının, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edildiği belirtilmiştir:

I — Genellik ve eşitlik:

Madde 4. — Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

II — Ferdin ve toplumun ihtiyaçları:

Madde 5. — Millî eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

III — Yöneltilme:

Madde 6. — Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Millî Eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltilmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanır.

IV — Eğitim hakkı:

Madde 7. — Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

V — Fırsat ve imkân eşitliği:

Madde 8. — Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

VI — Süreklilik:

Madde 9. — Fertlerin genel ve meslekî eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymala-

rına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

VII — Atatürk inkılabları ve Türk milliyetçiliği:

Madde 10. — Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılabları ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulmuş olan Türk milliyetçiliği temel olarak alınır. Millî ahlâk ve millî kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine önem verilir. Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Millî Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

VIII — Demokrasi eğitimi:

Madde 11. — Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevî değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine aykırı siyasî ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasî olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

IX — Lâiklik:

Madde 12. — Türk eğitiminde lâiklik esastır. Din eğitimi ve öğrenimi ancak kişilerin kendi isteği ve küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlı olarak verilir. Bu istek kayıt esnasında veliler tarafından okul idaresine yazılı olarak bildirilir.

X — Bilimsellik:

Madde 13. — Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddî ve manevî bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.

XI — Planlılık:

Madde 14. — Millî eğitimin gelişmesi iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim - insan gücü - istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak meslekî ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir. Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın meslekî eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir. Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

XII — Karma eğitim:

Madde 15. — Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

XIII — Okul ile ailenin işbirliği:

Madde 16. — Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır. Bu maksatla kurulacak okul -aile birlikleri, maddî imkânlardan yoksun öğrenciler ile okulun veya okul tarafından seçilecek kardeş okulların zarurî ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere her çeşit yardım ve bağış kabul edebilir. Yardım ve bağışların alınma, sarf edilme ve denetlenme şekli

ve esasları Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle düzenlenir.

XIV — Her yerde eğitim:

Madde 17. — Millî eğitimin amaçları yalnız resmî ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. Resmî, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Millî Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Millî Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir (RG, 1973: 1-2).

Türk millî eğitim sisteminin genel yapısı Kanun'da yer almış, temel eğitim ile ilgili maddeler şu şekilde belirtilmiştir:

I — Örgün ve yaygın eğitim:

Madde 18. — Türk millî eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden kurulur. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında ve ya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

B) Temel eğitim

I — Kapsam:

Madde 22. — Temel eğitim genel olarak 7-14 yaşlarındaki çocukların eğitimini kapsar.

II — Amaç ve görevler:

Madde 23. — Temel eğitimin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

III — Kuruluş:

a) Temel eğitim kurumları:

Madde 24. — Temel eğitim okulları beş yıllık birinci kademe ile üç yıllık ikinci kademe eğitim kurumlarından meydana gelir. Birinci kademe sonunda ilkokul, ikinci kademe sonunda temel eğitim diploması (ortaokul diploması) verilir.

b) Kuruluş şekilleri:

Madde 25. — Temel eğitim kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri, bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkân ve şartlara göre, birlikte de kurulabilir. Nüfusu az ve dağınık olan yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezî durumda olan köylerde temel eğitim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde temel eğitim yatılı bölge okulları kurulur (RG, 1973: 2).

Kanun'da eğitim araç ve gereçleri ile ilgili yer alan maddeler ise şunlardır:

I — Kapsam:

Madde 52. — Eğitim araç ve gereçleri, eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitapları ile öğretmen ve öğrencilere kaynak ve yardımcı olacak basılı eğitim malzemesini, millî eğitimin genel amaçlarının gerçekleşmesine yararlı olacak diğer eserleri ve eğitim araç ve gereçlerini kapsar.

II — Görev:

Madde 53. — Millî Eğitim Bakanlığı, kendisine bağlı eğitim kurumlarının eğitim araç ve gereçlerini, gelişen eğitim teknolojisine ve program ve metotlara uygun olarak sağlamak, geliştirmek, yenileştirmek, standartlaştırmak, kullanılma süresini ve telif haklarını ve ders kitabı fiyatlarını tespit etmek, paralı veya parasız olarak ilgili-lerin yararlanmasına sunmakla görevlidir.

III — Görevin yerine getirilmesi:

Madde 54. — Millî Eğitim Bakanlığı eğitim araç ve gereçlerini,

1. Hazırlamak, imal etmek ve satın almak;
2. Kişilere veya kuracağı komisyonlara veya yarışmalar düzenleyerek hazırlatmak;
3. Özel kesimce hazırlananlar veya imal edilenler arasından seçmek veya tavsiye etmek suretiyle 53'üncü maddede belirtilen görevini yerine getirir.

IV — Ücret ödenmesi:

Madde 55. — Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak veya hazırlatılacak eğitim araç ve gereçlerinin hazırlama, inceleme ve seçme işleri veya redaksiyonu ile görevlendirilecek kimselere ve teşkil edilecek jürilerin memur olmayan üyelerine ücret ödenir ve yarışmalarda derece alanlara ödül verilir. Eğitim araç ve gereçlerinin kabulü, süresi, telif hakkı ve ücretlerle ilgili esaslar yönetmelikle düzenlenir (RG, 1973: 4-5).

Eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluk konusunda Kanun'da şu maddeler yer almıştır:

I — Yürütme, gözetim ve denetim:

Madde 56. — Eğitim ve öğretim hizmetinin, bu kanun hükümlerine göre Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur.

II — Yasaklık:

Madde 57. — Askerî maksatlarla açılacak okullar hariç, bu kanun hükümlerine aykırı hiç bir eğitim faaliyetinde bulunulamaz.

III — Okul açma yetkisi:

Madde 58. — Türkiye'de hiç bir örgün eğitim kurumu Millî Eğitim Bakanlığının izni olmaksızın açamaz. Millî Eğitim Bakanlığı veya diğer bir bakanlık tarafından açılmış veya açılacak örgün eğitim kurumları (askerî liseler dâhil) ile özel eğitim kurumlarının derecelerinin tayini Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Askerî eğitim kurumlarının dereceleri Millî Savunma Bakanlığı ile birlikte tespit edilir. Diğer bakanlıklara bağlı orta öğretim kurumlarının program ve yönetmelikleri, ilgili bakanlıkla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından birlikte yapılır ve Millî Eğitim Bakanlığınca onanır. Yüksek okulların program ve yönetmelikleri (Harb okulları hariç) Millî Eğitim Bakanlığının görüşü alınmak şartıyla, ait olduğu bakanlık tarafından hazırlanır ve Millî Eğitim Bakanlığınca incelenerek onanır. Diğer bakanlıklara bağlı orta ve yüksek dereceli okullar Millî Eğitim Bakanlığının gözetim ve denetimine tabidir.

IV — Yurt dışı eğitim:

Madde 59. — Türk vatandaşlarının yurt dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas görmeleri ile ilgili Devlet hizmetlerinin düzenlenmesinden (askerî öğrenciler hariç), Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur (RG, 1973: 5).

4.4.6.4. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Hazırlanan Bölge İlkokulları Yönetmeliği: Yönetmelikte, Bölge Okullarının Kuruluşu ile ilgili olarak “Çeşitli sebeplerle henüz bir ilkokul açılmamış olan, birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları açılır.” ifadesi yer almış ve Bölge Okullarının ilköğretim kurulları olduğu ifade edilmiştir.

Yönetmeliğe göre Bölge Okullarının amaçları;

- a) Nüfusu dağınık olan yerleri okula ve öğretmene kavuşturmak,
- b) Belli köylerde Türk dilini ve kültürünü yayma faaliyetine yardımcı olmak,
- c) Köylerde özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklarla okul öncesi eğitimi için sınıflar açılmasını sağlamak,
- ç) Çevrenin sağlık, tarım, halk eğitimi ve her türlü kalkınma faaliyetine bir merkez vazifesini görmek (Bu maksadın tahakkuku için ilgili Bakanlıklarla iş birliği sağlanacaktır.),
- d) İlkokulu bitiren çocuklar için mecburi öğrenim çağı dışına çıkıncaya kadar tamamlayıcı kurslar ve sınıflar açmak ve bölge şartlarına göre çocuklara pratik bilgiler kazandırmak, bu çocuklardan istidatlı olanlara ileri öğrenim imkânları hazırlamak,
- e) Bağımsız eğitilmiş okullardan mezun olan çocukların 5 sınıflı ilkokulları bitirmelerini temin etmek,
- f) Civarda tek öğretmenli ilkokullarda okuyan 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin birkaç öğretmeni bulunan okullardan faydalanmalarını sağlamak,
- g) Çevre öğretmenlerinin birleşip görüştükleri ve tecrübelerini paylaştıkları bir yer olmak ve öğretmenlerin işbaşında yetiştirilmelerine hizmet etmektir.

Ana dili Türkçe olmayan çocuklar için açılacak bölge okullarında, öğrenci tutarının en çok yarısının ana dili Türkçe olan çocuklardan olmasına dikkat edileceği ve bu amaçla gerekirse başka bölgelerin korunmaya muhtaç ve özel eğitime muhtaç çocuklarından da faydalanılacağı Yönetmelik’te belirtilmiştir. Yatılı öğrencilerin bütün masraflarının devlet tarafından karşılanacağı da ifade edilmiştir (RG, 1962: 9095-9096).

4.4.7. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları

4.4.7.1. 1962 Ortaokul Türkçe Programı'nın Genel Özellikleri: 1960-1980 yılları arasında uygulanan program "1962 Ortaokul Türkçe Programı"dır. 1981 yılına kadar yürürlükte kalan bu Program, 1949 Programı'nın gözden geçirilmiş ve ufak tefek kelime değişikliklerinden başka değişikliğin olmadığı programdır. Bu nedenle dönemin eğitim ve dil politikalarının öğretim programlarına yansımaları incelenememiştir.

Program, "Amaçlar", "Türkçe Dersinin Bütünüyle İlgili Açıklamalar", "Okuma", "Söz ve Yazıyla Anlatım", "Dilbilgisi", "İmla", "İnşaat", "Yazı" ana başlıklarından oluşmuştur.

4.4.8. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansımaları

1960-1980 yılları arasında hükümet programlarında ve kalkınma planlarında genel hatlarıyla belirtilen eğitim politikası hedefleri doğrultusunda yetişecek öğrenci profiline temel nitelikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Cumhuriyet'e, insan hak ve hürriyetlerine karşı görev ve sorumluluklarını bilen,
- Atatürk ilkelerine ve Türk milliyetçiliğine bağlı, millî bir ruh ve heyecan taşıyan, millî ve manevi değerlere gönülden bağlı,
- Millî, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş, yarının millî görev ve sorumluluklarını yüklenebilecek,
- Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren,
- Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan,
- Büyük ve şanlı tarihimizle iftihar eden,
- İktisadi ve sosyal kalkınmanın dayandığı insan gücü ve teknolojik ihtiyaçlara cevap verebilecek, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin farkında, araştırmacı, sor-

gulayıcı, genel kültürü gelişmiş, geniş bir dünya görüşüne sahip, çağdaş uygarlık bilinç ve anlayışına sahip,

- Seviyeli, karakterli, faziletli, ahlaklı, kültürlü,
- Devleti ve onun bütünlüğünü, milleti ve onun birlik ve beraberliğini sahiplenen, millete ve insanlığa yararlı, demokratik anlayışı benimsemiş kişiler yetiştirmek hedeflenmiştir.

1960-1980 yılları arasında devletin temel dil politikası, dilin zenginliğinin korunmasına ve geliştirilmesine önem vermek olmuştur. Türk dilinin, birlik ve istikrar içinde kendi kaidelerine uygun, ilmî ve tabii yollarla gelişmesi ve zenginleşmesine çalışılması hedeflenmiştir. Bu dönemde dilin gelişigüzel uydurma birtakım kelimelerle bozulması ve özleştirilme bahanesiyle fakirleştirilmesini önleyecek tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Millî bir dil politikasının izleneceği belirtilerek, Türkçenin aşırılıklardan ve ilim dışı zorlamalardan kurtarılmaya çalışılacağı vurgulanmıştır. Yine bu dönemde bir Dil Akademisi kurulması gerektiği de ifade edilmiştir.

1960-1980 yılları arasında eğitim ve dil politikalarının Türkçe ders kitaplarına yansımaları, bu temel hedefler çerçevesinde ele alınmıştır.

1960-1980 yılları arasında dönemin eğitim ve dil politikasıyla hedeflenen yetişecek insan profili niteliklerinin Türkçe ders kitaplarına yansımalarını inceleyebilmek için ele alınan Türkçe ders kitapları iki kısımda incelenmiştir. İlk olarak Beşir Göğüş ve Kemal Demiray tarafından yazılan *Türkçe I (1968)*, *Türkçe II (1967)* ve *Türkçe III (1968)* adlı Türkçe ders kitapları değerlendirmeye alınmıştır. Ortaokulların her üç sınıfı için hazırlanan bu kitapların her birinde 45'er metin yer almıştır. Her kitapta 30 metin işlenmiş, 15 metne de anlam, çeşit ve özellik bakımından anlaşılmasına yarar açıklamalar eklenildikten sonra, derste bunlardan faydalanma şekli öğretmene bırakılmıştır. Uzun bir yazıdan çıkarılan metinleri bütünlüğü içine koymak için baş tarafta kısa özetlere yer verilmiştir. Parçanın tarihî bir olay ile ilgisi varsa, gereken bilgi verilerek öğrencilerin okuyacakları parçaya hazırlanmaları sağlanmıştır. Metinlerin alındığı kitap, dergi veya gazete adlarıyla bu eserlerin baskı tarihleri aynı metnin altında gösterilmiştir. Ayrıca metinlerin altına yazarın devri, hangi çeşit yazılar yazdığı, her sınıf seviyesine uygun olarak kısaca belirtilmiş ve birkaç eserinin adı da verilmiştir.

Metinlerin işlenişi üzerindeki çalışmalar 3'e ayrılmıştır:

I-Okuma ile ilgili çalışmalar,

1-Metnin anlaşılmasını sağlayan açıklamalar,

a) Metinde geçen kelime ve deyimlerin anlamları,

b) Yazının konusunun şeklini, fikrini, kuruluşunu belirten açıklamalar,

2-Öğrencilerin parçayı iyice kavramalarına ve kelime haznelerini zenginleştirmelerine yarayan araştırmalar,

II-Dil bilgisi çalışmaları,

III-Metinlerle ilgili anlatım konuları.

Türkçe I (1968) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; bayrak ve vatan sevgisi, Türk milletinin bağımsızlığına düşkünlüğü, Atatürk'ün millet sevgisi ve milletine olan güveni, Atatürk'e duyulan derin sevgi, eski Türk tarihi, memleket özlemi, millî mücadele, Türk askerinin kahramanlığı gibi konulardır. Kitaptaki metinlerle; dostluğun önemini bilen, çalışkan, tutumlu, iyilik sahibi, merhametli, yardımsever, nezaket ve hoşgörü sahibi, güler yüzlü, yaşama sevgisiyle dolu, paylaşmanın önemini bilen bireyler yetiştirilmek istenmiştir. Bazı metinlerde Türkiye'nin çeşitli doğal güzellikleri ve tabiat sevgisi anlatılmış; geçmişe duyulan özlem ifade edilmiş; cemiyet hayatına dair bilgiler verilmiştir. Ders kitabında yer alan bazı metinlerde de gösterişsiz sade yazı yazmanın önemi vurgulanmıştır.

Türkçe II (1967) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; Türk milletinin kurtuluşa olan inancı, esaret kabul etmemesi, millî mücadelenin önemi, vatan ve millet sevgisi, memleket özlemi, Türk kadınlarının fedakârlığı, Türk milletinin ve askerinin şanlı, cesur ve kararlı olması gibi konulardır. Metinlerle; vefalı, çalışmanın önemini bilen, nezaket kurallarına uyan, hoşgörü sahibi, her işin başının sevgi ve saygı olduğunu bilen, hayatta başarılı olmak için kararlı ve azimli, verimli, ön yargıdan uzak, dostluğun, yardımlaşmanın, birlikteliğin önemi bilen bireyler yetiştirilmek istenmiştir. Kitaptaki bazı metinlerde, Türk kültürü, gelenek görenekleri ve inançları hakkında bilgi verilmiş; kitapların insanlar için öneminden de bahsedilmiştir. Ders kitabında yer alan bazı metinlerde dilimizin tarihimiz kadar eski olduğu, zengin olduğu, dilin, millî birliğin en önemli elemanı olduğu kadar bir milletin kültür ve medenilik seviyesinin de işareti olduğu ifade edilmiştir. Türkçeye karşı derin bir sevgi beslememiz gerektiği anlatılmış, gereksiz yere yabancı kelime kullanmanın dile zarar verdiği söylenmiştir.

Türkçe III (1968) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; İstiklal Savaşı'ndan Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar geçen olaylar, millî mücadelenin

önemi, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklar, Atatürk'ün Türk milletine ve gençliğine olan güveni, ona duyulan sevgi, Türk milletinin ve ordusunun asilliği, fedakârlığı, cesareti, yiğitliği, eski Türk tarihi, vatan ve millet sevgisi gibi konulardır. Ders kitabında yer alan metinlerle; yalan söylemenin, bencilliğin, cehaletin kötülüğü hakkında bilgi sahibi olan; sağlığının önemini bilen; yaşama sevgisine sahip; elindekiyle yetinmesini bilen; ahlaklı; ailesini seven bireyler yetiştirilmek istenmiştir. Bazı metinlerde toplum hayatına, Türk kültürü ve sanatına, Türkiye'nin tabii ve tarihî güzelliklerine yönelik bilgiler yer almıştır. Ders kitabında yer alan bazı metinlerde süslü, uzun cümleler kurmanın yazının tabiliğini zedelediği, yazıda yalınlık ve açıklığın önemi üzerinde de durulmuştur.

İncelenen bu üç kitabın da hem İnönü Dönemi'nde (1947) hem de Menderes Dönemi'nde hazırlanan ders kitaplarıyla benzer özellikler gösterdiği görülmüştür.

1960-1980 dönemi eğitim politikasıyla hedeflenen Atatürk ilkelerine ve Türk milliyetçiliğine bağlı, millî ve manevi değerlere gönülden bağlı, büyük ve şanlı tarihimize iftihar eden, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş bir gençlik yetiştirmeye yönelik amaçlar her üç kitapta yer alan metinlere yansımıştır.

Türkçe I de yer alan “*İstiklal Marşı, Yurt Hasreti, Atatürk ve Halk, Türklük Atatürk, Kurtarmaya Gidiyor, İstiklal Savaşında Türk Kadınları, Yavuz'un 1000 Altını, Ağustos Şafağı, Kore'den Mektup, Ulubatlı Hasan'ım, Parçalanan Saat Kurtulan Kahraman*” adlı metinler; *Türkçe II* de yer alan “*Kütük, Son Trende Bir Köşe, Bu Vatan Hepimizin, Nisan-Mayıs Arası, Bengi, Hava Yolcusu*” adlı metinler ve *Türkçe III* te yer alan “*Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Resim, At, Kahramanlara, Mohaç Türküsü, Topuz, Genç Osman Destanı, Barbaros Anıtı, İstiklal Savaşından, Mustafa Kemal Paşa, Ankara ve Tarih, Türk Sanatı, İstanbul Fethini Gören Üsküdar, Türkiye'nin Rivyera'sı*” adlı metinler bu amaca yönelik olarak ders kitabında yer almıştır.

1960-1980 dönemi eğitim politikasında yetişecek gençlerin seviyeli, karakterli, faziletli, ahlaklı, kültürlü, geniş bir dünya görüşüne sahip olması istenmiştir. Bu amaca yönelik metinler her üç kitapta da yer almıştır.

Türkçe I de yer alan “*Ant I, Ant II, Kuyruklu Yıldız, Ev Ona Yakıştı, Ata sözleri, Körle Kötürüm, Arıbeyi, Eski Bir Yara, Cimri'nin Ziyafeti, Trende, Gülümseme, Haksız*”

Olduğunuzu İtiraf Edin” adlı metinler; *Türkçe II*’de yer alan “*Misafir, Her İşin Baş, Sanatoryumda Ziyaret Günleri, Keramet, Verimli İnsan, Kirazlar, Senli Benli, Seyfi Baba, İş ve Çalışma Üzerine Atasözleri, Ruh Asilliği, Köy Kadınları, Cimrinin Ölümü, Vecizeler, Savunma*” adlı metinler ve *Türkçe III*’te yer alan “*Görmedikleri, Vecizeler, Güçlük-Kolaylık, Kibarlık Budalası, İsviçre’de, Sevinç Arkasından, Fil Hikayesi, Neredesin, Bir Tufeyli, Emir Süleyman Okulda, Fehim Beyin Esvapları*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

1960-1980 dönemi eğitim politikasında belirtilen gençlerin ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler olarak yetişmesi hedefine üç kitapta da rastlamak mümkündür.

Türkçe I’de yer alan “*Annem, Gemiciler, Gurbette Renkler*” adlı metinler; *Türkçe II*’de yer alan “*Gece Çalışmaları, Sıla, Dedem, Eskici, Yurdum, Vatan Yahut Silistre*” adlı metinler ve *Türkçe III*’te yer alan “*Aile, Himmet Çocuk, Horace’tan*” adlı metinler bu amaçlara yöneliktir.

Bu dönemde devletin temel dil politikası, Türk dilinin zenginliğinin korunmasına ve geliştirilmesine önem vermektir. Millî bir dil politikasının izleneceği belirtilerek Türkçenin aşırılıklardan ve ilim dışı zorlamalardan kurtarılmaya çalışılacağı söylenmiştir. Bu hususlar *Türkçe II* ders kitabında 2 metinde yer almıştır. “*Dilimiz (Ruşen Eşref Ünaydın)*” adlı metinde; Türkçenin pek çok coğrafyada konuşulduğu, halkın bağrında bir ruh zırhına bürünmüş olarak diri durduğu, Türkçenin buyrukların dili, yurt yapı kuralların dili, ülkeler gibi denizleri de şanla aşmışların dili, toprağı işleyenlerin dili, beyinleri uyandıranların dili, sevgilerin, sızılarının dili olduğu belirtilmiştir. Dilin, millî birliğin en önemli elemanı olduğu kadar, bir milletin kültür ve medenilik seviyesinin de işareti olduğu ifade edilmiş, dilimizin tarihimiz kadar eski olduğu vurgulanmıştır. Dilimizin yayılışı, medeniliği, güzelliği, zenginliği, geleceği de anlatılmıştır. Yine bu kitapta yer alan “*Lisan (Ziya Gökalp)*” adlı şiirde; dilimize saygı göstermemiz ve lüzumu olmadan yabancı kelimeler kullanmamamız söylenmiş, ihtiyacımız olan yeni kelimeleri yapmakta tutmamız gereken yollar kısaca anlatılmıştır. Kitapta gösterişsiz yazı yazmanın öneminden bahsedilmiş, süslü ve uzun cümleler kurmanın yazının doğallığını bozacağı ifade edilmiştir. Yazıda yalınlık ve açıklığın da, olması gereken bir nitelik olduğu söylenmiştir.

Bu dönem için incelemeye alınan diğer kitaplar ise yine Beşir Göğüş ve Kemal Demiray tarafından yazılan *Türkçe I (1975)*, *Türkçe II (1976)* ve *Türkçe III (1975)* adlı kitaplardır. Bu kitaplar *Türkçe I (1968)*, *Türkçe II (1967)* ve *Türkçe III (1968)* adlı kitaplarla hem şekil hem de içerik bakımından aynı özelliindedir. 1975 yılında yayımlanan *Türkçe I* ders kitabında yer alan “*Eski Kış Geceleri (Refik Halit Karay)*” adlı metnin yerine “*Malazgirt Savaşı (Ali Sevim)*”; 1976 yılında yayımlanan *Türkçe II* ders kitabında yer alan “*Nisan-Mayıs Arası (Behçet Kemal Çağlar)*” adlı metnin yerine “*Nöbetçi Millet (Behçet Kemal Çağlar)*” adlı metnin yer almıştır. 1975 yılında yayımlanan *Türkçe III* ders kitabı ise 1968 yılında yayımlanan *Türkçe III* ders kitabı ile birebir aynıdır. Bu nedenle dönemin eğitim ve dil politikalarının ders kitabına yansımaları; 1968 *Türkçe I*, 1967 *Türkçe II* ve 1968 *Türkçe III* ders kitabı için söylenen açıklamalarla aynıdır.

4.5. 1980-2002 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansımaları

4.5.1. 1980-2002 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası

12 Eylül 1980 askerî darbesi ile birlikte parlamento feshedilmiş, partilerin siyasi faaliyetleri durdurulmuş, liderleri tutuklanmıştır. Askerî darbeye kapatılan siyasi partilerin yerine yenileri açılmış, Anavatan Partisi (ANAP) ve Büyük Türkiye Partisi (BTP) ilk kurulanlar olmuştur. 1983 yılında yapılan genel seçimlere yalnızca üç parti (Anavatan Partisi, Halkçı Parti ve Milliyetçi Demokrasi Partisi) katılabılmış, seçimleri Turgut Özal'ın liderlik ettiği ANAP kazanmıştır. 1980'den 2002'ye kadar ülkede koalisyon hükümetleri kurulmuş, hem siyasi hayatta hem de eğitimde istikrar sağlanamamıştır. Bu döneme damgasını vuran siyasi aktörler Turgut Özal, Bülent Ecevit, Tansu Çiller ve Mesut Yılmaz'dır.

Turgut Özal, ekonomide aldığı radikal kararlarla ve siyasette farklı bir üslup ve söylem geliştirmesiyle 1980 sonrası Türk siyasetini yönlendirmiştir. Bu dönem, Özal'ın liberal-muhafazakâr politikaları çerçevesinde şekillenmiştir. Özal, çağın temel dinamiklerine duyarlı, ideolojik ve politik olmaktan ziyade ekonomik ve teknolojik temelli, devlet odaklı olmaktan ziyade birey merkezli bir gelişme anlayışını benimsemiştir. 1980'li

yılların küresel eğilim ve yönelişlerini dikkate alan Turgut Özal, Türkiye'nin, mevcut siyasi ve ekonomik yapısıyla yenedünya düzenine ayak uyduramayacağını, devletin yeniden yapılandırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Ekonomide olduğu gibi eğitim ve sağlık alanında da devletçilik mantığından vazgeçilmesini, okulların Millî Eğitime bağlı olmaktan kurtarılmasını ve bu tür hizmetlerin yerel ve mahallî idarelere bırakılmasını savunmuştur. Tıpkı sağlık gibi eğitimde de rekabete dayalı bir sistemin oluşturulması, bu amaçla özel sektörün teşvik edilmesi, eğitimin daha serbest hâle getirilmesi, eğitim alanının rekabet ortamına sokulması, özel üniversitelerin kurulması ve paralı eğitime geçilmesi yönünde beyanatlarda bulunmuştur. Bu amaçla özel okulların açılmasını teşvik etmek ve paralı eğitime geçmek amacıyla yasal düzenlemeler yapmıştır. Dolayısıyla Özal'ın, eğitimi özelleştirmeye çalışırken esas üzerinde durduğu ve karşı çıktığı konu, değişimi esas almayan, günün koşullarına uymayan ve merkezden, tek elden dayatılan bir eğitim sisteminin işlevsel olamayacağına inanmasıdır. Eğitim sisteminin baştan aşağı yeniden düzenlenmesini isteyen Özal, devletin tekdüze eğitim anlayışının iflas ettiğini ve bu anlamda bireyin farklı eğilimlerini ve kabiliyetlerini göz önünde tutan yeni bir sisteme ihtiyaç bulunduğunu dile getirmiştir. Özal'ın bu düşünceleri 1980 sonrası eğitim politikalarının temel anlayışını oluşturmuştur (Duman, 2008).

1980'li yılların başında Türk toplumunun gelişim çizgisi askerin belirlediği yönde ilerlemiş, eğitim politikası da askeri rejimin güdümünde şekillenmiş ve işleyişi bu doğrultuda devam etmiştir. Darbeden iki yıl sonra 1982'de çıkartılan yeni anayasa ile birlikte özellikle çok partili hayatla birlikte gerçekleştirilen demokratikleşme faaliyetlerinin çoğu durdurulmuş ve birçoğu da devletin resmî ideolojine aykırı bulunduğu için ortadan kaldırılmıştır. Denetimin artırılması merkezi devlet yapısını güçlendirmiş ve devlet içindeki özerk kurumların kendileri üzerindeki tasarrufları, merkezi yönetime kaydırılmıştır. Denetim mekanizmalarının artırılmasının yanı sıra ordunun toplumun bütün kurumları içinde denetleyici ve kontrol edici gücü de merkezi bir öneme getirilmiştir (Öztürk, 2009: 60-62).

12 Eylül 1980 askerî darbesi bütün toplumsal kurumların niteliklerini değiştirmiş, eğitim kurumu ise bu değişim sürecinden en fazla etkilenen kurum olmuştur. Eğitim, sadece doğrudan müdahaleler yoluyla değil, aynı zamanda yeni ekonomik ve siyasal politikaların toplumsal yapıya adapte edilme sürecinde yaşanan değişimler yoluyla da etkilenmiş ve dönüşüme uğratılmıştır (Öztürk, 2009: 63). Bu dönemde dünyadaki

yeni ekonomik ve siyasal anlayışlar, küreselleşme süreci, teknolojik gelişmeler, uluslararası kuruluşların izlediği politikalar, bilgi toplumuna önem verilmesi gibi hususlar, Türkiye’de eğitim politikalarında yaşanan dönüşüme neden olan koşulları oluşturmuştur.

24 Ocak 1980’de uygulamaya konan Ekonomik İstikrar ve Yeniden Yapılanma Programı, bir radikal ekonomik önlem paketi olmanın çok ötesinde Türkiye ekonomisinin devletçi himayeci kayıtlardan soyunarak gerçekten kapitalistleşmesine ve küresel kapitalist ekonomiyle bütünleşmesine giden yolu açmıştır (Temizel, 2007: 103). 24 Ocak Kararları’nın temel amaçları; ekonominin dış rekabete açılması, yabancı sermayenin özendirilmesi, ihracatın artırılması, ekonomide kamu kesiminin daraltılması, devlet müdahalelerinin asgariye indirilmesi, özel kesimin sermaye birikiminin özendirilmesi ve desteklenmesi, sonuçta piyasa mekanizmasının serbestçe işlemesinin sağlanması olarak görülmüştür (Temizel, 2007: 96).

Küreselleşme süreci ile birlikte 1980 yılından itibaren Türkiye’de uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar toplumsal yaşam alanlarının bütününde etkili olmuş, eğitim hizmetinin sunumunu ve dağıtımını da değiştirmiştir. Bu süreçte uygulanan eğitim politikaları, eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasını hızlandıracak şekilde belirlenmiştir. Bir yandan eğitim sisteminde köklü bir yapısal değişim gerçekleştirilirken, diğer yandan toplumda eğitime yüklenen anlam ve değer hızla dönüştürülmeye başlanmıştır. Eğitimin her düzeyinde ekonominin ve piyasanın talepleri doğrultusunda “insan gücü yetiştirme” hedeflenmiştir (Özdem, 2007: 1; Sayılan, 2006: 44). Uluslararası kuruluşlar, küreselleşme sürecinin etkisiyle ekonomik, siyasal, teknolojik ve toplumsal politikalarla kendi yararlarını gözetken bir hukuk ve eğitim düzeni yaratma ve bunu uygulama çabasına girişmişlerdir (Cılga, 2004).

1980’li yıllarla birlikte ekonomik anlamda neoliberalizm olarak anılan yeni ekonomik uygulamalar ve siyasal olarak da onun yansıması olan yeni bilgi toplumu vurgusu, eğitimin biçimlenmesindeki en etkin görüşler olmuştur. Türkiye’deki eğitim politikaları da dünyada yaşanan değişim konjonktürü çevresinde şekillenmiş ve biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Bu değişim süreci ilköğretimden üniversiteye kadar bütün eğitim kurumlarında ve bu kurumları kapsayan bütün politikalarda kendini göstermiştir (Öztürk, 2009: 65). “Bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, bilgi teknolojileri, eğitim reformu, yönetim, performans kriterleri, yaşam boyu öğrenme, öğrenme toplumu, e-öğrenme”

gibi eğitim alanındaki dönüşümlere ilişkin küresel söylemlerin arka planında “neoliberal” ekonomi politikaları yatmaktadır (Sayılan, 2006: 44).

Türkiye’de ilk pratik uygulamalarını Turgut Özal döneminde bulan (Kurmuş, 2010: 9) Neoliberalizm anlayışının temel hedefi, devletin işlevsel ve yapısal olarak küçültülerek özel sektöre bırakılması ve böylelikle rekabet ortamının oluşması ile ekonomide iyileşme sağlamak ve kamu yatırımı harcamalarında kısıtlamaya gitmektir (Cizrelioğulları, 2013: 72). Neoliberal yoruma göre, adalet, millî savunma ve emniyet hizmetleri dışında hiçbir şey kamu hizmeti değildir. Bu anlayışa göre eğitim hizmeti de kamu hizmeti olarak kabul edilmemektedir. Yaşanan bu süreç kamu tarafından topluma sunulan tüm hizmet alanlarını etkilediği gibi eğitim hizmetini de etkilemiştir. Uygulamaya konulan neoliberal politikalar, tüm kamu hizmetlerinde olduğu gibi eğitim hizmetinde de özelleştirme politikalarının artmasına neden olmuştur. 1980 sonrası uygulanan neoliberal eğitim politikalarıyla, eğitim hizmetlerinin finansmanında ve sunumunda özel sektörün rolünü artırmaya yönelik piyasa yönelimli politikaların oluşturulmaya başlandığı görülmüştür. Bu politikalar, eğitim hizmetinin kişisel ve toplumsal yarar sağlamasından dolayı, eğitim harcamalarının kişisel yarar sağlayan bölümünün, yararlanan kişiye ödemesi ilkesine dayandırılmıştır. Eğitim sisteminin tüm kademelerinde özel ve karma finans yaklaşımları uygulanır hale gelmiştir (Özdem, 2007: 33-37; Yıldız, 2008: 18). Eğitimin bireysel getirisinin toplumsal getirisinden daha fazla olduğu yönündeki açıklamalar (Dikkaya ve Özyakışır, 2006: 164), eğitimde toplumsal fayda anlayışının yerini bireysel fayda anlayışının yer almasına neden olmuştur. Böylece Türkiye için sosyal ve toplumsal açıdan önem taşıyan sağlık, eğitim ve sosyal alanlardaki harcamalarda da kısıtlamaya gidilmiştir (Cizrelioğulları, 2013: 72).

Bu dönemde eğitimin bireysel fayda olarak görülmesi anlayışı hükümet programlarına da açıkça yansımıştır. Dönemin hükümet programlarında toplumsal faydanın büyük olduğu zorunlu eğitimin devlet tarafından üstlenilmesine devam edileceği, bunun yanında bireysel faydanın nispeten büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde ise hizmetten yararlanan üst gelir grubunun hizmetin bedelini ödemesini sağlayıcı mevzuat değişikliklerinin gerçekleştirileceği, bu yapının, ödeme gücü olmayan öğrencilerin durumu dikkate alınarak etkili bir kredi ve burs sistemiyle destekleneceği söylenmiştir.

Yine 1980 yılından itibaren Türkiye’de uygulanan eğitim politikaları, yapısal uyum programlarının kapsamı içinde şekillenmiş ve yönlendirilmiştir. Uluslararası ku-

ruluşlarca hükümetlere sunulan yapısal uyum programları, eğitim sisteminin örgütlenişi, yapısı ve işleyişini, eğitim ortamlarını, eğitim ortamındaki bileşenlerin rollerini dönüşüme uğratmıştır. Diğer hizmetlerde olduğu gibi eğitim hizmetinde de özelleştirme politikaları amaçlanmıştır (Özdem, 2007: 20). Yapısal uyum politikaları bir yandan devlet-toplum ilişkilerinde köklü dönüşümler öngörürken; diğer yandan devletin yeniden yapılandırılmasını ve piyasaların öne çıkarılıp etkinleştirilmesini sağlamayı hedeflemiştir (Temizel, 2007: 100).

1980'li yıllarda, program geliştirme çalışmalarının ağırlık kazandığı görülmüş, program geliştirmede sürekliliğin ve standartlaşmanın sağlanması yönünde bazı çalışmalar yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bu amaçla 1982 yılında bir program modeli oluşturmak ve bundan sonra hazırlanacak ve geliştirilecek tüm programların bu modele uygun olarak yapılmasını sağlamak amacıyla üniversitelerdeki bilim adamlarıyla iş birliği içerisinde yeni bir program modeli oluşturulmuştur. Bu model 26.05.1983 gün ve 86 sayılı kurul kararı ile kabul edilmiş ve 2142 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu modelde programların hazırlanması ve geliştirilmesi konusunda görev alacak kişiler ile program geliştirme grubunun çalışma esasları belirlenmiş ve her programda genel, ünite ve konu amaçlarının belirlenmesinin, her ünitenin, ayrı ayrı davranışlarının tespit edilmesinin gerekli olduğunun altı çizilmiş, programlarının bir yıllık uygulanmasından sonra değerlendirilmesinin yapılarak değerlendirme sonuçlarına göre programların geliştirilmesi karara bağlanmıştır. Bu model, 14.02.1984 gün ve 16 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Kararı ile yeniden belirlenerek amaç, davranış, işleyiş ve değerlendirme boyutları içinde programların derslere göre hazırlanması esasını getirmiştir. Ancak kararda, bu model konusunda bağlayıcı bir ifade bulunmaması nedeniyle bazı programlar farklı modellerle hazırlanarak geliştirilmiştir. Böylelikle ders programlarının geliştirilmesinde bir standartlaşma yerine çeşitliliğe doğru gidilmiştir. Bu çeşitliliğin giderilmesine yönelik olarak 1990 yılında toplanan Ölçme ve Değerlendirme ve Program Geliştirme İhtisas Komisyonlarında 12 ders için program geliştirme komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon, program geliştirme çalışmalarının sadece Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği modelle yapılmasını önermiş, ancak program geliştirme komisyonları bu öneriye uymayarak farklı modellerle program geliştirme çalışmaları yapmışlardır (Gözütok, 2003).

Dünyada az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim politikaları, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kuruluşların politika araçlarından etkilenmektedir. Bu kuruluşlar özellikle gelişmekte olan ülkelere sağladığı krediler nedeniyle eğitim politikalarını neredeyse bütünüyle belirlemeye başlamışlardır. 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de, eğitim politikalarının biçimlendirilmesinde devletin yanında, egemen güç olarak uluslararası kuruluşlar da önemli rol oynamışlardır. Örneğin Türkiye’de IMF ile yapılan Standby anlaşmaları, Dünya Bankası’nın uyarılma kredileri, yapısal uyum programları ve projeleri, OECD’nin düzenleyici devlet raporları, AB’nin katılım ortaklığı belgesi ve ilerleme raporları bu araçlardan bir kaçıdır (Özdem, 2007: 17). Türkiye’de 1980’li yıllarla birlikte uygulanan neoliberal politikalar sonucunda, uluslararası kuruluşların destekledikleri projeler ve politikalar eğitim sisteminde uygulama alanı bulmuştur. Türkiye, uluslararası kuruluşlarla “Sınai Eğitim Projesi I-II”, “Endüstriyel Okullar Projesi”, “Yaygın Mesleki Eğitim Projesi”, “Millî Eğitimi Geliştirme Projesi”, “Temel Eğitim Proje Kredisi I-II”, “Temel Eğitime Destek Programı”, “Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi” gibi projeler geliştirmiştir (Özdemir ve Beltekin, 2009). Uluslararası kuruluşların Türkiye’de uyguladığı projeler, doğrudan ya da dolaylı olarak eğitimde bir dönüşümün yaşanmasına neden olmuştur (Özdemir ve Beltekin, 2009: 272).

Dünya Bankası’nın “küresel eğitim reformu”, daha çok yönetim, finansman, müfredat ve öğretmen konusunda odaklanmıştır. Yerelleşme ve okul temelli işletmecilik adı altında sürdürülen yönetim reformu ve özel okulların destek ve teşviki politikaları ile eğitim alanındaki neoliberal dönüşüm sağlanmaya çalışılmıştır (Sayılan, 2006: 47). Dünya Bankası ile Türkiye arasında 1980’li yıllardan sonra eğitim alanında büyük bütçeli proje anlaşmalarının imzalandığı görülmektedir. Bu projeler içinde Dünya Bankası’nın en çok mali destek sağladığı projeler 1996 yılında imzalanan “Birinci Temel Eğitim Projesi” ile 2002 yılında imzalanan “İkinci Temel Eğitim Projesi”dir. Bu iki projeye Dünya Bankası 600 milyon dolarlık kredi sağlamıştır. Dünya Bankası ve Türkiye arasında diğer büyük proje ise 1990 yılında yürürlüğe giren “Millî Eğitimi Geliştirme Projesi”dir. Bu proje ile OECD’ye üye ülkelerin birçoğu ile birlikte Türkiye, Millî Eğitim Bakanlığında yeniden yapılanma ve reform çalışmalarına başlamıştır. “Millî Eğitimi Geliştirme Projesi”, ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm eğitim düzeylerindeki

politikaların dönüştürülmesinde önemli bir rol oynamış, neoliberal ideolojinin okullarda yayılmasını kolaylaştırmıştır. Projelerin uygulanmasıyla birlikte Türk eğitim sisteminde yapısal değişim ve dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönüşümler eğitim politikalarını da etkilemiştir. Bu yeniden yapılanma sürecinde uygulanan eğitim politikaları okulların yapı ve işleyişini, okul toplumunu oluşturan öğretmen, yönetici, veli, öğrenci kimliklerini dönüştürmeye başlamıştır (Özdem, 2007: 6).

Eğitim yönetimini daha etkin ve verimli duruma getirmek, eğitim araçlarını geliştirerek daha kaliteli eğitim vermek ve öğretmen eğitiminde uygun stratejileri tespit etmek amacıyla Türkiye ile Dünya Bankası arasında imzalanan İkraz Anlaşması ile 10.07.1990 tarihinde yürürlüğe giren Millî Eğitimi Geliştirme Projesi'nin maliyeti toplam 177.2 milyon dolar olarak belirtilmiştir (Barbaros, 1995). Enformatik çağın ihtiyaç duyduğu nitelikte ve yeterlilikte, değişim ve yeniliklere açık, kendini sürekli yenileyebilen ve toplumdaki görevini üretken olarak sürdürebilen insanları yetiştirebilmek amacıyla eğitim sisteminin geliştirilebilmesi için hazırlanan bu projede 3 hedef belirlenmiştir:

1. İlk ve ortaöğretimde kaliteyi artırarak öğrenci başarısını OECD ülkeleri ortalamasına yaklaştırmak. Bunun için;
 - a) Millî müfredat programlarının yapı, içerik ve gelişim faaliyetlerini iyileştirme,
 - b) Ders kitaplarının teknik ve fiziki kalitesini yükseltme,
 - c) Öğretim materyallerinin teknik ve fiziki kalitesi ile kullanım süre ve yerlerini artırma,
 - d) Okullara uygun ve modern eğitim ekipmanını temin etme,
 - e) Ders kitabı ve öğretim materyallerini daha kullanışlı ve yeterli miktarda sağlama,
 - f) Öğrenme yetersizliğine sahip özürlü öğrenciler için kolaylıklar ve programlar hazırlama,
2. Öğretmen eğitiminde kaliteyi ve geçerliliği artırarak OECD ülkelerindeki benzeri standartlara ulaşmak. Bunun için;
 - a) Öğretmen ve diğer öğretim personelinin bilgi ve becerisini geliştirme,
 - b) Öğretim elamanı, öğretim programı ve ekipmanı dâhil olmak üzere hizmet öncesi öğretmen eğitimi programını iyileştirme,

- c) Öğretmen eğitimi programlarının kalite ve uygunluğunu sağlama,
- d) Öğretmen açığı olan bölgelerdeki okullara ders yükü az olan öğretmenleri yeniden dağıtma.

3. Millî Eğitim Bakanlığındaki yönetim ve işletmecilik beceri ve uygulamalarını geliştirerek kaynak kullanımında daha ekonomik ve etkili olabilmeyi sağlamak. Bunun için;

- a) Organizasyon yapısının yenilenmesi ve geliştirilmesini sağlama,
- b) Planlama ve karar verme için yeni metotlar geliştirme,
- c) Millî Eğitim Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatının eğitimdeki etkinliğini artırma.

Bu anlaşma imzalandıktan sonra eğitim sisteminde yaşanan değişimler şunlar olmuştur: Ders programlarının içeriğinin yeniden hazırlanarak değişikliğe gidilmesi, özel eğitime önem verilmesi, Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasına gidilerek okullarda görev alan öğretmenlerin branşlarına uygun programların açılması, Norm Kadro Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesiyle eğitim bölgelerinin oluşturulması, planlamada yeni bir anlayış olarak stratejik planlamanın ortaya konulması.

Küreselleşen sermayenin ticaret anayasası olarak görülen Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) uyarınca, piyasaya açılarak ticarileştirilmesi öngörülen hizmet alanlarının başında eğitim gelmektedir (Güzelsarı, 2003: 119). Bu anlayışın Türkiye'de uygulaması, 1990 yılında Dünya Bankasının büyük desteğiyle yürürlüğe konulan Millî Eğitimi Geliştirme Projesi'dir. Millî Eğitim Bakanlığının işletmecilik anlayışıyla eğitime ve okula bakış açısı bu yıllardan sonra artarak devam etmiştir.

Millî Eğitimi Geliştirme Projesi ile okullarda işletmecilik anlayışının yaygınlaştırılması amacıyla Toplam Kalite Yönetimi uygulamaları başlatılmıştır. Toplam Kalite Yönetimi'nde çok sık kullanılan iç ve dış müşteri kavramları eğitim sisteminin içine de girmiştir. Böylece okulların bir şirket gibi yönetilmesini ve görülmesini sağlayacak davranış kuralları yaygınlaşmaya başlamıştır. Millî Eğitimi Geliştirme Projesi ile birlikte eğitim sisteminde okulları şirkete, öğrenci ve velileri müşteriye, öğretmenleri teknisyene, okul yöneticilerini işletme yöneticisine dönüştüren düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçla bazı eğitim politikası araçları geliştirilerek okullarda uygulamaya konulmuştur. "Norm Kadro Yönetmeliği", "Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönetmeliği", "Toplam Kalite Yönetmeliği" ve "Müfredat Laboratuvar Okulları Yönetmeliği", "Öğ-

retmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği” bunlardan birkaçıdır (Özdem, 2007: 65).

Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumların Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik, 10.08.1999 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. MEB’e göre bu Yönetmelik’te düzenlenen esas ve usullerin belirlenmesinde; personel boyutunda atıl kapasite yaratılmaması, var olan atıl kapasitenin gereksinimi olan okul ve kurumlara yönlendirilerek verimliliğe dönüştürülmesi, eğitim yönetiminin her aşamasında, çağdaş teknolojiden en etkin ve verimli biçimde yararlanılmasının gerekliliği temel ilke olarak dikkate alınmıştır (RG, 1999).

Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi’yle; eğitim kurumlarının, millî eğitimin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda işlevlerini yürütürken birbirlerini tamamlaması ve bir bütün oluşturması, bu kurumlara öğrenci alınacak çevrelerin belirlenmesi, nüfusu az ve dağınık olan yerlerde merkez okulların oluşturulması, eğitim kurumlarındaki eğitim personelinin, fiziki kapasitenin, ders araç ve gerecinin ortak, etkili ve verimli kullanılması, okulun iç ve dış öğeleriyle yerel yönetimler, özel sektör ve gönüllü kuruluş temsilcilerinin eğitim yönetimi ve karar süreçlerine katılımıyla katkıların sağlanması, okulun, çevreyle bütünleştirilerek çevrenin övünç kaynağı haline dönüştürülmesi ve akademik çevre ile okulun her alanda iş birliğine özendirilmesi, böylece, eğitimde kalitenin yükseltilmesi ve sürekliliğinin sağlanmasının amaçlandığı belirtilmiştir. MEB, Eğitim Bölgesi ve Kurulları Yönergesi’yle, eğitim sisteminde demokrasi ve katılımçılığın gerçekleştirilmesinin hedeflendiğini vurgulamaktadır. Bu Yönerge çerçevesinde Türkiye’de 1.516 eğitim bölgesi oluşturulmuştur. Bu uygulama kapsamında, okul öğrenci kurullarıyla öğrenciler, okul zümre başkanları kurullarıyla öğretmenler, eğitim bölgesi danışma kurulu ile mahalle muhtarları ve yörenin sivil toplum örgütleri, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, eğitim ile ilgili kararlarda söz sahibi olmaları, okul içerisinde oluşturulan kurul yapılanması ile okul, yerel yönetim, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları iş birliğinin sağlanması ve yönetimde “daha az merkezi, daha çok yerel inisiyatif” gibi hedeflere ulaşılabileceği belirtilirken, eğitimde yerelleşmeye doğru önemli bir adım atıldığı iddia edilmektedir (Tebliğler Dergisi, 1999).

MEB’in eğitimde yerelleşme politikaları olarak sunduğu Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi’ne paralel diğer bir oluşum “Okul Merkezli Yönetim-Okul Gelişim Modeli” uygulamasıdır.

Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi Kasım 1999 tarih ve 2506 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönerge MEB merkez, taşra ve yurt dışı örgütü ile bağlı okul ve kurumlarda yürütülen etkinliklerin “toplam kalite yönetimi” anlayışıyla gerçekleştirilmesine ilişkin esas ve usulleri içermektedir. Yönerge'de Toplam Kalite Yönetimi (TKY) uygulamaları çerçevesinde kaynakların etkili ve verimli kullanımının sağlanacağı belirtilmiştir. Yönerge'de, “ölçülemeyen hizmet geliştirilemez” anlayışından hareketle hedeflere ulaşma düzeyinin sürekli ölçüleceği, personelin tüm potansiyelini kullanabileceği çalışma ortamının sağlanacağı, çalışanlara sorunun bir parçası olmak yerine, çözümün bir parçası olunması anlayışının benimsetileceği vurgulanmıştır (TD, 1999).

Millî Eğitim Bakanlığında program geliştirme çalışmaları, 1990 tarihinde başlatılan Dünya Bankası desteğindeki Millî Eğitimi Geliştirme Projesi ile önemli gelişmeler göstermiştir. Bu projenin amaçları arasında programları iyileştirmek ve geliştirmek ile ders kitapları ve öğretim materyallerinin kalitesini yükseltmek ve verimli kullanmak da yer almaktadır. Millî Eğitimi Geliştirme Projesi'nin bu amaçlarına ulaşmak için 1994 yılında Müfredat Laboratuvar Okulları (MLO) geliştirilmiştir. MLO, öğretim ve öğrenmeyi destekleyen materyaller ile birlikte öğretim programlarının alanda denendiği pilot okullardır. Bu proje ile yedi coğrafi bölgeden 23 ilde, her düzeyde (İlkokul, İlköğretim Okulu, Ortaokul, Lise, Anadolu Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesi) toplam 208 okul seçilmiştir. Bu okulların seçiminde şu kriterler esas alınmıştır (MEB, 1999: 7): MLO;

1. Ülkenin yedi coğrafi bölgesini temsil etmelidir.
2. Her bölgeden iki il seçilmelidir.
3. Eğitim fakültelerinin bulunduğu iller esas alınmalıdır.
4. Okul seçiminde kırsal-kentsel bölge ilişkisi ilkokulların % 30'u, ortaokulların % 20'si, liselerin % 15'i kırsal alanlardan seçilmiştir.

MLO ile gelen en önemli yenilik, geliştirilen programların pilot uygulama olarak bu okullarda denenmesi ve test edilmesidir. Önceki yıllarda programlar denenmeden tüm ülke çapında uygulanmaktaydı. Bu durumda programın uygulanmasında ortaya çıkan aksaklıklar tüm ülkeyi etkilemekte ve bu aksaklıklar kısa zamanda ve kolayca giderilememekteydi. Bu projeye programlar MLO'da denenip test edilerek sorunlar ortaya çıkarılmakta ve bu sorunlar giderildikten sonra programlar tüm ülkede uygulanmaktadır. MLO'ların esas işlevinin neoliberal eğitim politikaların denendiği pilot okul-

lar olduğu söylenebilir. Müfredat Laboratuvar Okulları projesiyle tüm okulların MLO'ların sahip olduğu altyapıya ulaşması hedeflenmektedir. MLO'ların altyapı finansmanının her okulun kendi olanaklarıyla gerçekleştirileceği, bunun için ek bir ödeneğin ancak yeterli kaynak bulunduğu okullara verileceği Millî Eğitim Bakanlığınca duyurulmuştur. Böylece eğitim finansmanında devlet kaynağı devre dışı bırakılarak kişilerin maddi katkıları ön plana çıkarılmıştır. Bu durum, eğitim hizmetinin finansmanında sosyal devlet ilkesinin devre dışı bırakıldığını göstermektedir (Özdem, 2007: 56).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1997 Ağustos'unda, 4306 sayılı Kanun'un 8. maddesiyle, Millî Eğitim Temel Kanunu'nda değişiklik yapmıştır (RG, 1997: 3). Bu Kanun'la temel eğitimin süresinin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması ve temel eğitimin daha kaliteli ve tutarlı hale getirilmesi öngörülmüştür.

Yine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Dünya Bankası arasında "Temel Eğitim Programı İkrar Anlaşması" imzalanmış ve Birinci Faz, 1998 Ağustos ayında başlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Programı'nı 8 yıllık kesintisiz eğitimi içeren 4306 sayılı Yasa'dan kaynaklanan yeni eğitim stratejisinin uygulaması olarak tanımlamaktadır. Ayrıca MEB, 8 yıllık kesintisiz eğitimi uluslararası düzeye çıkarmayı, ilköğretimin kalitesini yükseltmeyi ve ilköğretim okullarına olan ilgiyi arttırarak ve bu okulların, toplum için bir öğrenme kaynağı olmasını sağlamak üzere okullarda bir dönüşüm oluşturmayı amaçlamıştır.

Temel Eğitim Programı'nın bir hedefi olarak temel eğitimde kaliteyi arttırmaya odaklanan Birinci Faz'da, çalışmaların önemli bir bölümü, okullara donanım ve yazılım alımına, bu okulları internete bağlamaya ve eğitimcilerin Bilgi Teknolojileri (BT) ile ilgili bilgilerini arttırmaya ayrılmıştır. Bakanlık 1998–2003 yılları arasında 81 ildeki 2.802 ilköğretim okulunda 3.188 BT sınıfı kurmuştur. BT sınıfı kurulmak üzere seçilen ilköğretim okullarına bilgisayar, yazıcı, eğitim yazılımı, eğitim içerikli oyunlar, elektronik referanslar, videolar, TV'ler, projeksiyon cihazları, beyaz tahtalar, eğitim video kasetleri, saydamlar, ofis yazılımları, bilgisayar masası ve sandalyesi, dosya dolabı v.b. sağlanmıştır. Bakanlık, bu malzemelerin BT sınıflarında belli standartlar ile kullanılmak üzere dağıtılmasını sağlamıştır. Ayrıca MEB, okullara öğretmenlerin kullanımı için bilgisayar ve yöneticilerin kullanımı için bilgisayar ve yazıcı dağıtmıştır. İlköğretim öğretmenlerine, okul yöneticilerine, ilköğretim müfettişlerine ve il millî eğitim müdürlüğü

yetkililerine, konuyla ilgili bilgi ve becerilerini arttırmak için ayrıca eğitimde bilgi teknolojilerinin kullanımını da kapsayan hizmet içi eğitimler verilmiştir (MEB, 2000).

Birinci Faz'da, 2.250 bilgisayar koordinatörü ve 25.000 ilköğretim öğretmeni temel eğitimde bilgisayar kullanımını üzerine eğitim almışlardır. BT sınıfları uygulaması çerçevesinde il millî eğitim yöneticileri "okullardaki BT sınıflarının ve bilgi teknolojileri araçlarının, belirlenmiş amaçlara uygun kullanılıp kullanılmadığını, halkın kullanımına açılıp açılmadığını, bu araçların sık ve etkin bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını izleyecek ve denetleyeceklerdir.". Belirtilen konularda il millî eğitim müdürlüklerine danışmanlık ve rehberlik yapmak üzere 250 eğitici bilgisayar formatör öğretmene eğitim verilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, BT sınıflarının kurulması ve bilgi teknolojilerinin Temel Eğitim Programı'na entegrasyonu ile ilgili olarak kamuoyuna aşağıdaki amaçları açıklamıştır:

- Bilgi teknolojileri tarafından sunulan araçların kullanılmasıyla toplum, okul, öğretmen, öğrenci arasındaki iş birliğini geliştirmek.
- Eğitim yazılımları, elektronik kaynaklar, uygulamalar, eğitsel oyunlar ve uygulamalarla eğitim ortamlarını desteklemek ve nihayetinde eğitimin kalitesini arttırmak.
- Bilişim teknolojileri olanaklarını 1. sınıftan 8. sınıfa kadar tüm eğitim düzeylerinde bütünleştirmek.
- Tüm öğrencilere eğitim hayatları boyunca en gelişmiş bilişim teknolojilerine (bilgi kaynaklarına) erişim olanağı sunmak.
- Tüm öğrencilere doğru zaman ve yerde doğru bilişim teknolojilerini kullanma becerisini kazandırmak.
- Tüm öğrencilere bilgiye erişme, problem çözme, bilişim teknolojilerini kullanarak bilgiyi işleme ve sunma becerilerini kazandırmak ve bilişim teknolojilerini günlük hayatlarında kullanmayı öğretmek.
- Öğrencileri edilgin olmaktan çıkarıp, etkin olabilecekleri ve kendi öğrenme becerilerini geliştirebilecekleri öğrenme ortamlarına kavuşturmak.
- Öğrencilerin öğrenme sürecinde interneti, görsel tasarım yazılımlarını, kelime işlem, elektronik hesap ve sunu hazırlama yazılımlarını destekleyici araçlar olarak kullanmalarını sağlamak.

- Öğretmenleri, derslerini planlamada, uygulamada, ölçme ve değerlendirme için araçlar geliştirmede, eğitim materyalleri hazırlanmada ve kişisel gelişim çalışmalarında bilgisayarları kullanmaya teşvik etmek.
- Veritabanı, kelime işlem ve sunu hazırlama yazılımları gibi bilgi teknolojilerini kullanarak yönetim görevlerinin etkili bir biçimde yapılmasını sağlamak.
- İl ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinin kullanımı için bir bilgi yönetim yazılım sistemi (ILSIS) geliştirmek (MEB, 2007: 13-14).

1990'lı yıllarla birlikte uygulamaya konulan tüm eğitim politikası araçlarında (Toplam Kalite Yönetimi, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri, Norm Kadro Yönetmeliği, Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi, vb.) “etkinlik”, “kalite”, “performans”, “esneklik”, “şeffaflık”, “hesap verebilirlik”, “katılım”, “yerellik”, “hoşgörü”, “paydaşlık”, “ortaklık” ve “demokrasi” kavramlarının sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramların çok sık kullanılmasının arkasında yatan gerçek ise bu söylemlerle, eğitim gibi kamu hizmetlerini piyasa koşullarına açarak eğitim sisteminde özelleştirme politikalarını uygulamak ve okul toplumunu oluşturan bireyleri dönüştürmektir (Özdem, 2007: 93). Söz konusu politikalarla birlikte eğitim, temelde istihdam sorunuyla ilişkilendirilerek ele alınmakta, bireylerin ekonomik, sosyal ve teknolojik değişim ve gelişmelere, bilgi toplumuna ayak uydurabilmesini sağlayacak bilgi ve becerileri kazanması gerekliliğine işaret edilmekte ve öğrenmede sorumluluk daha çok bireylere yüklenmektedir (Sağiroğlu, 2008: 59).

Neoliberal politikalar sonucu 1980'li yıllarla birlikte eğitime genel bütçeden daha az pay ayrılmaya başlanmış, böylece devlet okullarında sunulan eğitimde nitelik sorunu yaşanmaya başlamıştır. Neoliberal modernleşme eğitim sektörünün niteliğine ve kalitesine olumsuz etkide bulunmuştur (Yıldız, 2008: 32). Bu süreç en çok devlet okullarını etkilemiştir. Devlet okullarına yeterli kaynak aktarılmayınca devlet okullarında sunulan eğitimin niteliğinde olumsuzluklar yaşanmaya başlanmıştır. Devlet okulları zor durumda bırakılarak sunulan eğitimin niteliğinde düşüşler yaşanmıştır. Toplumda devlet okullarında nitelikli eğitim verilmiyor düşüncesi yaygınlaştırılarak özel okulların sayısı ve özel okullara olan talep artmıştır.

Neoliberal politikalar 1980'den sonra ekonominin her alanında kendisini hissettirmiş, bu süreçten en fazla etkilenen kamu hizmetleri ise eğitim ve sağlık olmuştur. Özel okulların ve özel hastanelerin sayısında gözlenen büyük artış, devletin en önemli

kamu hizmetlerinin başında gelen bu iki alana özel sektörün yoğun bir şekilde girmesine neden olmuştur. ANAP iktidarı ile başlayan özel eğitime yönelik teşvikler, daha sonraki iktidarlar döneminde de devam etmiştir. Özellikle 1980’li yılların ortalarından itibaren sayıları hızla artan özel okullar, kısa zamanda güçlenerek özel imtiyazlara sahip olmuşlardır. Bu durum eğitimin bir hizmet olmaktan çıkıp bir sektör olmaya doğru gidişinin en net göstergesi olmuştur (Atay, 2006: 93). Küresel aktörler tarafından eğitim sisteminin küresel kapitalizmin ihtiyaçlarına uyarlanmasını sağlamak için eğitimin finansmanı; müfredat, örgütlenme ve yönetim, öğretim yöntemleri alanında sürekli yeniden düzenlenmiştir (Sayılan, 2006: 49). Eğitimin piyasalaştırılması, okulların birer işletmeye dönüştürülmesi, eğitimin mali yükünün velilere devredilmesi, eğitime ulaşma olanaklarının giderek daralmasına, dolayısıyla da eğitimdeki eşitsizliklerin giderek derinleşmesine yol açmıştır (Sağiroğlu, 2008: 52; Yıldız, 2008: 30). Neoliberal politikaların “hizmetten yararlanan bedelini öder” biçiminde ifade edilen eğitime ilişkin söylemleri neticesinde, geçmişte birer sosyal hak olan sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlar birer meta haline getirilerek insanların bu hizmetlerden yararlanılmasına sekte vurulmuştur (Özdemir ve Beltekin, 2009: 259).

4.5.2. 1980-2002 Yılları Arasında Türkiye’nin Türk Dili Politikası

1980’li yıllardan itibaren Türk dili, farklı bir değişim sürecine girmiş, çeşitli sosyal olayların etkisi, kentleşme, televizyon ve radyoda devlet tekelinin ortadan kalkması, İngilizcenin her düzeyde ağırlığını hissettirmesi gibi nedenlerle dilin hemen her düzeyinde bir dalgalanma başlamıştır (İmer, 2001: 120). 1950’li yıllarda başlayıp 1970’lerde iyice kızışan dille ilgili kutuplaşmalar, 1980’li yıllarda da devam etmiş, dilin kendi doğal ortamında yaşayıp gelişmesini benimseyen grupların ortaya attığı Yaşayan Türkçe anlayışı da savunulmaya başlamıştır.

Türkiye’de 12 Eylül 1980’de yaşanan askerî darbeden sonra, Türkçe üzerinde birtakım sınırlandırmaların getirilmesi düşünülmüştür. Bu amaçla Türk Dil Kurumu yeniden yapılandırılarak hükümete bağlı resmî bir kurum haline getirilmiştir. Bu yeni yapılanmayla Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu 1982’de kabul edilen Anayasa ile “Atatürk’ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Baş-

bakanlığa bağlı bir kurum olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu” çatısı altına alınmıştır (TC Anayasası 1982, 2003: 107). Türk Dil Kurumunun amacı da “Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, O’nu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüксеklığe erıştirmektir.” şeklinde belirlenmiştir (TDK, 2007: 331).

Yaşanan bu gelişme yine aydınlar arasında farklı düşüncelere sebep olmuştur. Yapılan bu düzenleme kimilerine göre Türk Dil Kurumunun özerkliğinin ortadan kaldırılması şeklinde algılanırken, kimilerine göre de devletle bağların güçlü bir şekilde kurulması anlamına gelmiştir.

Türkçe üzerinde yapılan sınırlandırmaların bir örneği de 1985 yılında görülmüştür. 1985 yılında TRT yönetimi bir genelge yayımlayarak belirlediği 205 kelimenin kullanımını yasaklamış, 1 Şubat 1985 yılında yayımladığı ikinci bir genelge ile de bu sözcüklerin programlarda, reklam yayımlarında ve yazışmalarda kullanılmaması kararına titizlikle uyulmasını istemiştir. Yine 1984 yılında Turgut Özal imzasını taşıyan yazışma dili konusunda bir Başbakanlık genelgesi yayımlanmıştır. Türkçemizin yapısı ve güzelliğini zedeleyecek hareketlere izin verilmemesi, ana dilimizin tabii seyri içinde gelişmesi gerektiği görüşü belirtildikten sonra, “Kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan resmî yazışmalarda ve yayınlarda, güzel Türkçemizin aşırılıklardan kaçınılarak kullanılması; yapı, imla ve kelimelere dikkat edilmesi zorunludur. Bu itibarla, Türk Dili konusunda yapılan ilmî çalışmalar sonuçlanıncaya kadar, kamu kurum ve kuruluşlarının her türlü yazışmalarda ve yayınlarda Anayasa dilini ölçü olarak kabul etmeleri uygun görülmüştür.” şeklinde dille ilgili bir sınırlandırmanın getirildiği görülmüştür (İmer, 2001: 95).

1980 sonrasında Türkçede yapılmaya çalışılan yazım, terim, sözvarlığını geliştirme vb. gibi çalışmaların istenen düzeyde olmadığı aydınlar tarafından belirtilmektedir. Günümüzde Türk dilinin aydınlarca kabul edilen pek çok sorunu vardır ve bu sorunların çözümü konusunda da kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Bunun ana nedeni de dilin bu sorunlarının bütün yönleriyle ele alınarak çözümünü sağlayacak bir dil planlamasının yapılamamasıdır.

Türk dilinin günümüzde karşılaştığı en önemli sorunlardan biri, Türkçenin aile ortamlarında, eğitim kurumlarında yeteri kadar öğretilmemesi, öğretilen bazı bilgilerin ise uygulamaya geçirilememesidir. Türk dilinin tam olarak ve istenilen şekilde öğretilmemesi, dilin yetersiz ve çocukların dil öğrenme kabiliyetlerinin sınırlı oluşundan değil, dilin ciddiye alınıp gereği kadar öğretilmemesindedir (Ağca, 2001: 22).

Bunun yanında dil sevgisindeki bilinçsizlik ve ilgisizlik de dil açısından büyük sorunlar oluşturmaktadır. Bireylerde dil bilincini yaratan ve kökleşmesini sağlayan bir dil politikası günümüzde oluşmamıştır.

İlk ve ortaöğretimde istenilen şekilde öğretilmeyen Türkçe dersinin, bu sebeple hâlâ üniversitelerde zorunlu bir ders olarak okutulması, durumun önemini ortaya koymaktadır. Ana dili eğitiminin ilköğretimde ve ortaöğretimde, tam ve sağlıklı bir biçimde verilmesi gerekirken, yeterli bir ana dili eğitimi verilmediği düşüncesiyle, üniversitelerin bütün bölümlerinde Türkçe dersi verilmeye başlanmıştır. Bu dersler, ilköğretimde ve ortaöğretimdeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla üniversitelere konulmuştur (Gürses, 2005: 252). Gençlerin ana dillerini kullanma zayıflıklarından dolayı 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 5. maddesi (I) bendiyle 1982 yılından itibaren önlisans ve lisans düzeyinde Türk Dili dersi zorunlu tutulmuş; 3747 sayılı Yasa'nın I. maddesinde de 60 saatten az olmamak kaydıyla okutulması gereği vurgulanmıştır (Samur, 2003: 297).

Günümüzde Türk dili için yaşanan olumsuzluklardan biri de Batı kökenli kelimelerin aşırı bir şekilde dilde kullanılıyor olmasıdır. Bu durum dilde yozlaşmaya yol açan etkenlerin başında gelmektedir. Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde Arapça ve Farsça kelimelerin, Tanzimat Dönemi ve sonrasında Fransızca kelimelerin akınına uğrayan Türk dili, şimdi de yaygın olarak İngilizce sözcüklerin akınına uğramaktadır. Bir zamanlar Arapça ve Farsçadan pek çok kelimenin Türkçeye sokulmuş olması ve yakın geçmişte karşı tepkiyle Türkçeden atılmaları, Türk dilinin sözcük dağarcığının gelişmesine dolayısıyla düşünebilme gücümüze büyük zarar vermiştir. Bugün de Avrupa dillerinden binlerce kelimenin konuşmalarımızda, yazılarımızda sıkça görünüyor olması daha önce yaşanan olumsuzluklara benzer bir tehlikenin kapımızda olduğu endişesini yaratmaktadır (Karpuz, 2001: 220). Bu genel manzara karşısında dikkati çeken şey, Doğu kökenli kelimelere gösterdiğimiz duyarlılığı Batı kökenli kelimelere göstermediğimizdir (Zülfikar, 2001: 466). Yeryüzündeki dillerin hiçbiri arı durumda değildir. Yabancı sözcüklerden arındırılmış bir dil yoktur. Bu nedenle, az ya da çok başka dillerden sözcük alınır. Ama önemli olan bu ödünç sözcük almaların bir sınırının olmasıdır (Günay, 2000: 13).

Yabancı kelimelerin dilimize girmesinin pek çok sebepleri vardır. Bu sebepler özetle:

- Sosyal hayattaki köklü değişiklikler,

- Din ve medeniyet dairesindeki değişiklikler,
- Alfabe ve coğrafya değişiklikleri,
- Radyoların ve pek çok televizyon kanalının dile yeterli özeni göstermemesi,
- Şirketlerin ve iş yerlerinin umursamaz tutumu,
- Yabancı dil hayranlığı ve dil bilinci eksikliği,
- Bilim ve teknolojide ilerleyememe,
- Kısmen karşılığı olmayıp boşlukta kalan kavramların yabancı kelimelerle karşılanması ve
- Yabancı dilde eğitimidir.

Türk toplumu, İslami dönemde meydana gelen değişmelerden, şehirleşmeden, teknolojik gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Türk toplumunun, yönünü Doğulu düşünce tarzından Batılı düşünce tarzına çevirmesiyle, bu yeni ve farklı hayat tarzı, çoğu zaman kendi kavramları ile birlikte kelimelerini de getirmiştir. Alfabe ve coğrafya değişikliği de yabancı öğelerin dilimize girmesini kolaylaştırmıştır. “Benimsenen yabancı kökenli her alfabe beraberinde bazı yabancı sesleri ve yapıları dilimize taşımıştır. Çok alfabe, din ve coğrafya değiştirmek Türk milletinin kültür hayatında olduğu gibi, dilinde de sürekli değişikliklere ve yeni karışmalara yol açmıştır.” (Buran, 2001: 79-80).

Radyo ve televizyonlarda da dil kirliliği açık bir şekilde görülmektedir. Dükkan, mağaza, şirket tabelaları ve adlarında her geçen gün yabancı kökenli kelimelere ağırlık verilmesi, Türkçenin arka plana itilmesine yol açmaktadır. Dil bilinci eksikliğinden, yabancı dil hayranlığı hızla artmakta, bu durum, yabancı kelimelerin sadece yazı dilinde kalmayıp hızla halkın diline, günlük konuşma diline girmesi tehlikesini yaratmaktadır. Yabancı kelime kullanma, Avrupalı ve çağdaş görünmenin bir zorunluluğuymuş gibi gösterilmektedir (Zülfikar, 2001: 466).

Yine bilim ve teknolojinin hızla gelişmesiyle her gün yüzlerce yeni sözcüğün üretilmesi ve bu kavramlara karşılık bulunamadığından olduğu gibi alınması, dilimize giren yabancı kelimelerin sayısını arttırmaktadır (Yalçiner, 2003: 585).

Türk dilini kirleten, kirlenmesine yol açan etkenlerden biri de yabancı dilde eğitimidir. Sorun, yabancı dil eğitimi ile yabancı dilde eğitimin çoğu kez karıştırılması noktasındadır. Yabancı dilin önemi inkâr edilemez. En az bir yabancı dil bilmek, içinde yaşadığımız bilgi, teknoloji ve iletişim çağında bir ihtiyaç halini almıştır (Karahan, 2001: 55). Önemli olan yabancı dilin eğitim dili olarak ısrar edilmesi noktasıdır. Yaban-

cı dille eğitim arzusu, bugün anaokullarından başlamakta ve üniversitelerimize kadar neredeyse tüm eğitim sistemimiz içinde yer almaktadır (Tuna, 2001: 77). Türkiye’de yabancı dil bilmenin önemi ve zorunluluğu öne sürülerek eğitim yapılanmasında da değişiklikler yapılmış, yabancı dil öğrenmenin yabancı dille öğretimle gerçekleştirileceği düşünülerek, gerek ortaöğretimde gerekse yükseköğretimde yabancı dille öğretim yapan eğitim kurumları açılmış, bu okullardan yetişen öğrencilerin yabancı dili diğer öğrencilere göre daha çabuk ve iyi öğrendikleri ve de çok başarılı oldukları iddiasıyla bu tür kurumların sayısı zamanla daha da çoğalmıştır (Çelebi, 2006: 286).

Türkiye’de ortaöğretimde yabancı dilde eğitim, yabancı okulların açılmasıyla ve Galatasaray Lisesi ile başlamıştır. Başlangıçta yabancı okullarda bütün derslerin yabancı dille yapılmasına karşın, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde okullara Türk ve Müslüman öğrencilerin de devam ettiği göz önünde bulundurularak Din Bilgisi ve Türkçe derslerinin de programa konulması sağlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun çıkmasıyla birlikte yabancı okullar ciddi bir şekilde denetim altına alınmış ve Türkçe, Din Bilgisi, Tarih, Coğrafya dersleri Türkçe ve devlet okullarındaki programla okutulmuştur. 1930’larda Türk Eğitim Derneği tarafından Yabancı Dil Takviyeli Türk Okulları açılmaya başlanmış ve 1950’lerde bu okulların adı Maarif Koleji olmuştur. Bu okullarda, yabancı okullar gibi yabancı dilde eğitime geçilmiştir.

“Bunlar özel öğretim kurumlarıydı. Yabancı okullardaki eğitim; fen ve matematik dersleri yabancı dilde okutulmakta ve yabancı dil haftalık ders saati artırılmış olarak verilmekteydi. Ne var ki, üniversitede bile yabancı dilde eğitimin tartışılması ve Türkçe öğretime geçilmesinin istenmesine rağmen, 1975’te devlet de bazı derslerini yabancı dilde eğitim yapan okullar açmaya başladı ve bu okullara Anadolu Lisesi denildi. Kısaca ortaöğretimde sınırlı da olsa yabancı dilde eğitime geçildi. Daha sonra mahdut olan Anadolu Liseleri yaygınlaştırıldı.” (Bayram, 2001: 47).

Yükseköğretim kurumlarında yabancı dille eğitim ise 1956’da Amerikan örnekleri esas alınarak kurulan ODTÜ ile başlamış ve bunu 1971’de Boğaziçi Üniversitesi takip etmiştir (Karahan, 2001: 53). ODTÜ kurulmadan önce yapılan yabancı dilde eğitimler daha çok ilköğretimde, ortaöğretimde, lise ve dengi okullarda yürütülen bir eğitim sistemiyken, ODTÜ ile beraber yükseköğretim kurumlarında da yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Çeçen, 2001: 70). Yabancı dille eğitim, yükseköğretimden başlayarak ortaöğretime, ilköğretime ve hatta anaokullarına kadar yaygınlaştırılmıştır. Buna en

çarpıcı örnek Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan yönergedir. 30 Mart 2000 tarih ve 32 sayılı Yönerge ile okul öncesi eğitim kurumları ile ilköğretim okullarının 1, 2, 3 ve 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin fen dersleri ve laboratuvar çalışmalarının yabancı dil destekli yapılması önerilmiştir (Karabulut, 2001).

Ülkemizde ana dili öğretiminin bile sağlıklı, eskimiş yöntemlerle yapıldığı düşünülürse, yabancı dilde eğitimin nasıl yararlı olabileceği merak konusudur. Çocuk ve gençler, Türkçenin ses, biçim, anlam özelliklerini, mantığını kavramadan bir yabancı dille tanıştırmakta, böylece onların Türkçe düşünmeleri engellenmektedir (Özel, 1996: 54). Yabancı dilde eğitim, ancak sömürge ülkelerinde görülebilecek bir durumken, dünyada siyasi bir sömürge olmadığı halde yabancı dilde eğitim yapan tek ülkenin Türkiye olması hem şaşılacak hem de onurumuzu kıracak bir davranıştır (Günay, 2000: 14).

“Sömürge olanlar dışında birçok ülkenin eğitim kurumları, kendi ana dilini ilk ve orta öğretimde vatandaşlarına doğru şekilde kazandırmaya özen göstermektedir. Bu ülkelerde, anaokulundan üniversiteye kadar yabancı dilde eğitim yapan okulları da bulmak mümkün değildir. Her seviyedeki eğitimin dili, o ülkenin kendi ana dilidir. Hatta yabancı filolojilerin eğitim dili bile, o ülkenin ana dilidir. Sömürge olmayan Türkiye ise, tam bir yabancı dil cennetidir. İngilizce eğitim yapan ve bu özellikleriyle devlet bütçesinden inanılmaz teşvikler gören her seviyede okulumuz mevcuttur.” (Uğurlu, 2000: 481).

Yabancı dille eğitim insanları kendi dillerinden, kendi kültürlerinden uzaklaştıran, halkına yabancı olmasını sağlayan tehlikeli bir yoldur. Dersleri iyi bilmedikleri bir dilde öğrenmeye çalıştıklarından gençler başarılı olamamaktadır. “Daha ana dilinde okumaya, yazmaya başlamadan, kendi dilinin temel sözcüklerini bile öğrenmeden çocuklarımızı yabancı dile yönlendirmeye çalışmak, onları dilsiz bırakmak gibi bir sonuç doğurur.” (Yalçınar, 2003: 587).

Birey, çevresini ana dilinin penceresinden algılar. Eğitim dilinin yabancı olması ana dili öğretimini baltalar, ana dili bilincini ortadan kaldırır, ulus olma özelliğimizi tehlikeye sokar, dilimizin dünya dilleri karşısındaki eşitlik hakkını ve değerini yok eder (Samur, 2003: 297). Yabancı dilde eğitim Türkçenin geri plana itilmesine sebep olur. Bunun örnekleri tarihte Selçuklu ve Osmanlı zamanlarında görülmüştür. Selçuklu ve Osmanlı medreselerinde ilim dilinin ağırlıklı olarak Arapça olması Türkçenin bilim, edebiyat ve devlet dili olma özelliklerini zedelemiştir (Buran, 2001: 81).

“Yabancı dilde eğitimin çok önemli bir mahzuru da, Türkçeden başka dil-
le resmen eğitim yapılmasının etnik taleplere meşrutiyet kazandırmasıdır. Bu uy-
gulama Kürtçe eğitim taleplerine zemin hazırlamıştır.” (Bayram, 2001: 50).

Yaşanılan bunca örneğin olmasına rağmen eğitim dilinin hala yabancı olmasını istemenin sonuçları şimdiden bellidir. Buna rağmen yaklaşık elli yıldan beri yabancı dilde eğitim, bilinçli olarak yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Yabancı dilde eğitim yapmanın gerekçelerini savunanlar, Sinanoğlu’na (2002: 94-100) göre genellikle şu fikirleri ileri sürmektedir:

- 1-Bilim uluslararasıdır. Uluslararası bilim dili de İngilizcedir. O halde eğitimi İngilizce yapalım.
- 2-Çocuğumuz yabancı dil öğrensin. Onun için yabancı okula gitsin.
- 3-Uluslararası üniversite kurma düşüncesi, dünyanın çeşitli ülkelerinden öğrenci gelecek fikri.
- 4-Kendi dilini kullanmak, geliştirmek istemeyi şovenlik, İngilizceyle eğitimi insancılık, ilerencilik sayma fikri.

Bu maddelerde asıl üzerinde durulması gereken nokta, yabancı dil vasıtasıyla bir başka kültürü ikame etmeye çalışmak ve bu sayede de, millî kültürü zayıflatarak etkisiz hale getirme niyeti amaçlanmaktadır (Yüce, 2001: 461). Böylece yabancı dille eğitim yapan okullar, eğitim yoluyla kültür sömürgeciliği yaparak kendi istedikleri gibi düşünen insan tiplerini kolayca elde etmiş olmaktadır (İşçi, 2000: 109).

Eğitimin Türkçe, yani ana dilde olması gerektiğini savunanların görüşü ise genellikle şu noktalar üzerinde toplanmaktadır:

- 1-Yabancı dil öğretimi ile yabancı dilde eğitimin birbirine karıştırıldığı, resmî dilin Türkçe olduğu, ana dilinin ulusal kültür ve kimliğin temelini oluşturduğu, yabancı dilin bir amaç değil araç olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.
- 2-Anayasasına göre resmî dili Türkçe olan Türkiye’de eğitim dilinin de Türkçe olması gerekmektedir ve yabancı dille yapılan mesleki eğitim ana dilindeki eğitim kadar başarılı ve kaliteli olamaz.
- 3-İyi bir yabancı dil öğretimi için eğitimin yabancı dilde yapılması şart değildir ve yabancı dilde eğitim Türkçeyi ikinci dil ya da yabancı dil durumuna düşürmektedir. Toplumun çeşitli alanlarında var olan yabancı dil egemenliğinin yanı sıra eğitim dilinin de yabancı dil olması ulusal birlik ve bilince zarar verebilir.

4-Yabancı dilde eğitim sömürge ülkelerinde bile ortadan kalkmaya başlamıştır. Yabancı dilde eğitim ve öğretim ana dilde anlama ve kavrama yeteneğini geliştirmez, ana dilinin mantığına zarar verebilir, beyin göçünü teşvik eder (Şimşek, 2005: 111).

Yabancı dil öğrenme için gerekli şartların oluşturulamaması, üniversite seviyesinde dahi bir yabancı dil öğrenme sorununun halledilememesi, yabancı dil öğretirken kendi kültürel unsurlarımızın bilinçli olarak işlenememesi, yabancı dil öğretme konusunda pek de başarılı olunamadığını göstermektedir (Altan, 2003: 58). Türkiye’de eğitim dili Türkçe olmalı, yabancı dil öğretimi ile yabancı dilde eğitimin farklı şeyler oldukları özümsemeli, Türkçenin gelişimi için bireysel ve toplumsal her aşamada çaba gösterilmelidir. Eğitim kurumlarında yürütülmekte olan yabancı dilde eğitime son verilmeli, yabancı dil öğretimi için iyi bir ana dili eğitiminin şart olduğu unutulmamalı ve bu konu ulusal bir eğitim politikası olarak benimsenmelidir. Zaten Anayasa’nın 3. maddesindeki Türkiye Cumhuriyeti’nin dilinin Türkçe olduğu ve 42. maddesindeki Türkçeden başka hiçbir dilin eğitim öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamayacağı ve öğretilmeyeceği maddeleri yabancı dilde eğitim yapılarak Türkçenin geri plana itilmesini engellemektedir (Şimşek, 2005: 120-121).

Telaffuz yani söyleyiş ile ilgili sorunların, yazımla ilgili sorunların, söz dağarcığımızdaki daralma ve anlatım kısırlığı ile ilgili sorunların, sözcük ve terim üretimindeki sorunların, dilin yapı ve işleyişine aykırı kullanımlardan kaynaklanan sorunların da, bugün Türk dilinin yaşadığı önemli sorunlardan olduğu aydınlar ve dil bilimciler tarafından ifade edilmektedir.

Türk dilindeki bozulmaların ve yozlaşmanın, Türk dilinin yaşadığı güncel sorunların getireceği sonuçları Zeynep Korkmaz (1997: 137-138) şu şekilde dile getirmiştir:

- 1-Türkçenin çok sağlam olan sistem yapısı bozulur, düzenli bir dil olmaktan çıkar.
- 2-Dilimiz kendi kendini besleme, geliştirme ve güzelleştirme gücünü kaybeder.
- 3-Dil, toplum bireyleri arasında sosyal bir akrabalık bağı kurduğundan bu bağı gevşemesi ile dille düşünce arasındaki bağlantı sarsılır. Türk insanının düşünce sisteminde ve anlatım düzeyinde gerileme baş gösterir. Bu da yaratıcılığı engeller; edebiyat dili, sanat dili, bilim ve felsefe dili büyük yaralar alır. Ayrıca, toplumun bireyleri arasındaki birlik ve bütünlük duyguları zayıflar.

4-Kelime dağarcığı gittikçe büzülmeye ve daralmaya uğrayacağı için toplumun kültür değerlerinde de çöküntü başlar. Dolayısıyla kültürdeki yaratıcılık ve gelişmeyi de köstekler. Daha doğrusu millet varlığının can damarlarını kurutur. Dil kaybı demek kültür kaybı demektir.

5-Çağdaş medeniyet düzeyinin gerekli kıldığı üstünlüğe ulaşabilmek dil ve kültür zenginliğine bağlı olduğuna göre, bunu gerçekleştiremeyen toplumumuz bir kimlik bunalımına düşer; dünya milletleri arasında geri plana itilmeye mahkûm olur.

Türk dilinin gelişmesini ve güçlenmesini, dünya dilleri arasında saygın bir yer edinmesini, bilim ve kültür dili seviyesine yükselmesini arzu eden hiç kimsenin bu sonuçları istemeyeceği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Türk dilini istenilen düzeye getirmek için yapılması gereken önemli işler vardır. Bunları da şu şekilde sıralamak mümkündür:

1-Dilin bir milletin kültürünün, geleceğinin teminatının, sosyal yapıdaki dayanışmanın, birlik ve bütünlüğün temel taşı olduğunu dile getirerek Türk dilinin gelişip güçlenmesini engelleyen pürüzleri bilinçli davranışlarla göğüslemek.

2-Türk dilini, ana kucağından itibaren sistemli, özenli ve bilinçli bir şekilde öğretmek. Türkçe ve edebiyat öğretmenleri olmak üzere, bütün öğretmenlerin ana dili duyarlılığı ve bilinci ile yetiştirilmesine büyük önem vermek. Bütün öğretim kademelerinde Türkçe eğitiminin yeterince etkili, verimli, sağlıklı yapılabilmesi için gerekli duyarlılık ve özeni göstermek. Bu sayede, liseyi bitiren her gencin, ana dilini doğru konuşup yazabilecek bir düzeye getirilmesini sağlamak. Bu konunun, gelip geçici bir hükümet politikası olarak değil, sıkı ve değişmez bir devlet politikası olarak görülmesini sağlamak.

3-Türkçenin korunması ve geliştirilmesiyle ilgili yasal düzenlemeler yapmak.

4-Türkçenin incelenmesi, araştırılması ve geliştirilmesiyle ilgili projeler oluşturmak ve bu projelere destek vermek.

5-Başka dil aramak yerine, Türkçenin dünyanın en büyük dillerinden biri olduğunu her fırsatta dile getirmek.

6- Bilinçli ve dile karşı duyarlı bir toplum meydana getirmek. Ana diline karşı ilgisizliği kaldırıp insanlarımızı ve yeni yetişen gençleri bu konuda bilinçlendir-

mek. Bunun için önce ana dilinin değerlerini ve bir kültür hazinesi olduğunu ortaya koymak. Dil sevgisini genç yaşlarda hatta çocuk yaşlarda aşlamak.

7-İmla kurallarını sağlıklı bir temele oturtmak.

8-Yazılı ve sözlü basın organlarında çalışanları, ana dillerine ilgi ve özen gösteren bir anlayışa sahip kılmak. Radyo ve televizyon kanallarında görev alacak sunucuları dili kullanma yeteneklerine bakarak seçmek.

9-Dilimize yeni girmiş olan kelimelere hemen karşılıklar bulmak ve bunları toplumda yerleştirmenin yollarını aramak. Türk Dil Kurumunca, dilimize yeni girmiş yabancı sözcüklere bulunan karşılıkları yazılı ve sözlü basın organlarına benimsetecek önlemleri almak.

10-Dilimizin daha önce maruz kaldığı politik ve kişisel siyasi düşünceleri engellemek, dili gereksiz çatışmalara alet etmekten ve tasfiyecilik saplantısından kurtararak yeni söz ve terimlerin üretilebilmesi için bütün dil uzmanlarınca el birliği ile çalışılmasını sağlamak. Dil konusunun, yurt savunması gibi önemli bir konu olduğunda birleşmek.

11-Uluslararası ortak kullanım özelliği taşıyan bazı sözlerin dışında kalan ve dilimize köstek olan yabancı sözleri atıp yerlerine sağlıklı Türkçe karşılıklar koymak.

12-Yabancı dil öğretimi ile yabancı dilde öğretimin çok farklı şeyler olduğunu kafalara iyice yerleştirmek. Yabancı dilin amaç değil, araç olduğunu benimsetmek. Verimli ve etkili yabancı dil öğretimi için gerekli önlemleri almak, yabancı dilin öğrenilmesine yardımcı olmak. Buna karşın yabancı dilde öğretime ise son vermek.

13-Yabancı kültürlerin Türk insanının kimliğini değiştirecek boyuttaki etkisini önlenmek.

14-Bilim, sanat, yazın, teknik ve felsefe dilinin sadece Türkçe olmasını sağlamak. Türkçenin gücüne, bir bilim, sanat, yazın, felsefe dili olduğuna, evrensel bir dil olarak dünyanın her yanında öğretilbileceğine inanmak ve bunu dile getirmek.

15-Devletin dil politikası belirlemesini ve Atatürk'ün Dil Devrimi'ne yaslanılarak yeniden biçimlendirilmesini sağlamak.

Türk dilinin yaşadığı güncel sorunlara çözüm getirebilmek için yapılması gerekli olan bu işler, konuyla ilgilenen bilinçli aydınların dile getirdikleri çözüm önerileridir. Sevindirici olan nokta, dilimizle ilgili sorunların bilinmesi ve bu sorunların çözümü için ortak bir şuurun oluşmuş olmasıdır. Artık yapılması gereken en önemli şey, Türk dilinin korunması ve gelişmesi için devletin izleyeceği bir dil politikasının meydana getirilmesidir. Bu konuda Fransa'nın kendi diliyle ilgili olarak yaptığı yasal bir düzenleme meydana gelmiştir. Fransız Başbakanı'nın ve Kültür Bakanı'nın ortak önerileri ile Fransızca'yı İngilizcenin akınından korumak için "Fransız Dilinin Kullanımına İlişkin Yasa Tasarısı" adlı bir tasarı hazırlanmış ve bu tasarı kanunlaşmıştır (Korkmaz, 1995b: 1279).

"Fransızlar, 1966'dan başlayarak dillerini korumak için aşama aşama bütün devlet örgütünü işin içine katan çok önemli adımlar atmışlardır. 1975'te dili koruma yasaları çıkarmaya başladılar. 1992'de, anayasaya resmi dilin Fransızca olduğunu eklediler. Yasalara koşut olarak, bir dizi düzenleyici işlem yaptılar. Dil için savaşım vermek üzere, üç düzeyde örgütlenmeye gittiler:

1-Cumhurbaşkanlığı katında, bütün dünyada Fransızca'yı izleyen bir yüksek kurul
2-Başbakanlık katında, dil alanında somut yöneltleri (siyasetleri) kararlaştırıp uygulamaya sokan bir üst kurul

3-Bakanlıklarda ve radyo-televizyon gibi önemli kamu yönetim birimlerinde, ilgili alanın dil sorunlarını çözmekle görevli sözcük kurulları.

Bütün bu düzenlemeler, resmî gazetenin bu konuya özgülenmiş bir sayısında yayınlanıyor ve yeni düzenlemeler geldikçe bu sayının yeni baskıları yapılıyor. İngilizce terimleri karşılamak için bu kurullarda üretilen binlerce sözcük resmî gazetede listeler halinde yayınlanıyor. Resmî yazışmalarda ve devlet okullarında bu sözcükleri kullanmak zorunlu." (Eroğul, 2003: 440).

Türkiye'de de son zamanlarda Türk dilinin korunması için hükümetçe ve Meclis tarafından çalışmalar başlatılmıştır. 1997 yılında Hükümet tarafından dilimizin korunması için bir çalışma yapılmış, ancak istenilen düzeyde olmamıştır.

4.5.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası

1980-2002 yılları arasında 14 hükümet kurulmuştur. Bu dönemde kurulan hükümetler çoğunlukla koalisyon hükümetleridir. Bu döneme Turgut Özal, Bülent Ecevit, Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller, kurdukları hükümetlerle iz bırakmışlardır. Hükümet programlarında eğitim ve dil konularında yer alan bilgiler her hükümetin programında ayrı ayrı belirtilmiştir.

4.5.3.1. Ulusu Hükümeti Programı (20.09.1980-13.12.1983): Program'da, dönemin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre, millî bütünlüğü sağlayan bütün unsurların yozlaşmaya uğradığı; mezhep, dil ve siyasi görüş farklılıklarının ideolojik açıdan ve kasıtlı olarak istismar edilerek vatandaşların düşman kamplara itildiği; devlet memurlarının, işçilerin, öğretmenlerin ve polis mensuplarının bir kısmının gruplara ayrıldığı, tarafsızlık içinde görevlerini yapmak yerine ideolojik uçlara alet edildiği; Atatürk ilkelerinin bir tarafa bırakıldığı; yeni nesillerin Atatürk milliyetçiliğinden, millî şuur ve ülkülerden habersiz kalarak yabancı ideolojilerin etkisine terk edildiği; devlet ve millet hayatındaki bu çöküşü, ekonomik ve sosyal alandaki sorunların ve darboğazların daha da hızlandırdığı; süratle artan nüfusun, sıhhsiz ve hızlı şehirleşme hareketinin, gittikçe artan oranda işsizliğin, eğitim sisteminin yapısındaki çarpıklığın, millî kültür değerlerinin yozlaşmasının, sosyal yapıdaki dengesizlikleri büyüttüğü izah edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5947).

Türkiye'nin gündemindeki iki meselenin, asayiş ve ekonominin düzleşme çıkabilmesinin, ülkenin sosyal ve kültürel yapısının süratle ıslah edilmesi ile mümkün olabileceği, aksi takdirde sosyal sistem ve özellikle eğitim sistemi ile bütünleşmemiş siyasi ve ekonomik tedbirlerin, sorunlar karşısında kalıcı ve köklü çözümler sağlayamayacağı bildirilmiştir. Hükümet, başta eğitim, kültür ve çalışma sorunları olmak üzere her türlü sosyal meselenin üzerine yılmadan gideceğini, ekonomik kalkınmaya paralel bir sosyal güvenlik programının uygulanmasına girişileceğini belirtmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5950).

Millî eğitim ve öğretimde, Atatürk milliyetçiliğinin yeniden yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirlerin en kısa zamanda alınacağı, bütün öğretim kurumlarındaki öğrencilerin amacının Atatürk milliyetçiliği ve ilkeleri ile pekişmiş millî unsur, bilgi ve becerileri kazanmak olacağı, yarının teminatı olan evlatların Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmalarına izin verilmeyeceği anlatılmıştır. Hükümet, millî eğitime, bütün ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler içinde ayrı bir yer verdiğini, birlik ve bütünlüğün temelini teşkil eden millî eğitimin düzenlenmesi gerektiğini, ülkenin ve ulusun en önde gelen ihtiyacı ve ana hedefi olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple, ülkesi ve milletiyle devletin geleceğini hazırlama görevini üstlenen eğitim kurumlarında ve kuruluşlarında Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimse-

yen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı olan; millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar yetiştirmek, Hükümetin eğitim politikasının başlıca hedeflerinden biri olmuştur. Programda, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma hedefleri esas tutularak ve “eğitim - insan gücü - istihdam” ilişkileri dikkate alınarak millî eğitim sisteminin, mesleki ve teknik öğretime ağırlık verecek şekilde yeniden planlanacağından söz edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5959-5960).

Eğitim ve öğretim, ülkeyi ve ulusu Atatürk'ün hedeflerine ulaştırmada, çağdaş gelişmelere uyumda, millî ve tarihî sorumlulukları yüklenmede, gençleri ve çocukları nitelik ve yetenekler yönünden üst düzeye çıkarmada temel unsur olarak görülmüştür. Öğretmen ve yöneticilerin ise bu temel unsurların mimarları olduğu belirtilmiştir.

Hükümet, yaşayan güzel Türkçenin çağdaş eğitimin gereği olarak bilimsel ve teknolojik alanlarda zenginleştirilmesine çalışılacağını ve bu maksatla, Millî Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirlerin alınacağını, aşırıktan sakınılarak dilin kullanılmasına özen gösterileceğini söylemiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5960).

Program'da, eğitimle ilgili yapılması düşünülen işler şöyle belirtilmiştir:

- Öğretmenler ve yöneticiler politikadan tümü ile arındırılacak ve derneklerin amaç ve faaliyetleri ne olursa olsun kesinlikle politika dışında tutulmaları için her türlü yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.
- Millî Eğitim Temel Kanunu ve Üniversiteler Kanunu üzerinde gerekli çalışmalar ve düzenlemeler yapılacaktır. Çağdaş bilim düzeyine ulaşmak amacıyla, araştırma ve geliştirme çalışmaları özendirilecek ve hızlandırılacaktır.
- Bilgi ve teknoloji üretimi çalışmaları millî kalkınma hedeflerine göre yönlendirilecek ve bu çalışmaların ülkenin sosyoekonomik politikasıyla bütünleşmesi sağlanacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5960).

4.5.3.2. I. Özal Hükümeti Programı (13.12.1983-21.12.1987): Hükümet, devletin ilk ve asli görevinin, ülkede huzur ve güvenin temini, vatandaşın can ve mal emniyetinin sağlanması olduğunu, bu görev yerine getirilmeden devletin varlığından bahsedilemeyeceğini belirtmiştir. Anavatan Partisi olarak seçim beyannamesinde ne vaat edildiyse, Hükümet Programı'nda da bu hususlara esas olarak aynen yer verilmiş oldu-

ğu izah edilmiştir. Geleceğin teminatı olan çocukların ve gençlerin, modern ve ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, millî ve ahlaki değerleri benimsemiş, bilgili, ilmî düşünceye sahip, Türkiye'nin meselelerinin ancak millî birlik ve dayanışma ile ilmî ve akılcı yaklaşımlarla, gayret ve fedakârlıklarla çözebileceğine inanan, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmeleri, millî öğretimin esası sayılmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5998).

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin; ferdin ve toplumun maddi ve manevi kalkınmasında, millî ve ahlaki değerlerin korunmasında ve gelişmesinde, kültür, sanat ve medeniyetin gelişmesinde ve geleceğe aktarılmasında, ilmin ve ilmî düşüncenin kazanılmasında temel rolü oynadığı bildirilmiş, genel olarak fertlerin ve milletlerin sosyal ve iktisadi seviyelerinin eğitim ile doğrudan ilgili olduğu aktarılmış, eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının esas olduğu ifade edilmiştir. Devletin, yüksek ahlak sahibi, dengeli bir nesil yetiştirilebilmesini temin edebilmek için, ilk ve ortaöğretim kurumlarında dinî eğitim ve öğretim yapılması için gerekli tedbirleri almasını zorunlu görmüştür (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5999).

Program'da, eğitim ve öğretimin devletin başlıca görevleri arasında olduğu, ancak devletin koyacağı kaideler içerisinde fertlerin ve özel kuruluşların da eğitim ve öğretim hizmetleri yapabilmelerinin sağlanması gerektiği söylenmiştir. Yine, herkesin yapmakla zorunlu olduğu temel eğitim dışında, sayı, çeşit ve vasıf itibarıyla eğitim ve öğretim hizmetleriyle memleketin iktisadi ve sosyal hedefleri arasında irtibat kurulmasının önemli olduğuna değinilmiştir. Yükseköğretimde, bir taraftan ortaöğretim mezunlarının açıkta kalmasına sebep olan kapasite yetersizliği, diğer taraftan eğitim ve öğretim ile istihdam ihtiyacı arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanan ve yükseköğretim yapmış gençlerin işsiz kalması sonucunu doğuran bir yapı ile karşı karşıya olunduğu, bu durumun şimdiye kadar takip edilen ortaöğretim politikasının gerçekçi olmamasından ve ülkenin ihtiyacına cevap vermemesinden kaynaklandığı anlatılmıştır. Bu itibarla ortaöğretimde genel eğitim ağırlığının, yavaş yavaş ve nispi olarak azaltılarak yetenekli ve arzulu gençler için yükseköğretime açık mesleki ve teknik öğretime büyük ağırlık verileceği bildirilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5999).

Hükümet, kültür, sanat ve eğitim politikasının ana hedefinin; milletin sosyal ve kültürel hayatında önemli rolü olan edebiyat, musiki, resim, folklor, sinema ve tiyatroyun geliştirilmesi olduğunu da vurgulamıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6000).

Türk dili ile ilgili olarak ise programda, Türkçenin yapısını ve güzelliğini zedeleyecek hareketlere izin verilmeyeceği ve ana dilinin tabii seyri içinde gelişmesi gerektiği görüşü yer almıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6000).

Hükümetin eğitimle ilgili yapmayı düşündüğü faaliyetler şöyledir:

- İnsanın yetiştirilmesi için yapılan harcamaları en verimli yatırım sayan Hükümet, eğitim ve öğretime büyük önem verecektir.
- Eğitim ve öğretimin temel taşı öğretmenlerdir. Bunun için öğretmenlerin meselerine büyük önem verilecektir.
- Yabancı dil, mesleki gelişme ve başarının olduğu kadar, dış ticaret, milletlerarası ilişkiler, ilim, sanat ve kültür alışverişinin de temel aracı haline gelmiştir. Bu yüzden orta ve yükseköğretim yapan gençlerin asgari bir yabancı dili iyi derecede öğrenebilmeleri için gerekli bütün tedbirlerin alınması elzemdir.
- Kütüphanelerin zenginleştirilmesi, modern imkân ve araçlarla teçhiz edilmesi, yurt sathına yayılması, okuma zevk ve alışkanlığının teşvik edilmesi zorunludur.
- Çocuklara ve gençlere götürülecek hizmetlerin ve tesislerin yaygınlaştırılması için gerekli tedbirler alınacak, bu konuda kalkınmada öncelikli yörelerle, ihtiyacın fazla olduğu şehirlere öncelik verilecektir.
- Gençlerin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel şekilde gelişmesini sağlamak hedeflenmektedir. Bu maksatla okul içi eğitim ve öğretime ilaveten, okul dışında fikir, sanat, spor ve folklor faaliyetlerinin yapılmasını sağlayacak tedbirler büyük önemi haizdir.
- Burs ve yurt şartlarının iyileştirilmesi, gençliğin tatil zamanlarını en faydalı şekilde değerlendirmesini sağlayıcı imkân ve faaliyetlerin desteklenmesi gereklidir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 5999-6001).

4.5.3.3. II. Özal Hükümeti Programı (21.12.1987-09.11.1989): Program'da, Türkiye'de Anavatan iktidarı sayesinde, ilim ve medeniyeti kucaklamış, ölçülü ve seviyeli bir siyasi anlayışla, daha ileri, daha güçlü ülke olma yolunda tarihî hamleler yapıldığı; anarşi, terör, bölücülük ve aşırı cereyanlarla sürekli ve etkili bir şekilde mücadele edildiği belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6108).

Hükümetin eğitim politikası hedefinin; “çocuklarımızı ve gençlerimizi, millî ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgili, Türkiye’nin meselelerinin ancak millî birlik ve dayanışma ile ilmî ve akılcı yaklaşımlarla, gayret ve fedakârlıkla çözülebileceğine inanan; medeni, hoşgörülü birer insan olarak yetiştirmek” olduğu bildirilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6130).

Bunun yanında, yüksek ahlak sahibi dengeli bir nesil yetiştirilebilmesini temin etmek için, devletin, ilk ve ortaöğretim kurumlarında din kültürü ve ahlak öğretimi yapılması için gerekli tedbirleri almasının zorunlu görüldüğü vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6114).

Program’da, iktidarın son dört yılda yaptığı faaliyetler sonucu; burs ve yurt şartlarının iyileştirildiği, gençliğin boş zamanlarını en faydalı şekilde değerlendirmelerini sağlayıcı imkân ve faaliyetlerin desteklenmesi için çok önemli adımların atıldığı; yükseköğretimde yurt kapasitesinin 1983 yılında 47 bin iken, 1987’de 110 bin, kredi verilen öğrenci sayısının ise 1983’te 29 bin iken, 1987’de 47 bin olduğu, 649 yerde kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının da kabiliyetli gençlere burs vermeye başladığı belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6112).

Bu iktidar dönemi süresince; gençlerin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel şekilde gelişmelerinin sağlanacağı hedeflenmiş, bu maksatla formal eğitim ve öğrenime ilaveten, okul içinde ve okul dışında fikir, kültür ve sanat, spor ve folklor faaliyetlerinin yapılmasına imkân verecek modern tesislerin kurulmasına öncelik verileceği ifade edilmiştir. Orta ve yükseköğretim yapmış gençlerin meslek hayatına intibakının kolaylaştırılması ve başarılarının artırılması için önceden çalışma ve tatbikat imkânlarına kavuşturulacağı da bildirilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6131).

4.5.3.4. Akbulut Hükümeti Programı (09.11.1989-23.06.1991): Program’da, Türkiye’nin Anavatan iktidarıyla ilim ve medeniyeti kucaklamış, ölçülü ve seviyeli bir siyasi anlayışla, daha ileri, daha güçlü ülke olma yolunda tarihî hamleler yaptığı ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6297). Okuryazar nüfusun oranının 1983 yılında %76 iken, 1989 yılında %89’a yükseldiği; yükseköğretimde yurt kapasitesinin 1983 yılında 47 bin iken, 1989’da 131 bine, kredi verilen öğrenci sayısı 1983’te 29 bin iken, 1989’da 75 bine yükseldiği bildirilmiştir. İktisadi hayattaki gelişmeler, her seviyede ihtisasa yönelik ve uygulamalı eğitim ve öğretime ağırlık verilmesini gerektirdiğinden,

son dört yılda, mevcut eğitim sistemi yanında çıraklık eğitimi ve beceri kursları ile belirli mesafeler alındığından söz edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6301).

Hükümet, gelişmenin ve modernleşmenin temelindeki başlıca unsurların insan ve sistem olduğunu belirtmiş, ileri toplumlarda yetişmiş insanın, insan gücü kalitesinin dünyanın en zengin tabii kaynaklarından daha önemli görüldüğünü söylemiş ve insanın kendine güven duyması için ilk şartın bir meslek sahibi olması gerektiğinden bahsedilerek esas olanın herkesi bir meslek sahibi yapmak olduğunu vurgulamıştır.

Geleceğin teminatı olan çocukların ve gençlerin, modern ve ileri Türkiye ideali-ne, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, millî, manevi ve ahlaki değerleri benimsemiş, bilgili, ilmî düşünceye sahip, Türkiye'nin meselelerinin ancak millî birlik ve dayanışma ile ilmî ve akılcı yaklaşımlarla, gayret ve fedakârlıkla çözülebileceğine inanan; herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen, medeni, hoşgörülü birer insan olarak yetişmeleri, millî eğitimin esası sayılmıştır. Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının esas olduğu ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6316).

Hükümet, en fazla önem verecekleri konuların başında eğitim ve öğretimin geleceğini belirtmiş; eğitim programları, ders kitapları, eğitim araç ve gereçleri ile öğretim yöntem ve tekniklerinin bilim ve teknolojiye yeniliklere, toplumun ve insanın değişen ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirileceğini vurgulamıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6316-6317).

Programda, Türkçenin doğru ve güzel konuşulması ve yazılması için gerekli bütün tedbirlerin alınacağından da söz edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6317).

Hükümetin eğitimle ilgili yapmayı düşündüğü faaliyetler şöyledir:

- İlk ve ortaöğretimde ikili öğretimin kaldırılması ve sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması hedeflenmektedir.
- Öğretmen, eğitim ve toplumun temel taşıdır. Bu mesleğin cazip hale getirilmesi için özendirici tedbirler alınmasına devam edilecektir. Öğretmenlerin meslek içi eğitimlerine önem verilerek devamlı gelişmeleri sağlanacaktır.
- Her seviyede eğitim ve öğretimde başta TV ve bilgisayar olmak üzere teknolojinin imkânlarından en ileri safhada istifade edilecektir. Çok kanallı eğitim televizyonu, öğrenci ve öğretmenlerin eğitim ve öğretiminde yardımcı ve hızlandırıcı bir araç olarak kullanılacaktır.

- Bilgisayarlı, göze ve kulağa hitabeden modern eğitim sistemleri okulların en önemli eğitim araçları haline getirilecektir. Eğitim ve öğretimde başlatılan bilgisayar kullanımı hızlandırılarak devam edilecektir.
- Herkese bir yabancı lisan öğretmek hedeflenmektedir.
- Hür düşünce, ilmî zihniyet, araştırma ruhu, gelişme heyecanı, metotlu çalışma ve tasarruf alışkanlığı gibi çağdaşlaşmanın temeli olan unsurların toplumda yaygınlaşmasını sağlamak için kültürümüzün kaynaklarından yararlanmak hedeflenmiştir. Bu hedeflere, millî kültürden hareketle varılabilecektir. Millî kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, kalkınma politikalarının temel ilkelerinin başında gelecektir.
- Kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve ülke çapında dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması için yeni tedbirler geliştirilecektir.
- Okuma zevk ve alışkanlığının yaygınlaştırılması için gerekli araştırmalar yapılarak yeni eserler ortaya koyacak kabiliyetli kişilerin keşfedilmesi, yönlendirilmesi, özendirilmesi ve desteklenmesi hususunda çalışmalar sürdürülecektir.
- Türk edebiyatını ve sanatını dünyada tanıtmak için, yazarlarımızın eserleri yabancı dillerde yayımlanacak, bilim ve kültür yayımlarının yaygınlaştırılması daha da hızlandırılacaktır.
- Milletin sosyal ve kültürel hayatında önemli rolü olan edebiyat, müzik, resim, folklor, sinema, tiyatro ve diğer sanat dallarının geliştirilmesi kültür ve sanat politikamızın ana hedefidir.
- Gençlerin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel şekilde gelişmelerini sağlamak hedeflenmekte, bu maksatla formal eğitim ve öğretime ilaveten, okul içinde ve okul dışında fikir, kültür ve sanat, spor ve folklor faaliyetlerinin yapılmasına imkân verecek modern tesislerin kurulması öncelik taşımaktadır.
- Orta ve yükseköğrenim yapmış gençlerin meslek hayatına intibakının kolaylaştırılması ve başarılarının arttırılması için önceden çalışma ve tatbikat imkânlarına kavuşturulmaları önemlidir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6316-6317).

4.5.3.5. I. Yılmaz Hükümeti Programı (23.06.1991-20.11.1991): Hükümet, millî eğitim politikasını ve hizmetlerini ülke ve millet için en önemli ve öncelikli bir

devlet politikası olarak gördüğünü belirtmiştir. 2000’li yılların eşliğinde, bilgi toplumu çağında yaşanıldığının da bilincinde olarak; millî eğitim sistemine yeni bir anlayış, yeni bir yapılanma, bunun gereği olan yeni bir uygulama, değerlendirme ve yönlendirme görev ve sorumlulukları yüklediğinin de anlayışı içinde olduklarını vurgulamıştır. Program’da, millî kimlik, kişilik, ahlaki karakter ve yüksek irade gücü kazandıran millî kültürü, her derece ve türdeki örgün, yaygın, sürekli ve hayat boyu eğitim kurumlarında ve uygulamalarında daha yoğun bir şekilde verilmeye ve benimsetilmeye çalışılacağı ifade edilmiş; eğitimde, laiklik ilkesini, toplumun çeşitliliğinin en büyük kaynaştırıcı, uzlaştırıcı ve birleştirici harcı, temeli ve teminatı olarak görüldüğü ve benimsendiği söylenmiştir. Hükümet programlarında belirtilen amaçlar, hedefler, ilkeler ve ihtiyaçlar ile Millî Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda millî eğitimin geliştirilmesi için önemli çalışmalar yapıldığından ve büyük mesafeler alındığından, Cumhuriyet Dönemi bütçeleri içinde en yüksek payların son iki yılda millî eğitime ayrıldığından söz edilmiştir. Yine millî eğitim hizmetlerinin geliştirilmesinde, özellikle yeni doğan ihtiyaçların karşılanmasında ve sorunların çözümünde 1986 yılında yürürlüğe konan 3308 Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ile 1988 yılında çıkarılan 3418 sayılı Kanun’la eğitime yeni bir atılım gücü ve hız kazandırıldığı ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6425).

Geleceğin teminatı olan çocukları ve gençleri modern ve ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, millî, manevi ve ahlaki değerleri benimsemiş, bilgili, ilmî düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmelerini sağlamak, Hükümetin eğitim politikasının amacı olmuştur (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6415). Eğitimde sayısal gelişmeler yanında, eğitimin nitelik ve kalitesinin yükseltilmesi de temel hedeflerden biri olarak görülmüştür. Program’da, millî eğitimde bugüne kadar gereğince ele alınmadığı bildirilen üstün nitelikli, yetenekli ve kabiliyetli çocukların özel olarak yetiştirilmelerinin yararlı olacağına inanıldığı da anlatılmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6426).

Hükümet, eğitim ve öğretim hürriyetinin Anayasa’ya sadakat borcunu ortadan kaldırmayacağı inancıyla millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarının başında yer alan Türkçenin, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan millî ve ortak bir eğitim ve bilim dili olarak öğretilmesine daha çok önem verileceğini vurgulamıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6426).

Millî eğitimde yeni seferberlik başlatmaya azimli ve kararlı olduğunu belirten Hükümetin eğitimle ilgili düşündüğü faaliyetler şunlardır:

- Bakanlığın, genel politika ve ortak hizmetler dışında kalan merkezi yönetime ilişkin görev, yetki ve sorumluluklarının taşra teşkilatına devredilmesi ve yeni “Eğitim Yönetimi Alanları” kurulması ile ilgili kanuni düzenleme gerçekleştirilecektir.
- Zorunlu eğitimin 2000 yılına kadar 8 yıl; 2000 yılından sonrası için de 10 yıl olmasını sağlayacak kanuni düzenleme yapılacaktır.
- Millî Eğitim Akademisinin kuruluşu tamamlanacaktır.
- Çağ nüfusunun okullaşma oranlarının, okul öncesi eğitimde, %11.5’e; ilk ve ortaokulda %100’e; ortaöğretimde, mesleki ve teknik öğretim ağırlıklı olmak üzere %45’e ve yükseköğretimde (Açık öğretim dâhil) %20’ye ulaşması yönünde çalışılacaktır.
- Özel kesimin, vakıf ve dernek gibi tüzel kişilerin, hayırseverlerin, okul öncesinden üniversitelere kadar örgün eğitim kurumları kurmaları özendirilecek ve desteklenecektir.
- Millî eğitim sisteminin en önemli unsuru olan öğretmenler ile öğretim elemanlarının toplumda layık oldukları statüye kavuşturulmalarının gerektirdiği yönde alınan tedbirler ve sağlanan imkânlar temel alınarak bugünün ihtiyaçlarına uygun seviyeye ulaştırılması sağlanacaktır.
- Çağdaş gelişmenin bir boyutu olarak eğitimde bilgisayar, TV, video gibi teknolojilerin kullanımını yaygınlaştırılacak, bu amaçla televizyon kanallarından biri öğretim ve eğitime tahsis edilecektir.
- Millî birlik ve bütünlüğümüzün harcı olan, yüce duygularla olgunlaşmamızın, yüksek ahlaklı toplum meydana getirmemizin kaynağı olan yüce dinimizin ehil öğretmenlerle öğretilmesi ana amacımızdır. Bu amaçla dinî öğretime daha da önem verilecektir.
- Millî kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, kalkınma politikalarının temel ilkelerinin başında gelecektir.
- Kütüphanelerin ülke çapında zenginleştirilmesi, okuma zevk ve alışkanlığının yaygınlaştırılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

- Milletimizin sosyal ve kültürel hayatında önemli rolü olan edebiyat, müzik, resim, folklor, sinema, tiyatro ve diğer sanat dallarının, millî kültür birikimimizden yararlandırılarak geliştirilmesi, kültür ve sanat politikamızın ana hedefidir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6426-6427).

4.5.3.6. VII. Demirel Hükümeti Programı (21.11.1991-25.06.1993): Program'da, ülkede uluslararası anlaşmalarla kabul edilen azınlıklar dışında hiç bir yurttaşın azınlık olmadığı, Türkiye'de herkesin eşit ve birinci sınıf yurttaş olduğu, herkesin kendi ana dilini, kültürünü, tarihini, folklorunu, dinî inançlarını araştırması, koruması ve geliştirmesi temel insan hak ve özgürlüğü kapsamı içinde sayıldığı, bu hakların yasalar çerçevesinde sağlanacağı belirtilmiştir. Üniter yapı içinde çeşitli etnik, kültürel ve dile ilişkin kimlik özelliklerinin özgürce ifade edilebileceği, özenle korunabileceği ve rahatça geliştirilebileceği söylenmiş, ancak devletin resmî dilinin, bayrağının, simgelerinin, sınırlarının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin hükümlerlik haklarının her türlü tartışmanın dışında tutulacağı ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6572).

Hükümet, çağdaş ve etkin eğitimin, çağdaş toplumun tartışılmaz gereksinimi olduğundan söz etmiş; çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sisteminin oluşturulacağı ve yürürlüğe konacağı bildirilmiştir. Hükümete göre, doğumundan başlayarak her Türk yurttaşının öğrenim ve eğitimi devletin yükümlülüğünde olacak ve parasız eğitim esas kılınacaktır. Gençlerin yaratıcı yetenekleri ekonomik kalkınmanın da, kültür zenginliğinin de temel dayanağı ve en değerli hazinesi olarak görülmüştür. Bu nedenle laik, evrensel, cumhuriyetçi, millî kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esas alınmış, kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçlanmıştır. Gençlere araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6590).

Ulusal kültürün hür olarak gelişmesi için yoğun bir özendirme çabası gösterileceği, evrensel değerlere ve ürünlere ulaşmanın da temel bir amaç sayılacağı vurgulanmış; Millî Eğitim Bakanlığının ve eğitimle ilgili diğer bütün birimlerin, çağdaş eğitim gereklerine göre yeniden yapılanacağı, böylece çocukların ve gençlerin geleceğe en iyi şekilde hazırlanması için gereken ortamın oluşturulacağı söylenmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6592).

Hükümetin eğitim politikası doğrultusunda yapmayı düşündüğü faaliyetler şunlardır:

- Temel eğitimden yükseköğrenimin sonuna kadar her kademe, kendi içinde bir bütünlük taşıyacaktır. Her kademeyi tamamlayan gencin o kademenin sonunda hayata katılması mümkün olacaktır.
- Zorunlu eğitim en az 8 yıl olacaktır.
- Ortaöğretim sadeleştirilerek birlik sağlanacaktır. Kaynakların verimli kullanılmasıyla çok amaçlı lise sistemine mutlaka geçilecektir. Bütün öğrenciler laik dünya görüşüne dayalı kültür derslerini mutlaka ortak olarak göreceklerdir.
- Öğretim programları ve ders kitapları evrensel ölçülere, demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecektir.
- Bir reform ve atılım hükümeti olarak ülkede araştırma ve geliştirme çalışmalarına ayrı bir özen gösterilecektir.
- Bilim ve teknolojinin dünyadaki ilerlemesi içinde, kendi araştırmalarıyla yer alamayan bir ülkenin, sadece kopyacılık yaparak çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi mümkün değildir. Gençlerin yaratıcı yetenekleri, ekonomik kalkınmanın da, kültürel zenginliğin de temel dayanağı ve en değerli hazinesidir. Bu hazineden milletin tam yararlanmasını sağlamak için bütün olanaklar en verimli, en etkin şekilde kullanılacaktır.
- Ulusal kültür içindeki dil, inanç ve köken farklılıkları kültür alanının zenginliğidir. Demokratik toplum yapısının doğal gereği ise bu farklılıkların ulusal bütünlük içinde kendilerini özgürce ifade edebilmeleridir.
- Bir bilgi toplumu yaratma yolunda halkın okuma alışkanlığını özendirerek tedbirler alınacaktır. Bu bağlamda kütüphaneler ve kitaplıklar çağdaş teknolojik olanaklarla bütünleştirilerek yaygınlaştırılacaktır. Kitaplıkların işlevlerine yönelik olarak kullanılması için olanaklar yaratılacaktır. Kütüphaneler içerikleri ve kitap sayısı yönünden gelişmiş toplumlar düzeyine çıkarılacaktır.
- Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin kültürel gelişmeyle uyumunun sağlanmasına özen gösterilecektir.
- Ülke kalkınmasının kültürel kalkınmadan ayrı olamayacağı görüşü topluma yerleştirilecektir.

- Özel sektörün kültürel yatırımlara yönelmesi özendirilecektir. Üniversitelerin, sendikaların, diğer demokratik kitle örgütlerinin konuya ilişkin girişimleri ile yerel yönetimlerin yukarıdaki ilkeler doğrultusunda kendi yörelerindeki etkinlikleri desteklenecektir.
- Okul içinde ve okul dışında bulunan, çalışan ve çalışmayan gençliğin boş zamanlarının değerlendirilmesi için gerekli önlemler alınacak ve bu konuda yasal düzenlemeler yapılarak, gençliğimiz ileri ülkeler gençliğinin düzeyine çıkartılacaktır. Gençlik sorunları, öğretim kurumları ve gençler ile birlikte, saptanan bu sorunların çözümü için gerekli önlemler alınacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6590-6591).

4.5.3.7. I. Çiller Hükümeti Programı (25.06.1993-05.10.1995): Program'da, ülkede uluslararası anlaşmalarla kabul edilen azınlıklar dışında hiçbir yurttaşın azınlık olmadığı, Türkiye'de herkesin eşit ve birinci sınıf yurttaş olduğu, herkesin kendi ana dilini, kültürünü, tarihini, folklorunu, dinî inançlarını korumasını temel insan hak ve özgürlükleri kapsamında sayıldığı belirtilmiştir. Üniter bir yapı içinde çeşitli etnik, kültürel ve dile ilişkin kimlik özelliklerinin özgürce ifade edilebileceği, ancak devletin resmî dilinin, bayrağının, simgelerinin, sınırlarının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin hükümlerinin her türlü tartışmanın dışında tutulacağı ifade edilmiştir. Türkiye'nin, devleti, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olduğu, ülkenin bölünmez bütünlüğünün tartışılmaz olduğu vurgulanmıştır.

Hükümet, başta Türk dilleri konuşan toplumlar olmak üzere, yeni bağımsız devletlerin Türkiye'yi örnek aldıklarını, yapılan başarılı çalışmalar neticesinde İslamiyet'le demokrasinin bağdaştığının, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın demokratik bir ortamda da gerçekleştirilebileceğinin somut bir kanıtı olduğunu izah etmiştir. 2000'li yıllara hazırlanan Türkiye'de, özellikle sağlık, eğitim ve çevrede yapılacak atılımlarla, sosyal devletin güçlendirilmesinin gerçekleştirileceği de bildirilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6759).

Anayasa hükümleri de dâhil, demokratikleşmenin ve çağdaş değerlerin önünde duran tüm engellerin ayıklanacağı ve bir an önce kaldırılacağından söz edilmiş, hoşgörüye ve karşılıklı uzlaşmaya dayanan katılımcı ve çoğulcu demokratik sistem içinde

ülkenin demokrasi kültürünün güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Hızlı bir sosyal ve teknolojik gelişme ile bütünleşmiş bir çağdaş yaşamda, değişim ve gelişmelerin hızını izleyebilmek, ancak genç kadroların ve genç düşünce biçimlerinin toplum ve devlet hayatına olabildiğince erken katılması ile mümkün olabileceği de ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6734).

Hükümet, laik, evrensel, cumhuriyetçi, millî kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası hedeflemiştir. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçlanmış, eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verileceği söylenmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6760).

Program'da eğitimle ilgili yapılacak çalışmalar şu şekilde belirtilmiştir:

- Gelecek kuşakların iyi yetişmesini sağlayacak bir Aile Planlaması benimsenecektir.
- Kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ve mesleki eğitim imkânlarından daha fazla yararlanmak suretiyle tarım dışı sektörlerde istihdamlarının yaygınlaştırılması, özellikle uygulanacak teşvik politikaları aracılığıyla kadınların kendi iş yerlerine sahip olma imkânları geliştirilecektir. Kadın işgücünün ekonomide katkısı sağlanacak ve kadınların karar mekanizmalarına daha etkin katılabilmeleri için yeni politikalar gerçekleştirilecektir.
- Eğitim teknolojisinin kalitesi arttırılacak, bilgisayar kullanımına, donanım ve yazılımına önem verilecektir.
- Gençlerin yapıcı ve yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkarmak üzere kişilik, düşünce ve beden yönünden gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı, düşünce, kültür, sanat ve spor faaliyetleri desteklenecektir. Bu amaçla kısa dönemde büyük illerde, uzun vadede diğer illerde olmak üzere gençlik merkezleri kurulacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6759-6761).

4.5.3.8. II. Çiller Hükümeti Programı (05.10.1995-30.10.1995): Hükümet, devletin dilinin, bayrağının, simgelerinin, sınırlarının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarının her türlü tartışmanın üstünde ve dışında olduğunu bu programda da belirtmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 6932).

Program'da, son 20-30 yılda ekonomik alanda sıçrama yapan ülkelerin bu başarılarının gerisindeki en önemli faktörün geniş bir eğitilmiş insan gücü olduğu ifade

edilmiş, yine geleceğin sanayilerinin, yetişmiş insan gücüne dayalı olacağı öngörülmüştür. Bu nedenle eğitime daha fazla kaynak ayrılacağından ve bu kaynakların etkin bir şekilde kullanılacağından bahsedilmiştir.

Hükümet, eğitimde; laik, çoğulcu demokrasiyi özümsemiş, millî kültürü geliştirici, düşünme ve algılama yeteneği gelişmiş, dış dünya ve yeni düşüncelere açık, bilim ve teknoloji üretimine yatkın insan gücünün yetiştirilmesini sağlayıcı bir politika izleneceğini vurgulamıştır. Toplumsal faydanın büyük olduğu zorunlu eğitimin devlet tarafından üstlenilmesine devam edileceği, bunun yanında bireysel faydanın nispeten büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde ise hizmetten yararlanan üst gelir grubunun hizmetin bedelini ödemesini sağlayıcı mevzuat değişikliklerinin gerçekleştirileceği, bu yapının, ödeme gücü olmayan öğrencilerin durumu dikkate alınarak etkili bir kredi ve burs sistemiyle destekleneceği söylenmiştir. Eğitimde özel sektörün katkısı takdirle karşılanmıştır.

Programda, 8 yıllık zorunlu temel eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin süratle tamamlanacağı, temel eğitimin teknolojik altyapısına büyük önem verileceği, hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan en ileri teknolojiyi ve dünyadaki uygulamaların en iyisinin Türkiye'ye getirileceği bildirilmiştir.

Hükümet, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nda değişiklik yapılacağını, yükseköğretimde rekabetçi bir yapı oluşturularak yükseköğretimin etkinleştirilmesi amacıyla da 2547 Sayılı Kanun'da yeni düzenlemelere gidileceğini duyurmuştur (TBMM, Hükümet Programları, <https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP51.htm>).

4.5.3.9. III. Çiller Hükümeti Programı (30.10.1995-06.03.1996): Hükümet, görev süresi kısa olmasına rağmen, Devlet Memurları Kanunu ile üniversite öğretim üyelerinin ve öğrencilerin siyasete etkin katılımını sağlayacak yasalarda değişiklik yapacağını bildirmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7070).

4.5.3.10. II. Yılmaz Hükümeti Programı (06.03.1996-28.06.1996): Devletin temel görevinin, bilgi çağının gerektirdiği insanı yetiştirmek ve yeteneklerini en iyi biçimde kullanacakları gerekli ortamı ve imkânları sağlamak olduğu belirtilmiş, bu sebep-

le, yeni hükümetin, siyasi, sosyal ve ekonomik hayatı sağlıklı bir seviyeye ulaştırmakla sınırlı kalmayacağı, Türkiye'nin devlet ve toplum yapısını yeniden yapılandırmak görevini de yükleneceğinden söz edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7229).

Eğitimde, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, millî, manevi ve ahlaki değerleri benimsemiş; bilgili, ilmî düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, sevgi dolu, laik ve çoğulcu demokrasiyi davranış haline getirmiş; kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş; bilgi ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek; kendi kendine yeterli ve güvenli; bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek, hükümetin temel amacı olarak vurgulanmıştır. Bunun yanında çocukların ve gençlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerine, millî ve manevi değerlerine bağlı bir şekilde fikren, ruhen ve bedenen gelişmelerinin temin edileceği de bildirilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7239).

Hükümetin eğitimle ilgili yapacağı düzenlemeler şöyledir:

- Zorunlu temel eğitim, asgari 8 yıla çıkarılacaktır.
- Öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için, ilköğretimin ikinci kademesinde başlanmak ve ortaöğretimde yoğunlaştırılmak üzere, yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacaktır.
- Özel sektörün okul açması ve vakıfların özel üniversite kurmaları teşvik edilecek; eğitim, teknik yöntem ve teknolojilerinin geliştirilmesinde, eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması özendirilecek ve desteklenecektir.
- Bilim ve teknoloji alanında başta, ABD ve Avrupa Birliği olmak üzere, uluslararası iş birliğine önem verilecek, devletin önemli dış alımlarında bilim ve teknoloji yeteneğini yükseltici bilgi ve teknoloji transferine imkân sağlayacak uygulamalara gidilecektir.
- Yaygın eğitim, insanların ve özellikle kadınların meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri için yeniden düzenlenecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7239).

4.5.3.11. Erbakan Hükümeti Programı (28.06.1996-30.06.1997): Program'da, kalkınmanın temel faktörlerinden olan bilgi ve teknoloji düzeyinin yükseltilmesi için

AR-GE faaliyetlerinin geliştirileceği, bu alana yönelik desteklerin artırılacağı belirtilmiş, küreselleşme sürecinden Türk insanının azami yararı elde etmesi hedeflenmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7412).

Eğitimde, millî, manevi ve ahlaki değerleri benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, laik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek, Hükümetin temel amacı olarak belirlenmiştir. Gençlik kesiminin sorunlarını gidermek ve gençlerin kalkınma sürecine katkı ve katılımlarını artırabilmek amacıyla gençliğe sunulan hizmetlerin geliştirileceği vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7418).

Hükümetin eğitimle ilgili hedefleri şöyledir:

- Zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılacak, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için ilköğretimin ikinci kademesinde yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacaktır.
- Özel kesimin okul açması teşvik edilecek; eğitim, teknik yöntem ve teknolojilerin geliştirilmesinde, eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması özendirilecektir.
- Yaygın eğitim, insanların ve özellikle kadınların meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri için yeniden düzenlenecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7418).

4.5.3.12. III. Yılmaz Hükümeti Hükümet Programı (30.06.1997-11.01.1999):

Program'da, çağımızda bilgi toplumu düzeyine ulaşamamış ulusların varlıklarını sürdürebilmeleri ve uluslararası rekabette söz sahibi olmaları şansının azaldığından bahsedilmiş, bu anlayışla, ülkemizin geleceğinin güvencesi ve çağdaşlaşmanın öncüsü olan gençlere eğitimde fırsat eşitliğinin değil, olanak eşitliğinin de sağlanacağı vurgulanmıştır. Eğitimin tüm kademelerinde, Atatürk ilke ve inkılaplarını özümsemiş, millî, manevi ve ahlaki değerleri benimsemiş, bilimsel düşünceye yatkın, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amaç olarak belirlenmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7583).

Geleceğin bilgi toplumunu yakalamak için genç nüfusun bilim ve teknolojiye çok daha fazla ilgi duymasını sağlayacak, gençleri bilime, bilim adamı, araştırmacı olmaya özendirilecek önlemleri almaya, bunların şartlarını yaratmaya hız verileceği vurgulanmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7584).

Hükümet, programında yer alan bütün hususları “sivil, demokrat ve özgürlükçü” bir çizgide ele alarak gerçekleştireceğini bildirmiş, mücadelesinin demokrasi ve fazilet mücadelesi olduğunu belirtmiş, çağdaş dünyayla bütünleşerek, ülkenin ve insanın önündeki engelleri kaldırarak gelişmeyi sağlamayı temel hedef olarak belirlediğini açıklamıştır.

Eğitimle ilgili yapılması düşünülen faaliyetler şöyle belirtilmiştir:

- 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim (temel eğitim) uygulamaya konulacaktır.
- Anayasa'nın 24. maddesinde, din ve ahlak eğitimi ve öğretiminin devletin gözetim ve denetimi altında yapılması öngörüldüğünden, ilköğretim (temel eğitim) ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu din kültürü ve ahlak öğretimine devam edilecektir. Bunun dışında din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır. İsteğe bağlı Kur'an kurslarından ve hafızlık eğitiminden Diyanet İşleri Başkanlığı sorumludur.
- 8 yıllık ilköğretime (temel eğitim) geçilirken, gerek mesleki ve teknik liseler bünyesindeki ortaokullara devam etmekte olan çocuklarla, çıraklık eğitimi gören çocukların kazanılmış hakları korunacaktır.
- Her kademedeki okullar, uygulanabilir bir plan çerçevesinde çağdaş eğitim araçları ile donatılacak, özellikle öğrenme ve öğretme sürecini geliştiren ve zenginleştiren bilgisayar destekli eğitim yaygınlaştırılacaktır.
- İnsanların, özellikle gençler ile kadınların meslek edinmeleri ile ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri teşvik edilecek, okuma-yazma bilmeyenlere eğitim imkânları sağlanacaktır.
- Gençlerin ve yetişkinlerin çağdaş yöntemlerle bilimsel araştırmalarda bulunmalarına ve araştırma verilerini değerlendirmelerine olanak sağlamak üzere kamu ve özel kurum ve kuruluşların Bilim Merkezleri kurmaları özendirilecektir.
- Eğitimin her kademesinde öğretmen açığının kapatılması ve öğretmenlik mesleğinin özendirilmesi için önlemler alınacaktır.
- Eğitimin her kademesinde yurt olanaklarının artırılmasına özen gösterilecektir.

- Kütüphanelerin zenginleştirilmesi, modern araç ve gereçlerle donatılması, yurt sathına yayılması, okuma zevk ve alışkanlığının teşvik edilmesine gayret edilecektir.
- Milletin sosyal ve kültürel hayatında önemli rolü olan edebiyat, musiki, resim, folklor, sinema, tiyatro, opera ve balenin desteklenmesi ve geliştirilmesi, kültür ve sanat politikasının ana hedefi olacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7583-7585).

4.5.3.13. IV. Ecevit Hükümeti Programı (11.01.1999-28.05.1999): Program'da, üç partili bir azınlık hükümeti olmasına karşılık 55. Hükümetin yaklaşık 18 aylık görev süresi içinde, eğitim ve vergi reformlarını gerçekleştirdiğinden, eğitim yatırımlarının, halkın da büyük katkılarıyla hızlandırılacağından ve Güneydoğu ve Doğu bölgelerindeki öğretmen açığının kapatılması için 55. Hükümet döneminde gösterilen çabaların kararlılıkla sürdürüleceğinden bahsedilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7770-7772).

Hükümet, 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamaları alanında bir buçuk yılda büyük mesafe alındığını, bu süre içinde yalnız ilköğretimde değil, eğitimle ilgili birikmiş birçok sorunun çözümü yolunda da çok önemli gelişmeler sağlandığını ve bu gelişmelerin kesin kararlılıkla sürdürüleceğini bildirmiştir. İktidar döneminde, okul yapımı yatırımlarının, başlamış bulunan yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının tamamlanması çalışmalarının hızlandırılacağı vurgulanmış; dar gelirli aile çocuklarının eğitim giderlerine devlet katkısını artırma yolundaki uygulamaların yaygınlaştırılacağı, özürlü yurttaşların ve yetişkinlerin eğitimine de büyük önem verileceği belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7773).

4.5.3.14. V. Ecevit Hükümeti Programı (28.05.1999-18.11.2002): Program'da, eğitime ve gençliğe yatırımın, ülkenin geleceğine yapılan yatırım olduğu vurgulanmış, eğitimle ilgili atılımların ve yatırımların kararlılıkla sürdürüleceği belirtilmiş, eğitim kurumlarında ideolojik kutuplaşma ve çatışmalara fırsat verilmeyeceği bildirilmiş ve eğitimde olanak eşitliğinin sağlanacağından bahsedilmiştir. Geleceğin güvencesi olan gençlerin, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, sağlıklı, bilgili ve nitelikli olarak yetiştir-

rilmesi için her türlü önlemin alınacağından söz edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7889).

Hükümet, Türkçenin zenginleştirilmesi, doğru kullanılması ve yabancı sözcüklere karşı korunması için gerekli önlemlerin alınacağını söylemiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7889).

Eğitimle ilgili düşünülen faaliyetler şu şekilde açıklanmıştır:

- 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamasına devam edilecektir. Türkiye’yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak zorunlu eğitim süresinin artırılması imkânları araştırılacaktır.
- Küreselleşme olgusunu yaşadığımız ve 21. yüzyıla girmekte olduğumuz bu dönemde, toplumun kendi kültürünü, demokrasi ve özgürlük ortamında geliştirmesi ve çağdaşlaştırabilmesi için gerekli olanaklar sağlanacaktır.
- İlk, orta ve yükseköğretimde, çağdaş iletişim ve bilgi teknolojileri en geniş ölçüde değerlendirilerek ve öğrenci yurtları hızla yaygınlaştırılarak eğitimde olanak eşitliği sağlanacaktır.
- Yetişkinlerin her alanda öğrenimlerini geliştirebilmeleri ve üretim becerilerini artırabilmeleri için gerekli olanaklar sağlanacaktır.
- Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde nitelikli kamu hizmetlilerinin görev almalarını sağlayıcı ve öğretmen ve sağlık personeli açığını kapatıcı önlemler alınacaktır. Bu bölgelerdeki çocuklara fırsat ve olanak eşitliği sunulmasının yanında, eğitim kalitesinin yükseltilmesinde önemli bir katkısı olan yatılı ve pansiyonlu okulların yapımı hızlandırılacaktır.
- Kültür ve sanatta, ulusal kültürümüzün yanı sıra, evrensel kültür değerlerine de önem ve ağırlık verilecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7889-7900).

4.5.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

Bu yıllarda millî eğitim şûraları yedi kez toplanmış, şûralarda belirtilen önemli görüş ve kararlar aşağıda belirtilmiştir.

4.5.4.1. X. Millî Eğitim Şûrası (23-26 Haziran 1981): Bu Şûra'da ele alınacak yeni eğitim sisteminin, ülkenin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaç ve gerçeklerine dayalı, millî eğitim politikası temeline oturtulması gerektiği söylenmiştir. Millî dayanakları güçlendiren, çağdaş görüşlere yer veren, devlet kalkınma plan ve hedefleriyle uyum sağlayan, eğitim ve öğretimde, mesleki tekniğe ağırlık veren okul-endüstri ilişkisini geniş şekilde kuran insanı çok iyi yetiştiren ve ona iş bulan, bilim ve teknolojiyi esas alan temele dayanması gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 1998: 127).

X. Millî Eğitim Şûrası'nın temel amacının; belirlenen etkenler ve faktörlerle, yapılan çalışmalar ve değerlendirmelerin ortaya çıkardığı öneri niteliğindeki hedefleri, kesin sonuca bağlamak, uygulama stratejisini ve araçlarını tespit etmek, Türk millî eğitimini yüceltecek yeni bir sistem bütünlüğünü yaratmak olacağı ifade edilmiştir. Şûra'nın gündem maddeleri; "Türk Millî Eğitim Sistemi", "Bu Sistemin Bütünlüğü İçinde Eğitim Programları", "Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar" ve "Öğretmen Yetiştirme" olarak belirlenmiştir.

Şûrada alınan önemli görüş ve kararlar şöyledir:

- Okul öncesi eğitimi ana sınıfının kırsal ve gecekondü yörelerinde, Türkçe eğitimine ağırlık verilecek şekilde öncelikle yaygınlaştırılması,
- Temel eğitime giriş yaşının 7'den 6'ya indirilmesi ve zorunlu eğitimin 5 yıldan temel eğitimin tümünü kapsayacak biçimde 8 yıla çıkarılması,
- Temel eğitimin amaçlarının Şûra kararları doğrultusunda yeniden saptanması,
- Temel eğitim uygulamasının kademeli olarak yaygınlaştırmaya başlanması, yaygınlaştırmada değişik ekonomik sosyal yapıya sahip olan yerleşim birimlerinin öncelikle ele alınması,
- Temel eğitimin yaygınlaştırılmasında yerel özelliklere göre yatılılık, araçla taşıma ve benzeri yöntemlerden yararlanılması,
- Temel eğitimin yaygınlaştırılmasında başta finansman olmak üzere tüm kaynakların en etkili bir biçimde harekete geçirilmesi,
- Temel eğitimin ülke düzeyine yaygınlaştırılmasında yararlanılmak üzere eğitim haritaları yapılması ve bu haritalarda temel eğitim bölgelerinin oluşturulması,
- Yetişkin ve mezunlar için yerel ihtiyaçlara cevap verebilecek yurt dışındaki Türk işçi çocuklarıyla özel eğitimi gerektiren çocukların eğitiminde kullanılacak farklı temel eğitim programları geliştirilmesi,

- Mevcut uygulanabilir temel eğitim programları ile geliştirilecek olanlara uygun tüm eğitim araç-gereçleri ile uygun binaların sağlanması,
- Fırsat eşitliğini sağlamada, okullar arası farklılıkları görmek ve gerekli tedbirleri almak amacıyla karşılaştırmalı sınavlar yapılması,
- Öğrenci akış kurallarının Şûra kararları doğrultusunda düzenlenmesi,
- Hâlen görev yapmakta olan temel eğitim kurumları öğretmenlerinden yükseköğrenim görmüş olanların imkânlar ölçüsünde bu eğitimden geçmelerinin sağlanması. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin alan öğretmenliğine geçişlerinin açık tutulması konusunda sürekli önlemlerin alınması,
- Ortaeğitimden yararlanma hakkı konusunda, temel eğitimi bitirerek orta eğitime girmeye hak kazanmış her birey ile yaygın eğitimden yararlanmak isteyen her bireyi kapsayacak biçimde yeniden düzenleme yapılması,
- Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 28. maddesinin Şûra kararı doğrultusunda düzenlenmesi,
- Öğretmen, yönetici ve uzmanların hizmet içi eğitimlerinin sağlanması (MEB, 1998: 128-131).

Şûra'da "Eğitim Örgütü" ile ilgili benimsenen kararlar ise şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Türk eğitim örgütünün, kendi alt sistemleri ve ilişkili olduğu çevre sistemleri ile bütünlük oluşturacak biçimde ele alınması,
- b) Eğitim hizmetinin ülke düzeyinde dengeli ve etkili olarak yayılmasını sağlayacak bir örgütlenmeye gidilmesi,
- c) Yetki ve sorumluluğun, merkez ile taşra yönetimi arasında dengeli olarak dağıtılması,
- ç) Örgütlenmenin, işlevsel yaklaşımımızla ele alınması,
- d) İlçe eğitim yönetiminin üstünde il eğitim yönetimi ve Millî Eğitim Bakanlığı yönetim düzeylerinin yer alması,
- e) İlçenin, eğitim hizmetinin yürütülmesinde ve eğitim yatırımlarının gerçekleştirilmesinde, etkin bir yönetim birimi hâline getirilmesi,
- f) Okulun, eğitim örgütünde temel yönetim düzeyi olarak ele alınması,

- g) Okulun etkinliğini artırmak, örgütlenmenin hedefi olması ve bu hedefe ulaşmak için her okulun en uygun (optimal) büyüklükte bulunması,
- ğ) Kırsal bölgelerde ya da nüfusu yetersiz olan yörelerde yerleşim yerlerinin bir temel eğitim bölgesi olacak biçimde örgütlenmesi (MEB, 1998: 131-132).

4.5.4.2. XI. Millî Eğitim Şûrası (8-11 Haziran 1982): XI. Millî Eğitim Şûrası'nın gündemi, "Millî Eğitim Hizmetinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanlarının Durum ve Sorunları" olarak belirlenmiştir. Bu ana gündem maddesi çerçevesinde; "Öğretmen eğitiminin gelişimi, Öğretmen eğitiminde hizmet öncesi sorunlar ve öneriler, Eğitim uzmanlarının eğitimi, Öğretmen ve uzmanların hizmet içi eğitimi, Öğretmen ve uzmanların sorunları, çözüm ve önerileri" konuları ele alınmıştır. Eğitim ve öğretim sisteminin başarıya ulaşmasının, temelde onu işletecek öğretmenlerin yetiştirilmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır. Türk millî eğitim sisteminde, öğretmen dışında eleman yetiştirilmesi gereken alanlar tespit edilmiş ve bu alanlara uzmanlık düzeyinde elemanlar yetiştirilmesi gerektiği düşünülerek, bunların eğitimi için model önerilmiştir (MEB, 1998: 133-134).

Şûra'da öğretmen yetiştirme sisteminin mevcut durumu ve genel sorunları şu şekilde belirtilmiştir:

- Eğitim sistemimizin her kademesinde yetersiz öğretmenlik belgesine sahip veya hiçbir belgesi olmayan kişiler öğretmen olarak çalıştırılmaktadır. Özellikle öğretmen yetiştiren kurumlarda bu tür kişilerin öğretmen olarak istihdam edilmesi, yetişecek öğretmenlerin niteliğini önemli bir biçimde etkilemektedir.
- Cumhuriyet'ten bu yana öğretmen yetiştirmede nitelik konusu üzerinde de durulmuş, ancak öğretmen açığını kapama endişesi, kalite konusunda amaca ulaşılmasını engellemiştir.
- Bugüne kadar öğretmen yetiştirmede, sayısal sorunlar ile nitelik sorunları ayrı ayrı ele alınmıştır. Genellikle sayısal eksikliği gidermek için nitelikten fedakârlık yapılmıştır. Herkesçe bilinen hızlandırılmış eğitim bunun bir örneğidir. Nitelik sorunlarını bir yana iten bu çabalar da, öğretmen arz talep dengelerine dayalı olarak yürütülmediğinden, sayısal sorunlara da çözüm getirememiştir.
- Hepsinden önemlisi öğretmenleri, Cumhuriyet'ten bu yana temel karakterini oluşturan yürekleri yurda hizmet ideali ile Atatürkçü çizgide yetiştirmek için ge-

rekli politika, sistem ve uygulama birliğinin yeniden oluşturulması gerekmektedir (MEB, 1998: 134-136).

Şûra'da öğretmen eğitiminin genel amaçları maddeler halinde şu şekilde belirtilmiştir:

Öğretmen yetiştiren bir kurumu bitiren öğretmen adayı;

1- Eğitim ve öğretim çalışmalarının, esasta, Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Atatürk ilkelerini yaşatacak ve yüceltecek nesil yetiştirmeye yönelik olduğunu bilir.

2- Ülkemizin kalkınma sorunlarıyla eğitim arasındaki bağlantı konusunda bilinçlidir ve yetiştireceği kuşakların kalkınmada rol oynayacaklarını bilir.

3- Eğitim biliminin kavramsal yapısını, metodolojisini ve terminolojisini bilir.

4- Eğitim sorunlarını, inceleme ve araştırma yaparak çözer ve eğitimde gelişmeyi sağlar.

5- Çeşitli ders konularının okul programlarının tümünde oynayacağı rolü bilir.

6- Çalıştığı eğitim kademesindeki öğrencilerin gelişimini etkileyen fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik etkenlerin aynı zamanda bireyde yarattığı gelişim özelliklerini, ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçları karşılamada eğitimin görev ve sorumluluklarını kavrar.

7- Öğretim süreçleri hakkında bilgi sahibidir; esas görevinin öğrenciyi yargılamaktan çok, ona yetişmesinde yardım etmek olduğunu bilir.

8- Her öğrencinin yeteneklerini, bireysel farklılıkları dikkate alarak geliştirir.

9- Öğretim alanında sahip olduğu bilgiyi, öğrenci davranışlarını geliştirme doğrultusunda kullanma yeteneği kazanır.

10- Elde edebileceği araçlardan yararlanarak iletişim kurma becerisine sahiptir.

11- Bilim ve teknolojideki, mesleği ve alanı ile ilgili gelişmelerden yararlanma davranışı gösterir.

12- Öğretmenlik mesleğinin statüsünü, ahlak kurallarını başlıca sorunlarını ve mesleğinin getirdiği imkân ve fırsatları bilir.

Öğretmenlik mesleğinin genel standartları ise şu şekilde belirtilmiştir:

1- Öğretmenlik bir meslektir.

2- Öğretmenlik mesleği, özel bir mesleki yeterliği gerektirir.

- 3- Öğretmenlik mesleğinde yetişenler, eğitim-öğretim ve verildiğinde yönetim görevlerinden sorumludurlar.
- 4- Öğretmenler Türk millî eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak görevlerini yerine getirmek zorundadırlar (MEB, 1998: 138-139).

4.5.4.3. XII. Millî Eğitim Şûrası (18-22 Haziran 1988): Şûra'nın açılış konuşmasında, XII. Millî Eğitim Şûrası'nın çok çeşitli ihtiyaçlarla, zaruretlerle ve sebeplerle toplandığı bildirilmiştir. Türkiye'de, 1982'den 1988'e kadar geçen 6 yıllık dönemde büyük bir ekonomik ve sosyal yapı değişikliği meydana geldiği, özellikle Birinci ve İkinci Özal Hükümetleri döneminde birçok problemlere ve sıkıntılara rağmen, ekonomik ve sosyal bakımdan çok önemli adımların atılmış, atılmaların yapılmış ve ciddi uzun vadeli tedbirlerin alınmış olduğu, böylece o zamandan bu yana bazı ekonomik ve sosyal göstergeler değerlendirildiğinde, Türk iktisadi hayatının ve toplum yapısının gittikçe hızla değiştiği belirtilmiştir. Eğitim de, toplum sistemlerinin en önemlilerinden birisini, belki de en önemlisini teşkil ettiğinden, aradan geçen bu 6 yılın, Türkiye'de eğitim sisteminin birçok meseleleriyle birlikte tekrar gözden geçirilmesi gerektirdiğini vurgulanmıştır. Diğer taraftan, yıllardır Türk millî eğitiminde yapılan önemli hizmetlere rağmen, sistemden başlamak üzere ciddi bir reforma ihtiyaç olduğu, 21'inci yüzyılın eşliğinde Türk eğitim sisteminin mutlaka değiştirilmesi gerektiği açıklanmıştır.

Sadece ekonomik bakımdan altyapı yatırımlarını gerçekleştirmenin, sanayileşmeyi sağlamanın, ihracatı artırmanın, ekonomik başarılar göstermenin bir milletin kalkınmasını gerçekleştirmede yeterli sayılamayacağı, 21'inci yüzyılın başında dünyanın gelişmiş ülkeleri arasında iddialı olmak istiyorsak, önemli bir role sahip olmak istiyorsak, mutlaka millî eğitime daha fazla önem vermenin gerekli olduğu ve gençlerin en iyi şekilde yetiştirilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir (MEB, 1998: 203-205).

Şûra, şu gündem maddelerini görüşmek üzere toplanmıştır:

- 1- Türk Eğitim Sistemi.
 - a) İlköğretim (Temel Eğitim)
 - b) Genel ve Mesleki ve Teknik Orta Öğretim
 - c) Yükseköğretime Geçiş
 - d) Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi (Ölçme ve Değerlendirme)

- 2- Yükseköğretim
- 3- Öğretmen Yetiştirme
- 4- Eğitimde Yeni Teknolojiler
- 5- Türkçe ve Yabancı Dil Eğitim ve Öğretimi
 - a) Türkçe Eğitim ve Öğretim
 - b) Yabancı Dil Eğitim ve Öğretimi
- 6- Eğitim Finansmanı
 - a) Türk Eğitiminin Finansman Kaynakları
 - b) Eğitim Yatırımları
- 7- Öğretim Programları (Müfredat Programları)

Şûra'da, bütün eğitim kademeleri ile ilgili görüş ve kararlar alınmıştır. İlköğretim kademesi ile ilgili alınan önemli görüş ve kararlar şu şekilde belirtilmiştir:

İlköğretim

- İlköğretimin temel amacının öğrencilerin; temel seviyede hayat, vatandaşlık, matematik ve fen bilgilerini almaları, ahlaki değerleri benimsemeleri ve yaşamaları, içinde yaşadığı toplumun kültürünü tanımaları ve tarih fikrini geliştirebilmeleri, demokratik davranış kazanmaları, çeşitli yeteneklerini deneyerek, üst eğitim kademelerinden birini veya bir mesleği seçebilme olgunluğunu kazanmaları, şahsiyetli olmaları, çevreye ve topluma uyum sağlamaları için gerekli eğitim öğretim imkânlarını veren eğitim kurumları olarak düzenlenmesi.
- Hâlen liselerin bünyesinde bulunan ortaokulların tamamen ilköğretim bünyesine alınması.
- İlköğretime başlama yaşınının 72 ay olarak belirlenmesi; ancak, velisinin isteği ile "okul olgunluğu"na gelen çocukların da okula kaydının yapılması ve bunun yaş bakımından alt sınırınının 66 ay olarak tespit edilmesi.
- 8 yıllık mecburi öğretime geçişin, bir program ve sistem bütünlüğü içinde uygulanması, VI. Plan dönemi sonuna kadar tedricen yaygınlaştırılması.
- Mevcut ortaokulların, ilköğretimle bütünleştirilmesi.
- Gezici tarım işçileri ve göçer ailelerin mecburi öğrenim çağındaki çocuklarının eğitim problemlerini çözmek üzere gezici okulların kurulması, bu konunun önem kazandığı bölgelerde bir an önce pilot uygulamaya geçilmesi.

- Ortaokullar ile ilköğretim okullarının son iki yılında her öğrenci için ayrı bir değerlendirme dosyası tutulması.
- İlköğretimde (8 yıllık) ortaöğretim kurumlarına geçişin, ilke olarak imtihansız sağlanması; ancak, talep çokluğu dolayısıyla, ilgili ortaöğretim programlarına geçişte sıralama imtihanı yapılabilmesi; talebin boyutlarına göre bu imtihanların okullarca veya merkezce uygulanması.
- Aileye, temel çocuk terbiyesi ve sosyalleşme ile ilgili görevlerini hatırlatacak tedbirlerin geliştirilmesi.
- Öğretmenin ve okulun aile ile ilişkisinin sıklaştırılması, okul ve aile uyumunun sağlanmasına itina gösterilmesi.
- 8 yıllık ilköğretimin ortak ve aynı bir öğretim programına kavuşturulması; mevcut ilkokul, ortaokul farklılığının ortadan kaldırılması.
- Sınıf öğretmenliği ve ders öğretmenliği sistemlerinin, her yaş grubunun ihtiyaçlarına ve geliştirilen eğitim teknolojisine göre ayrı ayrı değerlendirilmesi.
- Okullarda, yöreye ve talebe göre seçmeli programların bulundurulması.
- Okulların, yaygın eğitimle örgün eğitimi bağdaştıracak, çevredeki çeşitli eğitim kurumlarının imkânlarını kullanabilecek esnekliğe ve yetkilere sahip kılınması.
- Merkezi yerlerden başlanarak diplomaların sekizinci yılın sonunda verilmesi uygulamasına geçilmesi; beşinci yılın sonunda verilen diplomaların kaldırılması.
- Öğretim programları hazırlığı ve eğitim teknolojisi seçiminde kullanılmak üzere, her kademe ve yöre için “öğrenme güçlükleri araştırmaları”nın yapılması.
- Okullarda tabiat koleksiyonları, müzeler, sergiler, seralar ve hayvan yetiştirme yerlerinin kurulması; öğrencilerin gözlem, araştırma ve uygulama yapmalarının teşvik edilmesi; çevrede mevcut müzelerin ve benzeri yerlerin gezdirilmesi.
- Öğrenci velilerinin, çocuklarının durumu ve yönelmesi yararlı olacak meslek ve bilgi alanları konusunda aydınlatılması.
- Yatılı ilköğretim bölge okullarından mezun olan kız öğrencilerin, meslek kazandırıcı okullara imtihansız alınmaları; kız öğrencilerin okula devamlarının özendirilmesi.
- Dergi ve diğer kaynakların, standartlara uygun olmak şartı ile müfettişlerin gözetiminde, okul müdürü ve öğretmenler tarafından seçilmesi ilkesinin benimsenmesi (MEB, 1998: 205-207).

XI. Millî Eğitim Şûrası'nda olduğu gibi bu Şûra'da da öğretmen yetiştirme ve öğretmenlerin yaşadığı sorunlara ilişkin alınacak önlemler ile ilgili önemli kararlar ele alınmış ve şu şekilde belirtilmiştir:

- Öğretmen yetiştirme ve hizmet içi eğitimde öğretmenlere uygulanan “genel kültür” programının, 21. yüzyıl nesillerinin üstün vasıflı yetiştirilmesi hedefine uygun olarak yeni bir yaklaşımla ele alınması ve;
 - a) Toplum tanıma ve yöneltme bilimleri derslerinin artırılması (sosyoloji, felsefe, din ve ahlak bilimleri, liderlik, sosyal tarih),
 - b) Kalkınma şuurunun yeni nesillere kazandırılması için Türkiye'nin kalkınma hedefleri, sınıfta işlenen konularla, Türkiye'nin ihtiyaçlarının nerede ve niçin kullanıldığı konusunda irtibat kurulması; öğrencilere çeşitli mesleklerle ilgili bilgiler verilmesi,
 - c) Demokratik kişilik kazandırma, bunun için de çözüm üretme teknikleri konusunda öğretmenlere uygulanan genel kültür programının takviye edilmesi,
- Öğretmenlerin hizmet öncesiyle hizmet içi eğitiminde esas olan alan bilgisi, öğretmenlik bilgisi, genel kültür yanına bir de “Millî Kültür” unsurunun eklenmesi,
- Eğitim yüksekokullarında sınıf öğretmenliği yanında temel eğitimin ikinci devresine veya ortaokullara Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik gibi branş öğretmeni yetiştiren bölümlerin açılması ve bu bölümlere öğretmen lisesi mezunlarının belli kontenjan ve puan avantajı sağlanmış ÖYS puanı ile alınmaları,
- Eğitim programlarının değişen ve gelişen şartlara göre ele alınması; mevcut programlardaki ders çeşidi ve haftalık ders saatlerinin azaltılması,
- Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları eğitim programlarının, bilim ve teknolojiye gelişmelere ve toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak sürekli bir gelişme sürecine tabi tutulması,
- Bölgeler ve iller arası öğretmen dağılımındaki dengesizliğin giderilmesi, üniversite bazında daha kabiliyetli öğrencilerin mesleğe teşviki ve yönlendirilebilmesi için öğretmenlik mesleğine toplumda verilen önem ve değer yeniden canlandırılması ve çalışma şartları ile maaşlarının mesleğin haysiyetine uygun seviyeye getirilmesi,

- Öğretmen Personel Kanunu'nun çıkartılması,
- Öğretmen istihdamında “sözleşme usulü”nün denenmesi, yararlı olacağı gözle-
nir ise uygulamaya konulması (MEB, 1998: 218-223).

Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılmasıyla ilgili alınan kararlar şu şekilde be-
lirtilmiştir:

- Televizyonun mümkün olan ölçüde bütün kanallarıyla eğitimde kullanılması.
- Yeni teknolojilerin eğitim sisteminde uygulanmasında, bilimsel yaklaşımın esas alınması; Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı koordinatörlüğünde üniversi-
telerden ve diğer ilgili kurumlardan oluşturulacak bir sürekli çalışma grubu vasi-
tasıyla, eğitim teknolojisinin dünyadaki yenilikleri, bunların uygulama şekli ve
sonuçları, yurdumuzdaki eğitim teknolojisi uygulamaları ve sonuçlarının sürekli
izlenmesi, alınan sonuçların yeni uygulamalara ışık tutmasının sağlanması.
- Yeni teknolojilerin, uygulamaya konulmasında üretim, donatım ve bunları kul-
lanacak bilgili, becerikli insan gücü gibi gerekli altyapı faktörlerinin yeterli dü-
zeyde dikkate alınmasına özen gösterilmesi.
- Yeni teknolojilerin uygulanmasında programlarla ortamlar arasında organik iliş-
kinin kurulması.
- Yeni teknolojilerin ve eğitim araçlarının üretiminde, seçiminde ve kullanılma-
sında davranış bilimleri verilerinin ve çağdaş program geliştirme ilkelerinin esas
alınması.
- Yeni teknolojilerin gerektirdiği nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde ve kul-
lanılmasında özendirici önlemlerin alınması.
- Yeni teknolojilerin kullanılmasında yurt içi imkânlar değerlendirilerek yerli üre-
time öncelik verilmesi; zorunlu durumlarda ithal yoluna gidilmesi.
- Yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılmasında (bina, telekomünikasyon
sistem, ulaşım, iletişim, haberleşme, basın-yayın organları gibi) mevcut potansi-
yelin optimum düzeyde kullanılmasına öncelik verilmesi; bu kaynakların yeter-
sizliği durumunda yeni kaynaklar bulma cihetine gidilmesi.
- Yeni teknolojilerin uygulanmasında örgün eğitim, yaygın eğitim ve kendiliğın-
den eğitimin bütünlük içinde ele alması.

- Yeni teknolojilerin uygulanmasında büyük yatırım ve işletme masrafları gerekeceğinden, bu konuda önceliklerin belirlenmesi.
- Yeni teknolojilerin kullanılmasında; eğitimde maliyeti düşürme, verimi artırma, hizmeti yaygınlaştırma ve kaliteyi yükseltmenin esas alınması.
- Eğitimde yeni tekniklerin; bina, donatım ve öğretmen darboğazını açacak şekilde, çok ortamlı yeni eğitim sistemleri geliştirmeye ve böylece yaşanan her mekândan eğitim ortamı olarak yararlanmaya fırsat sağlayacak şekilde kullanılması ve böylece örgün mekân kuramının mali baskısının azaltılması; bu konuda yeterli birikime sahip yükseköğretim kuruluşları arasında iş birliği sağlayarak yeni ekstern programların geliştirilmesi ve (okul öncesi, temel eğitim, özel eğitim, ortaöğretim gibi) eğitimin diğer kademelerinde de TV, radyo, basılı malzeme, yüz yüze eğitim gibi) çok ortamdan yararlanan açık öğretim uygulamalarının başlatılması.
- Öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim teknolojisinin zorunlu olarak okutulması ve bu dersleri okutacak öğretim elemanlarının yetiştirilmesi.
- Bütün eğitim kurumlarında, yeni teknolojilerin uygulanmasından sorumlu birimlerin oluşturulması.
- Yeni teknolojilerin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için XI. Şûra'da bu konuda uzman yetiştirilmesi ile ilgili alınan kararların uygulama alanına konulmasının sağlanması.
- Bilgisayarlı eğitime geçebilmek için, millî menfaatleri ön planda tutarak zarurî altyapıyı oluşturmaya yönelik çalışmalara başlanması.
- Bilgisayarlı eğitimde, yabancı kültür unsurlarının nüfuzunu önlemek maksadıyla gerekli eğitim yazılımlarının, Türkçe ve millî eğitimimizin temel amaç ve ilkelere uygun olarak hazırlanması.
- Bilgisayar destekli eğitim konusunda uygun stratejileri belirlemek; yapılan geliştirme, öğretmen eğitimi ve donanım çalışmaları ile PTT'nin paket anahtarlamalı data şebekesinden ve video-teks sisteminden yararlanabilme imkânlarını, değişik (pilot ve benzeri) uygulamaları koordine etme; bu teknolojilerdeki gelişmeleri izleme; araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak üzere özel bütçeli bir enstitünün kurulması.

- Ders araçlarının, taşrada il eğitim araçları merkez başkanlıklarında bulunan atölyelerde veya gezici teknik elemanlarca devamlı olarak çalışır durumda tutulması.
- Görme ve işitme yoluyla eğitim araçlarından olan teyp, slayt, film, film şeridi, levha, flaş kart, figürün ve harita gibi araçların çağdaş nitelikte ve yeterli miktarda üretilmesi.
- Her türlü ders kitaplarının, yeni teknolojiler kullanılarak daha kaliteli kâğıtlara basmak suretiyle cazip, güzel ve daha eğitici, öğretici nitelikte üretilmesi.
- Okullardaki mevcut laboratuvarlara işlerlik kazandırılması (MEB, 1998: 215-217).

Şûra'da Türkçe ve yabancı dil eğitim ve öğretimi ile ilgili de önemli kararlar alınmış, alınan bu kararlar şu şekilde belirtilmiştir.

A) Türkçe Eğitim ve Öğretimi

- Türkçe programlarında yer alan deyim ve terimlerin okullarda okutulması ile çeşitli merkezi sınavlarda (ÖSYM ve ÖDYM) soruları arasındaki fark (zamir-adıl, cümle-tümce, kelime-sözcük vb.) başarıyı etkileyen sebepler arasında sayılabileceğinden, bu konuda ilgili kuruluşlarla temasa geçilerek bir terminoloji birliğinin sağlanması.
- Bir kısım derslerin öğretimini yabancı dille yapan okulların hazırlık sınıfları Türkçe dersi programları ile ders kitaplarının hazırlanması.
- Lise Türk Dili ve Edebiyatı dersi programının hazırlanması; bu programda, yakın dönemin edebî metinlerinden, Doğu ve Batı klasiklerinden örneklere de yer verilmesi ve bu programa diksiyon çalışmaları ile ilgili esasların konulması.
- Kompozisyon dersinin, ayrı bir ders hüviyetine kavuşturulması.
- Türkçe dersinin sınıf geçmede ağırlıklı olması.
- Türk Dili öğretiminin yeterince yararlı olabilmesi için dil bilgisi derslerinin ayrı saatlerde okutulması.
- Öğrencilere okuma sevgi ve alışkanlığının kazandırılması; bunun için, ilkokuldan başlayarak, sınıf seviyesine göre Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca tespit edilmiş, edebî değer taşıyan, yılda en az beş kitabın okutulması.

- ÖSYM sınavları için Türkçenin ağırlığının artırılması ve Türkçe için bir baraj sisteminin getirilmesi; bu konudaki soruların hazırlanması sırasında Bakanlık temsilcilerinin ve üniversitelerimizdeki Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden öğretim üyelerinin bulundurulması.
- Fen Liseleri gibi Edebiyat ve Sosyal Bilimler Liselerinin de muhakkak düşünülmesi ve gerçekleştirilmesi.
- Millî eğitimin genel hedeflerinden ilkinin, çocuğun ana dilini kullanma başarısını, duyma, düşünme, hayal etme ve ilişki kurma başarısıyla bütünleştirilmesi, doğru telaffuz ile dilin doğru kullanılmasının ve çocuğun sosyalleşmesinin sağlanması.

B) Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi

- Yabancı dil öğretiminde verimliliği artırmak üzere yapılan çalışmalara; aralıksız, tutarlı ve insan gücü bakımından yeterli bir şekilde devam edilmesi.
- Yabancı dil eğitiminde; fırsat eşitliğini zedelemekten mevcut sınırlı imkânların istekli ve yetenekli öğrencilere götürülmesi için, genel ortaokullar ile genel ve mesleki liselerde, 1988-1989 öğretim yılından itibaren “Basamaklı Kur Sistemi”ne geçilmesi.
- Almanca öğretiminde olduğu gibi, İngilizce ve Fransızca öğretimi ile ilgili çalışmalara katılmak üzere, İngiliz ve Fransız Hükümetlerinden uzun süreli bin uzman sağlanması.
- Basamaklı Kur Sistemi uygulamasını yapan okullarla dili öğretilen ülkelerdeki benzeri okulların kardeş okullar olması sağlanarak hem yabancı dil öğretiminin gelişmesine hem de memleketimizin yabancılara tanıtılmasına yardımcı olunması.
- Basamaklı Kur Sistemi dışında kalan okulların yabancı dil dersi programlarının yeni gelişmeler doğrultusunda gözden geçirilmesi; ikinci ve takviyeli yabancı dil öğretimi için çerçeve programlarının hazırlanması.
- Yabancı dil öğretimi için çağdaş öğretim yöntemleri içerisinde kullanılmaları zaman ve maddi kayıplara sebep olduğu kesinleşen laboratuvarlar kurulması yerine, yeterli miktarda portatif kasetçalar, video ve monitörlerin yabancı dil öğretiminin kullanımına sunulması.

- Yabancı dil öğretmeni yetiştiren kurumlarda Türkçe dersleri üzerinde hassasiyetle durulması; özellikle Türkçenin yapısının öğretilmesi.
- Yabancı dil imtihanlarının öğrencilerin başta iletişim güçlerini ölçmeye imkân verecek şekilde yeniden düzenlenmesi.
- Türkiye’de yabancı dil seviyesini ölçen resmî bir kurumun tesis edilmesi.
- Yabancı dil öğretimini teşvik etmek ve geliştirmek maksadıyla; memleketimizle diğer ülkeler ve milletlerarası kuruluşlar arasında öğretmen, öğrenci, program, ders aracı vb. konularda millî seviyede veya okullar seviyesinde kısa ve uzun süreli mübadele sistemlerinin geliştirilmesi (MEB, 1998: 223-226).

Öğretim programları ile ilgili kararlar da alınmış, bu kararlar şu şekilde belirtilmiştir:

- Eğitim sistemimizin bütünlüğü içinde öğretim programlarının; Atatürk inkılap ve ilkeleri, Anayasa ile birlikte Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri, kalkınma planları doğrultusunda, kişinin ve toplumun her alandaki ihtiyaçlarına uygun, çağdaş, üretime yönelik, bilgi ve beceri kazandırıcı, çağın ve geleceğin bilgisi, teknoloji ve haberleşme toplumuna uyabilen, millî kalkınma için gerekli insan gücünün yetiştirilmesini dikkate alabilecek nitelikte olması; öğrenciye, hür ve demokratik düşünceyi, sevgiyi, hoşgörüyü kazandırması; onun, teoriyi uygulamaya dönüştürebilmesi yeteneğinin geliştirilmesine yönelik usul ve tekniklere uygun şekilde hazırlanması.
- Öğretim programlarının; muhteva bakımından genç nesillere millî kimlik kazandırılmasında, millî birlik ve bütünlüğümüzün sürekli ve sağlam temeller üzerine oturtulmasında, kendi geçmişlerini, manevi ve millî kültür değerlerini öğrenmede yardımcı olacak şekilde ve devamlı olarak ilmî bir yöntemle geliştirilmesi.
- Her kademe ve türdeki okulların bütün faaliyetlerini ve çocuğun öğrenimini ve bütün hayatını etkileyen eğitim programları, belli bir eğitim kademesine has olarak öğretilen disiplinlerden oluşan öğretim programları ile her dersin amaçlarını, fonksiyonlarını, ünitelerini ve uygulama ilkelerini kapsayan ders programlarının birbirinin içinde helezon biçimde ele alınması.
- Programların geliştirilmesinde; eğitimin, “millî kültür değerlerinin korunması” ve “yenilikçilik” olarak ifade edilen iki önemli fonksiyonunun birbirine tercihi-

nin ve önceliğinin söz konusu olmaması; bu iki fonksiyonun dengelenmesine dikkat edilmesi.

- 21. yüzyıla girerken milletimizin bütün fertlerinin; bir taraftan kendi meselelerine ve kültürüne, diğer taraftan dış dünya ile ilgili münasebetlere vakıf, milletlerarası menfaat ilişkilerinin idrakinde, ülkesinin menfaatlerini savunabilen, ülkesini tanıtabilen ve kapasitesi ile saygı toplayan insanlar olarak yetiştirilmesi; öğretim programlarının hazırlanmasında bu mecburiyetlerin de göz önünde bulundurulması.
- Öğretim programlarının düzenlenmesinde; vazgeçilmez zorunluluk olarak görülen millîlik özelliğinin yanında, sevgi esasına dayanan demokratik davranış geliştirme, hür düşünce ve hoşgörü unsurlarına da yer ve önem verilmesi.
- Her kademedeki öğretim programlarında bütünlüğe dikkat edilmesi; ders programlarının birbiriyle çelişmesinin önlenmesi; o öğretim kademesinden beklenen fayda ve sonucun gözetilmesi; öğrencinin sadece bilgi sahibi olması yerine, bilgilerini kullanan ve davranış hâline getiren kişiler olarak yetiştirilmesi.
- Öğretim ve ders programlarının hazırlanmasında; öğretim kademelerinin özelliği, çocuğun yaş grubu ve derse ayrılan sürenin hesaba katılması; çocuğun ilgi, yetenek ve kapasitesinin göz önünde bulundurulması.
- İlköğretim programlarının bir bütün olarak ele alınması.
- Mecburi olan ilköğretimde, temel vatandaşlık bilgisi ve davranışlarını kazandıracak şekilde programların düzenlenmesi.
- Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ve diğer kanunlarda eğitim ve öğretimle ilgili temel kavramların anlaşılmasında ve kazandırılmasında sübjektifliğe meydan vermemek için bir "Temel Kavramlar Öğretmen Rehberi"nin hazırlanması.
- Bütün öğretim kademeleri itibariyle, değişen ve gelişen ilim ve teknolojiye paralel şekilde öğretim programlarının ve ders kitaplarının devamlı değerlendirilmesi ve geliştirilmesi.
- İnsanımızın düşünce ve manevi yapısının teşekkülünde önemli yeri olan Tarih, Coğrafya, Türkçe ve Edebiyat, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerin muhtevasının tayininde, kültürel açıdan hedef alınan insan tipinin yetiştirilmesinin göz önünde bulundurulması; bu derslerin, bilgi ezberletici değil, düşündürücü,

araştırmacı ve davranış kazandırıcı olması; program muhtevalarının belirlenmesinde, özellikle ilkokullarda merkezden çevreye ilkesinin dikkate alınması.

- Türkçe eğitim ve öğretiminde programlardaki ve uygulamadaki yetersizliklerin giderilmesi; Türk çocuklarının Türkçeyi doğru, güzel konuşur ve yazar hâle getirilmesi; gerekli durumlarda bu derse ait haftalık saatlerin artırılması.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin programlarının yeniden gözden geçirilmesi; Anayasa'nın öngördüğü çerçevede içinde din eğitimi ve öğretimine ağırlık verilmesi.
- Rehberlik faaliyetlerinin; öğrencilerin kendilerini tanımalarına, sosyal ilişkilerinde olumlu bilgileri kazanmalarına ve öğrendikleri bilgileri davranış hâline getirmelerine imkân verecek şekilde yapılması.
- Kırsal kesim ve göçer ailelerin eğitimi için özel olarak örgün ve yaygın eğitim programlarının hazırlanması.
- 66-72 ay grubu için "oyunla eğitim" in daha da geliştirilmesi; mevcut program uygulamadan kaldırılarak ayrı bir programının hazırlanması.
- 8 yıllık mecburi öğretimin son yıllarında, bütün öğrencilerin haftada ortalama belli gün sayısı kadar ortak ders göreceği, ayrıca altı çeşit de seçmeli programın (ihtiyaca göre artırılabilir) kullanılacağı program uygulamalarına imkân verilmesi; seçmeli programların; genel kültür, yaygın eğitimle çıraklık, kırsal alan için yaygın eğitimle çiftçilik, örgün eğitimle zanaat dalları, din eğitimi ile ilgili dersler, ağırlıklı yabancı dil derslerinin olması.
- İlköğretimde öğrencilere, çevrelerini koruma, geliştirme, insan ve çevre sağlığı şuuru yeterince verilmek üzere; önemli çevre meselelerinin programlar içinde uygulamaya dönük ve köklü davranış kazandıracak şekilde işlenmesi (MEB, 1998: 229-232).

Şûra'nın sonunda temenni kararları da yer almış ve şu şekilde belirtilmiştir:

- Üniversitelerde, yabancı dil ve Türkçe derslerinin kaldırılması, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi derslerinin korunması.
- En verimli yatırımın insana yapılan yatırım olduğu göz önüne alınırsa, öğretmenlere harcanacak her türlü bütçe imkânlarının yatırım harcaması olarak telakki edilmesinin benimsenmesi ve bu konuda hiçbir fedakârlıktan kaçınılması.

- Öğretmenin mesleki itibarının manevi yönden de ele alınması.
- İlk ve ortaokul ile lise ve dengi okulların Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının, Bakanlıkça seçilecek şahıslara veya oluşturulacak komisyonlara yazdırılması; bu dersler için öğretmen kılavuz kitaplarının da hazırlattırılması.
- Edebî metinlerin, ders kitaplarında parçalar hâlinde kalmaması; bunların alındığı eserlerin, Bakanlıkça temin edilerek okullara gönderilmesi.
- Ders kitapları dışında Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerine, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Kültür Bakanlığı yayımlarının ücretsiz olarak gönderilmesi imkânlarının araştırılması.
- Okul kitaplarının kültür eserleri ile takviye edilmesi ve işler hâle getirilmesi.
- Üniversitelerimizin her sınıfında okutulmakta olan Türk Dili derslerinin, bugünkü ortaöğretim sistemindeki aksaklık ve yetersizlikten kaynaklandığı göz önünde bulundurularak bu durumun, geçici bir program uygulaması şeklinde düşünülmesi.
- Ortaöğretimde yazılı ve sözlü yoklamalara ağırlık verilerek test usulünün en düşük seviyeye getirilmesi.
- Yurt dışında bulunan ve yurda kesin dönüş yapan Türk çocuklarının, Türkçe ve millî kültürle beslenmesi için ayrıca gerekli tedbirlerin alınması.
- Yabancı dil öğretmeni yetiştiren kurumların eğitim ve öğretim programlarının, “Basamaklı Kur Sistemi”nin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmesi.
- Radyo ve televizyonda yapılan yabancı dil öğretimi ile ilgili mevcut programların değerlendirilmesi; bu konuda anketler uygulanması; TV’de, Türkçe veya yabancı dilde alt yazılı yabancı filmler gösterilmesi için gerekli girişimlerde bulunması.
- Uluslararası kurum ve kuruluşlarla ülkelerden proje bazında kaynak sağlanması uygulamalarının geliştirilerek devam ettirilmesi hususları, XII. Millî Eğitim Şûrası’nın yapmış olduğu komisyon ve genel kurul çalışmalarında, istişare ve temenni mahiyetinde olmak üzere kararlaştırılmıştır (MEB, 1998: 233-235).

4.5.4.4. XIII. Millî Eğitim Şûrası (15-19 Ocak 1990): Dönemin Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol, Şûra’yı açış konuşmasında, çağımızda en katı devlet anlayışlarının

bile, bilim, teknik ve enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler karşısında çözüldüğünü, bütün yönleriyle eğitimin, özellikle örgün eğitimin bıraktığı boşluğu doldurmak açısından yaygın eğitimin öneminin daha da arttığını bildirmiştir. Akyol, ister örgün, ister yaygın eğitimde olsun, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri ve ilkelerine uygun; millî, çağdaş, laik ve demokratik insan yetiştirme ve millet olma amaç ve ideallerinin gerçekleştirilebilmesi ve geliştirilebilmesi için, eğitimin genel ve temel politikasının tek elden yürütülmesinin kaçınılmaz ve ihmale gelmez bir millî politika olduğunu vurgulamıştır. Eğer çağı yakalamak ve gerisinde kalmamak isteniyorsa, bir taraftan çocuklara ve gençlere verilen eğitimin seviyesini ve kalitesini yükseltmek, diğer taraftan örgün eğitim sisteminin dışına çıkmış bulunan gençlere ve yetişkin nüfusa sunulan ve onların çağın gereklerine uymalarını sağlayacak yaygın eğitim imkânlarının geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (MEB, 1998: 237-240).

4.5.4.5. XIV. Millî Eğitim Şûrası (27-29 Eylül 1993): Şûra'nın açılış konuşmasında, bilim ve teknolojiye hızlı ve önemli gelişmelerin ve değişmelerin yaşandığı, bu gelişme ve değişmelere paralel olarak, bilgi ve teknoloji toplumu olma yolunda ülkeler arası başlatılan amansız yarışın, giderek artan bir hızla sürdürüldüğü, bu durumun, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal sistemlerinde olduğu kadar eğitim sistemlerini de etkilemeye devam ettiği, bu sebeple millî eğitimi, millî eğitimin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, 21. yüzyılın çağdaş eğitimine uygun olan toplumun ihtiyaçları ve çağın teknolojik gelişmeleri doğrultusunda düzenlemenin, sosyal ve ekonomik, kültürel, siyasal alanlarda millî birlik ve beraberliği pekiştirecek şekilde uygulamanın zorunlu olduğundan söz edilmiştir.

Eğitimin; devletin bekası, yüce milletin mutluluğu ve geleceği bakımından sadece eğitimcilere bırakılmayacak kadar önemli ve büyük sorumluluk gerektiren bir iş olduğu vurgulanmış, bu sorumluluğun ve eğitim yükünün yetişmiş her insan, aile, toplum, kamu kurum ve kuruluşları tarafından sistem bütünlüğü içerisinde ahenkli ve dengeli bir şekilde paylaşılması zorunluluğu bulunduğu bildirilmiş, bunun gerçekleştirilmesi hâlinde toplumun sosyal gelişmesi ve ekonomik kalkınmasının da hızlanacağı, her yerde eğitim ilkesinin, daha etkili bir şekilde hayata geçirilmiş olacağı ifade edilmiştir. Eğitim hizmetlerinin okullarla sınırlı olmadığı, eğitimin okul dışında, aile, toplum, kurum ve

kuruluşlar tarafından da yapılması gerektiği bilincinin daha da geliştirileceği belirtilmiştir.

Yine açılış konuşmasında, eğitim ve öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde izlenecek ilke, politika ve hedefler şu şekilde belirtilmiştir:

- Eğitimin, Atatürk ilkeleri ışığında, millî, demokratik, çağdaş, laik, cumhuriyetçi ve evrensel nitelikleri geliştirilerek korunacaktır.
- Okul öncesi eğitim geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır. Zorunlu eğitimin en az 8 yıla çıkarılması çalışmalarına devam edilecektir.
- Ortaöğretimin kendi içinde ve yaygın eğitimle yatay ve dikey geçişlere imkân verecek düzenlemeler yapılacaktır. Mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilecektir.
- Öğretim programları ve ders kitapları, evrensel niteliklere, demokratik ve özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecektir.
- Bilgisayarlı eğitimin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
- Din eğitimine önem verilecek, bu hususta gereken tedbirler alınacaktır.
- Özel kesimin okul açması ve üniversite kurması teşvik edilecek, özendirilecek ve desteklenecektir.
- İnsanın, ailelerin ve toplumun mutluluğunun gerçekleştirilmesinde en büyük pay değerli öğretmenlere aittir. Bu sebeple öğretmenlerin yetiştirilmesi, özlük haklarının ve istihdam şartlarının iyileştirilmesi, özlük haklarının ve istihdam şartlarının iyileştirilmesi hususundaki çalışmalara devam edilecektir (MEB, 1998: 245-248).

Eğitim hizmetlerinin bu ilke, politika ve hedefler doğrultusunda yürütülmesinin, çocukların millî birliğe ve bütünlüğe, inançlara, kültüre, millî ve manevi değerlere bağlı iyi insan, iyi vatandaş, kişilikli ve bilinçli, çalışma hayatının gerektirdiği niteliklere sahip insanlar olarak yetiştirilmelerini ve onların zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini sağlamanın en önemli görevler arasında olduğu ifade edilmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar eğitim sisteminde çok önemli gelişmeler sağlandığı, pek çok sorunlara çözümler aranıp çareler bulunduğu ancak sorunların çözülmediğinden bahsedilmiştir. Bu bahisle millî eğitimin öncelikli sorunlarından olan eğitim yönetimi ve yöneticiliği ile okul öncesi eğitimi konuları XIV. Millî Eğitim

Şûrası gündemine alınmış ve benimsenen bazı görüşler ve alınan kararlar şu şekilde özetlenmiştir:

- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının teşkilat ve görevleri ile çalışma esasları özel bir kanunla düzenlenecektir.
- Millî Eğitim Akademisine işlerlik kazandırılacaktır (Yatırım, Eğitim, Öğretim Programları ve İşletme bakımlarından).
- Millî Eğitim Bakanlığının Merkez, Taşra ve Yurt dışı Teşkilatları yeniden gözden geçirilerek, fonksiyonel bir yapıya kavuşturulacak; bu teşkilatlarda çalışacak yönetici ve uzmanların nitelikleri unvanları, atanmaları ve yer değiştirmeleri ile ilgili mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
- Eğitim-insan gücü-istihdam ilişkisini göz önünde bulundurarak, iş hayatı ile okul programlarının birbirleriyle uyumlu olması sağlanacak, meslek standartları geliştirilecektir.
- Öğretmen yetiştirmede, Millî Eğitim Bakanlığı ile YÖK arasında sürekli bir iş birliği sağlamak amacıyla “Öğretmen Yetiştirme Koordinasyon Kurulu” oluşturulması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır (MEB, 1998: 249-253).

4.5.4.6. XV. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996): Şûra'nın açılış konuşmasında, bilim ve teknolojide yaşanan gelişmelerin dünyada bütün ülkelerin eğitim sistemlerini yeniden gözden geçirmelerini gerektirdiği bildirilmiştir. Çünkü toplumlar gelişmekte, yargılar ve beklentiler değişmekte, ihtiyaçlar çeşitlenmekte, yaşam temposu hızlanmaktadır. Eğitimin de toplumların en önemli vazgeçilmez kurumu olarak yeniden yapılandırılması, çağın gerekleri, birey ve toplumun ihtiyaçları oranında yenilenip geliştirilmesi gereken kurumların başında geldiği anlatılmıştır. Bilginin çok hızla üretilip yayıldığı günümüzde, eğitimin tamamlanmış olması anlayışının gerilerde kaldığı, bireylere yaşam boyu kendi alanlarıyla ilgili gelişmeleri aktaracak, örgün ve yaygın eğitim programları arasında geçiş ve tamamlama esaslarına dayalı, yılın her günü ve her saati hizmet verecek okul yapısının geliştirilmesi gerektiğinden söz edilmiştir.

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Turhan Tayan, hedeflerinin, 2000'li yılların eğitim politikasını oluşturmak ve yeni yüzyılın gereklerine uygun, çağdaş eğitim sistemini kurabilmek olduğunu belirtmiş, bu amaçla Bakanlık tarafından bir reform çalışması ya-

pıldığını, bunun hükümet programıyla Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alıp ulusal bir hedef hâline getirildiğini söylemiş, eğitim reformunun, eğitim sistemi, öğretmen ve yönetim olmak üzere üç ana boyutta ele alındığını anlatmıştır:

“Millî eğitim reformunun öğretmen boyutu, öğretmenlerimizin ekonomik ve sosyal yönden güçlendirilmesi, öğretmenlik mesleğinin özendirici hâle getirilmesi, öğretmen yetiştirme sisteminin yeniden düzenlenmesini öngörmektedir. Bu amaçla, Millî Eğitim Personel Taslağı hazırlanmıştır. Bu taslak öğretmenlerin niteliklerini, istihdam usul ve esaslarını, özlük haklarını, görev yetki ve sorumluluklarını yeniden düzenlemekte, öğretmenlikte öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olarak kariyer basamakları getirmektedir. Taslak, sözleşmeli öğretmen çalıştırılması imkânı getirirken, öğretmen atama yetkisinin yerel yönetimlere devredilmesini de öngörmektedir. Eğitim reformunun yönetim boyutu da hatırlanacağı gibi ilk olarak geniş biçimde 14. Millî Eğitim Şûramızda ele alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatının yeniden yapılanmasını içeren bu çalışma, yetki ve sorumlulukların olabildiğince merkezden taşraya devredilmesini, Bakanlığın merkez teşkilatının eğitim politikalarını, uygulama stratejilerini belirleyen, eşgüdümü sağlayan, araştırma, geliştirme, program yönetme faaliyetlerini yerine getirip, denetim yapan bir yapıya kavuşturulmasını hedeflemektedir. Böylelikle bürokrasi azalacak, pilot uygulamasına başlamış olduğumuz yönetim enformasyon sisteminin yaygınlaştırılmasıyla karar süreci hızlanacaktır. Bu çalışma Hükümet Programımızda yer alan devletin yeniden yapılandırılması çalışmalarına paralel olarak yürütülmüştür... Okulların yönetim ve finansmanına yerel yönetimlerin, meslek kuruluşlarının katılmaları ve desteklemeleri için gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Çok büyük yatırımlar gerektiren eğitimin finansmanı için yeni ve sürekli kaynaklar sağlanmalıdır. Ortaöğretim ve yükseköğretimde katkı payı uygulaması Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da öngörüldüğü gibi kurumsallaştırılmalı, ancak maddi durumu yeterli olmayan öğrenciler için burs ve kredi uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır...”

İlköğretimin ikinci kademesinden itibaren yönlendirmeye gidilmesi, en az 8 yıllık bir zorunlu eğitim ve öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmelerinin ve nitelikli ara insan gücü yaratılmasının ana hedefimiz olduğunu belirtmek istiyorum... Genel Öğretim ile mesleki teknik öğretimin amaçları ve öğrenci yetiştirme yöntemleri yeniden tanımlanarak, ülke şartlarının gerektirdiği insan gücünün yetiştirilmesi için eğitim yeni bir yapıya kavuşturulmalı, rekabet gücü olan insanı yetiştirip, eğitim istihdam dengesi sağlıklı temeller üzerinde kurulmalıdır.” (MEB, 1998: 254-260).

XV. Millî Eğitim Şûrası, millî eğitim sistemini 2000'li yılların toplumsal, bilimsel ve teknolojik gelişmelerine uygun olarak yapılandırmak, geleceğin teminatı çocuk ve gençler başta olmak üzere, tüm toplumu çağın gereklerine göre yetiştirmek amacıyla düzenlenmiş ve “2000'li Yıllarda Türk Millî Eğitim Sistemi” başlığı altında “İlköğretim ve Yönlendirme”, “Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma”, “Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi”, “Toplumun Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılanması” ve “Eğitim

Sisteminin Finansmanı” konuları ele alınıp tartışılmıştır. Şûra’da benimsenen görüşler ve alınan kararlardan bazıları şunlardır:

1. İlköğretim ve Yönlendirme

- İl ve bölge raporlarında önerilen temel eğitim kavramı yerine başta Anayasa ve diğer mevzuatta yer aldığı şekli ile “ilköğretim” kavramı kullanılmalıdır.
- Yakın bir gelecekte 5-6 yaş okul öncesi eğitim, ilköğretim bünyesine alınmalı, ilköğretim kesintisiz 8 yıllık zorunlu eğitim olarak uygulanmalı, 8 yıl sonunda tek tip diploma verilmeli, 9. sınıf liseye ya da mesleki eğitime yönlendirme yılı olmalı, böylece ilköğretimde zorunlu 2+8+1 sistemi oluşturulmalıdır. Çocukluğun tam yaşandığı, çocukların kendilerini, ailelerin de çocuklarını tanıdığı bu dönemde bulunanlar çirak yapılmamalıdır. Uzun vadede zorunlu eğitim 18 yaşını kapsayacak şekilde düzenlenmelidir.
- Yoğun göç alan illerde eğitim yatırımlarına öncelik verilerek derslik ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Küçük yerleşim birimlerindeki öğrencilerin 8 yıllık zorunlu ilköğretimden yararlanabilmeleri için taşınmalı, YİBO ve pansiyonlu okul sistemlerinden yararlanılmalıdır.
- İlköğretime radyo ve televizyonla eğitim desteği sağlanmalıdır.
- İlköğretimde derslikler standart hâle getirilmeli, okullardaki araç ve gereçler öğretim programlarındaki ünitelerin içeriğine uygun hâle getirilmelidir.
- 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmeden önce ilköğretimin amaçları ve ders programları bütünlük ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.
- Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alan hedefleri ilköğretim programlarında dengeli olarak yer almalıdır.
- Eğitim programlarının bilgi yükleme karakterli yapısı, yerini bilgiye ulaşma ve araştırma tekniklerinin kazanılmasına bırakmalıdır.
- Her öğretmenin aynı zamanda bir Türkçe öğretmeni olduğu da dikkate alınarak, eğitimin her alanında ve her düzeyinde Türkçenin, doğru ve eksiksiz olarak öğretilmesi ve kullanılması sağlanmalıdır.
- Ders saati sayıları ile haftalık ders programları çocukların buldukları gelişim basamaklarına uygun olarak düzenlenmelidir.

- Eğitimin içeriği, millî kültürün temel öğelerini ihtiva etmekle birlikte bilimsel ve teknolojik gelişimi de izleyebilecek yapıda olmalıdır.
- Eğitime ayrılmış olan TRT ve uydu kanallarından ilköğretimde yararlanma yoluna gidilmelidir.
- 7 ve 8. sınıflarda seçmeli derslere işlerlik kazandırılmalıdır.
- Eğitim-öğretim iş günü süresi artırılmalıdır.
- İlköğretim okullarının programlarında, meslekleri tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Teknoloji ve tasarım konuları da bunların arasında yer almalıdır.
- Öğrencilerin teknolojik gelişmenin ürünü olan bilgisayarlarla tanışmaları özendirmelidir.
- İlköğretim okullarında ilk ve ortaokul biçimindeki yapay uygulamadan vazgeçmeli, ilkokullarda 6, 7, 8 ve 9. sınıflar; bağımsız ortaokullarda ise 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıflar açılarak yumuşak bir geçiş sağlanmalıdır.
- Yeniden yapılanma VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörüldüğü şekilde hızlandırılmalı, il düzeyinde eğitim planlamaları yapılmalıdır.
- Eğitim ortamında; sorumluluk paylaşmak, takım çalışması, alan önderliği üstlenme, öz eleştiri, kurumun eleştirisi, adaylık-seçim-oylama ile görev bölüşümü ve takibi gibi demokratik davranışları pekiştirici yaklaşım ve uygulamalar özendirmelidir.
- Yaratıcılık ve ifade becerileri geliştirilmelidir.
- Eğitim-öğretim, öğretmen merkezli olmaktan çıkartılıp, öğrenci merkezli duruma dönüştürülmelidir.
- Ailenin ve okulun, çocuğu tanınması ve çocuğun kendi kendini tanınması için öncelikle öğretmen, yönetici, öğrenci ve velilerin eğitilmesi gerekmektedir.
- Bireyi tanıma ve yöneltmeye ilişkin rehberlik hizmetleri dördüncü sınıftan başlatılmakla birlikte, ilköğretimde gerçek yöneltme dokuzuncu sınıftan itibaren ele alınmalıdır.
- Yönlendirme çalışmalarısıyla öğrencilere, zaman ve enerjilerini, yetenek ve becerilerini, olumlu iş değerlendirmelerini geliştirecek bir disiplin kazandırılmalıdır.
- Okullarda verilen rehberlik hizmetlerine daha gerçekçi olarak yaklaşılmalı ve gereken önem verilmelidir.
- Öğretmenler, öğretmen üniversitelerinde yetiştirilmelidir.

- İlköğretim öğretmenleri (sınıf ve dal öğretmenleri) aynı tip kurumlarda bir arada yetiştirilmelidir.
- Öğretmenlik mesleği ekonomik ve sosyal yönden iyileştirilmelidir.
- Öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinin, eğitim programlarında birlik sağlanmalıdır. Programlar, ilköğretim programları göz önüne alınarak yeniden düzenlenmelidir.
- Öğretmenin önü açılmalı, bilgi, beceri yönünden yetişmesine imkân tanınmalı, yeterliliği periyodik olarak değerlendirilmelidir.
- Değişik eğitim ve öğretim etkinliklerini, alandaki yenilikleri ve öğretmenlerin uygulamadaki görüş ve düşüncelerini yansıtan yayınlar yapılmalı, birim ve bireylere ulaştırılmalıdır.
- “Öğretmenin vekili olmaz” ilkesinden hareketle, vekil öğretmen kadroları kaldırılmalıdır. Böylece, eğitim ve öğretimin asil öğretmenler tarafından verilmesi sağlanmalıdır.
- Öğretmenliğe geçişte, seçme ve yeterlilik sınavı yapılmalıdır (dil, fiziki bozukluk vb. etmenler de ölçüt olmalıdır). Öğretmenliğe hak kazananlar illerde boş bulunan öğretmen kadrosu için müracaat etmeli, o il tarafından görevlendirilme yapılmalı ve üç yıl mecburi hizmet getirilmelidir.
- Eğitim, politikadan arındırılmalıdır. Devletin eğitim politikası uzun vadeli olmalıdır. Öğretmenlik, günlük siyaset içine çekilmemeli, tayinler, nakiller atamalar belli bir düzen içinde ve bir sisteme göre yapılmalıdır.
- İlköğretim bir bütün olarak ele alınarak denetim ve değerlendirmeye devam edilmelidir.
- Denetimde rehberlik ön plana çıkarılmalı ve ilköğretimde, eğitim yılı başında rehberlik ve seviye tespiti, öğretim yılı sonunda ise başarı tespiti yapılmalıdır (MEB, 1998: 261-268).

Şûra'nın Eğitim Sisteminin Finansmanı başlığı altında alınan kararlardan bazıları şu şekildedir:

- Siyasal erk, makro kamu kaynaklarının tahsisinde eğitime öncelik vermelidir.
- Yatırım teklifleri gerçekçi ve yerel ihtiyaçlarla tutarlı programlara bağlanmalı ve bu programların uygulanmasında politik etkiler kaldırılmalıdır.

- Yatırımların tespitinde ve kaynakların kullanımında yerelleşme ve katılımcılık ilkesine geçilmelidir.
- Yerel yönetimlere yetki devri çerçevesinde, yerel birimlerin öğretmen dağılımı ve yatırımların planlanmasında söz sahibi olmaları sağlanmalıdır.
- Kaynakların yerinde kullanımını açısından, eğitimde yerel yapılanmaya geçilmeli, yönetici, öğretmen, öğrenci, veli, sendika ve meslek kuruluşlarının eğitim yönetimine katılımları sağlanmalıdır. Teşkilatın yeniden düzenlenmesi sırasında eğitim kuruluşları düzeyinde bütçe birimleri kurulmalıdır.
- Eğitim bina ve tesisleri teknolojik gelişmelere, bölgesel ve iklim koşullarına uygun olarak planlanmalı ve kaliteli bina ve eğitim tesisleri yapılmalıdır.
- Eğitim politikalarında süreklilik ilkesi hayata geçirilmeli, hükümetten hükümete veya kişiden kişiye değişen politikalarından vazgeçilmeli ve kaynak israfı önlenmelidir.
- Kamu eğitim bütçesinin, konsolide bütçe içindeki payı en az %20, GSMH içindeki payı en az %8 düzeyine yükseltilmelidir.
- Özel öğretim kurumlarının teşvik edilmesine yeni bir anlayışla yaklaşılmalıdır.
- Kaynakların etkin kullanımı ve kamu eğitim bütçesinin artırılmasına karşın, kaynakların eğitim gereksinimini karşılayamaması durumunda ailelerin eğitim giderlerine katılımı (zorunlu eğitimin dışında) gündeme getirilmeli ve maliyetlere katılım payı; ailelerin gelir düzeyi, eğitim kademeleri, okul türleri ve bilim alanlarına göre farklı olmalıdır. Yükseköğretimde, ortaöğretimden daha yüksek bir pay alınmalıdır. Eğitim maliyetlerine katılımın düzenlenmesiyle eş zamanlı olarak, tüm eğitim kademelerinde fırsat eşitliğini sağlayıcı düzeyde etkin bir burs ve kredi sistemi oluşturulmalı, parasız yatılılık sistemi yaygınlaştırılmalıdır.
- Kamuoyu, eğitimin finansal darboğazları konusunda duyarlı hâle getirilmeli, yardımsever kişi ve kuruluşların, gerçek ve tüzel kişilerin ve gönüllü kuruluşların yaptığı bağışlar eğitim sektörüne yönlendirilmelidir.
- Eğitimde yönlendirme, program geliştirme ve eğitim teknolojisi alanındaki yeni gelişmeler sürekli olarak izlenmeli ve eğitim sistemimize kazandırılmalıdır.
- Dünya Bankası ve Avrupa İskân Fonu kaynaklarından özel sektörün eğitim yatırımı amaçlı kredi kullanımında Millî Eğitim Bakanlığı yol gösterici olmalıdır.

- Öğretmen görev tanımı yeniden yapılarak, okul türlerine göre norm (standart) kadrolar belirlenmeli ve öğretmen dağılımındaki dengesizlikler giderilmelidir.
- Eğitim ve öğretimi yabancı dille yapan okullarda okutulan yabancı dil ders kitaplarının ilgili ülkelerden ithal edilmesi yerine, yerli müelliflerce üretilmesi teşvik edilmelidir.
- Ders kitaplarının, yeniden kullanılmasına olanak sağlayıcı bir sistem geliştirilmelidir.
- Eğitim giderleri vergiden düşürülmelidir (MEB, 1998: 287-294).

4.5.4.7. XVI. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 1999): XVI. Millî Eğitim Şûrası; “Mesleki ve Teknik Eğitimin, Orta Öğretim Sistemi Bütünlüğü İçinde Ağırlıklı Olarak Yeniden Yapılandırılması”, “Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi ve İstihdam”, “Mesleki ve Teknik Eğitim Alanına Öğretmen ve Yönetici Yetiştirme”, “Mesleki ve Teknik Eğitimde Sınavsız Yükseköğretime Geçiş” ve “Mesleki ve Teknik Eğitimde Finansman” başlıklı gündem maddelerini görüşmek üzere toplanmıştır. Mesleki ve teknik eğitimin İlköğretim eğitim kademesiyle ilişkilendirilen ilgili kararları, şu şekilde özetlenmiştir:

- İlköğretimin amaçlarına ulaşabilmesi ve ortaöğretim sistemiyle gerekli bütünlüğün sağlanabilmesi için, teknoloji eğitimi programlarının yaşama aktarılacak bunların etkin biçimde uygulanması büyük önem taşımaktadır. Bu programlar ilköğretim sürecinde olabildiğince ağırlığı artırılarak sürdürülmeli ve alt sınıflardan başlamalıdır. Son yıllarda ise öğrencilerin gerek toplum yaşamına gerekse daha ileri eğitim aşamalarına bilinçli yönelimlerini sağlamaya ilişkin olmalıdır. Bu bağlamda, yürütülecek programlarda ortak amaç, bir alanın gerektirdiği mesleki eğitimi vermek değil; aksine tüm meslek alanlarında geçerli olan teknoloji ve genel kültür öğelerini bir bütünlük içinde tanıtarak, bireyleri teknolojiyi bilen, tanıyan, uygulayan ve geliştiren insanlar olarak uyumlu ve tekin duruma getirmek olmalıdır.
- İlköğretimin bütün sınıflarında meslek alanlarını tanıtıcı etkinliklere yer verilmelidir.

- Seçmeli derslerin, öğrencileri ilgi ve yeteneklerini geliştirici, ana meslek alanlarını ve eğitim olanaklarını, mesleki-teknik öğretim programlarını tanıtıcı, özendirici bir biçimde düzenlenmesi sağlanmalıdır.
- İlköğretimin bütün sınıflarında yaz dönemlerinde öğrencilerin kültür, beceri kazanmalarına ve yönelmelerine dönük kurslar açılmalıdır.
- Eğitici kol etkinlikleri, eğitim programlarıyla bir bütünlük içerisinde okul içinde ve dışında bireyin gelişimini demokrasi kültürünü de geliştirici bir yaklaşımı esas alan düzenlemeleri kapsamaktadır.
- Öğrencinin ilgi ve yeteneklerinin geliştirilmesi, ancak uygun ortamlarda mümkündür. Bunun için eğitim ortamlarının bina, alan ve kullanım yönünden zenginleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Sekizinci sınıflarda meslekleri tanıma ve yöneltmeye ağırlık verilmeli, öğrenciye en uygun olduğu düşünülen alan konusunda; öğrencinin kişisel dosyasındaki bilgiler, öğretmen değerlendirmesi, başarı notları dikkate alınarak, oluşturulacak tavsiye kararı ilköğretim dönemi sonunda öğrenci ve velisine bildirilmelidir.
- Özellikle kız öğrencilerin mesleki-teknik eğitim programlarına katılmalarını sağlamak amacıyla özendirici tedbirler alınmalıdır. Ders kitapları ve diğer ders araç-gereçlerinde cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmamalıdır.
- Değişik sektörlerde özellikle üstün nitelikli insan gücü ihtiyaçlarının karşılanmasında kadın iş gücünün eğitiminin geliştirilmesi ve kadın iş gücünün istihdamının artırılması yönünde gerekli özendirici önlemler alınmalıdır.
- Ders kitabı ve öğretim materyallerinde çağdaş, sorumlulukları paylaşan aile kavramı ön plana çıkarılmalıdır.
- Yöresel ihtiyaçlara göre kadınlara yönelik hizmet ve üretim alanları belirlenmeli, bu konuda eğitim verilmesi sağlanmalıdır.
- İlköğretim sonrası eğitimde okullaşmayı artırmak amacıyla kız öğrencilere burs ve iş vererek mesleki eğitim programlarına yönlendirme sağlanmalıdır. Öğrenci velilerine bazı özel teşvikler getirilmelidir.
- Yöresel ürünlerin pazarlamasında yerel yönetimlerce mekân ayrılarak, kadınların mesleki ve teknik eğitime ve üretime özendirilmesi sağlanmalıdır.
- Tüm bakanlıklarda verilen yaygın eğitimle kadınlarımızın mesleğe yönlendirilmesinde, koordinasyon MEB tarafından yapılmalıdır.

- İlköğretim, genel ortaöğretim ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında öğrencilere hem meslek alanlarını ve meslekleri tanıtıcı hem de öğrencilerin kendi ilgi ve yeteneklerini tanımlarına imkân verecek meslek seçimlerine yardımcı olacak bir mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmalıdır. Bu kapsamda mesleki ve teknik eğitim öğretmenliğinin önemi velilere ve halka gereği gibi tanıtılmalı ve cazip hâle getirilmelidir.
- 4306 sayılı Yasa çerçevesinde, ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere başlatılan eğitime katkı payı uygulaması, 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren, ortaöğretimi yaygınlaştırmak ve geliştirmek amacıyla kullanılmak üzere, 31 Aralık 2005 yılına kadar uzatılmalı ve her yıl enflasyon oranında artırılmalıdır (TTKB, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/surular/dosya/12>).

4.5.5. Kalkınma Planlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

4.5.5.1. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989): V. Beş Yıllık Planı'nın temel amaçları; hür, medeni ve güvenli bir ortamda Türk milletinin refahının artırılması, verimlilik ve ihracat artışını teşvik eden, mevcut birikimi değerlendiren ve geliştiren, tarımsal gelişme potansiyelini ve millî savunma gereklerini gözeterek bir yapı içinde sınai üretimin payının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, genç işsizliğinin azaltılması, gelir dağılımının düşük gelirli gruplar lehine değiştirilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması ve ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesidir. Plan'da, eğitim ve öğretimin hayata dönük olmasının, kalkınmanın gerektirdiği insan gücünün yetiştirilmesinin ve eğitim sisteminin her kademesinde niteliğin yükseltilmesinin esas alınacağı belirtilmiştir. Kültür ve sanatın, millî değerlerin korunmasında ve geliştirilmesinde ve dolayısıyla millî bütünlük ve dayanışmanın pekiştirilmesinde temel unsur olduğu da ifade edilmiştir (DPT, 1985: 1-2).

En değerli millî varlık ve kalkınmanın sürükleyici faktörlerinden en önemlisi görülen beşeri kaynağın eğitim yoluyla en geniş ölçüde değerlendirilerek kalkınmanın hizmetine verilmesi esas tutulmuştur. Plan'da eğitimin temeli; "eğitilenlerin gerekli mesleki ve teknik bilgilerin yanında, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı iyi vatandaşlar olarak yetiştirilmeleri, Türkiye'nin yüce menfaatlerinin şuurunda olan ve bunları müda-

faa eden nesillerin aynı zamanda millî, manevi ve ahlaki değerler ile donatılmaları” şeklinde yer almıştır. Gençlik kesiminin eğitim, beslenme, sağlık, barınma ve istihdamının bir politikalar bütünü olarak ele alınmasına ve gençlerde teşebbüs kabiliyeti, yapıcılık, hoşgörülü olma, çalışmayı sevme, birlikte çalışma ve sorumluluk yüklenme gibi karakter vasıflarının geliştirilmesine dikkat edileceği söylenmiştir.

Plan’da geçmiş plan dönemlerinde eğitim sektöründe kullanılan kaynaklar oranında sayı ve nitelik gelişmesi sağlanamadığı vurgulanmıştır (DPT, 1985: 187). Bu doğrultuda Kalkınma Planı’nda eğitimle ilgili genel ilkeler ve bu ilkeler doğrultusunda uygulanması düşünülen politikalar şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1985: 139-147):

- Her kademede eğitimin niteliğinin yükseltilmesi ve uyum kabiliyetinin artırılması için, eğitim programları muhteva ve yöntemler bakımından gözden geçirilecektir. Eğitim sisteminin her kademesinde, insan gücünün teknolojik, ekonomik ve sosyal değişmelere uyum sağlayacak temel bilgi ve kültürü kazanacak şekilde yetiştirilmesi esas alınacaktır.
- Bütün eğitim kademelerinde niteliğin yükseltilmesi esastır.
- Eğitim-öğretim kurumlarının her seviyesinde öğrencilere kazandırılacak bilgi ve becerilerin hayata dönük olması sağlanacaktır.
- Örgün eğitim sisteminin belli kademesinde daha ileri gitmeyerek hayata atılacak olan gençlere, örgün eğitim imkânlarından da faydalanılarak düzenlenecek yaygın eğitim programları yoluyla meslek kazandırma uygulaması başlatılacaktır.
- Örgün eğitimin her kademesinde yabancı dil eğitimine seçmeli ve kademeli olarak ağırlık kazandırılacak ve bunun için gerekli olan programların hazırlanması ve öğretmen ihtiyacının karşılanması için gereken tedbirler alınacaktır.
- Eğitimin temel taşı olan öğretmenlerin işbaşında yetiştirilmesine dönük programlara ağırlık verilecek ve eğitim programları günün şartlarına uygun hale getirilecek, öğretmenlerin eğitimi için TV’den faydalanılacaktır.
- Eğitim beşikten mezara kadar sürekli bir süreç olarak kabul edilecektir.
- Yaygın ve örgün eğitim kurumları arasında geçiş ve denklik durumları gözden geçirilerek bir esasa bağlanacaktır.
- Çocukların yetişmesinde en etkili araç olan aile terbiye sistemi, ailenin çocuğun eğitimi üzerindeki sorumlulukları hakkında şuurlandırılması ve bilgilendirilmesi

yolu ile daha müessir hale getirilecektir. Bu açıdan, ailenin eğitilmesi toplumun ve eğitim sisteminin en önemli görevidir.

- Eğitimde fiziki altyapının çevre okullarındaki öğrenciler tarafından ortaklaşa kullanılması sağlanacaktır.
- Bütünüyle radyo ve televizyon hizmetlerinin kalitesi yükseltilecek, eğitime ve millî kültür değerlerinin paylaşılmasına dönük program süreleri artırılacak ve daha etkili olacakları zaman dilimlerinde yayımlanacaklardır.
- İlköğretim; anasınıfını, ilkokulu ve ortaokulu kapsayan eğitim kademesidir. Öğrenciyi tanıma, yöneltme, üst öğrenime ve mesleğe hazırlama, diğer eğitim basamaklarıyla ve çevreyle bütünleşme ilköğretimin temel özellikleridir. İlkokullarda okulsuzluk sorunu çözümlenmiş olduğundan, hedef ikili eğitimin oranını azaltmak olacaktır.
- Ortaokullarda mesleğe yöneltme ve çevre şartlarına göre geçerli beceriler kazandırma uygulamasına başlanacaktır.
- Özel okullar teşvik edilecektir. Eğitim hizmetlerinin maliyetine katılma uygulamasına başlanacaktır.

Plan sonunda okullaşma oranıyla ilgili ulaşılmaması düşünülen sayısal hedeflerin; ilkokullarda %100, ortaokullarda %55, mesleki teknik ortaokullarda %20, meslek liselelerinde %20, genel liselerde %13.8, yükseköğretimde ise %12 olacağı öngörülmüştür (DPT, 1985: 206).

Plan'ın "Millî Kültür" başlığı altında, "Türkçenin zenginliği ve yapısının korunması, aşırı zorlamalara gidilmeksizin kendi tabii seyri içinde gelişmesi yolunda ilmî çalışmaların sürdürüleceği" vurgulanmıştır. Millî kültüre ait olan eski Türkçe ve diğer dillerde yazılmış eserlerin bugün konuşulan Türkçeye yeni harflerle kazandırılmasına çalışılacağı ve Türk kültürü ile Batı kültürünün temel eserlerini aydınlara ve özellikle gençlere tanıtılması için tedbirler alınacağı da ifade edilmiştir (DPT, 1985: 147-148).

4.5.5.2. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994): Türk milletinin refah seviyesini açık toplum ve rekabete açık ekonomi ilke ve esasları doğrultusunda, hür ve güvenli bir ortamda yükseltmek Altıncı Beş Yıllık Planı'nın temel amacını oluşturmuştur. Hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek,

işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmak, Plan'ın başlıca hedefleri arasında yer almıştır (DPT, 1990: 1).

Plan'a göre, son yıllarda eğitime sağlanan kaynakların artırılması ve çeşitlendirilmesine yönelik çabalara rağmen, bazı yörelerde nitelik ve nicelik bakımından istenilen seviyeye ulaşılamaması ve eğitim yönetiminin etkinleştirilmesindeki yetersizlikler, eğitim teknolojileri ve programlarının günün ihtiyaçları doğrultusunda yenilenmesindeki gecikmeler, imkân ve fırsat eşitliği yanında, eğitimin temel sorunu olan kaliteyi olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun yanında genel, mesleki-teknik ve yaygın eğitimde fiziki altyapı ve insan gücü kaynaklarının rasyonel kullanımındaki yetersizlikler devam etmiştir. Yükseköğretimde, altyapı yetersizlikleri ve yönetim sorunlarına ilaveten öğretim üyeliğinin cazibesi artırılamamıştır (DPT, 1990: 342).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, eğitimin her kademesinde kaliteyi yükseltmek, imkân ve fırsat eşitliğini artırmak ve eğitimin finansman kaynaklarını çeşitlendirmek temel amaç olarak belirlenmiştir (DPT, 1990: 343). Bu amaç doğrultusunda Plan dönemi süresince uygulanacak eğitim politikasının esasları ve alınacak tedbirler şu şekilde özetlenebilir (DPT, 1990: 291-362):

- Atatürk ilke ve inkılaplarının benimsetilmesi, iyi vatandaş yetiştirilmesi, Türkiye'nin yüce menfaatlerinin bilincinde olan ve bunları savunan nesillerin kazanılmasının eğitimin temeli olması esastır.
- Eğitimin fiziki altyapısının şehirleşme hızının yüksek olduğu yerleşim birimlerine öncelik verilerek ihtiyaçlarla daha tutarlı hale getirilmesi sağlanacaktır. Plan döneminde sınıf mevcutlarının özel okullarda azami 30 resmî okullarda da azami 40 olması esas alınacaktır.
- Nüfusun dağınık olduğu yörelerde, merkezi durumda olan yerleşim birimlerinde; ilköğretim bölge okullarının kapasite kullanımı açısından fonksiyonel hale getirilmeleri esas alınacak, yenilerinin kurulmasında da bu esasa uyulacaktır.
- Her kademedede eğitimin kalitesinin yükseltilmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve müfredat programlarının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın ve teknolojik ilerlemenin gerekleri doğrultusunda geliştirilmesi esas amaçtır. Bunun için örgün ve yaygın eğitimde, TV, görsel-işitsel araçlar ve bilgisayar destekli eğitim gibi modern eğitim teknolojilerinin kullanılmasına öncelik veri-

lecektir. Müfredat programlarının bilimsel araştırmalara dayalı olarak, günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlanmasına özen gösterilecektir.

- Bilgisayar destekli eğitim, gerekli yazılımların ve nitelikli elemanların sağlanması suretiyle yaygınlaştırılacaktır.
- Eğitim sistemi, meslek kazandırıcı yaygın eğitim, ara insan gücü ve yüksek nitelikli insan gücü yetiştiren eğitim olmak üzere üç boyutlu bir yapıda ele alınarak kalkınmanın temel araçlarından birisi olarak etkinleştirilecektir.
- Her eğitim kademesi için, illerde eğitim birimlerinin sorun belirleme ve çözüm arama becerilerini geliştirmek amacı esas alınacaktır.
- Eğitim sisteminin bütününe kapsayan bir eğitim insan gücü planlaması sistemi kurulacak ve öğretmenlerin eğitim ihtiyaçları standart biçimde saptanarak bunlara uygun hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programları uygulanacaktır.
- Öğrenci başarısının artırılmasında ve öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, mesleki yönlendirilmelerinde önemli bir yeri olan rehberlik faaliyetlerinin etkinleştirilerek yaygınlaştırılmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
- Yaygın ve meslek kazandırıcı eğitimin görsel-işitsel araçlarla geniş kitlelere hitap eder hale getirilmesinde ve etkinleştirilmesinde radyo ve TV'den yararlanılması belli esaslara bağlanacaktır. Ayrıca, yeni bir TV kanalı eğitim faaliyetlerine tahsis edilecektir.
- Yaygın eğitim, uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesi, bilim ve teknolojideki yenilikler, haberleşme imkânlarının artması, “bilgi toplumu” çağına girme eğilimleri, mesleklerin yapısındaki hızlı değişmeler, işgücü piyasasının ani isteklerinin ortaya çıkması gibi sebeplerle Plan döneminde daha fazla önem kazacaktır.
- Özel kesimin okul açması ile vakıfların özel üniversite kurmaları teşvik edilecek, eğitim metot ve teknolojilerinin geliştirilmesinde ve eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması desteklenecektir.
- Eğitim ve öğretim çeşitli kademelerinde uygulanan parasız yatılılık ve burs verme sistemi ıslah edilerek öncelikle üstün yetenekli, fakat maddi imkânları sınırlı öğrencilere yöneltilmesi amaçlanacaktır.

- İnsanın beden ve ruh gelişimini sağlayıcı etkilere sahip olan beden eğitimi ve müzik gibi faaliyetler yaygınlaştırılarak her yaştaki kişilerin aktif olarak katılmalarını temin edecek imkânlar çoğaltılacaktır.
- Okuma alışkanlığını geliştirici programlara önem verilecektir.
- Çağ nüfusunun tamamına yakını okullaştırılmış olan ilkokullarda niteliğin yükseltilmesi çalışmalarına devam edilecektir. Ortaokullarda %57.1 olan okullaşma oranının, 1993-1994 öğretim yılında %80'e çıkarılması hedeflenmiştir. Plan döneminde ortaöğretimde okullaşma oranının %45.2 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Genel ortaöğretimde okullaşma oranı %24, mesleki teknik eğitimde ise %21.2 olacaktır. Plan dönemi sonunda yükseköğretimdeki okullaşma oranı açık öğretim dâhil olmak üzere %15 olarak hedeflenmiştir.

Plan'ın "Kültür" başlığı altında Türkçenin zorlamalara gidilmeden zenginliğinin artırılmasına, yapısının korunmasına ve kendi tabii seyri içinde gelişmesinin desteklenmesine devam edileceği vurgulanmıştır. Okuma zevk ve alışkanlığının yaygınlaştırılması için araştırma ve çalışmalar yapılacağı; çocuk kitaplarının yazılması ve yayımlanması için, yazarlar ve yayınevlerinin teşvik edileceği; çizgi film ve çizgi romanların yapımı ve üretiminde çocukların terbiye ve gelişimindeki rolünün dikkate alınarak destekleneceği de belirtilen diğer hususlardandır (DPT, 1990: 322).

4.5.5.3. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000): Yeni teknolojiler, özellikle enformasyon ve haberleşme teknolojilerindeki hızlı gelişme, ekonomik ve sosyal yaşamdaki değişimin nesnel tabanını oluşturmuş, dünyada, üretim sistemlerindeki ve bunun dayandığı teknoloji tabanındaki köklü değişimlerle bilgi toplumuna geçiş süreci başlamıştır. Yeni dönemin belirleyicisi olan bilim ve teknolojiden tam olarak yararlanabilmek için, kurumsal yapıda ve her seviyedeki organizasyon yapılarında önemli değişikliklerin yapılması kaçınılmaz olmuştur. AT ile tam üyelik hedefi doğrultusunda gümrük birliği sürecine giren Türkiye, küreselleşmenin avantajlarından en üst düzeyde yararlanabilme fırsatını yakalamıştır. Bu fırsattan yararlanabilmek için Yedinci Kalkınma Planı döneminde eğitim ve haberleşme altyapısı ile işgücü piyasası başta olmak üzere ekonomik ve sosyal altyapıda, devletin ekonomideki rolü ve organizasyon yapısında köklü değişikliklerin yapılması zorunluluk arz etmiştir. Bu kapsamda eğitim, bilim ve

teknoloji, sanayileşme, ticaret, rekabet ve işgücü piyasalarıyla ilgili politikaların yeni-
den düzenlenmesi önem taşımıştır. Dünyadaki bu eğilimler, Türkiye'nin sosyal alandaki
gelişmesini bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde daha da güçlendirmesinin önemini orta-
ya koymuştur. Bu bağlamda teknolojik gelişme sürecinde işgücünün niteliğinin yüksel-
tilmesi uluslararası rekabet açısından da özel bir öneme sahip olmuştur. İşte Yedinci
Beş Yıllık Kalkınma Planı, dünyadaki hızlı yapısal değişimler ve bunların ortaya çıkar-
dığı rekabet ve uluslararası bağımlılık sürecinde Türkiye'nin çağı yakalamak için köklü
yapısal değişim ve toplumsal dönüşümlere zorlandığı bir ortamda hazırlanmıştır (DPT,
1996: 1-4). Plan'da iyi eğitilmiş genç nüfusun 2000'li yıllarda Türkiye'nin en büyük
avantajı olacağı, bu nedenle millî değerleri özümseyebilen ve evrensel değerlere açık,
bilgi üretimine katkıda bulunabilen ve bilgiyi yaratıcı biçimde kullanabilen insan gücü-
nün yetiştirilmesinin hedefleneceği belirtilmiştir (DPT, 1996: 20).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na girerken eğitimle ilgili mevcut durum ve sorunlar özet olarak şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1996: 12-26):

- Ülke nüfusunun eğitim düzeyinde yetersizlikleri devam etmektedir. Okuma-yazma oranı erkeklerde %88.8, kadınlarda %72 olmak üzere toplam %80.5 seviyesinde kalmıştır. Özellikle kadın nüfusta okuma-yazma oranı çok düşük olup, kadınların %28'i okuryazar değildir. Öğrenim durumları itibarıyla; altı ve daha yukarı yaştaki nüfusun %46.1'i ilkökul, %7.6'sı ortaokul, %7.8'i lise ve dengi okul ve %3'ü de yükseköğretim mezunudur.
- Çağ nüfusu itibarıyla ilkökullarda okullaşma oranı %100 olmuş, ortaokullarda %65.6 düzeyinde kalmıştır. 8 yıllık zorunlu temel eğitime geçilememesi ortaokullardaki okullaşma oranının düşük kalmasına sebep olmuştur. Okullaşma oranları lise ve dengi okullarda %53, yükseköğretimde ise %26.7 olarak gerçekleşmiştir. Ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitimin payı %42, yükseköğretimde açık öğretimin payı %53 seviyesindedir. Bu durum gerek ortaöğretimde, gerekse yükseköğretimde sağlıksız gelişmenin işareti olarak görülmektedir.
- Eğitimde sağlanan sayısal gelişmelere rağmen, nüfus artışı ve iç göçler nedeniyle başta büyük kentlerde olmak üzere ikili ve kalabalık sınıflarda öğretim yanında tüm kademelerde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği gelişmeleri sınırlandırmaktadır.

- Avrupa Birliği ülkelerinde zorunlu temel eğitim süresi 9-12 yıl arasındadır. Ülkemizde de zorunlu temel eğitim süresinin artırılması yönünde çabalar olmasına rağmen, bu eğitimin 8 yıla çıkarılması sağlanamamıştır.
- Öğretim programlarının bilimsel esaslara göre geliştirilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Öğretmen ve öğretim üyesi sayısındaki yetersizlikler ve dağılımdaki dengesizlikler, imkân ve fırsat eşitliği yanında eğitimin kalitesini de olumsuz şekilde etkilemektedir.
- Ders geçme ve kredi sistemi uygulamasında aksaklıklar görülmekte ve bu sistemin yeniden değerlendirilmesi önem arz etmektedir.
- Özel sektörün eğitim sürecine katılımı ve katkısı sınırlı kalmıştır. Toplam öğrenci sayısının %1.5'i özel öğretim kurumlarına devam etmektedir. Mevcut özel öğretim kurumları da kapasitelerinin ancak %50'sini kullanabilmektedirler. Anayasa'ya göre vakıflar dışındaki kişi ve kuruluşların yükseköğretim kurumu açamaması, özel öğretim kurumlarına verilen teşvik ve desteklerin yetersiz oluşu, özel öğretim kurumlarının gelişmesini sınırlandırmaktadır.
- Kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının mesleki ve teknik eğitim alanına yeterince yönelemeyişleri önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Bu durum kamunun eğitim maliyetini artırmakta ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.
- Mesleki-teknik örgün ve yaygın eğitimin ekonominin insan gücü ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarında amaçlanan düzeye ulaşılammıştır. Özellikle yaygın eğitimde yetersiz kalınmıştır.
- Eğitim ve öğretimde ilköğretimin ikinci kademesinden başlamak üzere etkin bir yönlendirme sisteminin kurulamayışı, ortaöğretimden mezun olan her öğrencinin yükseköğretime devam etme arzusunu doğurmakta ve üniversite önünde yığılmalara neden olmaktadır. Üniversitelerdeki kapasite yetersizliği de buna eklenince yığılmalar her geçen yıl daha da artmaktadır. Üniversiteye girme ümidiyle bir kaç yılını özel dersanelerde harcayan öğrenci üniversiteye de giremediği takdirde herhangi bir mesleğe sahip olmadan hayata atılmaktadır. Bu durum kaynak ve zaman israfına sebep olmaktadır.
- Eğitim sisteminin yapılanmasından ve işleyişinden kaynaklanan sorunların çözümlü önemini korumaktadır. Herkese eğitim ve öğretim imkânı sunulabilecek

ortamı yaratıcı, her eğitim kademesinde ve özellikle yükseköğrenime girişteki yığılmaları önleyici, fırsat eşitliğini olumsuz şekilde etkileyen sistem dışı özel kurslara duyulan gereksinimi ortadan kaldıracı, zorunlu eğitim dışında her kademede hizmetten yararlananların maddi güçleri ölçüğünde eğitimin finansmanına katılımını sağlayıcı ve her eğitim kademesinde özel öğretim kurumlarının artırılmasına yönelik yeni düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

- Eğitim sisteminin yapılanmasından ve işleyişinden kaynaklanan sorunlar önemini korumaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının merkeziyetçi yapısı, alt birimler ve taşra teşkilatlarının hareket imkânlarının sınırlı olmasına ve karar alma sürecinin yavaş işlemesine yol açmaktadır.
- Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. Özellikle bilgisayar destekli eğitimde yazılım programlarının yeterli ölçüde geliştirilememesi, ihtiyaç duyulan formatör öğretmenlerin yetersiz olması veya yetiştirilen öğretmenlerin bilgisayar laboratuvarı olmayan okullara tayin edilmesi, teknolojiye hızlı değişimler sonucu mevcut bilgisayarların kısa sürede demode hale gelmesi ve ayrılan kaynakların sınırlılığı bu eğitimden beklenen faydanın gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilemektedir.
- Sanayileşme, şehirleşme ve dışa açılmanın etkisiyle yaşanmakta olan sosyal değişim süreci hız kazanmıştır. Bu değişim sürecinde, tüm unsurlarıyla kültür zenginliğimizin korunması ve geliştirilmesi, bunu sağlayacak ortamın yaratılması ve gerekli çalışmaların yapılması büyük önem taşımaktadır.
- Ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinin artmasıyla birlikte boş zamanların değerlendirilmesi kalkınmış ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de giderek önem kazanmakta, toplumsal ve bireysel bir ihtiyaç haline gelmektedir. Boş zamanların değerlendirilmesine ilişkin olarak organizasyon, mevzuat düzenleme, yönlendirme, fiziki imkân ve rehber insan gücü konularındaki yetersizlikler varlığını korumakta, bu alanlarda düzenleme ihtiyacı önem arz etmektedir.

Plan döneminde eğitimle ilgili belirlenen amaçlar, ilkeler ve uygulanması düşünülen politikalar ile yapılması öngörülen hukuki ve kurumsal düzenlemeler özetle şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 1996: 26-33):

- Eğitimde amaç; demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde, özgür ve öz güveni olan bilgi çağı insanını yetiştirmektir.
- Eğitim geciktirilmeden verilmesi gereken ve faydaları uzun dönemde görülebilen bir hizmettir. Kişilerin ilgi, yetenek ve özelliklerine uygun alanlarda eğitim ve istihdamlarının sağlanması esastır.
- Eğitim bu Plan döneminde en öncelikli sektör olacaktır. İyi eğitilmiş genç nüfus 21'inci yüzyılda gerek ülkemizin rekabet gücünün artmasında gerekse AB'ye entegrasyon bakımından Türkiye'nin en büyük avantajı olacaktır. Bu çerçevede; laik, çoğulcu demokrasiyi özümsemiş, ulusal kültürü geliştirici, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, dış dünyaya, evrensel değerlere ve yeni düşüncelere açık, kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek insan gücünün yetiştirilmesini sağlayacak bir eğitim politikası izlenecektir.
- Örgün ve yaygın eğitim sisteminin nitelik ve niceliğinin geliştirilerek ekonomik büyüme ve sosyal gelişmenin en önemli unsurlarından olan insan gücünün yetiştirilmesi temel ilkedir.
- İnsan gücünün yetiştirilmesi ve verimliliğinin yükseltilmesi amacıyla eğitime ayrılan kaynakların artırılması, özel sektör kaynaklarından da yararlanılması ve bu kaynakların akılcı bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.
- İnsan gücünün eğitim düzeyinin uluslararası alanda rekabet gücünü artıracak şekilde geliştirilmesi esas olacaktır.
- Eğitim programları, öğretim yöntemi ve teknikleri ile eğitim araç ve gereçleri kalkınma amaçları ve teknolojik gelişme açısından ele alınarak evrensel ölçülerde, demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlenecektir. Eğitimin kalitesi yükseltilecek ve her kademedeki eğitim yaygınlaştırılarak fırsat eşitliği sağlanmasına çalışılacaktır.
- Yedinci Plan dönemi sonunda, okullaşma oranları okul öncesi eğitimde %16, 8 yıllık zorunlu temel eğitimde %100, ortaöğretimde %75 ve yükseköğretimde %19'u örgün öğretimde olmak üzere %31 olacaktır.

- Eğitimin tüm kademelerinde yabancı dille öğretim hususu yeniden düzenlenecektir. Bu konuda ağırlık, daha çok yabancı dille öğretim yerine, kişilere iyi bir yabancı dil öğretilmesini sağlayıcı ortamın hazırlanmasına verilecektir.
- Ders geçme ve kredi sistemi yeniden düzenlenecektir.
- Zorunlu temel eğitimin ikinci kademesinden başlamak üzere ortaöğretimde etkin bir ölçme, değerlendirme ve yönlendirme sistemi oluşturularak piyasanın talebine yönelik insan gücü yetiştirilmesi amacıyla mesleki ve teknik ortaöğretimin etkinliği artırılacaktır.
- Bu Plan döneminde okul öncesi eğitim tedricen yaygınlaştırılacak, AB ülkelerinde asgari norm olan 9 yıllık zorunlu eğitim, bu aşamada ülkemizin tüm bölgelerinde, eğitim birliği yasası çerçevesinde 8 yıllık zorunlu temel eğitim olarak uygulamaya geçilecek ve yükseköğretime girişte yığılmaları önlemek için ortaöğretimde yeni bir yapılanmaya gidilecektir.
- Uluslararası rekabet gücünün artırılmasında ileri teknolojinin kullanımı, geliştirilmesi ve üretilmesi birincil öneme sahiptir. Bu bağlamda, insan gücü potansiyelinin değerlendirilmesi ve niteliğinin artırılarak üretim sürecine katılımının sağlanması gerekmektedir. Eğitim sistemi bu amaca hizmet edebilecek dinamik bir yapıya kavuşturulacaktır. İhtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla orta ve yükseköğretim kademelerinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime önem verilecektir.
- Öğretmenlik mesleği cazip bir meslek haline getirilmeye çalışılacak, öğretmen yetiştirme düzeni lisans sonrası eğitim akademileriyle mesleki eğitimleri verilmek üzere yeniden yapılandırılacaktır. Öğretmen ve öğretim üyelerinin sayı ve nitelikleri artırılacak, başarılı ve üstün yetenekli öğrencilerin bu alana yönlendirilmesi sağlanacaktır. Öğretim üyesi ihtiyacının giderilmesinde yurt dışı imkânlardan da yararlanılacaktır.
- Örgün ve yaygın eğitim kurum ve programları arasında her aşamada yatay ve dikey geçişlere imkân veren esnek bir yapı oluşturulacaktır. Eğitim ve öğretimi tamamlayarak hayata atılan veya herhangi bir nedenle okuldan ayrılmış herkese hayatlarının her döneminde, kendi dallarında bilgi ve becerilerini geliştirme imkânları sağlanacaktır.

- Eğitim-öğretim sistem ve programları uluslararası eğitim sistem ve standartlarına uygun hale getirilecek, bilimsel içerikli yayınların üniversitelerin kütüphanelerine kazandırılmasına önem verilecektir.
- Toplumsal faydanın büyük olduğu zorunlu eğitimin devlet tarafından üstlenilmesi, bireysel faydanın nispeten büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde hizmetten yararlananların hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır. Bu yapı, fırsat eşitliği açısından ödeme gücü olmayan öğrencilerin hizmetten yararlanabilmesini sağlamak üzere özel kesimin de katkısıyla dar gelirli aile çocuklarından başlanarak kredi ve burs sistemiyle desteklenecektir.
- Devlet gözetiminde özel kesimin eğitim hizmeti sunma faaliyetleri teşvik edilecektir. Kamu ve özel kesimde, yaygın mesleki eğitimin teknik ve finansman yönünden desteklenmesine önem verilecektir.
- Eğitimin her kademesinde teknoloji destekli eğitim yapılacak, kademeli olarak bilgisayar destekli eğitim geliştirilerek yaygınlaştırılacak, kitle eğitimine ve uzaktan öğretime önem verilecektir. Bilgisayar destekli eğitimde yazılım programlarının geliştirilmesi ve sistemin kendi kendini beslemesi amacıyla döner sermaye işletmesi kurularak kurumsal düzenlemeye gidilecektir. Bu amaçla özel sektör imkânlarından da faydalanılacaktır.
- Zorunlu temel eğitimi asgari 8 yıla çıkarmak, temel eğitimin ikinci kademesinden itibaren etkin bir yönlendirme sistemi oluşturmak, eğitim programlarının günün ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmesini sağlamak, ailelerin, işletmelerin ve yerel yönetimlerin eğitim harcamalarına katılımını sağlamak amacıyla 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılacaktır.
- Millî eğitimde hizmet esasına göre bir yapılanmayı gerçekleştirmek; merkez teşkilatını makro düzeyde stratejik planlama, müfredat programı, araştırma-geliştirme, denetleme yapan ve koordinasyon işleriyle uğraşacak üst düzey karar organı haline dönüştürmek; bürokrasiyi azaltmak; gerek Bakanlık taşra birimlerine gerekse yerel yönetimlere yetki ve sorumluluk devrini gerçekleştirmek; Bakanlık taşra teşkilatları ile yerel yönetimler ve ailelerin eğitimde hizmet verme sürecine aktif katılımını sağlamak için 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nda düzenlemeler yapılacaktır.

- Özel kesimin eğitime yatırım yapmasını teşvik etmek; özel okullarda okuyan öğrencilerin eğitim harcamalarının bir kısmını vergi iadesi, muafiyet, burs ve benzeri yollarla sübvans etmek; yükseköğretimde vakıf üniversitelerinin eğitim bütçelerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanması ile ilgili uygulamadan ilk ve ortaöğretim kademesindeki özel okulların da yararlandırılmasını sağlamak; ihtiyaç duyulan alanlarda yeni kapasiteler yaratmak ve mevcut kapasiteyi genişletmek; özel dershanelere gereksinimi giderek ortadan kaldırmak, bu kurumların eğitim sistemi içinde eritilmesini özendirmek amacıyla 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda yeni düzenlemeler yapılacaktır.

4.5.5.4. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005): Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, dünyada köklü ekonomik ve sosyal değişimlerin yaşandığı bir dönemde hazırlanmıştır. Dünyada yaşanan bu değişimin sunabileceği imkânlardan Türkiye'nin en üst düzeyde yararlanabilmesini sağlamak, uzun vadeli bir gelişme stratejisini gerekli kılmıştır. Bu nedenle Plan, 2001-2023 dönemini kapsayan uzun vadeli gelişme stratejisini esas almıştır. Plan'da 2001-2023 dönemini kapsayan uzun vadeli gelişme stratejisinin temel amacı; "Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyini aşma hedefi doğrultusunda, Türkiye'nin 21. yüzyılda kültür ve uygarlığın en ileri aşamasına ulaşarak dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmasıdır." şeklinde belirtilmiştir. Bilgi toplumuna dönüşümün sağlanarak dünya hasılasından daha yüksek oranda pay alınması, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bilim ve uygarlığa katkı ile bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahipliği uzun dönemli gelişme stratejisinin nesnel amaçlarını oluşturmuştur. Bu kapsamda, üniter yapı korunarak devletin yeniden yapılandırılması, toplumun eğitim ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının düzeltilmesi, bilim ve teknoloji yeteneğinin güçlendirilmesi, yeni teknolojilerin geliştirilmesi, altyapı hizmetlerinde etkinliğin artırılması ve çevrenin korunması sağlanarak ekonomik ve sosyal yapıda dönüşümün gerçekleştirilmesi büyük önem taşımıştır (DPT Kalkınma Planı, 2000: 21).

Uzun vadeli gelişme stratejisini esas alan Sekizinci Plan döneminin; toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği, kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve ülkemizin dünyada ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olacağı vurgulanmıştır. Plan’da eğitim sisteminin amacının; “Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, millî kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yaratıcı zekâyâ sahip bilgi çağı insanını yetiştirmek” olduğu açıklanmıştır (DPT Kalkınma Planı, 2000: 25).

Plan öncesi eğitim sisteminin genel bir analizi, eğitimde yaşanan sorunlar ve mevcut durum Plan’da özetle şu şekilde yer almıştır (DPT Kalkınma Planı, 2000: 14-15; 80-82):

- 12 ve üstü yaş grupları arasında, 1999 yılı itibarıyla okuma-yazma oranı erkeklerde %94.2 ve kadınlarda %77.4 olmak üzere %85.7’ye ulaşmıştır.
- 1999-2000 öğretim yılında okullaşma oranları, okul öncesi eğitimde %9.8’e, ilköğretimde %97.6’ya, %22.8’i mesleki-teknik eğitim ve %36.6’sı genel lise eğitiminde olmak üzere ortaöğretimde %59.4’e, yükseköğretimde ise %18.7’si örgün öğretimde olmak üzere toplam %27.8’e ulaşmıştır.
- Başta büyük kentlerde olmak üzere ikili öğretim uygulaması ve kalabalık sınıflar, kırsal alanlarda ise birleştirilmiş sınıf uygulaması eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.
- Toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla 1997 yılında yürürlüğe konulan 4306 sayılı Kanun ile zorunlu temel eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır. Aynı Yasa ile ihtiyaç duyulan ilave kaynakların sağlanmasına ilişkin düzenlemeler de yapılmıştır. Ayrıca Dünya Bankasından sağlanan krediyle Temel Eğitim Projesi’ne işlerlik kazandırılmıştır.
- Eğitimin bütün kademelerinde fiziki altyapı ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi, eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bu ise eğitime ayrılan kaynakların artırılması gereğini ortaya koymaktadır.
- Öğretmen sayısındaki yetersizlikler ve dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi için çıkarılan Norm Kadro Yönetmeliği uygulamaya konulmuştur.

- Herkese eğitim ve öğretim imkânı sunabilecek ortamın yaratılması, yükseköğretime geçişte yığılmaların önlenmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve etkin bir yönlendirme sisteminin kurulmasına ilişkin düzenlemelerde yetersiz kalmıştır.
- Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. İlköğretimden başlamak üzere eğitimin her kademesinde bilgisayarlı eğitime geçilmesi, her okula internet erişiminin sağlanması ve müfredat programlarının yazılım programları olarak üretilmesi önem taşımaktadır.
- Kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılmaması ve sanayi ile iş birliğinin yeterince geliştirilememesi gibi nedenlerle mesleki ve teknik eğitimde Plan hedeflerinin gerisinde kalmış, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde mesleki eğitim programları geliştirilmesinde yeterli ilerleme sağlanamamıştır.
- Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının payının artırılması gereği önemini korumaktadır. Bu kurumlardaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı %1.7 düzeyinde kalmıştır.
- Kişinin en temel hak ve ihtiyaçlarından olan dinî bilgi ve bilgilendirmenin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilmesine devam edilecektir.
- Gençliğe yönelik hizmetlerde sayı ve nitelik olarak bazı iyileşmeler sağlanmakla birlikte, özellikle öğrenim dışı kalan gençlik kesiminin sorunlarının giderilmesine duyulan ihtiyaç önemini korumaktadır.
- Eğitim sisteminde kaydedilen gelişmelere rağmen, uluslararası rekabet gücünün ana unsurlarından olan insan gücünün eğitim ve nitelik düzeyinin hızla geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır. Mesleki ve teknik örgün ve yaygın eğitim ile ekonominin insan gücü ihtiyaçları arasındaki uyumun geliştirilmesi gerekliliği devam etmektedir.

Plan döneminde eğitimle ilgili belirlenen amaçlar, ilkeler ve uygulanması düşünülen politikalar ile yapılması öngörülen hukuki ve kurumsal düzenlemeler özetle şu şekilde belirtilmiştir (DPT Kalkınma Planı, 2000: 23; 82-85; 98; 127):

- Millî eğitim, herkes için hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, eğitimin tüm evrelerinde yatay ve dikey geçişlere imkân veren, piyasa meslek standartlarına uygun,

üretimine dönük eğitime ağırlık veren, yetki devrini esas alan, istisnasız tüm öğrenciler için fırsat eşitliğini gözetilen bir sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenecektir.

- Sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimin erken yaşlarda şekillenmesi nedeniyle, okul öncesi eğitim yaygınlaştırılacaktır.
- Uzun vadede zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılması hedefi doğrultusunda gerekli altyapı hazırlanacaktır.
- Okullaşma oranının, 2023 yılında ilköğretimde ve ortaöğretimde %100, yükseköğretimde %50 düzeyine ulaşacağı öngörülmektedir.
- Eğitimin her kademesinde teknolojinin sağladığı imkânlardan özellikle bilgisayar teknolojilerinden azami ölçüde yararlanılacak, uzaktan eğitim ve ileri teknolojileri kullanan yeni eğitim yöntemleri uygulamaya konulacaktır.
- İlköğretim ileri sınıflarından başlamak üzere, eğitimin her kademesinde Bilgisayar Destekli Rehberlik yoluyla öğrenciyi tanıma teknikleri ve yetenek ağırlıklı değerlendirmeye dayanan etkin bir yönlendirme sistemi geliştirilecektir.
- Eğitim kurumlarının ihtiyacı olan öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilerek nitelikli öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilecek, yurt düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacak ve hizmet içi eğitimleri özlük haklarına yansıtılacaktır. Eğitimin her kademesinde öğretmen ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla sözleşmeli statüde eğitim personeli istihdamı konusunda çalışmalar başlatılacaktır.
- Eğitimin bütün kademelerinde yabancı dille öğretim yerine, kişilere yabancı dili en iyi şekilde öğretmek için gerekli çalışmalar yapılacaktır.
- Eğitim kurumlarının başarı değerlendirmesi için toplam kalite yönetimini de dikkate alan, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecek ve bölgeler arası dengesizlikler giderilecektir.
- Eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı, donanım, müfredat, öğretmen ve öğretim üyesi istihdamı açısından eğitim kurumlarının yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkânları geliştirilecektir.
- Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahallî idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı sağlanacaktır.

- Plan döneminde kalabalık sınıfların mevcudu düşürülecek ve ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır.
- Eğitimin her kademesinde, Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ile eğitim ve kültür amaçlı ortak programlar geliştirilecektir.
- Toplumda hayat boyu öğrenme anlayışının benimsenmesini esas alan her türlü yaygın eğitim imkânı geliştirilecek; özellikle üniversiteye giremeyen gençlere kısa yoldan beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetleri artırılacak, mahallî idarelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün bu konudaki faaliyetleri özendirilecektir.
- Merkez teşkilatında hizmet esasına dayalı bir yapılanmaya gidilmesi ve Bakanlık taşra teşkilatlarına yetki ve sorumluluk devredilmesi amacıyla 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nda düzenlemeler yapılacaktır.
- Özel Öğretim Kurumları Kanunu, çeşitli teşvik imkânlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.
- Bilim ve teknoloji ile toplumun birbirine yakınlaşmasını sağlamak, yaparak-yaşayarak, eğlenerek öğrenme amacıyla örgün eğitime destek olacak şekilde etkileşimli Bilim ve Teknoloji Merkezleri kurulacak ve geliştirilecektir.
- Eğitimin her kademesinde zekâyı geliştiren ve yaratıcılığı ön plana çıkaran bilimsel ve teknolojik faaliyetler teşvik edilecektir.
- Millî değerlerin pekişmesi ve güçlü bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması için her kademedede verilen eğitimin muhtevasında tarih, sanat ve kültür birikimini ve bilincini geliştirici düzenlemeler yapılacaktır.

Kalkınma Planı'nın "Kültür" başlığı altında ise Türk dili ile ilgili izlenecek politikalar şu şekilde belirtilmiştir (DPT Kalkınma Planı, 2000: 98-99):

- Anaokullarından başlayarak eğitimin bütün kademelerinde, Türkçenin güzel kullanımını gerçekleştirecek müfredat programları uygulanacaktır.
- Türk dili araştırmalarına önem ve öncelik verilecektir. Türkçenin bilim, sanat, ticaret, tele-iletişim ve uluslararası çalışma dili olarak geliştirilmesinin şartları oluşturulacaktır. Ülkemizde giderek etkisini artıran yabancı kelime kullanımı, her alanda Türkçemizi tehdit etmektedir. Medya ve ticari alanda etkisini ve tahribatını devam ettiren bu sürecin önlenmesi için etkili yasal düzenlemeler yapılacaktır.

- Türkçe köken bilgisi (etimolojik) sözlük çalışması başlatılacaktır.
- Türk dili ve kültürünün bütün unsurlarının tespiti ve tasnifi amacıyla, Türkçe konuşulan ülke ve topluluklara yönelik araştırmalara önem verilecek, iktisadi ve kültürel iş birliğinin geliştirilmesi hedefi doğrultusunda, öncelikle Türkçenin bütün lehçeleriyle anlaşılabilir ve kullanılabilir olması için çalışmalar yapılacaktır.
- Başta Türk Cumhuriyetleri ve AB ülkelerinde olmak üzere yurt dışında Türk Kültür Merkezleri açılacak ve Türkiye Türkçesi öğretimi için gerekli imkânlar hazırlanacaktır.
- Çocuk kitapları ve çizgi film üretimi için bir program geliştirilerek uygulamaya konulacaktır.

4.5.6. AB İlerleme Raporlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüşler

4.5.6.1. Avrupa Birliği 1998 Türkiye İlerleme Raporu: Rapor'a göre Türkiye, genel eğitim düzeyini Avrupa Birliği standartlarına yükseltmek için gayret etmekle beraber, eğitimin sağlanmasında, dersliklerde, öğretim kadrosunda ve genel olarak personel alanında hâlâ eksikler ile karşı karşıyadır. Komisyon, Türkiye ile mutabık kalınacak usullere uygun olarak, Türkiye'nin 2000-2004 yıllarında Sokrates, Leonardo ve Avrupa İçin Gençlik Programlarına katılma imkânını öngörmüştür. Bu katılımın, kültürlerin ve zihniyetlerin birbirine yaklaşmasına hizmet edeceği ifade edilmiştir. 1997'de çıkarılan Yasa ile zorunlu eğitim süresinin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasıyla ilköğretimdeki öğrenci sayısının büyük ölçüde arttığı söylenmiştir (DPT, 1998: 36).

İllerleme Raporu'nda 1991 yılında Türkçeden başka dillerdeki yayınlarla ilgili Yasa'nın kaldırılması ile Kürtçe dâhil yabancı dillerde yayın yapılabilmesinin mümkün kılındığı belirtilmiştir. Buna rağmen Kürtçenin, kültürel faaliyetler çerçevesinde artık yasak olmadığı; fakat siyasi iletişim veya eğitim alanlarında kullanılamayacağı, Kürt dillerinden herhangi birinde radyo ve televizyon yayıncılığının yapılamayacağı da not düşülmüştür. Son zamanlarda ekonomik ve sosyal hakların yasal çerçevesi iyileştirmeye çalışılmış olsa da sendikalar ile ilgili olanlar başta olmak üzere bu hakların hâlâ birta-

kım kısıtlamalara tabi olduğu ve hakların pratikte kullanımının AB ülkelerinde geçerli olan standartlar düzeyinde olmadığı vurgulanmıştır (DPT, 1998: 15).

4.5.6.2. Avrupa Birliği 1999 Türkiye İlerleme Raporu: İlerleme Raporu'nda eldeki bilgilerin eğitimle ilgili kaydedilen ilerlemeye ilişkin değerlendirme yapmaya imkân vermediği belirtilmiştir. Komisyon ve Türk makamlarının halen Leonardo da Vinci II, Socrates II ve Avrupa İçin Gençlik başlıklı Topluluk programlarına Türkiye'nin gelecekte katılmasına imkân vermek üzere Türkiye'de uygulamaya konulacak hazırlayıcı düzenlemeleri görüşmekte olduğu ve bu düzenlemeler için AB finansmanının öngörüldüğü söylenmiştir (DPT, 1999: 40).

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar açısından özel bir gelişme olmadığı, insan hakları ve azınlıkların korunması konularında da ciddi eksikliklerin mevcut olduğu ifade edilmiştir (DPT, 1999: 47).

AB, azınlıkların kendi doğal dillerini ve kültürel geleneklerini kullanma ve sürdürme fırsatına ve bunun için gerekli maddi kaynaklara sahip olması gerektiğini de Rapor'da vurgulamıştır (DPT, 1999: 14).

4.5.6.3. Avrupa Birliği 2000 Türkiye İlerleme Raporu: Geçen bir yıllık süreç içinde Türkiye'nin öğretim, eğitim ve gençlik sahalarındaki Topluluk programlarına katılımı için yeni hazırlıklar yapıldığı belirtilmiştir. Öğretimin iyileştirilmesinin Türkiye'de yüksek bir öncelik olmaya devam etmekte olduğu, Komisyon'un (toplam 175 milyon Euro tutarındaki hibeler yoluyla) Türkiye'de eğitim ve öğretim programlarına destek verdiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin, 1997 yılında, zorunlu öğrenim süresini 5 yıldan 8 yıla çıkarmak suretiyle önemli bir adım attığı, böylece, üç yıl sonra ortaöğretimdeki ve altı yıl sonra yükseköğretimdeki öğrencilerin sayısının artacağı belirtilmiştir. İdari kapasite açısından, eğitim politikasının merkezi düzeyde kararlaştırıldığı söylenmiştir. Merkezi düzeyde, Millî Eğitim Bakanlığının, vaktinin çoğunu, okul sisteminin yönetilmesine ve idare edilmesine ayırdığı belirtilerek, bu sorumluluklarının bölgelere, illere veya ilçelere devredilerek, bu görevlerin daha alt kademelere aktarılması tavsiye edilmiştir. Merkezdeki birimler ve kaynakların, daha büyük bir ölçüde, strateji

ve politika geliştirme ve eğitim hizmetinde yenilik ve kaliteyi ilerletme çabaları üzerinde yoğunlaşabilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Mevzuat ve düzenleme seviyesinde, Türkiye’de eğitim sisteminin dayandığı ilkelere çoğunun (eşit erişim, eğitim hakkı, fırsat ve imkân eşitliği, bilimsel ve planlama temeli, karma eğitim ve evrensel eğitim konuları), üye devletlerle uyumlu ve tutarlı olduğu açıklanmıştır. Buna rağmen etkin okullaşmanın, önemli bir kaygı konusu olmaya devam ettiği söylenmiştir. Ayrıca, öğretim metotlarının gözden geçirilmesi ve bazı alanlarda boş öğretmen kadrolarının doldurulması gerektiği vurgulanmıştır.

Mesleki eğitim alanında, eğitim sisteminin etkinliğini arttırmak için yeni reform düzenlemelerinin gerekli olduğu, emek piyasasının ihtiyaçları ile meslek okulları mezunlarının kazandıkları beceriler arasında net bir bağlantı olması gerektiği, insan kaynaklarına yatırımın, sadece kamu makamları tarafından değil, aynı zamanda özel sektör tarafından da bir öncelik olarak ele alınması gerektiği bildirilmiştir (DPT, 2000: 42-43).

Fırsat eşitliği bakımından, kadın-erkek eşitsizliğinin hâlâ büyük oranlarda olduğu söylenmiştir. Türkiye’nin doğusu başta olmak üzere, kızlar için okullaşma oranlarının düşük olması nedeniyle, okuma-yazma oranının, kadınlar için %25, erkekler için %6 civarında olduğu belirtilmiştir. Kadınların eğitim durumunu iyileştirmek için daha çok çalışmanın yapılması gerektiği ifade edilmiştir (DPT, 2000: 15).

Türkçeden başka dillerin kullanımı açısından, 1923 Lozan Antlaşması kapsamına giren azınlıklara mensup vatandaşlar (Yahudiler, Ermeniler, Rumlar) ile ilgili olarak belirli bir problem bildirilmemiş olmasına rağmen, Lozan Antlaşması’nın kapsamı dışındaki gruplara mensup olanlar için, özellikle TV-radyo yayıncılığı ve eğitim açısından, durumun iyileşmediği bildirilmiştir. 3984 sayılı Yasa’nın, evrensel kültürün ve bilimin gelişmesine katkıda bulunacak diller hariç, radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe olmasını öngörmekte olduğu söylenmiştir. Eğitim alanında (temel ve yaygın eğitim), Millî Eğitim Bakanlığı tarafından açıkça müsaade edilmedikçe, Türkçeden başka hiçbir dilin eğitim amacıyla kullanılamayacağı bildirilmesine rağmen, ne mevzuatın ne de uygulamanın, etnik kökenlerinden bağımsız olarak bütün Türkler için kültürel hakların kullanımına engel olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Nüfusun büyük ölçüde Kürt kökenli olduğu Güneydoğu’daki durumun düzelmesi için, bu hususun özel önem taşıdığı belirtilmiştir (DPT, 2000: 14).

Türkiye'nin Lozan Antlaşması ile tarif edilenlerden başka azınlıkları tanımadığı, Türkiye'nin, kültürel bir kimliğe ve ortak geleneklere sahip herhangi bir etnik grubu "ulusal azınlık" olarak kabul etmeye istekli olup olmamasından bağımsız olarak, bu tür grupların mensuplarının, hâlâ açıkça bazı temel haklardan yoksun bırakıldığı söylenmiştir. Ana dillerinde yayın yapma, ana dillerini öğrenme veya ana dillerinde eğitim alma hakkı gibi, etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin sahip olması gereken kültürel hakların garanti edilmemiş olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, bu vatandaşlara, bu konulardaki görüşlerini ifade etme fırsatlarının da verilmediği açıklanmıştır (DPT, 2000: 15).

4.5.6.4. Avrupa Birliği 2001 Türkiye İlerleme Raporu: Rapor'da eğitim ve mesleki eğitim alanında sınırlı bir ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Türkiye'nin Topluluk programlarına (Sokrates, Leonardo Da Vinci ve Gençlik) katılımına ilişkin hazırlıklara yeni bir ivme kazandırıldığı, kısa vadede, üç Topluluk eğitim programının başarılı bir şekilde yönetilebilmesi için gerekli Ulusal Ajansın kurulmasına yönelik adımların öncelikli olarak atılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu, Türkiye'nin söz konusu programlara katılması bakımından çok önemli bir koşul olarak görülmüştür. Eğitim ve mesleki eğitim sisteminin reformuna ilişkin olarak, Türkiye'nin, Haziran 2001'de, 8 yıllık eğitime zorunlu katkı payının süresini 2010 yılına kadar uzatan bir Kanun'u kabul ettiği, bu Kanun ve Dünya Bankası ile Avrupa Yatırım Bankasının sağlayacağı kredilerin, hükümetin, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 2005 yılı için öngörülen 12 yıllık zorunlu eğitim hedefini gerçekleştirmesine yardımcı olacağı bildirilmiştir. Söz konusu Kanun'un, Türkiye'deki mesleki eğitim sisteminin yapısını büyük ölçüde etkileyeceği öngörülmüştür. Genel olarak, Türk eğitim sisteminin dayandığı birçok ilkenin, üye devletlerin sistemleriyle uyumlu olduğu, ancak, özellikle kırsal alanlarda eğitimin kalitesinin eşit olmadığı belirtilmiştir (DPT, 2001: 72-73).

Kanun'la yasaklanan dillerin kullanımını yasaklayan hükümlerin yer aldığı Anayasa'nın 26 ve 28'inci maddelerinin değiştirilmiş olması, kültürel haklarla ilgili olarak kaydedilen gelişmeler olarak belirtilmiştir. Bu değişiklik, Türkçe dışındaki dillerin kullanımına olanak sağlayabileceği için olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Bununla birlikte, Türkçe dışındaki dillerde iletişim kurma hakkına müdahale edilmesine karşı

etkili bir koruma sağlanabilmesi için, mevcut sınırlayıcı mevzuat ve uygulamaların değiştirilmesinin gerekli olduğu söylenmiştir. Başta radyo-TV yayını ve eğitim olmak üzere, 1923 tarihli Lozan Antlaşması kapsamı (Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler) dışında kalan gruplara ait bireylerin durumunda ise herhangi bir gelişme sağlanmadığı ifade edilmiştir. Eğitim alanında ise (temel ve sonrasında), Millî Eğitim Bakanlığının resmî izni olmadan, Türkçe dışında bir dilde öğretim yapılmasına izin verilmemekte olduğu, Anayasa reformunda, Türkçe dışındaki bir dilde eğitim yapılmasına yönelik herhangi bir hükmün bulunmadığı da belirtilmiştir. Kültürel haklar ve Anayasa değişikliklerinin muhtemel etkileri konularında söylenenler dışında, kültürel kimlik ve ortak gelenekleri bulunan etnik grupların üyelerinin, kendi dil ve kültürel kimliklerini ifade edebilmelerine yönelik herhangi bir gelişmenin kaydedilmediği açıklanmıştır. Türkiye'nin, Ulusal Azınlıkların Korunması için Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalamadığı ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nda tanımlanan azınlıklar dışındaki azınlıkları tanımadığı da Rapor'da vurgulanmıştır (DPT, 2001: 28-29).

Haziran 2000'de, Radyo Televizyon Yasası, Basın Yasası gibi yasalarda değişiklik yapan bir Yasa'nın Meclis tarafından kabulü önemli bir gelişme olarak görülmüşse de Yasa'nın, Türkçeden başka dillerde yayın yapılmasına ilişkin olarak, mevcut rejime herhangi bir değişiklik getirmediği ifade edilmiştir. Radyo ve televizyon için önerilen yeni Yasa'nın, özellikle ifade özgürlüğü ve düzenleyici otoritenin bağımsızlığı açısından uluslararası medya standartlarından uzak olup, Türkiye için, geriye dönük bir adım olarak görülmüştür. Bu Yasa'nın, aynı zamanda, Türkçenin kullanımı ile ilgili olarak, Türkçeden başka bir dilin kullanımını kısıtlamaya devam eden mevcut ilkeleri teyit ettiği ve güçlendirdiği vurgulanmıştır (DPT, 2001: 75).

4.5.6.5. Avrupa Birliği 2002 Türkiye İlerleme Raporu: Rapor'da eğitim ve mesleki eğitim alanında ilerleme sağlandığı belirtilmiştir. Ocak 2002'de çıkarılan bir Bakanlar Kurulu Kararı'yla, Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde AB Eğitim ve Gençlik Programları Daire Başkanlığının kurulması, bu Daire Başkanlığının, üç Topluluk programından (Sokrates, Leonardo da Vinci ve Gençlik) sorumlu Ulusal Ajans olarak faaliyet gösterecek bir merkez haline gelmesinin planlanması olumlu görülmüştür. Türkiye'den söz konusu programlara 2004 yılında tam katılımının sağlanması yönündeki hazırlık faaliyetlerine ilişkin çalışma planlarını hızla bitirilmesi istenmiştir. Hükümetin,

eğitim ve mesleki eğitim sistemi reformuna ilişkin olarak, 2005 yılına kadar zorunlu eğitim süresinin 12 yıla ve 2002-2003 öğretim yılı itibarıyla ortaöğretim süresinin dört yıla çıkarılması yönünde gerekli tedbirleri almaya başladığı söylenmiştir. İdari kapasite ile ilgili olarak Türkiye'nin, oldukça merkezi bir eğitim sistemine sahip olduğu, hükümetin, eğitim ve mesleki eğitim sistemlerinin merkezi olmayan bir yapıya kavuşturulması amacıyla, Haziran 2001'de kabul edilen Kanun'u uygulamaya başladığı bildirilmiştir. Türk eğitim sistemi ilkelerinin, AB ilkeleri ile genelde uyumlu olduğu, bununla birlikte, eğitim imkânları ve eğitime erişim açısından bölgesel farklılıkların dikkat çekici olduğu belirtilmiştir. Kız öğrencilerin yarısının beşinci sınıfı bitirmeden eğitim sisteminden ayrıldığı, başta kız öğrenciler olmak üzere, fakir ailelerden gelen öğrencilere verilen eğitimin iyileştirilmesinin çok önemli olduğu bildirilmiştir. Türkiye'nin, özellikle dezavantajlı bölgelerde, fakir öğrencilerin okula devam oranını artırma yönündeki çabalarını hızlandırması ve sürdürmesi istenmiştir. Yine Hükümetin, reform tedbirlerinin temel ve mesleki eğitimde etkili bir biçimde uygulanması yönündeki çabalarını sürdürmesi gerektiği açıklanmıştır.

Rapor'da çözümlenmesi gereken meseleler; Millî Eğitim Bakanlığının kurumsal kapasitesinin artırılması, eğitim sisteminin merkezi olmayan bir yapıya kavuşturulması, müfredat ve eğitim tekniklerinin gözden geçirilmesi ve işgücü piyasasının ihtiyaçları ile mesleki okul mezunlarının sahip olduğu vasıflar arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi, eğitim sisteminin verimliliğinin artırılmasıdır. Komisyon, 1998 yılı İlerleme Raporu'nda, Türkiye'nin, genel eğitim seviyesinin AB standartlarına yükseltilmesi yönünde gösterdiği çabalara karşın; eğitim hizmeti, dersler, eğitim personeli ve genel personel açısından hâlâ eksiklikleri bulunduğunu belirtmiştir. 1998 yılı İlerleme Raporu'ndan bu yana sınırlı ilerleme kaydedildiği, idari kapasiteye ilişkin olarak merkezi olmayan bir yapının oluşturulması da dâhil olmak üzere reform sürecinin hızlandırılması talep edilmiştir (DPT, 2002: 90-91).

İllerleme Raporu'nda, Üçüncü Reform Paketi ile RTÜK Kanunu'nun, Türk vatandaşlarının günlük hayatlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin yayınıni serbest bırakmak amacıyla değiştirildiği, ancak bu hususun uygulanmasının, Kasım 2002'de RTÜK tarafından kabul edilecek bir yönetmeliğe bağlı olduğu belirtilmiştir. Buna rağmen yapılan değişikliğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine

ve devletin bölünmez bütünlüğüne aykırılık teşkil eden yayınların kısıtlanmasına ilişkin hükümleri muhafaza etmekte olduğu söylenmiştir (DPT, 2002: 26).

Kültürel haklar alanında, Anayasa'nın 26'ncı maddesinin değiştirilmesi ve düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz hükmünün kaldırılmasını takiben, Üçüncü Reform Paketi ile Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapma olanağının getirildiği bildirilmiştir. Üçüncü Reform Paketi'nin ayrıca Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu'na da değişiklik getirdiği, buna göre, devletin bölünmez bütünlüğüne hanel getirilmemesi şartıyla, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi ve bu amaçla özel kurslar açılması olanağının getirildiği söylenmiştir. Ancak Anayasa'nın 42'nci maddesinde yer alan Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez hükmü değiştirilmediği için, Türkçe dışındaki dillerde resmî eğitim verilmesinin, değiştirilen Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu kapsamına girmediği açıklanmıştır. Uygulamada, kültürel kimlik ve ortak gelenekleri bulunan etnik grupların üyelerinin kendi dil ve kültürel kimliklerini ifade edebilmelerine yönelik gelişmelerin sınırlı olduğu bildirilmiştir. Türkiye'nin, Ulusal Azınlıkların Korunması için Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalamadığı ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nda tanımlanan azınlıklar dışındaki azınlıkları tanımadığı da vurgulanmıştır (DPT, 2002: 32-33).

4.5.7. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler

4.5.7.1. 18245 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullarda Burs, Parasız Yatılılık ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği (1983): 8 Aralık 1983'te yayımlanan Yönetmeliğin amacı; Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilkököl, ortaokul, lise ve dengi okullarda öğrencilerin parasız yatılı veya burslu okumalarına ve bu öğrencilere yapılacak sosyal yardımlara ilişkin esasları düzenlenmektir. Yönetmeliğin kapsamı 2. maddede şu şekilde belirtilmiştir:

“Bu Yönetmelik Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokul, ortaokul, lise ve dengi okullara parasız yatılı veya burslu olarak alınacak öğrencilerde aranacak şartları; yapılacak seçme-sıralama sınavları esaslarını; parasız veya burslu kontenjanların tespiti ile dağıtımını; parasız yatılı öğrencilikten burslu öğrenciliğe, burslu öğrencilikten parasız yatılı öğrenciliğe geçişleri; bu öğrencilere yapılacak sosyal yardımları; parasız yatılı veya burslu öğrenciliğin sona ermesini; parasız yatılı veya burslu öğrencilerin bir okuldan başka okula nakil esaslarını kapsar.” (RG, 1983: 14).

Yönetmeliğe göre her yıl tespit edilen parasız yatılı ve burslu kontenjanın % 15’i, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu kapsamına giren çocuklara, % 10’u oturdukları yerde ilkokul ve ortaokul bulunmadığından öğrenim hakkından yararlanamayan çocuklara, % 25’i ise öğretmen çocuklarına ayrılmıştır. Sınavsız olarak parasız yatılılığa alınacak öğrencilerin alınacakları öğretim kurumunun kayıt-kabul şartlarını taşımaları ve bu kurumun giriş sınavlarını kazanmış olmaları gerektiği de belirtilmiştir.

4.5.7.2. Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında Akdedilen (Millî Eğitimi Geliştirme Projesi) İkraz Anlaşması (1990): 10 Temmuz 1990 tarih ve 90/580 karar sayılı Anlaşma’da, Millî Eğitimi Geliştirme Projesi’nin amaçları; ilk ve ortaöğretim idaresinde ve yönetiminde, idari ve yönetim açısından verimliliği artırmak, ilk ve ortaöğretim ile bu seviyedeki öğretim için öğretmen eğitiminin kalitesini geliştirmek olarak belirtilmiştir. 31 Aralık 1996 tarihinde tamamlanması beklenene Proje’nin amaca ulaşabilmesi için tarafların zaman zaman anlaşarak yapacakları değişikliklere açık üç kısımdan meydana geleceği ifade edilmiştir. İlk kısım “İlk ve Ortaöğretim” başlığını taşımış ve yapılacak faaliyetler şu şekilde izah edilmiştir:

1. Müfredat politikası ve yönetim:

- (a) Öğretim materyalleri ders kitapları ve müfredatın güncelleştirilmesi, geliştirilmesi ve planlaması için gerekli düzenlemelerin gözden geçirilmesinin Bakanlıkça yerine getirilmesi.
- (b) Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi’nin kurulması, müfredatın kapsamının gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi, buna paralel olarak öğretim materyalleri ve ders kitaplarının da geliştirilmesi için sorumlulukların birleştirilmesi ve Merkez’in faaliyetleri için gerçekleştirme planının adaptasyonu.
- (c) Ders kitapları ve öğretim materyallerinin genel dağıtımından önce müfredattaki değişikliklerin belirlenmiş okullarda test edilmesi ve değerlendirilmesi için gerekli işlemlerin yapılması ve bu anlayışla yeni bir sistem kurulması.
- (d) Belirlenmiş orta dereceli okulların 10. sınıflarında Bilgisayar Destekli Eğitimin ve Bilgisayarın tanıtılması ve

(e) Yukarıdaki (c) ve (d) paragraflarına göre belirlenmiş okullar için gerekli olan imkân ve malzemelerin sağlanması.

2. Ders Kitapları ve Öğretim Materyallerinin kalitesi:

(a) Ders kitaplarının fiziki kalitelerinin iyileştirilmesi için bir grup muhtemel özellikleri incelemek, ders kitaplarının kiralanması için geçerli bir sistem adaptasyonunu incelemek ve bunlarla bağlantılı olarak uygun tavsiyelerde bulunmak

(b) Millî Eğitim Bakanlığınca uyarlanacak esaslarla Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi'nin,

(i) Ders kitaplarının yayımı safhasında bütün konulardaki sorumlulukları yüklenmesi ve

(ii) Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi'nce başlatılacak bütün sınıf seviyeleri için ders kitabı geliştirme programının da dâhil olduğu, ders kitaplarının basımı ve ciltlenmesinde kalite standartlarının sağlanmasını temin etmek.

(c) Ders kitabı yayıncılığında beceri kazandırılması için Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi Personelinin eğitimi,

(d) Film Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi personelinin eğitimi ve bu kurum için gereken ekipmanın sağlanması yolu ile öğretim materyallerinin (Ders kitaplarından başka) tasarımı ve üretimi ile modernize edilmesi ve iyileştirilmesi,

(e) Geliştirilmiş depolama ve taşıma ekipman ve imkanların sağlanması ile envanter, sipariş için komputürüze edilmiş modern bir dağıtım sisteminin geliştirilmesi, yerine teslim ve perakende satış düzenlemelerinin geliştirilmesi, bütün yönetim işlemlerinin güncelleştirilmesi ve bu konuda teknik yardımın sağlanması.

3. Ölçme ve Değerlendirme:

Millî Eğitim Bakanlığının eğitim kalitesini izleme ve değerlendirme teknik yeterliliğini geliştirmek için;

(a) Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme ve Değerlendirme Merkezi'ni Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi yapısı içinde uyarlamak.

(b) Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi'nin yeterliliğinin geliştirilmesi için;

(i) Öğrencilerin başarısı hakkında millî normların oluşturulmak üzere araştırma testlerinin standartlaştırılması ve testlerin üretilmesi (ii) Başarı testi verilerinin yorumlanması ve periyodik olarak Millî Eğitim sisteminin kalitesinin değerlendirilmesi, böylece bu işlemler diğer ülkelerle karşılaştırmanın yapılmasını ve sistem içerisinde tanımlanmasını sağlayacaktır.

4. Çalışmalar:

Çalışmalar,

a) Öğretmenlerin kalitesinin gelişimini ölçmede temel veri sistemini kurmak için; Öğretmenlere uygulanacak bir test programı

b) Nüfus eğilimleri ve planlanan öğrenci büyüme oranlarını belirlemek için bir okul sistemi,

c) Eğitim personelinin terfisini etkileyen bir faktör olarak, yapılacak çalışmaların içine, hizmet içi öğretmen eğitiminin de dâhil edilmesinin araştırılması,

d) Gerçek öğretim yükleri ile onların maliyet tasarrufu ve verimlilik açısından ilişkileri,

e) Eğitim cihazları ve malzemelerinin envanteri için ihtiyaçların miktarının belirlenmesi ve

f) Ortaokulların tavsiye edilen Fen Bilimleri cihazları, ve öğretmenlerin demonstrasyon yapmasını sağlayacak malzemeler ile donatılması ve fen Bilgisi laboratuvarlarının kullanımı (RG, 1990: 8-10).

İkinci Kısım “Öğretmen Eğitimi”, üçüncü kısım ise “Eğitim Sisteminin Yönetimi” başlığını taşımış ve proje süresince yapılacak olan çalışmalar belirtilmiştir:

4.5.7.3. 4306 Sayılı Kanun (1997): 16 Ağustos 1997 yılında kabul edilen 4306 sayılı Kanun ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 9'uncu maddesinin birinci fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir: "İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir." (RG, 1997: 3). Ayrıca 222 sayılı Kanun'a geçici madde eklenmiştir:

"Geçici Madde 10.- İlköğretimin altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrenimini ortaöğretim kurumları bünyesinde yapmakta olanlar ile çıraklık eğitim merkezlerindeki öğrenciler, eğitimlerini bu kurumlarda tamamlarlar. 1997-1998 ders yılı başından itibaren bu sınıflara hiçbir şekilde öğrenci alınmaz. Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan okulların hazırlık sınıflarında başarılı olanlar ile 1997-1998 öğretim yılında okumaya hak kazananlar da zorunlu eğitimlerini bu okullarda tamamlarlar." (RG, 1997: 2).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 6'ncı maddesinin ikinci fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir: "Millî eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir.". Ayrıca 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 23'üncü maddesine 3'nolu fıkra eklenmiştir: "3. İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır." (RG, 1997: 3).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 24'üncü maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: "Madde 24 - İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir." (RG, 1997: 3).

3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 11'inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi şu şekilde değiştirilmiştir: "a) Zorunlu eğitim çağındaki çocukların öğrenim gördüğü ilköğretim kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili görev ve hizmetleri yürütmek." (RG, 1997: 3).

5.1.1961 tarihli ve 222 sayılı, 14.6.1973 tarihli ve 1739 sayılı, 5.6.1986 tarihli ve 3308 sayılı kanunlarda birlikte veya ayrı ayrı geçen "ilkokul" ile "ortaokul" ibareleri "ilköğretim okulu" olarak değiştirilmiştir.

Kanun'la; 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 6'ncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) ve (3) numaralı alt bentleri, 8'inci maddesi, 9'uncu maddesi-

nin ikinci fıkrası, 14'üncü maddesinin birinci fıkrasındaki “İlkokul ve ortaokulların birlikte veya ayrı oluşlarına” ibaresi, geçici 9'uncu maddesi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 25'inci maddesinin birinci fıkrası ile geçici 2'nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

4.5.7.4. 98/11444 Karar Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında İkraz Anlaşması (Temel Eğitim Projesi) (1998): 25 Haziran 1998 tarihinde kabul edilen Anlaşma ile Temel Eğitim Projesi yürürlüğe girmiştir. Proje'nin, Hükümetin,

- (a) sekiz yıllık temel eğitim sisteminin evrensel kapsamının yaygınlaştırılması,
- (b) temel eğitimin kalite ve ilgisinin artırılması ve
- (c) temel eğitim okullarının toplum için birer öğrenme merkezine dönüştürülmesi amacıyla olan Programının birinci fazını desteklediği bildirilmiştir.

Anlaşma'da Proje'nin hedefleri şu şekilde belirtilmiştir:

- (a) temel eğitim okullarının kapasitesinin artırılması;
- (b) öğretmenlerin, okul müdürlerinin ve müfettişlerin eğitimi;
- (c) programı yürütmek üzere merkezi ve il bazındaki yürütme kapasitesinin güçlendirilmesi ve
- (d) programın çıktılarını izleyecek ve değerlendirecek bir mekanizmanın oluşturulması (RG, 1998: 8).

31 Aralık 2000 tarihinde tamamlanması planlanan Proje, tarafların söz konusu hedeflere ulaşmak amacıyla 5 bölümden oluşmuştur. Projenin ikinci bölümü “Temel Eğitimin Kalitesinin Artırılması” başlığını taşımış ve yapılacak faaliyetler şöyle belirtilmiştir:

1. Bilgi teknolojilerinin öğretimde kullanımını da içeren kapsamlı bir hizmet içi eğitim sağlamak suretiyle, temel eğitim öğretmenlerinin, okul müdürlerinin, müfettişlerinin ve il millî eğitim müdürlüğü yetkililerinin kapasitesinin güçlendirilmesi.
2. Kırsal kesimlerdeki temel eğitim okullarına gerekli temel eğitim ve öğretim materyallerinin sağlanması.

3. Bilgisayar ve eğitim yazılımlarının sağlanması ile bilgi teknolojisi kaynak merkezlerinin kurulması suretiyle, temel eğitimde bilgi teknolojisinin güçlendirilmesi (RG, 1998: 8).

4.5.7.5. Kasım 1999 Tarih ve 2506 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi: 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun'a dayanılarak hazırlanan Yönergenin amacı, Millî Eğitim Bakanlığı merkez, taşra ve yurt dışı teşkilâtı ile bağlı okul ve kurumlarda yürütülen faaliyetlerin "toplam kalite yönetimi" anlayışıyla gerçekleştirilmesine ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir (TD, 1999: 999).

Toplam kalite yönetimi uygulama yönergesiyle ilgili faaliyetlerin şu temel ilkeler çerçevesinde yürütüleceği ifade edilmiştir:

- a) Toplam kalite yönetimi uygulamaları bir plan ve proje dâhilinde gerçekleştirilir.
- b) Eğitim hizmetlerinden yararlananların memnuniyetini sağlayacak önlemler alınır.
- c) Toplam kalite yönetimi uygulamalarının her aşamasında ilgili tarafların gönül ve beyin gücüyle katılımı sağlanarak ekip çalışması ön planda tutulur.
- d) Toplam kalite yönetimi uygulamaları çerçevesinde kaynaklar etkili ve verimli kullanılır.
- e) Toplam kalite yönetimi uygulamalarında ölçülemeyen hizmet geliştirilemez anlayışından hareketle hedeflere ulaşma düzeyi sürekli ölçülür.
- f) Sistem sürekli sorgulanarak geliştirilir ve iyileştirilir.
- g) Eğitim yönetiminde personelin sürekli eğitimi kurumsallaştırılarak niteliği yükseltilir ve hizmet sunumunda mükemmelin yakalanması sağlanır.
- h) Personelin tüm potansiyelini kullanabileceği çalışma ortamı sağlanır.
- ı) Çağın ve çevrenin sürekli değişimi göz önünde bulundurularak, öğrenen birey öğrenen organizasyon anlayışı planlı bir şekilde kurumsallaştırılır.
- j) Çalışanlara problemin bir parçası olmak yerine, çözümün bir parçası olunması anlayışı benimsetilir.

- k) Hizmetlerin sunumunda iş görenlere kalitenin geliştirilmesinin bütün persone-
lin işi olduğu anlayış ve yaklaşımı benimsetilir.
- l) Gelişmenin değişmeyle mümkün olacağına herkes tarafından bilinmesi sağla-
nır.
- m) Kurumsal ve bireysel amaçlar arasında denge sağlanarak çalışanların iş do-
yumunu göz önünde bulundurulur (TD, 1999: 999-1000).

4.5.7.6. Kasım 1999 Tarihli ve 2506 Sayılı Tebliğler Dergisinde Yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi: Yönergenin amacı 1. maddede şu şekilde belirtilmiştir:

“Madde 1- Bu Yönergenin amacı; eğitim kurumlarının, millî eğitimin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda işlevlerini yürütürken birbirlerini tamamlaması ve bir bütün oluşturması; bu kurumlara öğrenci alınacak çevrelerin belirlenmesi; nüfusu az ve dağınık olan yerlerde merkez okulların oluşturulması; eğitim kurumlarındaki eğitim personelinin, fizikî kapasitenin, ders araç ve gerecinin ortak, etkili ve verimli kullanılması; okulun iç ve dış öğeleri ile yerel yönetimler, özel sektör ve gönüllü kuruluş temsilcilerinin eğitim yönetimi ve karar süreçlerine katılımı ile katkılarının sağlanması; okulun çevre ile bütünleştirilerek çevrenin övünç kaynağı hâline dönüştürülmesi ve akademik çevre ile okulun her alanda iş birliğine teşvik edilmesi; böylece eğitimde kalitenin yükseltilmesi ve sürekliliğinin sağlanmasına imkân verecek eğitim bölgeleri ve eğitim kurullarının oluşturulmasına ilişkin temel ilkeleri, yönetimi, işleyişi ve işlevlerini düzenlemektir.” (TD, 1999: 1003).

Yönerge, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarının dâhil olacağı eğitim bölgeleri ve eğitim kurullarının oluşturulmasına ilişkin esas ve usulleri kapsamıştır.

4.5.8. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansıması

1980-2002 yılları arasında uygulanan program “1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı”dır. Bu program 2005 yılına kadar yürürlükte kalmış, 2005 yılında yerini “2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı”na bırakmıştır.

Türkiye'nin yeni eğitim sistemine gereksinim duyduğu, 1980'li yıllarla birlikte hem hükümet programlarında hem millî eğitim şûralarında hem de beş yıllık kalkınma planlarında açıkça belirtilmiştir. 1980 öncesi eğitim sisteminin günün koşullarına cevap veremediği, bu nedenle günün koşullarına uymayan bir eğitim sisteminin işlevsel olmayacağı, değişimi esas almayan, tekdüze eğitim anlayışının artık iflas ettiği ve bu anlamda bireyin farklı eğilimlerini ve kabiliyetlerini göz önünde tutan yeni bir sisteme ihtiyaç olduğu sürekli vurgulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri ve ilkelerine uygun; millî, çağdaş, laik ve demokratik insan yetiştirme ve millet olma amaç ve ideallerinin gerçekleştirilebilmesi ve geliştirilebilmesi için, eğitimin genel ve temel politikasının tek elden yürütülmesinin kaçınılmaz ve ihmale gelmez bir millî politika olduğu ifade edilmiştir. Millî eğitim sistemine; yeni bir anlayış, yeni bir yapılanma, bunun gereği olan yeni bir uygulama, değerlendirme ve yönlendirme görev ve sorumlulukları yüklendiği belirtilmiştir. Çağdaş ve etkin eğitimin, çağdaş toplumun tartışılmaz gereksinimi olduğundan söz edilmiş; çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sisteminin oluşturulacağı ve yürürlüğe konulacağı bildirilmiştir.

Yeni sistemde eğitim, temelde istihdam sorunuyla ilişkilendirilerek ele alınmış, eğitime ve gençliğe yatırımın, ülkenin geleceğine yapılan yatırım olduğu vurgulanmıştır. Bireylerin ekonomik, sosyal ve teknolojik değişim ve gelişmelere, bilgi toplumuna ayak uydurabilmelerini sağlayacak bilgi ve becerileri kazanmaları gerekliliğine işaret edilmiş ve öğrenmede sorumluluk daha çok bireylere yüklenmiştir. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin; ferdin ve toplumun maddi ve manevi kalkınmasında, millî ve ahlaki değerlerin korunmasında ve gelişmesinde, kültür, sanat ve medeniyetin gelişmesinde ve geleceğe aktarılmasında, ilmin ve ilmî düşüncenin kazanılmasında temel rolü oynadığı bildirilmiş, genel olarak fertlerin ve milletlerin sosyal ve iktisadi seviyelerinin eğitim ile doğrudan ilgili olduğu aktarılmış, eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının esas olduğu ifade edilmiştir.

Bu dönemin yeni eğitim politikasının; ülkenin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaç ve gerçeklerine dayalı olması, millî dayanakları güçlendiren, çağdaş görüşlere yer veren, bilim ve teknolojiyi esas alan temele dayanması gerektiği açıklanmıştır. Gençlerin zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini sağlamanın en önemli görevler arasında olduğu da ifade edilmiştir. Bu dönemde laik, evrensel, Cumhuriyetçi, millî kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası

esas alınmış, kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçlanmıştır. Gençlere araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılmıştır. Ulusal kültürün hür olarak gelişmesi için yoğun bir özendirme çabası gösterileceği, evrensel değerlere ve ürünlere ulaşmanın da temel bir amaç sayılacağı vurgulanmıştır.

1980'li yıllarla birlikte millî eğitim ve öğretimde, Atatürk milliyetçiliğinin yeniden yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirlerin en kısa zamanda alınacağı; bütün öğretim kurumlarındaki öğrencilerin amacının Atatürk milliyetçiliği ve ilkeleri ile pekişmiş millî unsur, bilgi ve becerileri kazanmak olacağı dile getirilmiştir. Bu süreçte eğitim ve öğretim, ülkeyi ve ulusu Atatürk'ün hedeflerine ulaştırmada, çağdaş gelişmelere uyumda, millî ve tarihî sorumlulukları yüklenmede, gençleri ve çocukları nitelik ve yetenekler yönünden üst düzeye çıkarmada temel unsur olarak görülmüştür. Millî kimlik, kişilik, ahlaki karakter ve yüksek irade gücü kazandıran millî kültürün, her derece ve türdeki örgün, yaygın, sürekli ve hayat boyu eğitim kurumlarında ve uygulamalarında daha yoğun bir şekilde verilmeye ve benimsetilmeye çalışılacağı ifade edilmiştir. Hem millî kültürün korunması hem de yenilikçilik birbiriyle harmanlanmaya çalışılmış, ulusal kültürün yanı sıra, evrensel kültür değerlerine de önem ve ağırlık verilmesi amaçlanmıştır.

Yeni sistemde eğitimin içeriğinin, millî kültürün temel öğelerini ihtiva etmekle birlikte bilimsel ve teknolojik gelişimi de izleyebilecek yapıda olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu dönemde enformatik çağın ihtiyaç duyduğu nitelikte ve yeterlilikte; değişim ve yeniliklere açık, kendini sürekli yenileyebilen ve toplumdaki görevini üretken olarak sürdürebilen insanları yetiştirebilmek amaçlanmış, bu amaçla öğretim programlarının yapı, içerik ve gelişim faaliyetlerini iyileştirme ile ders kitaplarının teknik ve fiziki kalitesini yükseltme gündeme gelmiştir. Eğitim programları, ders kitapları, eğitim araç ve gereçleri ile öğretim yöntem ve tekniklerinin; bilim ve teknolojiye yeniliklere, toplumun ve insanın değişen ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirileceği söylenmiştir. Yeni eğitim politikasına uygun olacak biçimde öğretim programlarının; Atatürk inkılap ve ilkeleri, Anayasa ile birlikte Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri, kalkınma planları doğrultusunda, kişinin ve toplumun her alandaki ihtiyaçlarına uygun, çağdaş, üretime yönelik, bilgi ve beceri kazandırıcı, çağın ve geleceğin bilgisi, teknoloji ve haberleşme toplumuna uyabilen, millî kalkınma için gerekli insan gücünün yetiştirilmesini dikkate alabilecek nitelikte olması; öğrenciye, hür ve demokratik düşüncüyü,

sevgiyi, hoşgörüyü kazandırması; onun, teoriyi uygulamaya dönüştürebilmesi yeteneğinin geliştirilmesine yönelik, usul ve tekniklere uygun şekilde hazırlanması ve manevi ve millî kültür değerlerini öğrenmede yardımcı olacak şekilde ve devamlı olarak ilmî bir yöntemle geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. 1990'lı yılların sonuna doğru öğretim programları ve ders kitaplarının evrensel ölçülere, demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenleneceği bildirilmiştir. Programların ve derslerin, öğrencilere bilgi ezberletici değil, onları düşündürücü, araştırmacı ve davranış kazandırıcı olacak şekilde ele alınması gerektiği anlatılmıştır. Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alan hedeflerinin ilköğretim programlarında dengeli olarak yer alması gerektiği belirtilmiştir. Her seviyede eğitim ve öğretimde başta TV ve bilgisayar olmak üzere teknolojinin imkânlarından en ileri safhada istifade edilmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Bir bilgi toplumu yaratma yolunda halkın okuma alışkanlığını özendirecek tedbirlerin alınacağı da ifade edilmiştir.

Belirtilen eğitim politikası hedefleri doğrultusunda yetişecek öğrenci profilinin temel nitelikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren bireyler olmaları,
- Millî kimlik, kişilik, ahlaki karakter ve yüksek irade gücü, yüksek ahlak sahibi bireyler olmaları,
- Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren bireyler olmaları;
- İçinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini ve millî kültürü tanıyan, kendi geçmişlerini, manevi ve millî kültür değerlerini öğrenen bireyler olmaları,
- Millî kültürün yanı sıra, evrensel kültür değerlerine de önem veren bireyler olmaları,
- Çevresini ve yaşadığı toplumu tanıyan bireyler olarak yetişmeleri,
- İnsan haklarına saygılı, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmeleri,
- Demokratik düşünce ve davranış kazanmaları,
- Okuma zevk ve alışkanlığını kazanmaları,

- Değişim ve yeniliklere açık, kendini sürekli yenileyebilen ve toplumdaki görevini üretken olarak sürdürebilen insanlar olarak yetişmeleri,
- Araştırmacı, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı, kişilik sahibi, nitelikli insan olarak yetişmeleri,
- Bilgiyi ezberleyen değil, düşünen, araştıran, teoriyi uygulamaya dönüştürebilen kişiler olarak yetişmeleri,
- Çağdaş eğitime ve iletişim teknolojisine uyum sağlayan bir kişiliğe sahip olmaları,
- Okul içi eğitim ve öğretime ilaveten, okul dışında fikir, sanat, spor ve folklor faaliyetlerine katılarak, zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini sağlamaları.

4.5.8.1. 1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nın Genel Özellikleri: Program, “Genel Amaçlar”, “Açıklamalar”, “Anlama”, “Anlatım”, “Dilbilgisi”, “Yöntem”, “Araç ve Gereçler”, “Ölçme ve Değerlendirme” ana başlıklarından oluşmuştur. Programın sonunda “İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Dersi Öğretim Programı” yer almıştır.

Programın *Genel Amaçlar* bölümünde İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amaçları sıralanmıştır. *Açıklamalar* bölümünde Türkçenin çocuğun her şeyden önce anlama ve anlatma gücünü geliştireceğinden; okulda ulusal kültürün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması görevinde en büyük ağırlığın ve sorumluluğun Türkçe derslerine düştüğünden; Türkçenin bir bilgi dersi değil, bir ifade ve beceri dersi olduğundan ve öğrencinin zihin ve ruh gelişmelerinde iyi bir ana dili öğretiminin rolünün başka hiçbir dersle ölçülemeyecek kadar büyük olduğundan; Türkçe derslerinde öteki derslerde de olduğu gibi kesin olarak ezbercilikten kaçınılması gerektiğinden; Türkçe dersinin kendi içinde bir bütünlük taşıması gerektiğinden; öğretmenlerin Türkçeyi kullanmada özen göstererek öğrencilere örnek olmaları gerektiğinden bahsedilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360-366).

Anlama ana başlığının altında özel amaçlar belirtildikten sonra öğrencilere anlama bakımından kazandırılacak davranışlar (bilgi, beceri ve alışkanlıklar), 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde dinleme ve izleme, okuma, anlama tekniği bakımından ayrı ayrı maddeler halinde belirtilmiştir. *Anlatım* başlığı altında ise özel amaçlar açıklandıktan sonra

öğrencilere sözlü ve yazılı anlatım bakımından kazandırılacak davranışlar (bilgi, beceri ve alışkanlıklar), 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde sözlü ve yazılı olarak ayrı ayrı maddeler halinde belirtilmiştir.

Dil bilgisi kısmında özel amaçlar belirtildikten sonra öğrencilere dil bilgisi bakımından kazandırılacak davranışlar 6, 7 ve 8. sınıf seviyesinde ifade edilmiştir.

Programın *Yöntem* kısmında, Türk çocuklarına, ihtiyaçları olan müspet anlayışı, müspet düşünme formasyonunu kazandırabilmek için hazır, soyut bilgilerden kaçınılması; buna karşılık yapıcı, uygulanabilen, somut bilgiler ve bu bilgilere götüren yollar ve sağlıklı bir yöntem kazandırılması tavsiye edilmiştir. Türkçe derslerinde yaparak öğrenmenin, yaparken öğrenmenin temel olması gerektiği, ancak çalışmalarda bu yöntemin dondurulmuş bir kalıp olarak uygulanmaması, her şeyden önce, öğrencide öğrenmeye karşı güçlü bir ilgi ve istek uyandırarak yolunu, yöntemini kendisinin bulmasının sağlanmaya çalışılması istenmiştir. Türkçe dersinin dinleme, okuma-anlama, anlatma, dil bilgisi, yazım vb. etkinliklerinin kaynaştırılmış olarak, hiçbiri öbüründen soyutlanmadan (ders saatleri ayrılmadan) işlenmesi gerektiği, dil bilgisinin, anlama ve anlatım etkinliklerinde işlevsel olarak yer alması gerektiği ve anlama ile anlatımın tam kursuz olmasını sağlamak için bir araç olarak kullanılması gerektiği de açıklanmıştır.

Yöntem bölümünde okuma parçaları üzerinde yapılacak çalışmalar;

- * Hazırlık Çalışmaları
- * Metnin Okunması
- * Metnin İncelenmesi
- * Metin İncelemesinde Kelime Çalışmaları
- * Okuma Parçasının Konusunun Kavranmasıyla İlgili Çalışmalar
- * Metin Çözümlemesinde Sorular
- * Plân ve Paragraf Kavramını Kazandırma
- * Parçadaki Dil ve Anlatımın İncelenmesi
- * Parçanın Türü Üzerinde Çalışmalar
- * Parçanın Yazarı Üzerinde Durma
- * Öğrencilere Kitap Okutma Çalışmaları
- * Dil Bilgisi Çalışmaları
- * Anlatım Çalışmaları, şeklinde belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 383-395).

Araç ve Gereçler kısmında, eğitimde araçların, daha iyiyi daha kısa zamanda elde etmeye yaradığından bahsedilmiş, Türkçe öğretiminde en belli başlı ve yaygın aracın ders kitabı olduğu söylenmiştir. Ancak Türkçe öğretiminin amaçlarına ulaşabilmek için ders kitabının yanında başvuru kitaplarından (ansiklopediler, sözlükler, kılavuzlar vb.), öğrenci ruhunun doğrudan doğruya beslendiği masal, roman, biyografi, piyes gibi kitaplardan da istifade edilmesi söylenmiştir. Hızla gelişen ve yayılan görsel ve işitsel araçların, eğitim teknolojisinde önemli bir yer aldığı, bunun yanında kitle haberleşme araçları olan basın, radyo ve televizyonun güncel bir şekilde eğitimde rol almasının zorunlu olduğu ifade edilmiş, Türkçe öğretiminde çok önemli ve vazgeçilmez yeri olan bu tür kaynaklardan, araç ve gereçlerden her fırsatta yararlanılması istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 395-399).

Ölçme ve Değerlendirme başlığı altında, her öğretmenin öğretim yılı başlarında 2-3 hafta sürece yazılı ve sözlü gözlemlerle öğrencilerin hangi üstünlükleri ve eksiklikleri bulunduğunu ayrı ayrı saptayarak bunların her öğrenci için ayrı ayrı tutacağı fişlere ya da defter sayfalarına işlemesi tavsiye edilmiştir. Ölçmenin derslerin kavranıp kavranmadığını, çalışmaların amaçlanan davranışlara dönüşüp dönüşmediğini denetlemek için yapıldığı ve öğretmenin ölçme ve bunun sonucu olarak değerlendirmenin bir amaç değil, araç olduğunu bilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğrencilere verilecek ödevlerin, öğrencilere ortak konular şeklinde olmaktan çok, bireysel ve kişisel bir şekilde olmasına dikkat edilmesi ve konular seçilirken öğrencilerin özelliklerinin, ihtiyaçlarının göz önüne alınması gerektiği vurgulanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 399-400).

Programın sonunda yer alan “İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Dersi Öğretim Programı”, haftalık ders çizelgesinde Türkçe dersine ayrılan toplam ders saatinin bir saatinde “Yazı”ya yer verilmesi öngörülerek hazırlanmış ve bu derste öğrencilere düzenli, okunaklı, temiz ve seri yazma becerisi kazandırılacağı ifade edilmiştir.

4.5.8.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programı’na Yansımaları: Dönemin eğitim politikası hedeflerinin programda izlerine rastlamak mümkündür. Öğrencilerin ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; millî kimlik, kişilik, ahlaki karakter ve yüksek irade gücü, yüksek ahlak sahibi; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi değerlerini benimseyen bireyler olarak yetiştirilmek

istenmesi hedefi, Program'ın Genel Amaçlar başlığı altında yer almıştır. İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amaçlarından birinin “öğrencilerin ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak” olduğu belirtilmiştir. Genel Amaçlar ile ilgili açıklamalar yapılırken Türkçe derslerinin, öğrencinin ulusal kültürün değerli eserleri ile karşılaşmasını sağlayarak ulusal bilincini ve ulusal coşkusunu geliştirmek olduğu ifade edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360).

Yöntem genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* kısmında “Öğrencilere Kitap Okutma Çalışmaları” başlığında, öğrencilere kitap tavsiye edilirken dikkat edilmesi gereken hususlardan birinin de eserlerin konusunun yurt, ulus ve doğa sevgisini aşılayıp beslemesi gerektiği söylenmiştir. Tavsiye edilecek kitapların millî şuuru, ulusal coşkuyu güçlendiren; ahlak duygusuna aykırı bulunmayan; Türk tarih ve inkılâbının özelliklerini gösterebilen; çocuğu düşündürüp uygulandıran, ona neşeli ve sağlıklı karakter kazandıracak nitelikte, üslubu sağlam eserlerin yeğ tutulması salık verilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 392).

Öğrencilerin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini ve millî kültürünü tanıyan, kendi geçmişlerini, manevi ve millî kültür değerlerini öğrenen bireyler olmaları hedefi, Program'ın *Genel Amaçlar* başlığında “sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak” şeklinde belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360). *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalarda ise bu hedefle ilgili şu ifadeler yer almıştır:

“Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması, millî eğitimimizin temel görevleri arasındadır. Okulda bu görevin yerine getirilmesinde en büyük ağırlık ve sorumluluk Türkçe derslerine düşmektedir. Çünkü ulusal kültürümüzün en canlı, en birleştirici, millî şuuru en iyi biçimde yaratıcı ulus ve yurt sevgisini besleyip güçlendirici örnekleri, Türkçe yazılmış sanat eserleridir ve çocuk, bu eserlerin ilk örnekleriyle Türkçe derslerinde karşılaşacaktır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 362).

Programın *Anlama* genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Dinleme, izleme, okuma ve anlama ile ilgili becerilerini, kaynaklara başvurarak içinde yaşadıkları yurdu, toplumu, dünyayı daha iyi tanımaları, sevmeleri için kullanabilme yöntemini kazandırmaktır.” ifadesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 367).

Öğrencilerin millî kültürün yanı sıra, evrensel kültür değerlerine de önem veren bireyler olarak yetişmeleri hedefi, *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalarda şu şekilde yer almıştır: “Öte yandan öğrencilerin evrensel kültür ve sanat eserleri ile karşılaşmaları da okulda ve özellikle Türkçe derslerinde başlayacaktır. Türkçe öğretmenlerinin bu ilişkiyi en iyi ve yararlı sonuçları verecek biçimde ayarlamaları, kültür ile evrensel kültürün birbirini tamamlayıp geliştirmesini ve öğrencilerin hayata ve dünyaya en geniş açıdan, en iyi, en insancıl ve en sağlıklı duygularla bakmalarını sağlayıcı bir yol izlemeleri gerekir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 363).

Öğrencilerin çevresini ve yaşadığı toplumu tanıyan bireyler olarak yetişmeleri hedefine yönelik, Program’ın *Anlatım* genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Türlü konularda tasarladıklarını ve düşündüklerini anlatabilme (ileriki öğrenimi ya da hayatı, yurt ve dünya sorunları ile ilgili)” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 372). *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken 6. sınıfta “Çevresinin doğal, toplumsal ve ekonomik olaylarını anlatabilmek” maddesi; 6 ve 7. sınıflarda “Yakın çevreyi, görülen, bilinen bir köy, kasaba, kent vb.ni anlatabilmek” maddesi; 8. sınıfta ise “İleriki öğrenimi ya da hayatıyla ilgili tasar ve düşüncelerini anlatabilmek” ile “Yurt ve dünya sorunlarıyla ilgili düşüncelerini anlatabilmek” maddeleri yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 373-378). Aynı maddeler *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken de yer almıştır.

6, 7 ve 8. sınıflarda *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken; “Gereğine uygun olarak (konunun dışına çıkmadan karşındakilerin düşüncelerine saygı göstererek, onlara söz hakkı tanıyarak vb.) bir tartışmaya katılabilmek” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 373-377).

Yöntem genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* belirtilirken, “Öğrencilere Kitap Okutma Çalışmaları” başlığında, öğrencilere kitap tavsiye edilirken dikkat edilmesi gereken hususlardan birinin de “hayata karşı iyimserlik, insanlığa karşı sevgi aşılmalı” gerektiğidir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 392).

Genel Amaçlar ile ilgili açıklamalar kısmında, çağımızdaki toplumsal yaşayış, demokratik düzen, başkalarını anlama kadar, kendimizi anlatmamızı da zorunlu kılmaktadır, denilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 361). Bu ifadelerin, öğrencilerin insan haklarına saygılı, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan

olarak yetiřmeleri ve demokratik dűřünce ve davranıř kazanmaları hedeflerine yönelik olduđu görűlmektedir.

Öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığının kazandırılması, yaygınlaştırılması hedefiyle ilgili Program'ın birçok kısmında açıklama yapılmıştır. Program'ın *Genel Amaçlar* başlığı altında İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amaçlarından birinin “Onlara, dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak” olduğu belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360). *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar kısmında, öğretmenin Türkçe derslerinde yapacağı çeşitli çalışmalarla öğrencilerine önce kitap okuma alışkanlığı ve zevki kazandırmaları; onların, değerli eserleri kendi başlarına arayıp bulacak ve okuduklarını değerlendirebilecek düzeye gelmelerini sağlamaları belirtilmiştir. Okuma alışkanlığının okul çağında edinildiği, okuma yazmayı yeni öğrenen bir çocuk için her yazılı metnin ilgi çekici olduğundan hareketle öğretmenin, başlangıçta bu ilgiyi beslemesi, onun kaybolmamasına çalışması ve o ilgiden yararlanarak çocuğu hoşlanacağı türden kitaplar okumaya yönlmesi tavsiye edilmiştir. Öğretmenin her zaman göz önünde tutacağı şeyin, önce çocuğun okuma eğilimini saptaması ve onu o yönde geliştirmesidir. Öğretmenin sürekli izlemesi sonucu aşamalığa ve düzeye özen göstererek zamanında ve yerinde yapacağı küçük yardım ve özendirmelerin, öğrencilerin okuma alışkanlık ve zevkini kazanmalarını sağlayacağı belirtilmiştir. Ancak bu çalışmalar sırasında öğrencilerin, bir kitabı kendi kendilerine okurken özellikle nelere dikkat edecekleri, eserlerin planını, düşünce yapısını, değerli değersiz yanlarını nasıl saptayacakları vb. hususlarında öğretmenin yardımına ve yol göstericiliğine ihtiyaç duyacakları ifade edilmiştir. Bunun içindir ki öğretmen, öğrencilerine sadece okuyacakları ve okumaları gereken kitapları tavsiye etmek ve bu yönden onları izlemekle yetinmemeli, bir yandan derslerde metin incelemesi çalışmaları ile onlara bir küçük parça üzerinde derinliğine inceleme yollarını birlikte uygulayarak öğretirken, bir yandan da onları kendi başlarına okuyacakları tam ve büyük eserleri nasıl değerlendireceklerini, bu eserlerden nasıl yararlanacaklarını, yine aşamalılığı ve öğrenci düzeyini göz önünde tutarak göstermelidir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 363).

Anlama genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken; “Kitap sevgisini geliştirerek boş zamanları kitap okuyarak değerlendirme alışkanlığını kazandırmak” ifadesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 367). *Öğrencilerin Okuma Tekniği Bakı-*

mından Kazanacakları Davranışlar sıralanırken 6. sınıfta “En az bir günlük gazeteyi ve haftalık ya da aylık dergi izleme alışkanlığı kazanabilmek” maddesi; 7. sınıfta “Günlük gazeteleri ve haftalık ya da aylık dergileri izleme alışkanlığı kazanabilmek” maddesi; 8. sınıfta ise “Günlük gazeteleri ve haftalık ya da aylık dergileri izleme alışkanlığını kökleştirebilmek” maddesi yer almıştır. Yine *Öğrencilerin Okuma Tekniği Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken 6 ve 7. sınıflarda “Düzeyine uygun yararlı kitapları seçebilmek, kitaplardan yararlanabilmek” maddesi yer almış, bu madde 8. sınıfta “Düzeyine uygun yararlı kitapları seçebilmek; kitaplardan yararlanma yöntemlerini kavrayabilmek” şeklinde belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 367-371).

Yöntem genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* belirtilirken; “Parçanın Yazarı Üzerinde Durma Çalışmaları” başlığında, eserlerinden parçalar okutularak ve bu yaş düzeyinde, anlatma özellikleri tanıtılan yazarların gene bu yaş düzeyine uygun eserlerinin de tanıtılması, önerilerde bulunulmasının, öğrencileri bilinçli bir kitap okuma etkinliğine götürmede yararlı ve uygun olacağı ifade edilmiştir. Böylece, Türkçe derslerinde öğrencinin normal günlük hayat içinde normal bir biçimde canlı Türkçe çalışmaları yapılırken, kitap okumanın da bu hayatın koparılmaz bir parçası hâline getirilmiş olacağı belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 392). *Yöntem* genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* belirtilirken “Öğrencilere Kitap Okutma Çalışmaları” başlığında, öğrencinin dünyaya ve hayata kitaplar yolu ile açılacağı, öğrenci için her yeni kitabın, yeni bir yaşantı ve yeni bir hayat deneyi olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle öğretmenin, öğrencisine okuması için bir kitap tavsiye ederken, çok büyük bir sorumluluk taşıdığını her zaman göz önünde tutması ve öğrencilere ders kitapları dışında okumaları için verilecek kitapların çok iyi seçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğrencilere kitap tavsiye edilirken şu hususlara dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir:

“Çocuğa okuma eğilimine uygun ve anlayacağı eseri tavsiye etmelidir. Bundan başka, çocuğa tavsiye edilecek eserler değerli olmalı, onun ilgisini çekecek, klâsik, yani okulda okutulabilecek bir nitelik taşımali; konusu yurt, ulus ve doğa sevgisini aşılıp beslemeli, millî şuuru, ulusal coşkuyu, güçlendirici olmalı; ahlâk duygusuna aykırı bulunmamalı; hayata karşı iyimserlik, insanlığa karşı sevgi aşılmalı; Türk tarih ve inkılâbının özelliklerini gösterebilmeli; çocuğu düşündürüp duygulandıran, ona neşeli ve sağlıklı karakter kazandıracak nitelikte, üslûbu sağlam eserler yeğ tutulmalıdır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 392).

Programın *Araç ve Gereçler* başlığı altında, Türkçe öğretiminde de en belli başlı ve yaygın aracın geleneksel ders kitabı olduğu ifade edilmiştir. Türkçe öğretiminin ulusun ve bütün insanlığın duygu ve düşünce ürünlerine dayalı olarak yürütüldüğü söylenmiş, bu ürünlerin de en geniş ölçüde kitaplarda bulunduğu, saklandığı ve yayıldığı ifade edilmiştir. Bu nedenle, Türkçe derslerinin yeterli bir sınıf kitaplığının eşliğinde yapılmasının ve okul kitaplığından yeterli ölçüde yararlanılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Türkçe öğretiminin amaçlarına ulaşabilmek için yalnızca ders kitabının yetmeyeceği, bunun yanında, her türlü başvurma kitapları, ansiklopediler, sözlükler, kılavuzlar vb. kitapların Türkçe eğitimi için gerekli bilgi kaynakları olduktan başka; kaynaklara başvurma yöntemlerini kazandırmaları bakımından da büyük önem taşıdıkları ve böylece yalnız Türkçe eğitimi için değil, bütün eğitim ve öğretim için de yararlı olacağı ifade edilmiştir. Başvurma kitaplarının yanında masal, roman, biyografi, piyes gibi kitapların öğrenci ruhunun doğrudan doğruya beslendiği kitaplar olduğu, bu kitapları okumakla, öğrencinin farkına varmadan, hem kelime dağarcığının zenginleşeceği hem anlatım gücünün gelişeceği hem de dünya görüşünün genişleyeceği belirtilmiştir. Ayrıca öğrencinin, ömür boyunca sürecek, onu yenileştirecek, yeniliklere ayak uydurabilmesini sağlayacak bir okuma alışkanlığı kazanacağı ifade edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 396).

Öğrencilerin araştırmacı, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı, kişilik sahibi, nitelikli insan olarak yetiştirmeleri hedeflerine yönelik ifadeler Program'da yer almıştır. Program'ın *Genel Amaçlar* başlığı altında İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amaçlarından birinin "Onlara, bilimsel, eleştirci, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir." olduğu belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360). *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar kısmında, öğrencilerin, okudukları bir yazıda, dinledikleri bir konuşma veya konferansta işlenen düşünce ya da duyguları kavrayıp sezebilme yeteneklerinin geliştirilebilmesi için metinler üzerinde çalışırken gözlemlerde bulunmak, kaynakları incelemek, ayrıntıları arayıp bulmak, karşılaştırmalar yapmak, sorunları çözmek suretiyle kurula, tanıma ve bütüne varma yöntemi uygulanması gerektiği söylenmiştir. Bu yolla, Türkçe öğretiminin, aynı zamanda öğrencilere, bilimsel, eleştirci, yapıcı ve yaratıcı düşünme yeteneğinin kazandırılmasında öteki dersler arasında kendi payına düşen görevi de yerine getireceği ifade edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 365).

Anlama genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Öğrencilere dipnot, dizin, sözlük, ansiklopedi, her türlü başvurma ve kaynak eserlerden yararlanma yeteneğini kazandırıp geliştirmek” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 367). *Öğrencilerin Okuma Tekniği Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken 6, 7 ve 8. sınıfta öğrencilerin kitaplardaki içindekiler, ön söz, sunuş, dipnot, atıf, dizin ve sözlük bölümlerinden yararlanabilme becerileri kazanmaları beklenmiştir. Aynı başlık altında 6 ve 7. sınıfta “Yazım Kılavuzu’ndan, sözlüklerden, ansiklopedilerden ve kaynak kitaplardan yararlanabilmek” maddesi yer almış; 8. sınıfta bu maddeye ayrıca “aynı konuda türlü kaynaklara başvurabilmek; bir kaynağın bağıntı kurduğu öteki kaynaklardan da yararlanabilmek” ifadesi eklenmiştir. Aynı başlık altında 7. ve 8. sınıfta “okuduklarından notlar alabilmek” ifadesi yer almış; ayrıca 8. sınıfta “okuduğu kitabı, yazı parçasını fişlemek, sınıflamak, gerektiğinde bunlardan yararlanabilmek” ifadesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 367-371).

Anlatım genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Herhangi bir konu üzerinde bir topluluk karşısında tekrarlara düşmeden ve yanlılık yapmadan 5-10 dakika konuşabilme” ve “Gereğine uygun olarak bir tartışmaya katılabilmek, bir toplantıyı yönetebilme” maddelerine yer verilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 372). *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 7 ve 8. sınıfta “Değişik konularda topladığı bilgileri, bir kitap okurken aldığı notları sıralayıp düzenleyebilmek, (bunlara bakarak ya da bakmayarak; ama okumadan) bir topluluğa karşı konuşabilmek” maddesi yer almıştır. Aynı başlık altında 8. sınıfta “Bir işin yapılması için öneride bulunabilmek” ve “Bir topluluğu yönetebilmek” maddelerine yer verilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 375-378).

Yöntem genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* belirtilirken “Hazırlık Çalışmaları” başlığında, öğrencinin metinle doğrudan doğruya karşılaştırılmadan bir ön çalışma, hazırlık çalışması yaptırılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Öğrencilere, incelenecek metnin konusuna, dil ve anlatımına, tür ve biçimine, yazarı ile ilgili bilgilere götüren araştırmalar yaptırılması istenmiştir. Bu araştırmalarla, öğrencilerin gerekli gözlemlere, basılı kaynakları incelemeye; ilgili kişilerin bilgilerine, anılarına, açıklama ve kanılarına başvurmayaya; gerekiyorsa film, tiyatro, konferans, nutuk vb. kaynaklardan yararlanmaya yöneltilmesi istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 384). *Yöntem* genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalış-*

malar belirtilirken; “Metin Çözümlemesinde Sorular” başlığında, “Varlıkları, varlıkların birbirleriyle ilgisini, doğa-insan ilişkilerini, toplumu, toplum sorunlarını, duygu, düşünce alış verişi gibi türlü olayları, bu olayların doğuş, gelişme ve son bulma sırasıyla doğal akışını açıklamayı, kıyaslamayı, bunlardaki sebep-sonuç ilişkisini belirtmeyi amaçlayan sorularla öğrenci; yurt, doğa, toplum ve hayatla ilgili türlü kavramlar ve bir dünya görüşü kazanır.” açıklamasına yer verilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 389).

Öğrencilerin bilgiyi ezberleyen değil, düşünen, araştıran, teoriyi uygulamaya dönüştürebilen kişiler olarak yetişmeleri hedefiyle ilgili de Program’ın birçok yerinde açıklamalar yapılmıştır. *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar kısmında, Türkçenin bir bilgi dersi değil, bir ifade ve beceri dersi olduğu, öğrencinin zihin ve ruh gelişmelerinde iyi bir ana dili öğretiminin rolünün başka hiçbir dersle ölçülemeyecek kadar büyük olduğu vurgulanmıştır. Türkçe derslerinde, öteki derslerde de olduğu gibi, kesin olarak ezbercilikten kaçınmak gerektiği belirtilmiştir. Türkçe öğretiminde başarı sağlanabilmesi için birtakım kuralların, tanımların öğretilmesinin, ezberletilmesinin hiçbir anlam taşımadığı söylenmiştir. Önemli olanın, öğrencinin Türkçeyi doğru olarak bilinçle ve güvenle kullanmayı alışkanlık hâline getirmesi, okuduğu veya dinlediği bir parçada işlenen fikri ya da duyguyu kavrayıp sezebilmesi, ondan zevk alabilmesi olduğu belirtilmiştir. Türkçe dersinin bir araç ders olarak okulda öğretimin temelini oluşturduğu söylenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 364-365).

Yöntem ana başlığı altında yer alan *İzlenecek Yöntem* alt başlığında, Türk çocuklarına, ihtiyaçları olan müspet anlayışı, müspet düşünme formasyonunu kazandırabilmek için hazır, soyut bilgilerden kaçınılması; buna karşılık yapıcı, uygulanabilen, somut bilgiler ve bu bilgilere götüren yollar ve sağlıklı bir yöntemin kazandırılması istenmiştir. Bilimsel yöntemin, araştırma, gözlem, inceleme, deneme, uygulama, karşılaştırma, nedenleri araştırma, sebep-sonuç ilişkisini açığa çıkarma gibi çalışmalara dayandığı belirtilerek, Türkçe öğretiminde bu yöntemin uygulanması gerektiği ve derslerde yaparak öğrenmenin, yaparken öğrenmenin temel olması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, çalışmalarda bu yöntemin dondurulmuş bir kalıp olarak uygulanmaması, her şeyden önce, öğrencide öğrenmeye karşı güçlü bir ilgi ve istek uyandırarak yolunu, yöntemini kendisinin bulması istenmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 383). Yine *Yöntem* ana başlığı altında yer alan *Okuma Parçaları Üzerinde Çalışmalar* kısmında birçok kez, yapılacak

her türlü faaliyetlerin öğrencileri ezberciliğe yönlentmemesi, öğrencilere ezber ve hazır bilgilerin verilmemesi istenmiştir:

“Öğrenciden, henüz metinle karşılaşmadan, yani metni dinleyip okumadan önce, ev çalışması olarak kelimelerin, deyimlerin, deyişlerin, terimlerin anlamlarını sözlüklerden bulup yazmaları, ezberlemeleri istenmemelidir. Hele kelimenin metin içindeki anlamı iyice kavranılmadan, öğrenilmeden cümlede kullanma çalışmaları yaptırmak, tüm olarak ezbercilik demektir; bu, öğrenciye bir şey kazandırmadığı gibi zamanın boşa gitmesine yol açar; daha kötüsü öğrencinin Türkçe dersinden soğumasına neden olur ve okuma, sözlük çalışması gibi en değerli öğrenme araçlarını benimseyerek onlardan yararlanma imkânlarını ortadan kaldırır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 386).

“Metin incelenirken, konudan çıkarılacak ders, ana fikir, tema, metnin sonunda kalıp olarak, bir cümle hâlinde verilmemeli, öğretmen de metinden alınması gerekli dersi, ana fikri, ana duyguyu, temayı belli kelimelerle kalıp hâlinde ifade etmemeli ve öğrenciden bir tek cümle ile derleyip toplayarak ifadesinde ısrar etmemelidir. Buna uyulmazsa öğrenci, ezberciliğe itilmiş olur; bağımsız olarak başvurma yeteneğini geliştiremez; duygu ve düşüncelerini, söz gelimi ancak atasözleriyle ortaya koyabilen dar anlayışlı ve anlatımı kısır bir kişi olarak klişe sözlerin tutsağı olur.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 388).

“Öğretmenler, ders kitabındaki soruları önceden özenle gözden geçirmeli, kendi sınırlarındaki, hatta aynı sınıfın başka şubelerindeki öğrencilere göre bu sorularda gerekli görecekları her türlü değişikliği, çıkarmayı yapmalı, uygun görecekları yeni sorular düzenleyip eklemelidirler. Böyle yapılmayıp da ders kitabındaki sorular oldukları gibi alınır, bu sorulara çocukların, evlerinde veya sınıfta yazılı ya da sözlü olarak biçimsel birtakım karşılıklar vermeleri yeter görülürse, o sınıfta metin incelemesinden beklenen olumlu sonucun alınmasına imkân yoktur. Bu tür bir metin incelemesi öğrencileri, ancak, konu ile ilgisi iyi kurulmamış, yapma basmakalıp birtakım karşılıklar bulmaya, dolayısıyla ezberciliğe götürür ki bunun, Türkçe dersinin amaçları ile bir ilgisi bulunmadığı açıktır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 389).

“Şair ve yazarların üslûp özellikleri sezdirilirken tanım ve kurallara gidilmemelidir. Ezber ve hazır bilgiler verilmemelidir. Bu sınıflarda metinler üzerindeki dil ve anlatım çalışmaları daha çok öğrencilerin kendi dil ve anlatımlarını düzeltmeye, geliştirmeye yarayacak ve yetecek oranda ve şekilde sürdürülmelidir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 391).

“Tür bilgisi, tanımlarla değil, o türün özellikleri örnekler üzerinde gösterilerek verilmelidir. Bu konuda da tanımdan kaçınılmalıdır. Bu çalışmalar boyunca da hazır bilgiler vermekten kaçılmalı, varılacak sonuçlar bir sınıf etkinliğinin ürünü olmalıdır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 391).

“Yazarların seçtikleri konularıyla, türleriyle birbirlerinden ayrılık göstermelerinin yanında asıl dil ve anlatımlarıyla (kelime, kelime grupları, cümle yapıları, anlatışlarındaki açıklık, duruluk, sadelik vb. niteliklerle) birbirlerinden ayırdıkları, hazır bilgi verilmeden, metinler üzerinde yapılan incelemelerle öğrencilere buldurularak sezdirilmelidir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 392).

“Dil bilgisi için ayrı bir ders saatinin ayrılması, dil bilgisi derslerini kuramsal, soyut, tümüyle tanım ve kural ezberletilen bir ders olmaktan kurtarmak için gereklidir. Böylece, dil bilgisi dersleri tüm soyutluğundan kurtarılmış, öğrencinin günlük hayatına getirilmiş, yalnız konuşma ve yazmasında değil, düşünce-sinde ve hatta duygusal hayatında bile mantıklı bir düzen yaratılmış olacaktır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 393).

“Anlatımda tabilik, akıcılık, sadelik, duruluk gibi anlatımın ana özellikleri aranmalıdır. Sorulara verilen sözlü ve yazılı karşılıkların anlatım yanlışları üzerinde durulmalı, dersin akışı bozulmadan, dikkatler dağıtılmadan ve yaratılan en uygun fırsat ve ortamlarda dil bilgisi, yazım ve noktalama kuralları ezber ve hazır bilgi biçiminde olmadan, bir araç durumuna getirilmelidir. Metnin dil ve anlatım özelliği açıklatılırken, öğrencinin yaşayışından, kendi dilinden örneklerle karşılaştırmalar yaptırarak dil ve anlatımın niteliklerini somutlaştırarak, sözlü ve yazılı denemeler ve eleştiriler yaptırılmalıdır. Konuşmanın ya da okuma parçasının bütününden hareket ederek metnin genel plânı içinde paragraflarına, cümlelerine, kelime gruplarından kelimelere geçerek uygulamalı bir biçimde çalışmalar sürdürülmelidir. Yazılı ödevlerdeki yanlışların doğruları, öğrencilerin kendilerine buldurulmalı, uygulamalar yaptırılarak kavratılmalı ve benimsetilmelidir.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 395).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, öğrencilere hiçbir zaman kalıp halinde tanım ve kural verilmemesi, kural ve bilgilerin sezdirilerek verilmesi, örneklerden tanım ve kurala ulaşılması (tümevarım) tavsiye edilmiştir. Verilecek örneklerin somut olması ve öğrencinin hayatına uyması gerektiği söylenmiştir. Bu sayede öğrencilerin ana dillerinin bilincine varacakları ve ana dillerini severek özenle kullanacakları sağlanmaya çalışılacaktır.

Öğrencilerin çağdaş eğitime ve iletişim teknolojisine uyum sağlayan bir kişiliğe sahip olmaları için sorumluluğun öğretmenlerde olduğu belirtilmiş ve bu hedef de Program’da yer almıştır. Program’ın *Araç ve Gereçler* başlığı altında, çağımızda hızla gelişen ve yayılan görsel ve işitsel araçların, eğitim teknolojisinde önemli bir yer almış bulunduğu belirtilmiş, bunun sonucu olarak, artık öğretim süreci içinde geleneksel anlamda öğretmenler ve derslerin yanında her türlü toplantılar, kara tahta, cansız resim ve şekiller, film şeritleri, ses bantları, projeksiyon vb. bile yetersiz kaldığı, kitle haberleşme araçları olan basın, radyo ve televizyonun güncel bir şekilde eğitimde rol almasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Bu durumda öğretmenin, yalnız bir bilgi aktarıcı olmaktan çıkıp bir yol gösterici olacağına göre her türlü araç ve gereci nerede, ne zaman, nasıl kullanacağını bilmesi, kendini bu alanda yetiştirmesi gerektiği vurgulanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 397).

Öğrencilerin okul içi eğitim ve öğretime ilaveten, okul dışında fikir, sanat, spor ve folklor faaliyetlerine katılarak, zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini sağlamaları hedeflenmiştir. Bu hedefe yönelik ifadeler Program’da rastlamak mümkündür. *Anlatım* genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Sözlü ve yazılı sanat etkinliklerine katılabilme, varsa bu alanlardaki yeteneklerini geliştirebilme”

maddesine yer verilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 372). 6, 7 ve 8. sınıflarda *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, eğer öğrencinin yeteneği varsa güzel konuşmak ve güzel şiir okumak gibi sözlü sanat etkinliklerinde bu yeteneğini geliştirmesi ifade edilmiştir. 6, 7 ve 8. sınıflarda *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, yeteneği olan öğrencilerin öykü, şiir yazma gibi sanat etkinliklerinde bu yeteneğini geliştirebilmesi hedeflenmiştir.

1980-2002 yılları arasındaki hükümetlerin dil politikasının temel hedefi, dilin yapısını ve güzelliğini bozacak hareketleri engellemek ve ana dilin tabii seyri içinde gelişmesini sağlamaktır. Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarının başında görülen Türkçenin aşırıktan sakınılarak dilin kullanılmasına özen gösterileceği belirtilmiştir. Türkçenin zenginleştirilmesi, doğru kullanılması ve yabancı sözcüklere karşı korunması için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir. Türkçenin millî ve ortak bir eğitim ve bilim dili olarak öğretilmesine daha çok önem verileceği ifade edilmiştir. Bu amaçla Türkçenin doğru ve güzel konuşulması ve yazılması için gerekli bütün tedbirlerin alınacağı, Türkçenin eğitim ve öğretiminde programlardaki ve uygulamadaki yetersizliklerin giderileceği ve gerekli durumlarda Türkçe dersine ait haftalık ders saatlerinin artırılacağı söylenmiştir. Yine yaşayan güzel Türkçenin çağdaş eğitimin gereği olarak bilimsel ve teknolojik alanlarda zenginleştirilmesine çalışılacağı da belirtilmiştir.

Çocuğun ana dilini kullanma başarısının, duyma, düşünme, hayal etme ve ilişki kurma başarısıyla bütünleştirilmesi gerektiği ve doğru telaffuz ile dilin doğru kullanılmasının sağlanmaya çalışılacağı da belirtilmiştir. Her öğretmenin aynı zamanda bir Türkçe öğretmeni olduğu vurgulanmış, eğitimin her alanında ve her düzeyinde Türkçenin doğru ve eksiksiz olarak öğretilmesi ve kullanılması gerektiği bildirilmiştir.

Dilin yapısını ve güzelliğini bozacak hareketleri engellemek ve ana dilin tabii seyri içinde gelişmesini sağlamak; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarının başında görülen Türkçenin aşırıktan sakınılarak dilin kullanılmasına özen gösterileceği hedefi Program'da yer almıştır. *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar yapılırken, her dilin, kendi kurallarını kendisi yarattığı ve kurallar içinde yaşayıp geliştiği ifade edilmiştir. İlköğretim döneminde okulun, dil öğrenimini önce bir sistem içine sokup yavaş yavaş öğrencilere dilin kurallarını sezdirdiği; onların, dillerini kurallara uygun olarak kullanmalarında bir bilince varmalarını sağladığı söylenmiştir. Öğrencinin, bu bilinci kazandıktan sonra

dile saygı duyacağı, dili kullanmada özen göstereceği, giderek dilin özellik, incelik ve güzelliklerini sezgi dilini seveceği belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 362).

Yöntem genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* belirtilirken “Dil Bilgisi Çalışmaları” başlığında, Türk dilinin nitelikleri, yapısı, değeri ve gerektiğinde eksiklikleri üzerinde düşündürülerek Türk Dil İnkılâbı’nın hizmeti, gereği ve şekli bakımından öğrencilerin bir yön, bir yöntem kazanmalarının sağlanması istenmiştir. Dilin insan hayatındaki çok yönlü rolü kavratılarak, bir dil bilinci, dil sevgisi uyandırılarak çocuklara dillere karşı mantıklı bir tutum ve davranış kazandırılacağı belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 394).

Program’da, Türkçenin zenginleştirilmesi, doğru kullanılması ve yabancı sözcüklere karşı korunması için gerekli önlemlerin alınacağı hedefine yönelik birçok açıklama yer almıştır. Program’ın *Genel Amaçlar* başlığı altında İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amaçları sıralanırken; “Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek” ve “Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek” maddelerine yer verilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360). *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar yapılırken, Türkçe derslerinin öğrencinin güzel metinlerin zevkini tadarak okuma duygusunu ve Türk diline olan sevgisini geliştireceği belirtilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 364).

Anlama genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken; “Kelime dağarcığını, Türk Dil İnkılâbı ve çağdaş gelişimi doğrultusunda zenginleştirmek” ifadesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 367). *Öğrencilerin Anlama Tekniği Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken 6. sınıfta “Bir yazıdaki kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını kavrayabilmek, kelime gruplarını, benzetmeleri, atasözlerini çözümleyebilmek” maddesi; 7. sınıfta “Bir yazıdaki kelimelerin, kelime gruplarının, benzetmelerin, atasözlerinin anlamlarını çözümleyebilmek” maddesi; 8. sınıfta ise “Bir yazıdaki kelimelerin, kelime gruplarının, benzetmelerin, atasözü ve özdeyişlerin anlamlarını çözümleyebilmek” maddesi yer almıştır. Yine aynı başlık altında 6, 7 ve 8. sınıflarda “Düzeyine uygun anlama etkinliklerini gerçekleştirirken kelime dağarcığını Türk Dil İnkılâbı doğrultusunda geliştirebilmek” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 368-371).

Anlatım genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Kelime grupları, atasözü, özdeyiş, deyim vb.ni açıklayabilme” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 372). *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken 6. sınıfta “Düzeyine uygun kelime grupları, atasözü, özdeyiş ve deyimleri açıklayabilmek” maddesi; 7. sınıfta “Kelime, kelime grupları, atasözü, özdeyiş, deyim ve benzetmeleri açıklayabilmek” maddesi; 8. sınıfta ise “Atasözü, özdeyiş, deyim, kelime, kelime grupları ve benzetmeleri açıklayabilmek” maddesi yer almıştır. Aynı maddeler *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* başlığında da yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 373-377).

Yöntem genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* belirtilirken “Metin İncelemesinde Kelime Çalışmaları” başlığında, öğrencilere kazandırılması gereken kelimeler, kelime grupları, deyimler, terimler vb.lerin onların günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri ve asıl önemlisi, kendi düşüncelerini, duygularını, dileklerini yaş ve düzeylerine göre ayrıntıları ile incelikleri ile anlatabilmede işlerine yarayacak, kullanacakları kelimeler, kelime grupları, deyimler, terimler vb. olması gerektiği vurgulanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 387).

Türk çocuklarının Türkçeyi doğru, güzel konuşur ve yazar hale getirilmesi hedefi de Program’da yer almıştır. Program’ın *Genel Amaçlar* başlığı altında İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amaçları sıralanırken, “Öğrencilere, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak” ve “Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak” maddeleri yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360). *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar yapılırken, Türkçenin, çocuğun, her şeyden önce anlama ve anlatma gücünü geliştireceği belirtilmiştir. Görsel ve işitsel araçların hızla gelişerek günlük hayatta çok etkin bir rol kazanmış olmasının, dinleyerek, dinlemesini bilerek anlamayı da ön plana getirmiş bulunduğu ifade edilmiştir. Toplumsal ve demokratik yaşayışın gelişmesinin, radyoda, televizyonda, açık havada ya da bir salonda izlenen bir konuşmayı anlamının önemini büyük ölçüde artırdığı söylenmiştir. Anlaşmanın en yaygın ve doğal biçimi konuşma olduğundan, çocuklara her şeyden önce doğru ve düzgün konuşmak, anlatmak istediklerini en kısa yoldan en açık ve karşıdakilerin zihinlerinde karanlık bir nokta bırakmayacak biçimde anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmanın

gerekli olduğu vurgulanmıştır. Yazma öğretimi ve yazılı anlatımın, öteden beri Türkçe dersinin en önemli etkinliklerinden biri olduğu ve böyle olmayı da sürdüreceği anlatılmıştır. Türkçe derslerinin öğrencilerin söz ve yazıyla anlatım konusundaki çalışmalarla da güzel konuşma ve yazma alışkanlığını geliştireceği belirtilmiştir. Türkçeyi doğru olarak, bilinçle ve güvenli kullanmayı alışkanlık hâline getirmenin en etkili yolunun, derslerde öğrencilere sık sık düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak anlatma imkân ve koşullarını sağlamak olduğu da ifade edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2006: 360-365).

Anlama genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Öğrencilerin edindikleri dinleme, izleme alışkanlık ve becerisini, düzeylerine uygun duygu ve düşünce ürünlerini, konuşmaları, güncel yayınları anlayabilecek, eleştirebilecek ve onlardan yararlanabilecek ölçüde geliştirmek” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 367).

Anlatım genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Konunun gereğine göre türlü yapıdaki cümleleri doğru olarak kurabilme”, “Yazım ve söz dizimi yanlış yapmadan yazabilme, noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanabilme”, “Günlük hayatta geçerli yazışmaları yapabilme” ve “Her zaman, her türlü kalemle okunaklı işlek, güzel ve düzenli bir el yazısıyla yazabilme beceri ve alışkanlıklarını kazandırmak” maddeleri yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 372). *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6, 7 ve 8. sınıflarda “Doğru ve düzgün konuşabilmek” maddesi yer almıştır. *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6, 7 ve 8. sınıflarda “Yazım yanlış yapmadan yazabilme, noktalama işaretlerini doğru ve eksiksiz kullanabilme”, “Yerine göre türlü yapıdaki cümleleri doğru olarak kurabilme” ve “El yazısını her zaman her türlü kalemle gereği gibi okunaklı, işlek, güzel ve düzenli yazma yeteneği geliştirmek” maddeleri yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 373-379).

Yöntem genel başlığı altında *Okuma Parçaları Üzerinde Yapılacak Çalışmalar* belirtilirken “Anlatım Çalışmaları” başlığında, güzel ve doğru yazı yazmaya, sözlü anlatımda söyleyişe dikkat edilmesi ve noktalamaların, vurguların, tonlamaların uygulamayla yapılarak kavratılması gerektiği vurgulanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 395).

Çocuğun ana dilini kullanma başarısını, duyma, düşünme, hayal etme ve ilişki kurma başarısıyla bütünleştirilmesi gerektiği ve doğru telaffuz ile dilin doğru kullanılmasının sağlanmaya çalışılacağı ve böylece çocuğun sosyalleşmesinin sağlanacağı he-

defleri de Program'da yer almıştır. *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar yapılırken, karıştırdıklarıyla anlaşabilmemiz için bize söylenenleri tam ve doğru olarak anlamamız ne kadar önemli ise onların bizim söylediklerimizi tam ve doğru anlayabilmeleri için, düşünce, duygu ve dileğimizi aynı biçimde tam, doğru ve amacımıza uygun olarak anlatmamızın da o kadar önemli olduğu belirtilmiştir. Türkçe derslerinin öğrencilerin türlü metin incelemeleriyle doğru karar verme yeteneğini ile okuma ve özellikle yazma çalışmalarlarıyla düşünme gücünü artıracak ifade edilmiştir. Öğrencilerin, okudukları bir yazıda, dinledikleri bir konuşma veya konferansta işlenen düşünce ya da duyguları kavrayıp sezebilme yeteneklerinin geliştirilebilmesi için metinler üzerinde çalışırken gözlemlerde bulunmak, kaynakları incelemek, ayrıntıları arayıp bulmak, karşılaştırmalar yapmak, sorunları çözmek suretiyle kurala, tanıma ve bütüne varma yönteminin uygulanması gerektiği söylenmiştir. Böylece, Türkçe öğretiminin, aynı zamanda öğrencilere, bilimsel, eleştirci, yapıcı ve yaratıcı düşünme yeteneğinin kazandırılmasında öteki dersler arasında kendi payına düşen görevi de yerine getireceği açıklanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 361-365).

Öğrencilerin Anlama Tekniği Bakımından Kazanacakları Davranışlar sıralanırken 7 ve 8. sınıflarda “Günlük hayatta karşılaştığı bir bilimsel ve teknik yazıyı anlayabilmek” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 370-371).

Anlatım genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “Gördükleri, bildikleri bir yeri, bir olayı, bir canlıyı, bir kimseyi vb. anlatabilme, tanıtabilme, bunlar hakkında duygu ve düşüncelerini açıklayabilme”, “Okunan bir kitap, dinlenen müzik parçası, gezilen bir sergi, izlenen bir film, bir oyun, bir maç vb. üzerine açıklamalarda, eleştirmelerde bulunabilme; yargıya varabilme”, “Türlü konularda tasarladıklarını ve düşündüklerini anlatabilme (ileriki öğrenimi ya da hayatı, yurt ve dünya sorunları ile ilgili)” ve “Toplantı programlarını düzenleyebilme, kararlarını yazabilme, bu konularda bildiri-ler duyurular hazırlayabilme, sonuçları rapora bağlayabilme” maddeleri yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 372). *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6, 7 ve 8. sınıflarda “Gördüğü, yaşadığı olaylar üzerindeki duygu ve düşüncelerini anlatabilmek” maddesi yer almıştır. *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6. sınıfta “Okuduğu bir kitabı, izlediği bir filmi arkadaşlarına tanıtılabilmek, özetleyebilmek, kitap ya da film üzerinde düşüncelerini belirtebilmek” maddesi, 8. sınıfta ise “Okunan bir kitap, dinlenen bir mü-

zik parçası, gezilen bir sergi, izlenen bir film, bir oyun, bir maç vb. üzerine açıklamalarda eleştirilerde bulunabilmek ve yargıya varabilmek” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 373-377). *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6. sınıfta “Okuduğu bir kitabı, izlediği bir filmi tanıtabilmek, özetleyebilmek, o kitap ya da film üzerindeki düşüncelerini belirtebilmek” maddesi; 7. sınıfta “Gördüğü, yaşadığı olaylar üzerindeki duygu ve düşüncelerini belirtebilmek” maddesi yer almıştır. 8. sınıfta ise “Gördüğü, yaşadığı olaylar üzerindeki duygu ve düşüncelerini belirtebilmek”, “Okunan bir kitap, dinlenen bir müzik parçası, geziler, bir sergi, izlenen bir film, bir oyun, bir maç vb. üzerine açıklamalarını, eleştirilerini, yargılarını saptayabilmek”, “İleriki öğrenimi ya da hayatıyla ilgili tasarı ve düşüncelerini anlatabilmek” ve “Yurt ve dünya sorunlarıyla ilgili düşüncelerini belirtebilmek” maddeleri yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 374-379). *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6, 7 ve 8. sınıflarda “Oyunlaştırarak canlandırma çalışmalarında konuşma biçimine sokulmuş bir yazıyı, abartmadan, rol yapmaya sapmadan, sesleri doğru çıkarıp vurgularına özen göstererek oynayabilmek” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 373-378).

Her öğretmenin aynı zamanda bir Türkçe öğretmeni olduğu da dikkate alınarak, eğitimin her alanında ve her düzeyinde Türkçenin, doğru ve eksiksiz olarak öğretilmesi ve kullanılması hedefine yönelik ifadelerle Program’da rastlamak mümkündür. *Genel Amaçlar* ile ilgili açıklamalar yapılırken, “İlköğretimin 1-5 sınıflarında öğretmen, ana dili çalışmalarını yalnız Türkçe derslerine bırakmamalı; Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, Matematik gibi derslerde de en küçük fırsatlardan yararlanarak, çoğu zaman bu fırsatları kendisi yaratarak öğrencilerin Türkçe yanlışlarını düzeltmeli; eksiklerini tamamlamalıdır. Derslerde alanlara yönelmenin başladığı 6-8. sınıflarda ise konu daha da önem kazanmaktadır. Çünkü bu kademedeki öğrencilerin, bir anlama ve anlatma aracı olarak Türkçeye olan ihtiyaçları çok daha fazla arttığı halde Türkçe dersine ayrılabilen zaman sınırlıdır. Bu yüzden öteki branşların öğretmenleri, kendilerinin de her şeyden önce bir Türkçe öğretmeni olduklarını dikkate alarak, öğrencilerine, okuduklarını anlama ve anladıklarını anlatabilme konusunda yardım etmeli, fırsat düştükçe onların dil yanlışlarını düzeltmelidir. Bundan başka, öğretmenler, kendilerinin öğrencileri için hayranlıkla taklit edilecek birer örnek olduklarını hiçbir zaman unutmuyarak, her türlü davranışta olduğu gibi, Türkçeyi kullanmada da özen göstermelidirler.” ifadesi yer almıştır (Temiz-

yürek ve Balcı, 2006: 366).

Anlatım genel başlığı altında “Özel Amaçlar” sıralanırken, “çeşitli derslerle ilgili açıklama ve raporları saptayabilme, özet çıkarabilme, not alabilme” maddesi yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 372). *Öğrencilerin Sözlü Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6. sınıfta “Türkçeden başka derslerle ilgili gözlem deney, sonuç ve izlenimleri anlatabilmek (Bu etkinliklere, ilgili dersin öğretmeni de yükümlü olacaktır.)” maddesi yer almıştır. Bu madde *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 6. sınıfta “Türkçeden başka derslerle ilgili de olsa gözlem, deney, sonuç ve açıklamaları, yazım ve söz dizimi yanlışı yapmadan, noktalama işaretlerini, doğru ve eksiksiz kullanarak anlatabilmek (Bu etkinliklerle ilgili dersin öğretmenleri de yükümlüdür.)” şeklinde yer almıştır. Benzer ifadeler *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Bakımından Kazanacakları Davranışlar* sıralanırken, 7 ve 8. sınıflarda “Türkçeden başka derslerle ilgili de olsa yazım ve söz dizimi yanlışı yapmadan noktalama işaretlerini doğru ve eksiksiz kullanarak gözlem, deney, açıklama ve sonuçları saptayabilme, rapor düzenleyebilmek, özet çıkarabilme, not alabilme (Bu etkinliklerle, ilgili dersin öğretmenleri de yükümlüdür.)” şeklinde yer almıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 373-379).

Programın *Yöntem* başlığında, öğretmenin, ilgi uyandırma, özendirme, cesaretlendirme görevini, hiçbir zaman aklından çıkarmaması istenmiştir. Öğretmenin, doğru- dan doğruya kendisinin en canlı, en etkili bir örnek olduğunu bilmesi ve öğrencisinin gözlerinin önünde Türkçe dersinin her türlü etkinliğinin en güzel örneği olarak davranması, hemen tüm hayatını mesleğinin gereği hâline getirmesi gerektiği vurgulanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006: 383).

4.5.9. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişimlerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansıması

1980-2002 yılları arasında dönemin eğitim ve dil politikasıyla hedeflenen yetişecek insan profili niteliklerinin Türkçe ders kitaplarına yansımasını inceleyebilmek için ele alınan Türkçe ders kitapları iki kısımda incelenmiştir. İlk olarak Kemal Demiray tarafından yazılan *Türkçe I (1986)*, *Türkçe II (1987)* ve *Türkçe III (1986)* adlı kitaplar değerlendirilmeye alınmıştır. Bu üç kitabın da şekil olarak aynı özelliklere sahip olduğu ve

metinlerin resimlendirildiği görülmüştür. Metinlerden sonra metnin işlenişi, alıştırmalar ve uygulama başlıkları yer almıştır. Metin parça metin ise metnin alındığı eser belirtilmiş, metnin yazarı hakkında bilgi sözlük kısmında yer almıştır. Bazı metinlerin başında kısa hazırlık soruları bulunmaktadır. Yine bu üç kitapta öğrencilerin okuması gereken kitaplar “Okunacak Kitaplar” başlığı altında yer almıştır. Kitaplarda 6 adet de test yer almıştır. *Türkçe I* (1986) ders kitabında 42 metin, *Türkçe II* (1987) ders kitabında 48 metin ve *Türkçe III* (1986) ders kitabında 51 metin yer almıştır.

Türkçe I (1986) ders kitabında yer alan metinler incelendiğinde en çok işlenen konuların vatan ve millet sevgisi, Türk milletinin kahramanlığı ve millî mücadelenin önemi olduğu görülmüştür. Bu metinlerde her Türk’ün Türklüğü ile milletimizin manevi değerleriyle, tarihiyle övünmesi gerektiği, Türk milletinin kahramanlık ve yüksek şeref duygularıyla yoğrulmuş bir millet olduğu vurgulanmıştır. Atatürk’ün kararlı kişiliği, O’na duyulan sevgi, O’nun vatanına ve milletine karşı beslediği duygular ile milletine duyduğu inanç da metinlerde sıkça işlenmiştir. *Türkçe I* (1986) ders kitabında en çok işlenen diğer konular ise Türkiye’nin çeşitli doğal ve tarihî güzelliklerin tanıtılması; öğrencilerin toplumun kültürel değerlerini benimsemeleri; memlekete duyulan derin sevgi; çalışmanın önemi, başarılı olmak için inanmanın, engellerden yılmamanın ve umutsuzluğa düşmemenin, birlikteliğin ve dostluğun önemidir. Bu kitapta yer alan bazı metinlerde insanın içinde bulunduğu durumdan mutlu, yaşama sevgisine sahip olması gerektiği, umutsuzluğa ve karamsarlığa düşmemek gerektiği, insan haklarına saygılı medeni bir insan olmaları gerektiği anlatılmıştır. Yine kitaptaki bazı metinlerde kitap okumanın öneminden de bahsedilmiştir.

Türkçe II (1987) ders kitabındaki metinler incelendiğinde en çok işlenen konuların; Atatürk’ün hayatı, savaşları, inkılapları, vatan ve millet sevgisi, milletine olan güveni, çalışmaya, bilime, ilme ve Türk diline verdiği önem olduğu görülmüştür. Türk milletinde fedakârlığın, vatan, bayrak ve millet sevgisinin üstün olduğu anlatılmıştır. Bazı metinlerde Türkiye’nin doğal ve kültürel güzellikleri anlatılmış, millî kültür ürünlerimiz hakkında bilgi verilmiş, düzenli ve tertipli olmanın gerekliliği, toplum kurallarına uymanın, ahlaklı olmanın önemi, araştırmacı ve yaratıcı, tabiatı ve doğayı korumamız, nesli tükenmekte olan canlıları korumamız gerektiği, güler yüzlü ve tatlı dilli olmamız gerektiği, çalışmanın önemi, güzel sanatların önemi anlatılmıştır. Kitap okuma

sevgisinin işlendiği bazı metinlerde, birkaç değerli Türk büyüklerinden de bahsedilmiştir.

Türkçe III (1986) ders kitabında yer alan metinler incelendiğinde, en çok işlenen konuların; vatan ve millet sevgisi, millî mücadelenin önemi, Türk milletinin fedakârlığı, büyüklüğü, özgürlüğüne olan düşkünlüğü, millî birliğin önemi, yurt özlemi, Atatürk'ün milletine yaptığı hizmetler, onun milletine olan güveni, ona duyulan hayranlık olduğu görülmüştür. Kitapta yer alan bazı metinlerde Türk folkloru, kültürü, gelenek görenekleri ve bazı ünlü Türk büyükleri hakkında bilgiler verilmiştir. Kitap okumanın önemi ve insana kattığı değer ile açık ve anlaşılır yazı yazmanın daha değerli olduğu, dilin özenli kullanılması gerektiği de bazı metinlerde işlenmiştir. İnsanın umudunu kaybetmemesi gerektiği, hayatta başarılı olmak için azimli, araştırmacı ve kararlı olunması gerektiği, insanın erdem sahibi olması gerektiği de metinlerde işlenmiştir. Bazı metinlerde sanatın toplum için değerli olduğu da vurgulanmıştır.

Dönemin eğitim politikası hedeflerinden “Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, yüksek ahlak sahibi bireyler yetiştirmek” amacı üç kitapta yer alan metinlere yansımıştır.

Türkçe I de yer alan “*İstiklal Marşı, İzmir'in Kurtuluşu, Güven ve Başarı, Gazi'yi Gördün mü?, Resim, Kahraman Millet, Atatürk, Başarının Sırrı, Kurtuluş Savaşına Doğru, Atatürkçü Düşünce*” adlı metinler; *Türkçe II* de yer alan “*Atatürk (1881-1938), Atatürk'ün Kişiliği, Yeni Türkiye, Mustafa Kemal'in Kağnısı, Ahlak, Yeni Nesil, Atatürk Diyor Ki, Başkent Ankara, Anadolu ve Tarih, Conkbayırı Taarruzu, Gaziantep, Kahramanlar, Akıncılar, İstanbul'un Fethi*” adlı metinler ve *Türkçe III* te yer alan “*İstiklal Marşı'nı Dinlerken, Yurt Sevgisi, Sakarya Savaşı, Bu Vatan Kimin, Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Nutku, Önder, Nöbetçi Millet, Bir Yolcuya, Çanakkale Şehitliğinde, Bir Güvercin Avı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

İçinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini tanıyan, kendi geçmişlerini, manevi ve millî kültür değerlerini öğrenen, millî kültürün yanı sıra, evrensel kültür değerlerine de önem veren, sanata ve sanatçıya değer veren bireyler yetiştirilmesi hedefi yine üç kitapta yer alan metinlere yansımıştır.

Türkçe I de yer alan “*Oğuz Efsanesi, Karagöz'ün Filmciliği, Nasrettin Hoca Fıkraları, Erken Kalkmak, Pasteur, Ben Bir Küçük Kilimim*”; *Türkçe II* de yer alan

“Evliya Çelebi (1611-1682), *Türküler Dolusu, El Sanatlarımızda Resim, Eski Kıyafetler, Dümbüllü, Eski Bir Ramazan, Atatürk ve Güzel Sanatlar, Mimar Sinan, Ömer Seyfettin*” ve *Türkçe III*'te yer alan “*Bengi, Ortaoyunu, Nasrettin Hoca, Güreş, Sanata Saygı, Sanat ve Zanaat, Boğaç Han, Ziya Gökalp, Piri Reis'in Hayatı*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirilmesi hedefi üç kitapta da yer almıştır.

Türkçe I de yer alan “*Yurdum, Bu Toprak*”; *Türkçe II* de yer alan “*Türkiye, Evde Sabah, Adsız Tepe Üç Şehitler Tepesi, Forsa (I), Forsa (II)*” ve *Türkçe III* te yer alan “*Eskici I, Eskici II*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Bireylerin çevresini ve yaşadığı toplumu tanıyan bireyler olarak yetişmeleri hedefi de ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe I de yer alan “*Kuş Cenneti, Van Gölü, Yolculuk, Yollarda, Kiraz Yaylaları, Konya'da, Bir Gezi, Ormanda Akşam, Sivriada Geceleri*”; *Türkçe II* de yer alan “*Bağbozumu, Toroslar, Ege'de, Boğaziçi, Doğa ve İnsan*” adlı metinler ve *Türkçe III* te yer alan “*Tokat'a Doğru, Gürültü, Bursa'da Zaman*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

İnsan haklarına saygılı, demokratik düşünceyi benimsemiş, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmeleri hedefi ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe I de yer alan “*Vapurdan Çıkarken, Mutlu Olmanın Yolu*” adlı metinler; *Türkçe II* de yer alan “*Tertipli Olunuz, Sokak, Tebessüm, Patavatsızlık*” adlı metinler ve *Türkçe III* te yer alan “*Sevginin Bedeli, İşe Göre Adam*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Bireylerin okuma zevk ve alışkanlığı kazanmaları amacı üç kitapta da yer almıştır.

Türkçe I de yer alan “*Okumak*” adlı metin; *Türkçe II* de yer alan “*Kitap Sevgisi*” adlı metin ve *Türkçe III* te yer alan “*En İyi Dost, Sanat ve Kitap*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Bireylerin araştırmacı, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı, kişilik sahibi, nitelikli insan olarak yetiştirmeleri hedefi ders kitaplarına kısmen yansımıştır.

Türkçe II de yer alan “*Elektron*” adlı metin ve *Türkçe III* te yer alan “*Bir Buluş*” adlı metin bu amaca yöneliktir.

Çalışmanın önemini bilen, bilgiyi ezberleyen değil, düşünen, araştıran, teoriyi uygulamaya dönüştürebilen kişiler olarak yetiştirmeleri hedefi de ders kitaplarında kısmen yer almıştır.

Türkçe I’de yer alan “*Atasözleri, İmece*” adlı metinler; *Türkçe II*’de yer alan “*Ticarete Yaraticılık*” ve *Türkçe III*’te yer alan “*Çalışma ve Başarı*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

1980-2002 yılları arasındaki hükümetlerin dil politikasının temel hedefi, dilin yapısını ve güzelliğini bozacak hareketleri engellemek ve ana dilin tabii seyri içinde gelişmesini sağlamaktır. Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarının başında görülen Türkçenin aşırıktan sakınılarak dilin kullanılmasına özen gösterileceği belirtilmiştir. Türkçenin zenginleştirilmesi, doğru kullanılması ve yabancı sözcüklere karşı korunması için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir. Bu amaca yönelik metinler; *Türkçe II*’de yer alan “*Başöğretmen*” ve *Türkçe III*’te yer alan “*Nasıl Yazmalı?, Cayır Cayır Yazıyor*” adlı metinlerdir.

Bu dönem için incelemeye alınan diğer kitaplar Meral Ünal, M. Yavuz Önen ve Nevin Bayrak tarafından yazılan *Türkçe 6 Ders Kitabı* (1999), Süheyla Doğruel, Selçuk Kurter ve Muzaffer Gündoğdu tarafından yazılan *Türkçe 7 Ders Kitabı* (1999) ve Ahmet Saraçoğlu, Cengiz Çimen, Yunus Güzel tarafından yazılan *Türkçe 8 Ders Kitabı* (1999)’dır. Üç kitap da şekil yönünden aynı içeriğe sahiptir. Metinler resimlendirilmiştir. Üç kitapta da metinlerden sonra sözcük ve sözcük grubu çalışmaları, anlama ve anlatım çalışmaları, tür ve biçim çalışmaları, dilimizi öğrenelim, sözlü ve yazılı anlatım, güzel yazı bölümleri yer almıştır. Metin parça metin ise metinlerin başında metnin alındığı eser kısaca tanıtılmıştır. Ayrıca üç kitapta da değerlendirme soruları bulunmaktadır. *Türkçe 6* ders kitabında 36 metin, *Türkçe 7* ders kitabında 38 metin ve *Türkçe 8* ders kitabında 43 metin yer almıştır.

Türkçe 6 (1999) ders kitabındaki metinlerde en çok işlenen konular; vatan, bayrak, memleket sevgisi, Türk milletinin bağımsızlığa olan düşkünlüğü, fedakârlığı, yiğitliği, Türk milletinin Türklüğüyle, tarihiyle, geçmişiyle övünmesi gerektiği, millî, ahlaki ve manevi değerlerini benimsemeleri gerektiği, Atatürk’ün hayatı, inkılapları, başarıları, akıl ve bilimi rehber edinmesi, milletine duyduğu güven, ona duyulan sevgi ve özlem ile Cumhuriyet’e karşı görev ve sorumluluklarımızdır. Kitapta yer alan bazı metinlerle Türkiye’nin doğal ve tarihî güzellikleri tanıtılmış, millî ve kültürel değerlerimizle ilgili

örnekler verilmiştir. Çalışmanın, yardımlaşmanın, birlikteliğin ve dostluğun önemi, doğayı, çevremizi ve hayvanları korumamız gerektiği, umudumuzu ve yaşama sevincimizi kaybetmememiz gerektiği, insanların düşüncelerine saygı göstermemiz ve insanların birbirlerini sevmeleri gerektiği, ahlaklı ve medeni bir insan olmanın önemi, sanatın ve sanatçının toplum için önemi de bazı metinlerde işlenmiştir. Kitap sevgisi ve okumanın önemine de bazı metinlerde vurgu yapılmıştır.

Türkçe 7 (1999) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; Türk milletinin özgürlüğüne düşkün olduğu, fedakârlığı, cesareti, millî mücadelenin önemi, Cumhuriyet'in değeri ve ona sahip çıkılması gerektiği, Atatürk'ün eserleri, inkılapları ve düşünceleri, Atatürk'ün Türk milletine ve gençliğe verdiği önem, Atatürk'ün bilime ve güzel sanatlara verdiği önem, vatan, millet ve bayrak sevgisidir. Bazı metinlerde Türkiye'nin doğal ve tarihî güzelliklerinden bahsedilmiş, millî kültürümüzün önemi ve bazı değerli Türk büyüklerinin değeri anlatılmıştır. Kitapta yer alan bazı metinlerde umudumuzu ve yaşama sevincimizi kaybetmememiz gerektiğinden, erdemli ve ahlaklı olmanın öneminden bahsedilmiştir. Sevginin ve dostluğun öneminden bahsedilmiş, herkese karşı sevgi ve saygı beslememiz gerektiği, doğayı, tabiatı ve hayvanları sevmemiz gerektiği söylenmiştir. Çalışmanın ve başarmanın önemi ile bilimsel gelişmelerin önemi vurgulanmıştır. Kitabın insan için önemi ve kurallara uygun yazı yazmanın önemi de bazı metinlerde anlatılmıştır. Birkaç metinde Türk dilinin milletimiz için önemi anlatılmış, dilin yabancı diller boyunduruğundan kurtarılması gerektiği söylenmiştir. Deyim ve atasözlerinin dilin zenginliği olduğu da ifade edilmiştir.

Türkçe 8 (1999) ders kitabında yer alan metinlerde en çok işlenen konular; vatan ve millet sevgisi, Türk milletinin yüce ve asil bir millet olduğu, fedakârlığı, millî kültürün önemini bilen, millî ve ahlaki değerlerin farkında olan, Atatürk'ün kişilik özellikleri, onun milletine ve gençliğe duyduğu güvendir. İnsanlara saygı ve sevgi göstermemiz gerektiği, tatlı dilli ve güler yüzlü olmamız gerektiği, medeni bir insan olmanın önemi de en çok işlenen konular arasındadır. Türkiye'nin çeşitli doğal güzelliklerinin tanıtıldığı metinlerin yanı sıra doğayı, tabiatı ve hayvanları korumamız gerektiğini anlatan metinler de kitapta yer almıştır. Çalışmanın öneminden bahseden metinler de kitapta yer almış, ayrıca araştırmacı ve yaratıcı birey olmamız gerektiği de vurgulanmıştır. Bilim ve teknolojinin bir ulusun ilerleme ve gelişmesindeki önemi ile teknolojinin insan hayatındaki önemi ile ilgili metinlere de rastlanmıştır. Teknolojik gelişmeler ilerlese de kitabın yeri-

nin her zaman önemli olduğu söylenmiştir. Kitapta yer alan bazı metinlerde dilin ulus için öneminden bahsedilmiş, dil sevgisi aşılmanmaya çalışılmıştır. Gençlerin yabancı sözcükleri kullanma hevesi eleştirilmiş, dil bilincinin önemi vurgulanmıştır.

Dönemin eğitim politikası hedeflerinden “Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, yüksek ahlak sahibi bireyler yetiştirmek” amacı üç kitapta yer alan metinlere yansımıştır.

Türkçe 6’da yer alan “*Atatürk Okulu, Onuncu Yıl Marşı, Atatürk’ün Yaşamı, Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda, Anılarda Atatürk*” adlı metinler; *Türkçe 7*’de yer alan “*Hükümet Şekli Cumhuriyet Olacaktır, İstiklal Marşı’ndan, Atatürk’ün Sesi, Mustafa Kemal’in Askerleri, Cumhuriyet Ağacı, Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda, Eski Çarıklar*” adlı metinler ve *Türkçe 8*’de yer alan “*Onuncu Yıl Nutku, Atatürk’ün Kişisel Özellikleri, Büyük Nutuk, Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, Küçük Ağa*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

İçinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini tanıyan, kendi geçmişlerini, manevi ve millî kültür değerlerini öğrenen, millî kültürün yanı sıra, evrensel kültür değerlerine de önem veren, sanata ve sanatçıya değer veren bireyler yetiştirilmesi hedefi yine üç kitapta da yer alan metinlere yansımıştır. *Türkçe 6*’da yer alan “*Karagöz’le Hacivat, Yazısız Mektup, Atatürk ve Sanat*”; *Türkçe 7*’de yer alan “*Ulusal Kültür, Sanat ve Sanatçı, Nasrettin Hoca, Atatürk’ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği, Hacivat ile Karagöz*” ve *Türkçe 8*’de yer alan “*Nasrettin Hoca ve Günlük Yaşantımız, Tiyatronun Değeri, Hınk Deyici*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirilmesi hedefi üç kitapta da yer almıştır.

Türkçe 6’da yer alan “*Vatan, Bayrağımızın Altında, Uçun Kuşlar, Atatürk’te İnsan ve Millet Sevgisi*”; *Türkçe 7*’de yer alan “*Türkiye’ m Uyanyor, Bu Toprak*” ve *Türkçe 8*’de yer alan “*Türkiye’ m, Atatürk ve Kurtdereli, Atatürk Diyor ki, Bir Yolcuya*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Bireylerin çevresini ve yaşadığı toplumu tanıyan bireyler olarak yetişmeleri hedefi de ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe 6'da yer alan “*Huzur Ülkesi, Yolüstü, Bir Günüm*”; *Türkçe 7*'de yer alan “*Kurşunlu Şelalesi, Türkiye'nin Turistik Değeri*” adlı metinler ve *Türkçe 8*'de yer alan “*Abant Çağırıyor*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Bireylerin insan haklarına saygılı, demokratik düşünceyi benimsemiş, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmeleri hedefi ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe 6'da yer alan “*Hiroşimalar Olmasın, İştirmek ve Dinlemek, Temizlik, Ormanın Bekçileri, Dostluk, Sevgi, Konuşma ve Hoşgörü*” adlı metinler; *Türkçe 7*'de yer alan “*Dostluk Derken, Arkadaşım, Balıkçıl, Her İşin Başı, Ulusal Ahlak*” adlı metinler ve *Türkçe 8*'de yer alan “*Dinlemek Üzerine, Bir Çiçek Vardı, Bir Babanın Mektubu, Tasmalı Güvercin, Tatlı Dil, İçimizdeki Güzellikler*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Bireylerin okuma zevk ve alışkanlığı kazanmaları amacı üç kitapta da yer almıştır.

Türkçe 6'da yer alan “*Atatürk'te Okuma Tutkusu, Kitapların Kanatları, Kitaba Hürmet*” adlı metinler; *Türkçe 7*'de yer alan “*Okuma*” adlı metin ve *Türkçe 8*'de yer alan “*Kitap Çağı Geçti mi?*” adlı metin bu amaca yöneliktir.

Bireylerin araştırmacı, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı, kişilik sahibi, nitelikli insan olarak yetiştirmeleri hedefi kısmen de olsa *Türkçe 8* ders kitabında yer almıştır. *Türkçe 8*'de yer alan “*Thomas Edison*” adlı metin bu amaca yöneliktir.

Bireylerin çalışmanın önemini bilen, bilgiyi ezberleyen değil, düşünen, araştıran, teoriyi uygulamaya dönüştürebilen kişiler olarak yetişmeleri hedefi kısmen de olsa ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe 6'da yer alan “*Küfeci, Yeni Gelen Güne Türkü*” adlı metinler; *Türkçe 7*'de yer alan “*Atatürk ve Bilim, Tek Hapla Tedavi, Marangoz*” adlı metinler ve *Türkçe 8*'de yer alan “*İhtiyar Çilingir, Bir Gemi, Atatürk'ün Akılcılığa ve Bilime Verdiği Önem*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

Bireylerin çağdaş eğitime ve iletişim teknolojisine uyum sağlayan bir kişiliğe sahip olmaları amacı, sadece *Türkçe 8*'de yer alan “*Bilgisayarın Yetenekleri*” adlı metinde yer almıştır.

1980-2002 yılları arasındaki hükümetlerin dil politikasının temel hedefi, dilin yapısını ve güzelliğini bozacak hareketleri engellemek ve ana dilin tabii seyri içinde gelişmesini sağlamaktır. Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarının başında görülen

Türkçenin aşırıktan sakınılarak dilin kullanılmasına özen gösterileceği belirtilmiştir. Türkçenin zenginleştirilmesi, doğru kullanılması ve yabancı sözcüklere karşı korunması için gerekli önlemlerin alınacağı söylenmiştir. Bu amaca yönelik metinler; *Türkçe 7*'de yer alan “*Dilin Önemi, Kompozisyon*” ve *Türkçe 8*'de yer alan “*Dil ve Düşünce Birliği, Güzel Türkçe, Niçin Yazdım?, Şöyle Falan Olmak*” adlı metinlerdir.

4.6. 2002-2012 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim ve Dil Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi ve Türkçe Eğitimine Yansıması

4.6.1. 2002-2012 Yılları Arasında Türkiye'nin Eğitim Politikası

2002 yılında yapılan genel seçimlerde 14 Ağustos 2001 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın kurucu başkanlığında kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) tek başına iktidara gelmiştir. 2002 yılında Abdullah Gül'ün başkanlığında kurulan 58. Hükümet, yerini 15 Mart 2003'te Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında kurulan 59. Hükümete bırakırken, 2007 ve 2011 yıllarında yapılan genel seçimlerden de Ak Parti yine birinci parti olarak çıkmıştır. Bu dönemin eğitim politikalarını belirleyen siyasi irade Ak Parti Hükümeti olmuştur. Eğitim politikalarının belirlenmesinde, kalkınma planlarının olduğu kadar, Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde yaşanan uyumlaştırma çalışmalarının da etkisi büyük olmuştur.

Küreselleşme sürecindeki gelişmelere uyum sağlayacak insan kaynaklarını yetiştirmek amacıyla dünya ülkeleri eğitim sistemlerini geliştirmeye çalışmaktadır. Eğitim sistemlerini yenedünya düzeninde etkin hale getirmek için uğraşı veren oluşumlardan biri de Avrupa Birliğidir. Avrupa Birliği (AB), başlangıçta ekonomik ve siyasi amaçlı bir birlik olmasına rağmen, üye ülkelerin aldığı göçler, çok kültürlü yapıları gibi nedenlerle ekonomik ve siyasi boyutların yanında kültürel boyuta ve eğitim alanına da önem vermiştir. AB eğitim alanı, Bologna süreci ve Lizbon stratejisi gibi süreçlerle gelişim göstermiştir. AB'de üye ülkelerin farklılıkları korunarak, üye ve aday ülkeleri kapsayan ortaklıklar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda AB, eğitim politikaları geliştirerek, üye ülkelerde ortak bir eğitim amacı gütmekte ve AB'ye aday ülkelerin eğitim sorunlarını dikkate almaktadır.

AB ortak kültür ve değerler çerçevesinde bütünleşerek üye ülkeler arasında iş birliğini geliştirmeyi ve bütünleşmeyi derinleştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmada ise AB'nin eğitim politikaları önemli rol oynamaktadır. AB eğitim konusunda iş birliği stratejisi ve bilgi toplumunda daha rekabetçi olabilme ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim politikalarını 2000 yılındaki Lizbon stratejisiyle gündeme getirmiştir. 2001'deki Komisyon Raporu'na göre AB eğitim programı amaçlarını, eğitim ve mesleki eğitim kalitesinin iyileştirilmesi, hayat boyu öğrenmenin herkes için erişilebilir olması ile eğitim sisteminin dış dünyaya daha açık hale getirilmesi olarak belirlemiştir (Cansever, 2009: 226).

Türkiye, özellikle son yıllarda AB'ye aday ülke olması sıfatıyla eğitim alanında da çeşitli düzenleme çalışmalarına yoğunluk vermektedir. Uyum sürecinde Türkiye, eğitim sistemini yeniden gözden geçirmiştir. AB'ye aday bir ülke olan Türkiye, Lizbon Stratejisi başlığı altındaki reformları benimsemiş ve ortak hedeflerine almış durumdadır.

AB'ye üyeliği bir devlet politikası haline getirmiş olan Türkiye, gerek kalkınma planlarında, gerek AB'ye sunduğu ulusal programlarda eğitimde kalite ve seviyenin artırılması hususunu kısa ve orta vadeli önceliklerde önemle vurgulamıştır (Öz, 2006: 22). Ancak bu gelişmeler, eğitimin kalitesi ve okullaşma oranlarını arttırma adına olumlu girişimler olmakla birlikte, artan rekabet şartlarına uyum sağlanabilmesi ve nitelikli insan gücünün yetiştirilebilmesi amacıyla Türk eğitim sisteminde daha kapsamlı reformlar yapılmasını gerekli kılmaktadır. AB'ye giriş sürecinde Türkiye, AB'nin eğitim politikalarına genel olarak uyum sağlamak ve eğitim programlarını bu politikalar çerçevesinde geliştirmek durumundadır. Bu doğrultuda Türk eğitim sisteminde çeşitli düzenlemeler yapılmakta ve yapılmaya da devam edilmektedir.

Bu değişimlerin yaşanmasının önemli nedenlerinden birini de Avrupa Birliği ile uyum süreci oluşturmaktadır. Türkiye AB'ye üyelik sürecinde gerek eğitim sisteminin genel ve örgüt yapısını gerekse zorunlu eğitim kademesini düzenlemektedir. Bu kapsamda 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Bakanlık yapısı ve görevlerinde; 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile de eğitim sisteminde köklü değişikliklere gidilmiştir. Özellikle 6287 sayılı Kanun'la getirilen ve 4+4+4 adı verilen eğitim kademelerinde yapılan değişiklikler sistemi kökünden değiştirmiştir.

4+4+4 olarak bilinen ve zorunlu eğitimi 12 yıla çıkararak Kanun'la eğitim sisteminde başlayan yeni dönemin iki temel amacından biri toplumun ortalama eğitim süresini yükseltmek, diğeri ise eğitim sisteminin bireylerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin gerektirdiği yönlendirmeyi mümkün kılacak şekilde düzenlenmesidir. Bu kapsamda, öğrencilerin yaş grupları ve bireysel farklılıklarının dikkate alınmadığı belirtilen 8 yıllık kesintisiz eğitimle, Türkiye'nin en önemli zenginliği olan genç nüfusu bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatmanın mümkün olmadığından hareketle eğitim sisteminde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Birinci kademe 4 yıl süreli ilköğretim, ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise olarak yapılandırılmıştır. Yeni eğitim sistemi 2012-2013 öğretim yılında uygulamaya geçirilmiştir (MEB, 2012).

AB'ye üye ülkeler, Türkiye'nin Birliğe tam üye olabilmesi için birtakım ölçütleri sağlamasını istemekte ve bu amaçla birtakım öneriler sunmaktadır. Bu önerilerden biri de Türkiye'nin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yönden gelişmesinde Türk eğitim sistemine önemli görevler düştüğünden, AB'ye tam üyeliği amaçlayan Türkiye'nin eğitim sisteminde birtakım düzenlemeler yapması gerektiğidir. AB'ye giriş sürecinde eğitim alanında daha fazla çaba göstermesi gerektiği vurgulanan Türkiye, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde eğitim ile ilgili çeşitli birimler oluşturmuştur. MEB bünyesinde oluşturulan bu birimlerde çalışmalar devam ederken, Türkiye'deki üniversiteler de çalışmalarını sürdürmektedir (Sağlam, Özudoğru ve Çıray, 2011).

Türkiye, AB eğitim politikalarına uyum sağlayabilmek adına özellikle 2000 yılından itibaren pek çok yasal düzenlemeyi ve gerekli çalışmaları başlatmıştır. Türkiye eğitim ve kültür alanlarında, Birliğin politikalarının hedef ve önceliklerini paylaşmaktadır. Müktesebat uyum alanlarından biri olan, göçmen işçilerin okul çağındaki çocuklarının eğitimi ile ilgili direktife uyum sağlamak amacıyla 2002 yılında "Göçmen İşçi Çocuklarının Eğitimine İlişkin Yönetmeliği" kabul edilmiştir (RG, 2002b).

AB yabancı dil eğitim politikaları doğrultusunda, Türkiye'de yabancı dil dersleri eğitim programlarında daha yoğun olarak yer almıştır. Yabancı dil dersi zorunlu bir ders olarak ilköğretim dördüncü sınıftan itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Okullarda etkili bir yabancı dil öğreniminin gerçekleşmesi için yabancı dil derslerinin daha küçük sınıflardan başlatılması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (Cangil, 2004: 127).

MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca ilk ve ortaöğretimde öğretim programları yenilenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Yenilenen programlarda davranışçı

yaklaşımın yerini bilişsel ve yapılandırmacı yaklaşım almış ve sarmallık ilkesi gözetilmiştir. Yeni programlarda derslerin ezbercilikten uzak, eğlenceli, hayatın içinde ve kullanılabilir olmasına önem verildiği görülmektedir. Öte yandan Ortaöğretimin Yeniden Yapılandırılması kapsamında da çeşitli kararlar alınmıştır. Örneğin, üç yıllık genel, mesleki ve teknik liselerin eğitim ve öğretim süresinin 2005–2006 öğretim yılından itibaren 9. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak 4 yıla çıkarılması, hazırlık sınıfı bulunan liselerin öğrenim sürelerinin 4 yıla göre yeniden düzenlenmesi bu kararlardan bazılarıdır. İlköğretimden itibaren ortaöğretimin sonuna kadar, Avrupa Birliği Yabancı Dil Seviye Sistemi'nin benimsenerek ders saati sayılarının buna göre belirlenmesi, Anadolu Liseleri ile Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin kademeli olarak, Anadolu Lisesi adıyla tek program altında birleştirilmesi kararları da sözü edilmesi gereken diğer kararlardır (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011).

AB'nin Lizbon sonuç bildirgesinde yer alan bilgi teknolojileri politikaları doğrultusunda Türkiye'de de okulların bilgisayar teknolojileri ile donatılması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda, pilot illerde ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına bilgisayar laboratuvarları kurulmuş, öğretmenlere gerekli eğitimler verilmiş, gerekli yazılımlar sağlanmış ve bu çalışmaların öğrencilerin öğrenmesine etkileri üzerine araştırmalar yapılmıştır (Bayrakçı, 2005). Bu amaçla birçok okulda Bilgi Teknolojileri sınıfları kurularak öğretimin niteliğinin artırılması amaçlanmıştır. Öte yandan yeni bir proje olan ve beş yıl içerisinde bitirilmesi planlanan FATİH Projesi'yle de bütün sınıflarda teknolojik araçların bulundurulması ve kullanımının sağlanması hedef olarak belirlenmiştir.

Eğitimde FATİH Projesi (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi), eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak ve okulların teknolojik altyapısını iyileştirmek, derslerde bilişim teknolojileri araçlarının öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla duyu organına hitap edilecek şekilde en verimli şekilde kullanılmasını gerçekleştirerek eğitimin niteliğini artırmak amacıyla 2010 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı arasında imzalanan bir protokolle hayata geçirilen bir Proje'dir. FATİH Projesi ile okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki tüm okulların dersliklerinin bilgisayar, projeksiyon cihazı, fotokopi makinesi ve etkileşimli tahta gibi teknolojilerle donatılarak akıllı sınıfların oluşturulması planlanmaktadır. Aynı zamanda her öğretmene ve her öğrenciye tablet bilgisayar verilecektir. Dersliklere kurulan BT donanımının öğ-

renme-öğretme sürecinde etkin kullanımını sağlamak amacıyla öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilecektir. Bu süreçte öğretim programları BT destekli öğretime uyumlu hale getirilerek eğitsel e-İçerikler oluşturulacaktır. Bu kapsamda eğitimde FATİH Projesi beş ana bileşenden oluşmaktadır. Bunlar:

1. Donanım ve Yazılım Altyapısının Sağlanması
2. Eğitsel e-İçeriğin Sağlanması ve Yönetilmesi
3. Öğretim Programlarında Etkin BT Kullanımı
4. Öğretmenlerin Hizmet içi Eğitimi
5. Bilinçli, Güvenli, Yönetilebilir ve Ölçülebilir BT Kullanımının sağlanmasıdır.

Projenin 5 yılda tamamlanması planlanmıştır. Birinci yıl ortaöğretim okulları, ikinci yıl ilköğretim ikinci kademe, üçüncü yıl ise ilköğretim birinci kademe ve okul öncesi kurumlarının BT donanım ve yazılım altyapısı, e-İçerik ihtiyacı, öğretmen kılavuz kitaplarının güncellenmesi, öğretmenler için hizmet içi eğitimler ve bilinçli, güvenli, yönetilebilir BT ve internet kullanımını ihtiyaçlarının tamamlanması hedeflenmektedir (MEB, <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/tr/icerikincele.php?id=6>).

FATİH Projesi, Türk eğitim-öğretim sisteminde teknoloji odaklı bir değişim süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu proje; Vizyon 2023, “e-Dönüşüm Türkiye Projesi” kapsamında üretilen ve ülkemizin bilgi toplumu olma sürecindeki eylemlerini tanımlayan Bilgi Toplumu Stratejisi Belgesi, Kalkınma Planları, MEB Stratejik Planı ve BT Politika Raporu’nda yer alan hedefler doğrultusunda hazırlanmış bir projedir (Akıncı, Kurtoğlu ve Seferoğlu, 2012: 3).

Fatih Projesi ile şu hedefler gerçekleştirilmek istenmektedir:

- Bireylerin yaşam boyu öğrenim yaklaşımı ve e-öğrenme yoluyla kendilerini geliştirmeleri için uygun yapıların oluşumu ve e-İçeriğin geliştirilmesi,
- Ortaöğretimden mezun olan her öğrencinin temel bilgi ve iletişim teknolojileri kullanım yetkinliklerine sahip olması,
- İnternetin etkin kullanımı ile her üç kişiden birisinin e-öğretim hizmetlerinden faydalanması,
- Herkese bilgi ve iletişim teknolojilerini öğrenme ve kullanma fırsatının sunulması,
- Her iki kişiden birinin internet kullanıcısı olması,

- İnternetin, toplumun tüm kesimleri için güvenilir bir ortam haline getirilmesi.

AB'nin nitelikli insan gücü çeşitliliğini ve oranını artırma politikası kapsamında Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimi geliştirmek için çalışmalar yapılmaktadır. SVET (Mesleki Eğitim ve Öğretimin Güçlendirilmesi) Projesi, MVET (Türkiye'de Mesleki Eğitim ve Öğretimin Modernizasyonu) Projesi ve CEDEFOP (Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi) ile iş birliği bunlar arasında sayılabilir (Eurydice, 2010).

Türkiye'de AB'ye giriş aşamasında toplumun eğitime olan yatırım desteğini harekete geçirmek amacıyla "Eğitime %100 Destek", kız çocuklarının ilköğretime kazandırılmasını sağlamak için "Haydi Kızlar Okula" ve "Ana-Kız Okuldayız" gibi kampanyalar düzenlenmiştir.

Haydi Kızlar Okula ve Ana-Kız Okuldayız kampanyası ile okuma-yazma oranının artırılması ve daha çok kız öğrencinin okula gitmesi hedeflenmiştir. Haydi Kızlar Okula kampanyası, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti-UNICEF 2001-2005 Ana Uygulama Planı kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF arasında imzalanan protokol gereği 17 Haziran 2003 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Kampanya ilk yılında kız çocuklarının okullulaşma oranlarının en düşük olduğu 10 Doğu ve Güneydoğu ilinde başlatılmış, 2004 yılında 23 il daha eklenmiş, 2005 yılında bu sayı 53 ile çıkarılmış, 2006 yılında ise kampanya 81 ile yaygınlaştırılmıştır. Kampanya ile kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim ve gönüllülerin katılım ve katkısıyla, okullaşma düzeyinin en düşük olduğu illerde zorunlu öğrenim çağında olup (6-14 yaş) eğitim sistemi dışında kalan, okula hiç kaydolmamış ya da okula kayıtlı olup devamsızlık yapan kız çocukların okullulaşmalarının sağlanması ve böylece ilköğretim düzeyinde okullulaşmadaki cinsiyet eşitsizliğinin kapatılması amaçlanmıştır.

Ana ve kız çocuklarının daha eğitilmiş hâle getirilmesi gayesiyle "Ana-Kız Okuldayız Okuma Yazma Kampanyası" 06.06.2008 tarihinde başlatılmıştır. Kampanyanın hedef kitlesi sosyoekonomik yönden yoksulluk içinde bulunan, eğitim imkânlarından yararlanamamış, zorunlu öğretim çağını geçirmiş genç kız ve kadınlar olmuştur. Kampanya ile öncelikle okuma-yazma bilmeyen vatandaşlara, özellikle kadınlarımıza ve kızlarımıza okuma-yazma öğretilmesi; toplumun sosyoekonomik ve kültürel açıdan alt düzeydeki kesimlerinin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, eksik eğitimlerinin tamamlanması, temel yaşam becerilerinin geliştirilmesi ve toplumsal yaşama etkin bir şekilde

katılımlarının sağlanması; çağın gerektirdiği bilimsel, teknolojik, sosyal ve kültürel gelişmelere uyumlarının kolaylaştırılması hedeflenmiştir.

Bu kampanyalarla özellikle kızların okula gitme oranlarında artış sağlanmıştır (Eurydice, 2010). Özellikle kız çocuklarının okula devamının sağlanmasına yönelik olarak yürütülen projeler, ücretsiz ders kitabı temini ve ilköğretim ile ortaöğretimde burs alan öğrenci sayılarının artırılması gibi maddi destekler okullaşma oranlarının yükselmesine önemli katkılar sağlamıştır (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011).

Türkiye'nin yükseköğretim alanında AB düzeyinde yapılan en önemli çalışmalardan birisi ECTS (Avrupa Kredi Transfer Sistemi)'dir. Avrupa Komisyonu tarafından geliştirilen ECTS, öğrencilerin yurt dışında aldıkları ve başarılı oldukları ders kredilerinin, bir yükseköğretim kurumundan diğerine transfer edilmesini sağlayan bir sistemdir (Serbest, 2005: 110). AB, yurt dışındaki eğitimin öğrencilerin mesleki ve akademik kariyerlerinin gelişimine katkıda bulunmasını göz önüne alarak öğrencilerin eğitimlerinin bir kısmını yurt dışında yapmalarını yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. 11 Mart 2005 tarihli Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Kararı ile 2005–2006 öğretim yılı sonundan itibaren Türkiye'deki bütün yükseköğretim kurumlarında zorunlu bir uygulama haline getirilen ECTS, yükseköğretimde Bologna sürecinin uygulanması yönündeki bir gelişme olarak nitelendirilmektedir (Eurydice, 2010).

YÖK, Bologna Deklarasyonu doğrultusunda ECTS'nin yanında diploma ve derecelerin anlaşılır hale getirilmesi (diploma eki), yükseköğretimde kalite güvencesi, öğrenci ve akademisyen hareketliliği gibi konularda çalışmalar yapmıştır. Diploma eki ile ilgili uygulamaya 2005–2006 öğretim yılı sonundan itibaren başlanmıştır. Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında iç kalite değerlendirmesi ve stratejik planlama süreçleri ile ilgili çalışmalar tamamlanmıştır. Ayrıca, hem öğrenci hem de akademisyenlere hareketlilik imkânı veren Erasmus Programı'na 2004 yılından itibaren katılım sağlanmıştır (Eurydice, 2010).

Üyelik sürecinde Türkiye'nin yükseköğretim çalışmalarından biri de YÖK'ün 1998 yılından itibaren meslek ve teknik lisesi mezunlarına üniversiteye giriş ve yerleştirme sınavında uygulanan katsayı sistemini kaldırmış olmasıdır. 2010 yılından itibaren uygulanan yeni sistemin yükseköğretime girişte meslek ve teknik lisesi mezunlarına eşit şans vermesi beklendiği ve bu beklentinin mesleki ortaöğretime kayıt oranlarını artıracağı ifade edilmiştir.

Bologna Deklarasyonu'nda dile getirilen bir diğer konu da AB öğretmen eğitimi akreditasyondur. AB'de serbest dolaşım çerçevesinde öğretmenlerin ortak niteliklere sahip olması beklenmektedir. Öğretmenlerin çok farklı kültürel ve coğrafi ortamlarda görev yapabilmelerine ilişkin uluslararası hareketlilik fırsatları artırılmaktadır. Üye ülkelerdeki öğretmenlerin AB ülkelerinde etkin olarak çalışabilmeleri ve sürekli mesleki gelişimlerinin sağlanması için kaliteli hizmet öncesi eğitim şarttır. Türkiye'de de akreditasyon amaçlı Öğretmen Yetiştirme Millî Komitesi kurulmuştur (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011).

Türkiye'nin AB üyelik sürecinde eğitim konusunda yaptığı çalışmalardan biri de Birliğin eğitim programlarına katılmasıdır. Birlik Programları tüm üye ülkelerin katılımının zorunlu olduğu faaliyetler bütünüdür. Bu fasıl kapsamındaki Eğitim ve Kültür konularındaki Birlik Programlarına katılım sağlanması esastır. Bu çerçevede, aday ülke olarak Türkiye de AB ile entegrasyonu güçlendiren söz konusu programlara katılım sağlamaktadır. 2002 yılında Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Programları'nın yürütülmesi için AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi (Ulusal Ajans) kurulmuştur. Türkiye, Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Programları'na 2004 yılından bu yana etkin şekilde katılım sağlamaktadır. 2010–2013 yıllarını kapsayan Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Haziran 2009'da, Eylem Planı ise Şubat 2010'da kabul etmiştir. Türkiye, Eğitim ve Öğretim 2010 Çalışma Programı ve stratejik çerçeve “Eğitim Öğretim 2020”yi, Bologna süreci ve Birlik programlarının uygulanmasındaki etkinliğini geliştirme çabasını devam ettirme yönünde kararlı adımlarla ilerlemektedir. Türkiye, özellikle Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Programları, yükseköğretim Bologna süreci, ilköğretimde cinsiyet farkının giderilmesinde, okullaşma oranının artırılması alanlarında önemli ilerleme kaydetmiştir. Türkiye'nin ilköğretim, ortaöğretim, mesleki eğitim ve “Haydi Kızlar Okula” kampanyasındaki başarıları çeşitli platformlarda dile getirilmektedir. Eğitim alanında yatırımların artması ile birlikte okullaşma oranı ve eğitime katılım artmış olup, 2012–2013 eğitim öğretim yılı için hedefler “okul öncesi eğitim için % 50; ilk ve ortaöğretim için ise % 100” olarak belirlenmiştir. Ayrıca, özel öğretime gereksinim duyan çocuklara yatırım ve eğitimde teknoloji altyapısına yatırımlar başta olmak üzere eğitime ayrılan yatırımlardaki artış dikkat çekici görülmüştür (Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=91&l=1>).

Türkiye’de AB’ye uyum sürecinde eğitim alanında çeşitli çalışmalar yapıldığı ve bazı önemli gelişmelerin olduğu bir gerçektir. Ancak bu çalışmaların halen istenilen düzeyde olmadığı, birçok ulusal ve uluslararası raporlarda, AB ilerleme raporlarında belirtilmektedir. 1998 yılından itibaren hazırlanan AB ilerleme raporlarında; Türkiye’nin eğitim sisteminin genelde AB eğitim politikalarıyla uyumlu olduğu; fakat eğitim hizmeti, dersler, eğitim personeli ve genel personel açısından AB standartlarının gerisinde olması, yoksul kesimdeki eğitim açığının büyük, eğitim imkânları ve hayat boyu öğrenmeye katılımın düşük olması gibi eğitime erişim konusunda Türkiye ile AB arasında çarpıcı farklılıklar bulunduğu belirtilmiş, her yıl izlenen gelişmelerin sınırlı düzeyde olduğu vurgulanmıştır (DPT, 1998–2012).

Avrupa Birliğinin tavsiyeleri, ilerleme raporları, kalkınma planları ve konu ile ilgili kaynaklar çerçevesinde, uyum sürecinde Türkiye’den yapılması istenilen çalışmalar şu şekilde belirtilmiştir:

- Toplum olarak, kültürel değerlerini özümseyen, farklı kültürel değerlere saygılı, bilişim teknolojilerinden maksimum yarar sağlayabilecek niteliklere sahip, paylaşımcı, iş birliğine ve grup çalışmasına yatkın bireyler yetiştirmek gelecekte karşılaşılması muhtemel sorunların yaşanmasını önleyebilir. Öyleyse siyasal gücü elinde bulunduranlar, eğitim uygulamaları sırasında yaşanan sorunlara daha duyarlı olmak zorundadırlar.
- Türkiye’de gerek okullaşma oranları, gerekse kişi başına düşen eğitim harcamaları ve aynı zamanda öğretmen başına düşen öğrenci sayıları AB ülkelerinin gerisinde seyretmektedir. Nitelikli eğitim için, eğitime ayrılacak kaynaklar genişletilmeli ve ülke düzeyinde paylaşımları sağlanmalı, uzun vadeli programlar geliştirilmeli ve süreklilik sağlanmalıdır (Çelebi ve Şadioğlu, 2012).
- Küreselleşme ve AB sürecinde ekonomik, politik, kültürel faktörler ve gelişen teknolojilerin birleşik etkisiyle eğitimde hareketlilik kavramı ön plana çıkmaktadır. Gerek iç hareketlilik gerekse dış hareketlilik anlamında ulusal ve uluslararası çalışmaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Ülkeler arasındaki öğrenci değişimi uygulamaları, kuşkusuz beraberinde başka sorunları da getirmektedir. Örneğin programların eşdeğerliği, eğitimin niteliği gibi konular gündeme gelmektedir. Böylece uluslararası standardizasyon ve akreditasyon

da ele alınması gereken konular olmaktadır. Türkiye öğrenci değişim uygulamaları konusunda standardı sağlamak zorundadır. Diplomaların ve eğitim sürelerinin karşılıklı olarak tanınmasını teşvik etmek suretiyle, öğrenci ve öğretmenlerin hareketliliğine destek olunmalıdır.

- Öğretmen eğitimi yapan yükseköğretim kurumlarının programlarında önemli değişikliklerin yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin, değişik kültürlere sahip, sosyal yönden zayıf öğrencilerin öğrenmelerini gerçekleştirebilen, mevcut çatışmalarını barışçı yollarla çözebilen, birbirinin kişiliklerine ve kültürlerine saygı duyan ve toplumsal sorumluluk taşıyan yurttaşlar olmalarına yardım edebilecek nitelikte bilgi, beceri ve değerlerle donanmış olmaları gerekmektedir.
- Küreselleşme süreci mesleki ve teknik eğitimin önemini artırmaktadır. Bu nedenle, bir yandan var olan mesleklerin küreselleşmeye uyumu sağlanmalı, diğer taraftan ortaya çıkan gereksinimlere göre mesleki eğitim verilmelidir. İnsan gücü planlaması oluşmalarında, mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaştırılma çalışmaları yapılmalıdır. Küreselleşmeye koşut olarak, nitelikli iş gören yetiştirilmesine öncelik verilmelidir.
- Bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan önemli değişimler neticesinde öğretmenler, bilgiyi ve iletişim teknolojisini kullanan, yararlı hale getiren kişiler olmalıdır.
- AB dilsel çeşitliliğe büyük önem vermektedir. Bu çerçevede özellikle üye ülkelerin dillerinin öğretilmesi ve yaygınlaştırılmasına önem vermelidir.
- Özellikle, Birliğin eğitim politikasında belirlenen üye ülke vatandaşları arasındaki karşılıklı anlayışın teşvik edilmesi, eğitimde Avrupa damgasının vurulması, öğrenci ve öğretmenlerin bu konuda eğitilmesi, yabancı dil eğitimi, her türlü eğitime eşit ve serbest bir girişim sağlanması gibi temel amaçların gerçekleştirilmeye çalışılması konularında Türkiye'nin ısrarlı uygulamaları olmalıdır.
- Türkiye'de eğitim sisteminin oldukça merkezi bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Türkiye'de, merkezi yönetimdeki bazı yetkilerin okullara ve yerel yönetimlere aktarılmasında yarar vardır. Çünkü karar sürecine katılımın sağlanması, alınan kararların uygulanabilirliğini artıracaktır. Velile-

rin, sivil toplum örgütlerinin, okul çalışanlarının, öğrencilerin ve yerel yönetimlerin söz sahibi olduğu kurullar oluşturulabilir. Eğitim ve yönetim alanındaki gelişmeler ve ülke koşulları dikkate alınarak, Türk eğitim sisteminin yönetim yapısı ile ilgili çeşitli yenilikler yapılmalıdır (Yılmaz ve Altinkurt, 2011).

- AB Eğitim ve Gençlik Programları'nı Türkiye'deki ilgili tüm yararlanıcılara tanıtmak ve bu amaçla gerekli insan gücü, bilgi, fiziki ve hukuki altyapıyı oluşturmak ve geliştirmek önemli görülmektedir.
- Türkiye'de yeni yetişen neslin bilgi toplumuna uyum sağlayabilmesi için eğitim programlarında, özellikle ilköğretim programlarında bazı becerilerin kazandırılmasına önem verilmesi gerekli görülmektedir. Öğrencilerin kazanmaları gereken bu beceriler sözel, matematiksel beceriler, fen ve teknolojiye temel yeterlikler, yabancı diller, bilgi ve iletişim becerileri ve teknoloji kullanımı, öğrenmeyi öğrenme, sosyal beceriler, girişimcilik, yaratıcılık, araştırma, eleştirel düşünme, sentezleme, sorun çözme ve genel kültür alanındaki beceriler gibidir (Sağlam, Özüdoğru ve Çıray, 2011).
- AB'nin Türkiye'ye eleştiriye bulunduğu konulardan biri de ayrımcı ifadelerin ders kitaplarında yer almasıdır. Bu doğrultuda Türkiye, ayrımcı ifadelerin ders kitaplarından çıkarılmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır.
- AB'ye giriş sürecinde 2005 yılında Türkiye'nin yabancı dil eğitim programı gözden geçirilerek amaçlar, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme boyutlarında değişiklikler yapılmıştır. Bu programdaki değişiklikler yapılandırmacı felsefeden etkilenmiştir. Bu kapsamda, yabancı dil eğitimini daha etkili hale getirmek için matematik, coğrafya, müzik gibi konu temelli dil öğrenimi, işbirlikli öğrenme ve drama uygulamaları, performansa dayalı değerlendirme programlarda teşvik edilmelidir.
- AB'ye göre Türkiye'de eğitime erişimde sorunlar vardır. Türkiye'de doğu-batı, kır-kent, kız-erkek gibi konularda erişim sorunları devam etmektedir. Başta kız öğrenciler için olmak üzere, tüm düzeylerde kayıt oranlarının artırılmasına yönelik çabaların devam ettirilmesi, okul terklerini azaltmak amacıyla kullanılan etkili müdahale stratejileri gerekmektedir (DPT, 2012).

- 2012 İlerleme Raporu'na göre, Türkiye, Bologna süreci tavsiyelerini uygulama bakımından ileri bir aşamdadır. Yükseköğretim alanında, 2012 yılında 6 üniversitenin kurulmasıyla birlikte Türkiye'deki üniversitelerin toplam sayısı 168'e ulaşmıştır. Bununla birlikte, öğretim elemanı sayısı ve altyapı bakımından önemli nitelik farklılıkları mevcuttur. Yeterliliklerin tanınması, kalite güvencesi ve Avrupa Yeterlilik Çerçevesi'ne (AYÇ) dayanan ulusal yeterlilik çerçevesinin oluşturulması da diğer zorluklar arasındadır. Mesleki Yeterlilik Kurumu, Kasım 2011'den itibaren yeterlilik sürecinin tamamından sorumlu tek organdır. Ancak, bağımsız ve tam olarak işleyen, Avrupa standartları ve kılavuzları ile uyumlu bir Kalite Güvencesi ve Akreditasyon Ajansı hâlâ kurulmamıştır. Yükseköğretim için oluşturulmasına karar verilen Kalite Güvence Ajansı için hazırlıklar ise henüz başlamamıştır. Bu eksikliklerin giderilmesi gereklidir (DPT, 2012).
- AB'ye uyum süreci içinde ortak olarak geliştirilen “Temel Eğitime Destek Projesi, Ortaöğretime Yönelik Programlar, Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi, Sokrates Programının Öğretimin Tüm Düzeylerinde Uygulanması, Hayat Boyu Öğrenme, AB Dil Projesi, Bologna Süreci, Lizbon Stratejisi, Kalite Güvence ve Akreditasyon Çalışmaları” eğitimde yeni ufuklar açılması için önemli adımlar olarak görülmelidir (Çelebi ve Şadioğlu, 2012).

Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde eğitim sisteminde yaptığı yenileşme hareketleri eğitime yeni bir ivme kazandırmıştır. Küreselleşen dünyada Türkiye, AB'ye üye olsun ya da olmasın, geleceğin insan kaynağını biçimlendirirken, bütün bu gereksinimleri, ulusal ve evrensel ölçeklerde doğru teşhis ederek ve geleceğe uzağı gören gözlerle bakarak eğitimi biçimlendirmek zorundadır. AB'ye uyum sürecinde esas olarak odaklanması gereken çok önemli boyut, eğitimin niteliği, kalitesi sorunu olmalıdır.

Ulusal bir niteliğe sahip olan Türk eğitim sistemi, AB'ye tam üyelik sürecinde temel değerlerini kaybetmeden evrensel değerleri kazandırmak durumundadır. Türkiye, eğitim sistemindeki özgünlüğünü kaybetmeden bu sürece uyum sağlamalıdır. Türkiye, gelişmiş bir toplum olabilmek adına AB'nin eğitim alanında gerekli gördüğü düzenlemeleri, ekonomik kaynaklarını doğru kullanarak, okul öncesi eğitimden başlayarak tüm eğitim basamaklarını kapsayacak şekilde gerçekleştirme çalışmalarını hızlandırmalıdır.

4.6.2. 2002-2012 Yılları Arasında Türkiye'nin Türk Dili Politikası

2002-2012 yılları arasında Türkiye'nin eğitim politikalarının belirlenmesinde olduğu gibi, dil politikalarının belirlenmesinde de AB büyük etken olmuştur. AB, Birliğe üye ve aday ülkelerden dil politikaları ile ilgili birçok düzenlemenin yapılmasını istemektedir. Türkiye de Birliğe aday ülke olarak bu talepleri yerine getirebilmek için birçok düzenleme yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. AB'nin çok dillilik ve çok kültürlülük politikası bağlamında, ilerleme raporları ve katılım ortaklığı belgeleri ışığında Türkiye'den dil ve kültür konusunda taleplerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşmeler ve Avrupa sözleşmeleri doğrultusunda, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş, din veya inançlarına göre ayırım yapılmaksızın, tüm bireylerin insan haklarından ve temel hürriyetlerden hukuken ve fiilen tam olarak yararlanmasının teminat altına alınması.

2. Türk Anayasası ve ilgili diğer yasaların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde belirtildiği şekliyle Türk vatandaşlarının hak ve özgürlükleri garanti altına alınacak şekilde gözden geçirilmesi; bu gibi yasal reformların uygulanması konusunda AB üye devletleri ile uyumunun sağlanması.

3. Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesinde ortaya konan ilkelere ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun olarak ve üye ülkelerdeki en iyi uygulama doğrultusunda azınlıklara saygı gösterilmesi ve azınlıkların korunmasının geliştirilmesi.

4. Bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesine yönelik kapsamlı bir yaklaşım sergilenmesi; Kürt kökenli olanlar dâhil tüm Türk vatandaşları için iktisadi, sosyal ve kültürel fırsatları geliştirecek biçimde özellikle Güneydoğu'daki durumun iyileştirilmesi.

5. Kökenlerine bakılmaksızın tüm vatandaşlar için kültürel hakların garanti edilmesi ve kültürel çeşitliliğin sağlanması. UNESCO Kültürel Çeşitlilik Sözleşmesi'ni de göz önünde tutarak kültürel çeşitliliğin korunmasına yönelik AB politikaları ile uyum sağlanması ve eğitim alanı da dahil olmak üzere bu hakların kullanılmasını önleyen tüm yasal hükümlerin kaldırılması.

6. Türk vatandaşlarının televizyon ve radyo yayıncılığında ana dillerini kullanmalarını yasaklayan hukuki düzenlemelerin tamamen kaldırılması ve erişime engel olan tedbirlerin ortadan kaldırılması yoluyla, radyo ve TV yayınlarına ve Türkçe dışındaki

dillerle yapılan eğitime etkili bir erişimin sağlanması. Özellikle yerel ve bölgesel özel yayıncılara yönelik mevcut engellerin kaldırılması.

7. Türkçe dışındaki dillerin ve etnik dillerin öğretilmesinin teşvikine ve desteklenmesine yönelik uygun tedbirlerin alınması.

8. Basın özgürlüğü de dâhil olmak üzere, ifade özgürlüğü ile ilgili reformların sürdürülmesi ve uygulanması. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda hukuki kısıtlamaların kaldırılması.

9. Barışçıl toplantı yapma ve dernek kurma özgürlüklerine ilişkin reformların sürdürülmesi ve uygulanması. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun olarak, sendikalar da dâhil olmak üzere, özellikle ulusal ve yabancı derneklere ilişkin yasal kısıtlamaların kaldırılması.

10. Ders kitaplarında ve müfredatta, ayrımcılığa yol açan hususların kaldırılmasına yönelik çabaların güçlendirilmesi.

AB'nin Türkiye'den istekleri; azınlıklar, kültürel haklar, insan hakları gibi başlıklar altında incelendiğinde, AB, insan hakları konusunda Türkiye'den uluslararası tüm sözleşmeleri imzalamasını ve imzalamış olduğu antlaşmalara koyduğu çekinceleri kaldırmasını talep etmektedir.

Azınlıklar konusunda AB, Türkiye'den her fırsatta farklı kimlik ve kültürler sahip kişilerin haklarının güvence altına alınması ve bu kimlik ile kültürlerin eşit vatandaşlık temelinde korunması ve geliştirilmesi için Türk Anayasası'nın ve ilgili tüm yasaların gözden geçirilmesini istemektedir.

AB'nin her ilerleme raporunda (DPT, 1998-2012) azınlık hakları başlığı altında vurguladığı nokta Türkiye'nin 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda azınlıkların tanınması ile ilgili yaklaşımın değişmemiş olmasıdır. Lozan Antlaşması'na göre Türkiye'deki azınlıklar gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Lozan Antlaşması uyarınca tanınan azınlıklar, Museviler, Ermeniler ve Rumlardır. AB, Türkiye'de ilgili uluslararası ve Avrupa standartları çerçevesinde azınlık olarak tanımlanması mümkün olabilecek başka toplulukların da var olduğunu belirtmekte ve onların da tanınmasını Türkiye'den talep etmektedir.

Lozan Antlaşması'na hâle getirmeksizin, Türk makamları, Türk vatandaşlarını, çoğunluğa ya da azınlığa mensup olan bireylerden ziyade kanun önünde eşit haklara sahip bireyler olarak görmektedir (DPT, 2008: 24). AB, Türkiye'den Avrupa standartla-

rına uygun bir şekilde, etnik köken, din ve dillerinden dolayı bazı Türk vatandaşlarına, kendi kimliklerini korumalarını teminen, özel haklar tanımaktan alıkoymamasını istemektedir. Ayrıca Türkiye’den, diğer etnik grupları da azınlık olarak tanımasını ve özellikle ana dilinde eğitimin kendi dillerinde sağlanmasını istemektedir.

AB, Türkiye’deki kültürel bir kimliğe ve ortak geleneklere sahip etnik grupların bazı temel haklardan yoksun bırakıldıklarını belirterek bu grupların ana dillerinde yayın yapma, ana dillerini öğrenme veya ana dillerinde eğitim alma hakkı gibi, etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin sahip olması gereken kültürel hakların garanti altına alınmasını istemektedir (DPT, 2000: 15).

AB, Türkiye’nin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’ne eğitim hakkı ve azınlıkların hakları konusunda koyduğu çekincelerden rahatsızlık duymaktadır. Türkiye’nin bu sözleşmelere koyduğu çekinceler şu şekildedir:

“Türkiye Cumhuriyeti BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 27. Maddesi’ndeki hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması’ndaki hükümler ve kurallara uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.”

“Türkiye Cumhuriyeti BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 13. Maddesi’nin (3) ve (4) paragraflarındaki hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 3, 14 ve 42. maddelerindeki hükümlere uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.” (DPT, 2005: 40).

Söz konusu çekinceler, bu hakkın, Türk Anayasası’nın ve Lozan Antlaşması’nın ilgili hükümlerine uygun olarak yorumlanması ve uygulanmasını öngörmektedir. Dolayısıyla, etnik, dinî ve dilsel azınlıkların kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerini öğretme ve uygulama ile kendi dillerini kullanma haklarının kapsamı sınırlandırılmıştır (DPT, 2003: 35).

AB’nin azınlıklar hususunda bir diğer isteği ise Türkiye ve AGİT Millî Azınlıklar Yüksek Komiseri (MAYK) arasında diyalogun geliştirilmesi konusudur. AB, Türkiye ve MAYK arasındaki diyalogun; azınlıkların eğitimi, azınlık dilleri, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde basın-yayın gibi ilgili alanları kapsamasını istemektedir. Bu sayede Türkiye’nin kültürel çeşitliliğin sağlanması, azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması açısından uluslararası standartlara ve AB üye ülkelerindeki

en iyi uygulamalara daha fazla uyum sağlamasını kolaylaştıracağını düşünmektedir (DPT, 2007: 20).

AB'nin her ilerleme raporunda (DPT, 1998-2012) ısrarla tekrarladığı bir diğer nokta ise Türkiye'nin Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamasıdır. AB, bu sayede Türkiye'deki etnik grupların kendi doğal dillerini ve kültürel geleneklerini kullanma ve sürdürme fırsatına ve bunun için gerekli maddi kaynaklara sahip olacağını belirtmektedir.

AB, Türkçe dışındaki dillerin -özellikle etnik ve yerel dillerin- öğretilmesi konusunda da ısrar etmektedir. Bu dillerin öğretilmesi için gerekirse resmî kurumların dışında özel kursların açılması istenmektedir. Etnik grupların kendi ana dillerinde eğitim görebilmeleri, resmî kurumlara yazılacak dilekçelerde ve mahkemelerde kendi ana dillerini kullanabilmeleri, radyo ve televizyon yayınlarında kendi ana dilleriyle yayın yapabilmeleri için Türk makamlarından gerekli tüm yasakların kaldırılması talep edilmektedir. Ayrıca Türkçe konuşmayanlar için kamu hizmetlerine erişimin önündeki engellerin aşılmasına yönelik kapsamlı önlemlerin alınması da istenmektedir.

AB, basın ve ifade özgürlüğünün tam olarak sağlanması için yapılan düzenlemelere ek olarak yeni düzenlemelerin de bir an önce yapılmasını, siyasi partiler ve dernekler konusunda da ilerleme kaydedilmesini istemektedir.

Birlik ile bütünleşme amacıyla olan Türkiye, AB'nin tüm bu istekleri karşısında gerekli yasal düzenlemeleri yapmaya başlamıştır ve belirlenen talepler karşısında reformlar yapmaya da devam etmektedir. Türkiye, AB ile bütünleşme sürecinde ve AB'nin talepleri doğrultusunda 1999'dan bu yana anayasal değişiklikler yapmış, reform paketleri kabul etmiştir. Anayasal reformlarla insan haklarından azınlıkların korunmasına kadar pek çok konuda düzenlemeye gidilmiştir. Bunun yanında dil konusunda da yeni yönetmelikler çıkarılmış, kültürel çeşitliliği sağlamak için adımlar atılmıştır.

Türkiye, tüm bireylerin insan haklarından ve temel hürriyetlerden hukuken ve fiilen tam olarak yararlanmasının teminat altına alınması hususunda hem BM çerçevesinde hem de Avrupa Konseyi çerçevesinde, önemli sayıda uluslararası insan hakları belgesine imza atarak AB'nin taleplerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. İnsan hakları konusunda imzalanan bu antlaşmalarla Türkiye'nin AB yolunda önemli adımlar attığı söylenebilir. AB'nin imzalanmasını talep ettiği diğer antlaşmaların kısa zamanda imzalana-

cağı göz önüne alınırsa, Türkiye'nin bu konuda ileride çok fazla sıkıntı yaşamayacağı görülmektedir.

Türkiye AB'nin talepleri doğrultusunda sosyal ve kültürel haklar ile Türkçe dışında diğer dillerde radyo ve televizyon yayınlarının yapılması konusunda da düzenlemeler yapmıştır.

2001 yılında Anayasa'nın 26. ve 28. maddeleri değiştirilerek kanunla yasaklanan dillerin kullanımını yasaklayan hükümler kaldırılmıştır (RG, 2001). Bununla birlikte eğitimle ilgili 42. maddede yer alan "Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez" ibaresi ise bırakılmıştır. Bu değişiklik, Türkçe dışındaki dillerin kullanımına olanak sağlamıştır. Anayasanın 26'ncı maddesinin değiştirilmesi ve "düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz" hükmünün kaldırılmasını takiben, 2002 yılında kabul edilen üçüncü reform paketi ile Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapma olanağı getirilmiştir.

Üçüncü Reform Paketi, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu'na da değişiklik getirmiştir. Buna göre, "devletin bölünmez bütünlüğü"ne halel getirilmemesi şartıyla, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi ve bu amaçla özel kurslar açılması olanağı getirilmiştir (RG, 2003). Böylece Kürtçe, Lazca ve Çerkezce gibi dillerde yayın yapılması yolu açılmıştır.

Ağustos 2002'de yapılan değişiklikleri hayata geçirmek amacıyla, Aralık 2002'de RTÜK tarafından Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik çıkartılmıştır. Söz konusu Yönetmelik, devletin resmî yayın kurumu olan TRT'nin Türk vatandaşlarının geleneksel olarak kullandıkları dil ve lehçelerde yayın yapmasına izin vermiştir (RG, 2002c).

Kürtçe dâhil, Türkçeden başka dil ve lehçelerde radyo ve televizyon yayınına izin veren değişiklikler yapılması ile bu dilleri öğrenme imkânı getirilmiştir. Daha sonra Kürtçe dil kursları açılmış ve Kürtçe, Arapça ve Boşnakça gibi farklı dillerde radyo ve televizyon yayınları başlamıştır.

Türkçe dışındaki dil ve lehçelerdeki ilk yayınlar, devlet yayın kurumu olan TRT radyo ve televizyonlarında Haziran 2004'te Boşnakça, Arapça, Çerkezce ve Kürtçe leh-

çeleri olan Kirmançi ve Zazaca ile başlamıştır. Bu yayınlar haber özetleri, belgeseller, müzik ve spor programlarından oluşmuştur.

Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Yönetmelik başlıklı bir yönetmelik, Aralık 2003'te yürürlüğe girmiştir (RG, 2003). Bu yönetmelik, ilk kez özel Kürtçe dil kurslarına izin vermiştir. Nisan 2004'te Van, Batman ve Şanlıurfa'da, Ağustos 2004'te Diyarbakır ve Adana'da ve İstanbul'da altı özel lisan kursu, Kürtçe (Kirmançi lehçesi) eğitim vermeye başlamıştır. Kursu katılacak öğrencilerin temel eğitimi tamamlamış olmaları ve bu nedenle 15 yaşın üzerinde olmaları şartı getirilmiştir.

Ocak 2004'te, uygulamaya girmeyen 2002 Yönetmeliğinin yerine, Türk Vatandaşları Tarafından Geleneksel Olarak Kullanılan Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon Yayınlarına İlişkin Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Yeni Yönetmelik, Türkçeden başka dillerde radyo ve televizyon yayınlarına ulusal bazda izin vermektedir. Bu yönetmelik çıkmadan önce, sadece, kamu yayıncısı olan TRT'nin bu yayınları yapmasına izin verilmekteydi. 2008 yılında yapılan bir değişiklikle de TRT'nin Türkçe dışındaki dillerde tüm gün boyunca ülke genelinde yayın yapmasına izin verilmiştir (DPT, 2008: 25).

Türkiye'nin, Türkçe dışındaki dillerin radyo ve televizyonlarda kullanılması ve bu dillerin öğretiminin sağlanması konusunda yapmış olduğu bu düzenlemeler Birliğe katılma yönünde önemli düzenlemelerdir. Ancak yapılan bu düzenlemeler, AB tarafından tam olarak kabul görmemektedir. AB, yapılan değişikliklerin olumlu olduğunu belirtmekle birlikte bu konuda yeni reformlara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir (DPT, 1998-2012).

AB ile sorun yaşanan diğer bir nokta ise, Birliğin etnik grupların ana dillerini öğrenmesinin sağlanması yani kendi dillerinde eğitim yapmalarının sağlanması konusu oluşturmaktadır. AB, etnik grupların devlet okullarında veya özel okullarda kendi ana dilleriyle eğitim görmesini istemektedir. Bu istek Türk anayasasının 3. ve 42. maddeleriyle uyumsuzdur. Türkiye bu maddelerde değişiklik yapmamıştır. Bilindiği üzere Anayasa'nın 3. maddesi devletin dilinin Türkçe olduğunu belirtmekteyken, 42. maddesi ise eğitim dilinin sadece Türkçe olduğunu belirtmektedir. Ayrıca 3. maddenin değiştirilmesinin bile teklif edilemeyeceği düşünüldüğünde AB'nin bu isteğinin karşılanması zor görülmektedir. Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde dil politikası konusunda

ileride yaşanacak sorunların olduğu görülmektedir. Türkiye özellikle etnik dillerin AB fonlarınca destekleneceği bir dil politikasını kabul etmekte zorlanacaktır.

AB'nin ders kitaplarındaki azınlıklarla ilgili ayrımcılığın kaldırılması konusundaki isteği üzerine Türkiye, 2004'te okullardaki ders kitaplarında ırk, din, cinsiyet, lisan, etnik köken, felsefi inanç veya din nedeniyle ayrımcılık yapılmaması gerektiği yolunda bir Genelge yayımlanmıştır (DPT, 2004: 40).

Türkiye'de de son zamanlarda Türk dilinin korunması için hükümetçe ve Meclis tarafından çalışmalar başlatılmıştır. 1997 yılında hükümet tarafından dilimizin korunması için bir çalışma yapılmış, ancak istenilen düzeyde olmamıştır. 2006 yılında ise AKP İstanbul Milletvekili Ekrem Erdem, Türkçenin bozulma ve yabancılaşma nedenlerinin tespiti ve gereken tedbirlerin alınması amacıyla meclis araştırması açılmasını istemiş, bu amaçla Türkçede son yıllarda artarak devam eden bozulma ve yabancılaşmanın nedenlerinin araştırılarak, toplumsal birlik ve beraberlik üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi ve gereken tedbirlerin alınması amacıyla hazırlanan önergeyi, TBMM Başkanlığına sunmuştur. Bunun üzerine TBMM'de Türkçedeki Bozulma ve Yabancılaşmanın Araştırılması, Türkçenin Korunması ve Etkin Kullanımı İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla 13 Şubat 2007 tarihinde Meclis Araştırması Komisyonu kurulmuştur. Komisyon, 26 toplantı yapmış, 39 konuğu dinlemiştir. Genel seçimlerin 22 Temmuz'a alınmasından dolayı Komisyon, hazırladığı raporu TBMM'ye sunmuştur. Üç aylık çalışmanın sonucunda hazırlanan rapor 200 sayfadan ve 8 bölümden oluşmuştur. Rapor'da şu bölümler yer almıştır:

- 1-Araştırma Komisyonunun çalışmaları,
- 2-Dil ve dilin önemi,
- 3-Dünya dilleri ve Türkiye,
- 4-Türkçenin tarihi dönemleri,
- 5-Türklerin tarih boyunca kullandığı alfabeler,
- 6-Türkçenin gücü,
- 7-Türkçenin bugünkü durumu, sorunları ve sebepleri,
- 8-Çözüm önerileri.

Komisyonun Türkçenin bozulmasını engellemek için aldığı çözüm önerilerinden bazıları ise şu şekildedir:

“Yabancı dille eğitimden vazgeçilmeli... Medya kuruluşlarından başlamak üzere yabancı isim kullanımına son verilmeli... Yabancı tabelaya yüksek vergi getirilmeli. Eurovision Şarkı Yarışması'na Türkçe eserle katılmalı... Sınavlarda test yönteminden vazgeçilmeli... Medya kuruluşlarının adları Türkçeleştirilmeli... Spiker, haber ve program sunucuları, Türkçe yeterlilik belgesine sahip olmalı... Çocuk programları ve bu programlardaki kahraman adları Türkçeleştirilmeli... Reklamlarda, yabancı kökenli kelime ve adlara yer verilmemeli... Alfabe de bulunmayan harf ve işaretler, işyeri adlarında da yer almamalı... Bilgisayar, internet ve cep telefonu dili Türkçe olmalı... Spor terimleri Türkçeleştirilmeli... Türk coğrafyasında Türkçe eğitim yapan okullar desteklenmeli... Öğretmenler Türkçe dil yeterlilik sınavına tabi tutulmalı; başarılı olanlar ödüllendirilmeli... Nasreddin Hoca, Deli Dumrul, Keloğlan gibi kahramanlarla ilgili çizgi film ve programlar hazırlanmalı... Kitap sevgisi ve kitap kullanma becerisi kazandırmak için karnelere kitap kullanma notu konulmalı... Ders kitaplarının içinde imla kılavuzu ve sözlük de yer almalı... Bütün bu önlemlerin alınmasının yanında millî bir dil politikası geliştirilmeli fakat dilde politika yapılmamalıdır.” (TBMM, 2007: 88-99).

Komisyondun belirttiği Türk dilinin korunması için alınması gereken önlemlerin herkesçe kabul edildiği düşünülmektedir. Ancak düşündürücü olan nokta, Komisyon Başkanı Ekrem Erdem'in şu sözleridir: “Türkçeye yönelik millî bir dil politikamızın olmadığını tespit ettik. Bunun için millî bir dil politikası belirlenmesi ve bu politikayı belirleyecek bir kurumun kurulmasını önerdik.” (<http://www.meclishaber.gov>).

Görüldüğü gibi Türk diliyle ilgili millî bir dil politikasının olmadığı, Komisyon tarafından açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Artık yapılması gereken en önemli şey, Türk dilinin geliştirilmesi, korunması, gereken değeri görmesi için devlet tarafından bir dil politikasının oluşturulması zorunluluğudur. Meclis'te Türkçenin korunmasıyla ilgili yeni bir araştırma komisyonu kurulmuştur. Yasama döneminin sona ermesiyle Komisyonun raporu görüşmeye açılmadan dağılmış, yeni yasama döneminde ise aynı isim ve amaçla yeni bir komisyon oluşturulmuş, 5 Şubat 2008 tarihinde başlayan çalışmaların sonucu Haziran 2008'de rapor halinde yayımlanmıştır. Necat Birinci başkanlığında oluşturulan yeni komisyon, Türk dilinin sorunlarını belirlemiş ve ayrıntılı çözüm önerileri sunmuştur. Komisyona göre Türk dilinin bugün yaşadığı sorunların nedenleri; dil bilincinin oluşturulamaması, millî bir dil politikasının eksikliği, Türkçe öğretimindeki yetersizlik, Türkçeyi özensiz kullanma, yabancı dille öğretim, bilim dili olarak Türkçenin tercih edilmemesi ve kelime ve terim türetmedeki yetersizlik olarak belirlenmiştir (TBMM Raporu, 2008: 72–78).

Günümüzde dil konusunda yaşanan sıkıntıların kısa zamanda halledilmesi ve bireylerin Türk dilinin bilincinde olması önem arz etmektedir. Türk toplumunun gelecekte

de Türk olarak varlığını sürdürebilmesi ve hatta Türk dünyasıyla iş birliği hâlinde güçlü bir varlık olabilmesi büyük ölçüde dilini korumasıyla ve zenginleştirmesiyle mümkün olacaktır (DPT, 2000: 16).

Türk dilinin bağımsız ve üretken bir dil olarak ilelebet yaşayabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için dil konusunda tüm bireyler ve kurumlar duyarlılık içinde olmalı ve Türk diline gereken özeni göstererek bilinçli çabalar içinde olmalıdır. Bunun için yabancı dil hayranlığından ve yabancı dille eğitimden vazgeçmek, Türk diline karşı her türlü özensizlikten ve yanlış kullanımdan kaçınmak, sözcük ve terim türetimine önem vermek, Türkçe öğretimine hassasiyetle yaklaşmak, bilim dili olan Türk dilinin gelişip güçlenmesi için her türlü önlemi almak her Türk vatandaşının yapması gereken en temel görev olmalıdır.

4.6.3. Hükümet Programlarında Eğitim ve Dil Politikası

2002-2012 yılları arasında 4 hükümet kurulmuştur. Bu döneme damga vuran siyaset adamı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Recep Tayyip Erdoğan bu dönemde tek başına iktidar olmuştur. Hükümet programlarında eğitim ve dil konularında yer alan bilgiler her hükümetin programında ayrı ayrı belirtilmiştir.

4.6.3.1. Gül Hükümeti Programı (18.11.2002-14.03.2003): “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” düşüncesinden hareket eden Hükümet, bütün politikalarının merkezine insanı koyacağını belirtmiştir. Hükümete göre, yaşanan sıkıntıların çoğunun kaynağı ve çözümü eğitimde saklıdır. Hükümetin eğitimde temel hedefi, büyük önder Atatürk'ün özdeyişinde ifadesini bulan “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller yetiştirmektir.” Bu amaçla; her alanda olduğu gibi Türk millî eğitim sisteminde de insan merkezli bir anlayışa geçmek üzere, toplumun ihtiyaçlarına ve çağdaş uygarlık gereklerine göre yeniden yapılanma sağlanacağı, eğitim ve öğretimde evrensel değerleri öne alan, insanı merkeze yerleştiren demokratik ve çağdaş bir yaklaşımın benimseneceği bildirilmiştir.

Hükümetin demokratik yönetim anlayışının hedefi; başta düşünce, inanç, eğitim, örgütlenme ve teşebbüs özgürlüğü olmak üzere, bütün sivil ve siyasi özgürlükleri güvenceye almak ve insanların korku ve endişeden uzak olarak bireysel gelişimini sürdürebildiği özgür bir ortam sağlamaktır. Bu bağlamda, temel hak ve özgürlükler alanında insanlığın birikimi olarak da görülen uluslararası demokratik standartların tüm politikalarda esas alınacağı belirtilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 7999).

Program'da, küreselleşme ve bilgi toplumuna dönük gelişmelerin, geleneksel devlet ve yönetim yaklaşımlarını büyük ölçüde geçersiz hale getirdiğinden, bu gelişmeler çerçevesinde devletin rolünün, eğitim ve sağlıkla ilgili temel hizmetleri yürütmek, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve sağlıklı bir nesil yetiştirme hedefleri doğrultusunda yoksulluk sınırı altında olan ailelerin çocuklarına eğitim ve sağlık yardımları yapılacağından söz edilmiştir. Dünyadaki yönetim anlayışında meydana gelen değişime paralel olarak, eğitim politikalarının belirlenmesinde ve hizmet sunumunda yerel idareler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının inisiyatif ve katılımlarının sağlanacağı, eğitimde yönetişimci, demokratik bir anlayışın sergileneceği de söylenmiştir. Hükümet, eğitimin her kademesinde imkân ve fırsat eşitliği sağlanacağını, herkese kabiliyeti ölçüsünde alabileceği azami eğitim hizmeti sunulacağını, eğitimin her alanında özel teşebbüsün destekleneceğini ve özel teşebbüsün eğitimdeki payının artırılacağını vurgulamıştır.

Bir yandan bizi "biz" yapan kültürel değerlerin ve zenginliğin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması, diğer yandan kültürel yozlaşmanın önlenmesini temel bir politika olarak benimseyen Hükümetin eğitimdeki hedefinin; özgür düşünceli, kendi başına karar verebilen, sorgulayan, kendi toplumunun ve evrensel anlayışın doğrularından haberdar, ahlaki değerlere duyarlı ve hayatın güçlükleri ile baş edebilecek donanımlı ve yetenekli gençler yetiştirmek olduğu belirtilmiştir.

Hükümet, çağdaş ve demokratik millî eğitim reformunun hedefinin; evrensel standartlara uygun bir yapılanma içinde, özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, yeniliklere açık, öz güven sahibi, hayata olumlu bakan, problem çözme, iletişim ve organizasyon yeteneği gelişmiş, bilim ve teknoloji üretebilen, içinde yaşadığı toplumun değerlerine duyarlı bireylerin yetişmesine uygun koşulların ve fırsatların üretilmesi ve topluma sunulması olduğunu ifade etmiştir.

Program'da, kültürün en önemli taşıyıcı unsurunun güzel Türkçemiz olduğu, Türkçenin sağlıklı bir mecrada gelişmesi, işlenmesi ve gelecek nesillere daha zengin bir dil olarak aktarılması için Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, üniversiteler ve diğer ilgili kesimlerce gerçekleştirilecek iş birliği ile Türk diline gereken önemin verileceği anlatılmıştır.

Ülkede nitelikli bir eğitim sağlanabilmesi için Hükümetin yapmayı düşündüğü faaliyetler şu şekilde açıklanmıştır:

- Eğitim ve öğrenim hakkının kullanılmasının önündeki engeller kaldırılacak, eğitim hayatı boyunca sürecek bir süreç olarak kabul ve teşvik edilerek kademeler arasında yatay ve dikey geçiş imkânları sağlanacaktır.
- Ön yargılı ve ezberciliğe dayanan eğitim yöntemleri terk edilecektir.
- Ülke gerçeklerine ve teknolojik gelişmelere cevap verecek bir insan gücü planlaması yapılacak, mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilecektir. Her yaştaki işsiz ve mesleksiz kişilerin, ilgilerine, yeteneklerine ve fiziki özelliklerine uygun meslek sahibi olabilmeleri amacıyla kısa süreli eğitim ve danışmanlık hizmetleri etkin hale getirilecektir.
- Çağdaş eğitim yöntemleri ve teknolojileri yakından izlenecek, özellikle öğrencilerin bilgisayar ve diğer teknolojik araçları kullanma yeteneği kazanmasına özel bir önem verilecektir. Yaygın ve örgün eğitimin her aşamasında e-eğitim yürürlüğe konacaktır.
- Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı, eğitim hizmetlerinin etkili koordinasyonuna imkân verecek şekilde yeniden yapılandırılacak, üst kademelerde toplanan yetkiler, alt birimlere ve yerel birimlere dengeli olarak aktarılacak ve yerel yönetimlerin eğitimdeki rolü artırılacaktır.
- Anayasa'da tanımlanan laiklik ilkesi ve din ve vicdan hürriyetine etkinlik ve işlerlik kazandırılarak, dinin, dinî duyguların veya dince kutsal sayılan şeylerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istismar edilmesi veya kötüye kullanılmasını önleyebilecek bir din eğitimi ve öğretimi, Anayasa'da tanımlanan çerçevede etkinlik ve verimliliğe kavuşturulacaktır. Böylelikle, hem vatandaşların din eğitimi ve öğrenimi alanındaki beklentileri karşılanacak hem de bu alanda yaşanan suiistimallere son verilmesi mümkün olacaktır.

- Öğretmenlik mesleğinin toplumda hak ettiği itibarı yakalayabilmesi için öğretmenlerin niteliklerinin yükseltilmesine paralel olarak çalışma şartları iyileştirilecektir.
- Gençlik, ülkenin sadece zenginliği değil, aynı zamanda dinamizminin ve değişim potansiyelinin kaynağıdır. Hükümetimiz, toplumun gençlere, gençlerin de Türkiye'ye güvenini sağlamayı temel hedefleri arasında görmektedir.
- Gençlik kesimine sunulan hizmetlerde fırsat eşitliğine, gençlerin kişilik, düşünce ve beden yönünden sağlıklı gelişmelerine dikkat edilecek, kültür, sanat ve spor faaliyetleri teşvik edilecektir. Yerel yönetimlerin gençlere yönelik kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma faaliyetleri ile özel sektörün bu alana yatırım yapması teşvik edilecektir. Gençlerin serbest zamanlarını daha sağlıklı ve verimli kullanmalarına dönük tedbirler alınacaktır (RG, 2002a).

4.6.3.2. I. Erdoğan Hükümeti Programı (14.03.2003-29.08.2007): Hükümete göre eğitim, her alandaki kalkınmanın en önemli unsurudur. Program'da, beşerî sermayeyi etkin kullanmayan toplumların, rekabet şanslarını kaybetmeye mahkûm oldukları, eğitim alanında oluşacak zaafların, hiçbir alandaki üstünlükle giderilemeyeceği, buna karşılık, eğitim alanında yakalanacak üstün seviyelerin, diğer tüm alanların toplam kalitesini yükselteceği belirtilerek, bu alanda giderek artan zaafların giderilmesinin öncelikli hedeflerden sayılacağı söylenmiştir. Yetkin ve yetenekli bireylerin yetiştirilmesi açısından eğitim kalitesinin artırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin gerçek anlamda sağlanması ve eğitim sisteminin ideolojik kavgaların arenası olmaktan çıkarılması son derece önemli görülmüş, yükseköğretim kurumları dâhil, eğitim-öğretim kurumlarının ihtiyaçlara uygun eğitim-öğretim hizmeti sunmasının, etkin eğitim ve istihdam planlamalarının yapılmasına bağlı olduğu bildirilmiştir. Hükümet, özgür düşünceli, kendi başına karar verebilen, sorgulayan, kendi toplumunun ve evrensel doğrulardan haberdar olan ve hayatın güçlükleriyle baş edebilecek donanımlı ve yetenekli gençler yetiştirilmesinin önemli hedefleri arasında olduğunu ifade etmiştir. Eğitim alanında köklü bir reform hareketine girişeceğinden, her alanda olduğu gibi, Türk milli eğitim sisteminde de insan merkezli nitelikli bir eğitim modeline geçmek üzere, toplumun ihtiyaçlarına ve çağdaş uygarlık gereklerine göre yeniden yapılanma sağlanacağından bahsedilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8110-8111).

Kültürün taşıyıcı unsurları olan dil, edebiyat, folklor, musiki, plastik sanatlar, etnografya, sinema, temsili sanatlar alanlarındaki mevcut yapıyı, yaklaşım ve anlayışı eksik ve sağlıksız bulan Hükümet, bütün bu alanlarda konunun uzmanlarının ve sivil toplum örgütlerinin de görüşlerinden yararlanarak yeni ve doyurucu politikalar geliştireceğinden de söz etmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8112).

Eğitimle ilgili yapılması düşünülen faaliyetler şunlardır:

- Eğitim ve öğrenim hakkının kullanılmasının önündeki engeller kaldırılacak, eğitim, hayat boyu sürecek bir süreç olarak kabul ve teşvik edilerek kademeler arasında yatay ve dikey geçiş imkânları sağlanacaktır.
- Anayasa’da tanımlanan laiklik ilkesi, din ve vicdan hürriyetine etkinlik ve işlevlilik kazandırılarak dinin, dinî duyguların veya dince kutsal sayılan değerlerin ve sembollerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istismar edilmesi veya kötüye kullanılmasını önleyebilecek bir din eğitimi ve öğretimi, Anayasa’da tanımlanan çerçevede uygulamaya konulacaktır.
- Öğretmenlik mesleğinin toplumda hak ettiği itibarı yakalayabilmesi için, öğretmenlerin niteliklerinin yükseltilmesine paralel olarak çalışma şartları iyileştirilecektir.
- Hükümet, millî değerlerin, birey, aile ve toplumu ayakta tutan manevi dinamiklerin korunup geliştirilmesi konusunda azami gayret içerisinde olacaktır. Millî kültürdeki esas yapıyı, üslubu koruyarak evrensel değerlerle millî kültür arasındaki etkileşimi en üst noktaya çıkarmayı amaçlamakta, gerçek bir çağdaş kültür atmosferi oluşturmanın bu yoldan geçtiğine inanılmaktadır. Bu iki alanı, çatışma konusu olmaktan çıkarıp her iki unsurun zenginliklerinden birlikte yararlanmak, kültür politikamızın temelidir.
- Gençlik, ülkenin sadece zenginliği değil, aynı zamanda dinamizminin ve değişim potansiyelinin de kaynağıdır. Dolayısıyla, genç nüfusa sahip olmak Türkiye için büyük bir imkândır. Hükümet, toplumun gençlere, gençlerin de Türkiye’ye güvenini sağlamayı temel hedefleri arasında görmektedir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8111-8112).

4.6.3.3. II. Erdoğan Hükümeti Programı (29.08.2007-06.07.2011): Hükümet, tüm politikalarının ve yönetim anlayışının ekseninde “güven” kavramının olduğunu, akşamdan sabaha politika değiştirmedeğini, uygulamalarda süreklilik sağlayarak halk ve ekonomik karar alıcılar için güvenilir bir ortam oluşturduğunu belirtmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8226).

Yedi yaşını eğitime başlamak için geç bir yaş olarak gören Hükümet, özellikle ilköğretim ve ortaöğretimi, bilgi yüklemekten ziyade öğrencilere temel beceriler edinme, analiz ve sentez yapabilme, düşünebilme, sorgulama, sağlam bir karakter kazandırma dönemi olarak görmüştür. Bu dönemi, aynı zamanda öğrencinin kendisi ve çevresiyle uyumlu, sosyal ve kültürel değerlerle toplumsal aidiyet duygusunu kazanacağı bir kimlik oluşturma aşaması olarak kabul etmiştir. İktidar, ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki müfredatları bu yaklaşımdan hareketle değiştirmiş ve tüm okullarda uygulamaya başlamıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8236).

Nitelikli, girişimci, öz güveni yüksek, millî ve manevi değerlerine sahip çıkan bir gençliğin, ülkeyi hak ettiği yere taşıyacak temel varlık olduğu kabul edilmiş, bu çerçevede, gençliğin her anlamda donanımlı, temel değerlere sahip çıkan bireyler olarak yetişmelerini temin etmenin, onları zararlı alışkanlıklardan korumanın ve istikbale güvenle bakmalarını sağlamanın, Hükümetin bütün politikalarında gözetileceği öncelik olduğu ifade edilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8240).

Ülkede eğitim sistemiyle iş gücü piyasası arasında yapısal bir uyumsuzluk bulunduğundan, bir yandan iş arayan çok sayıda insan, diğer taraftan aradığı nitelikte eleman bulamamaktan şikâyet eden çok sayıda firma olmasının bu yapısal sorunun çarpıcı bir göstergesi olduğundan bahsedilmiş, özellikle ara insan gücü alanında ortaya çıkan bu tabloyu sadece makro politikalarla değil, eş zamanlı olarak uygulamaya konulacak mikro politikalar ve reformlarla aşılabileceği bildirilmiştir.

Ekonomik büyümeye, sosyal gelişmeye, milletin yaşam düzeyinin yükselmesine ve sürdürülmesine olan stratejik etkisi nedeniyle bilim, teknoloji ve yeniliğin desteklenmesi en temel önceliklerden görülmüştür.

Hükümet, geçen dönemde birçok önemli reformun başarıyla gerçekleştiğini, ekonomiden sosyal politikalara, sağlıktan eğitime, temel hak ve özgürlüklerden yargı sistemine kadar çok geniş bir alanda önemli mesafeler alındığını bildirmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8221)

Eğitimle ilgili gerçekleştirilen faaliyetler şu şekilde belirtilmiştir:

- Eğitim, sağlık, gıda, giyim gibi alanlarda KDV oranını %18'den %8'e düşürdük.
- Göreve geldiğimiz günden başlayarak, eğitimin en temel sorunları olarak gördüğümüz altyapı, erişim ve kalite sorunlarının üzerine ısrarla gittik. Bu çerçevede, insan kaynağı niteliğinin yükseltilmesi ve beşerî sermayemizin çağdaş standartlara ulaştırılması amacıyla iktidarımız döneminde, Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi %186 oranında artırılmıştır. Önümüzdeki dönemde de kamu harcamalarında en büyük pay, yine eğitime ayrılacaktır.
- Geçen beş yıllık dönemde, bilgi toplumuna dönüşüm yolunda çok hızlı bir değişim yaşanmıştır. Eğitim altyapımızı iyileştirmek için tüm imkân ve kaynaklar seferber edilerek 110 bin yeni derslik yapılmıştır. Okullara 550 bin bilgisayar dağıtılmış, özel bilişim ve teknoloji sınıfları oluşturulmuş, bunlar için ADSL, internet bağlantıları kurulmuştur.
- Okula gidemeyen veya gönderilmeyen kız çocuklarımıza yönelik "Haydi Kızlar Okula" kampanyası ile yaklaşık 250 bin kızımız okula kazandırılmıştır. Ailesi düşük gelirli olan yaklaşık 1,6 milyon evladımızın -okula devamı şartıyla- ailelerine eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenli yardım yapılmaktadır.
- Cumhuriyet tarihimizde ilk defa iktidarımız döneminde, ilköğretim ve ortaöğretimde her çocuğumuza ücretsiz ders kitabı verilmesi uygulaması başlatılmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8230-8237).

Hükümet, daha önceki hükümet programlarında belirtilen bütün hedefleri gerçekleştirdiğini vurgulamış, yeni dönemde eğitimle ilgili hedeflerini şu şekilde açıklamıştır:

- İktidarımız döneminde eğitim ve sağlık gibi temel insan hakkı olduğuna inandığımız hizmetler daha çağdaş bir kimlik kazanacaktır.
- Yeni dönemde, insan kaynağının niteliğini dünya ile rekabet edebilecek standartlara yükseltmek amacıyla başlatılan yeniliklere devam edilecek ve beşerî sermayeye yatırımlar sürdürülecektir. Bu çerçevede, derslik, altyapı, öğretmen ve donanım gibi zaten büyük oranda çözülen erişim sorunlarını sıfıra indirmek, eğitim kalitesini artırmak için en öncelikli hedef gerçekleştirilecektir.
- Gelecek dönemde hedef, ilköğretimde %100, mesleki ve teknik eğitim dâhil olmak üzere ortaöğretimde %90 okullaşmayı gerçekleştirmektir.

- İlk ve ortaöğretimde tekli öğretime geçmek kaydıyla hedef sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlamaktır.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini eğitimde yaygın olarak kullanma çalışmalarına, gelecek dönem aynı hız ve kararlılıkla devam edilecektir. İnternetin bağlanmadığı okul, bilişim okuryazarı olmayan öğrenci bırakılmayacaktır.
- Farklı insani, fiziki ve mali kaynaklara sahip olan üniversitelerin tek tip ve tek merkezli yönetim anlayışı yerine, küresel rekabete katılabilen, dünyaya açık ve Türk toplumunun beklentilerini karşılayan dinamik kurumlar hâline getirilmesi sağlanacaktır.
- AK Parti İktidarı döneminde bütçeden Ar-Ge'ye ayrılan payda önemli bir artış sağlanmıştır. Sadece TÜBİTAK'a ayrılan kaynak geçmiş dönemlerle mukayese edilmeyecek tutardadır. Gelecek dönemde hedef, Ar-Ge harcamalarının millî gelir içindeki payının, 2013 yılına kadar %2'ye yükseltilmesidir. Bu payın en az yarısının özel kesim tarafından karşılanabilmesi için her türlü önlem alınacak, gerekli idari ve hukuki ortam hazırlanacaktır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8236-8244).

4.6.3.4. III. Erdoğan Hükümeti Programı (06.07.2011-29.08.2014): İnsanı odağa alarak, “yaratılmışları yaratandan ötürü severiz” anlayışını şiar edindiğini belirten Ak Parti, siyasetinin merkezinde insana hizmet anlayışı olduğunu, ekonomiden demokrasiye, sosyal politikalardan dış politikaya kadar bütün politikalarının eksenini insani değerler ve insanın ihtiyaçları oluşturduğunu, her alanda insanın onurunu ve doğuştan sahip olduğu hakları esas aldıklarını ifade etmiştir. Gelecek dört yılı kapsayan bu hükümet programıyla 2023 hedeflerinin temellerinin atılmış olduğu bildirilerek, bu hedeflere ulaşmak yolunda uzun vadeli bir bakış açısıyla planlı ve programlı bir şekilde çalışmaya devam edileceği söylenmiştir. Bu dönem sona erdiğinde çok daha güçlü, müreffeh ve özgür bir Türkiye'ye ulaşmak; ekonomisi, bilim ve teknolojisi, siyaseti, sosyal ve kültürel politikaları ile her alanda dünyadaki saygınlığını ve etkinliğini daha da artırmış bir ülke olmak; bilgi toplumuna dönüşmüş, her alanda AB standartlarını yakalamış ve küresel ölçekte rekabet gücü yüksek, güçlü bir Türkiye hedeflenmiştir.

Program'da, bilgi toplumu şartlarında dünya ile rekabette en önemli sermayenin geçmişinden aldığı kültürü modern donanımlarla birleştirmiş, öz güveni yüksek, giri-

şimci, yenilikçi, dinamik nüfus olduğu belirtilerek eğitimde fırsat eşitliğini derinleştirecek ve çocukları geleceğe çok daha donanımlı yetiştirecek bir ortam sunulacağı anlatılmış; sadece teknik olarak değil, hoşgörü kültürü, iletişim becerisi ve ortak iş yapma anlayışı güçlü nesiller yetiştirmek amaçlandığı ifade edilmiştir. Eğitim sisteminin; kaliteyi yükselten, okulu öne alıp sınava hazırlık süreçlerini azaltan, şekle ve törenselliğe değil içerik ve işlevselliğe önem veren, öğrenciyi ve aileleri rahatlatan bir anlayışla yapılandırılacağı izah edilmiştir.

Hükümet, okul öncesinden, üniversiteye uzanan eğitim basamaklarında millî değerler ve uluslararası standartlar esas alınarak eğitim sisteminin tamamen gözden geçirileceğini ve kaliteyi merkeze alan bir dönüşüm programı uygulanacağını; fikri, vicdani ve irfanî hür gençlerin yetişmesinin dönüşüm çalışmalarının özünü oluşturacağını, bu kapsamda, eğitim yönetimi, öğretmen yetiştirme süreçleri, müfredat, eğitim ortam ve araçlarının dönüşüm sürecini destekleyecek şekilde güçlendirileceğini vurgulamıştır. 2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisinin içinde olmak için, okul öncesi eğitimden başlayarak zenginlik ve en önemli rekabet üstünlüğü sayılan çocukların ve gençlerin uluslararası arenada söz sahibi olacak şekilde yetiştirilme zorunluluğu bulunduğundan söz edilerek gençleri toplumun değerlerine yabancılaşmadan, bilgi ve tecrübe ile donatarak meslek sahibi ve rekabet gücü yüksek bireyler olarak yetişmeleri için eğitimden istihdama kadar her alanda gerekli tedbirlerin alınacağı açıklamıştır.

Eğitimle ilgili geçen dönemde birçok başarılı faaliyetin yapıldığı belirtilerek yaşanan gelişmeler şu şekilde özetlenmiştir:

- Eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarının tamamını içeren sosyal harcamaların GSYH'ya oranı 2002 yılındaki %13.5 seviyesinden 2010 yılında %16.5 seviyesine çıkarılmıştır. Sosyal harcamaların genel devlet harcamaları içerisindeki payı da aynı dönemde %32'den %43'e yükseltilmiştir.
- Hükümetlerimiz döneminde öncelikle eğitim sistemimizin fiziki mekân, personel ve erişim boyutunu ele alarak donanımlı insan yetiştirmenin temel altyapısını oluşturduk.
- Bütün çocuklarımız ve gençlerimiz eşit fırsatlarda yarışsın diye eğitimde önemli adımlar attık. Dersliklerden bilgi teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına, burs ve yurt imkânlarına kadar birçok gelişmeye imza attık. Özellikle dar gelirli, özel ilgiye muhtaç ve ihtiyaç sahibi insanımıza sosyal devletin şefkat elini uzattık.

- Okul öncesi eğitimden başlayarak okullaşma oranlarında ciddi artışlar sağladık. Kız çocuklarının eğitime katılması için özel projeler uyguladık. Gelir yetersizliği nedeniyle çocuğunu okula gönderememe mazeretini tamamen ortadan kaldırdık. Okul kitaplarından başlayarak, şartlı nakit eğitim desteklerine, kredi, burs imkânlarına en yüksek seviyede ulaşılmasını sağladık. Okul binalarını ve teknik donanımları uluslararası standartlara ulaştırdık.
- Eğitimin tüm kademelerinde okullaşma oranlarında çok büyük artış kaydettik. 2002-2011 yılları arasında 163.000 yeni derslik inşa ettik. Eğitim hizmetlerini kapsamlı bir yaklaşımla ele alıp çocuklarımızın barınma, spor ve kültürel faaliyetlerine yönelik altyapı hizmetlerini de güçlendirdik. Bu çerçevede, 747 adet yeni pansiyon, 920 adet yeni spor salonu ve 6.146 adet yeni okul kütüphanesini hizmete açtık.
- Bütçeden eğitime ayrılan payı rekor düzeyde artırdık. Cumhuriyet tarihimizde ilk defa iktidarımız döneminde, ilköğretim ve ortaöğretimde her çocuğumuza ücretsiz ders kitabı verilmesi uygulamasını başlattık.
- Çocuklarımızı bilgi toplumuna hazırlama hedefimiz çerçevesinde 2002’de okullarımızda çok az sayıda ve çoğunluğu demode olan bilgisayar varken, bugün tam 844 bin bilgisayarı okullarımıza tahsis ettik. Okullarımızın %97’sine hızlı internet erişimi sağladık.
- Öğretmenlerimizin eğitimdeki kritik rolleri dikkate alınarak maaşlarında 2002-2011 yılları arasında %300’den fazla iyileşme sağladık. Önümüzdeki dönemde öğretmenlerimizin toplumsal statü ve saygınlığını daha da pekiştirecek sosyoekonomik destekleri artıracğız.
- 2007 yılında başlatılan, “güvenli okul-güvenli eğitim” projesi başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. İlk ve orta öğretim kurumlarımızda gençlerimizin suç ve suç ortamlarından korunması ve okul çevrelerinin temizlenmesi yönünde en güvenli dönemi yaşıyoruz.
- Kürt meselesinin çözümü için önceki dönemlerimizde ileri adımlar attık. Olağanüstü halin kaldırılmasından, Kürtçenin serbestçe kullanımına ve öğrenimine; ekonomik kalkınmadan sosyal ve kültürel alandaki reformlara kadar çok geniş bir alanda tarihi reformlar gerçekleştirdik. Kardeşliğimizi daha da pekiştirecek bu reformlara kararlı bir şekilde devam edeceğiz. Yoksulluğu gidermenin en

önemli yolunun eğitim olduğu gerçeğinden hareket ederek yoksul çocuklarımıza yapılan eğitim yardımlarını büyük oranlarda artırdık ve eğitimi destekleyen yeni sosyal yardım programları oluşturduk (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8355).

Hükümet, bütün politikalarının nihai hedefi olan insana hizmet noktasında daha yapılacak birçok çalışmanın olduğunu ifade ederek yapılacak faaliyetleri şu şekilde açıklamıştır:

- Yeni dönemde, insan kaynağının niteliğini dünya ile rekabet edebilecek standartlara yükseltmek amacıyla başlatılan yeniliklere devam edilecek ve beşeri sermayeye yatırımlar sürdürülecektir. Bu çerçevede, derslik, altyapı, donanım ve öğretmen gibi zaten büyük oranda gelişme kaydedilen alanlara ilaveten erişim sorunlarını sıfıra indirmek, nitelikli bir eğitim sistemini yurt dışında yerleştirmek en öncelikli hedeftir.
- Eğitim, kültür, sağlık, konut ve sosyal destek gibi temel politikaları ailenin bütünlüğünü ve güçlenmesini sağlayacak bir anlayış içerisinde hayata geçirilecektir.
- Yeni buluşlarla çığır açacak, geleceğe yön verecek üstün yetenekli çocukların tespit edilmesine ve eğitimine daha fazla önem verilecektir.
- Okul öncesi eğitime gelecek dönemde daha geniş kitlelerin erişimi sağlanacaktır. İlköğretim ve ortaöğretimde, tüm iller itibarıyla, sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlayacak şekilde derslik yapımına devam edilecektir. Bu hedefe paralel olarak, okul binalarını mimari olarak kolay erişilebilir, yeterli oyun, spor ve kültürel alanlara sahip fonksiyonel mekânlar olarak tasarlanıp inşa edilecektir.
- 2023 yılında tüm okullarda her türlü bilgi teknolojisinin yaygın ve eksiksiz olarak kullanıldığı eğitim ortamlarını oluşturulmuş olacaktır. Tüm okullar, öğretmenler ve öğrenciler arasında kesintisiz bir elektronik iletişim ortamı sağlanacaktır. FATİH Projesi ile eğitim ve öğretim teknolojilerinde çağın gerektirdiği teknolojik gelişmelere uygun ve dünyaya örnek olacak yeni bir uygulamaya geçilecektir.
- Birçok gelişmiş ülkeye göre daha genç bir yaş ortalamasına sahip öğretmenlere ve çocuklara yönelik olarak okullarda akıllı derslikler oluşturularak ve diğer ta-

mamlayıcı altyapı ve araçlar geliştirilerek eğitimin kalitesi daha da artırılabacaktır. Çocuklara e-kitap (elektronik kitap) ücretsiz dağıtılacaktır.

- Türk kültür, sanat ve edebiyatının ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılması çalışmalarına devam edilecektir. E-kitap çalışmaları kapsamında Türk edebiyatının klasik kaynakları elektronik ortamda yayımlanacaktır.
- Eğitim materyali yardımı, burslar ve şartlı eğitim yardımı, ücretsiz kitap dağıtımını gibi uygulamalarla daha fazla dar gelirli aile ve çocuğun fırsat eşitliğinden yararlanması sağlanacaktır.
- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yapılan hizmetler daha da artırılacak ve kalitesi daha da yükseltilecektir. Bu çocukların sahip olduğu zekâ ve yetenekleri geliştirecek biçimde eğitim, bakım ve sağlık hizmetleri yaygınlaştırılacak ve fırsat eşitliği güçlendirilecektir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 8355-8356).

4.6.4. Millî Eğitim Şûralarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

2002-2012 yılları arasında millî eğitim şûraları iki kez toplanmış, şûralarda belirtilen önemli görüş ve kararlar aşağıda belirtilmiştir.

4.6.4.1. XVII. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 2006): 13-17 Kasım 2006 tarihlerinde düzenlenen 17. Millî Eğitim Şûrası'nda; eğitim sistemi, kademeler arası geçişler, yönlendirme ve sınav sistemi ile küreselleşme ve AB sürecinde Türk eğitim sistemi konuları görüşülmüş ve başlıklar halinde özetle şu kararlar alınmıştır (TTKB, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/surular/dosya/12>):

Türk Millî Eğitim Sisteminde Kademeler Arasında Geçişler, Yönlendirme ve Sınav Sistemi

İlköğretim

- İlköğretim 8. sınıf sonunda yapılan OKS kaldırılmalı; bunun yerine öğrenci başarısının, zihinsel ve sosyal gelişimlerinin izlenmesine yönelik rehberlik hizmetlerine, öğretmenler kurulu ile ailelerin kararına dayalı bir yöneltmeye ağırlık verilmelidir. Ölçme ve değerlendirme; öğrencilerin öğrenme eksikliklerinin sap-

tanması, öğrenme başarılarının artırılması ve öğretim hizmetinin geliştirilmesi amacıyla kullanılmalıdır.

- Yöneltilme 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda, öğrenciyi tanıma ve meslekleri tanıtmaya yönelik olarak ailelerle iş birliği içinde yapılmalıdır. İş gücü piyasasının beklentileri de göz önünde tutularak bu konuda meslek örgütlerinden yardım alınmalıdır.
- Sınıf ve öğrenci mevcuduna bakılmaksızın her ilköğretim okuluna rehber öğretmen görevlendirilmelidir.
- İlköğretimde seçmeli ders sayısı artırılmalıdır. Seçmeli beceri dersleri dışındaki dersler notla değerlendirilmelidir.
- Özel sektörün eğitime yatırım yapması özendirilmeli ve özel sektörden hizmet satın alınması sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin sosyal ve kültürel etkinliklere katılabilmeleri ve öğretmenlerin mesleki hazırlıkları için okulda kalma süreleri yeniden ayarlanmalı, özellikle taşınmalı eğitim yapılan okullarda gerekli önlemler alınmalıdır.
- Bu öneriler doğrultusunda 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi

Yaşam Boyu Öğrenme

- Yaşam boyu öğrenmeyi destekleyecek, geliştirecek ve yaygınlaştıracak ulusal eğitim politikaları oluşturulmalıdır.
- Yaşam boyu öğrenmeyle ilgili tüm kurum ve kuruluşlardan alınan bilgilere dayanılarak bir eğitim haritası çıkarılmalı, konuyla ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Örgün ve yaygın eğitim merkezlerinde düzenlenen eğitim programlarının uluslararası standartlara uygun olmasına dikkat edilmelidir.
- Yaşam boyu öğrenme konusunda bireyleri bilgilendirici, farkındalık düzeylerini artırıcı etkinlikler yapılmalıdır. Bu etkinliklerin belirlenmesinde bilimsel ölçütlere dayalı ve uzmanlar tarafından yapılan bölgesel gereksinim analizleri esas alınmalıdır.
- Eğitim, ulusal istihdam politikası ile desteklenerek yapılandırılmalıdır.

- Yaşam boyu öğrenme konusunda bireyleri bilinçlendirmede kitle iletişim araçlarından yararlanılmalıdır.
- Özel öğretim kurumlarının, mesleki ve teknik eğitim ile yaygın eğitim alanlarında da eğitim sunmaları sağlanmalıdır.
- Küreselleşme ve AB sürecinde yabancı dil öğretimine önem verilmeli, hızlandırılmış dil öğretim merkezleri, web destekli öğrenme ortamları aracılığıyla bireylerin en az bir yabancı dili öğrenmeleri sağlanmalıdır.
- Yaşam boyu öğrenme, 24-64 yaş arası ile sınırlandırılmamalıdır.
- İnsan hakları, demokrasi ve çevre bilinci oluşturma eğitimine önem verilmelidir.
- Herkesin yükseköğrenim görebileceği açık üniversite açılmalıdır.

Eğitimde Hareketlilik

- Yabancı dil öğretim yöntemlerinin daha etkin ve verimli hale gelmesi sağlanmalıdır. Ayrıca tüm kamu personelinin yabancı dil öğrenmesi için ülkemizin değişik bölgelerinde yabancı dil öğretim merkezleri açılmalıdır.
- Eğitim kurumlarındaki yabancı öğrenci kontenjanları artırılmalı ve bu konuda teşvik edici tedbirler alınmalıdır.
- Türk Cumhuriyetlerinden üniversitemize ikili anlaşmalar yoluyla gelen öğrencilerin sayıları artırılmalıdır. Ayrıca, Türk Cumhuriyetlerinde Türkiye Türkçesiyle eğitim öğretim yapılan okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim kurumları açılmalı, TÖMER tarafından yürütülen Türkiye Türkçesinin öğretilmesi daha kapsamlı hale getirilmelidir.
- Türkiye dışında yaşayan çocukların, buldukları ülke okullarında Türk dili, kültür ve inançlarına yönelik eğitimleri etkin bir şekilde sürdürülmelidir.
- Yurt dışından ülkemize gelecek öğrenciler için Türkçenin yabancı dil olarak eğitimi, üniversitelerin hazırlık okullarında ve bu amaçla açılacak dil merkezlerinde yaygınlaştırılarak sürdürülmeli; üniversitelerde “Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi” bölümleri açılarak bu konuda donanımlı öğretmenler yetiştirilmelidir.
- İlk ve ortaöğretimde yer alan “sosyal etkinlik” çalışmaları ile öğretmen yetiştirme programlarında hayata geçirilecek olan “topluma hizmet uygulamaları” çerçevesinde yabancı dil öğretimi, e-öğrenme, kültürel etkileşim gibi projelere de

yer verilmeli; böylelikle hareketlilik ve yaşam boyu öğrenmeye katkı sağlanmalıdır.

Eğitimde Nitelik

- Öğretmen niteliğinin artırılması için, eğitim fakültelerinin sayıları ülkenin gereksinimlerine göre sınırlandırılmalı; istihdam politikası doğrultusunda yeni eğitim fakülteleri açılmalıdır. Eğitim fakültelerinin öğrenci kontenjanlarının belirlenmesinde de ülkenin kısa ve uzun vadeli gereksinimleri ve eğitimin niteliğinin artırılması hedefleri göz önüne alınmalıdır.
- Öğretmen adaylarının seçiminde akademik başarının yanı sıra öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği kişisel niteliklerin ölçülmesine ve değerlendirmesine yönelik mekanizmalar oluşturulmalı; bu kapsamda, öğretmenlik programlarına girişteki seçme süreci yeniden gözden geçirilmelidir.
- Öğretmen yetiştirme programları öğretmene, birey-çevre-toplum bağlantılarını kurmasını sağlayacak, toplumsal sorumluluklarını kazandıracak ve geliştirecek derslerle ilgili eksikliklerini tamamlamada yardımcı olmalıdır. YÖK tarafından üniversitelere gönderilen paket programlar; üniversite, MEB ve meslek örgütleri arasında iş birliği ile AB standartları da dikkate alınarak, eğitim ve toplum bilimleri bakış açısıyla yeniden düzenlenmelidir.
- Eğitim fakülteleri, üniversite bünyesinde eğitim ve öğretimin niteliğine katkı sağlayan önemli bir akademik birim olacak şekilde yapılandırılmalıdır.
- Öğretmen yetiştirmede kaliteyi yükseltmek, eğitim ve toplum yaşamına katkı sağlamak amacıyla eğitim fakülteleri, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının yanı sıra üniversitelerin diğer fakülteleriyle de iş birliği yapmalıdır.
- Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması için çalışmalara başlanmalı, bunun için gerekli altyapı hazırlık çalışmaları hızlandırılmalıdır.
- Eğitim fakültelerinin programları, öğrencilerin yaratıcılıklarını, düşünme becerilerini, yazılı ve sözlü anlatım güçlerini geliştirecek şekilde düzenlenmelidir.
- Öğretmenler, yabancı dille iletişim becerilerini artırabilmeleri açısından desteklenmelidir.
- Öğretmenler, kendi kültür değer ve varlıklarından haberdar, farklı kültürleri algılamakta ve bu kültürlerle birlikte yaşama konusunda yeterli olmalı; kültürlerara-

sı iletişim kurmada sorun yaşamamalıdır. Ayrıca, özellikle eğitim tarihimizin engin birikimini öğrenmeli, kendilerinde bir tarih bilinci oluşturmak için çaba harcamalıdır.

- Millî Eğitim Bakanlığınca ilköğretim düzeyinde okuma uzmanları istihdam edilmeli, bu uzmanlar özellikle sınıf öğretmenliği mezunları arasından uygulama ve teorik derslerden oluşan yüksek lisans programları yolu ile üniversitelerce yetiştirilmelidir.
- Öğretimde niteliği yükseltmek üzere, eğitim ortamının paydaşlarının tümü için, sürekli eğitim olanakları artırılmalıdır.
- Tüm eğitim kademelerinde niteliğin belli standartlara göre denetlenmesini sağlamak amacıyla niteliği değerlendirme (akreditasyon) çalışmaları yapılmalıdır. Bu kapsamda iç ve dış denetim boyutları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Her okulda, öğrencilerin boş zamanlarında, kendi belirledikleri sosyal etkinlikleri yürütmek üzere, eğitim materyali ile donatılmış çalışma alanları bulunmalı ve bu alanların etkin kullanımı sağlanmalıdır.
- Yurt dışında uygulanan eğitim-öğretim programlarındaki materyallerin kullanımına yönelik eş güdümlü çalışmalar yürütülerek materyal geliştirme ve mevcut materyalleri iyileştirmeye önem verilmelidir.
- Eğitimin her kademesinde Türkçenin öğretimine önem verilmelidir. Bu bağlamda öğrencilere kitap okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılmalıdır. Öğretmenler ve öğrenciler Türkçeyi gereksiz yabancı sözcüklerle kirletmekten kesinlikle kaçınmalı, Türkçeye ilişkin sorumluluklarının bilincinde olarak dilimizi özenle kullanmalıdırlar.
- “e-öğrenme” yaygınlaştırılmalı; internet üzerinden öğretim materyallerinin geliştirilmesi ve kullanılması eğitimin tüm paydaşları için özendirilmelidir.
- Öğrenci niteliğini artırmak amacıyla bölgeler arası farklılıklar dikkate alınmalı, bölgelere ait sosyal, ekonomik ve kültürel yapının eğitim yöneticileri ve öğretmenler tarafından iyice tanınması sağlanmalıdır.
- Medyanın eğitim bağlamında sorumlulukları olduğu dikkate alınmalı ve kitle iletişim araçlarından “yaygın eğitim ortamı” olarak yararlanmanın yolları aranmalı ve bu çalışmalar teşvik edilmelidir.

- İletişim devriminin yaşandığı, dünyanın giderek küçüldüğü, her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğu günümüz dünyasında, küreselleşme ve AB'ye giriş sürecinde Türk eğitim sisteminin ulusal öğelerinin nasıl korunacağı konusunda eğitimin tüm paydaşlarının duyarlı olmaları gerekmektedir. Ayrıca konuya ilişkin düşünce üreten bilim insanlarının da görüşleri dikkate alınmalıdır.
- Eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kurumlar arası eş güdümlü ve iş birliği sağlanmalı; bu yaklaşımda kısa vadeli politik ve ideolojik tutumlar yerine, ulusal ve evrensel temel değerler dikkate alınmalıdır.
- Merkez teşkilatı, süreç odaklı olarak yeniden yapılandırılarak görev alanı; stratejik planlama, yönlendirme ve denetim ile sınırlandırılmalıdır.
- Okul sisteminde tüm paydaşlar arasında yönetişime ve yatay ilişkilere dayalı yetki ve sorumluluk dengesi kurulmalıdır.
- Gençlerimizi, emek ve başarı olmadan şöhret olma ve para kazanmayı teşvik eden programlar ile şiddet ve cinsel içerikli programların da televizyonlarda yayınlanmaması konusunda kamuoyu oluşturularak bu tür programların denetimlerinde daha hassas davranılmalıdır.

4.6.4.2. XVIII. Millî Eğitim Şûrası (1-5 Kasım 2010): Şûra'da, "Öğretmenin Yetiştirilmesi, İstihdamı ve Mesleki Gelişimi", "Eğitim Ortamları, Kurum Kültürü ve Okul Liderliği", "İlköğretim ve Ortaöğretimin Güçlendirilmesi, Ortaöğretime Erişimin Sağlanması", "Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi" ve "Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Yönlendirme" başlıklı gündem maddeleri görüşülmüş ve alınan kararlar başlıklar halinde özetle şu şekilde belirtilmiştir (TTKB, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/suralar/dosya/12>):

Öğretmenin Yetiştirilmesi, İstihdamı ve Mesleki Gelişimi

- 2023 Vizyonu esas alınarak Millî Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu arasındaki koordinasyon geliştirilmeli, orta ve uzun vadede öğretmen ihtiyacı planlanmalı ve ihtiyaç doğrultusunda öğretmen yetiştirilmelidir.
- Öğretmen yetiştirilmesi üniversite bazında ele alınmalı, öğretmenlik veya eğitim üniversitesi kurulmalıdır.

- Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki son sınıf öğrencilerinin, yaparak-yaşayarak deneyim kazanmaları için okullarda alan uygulama eğitimlerini, öğretim elemanları ve öğretmenlerin rehberliğinde, aday öğretmenlik uygulaması şeklinde öğretim yılı boyunca yapmaları sağlanmalıdır.
- Öğretmen yetiştirme sisteminin geliştirilmesi açısından önemli bir çalışma grubu olan Öğretmen Yetiştirme Türk Millî Komitesi; yeniden yapılandırılmalı, güçlendirilmeli, kimlerden oluşacağı, yetki ve sorumlulukları ile ilgili yeni bir düzenleme yapılmalı ve YÖK ile MEB'den bağımsız karar alabilen bir kurul haline getirilmelidir.
- Öğretmenlerin gelir düzeyi ve statülerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalara hız verilmeli; öğretmen istihdamında kadrolu, sözleşmeli, ücretli, vekil öğretmenlik gibi farklı uygulamalar kaldırılarak tüm öğretmenlerin kadrolu olarak istihdamı sağlanmalı; mevcut sözleşmeli öğretmenler kadroya geçirilmeli; başarılı öğretmenler ödüllendirilmeli ayrıca zorunlu hizmet bölgelerinde çalışanlara “zorunlu bölge hizmet tazminatı” ödenmelidir.
- Öğretmenliğin bir ihtisas mesleği olduğu gerçeğinden hareketle, uzaktan veya açık öğretim yoluyla okul öncesi öğretmenliği, İngilizce öğretmenliği vb. alanlarda öğretmen yetiştirilmesine izin verilmemelidir.
- Öğretmen yetiştiren kurumlarda, öğrencilerin öğretmen yeterliliklerini ve özellikle iletişim becerilerini kazanmış olarak mezun olmaları sağlanmalıdır.
- Öğretmen dağılımında, bölgeler ve köy-kent arasındaki dengesizlikleri gidermek amacıyla özendirici çalışmalar yapılmalıdır.
- Eğitimde niteliğin artırılması amacıyla özel okullar teşvik edilerek sayıları artırılmalı, teşvik kapsamında çocuklarını özel okullara gönderen ailelere resmî okullardaki bir öğrenci maliyetinin yarısı kadar destek verilmeli ve bu yolla devletin eğitim harcamaları azaltılmalıdır.
- Eğitim-öğretim yılı başında ve sonunda yapılan mesleki çalışmalar iyi bir planlama ile etkin bir şekilde değerlendirilmeli, öğretmenlerin eğitim teknolojilerini kullanarak internet üzerinden interaktif yöntemlerle hizmet içi eğitim almaları sağlanmalı ve öğretmenlerin kendi gelişimlerinden sorumlu olacakları okul temelli bir sistem geliştirilmelidir.

- Öğretmenlerin değişen ve gelişen bilgi teknolojilerini takip edebilmeleri için gerekli tedbirler alınmalı, ihtiyaç analizine dayalı olarak il/ilçe/okul bazında hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenmeli, ayrıca birleştirilmiş sınıf okutacak öğretmenlerin “birleştirilmiş sınıf öğretimi ve yönetimi” konusunda hizmet içi eğitim almaları sağlanmalıdır.
- Millî Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı; görev, yetki ve sorumlulukları ile eğitim hizmeti sunduğu hedef kitlenin büyüklüğü dikkate alınarak yapı ve statü itibarıyla daha güçlü bir konuma getirilmelidir.

Eğitim Ortamları, Kurum Kültürü ve Okul Liderliği

- Eğitim ortamları öğrencinin gelişim dönemi göz önünde bulundurularak öğrenme kuramları, güncel ve etkinliği bilimsel verilerle desteklenen yaklaşımlara göre hazırlanan programlar temel alınarak paydaşların iş birliği içinde çalışabilecekleri şekilde düzenlenmelidir.
- Eğitim ortamlarının etkili olarak düzenlenmesinde psikoloji, biyoloji, ekoloji, mühendislik, mimarlık, teknoloji ve ekonomi gibi bilimlerden de yararlanılmalıdır.
- Etkili öğrenmenin sağlanması için formal öğrenme alanları informal öğrenmeyi destekleyecek şekilde düzenlenmelidir.
- Öğrencilerin bilişsel becerilerinin yanında duyuşsal becerilerini de harekete geçirmek için okullar cazibe merkezi hâline getirilmelidir.
- Eğitim ortamları, dünyada ve Türkiye’de kabul gören “hayat boyu öğrenme stratejisi” dikkate alınarak tasarlanmalıdır.
- Sosyal ve sportif etkinlikler için uygun koşullar hazırlanmalı, eğitim ortam ve programları, öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir.
- Güncel ve etkinliği bilimsel verilerle desteklenen yaklaşımlara göre öğretim materyallerinin hazırlanmasına ağırlık verilmeli, bu kapsamda öğretmenlere materyal geliştirme ve sınıflara uyarlama ile ilgili yeterlikler kazandırılmalıdır.
- Her dersin öğretmenine; kendi dersliğini düzenleme, sürekli kullanılacak araç-gereci bulundurma, koruma, daha fazla araç-gereç kullanma görev ve sorumlulu-

luğu verilerek sınıfların etkin kullanımına katkı sağlanmalı; branş derslikleri uygulaması yaygınlaştırılmalıdır.

- Okullarda uygulanan ders programları ile fiziki düzenlemeler “okulu yaşam alanı hâline getirecek biçimde” yeniden ele alınmalıdır.
- Eğitim ortamları derslik sistemine uygun hâle getirilmeli, okul koridor veya alanlarında öğrencilerin eşyalarını koyacakları bölümler oluşturulmalıdır.
- Sınıflarda klasik sıra düzeninden esnek ve modüler bir yerleşim düzenine geçilmelidir.
- Okulda temel insani, ahlaki, sosyal, kültürel ve demokratik değerleri geliştirmeye dönük uygulamalara ağırlık verilmeli, demokratik bir okul kültürü ve sınıf atmosferi oluşturmak için öğretmen ve öğrencilerde kültürel farklılıklara karşı duyarlılık geliştirilmelidir.
- Okulda katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışı geliştirilmeli, okul yönetiminde kurulların daha etkin hâle gelmesi sağlanmalıdır.
- Okullara, yerel yönetim ve toplum katkılarının arttırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

İlköğretim ve Ortaöğretimin Güçlendirilmesi, Ortaöğretime Erişimin Sağlanması

sl

- Zorunlu eğitim öğrencilerin yaş grupları ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurularak; 1 yıl okul öncesi eğitim, 4 yıl temel eğitim, 4 yıl yönlendirme ve ortaöğretime hazırlık eğitimi ve 4 yıl ortaöğretim olmak üzere öğrencilere farklı ortamlarda eğitim almaya fırsat verecek şekilde 13 yıl olarak düzenlenmelidir.
- Müfredat değişiklikleri ve eğitimde gelişmelerin uygulamaya yansıtılmasının sağlanması için öğretmenlerin sürekli mesleki gelişimlerinde okul temelli modeller uygulanmalı ve mesleki gelişim etkinliklerine katılma her öğretmen için bir hak ve sorumluluk olarak görülmeli, müfredat değişiklikleri ve eğitimde gelişmeler hakkında velilerin sürekli bilgilendirilmesine yönelik hazırlanacak eylem planı hayata geçirilmelidir.
- İlköğretim ve ortaöğretimde orta vadede ikili öğretimden normal öğretime geçilmeli, öğle yemekleri okulda verilmeli, birleştirilmiş sınıf uygulamalarının sistematik bir değerlendirilmesi yapılarak birleştirilmiş sınıf uygulaması mümkün

olan en alt düzeye çekilmeli, okullarda sınıf mevcutları çağdaş ölçütlere göre (20-25) düzenlenmeli, 2023 Vizyonu'na uygun olarak özel öğretimde okullaşma oranının % 25'e çıkarılması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

- Ortaöğretime geçişte öğrencilerin ilgi ve yetenekleri dikkate alınarak rehberlik ve yöneltme esas alınmalı, SBS bir plan dâhilinde sadece özelliği olan ortaöğretim kurumlarını kapsayacak şekilde düzenlenmeli, diğer ortaöğretim kurumları ile yükseköğretime öğrenci yerleştirmede okul başarısı ve süreç değerlendirmeye yönelik yaklaşımlar esas alınmalıdır.
- Okullar arası başarı farkları ve eşitsizlikler azaltılmalı ve her bir okulun eğitiminde asgari bir kalite standardının sağlanabilmesi için okulların fiziksel yapı ve donanımları ile insan kaynakları bakımından mevcut durumlarını gösteren envanterler daha detaylı çıkarılmalı; tüm okulların en yüksek standardı hedeflemesi için orta vadeli bir eylem planı hazırlanarak hayata geçirilmelidir.
- Öğrencilerin ve velilerin okulda yönetim ve karar süreçlerine daha fazla katılmaları sağlanmalıdır.
- Sosyal, sportif, bilimsel ve sanatsal etkinlikler okul ortamlarında artırılmalı ve geliştirilmelidir.
- Rehber öğretmenlerin erişim ve yönlendirmeye ilgili konularda daha etkin rol almaları için görev alanları yeniden belirlenmelidir.
- Ortaöğretim kurumlarında seçmeli olan demokrasi ve insan hakları dersi, ortak dersler arasına alınmalıdır.
- İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmenlerin bilgiye kolay ulaşabilmeleri için üniversite ve araştırma kurumlarının basılı ve elektronik ortamlardaki yayınlarından ücretsiz yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği değiştirilmeli ve şûra katılımcılarının en az % 25'i eşit sayıdaki kız ve erkek öğrencilerden oluşmalı ve öğrencilerin katılımı demokratik süreçle sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin kitap taşıma yükünün azaltılması amacıyla; e-kitap, fasikül, kopartılabilir sayfalı kitap, her kitaba MEB'in internet sayfasından ulaşılabilmesi vb. uygulamalar yapılmalıdır.
- Ülkemizde bütün derslerin eğitimi Türkçe olmalı, bazı derslerin yabancı dille eğitiminden vazgeçilmelidir.

Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi

- “Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi” ve “Değerler ve Eğitimi Projesi” hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır.
- İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında sanat ve beceri amaçlı derslerin daha etkin işlenmesi amacıyla yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları vb. ilgili kurum/kuruluşlardan eleman desteği alınabilmesi ve iş birliği sağlanabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, çocuklarımızın ve gençlerimizin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılmalı ve bu araştırma her 4 yılda bir güncellenmelidir.
- Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.
- Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.
- Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.
- Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim-öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli, bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

- Öğrencilerin akademik başarıları yanında değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılmalıdır.
- Değerler eğitimi konusunda önemli işlev gören “din kültürü ve ahlak bilgisi” dersi çoğulcu bir anlayışla tüm öğretim kurumlarında daha etkin olarak okutulmalıdır.
- İlköğretim ve ortaöğretim ders kitapları, Türkçemizi doğru kullanmaya katkı sağlayıcı olmalı; fen ve teknoloji, matematik vb. derslerde kullanılan terimler Türk Dil Kurumu ile iş birliği yapılarak yeniden düzenlenmelidir.
- Tüm ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında 26 Eylül tarihi “Türk Dili Bayramı” olarak kutlanmalı ve bu alanda yetişmiş Türk dili uzmanlarının katılacağı etkinlikler düzenlenmelidir.
- Anayasa’nın 24. maddesinin “Din kültürü ve ahlak eğitimi-öğretimi devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi-öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır.” hükmü gereğince isteyen anne ve babaların çocuklarının ahlaki ve manevi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır.

Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Yönlendirme

- Eğitim sistemimizde yönlendirme hizmetleri, okul öncesinden yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde etkin olarak yaygınlaştırılmalı, mevcut Yöneltilme Yönergesi revize edilmelidir.
- Yönlendirme hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için öğrenciler ve ailelerine; yetenek, ilgi ve mesleki doyum arasındaki ilişki konusunda farkındalık kazandırılmalı, ailelerin ve tüm öğretmenlerin yönlendirme sürecine aktif katılımları sağlanmalıdır.
- Yönlendirme süreçlerinde, gözlem sonuçlarıyla birlikte çeşitli performans değerlendirme araçları ve yetenek testleri dâhil olmak üzere psikolojik ölçme araçlarından etkin bir şekilde yararlanılmalıdır.

- İlköğretim ve ortaöğretim boyunca eğitsel rehberlik, mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetlerini de bünyesinde barındıracak, gelişimsel rehberlik anlayışı ile kademeler arası geçişte yöneltme ve yönlendirme kararlarına dayanak teşkil edecek objektif verileri sistematik olarak derlemek, izlemek ve değerlendirmek üzere; öğrencilerin akademik beceri, ilgi ve özel yetenek profillerini oluşturacak, zamanla öğretim sistemini tek sınav odaklı olmaktan çıkaracak yeni bir model oluşturulmalıdır.
- Ortaöğretim ve yükseköğretime geçişte, öğrenim süreci boyunca sürekli ve sistematik bir biçimde derlenen nesnel bilgilere dayalı olarak kurulacak bir yöneltme, yönlendirme modeli hayata geçirilinceye kadar; SBS ile YGS ve LYS’de ezber bilgileri ölçen sorular yerine, yenilenen ortaöğretim programlarını da kapsayan; ortak düşünme becerileri ile derse özel sorun çözme becerilerini ölçen sorular düzenlenmelidir.
- Okul rehberlik servislerinde gelişimsel rehberlik anlayışı ön planda tutulmalı, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında uygulanan sınıf rehberlik programının etkinlik boyutu, bölgesel özellikler de dikkate alınarak gözden geçirilmelidir.
- Okul öncesinden başlayarak bütün öğretim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışman istihdam edilecek şekilde norm kadro tahsis edilmeli, özellikle kız öğrencilerin çoğunlukta olduğu okullarda, rehberlik hizmetlerinin daha etkin ve verimli sürdürülebilmesi için atamalarda bayan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara öncelik verilmeli, yatılı ve pansiyonlu okullara rehber öğretmen/psikolojik danışman atamasına öncelik verilmeli, yatılı ve pansiyonlu okullarda ikinci rehber öğretmen/psikolojik danışman kadrosu sağlanmalıdır.

4.6.5. Kalkınma Planlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüş ve Kararlar

4.6.5.1. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013): Dokuzuncu Kalkınma Planı, Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirileceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanı olarak görülmüştür. Plan,

“istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı ile her alanı detaylı düzenlemeye dayanan bir plan hazırlama anlayışından, belirlenen kalkınma vizyonu çerçevesinde makro dengeleri gözeterek öngörülebilirliği artıran, piyasaların daha etkin işleyişine imkân verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran, sorunları önceliklendiren, temel amaç ve önceliklere yoğunlaşan bir stratejik yaklaşıma geçilmiştir (DPT, 2007: 10).

Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB’ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmış, bu nedenle Plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir (DPT, 2007: 11).

Kalkınma Planı’nda yetiştirilecek insan tipinin özelliği şu şekilde ifade edilmiştir: “Toplumsal gelişmenin sağlanması amacıyla; düşünme, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, özgürlükçü, millî ve manevi değerleri özümsemiş, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, sanatta değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı, bilgi çağı insanı yetiştirmek.” (DPT, 2007: 93).

Plan’da eğitimle ilgili mevcut durum ve süregelen sorunlar ile ilgili değerlendirmeler şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 2007: 48-49):

- Sekizinci Plan döneminde, insanımızın yaşam kalitesini artırmak amacıyla, eğitim ve sağlık altyapısını iyileştirmeye ve gelir dağılımını düzeltmeye yönelik önemli adımlar atılmış ve belirgin iyileşmeler sağlanmıştır. Ancak, eğitimin kalitesinin ve istihdam edilebilirliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.
- Nüfusun eğitime erişiminde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla öğrenci sayısında büyük artış sağlanmış, ilköğretimden ortaöğretime geçişler artmıştır. Bununla birlikte okullaşma oranlarında, okul öncesi eğitimde düşük seviyelerde kalınmış, ilköğretimde %100’e ulaşamamış, ortaöğretimde mesleki eğitimin payı artırılmamıştır. Yükseköğretim kademesinde okullaşma oranı bakımından önemli ilerleme kaydedilmekle birlikte, yük-

seköğretime olan yoğun talep artarak devam etmektedir. Talebe cevap verebilmek amacıyla 2006 yılında 15 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuştur.

- Eğitimin hemen her kademesinde, ayrılan kaynaklarla öncelikle artan öğrenci sayılarının doğurduğu zorunlu ihtiyaçlar karşılanabilirken, eğitimde nitelik sorunu önemini korumaktadır. Sekizinci Plan döneminde eğitim yatırımlarına özel sektör desteği önemli boyutlara ulaşmış, okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmış ve müfredat geliştirme çalışmalarına hız verilmiştir. Eğitimde kalitenin artırılabilmesi için yenilenen müfredat programları ve öğretim yöntemlerine uyumlu olarak fiziki altyapı, donanım ve öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitime ayrılan kaynakların daha etkin kullanımı ihtiyacı devam etmektedir.
- Türkiye 1 Nisan 2004 tarihinden itibaren AB eğitim ve gençlik programlarına başarılı ve aktif bir şekilde katılım sağlamaktadır.
- Eğitim sisteminin sınav odaklı bir yapıda olması, eğitimden beklenen amaçlara ulaşamamasına, sınav hazırlıklarına önemli harcamalar yapılmasına ve böylece eğitime ayrılan kaynakların verimsiz kullanılmasına, öğrenciler ve ailelerinde mali, sosyal ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Plan döneminde eğitimle ilgili uygulanması düşünülen politikalar özetle şu şekilde belirtilmiştir (DPT, 2007: 66-95):

- Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde öncelikli sektörler arasında yer alan eğitim ve sağlık sektörlerinin kamu yatırım payı artırılabacaktır.
- Plan döneminde okul öncesi ve ortaöğretim kademesinde okullaşma oranlarında önemli artışlar sağlanması hedeflenmektedir. İlköğretim kademesinde çağ nüfusundaki azalmanın da katkısı ile tüm çocukların temel eğitim alması amaçlanmaktadır. Ortaöğretim okullaşma oranlarındaki artışla birlikte yükseköğretime olacak talep artışını karşılamak üzere, yükseköğretim okullaşma oranının %38.4'ten %48'e ulaşması planlanmaktadır.
- 2005-2006'da okul öncesinde okullaşma oranı %19.9 iken %50'ye, ilköğretimde okullaşma oranı %95.6 iken %100'e, ortaöğretimde okullaşma oranı %85.2 iken %100'e yükseltilmesi hedeflenmektedir.

- Değişen ve gelişen ekonomi ile işgücü piyasasının gerekleri doğrultusunda, kişilerin istihdam becerilerini artırmaya yönelik yaşam boyu öğrenim stratejisi geliştirilecektir. Bu strateji, kişilerin beceri ve yeteneklerinin geliştirilebilmesi için, örgün ve yaygın eğitim imkânlarının artırılmasını, söz konusu eğitim türleri arasındaki yatay ve dikey ilişkinin güçlendirilmesini, çıraklık ve halk eğitiminin bunlara yönelik olarak yapılandırılmasını, özel sektör ve STK'ların bu alanda faaliyet göstermesini destekleyecek mekanizmaları kapsayacaktır.
- Eğitim sistemi, insan kaynaklarının geliştirilmesini desteklemek üzere, yaşam boyu eğitim yaklaşımıyla ve bütüncül olarak ele alınacak; sistemin etkinliği, erişilebilirliği ve fırsat eşitliğine dayalı yapısı güçlendirilecektir.
- İlköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirler alınacak ve ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir.
- Öğretmen açığı bulunan alanlarda ihtiyacın karşılanması için üniversite kontenjanları artırılabilecek, öğretmenlerin bölgelere ve yerleşim yerlerine göre dengeli dağılımı sağlanacak, özlük haklarında hizmet yaptıkları yerleşim yerleri ve hizmet şartları itibarıyla farklılaşmaya gidilebilmesine imkân sağlanacaktır.
- Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahallî idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı artırılabilecektir.
- Eğitimde kalitenin artırılması amacıyla, yenilikçiliği ve araştırmacılığı esas alan müfredat programları ülke geneline yaygınlaştırılacak, öğrenciler bilimsel araştırmaya ve girişimciliğe teşvik edilecektir.
- Kalabalık sınıf mevcutları düşürülecek, ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır. Her kademedeki eğitim tesislerinin etkin kullanılabilmesi için standartlar ve ortak kullanım imkânları geliştirilecektir. Okulların bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı, eğitim yazılımları öncelikli olmak üzere güçlendirilecek, yenilenen müfredatın gerektirdiği ortamlar ve donanım sağlanacaktır.
- Müfredat programlarındaki ve eğitim yöntemlerindeki değişiklikler dikkate alınarak öğretmen yeterlilikleri sürekli olarak geliştirilecek, gereken yeterliliklerin kazandırılabilmesi için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimde etkin yöntemler uygulanacaktır.

- Bilgi toplumuna geçiş sürecinde ihtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilebilmesi için yabancı dil ğretimi etkinleştirilecek, bilgi ve iletişim teknolojilerinin derslerde kullanılmasını sağlayacak yöntemler geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.
- Toplumda yaşam boyu eğitim anlayışının benimsenmesi amacıyla e-öğrenme dâhil, yaygın eğitim imkânları geliştirilecek, eğitim ağı dışına çıkmış kişilerin açık ğretim fırsatlarından yararlanmaları teşvik edilecek, beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetleri artırılabilecektir.
- Eğitime ayrılan özel kaynaklar eğitimde fırsat eşitliğine imkân sağlayacak Şekilde yönlendirilecektir. Bütün eğitim kademelerinde özel sektörün payı artırılabilecek, kamu kaynaklarının en fazla ihtiyaç duyan kesimlere yönlendirilmesi sağlanacaktır. Etkin bir kalite değerlendirme ve denetim sistemi kurulması koşuluyla özel yükseköğretim kurumlarının aılabilmesine imkân sağlanacaktır.
- Eğitim sisteminin etkinliğinin artırılması, eğitime ayrılan kaynakların daha verimli kullanılması, öğrenciler ve aileleri üzerindeki mali, sosyal ve psikolojik yüklerin hafifletilmesi amacıyla eğitim sistemi, sınav odaklı yapıdan kurtarılacaktır.
- Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında hizmet esasına dayalı bir yapılanmaya gidilecek, kurumsal kapasite güçlendirilecek, taşra teşkilatlarına ve eğitim kurumlarına yetki ve sorumluluk devredilmesi sağlanacaktır.
- Kaliteli eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması amacıyla eğitim kurumlarında kalite güvence sistemi kurulacak, kalite standartları belirlenerek yaygınlaştırılacak, eğitim kurumlarının yetkileri ve kurumsal kapasiteleri artırılabilecek, performans ölümüne dayalı bir model geliştirilecektir.

Plan'da, kültürün taşıyıcısı olan dilin yabancı dillerden olumsuz etkilenebilmesi nedeniyle temel ve ayırt edici özelliklerini kaybetme tehlikesi altında olduğu belirtilmiştir. Özellikle bilim, eğitim, ğretim kurumları ve medyada Türkçe bilincinin oluşturulması gerektiği ve bu alanlarda Türkçenin doğru ve etkin kullanımına önem verileceği vurgulanmıştır (DPT, 2007: 53; 98).

4.6.6. AB İlerleme Raporlarında Eğitim ve Dil Politikası ile İlgili Görüşler

4.6.6.1. Avrupa Birliği 2003 Türkiye İlerleme Raporu: Genel olarak, eğitim ve mesleki eğitim alanında bazı ilerlemeler olduğu kaydedilmiştir. Türkiye'nin ilgili Topluluk programlarına katılımından sorumlu biriminin Ocak 2002'de Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kurulduğu, söz konusu birimin, gelecekte Sokrates, Leonardo da Vinci ve Gençlik Programları'ndan sorumlu olacak olan Ulusal Ajans olarak faaliyet göstereceği açıklanmıştır. Türkiye'nin 2004'teki programlara tam katılımının, üç programın her birine yönelik hazırlık tedbirlerinin tatminkâr seviyede uygulanmasına bağlı olduğu belirtilmiş, bu nedenle Türkiye'den, üç Topluluk programına katılıma yönelik hazırlıklarının sürdürmesi ve tamamlaması istenmiştir.

Bir önceki Hükümetin, eğitim ve mesleki eğitim sistemine ilişkin olarak, zorunlu eğitim süresini 2005 yılına kadar 8 yıldan 12 yıla çıkarmaya ve ortaöğretim süresini 2002-2003 öğretim yılına kadar 3 yıldan 4 yıla çıkarmaya yönelik tedbirleri uygulamaya başlamış olduğu; Kasım 2002'de seçilen yeni Hükümetin ise zorunlu eğitim süresini 2005 yılına kadar 12 yıla çıkarmaya istekli olmasına karşın, ortaöğretim süresini 4 yıla çıkarmayı hedefleyen tedbirleri kaldırdığı açıklanmıştır. Hükümetin, mesleki okulları daha çekici kılmak ve fakir ailelerin çocuklarının okullaşma oranını yükseltmek hususunda çaba sarf etmesi olumlu karşılanmıştır.

Yüksek Öğretim Kanunu'na dayalı Türk eğitim ve üniversite sisteminin oldukça merkezî olduğu; üniversiteleri, arz yönlü yapıdan, istihdam piyasasından kaynaklanan talep üzerine kurulu bir yapıya kavuşturmak amacıyla eğitim sisteminde reform yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığının, fakir ailelerin, çocuklarını okula göndermelerini sağlamak amacıyla, 2003-2004 öğretim yılında, temel eğitimde okul kitaplarının ücretsiz dağıtılmasına karar verdiği belirtilerek bu önemli tedbirin özellikle kızların okula gitme oranını yükselteceği beklenmiştir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın, ortaöğretimde okullaşma oranının artırılmasında başarılı olmakla birlikte, genel liselere devam oranının azaltılarak mesleki ve teknik eğitim okullarına yönelimi sağlama konusunda başarılı olamadığı söylenmiştir. Genel olarak ortaöğretimde iki temel sorunun varlığını sürdürmekte olduğu bildirilmiş-

tir. İlk sorunun, ortaöğretime olan talebin öngörülenden çok daha yüksek olması; ikinci olarak, mesleki ve teknik okullara yönlendirilen öğrenci sayısının planlanandan daha az olmasıdır. Ayrıca üniversiteye giriş sınavlarının genel liselerden mezun öğrenciler lehine bir ayrıma yol açtığı belirtilmiştir.

Türkiye'nin, 1970'lerden bu yana ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitimi öne çıkaran planlar uygulasa da, ortaöğretim sonrası meslek yüksekokullarına sınavsız giriş hakkı dâhil, mesleki ve teknik ortaöğretimin konumunu güçlendirmeye yönelik birçok yasal tedbir olsa da, söz konusu tedbirlerin düz liselere olan eğilimi tersine çeviremediği ifade edilmiştir (DPT, 2003: 95-96).

Ağustos 2002'den bu yana dört yeni uyum paketi kabul edilmiş, söz konusu uyum paketleri, insan haklarından azınlıkların korunmasına kadar birçok meseleyi ele almıştır. 2002 ve 2003 yıllarında kabul edilen uyum paketlerinde öngörülen tedbirlerin uygulanmasını sağlamak üzere, bir dizi yönetmelik ve genelge çıkartılmıştır (DPT, 2003: 20). Buna rağmen radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin olarak, mevzuatta Türkçe dışındaki dillerde radyo ve televizyon yayını yapılmasına imkân veren değişikliklerin henüz somut sonuçlar doğurmadığı açıklanmıştır. Ağustos 2002'de yapılan değişiklikleri hayata geçirmek amacıyla, Aralık 2002'de RTÜK tarafından Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik çıkartıldığı, söz konusu Yönetmeliğin, devletin resmî yayın kurumu olan TRT'nin Türk vatandaşlarının geleneksel olarak kullandıkları dil ve lehçelerde yayın yapmasına izin verdiği belirtilmiştir. Yönetmeliğe göre; "bu dil ve lehçelerde yapılacak radyo yayınları haftada dört saati, televizyon yayınları haftada iki saati aşamaz ve programlar, yetişkinler için haber, müzik ve kültürel konularda yapılabilir. Yayınlar, Cumhuriyet'in temel niteliklerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Televizyon yayınlarında programlar Türkçe alt yazıyla, radyo yayınlarında ise programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesi verilmek suretiyle yapılır." Bununla birlikte, söz konusu Yönetmeliğin TRT'nin özerk statüsünden kaynaklanan bazı hukuki sebeplerle uygulanmadığı açıklanmıştır. Bu nedenle Türkçe dışında Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları dil ve lehçelerde henüz yayın yapılmadığı söylenmiştir.

4'üncü Uyum Paketi'yle Dernekler Kanunu'nda değişiklik yapılarak, derneklerin resmî olmayan yazışmalarında herhangi bir dil kullanabilmelerine imkân verildiği söylenmiştir (DPT, 2003: 28).

Son ilerleme raporundan bu yana, Türkiye'nin, Türkçe dışındaki dillerde yayın yapılmasına imkân sağlanması başta olmak üzere, yasama faaliyetleri açısından ilerleme kaydettiği, bununla birlikte, bu başlık altındaki müktesebata uyum düzeyinin sınırlı kaldığı bildirilmiştir. Türk mevzuatının ve uygulamasının müktesebat ile uyumlaştırılması için önemli çabalar gösterilmesi gerektiği, ayrıca Türkçe dışındaki dillerde radyo ve televizyon yayınları konusunda kabul edilen mevzuatın ruhuna uygun uygulama tedbirlerinin alınması konusunda Türkiye'nin teşvik edilmesi gerektiği açıklanmıştır (DPT, 2003: 99).

Film, sanat, festival, kültürel etkinlik ve radyo yayını alanlarında Türkçeden farklı dil ve lehçelerin kullanımının halen yasal kısıtlamalara ve adli soruşturmalara tabi olduğu, Ağustos 2002 uyum paketinin Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde eğitim yapabilmeleri hakkındaki hükümlerinin uygulanmasında ilerleme kaydedilmediği bildirilmiştir. Ayrıca, dil kurslarının açılmasına engel olan bazı katı şartların mevcut olduğu da söylenmiştir.

7'nci Uyum Paketi ile eğitim kurumlarının yeri konusundaki sınırlamaların azaltıldığı, yabancı dil eğitimi ile farklı dil ve lehçelerinin öğrenilmesi hakkındaki mevzuatta değişiklik yapıldığı belirtilmiştir (DPT, 2003: 34).

Birleşmiş Milletlerin Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin onaylanması sırasında Türkiye'nin, 27'nci maddeye çekince koymasıyla, etnik, dinî ve dilsel azınlıkların kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerini öğretme ve uygulama ve kendi dillerini kullanma haklarının kapsamının sınırlandırıldığı ifade edilmiştir (DPT, 2003: 35).

4.6.6.2. Avrupa Birliği 2004 Türkiye İlerleme Raporu: Türkiye'nin 1999'dan bu yana iki anayasal değişiklik ve sekiz mevzuat uyum paketi kabul ettiği, Mayıs 2004 tarihli en son anayasal reformun ise insan hakları ile ilgili konulara ilişkin olduğu belirtilmiştir (DPT, 2004: 23).

Rapor'da eğitim, öğretim ve gençlik alanlarının öncelikle üye devletlerin sorumluluğunda olduğu vurgulanmıştır. Birlik, AT Antlaşması ile Topluluğun, eğitimin kalitesinin artırılmasına ve üye devletlerin faaliyetlerini destekleyen ve tamamlayıcı bir mesleki eğitim politikasının uygulanmasına katkı sağlamasını hüküm altına almıştır.

üye devletlerin Topluluk Programları'na (Leonardo Da Vinci, Socrates ve Gençlik) etkili biçimde katılıma ilişkin gerekli uygulama kapasitesine sahip olmaları gerektiğini deklare etmiştir.

Son ilerleme raporundan bu yana Türkiye'nin eğitim ve öğretim alanında bazı ilerlemeler kaydettiği söylenmiştir. Leonardo Da Vinci, Socrates ve Gençlik isimli Topluluk Programları'na katılımı ilgili olarak Türkiye'deki ulusal kurumların ve Türk Ulusal Ajansının dikkate değer ilerleme sağladığı açıklanmıştır. Türkiye, gerekli hazırlık önlemlerini tamamlamış ve Nisan 2004'ten bu yana programlara tümüyle katılım sağlamıştır. Programların uygulanmasına yönelik ilk deneyimlerin oldukça tatmin edici olduğu, Türkiye'nin Topluluk Programları'na katılmaya başlaması ve Türk Ulusal Ajansının performansı tümüyle başarılı görülmüştür. Bununla birlikte, ilk dönemin başarısını pekiştirmeye ve Topluluk Programları'nın koordinasyonu ve yönetimini en yüksek standartlara çıkarmaya ilişkin çabaların sürdürülmesi istenmiştir.

Eğitim ve öğretim sisteminin reformu konusunda, kız çocuklarının okula kaydolmalarında, özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde, UNICEF ve AB destekli eğitim programlarının da katkısıyla, önemli bir artış yaşandığı görülmüştür. Millî Eğitim Bakanlığı, AB fonlu mesleki eğitim (VET) ve öğretim programlarının da katkısıyla, ilk ve yaşam boyu –resmî ve resmî olmayan- eğitime ilişkin Uluslararası Eğitim Standardı Sınıflandırması'nı temel alan standart müfredatı kabul etmiştir.

Rapor'a göre, GSYİH içerisindeki eğitim yatırımları hala AB ortalamasının altındadır. Erken yaşta okuldan ayrılma oranları yüksek düzeyde devam etmektedir. Etkileyici gelişme olmasına rağmen, Türkiye'de ve özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde eğitimde önemli derecede cinsiyet farklılığı mevcuttur. Mevcut durumda, Türk Hükümeti, genel ve mesleki eğitim de dâhil olmak üzere, çok fazla merkezi bir yönetim yapısına sahiptir. Bununla birlikte, Hükümet, genel eğitim ve mesleki eğitimi de içeren bazı sektörlerde âdemimerkeziyetçiliği amaçlayan "Yerel Yönetim Reform Paketini" kabul etmiştir. Bu, eğitim ve öğretim alanında bazı sorumlulukları bölgesel düzeye daha yakın hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreç bölgesel hizmetlerin güçlendirilmesi ve sosyal tarafların katılımıyla desteklenmelidir. Bu ayrıca, kamu yöneticilerinin yönetim kültürünün değişmesini ve onların çalışma yöntemlerinin modernizasyonunu da içerecektir.

Millî Eğitim Bakanlığının yoksul ailelerin çocuklarının okula gönderilmesini sağlamak amacıyla 2003-2004 eğitim yılında temel eğitim kitaplarını ücretsiz dağıtmasının okula devam oranlarının artmasına katkıda bulunduğu açıklanmıştır. Ayrıca eğitimi desteklemek isteyen özel bağışçılara vergi teşviki sağlayan mevzuat sayesinde 277 yeni okul yapılmış ve özel katkılarla 200 okul yeniden tefriş edilmiştir.

İleri derecede merkezi olan Yükseköğretim yapısının, üniversitelerin yeterli ölçüde akademik, idari ve mali özerkliğe sahip olmalarını ve iş piyasalarına dönük olmalarını engellediği bildirilmiştir. Bunun yanında mesleki eğitim ve öğretim okulu mezunlarının yükseköğretime erişimine ilişkin mevcut kısıtlamaların, mesleki eğitim ve öğretime girişleri azalttığı ve genel eğitime yönelimi de geri döndüremediği belirtilmiştir. Yaşam boyu öğrenme sürecine katılımın çok düşük olması nedeniyle, üniversite eğitimi de dâhil olmak üzere, yaşam boyu öğrenimi zorlaştıran tüm engellerin kaldırılması istenmiştir. Türkiye’den eğitim ve öğretim alanındaki reform çabalarına devam etmesi, ayrıca iş piyasası ile eğitim arasındaki bağları güçlendirmesi istenmiştir (DPT, 2004: 108-110).

İlerleme Raporu’na göre, eğitimsizlik ve yüksek okuma-yazma bilmeme oranı nedeniyle (Türkiye’deki kadınların % 19’u okuma yazma bilmemektedir ve Güneydoğu’da bu rakam oldukça yüksektir) kadınlar, ayrımcı uygulamalardan etkilenmeye devam etmektedir. Güneydoğu’daki bazı illerde kızların % 62’sinin ilköğretime, % 50’sinin de ortaöğretime kayıt yaptırdığı bildirilmektedir. Güneydoğu’nun bazı bölümlerinde kızların okula gönderilmemesi şeklindeki yaygın uygulama bu duruma katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, ders kitaplarında kadınlar konusunda yer alan ifadeler bu ayrımcılığı güçlendirmektedir. Okula devam oranı, Güneydoğunun kırsal bölgelerinde oldukça düşüktür. Hükümet, Haziran 2003’te UNICEF ile birlikte ilköğretime devam etme oranı erkek çocuklara göre % 7 daha düşük olan kız çocuklarının eğitiminin teşvik edilmesini amaçlayan bir eğitim kampanyası başlatmıştır. Bu program, Güneydoğu’daki çeşitli illerde okullara kaydedilen kız çocuklarının sayısının artırılmasında olumlu bir etkiye yol açmıştır (DPT, 2004: 38-39).

Kültürel hakların korunması konusunda 1999’dan bu yana önemli ilerleme kaydedildiği, Anayasa’da değişiklik yapılarak Türkçe dışındaki lisanların kullanılmasına uygulanan yasağın kaldırıldığı, Kürtçe dâhil olmak üzere Türkçe dışındaki lisanlarda radyo-TV yayınları yapılması ve bu dillerin öğretilmesine imkân veren mevzuat deği-

şikliklerinin yapıldığı belirtilmiştir. Böylece Türkçe dışındaki dil ve lehçelerdeki ilk yayınların, devlet yayın kurumu olan TRT radyo ve televizyonlarında Haziran 2004'te başladığı, Boşnakça, Arapça, Çerkezce ve Kürtçe lehçeleri olan Kirmançi ve Zazaca yayınların devam ettiği bildirilmiştir. Devlet yayın kuruluşu olan TRT'ye ilave olarak özel ulusal televizyon ve radyo kanallarının da Türkçe dışındaki dillerde yayın yapmalarına imkân veren yeni bir yönetmelik, uygulamaya girmeyen 2002 yönetmeliğinin yerine, Ocak 2004'te yayımlanmıştır. Bu iyileştirmelere karşın Yönetmelik'te hala kısıtlayıcı hükümlerin bulunduğu, başka dillerde yayınlar konusunda katı süre sınırlandırmaları getirildiği (televizyon için günde 45 dakikayı aşmamak üzere haftada dört saat, radyo için de günde 60 dakikayı aşmamak üzere haftada beş saat) ifade edilmiştir (DPT, 2004: 32-41).

Türkiye'nin, azınlıklar konusunda Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi'ni imzalamadığı açıklanmıştır (DPT, 2004: 40).

Rapor'a göre, Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçeler başlıklı bir Yönetmelik, Aralık 2003'te yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik, ilk kez özel Kürtçe dil kurslarına izin vermiştir. Nisan 2004'te Van, Batman ve Şanlıurfa'da, Ağustos 2004'te Diyarbakır ve Adana'da ve Ekim 2004'te İstanbul'da altı özel lisan kursu, Kürtçe (Kirmançi lehçesi) eğitim vermeye başlamıştır. Bu dil kursları devletten mali yardım almamaktadırlar ve özellikle müfredatları, öğretmenlerin atanması, kursların süresi ve katılan öğrenciler konusunda kısıtlamalar bulunmaktadır. Öğrencilerin temel eğitimi tamamlamış olmaları ve bu nedenle 15 yaşın üzerinde olmaları gerekmektedir (DPT, 2004: 41).

4.6.6.3. Avrupa Birliği 2005 Türkiye İlerleme Raporu: Eğitim ve öğretim alanında Türkiye'nin, Nisan 2004 ayından bu yana Topluluğun Leonardo da Vinci, Socrates ve Youth programlarına son derece başarılı bir şekilde katıldığı, Türk Ulusal Ajansı tarafından yürütülen bilgilendirme kampanyalarının da desteğiyle, bu programların öğrenciler ve genç profesyoneller arasında büyük ilgi gördüğü, 2004 yılında önemli bir şekilde artış kaydeden başvuru sayısının 2005 yılında daha da yükseldiği belirtilmiştir.

Eğitime erişimde gelişme olduğu bildirilmiştir. Son dört yılda, okul öncesi eğitimindeki ocuk sayısında % 68'lik bir artış olmasına rağmen bu oranın düşük olduğu söylenmiştir. 2003 yılında başlatılan ve kız çocuklarının okula gönderilmelerini teşvik eden kampanyanın, 2005 yılında 20 şehirde daha uygulamaya sokulduğu açıklanmış ve bu alandaki çabaların sürdürülmesi istenmiştir.

2005-2006'da ulusal çapta uygulanması öngörülen, temel eğitimin ilk beş sınıfının yeni ders programının pilot uygulamasının, 2004-2005'te 9 şehirde 120 ilköğretim okulunda başladığı, 6'dan 8'e kadar olan sınıfların ders programlarının da kabul edildiği bildirilmiştir.

Yükseköğretim alanında, Bologna sürecinin Türkiye'de uygulanmasında kayda değer ilerlemeler sağlandığı söylenmiştir. Eğitim sisteminin yerel ihtiyaçlara cevap verebilmesini teminen, demimerkeziyetilik için daha çok çaba sarf edilmesi istenmiştir.

Rapor'a göre her ne kadar eğitim ve öğretimin değişik alanlarında ilerleme olduğuna dair kanıtlar olsa da, yaşam boyu öğrenime katılımın derecesi ve gelişimine ilişkin genel bir görüntü elde etmek zordur. Böyle bir katılımın temelleri, ğrenci merkezli bir yaklaşımla, esneklik ve uyum sağlama ilkelerini bütünleştiren tutarlı ve kapsamlı yaşam boyu öğrenme stratejisinin geliştirilmesi ve farklı ortamlarda öğrenmeye katılmaya devam etme arzusunu teşvik edilmesi suretiyle atılmalıdır. Çeşitli yasal düzenlemelere ve uygulamaya ilişkin girişimlere rağmen, cinsiyete dayalı ayrımcılık endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Eğitimsizlik ve yüksek okuma-yazma bilmeme oranı (Türkiye'deki kadınların yaklaşık %20'si okuma-yazma bilmemektedir ve Güneydoğu'da bu sayı oldukça yüksektir) nedeniyle kadınlar ayrımcı uygulamalardan etkilenmeye devam etmektedirler. 8 yıllık eğitim zorunlu olmakla birlikte, her yıl okula gitmeyen kız çocukların sayısı yarım milyonun üstündedir. Güneydoğu'da kız çocukların sadece % 75.2'si okula kayıtlıdır. Ülkenin bütününde ise bu oran % 91.8'dir. Bununla birlikte, geçen yılki İlerleme Raporu'nda değinildiği üzere, kızların eğitim sistemine dâhil olmalarını teminen UNICEF tarafından 2003'te başlatılan bir kampanya sayesinde yaklaşık 113.000 kız çocuğunun okula gitmeleri sağlanmıştır. Aralarında bazı ulusal gazetelerin de bulunduğu özel sektör kuruluşları benzer kampanyalar düzenlemeye başlamışlardır. Okullarda okutulan ders kitaplarında kadın konusunun ele alınış şekli bu ayrımcılığı daha da arttırmaktadır. Bu ayrımcı ve ataerkil atıfları ders kitaplarından çıkartmayı amaçlayan

“Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesi” resmî makamlara göre tamamlanmıştır; ancak, gözden geçirilmiş ders kitapları hâlâ kullanılmamaktadır (DPT, 2005: 37).

Radyo-Televizyon yayıncılığı alanında geçen yılda sınırlı ilerleme kaydedildiği, Türkçe dışındaki diller ve lehçelerde yayında, hâlâ kesin zaman sınırlamalarının mevcut olmakla birlikte, programların, ulusal devlet televizyonu TRT tarafından yayınlanmaya devam ettiği bildirilmiştir (DPT, 2005: 30).

İlerleme Raporu’na göre, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu (ECRI), Türkiye hakkında ahiren yayımladığı raporda, resmî makamları “okul müfredatı ve ders kitaplarının öğrencilerin çok kültürlü toplumun yararları konusundaki bilinçlerini yükseltecek şekilde gözden geçirilmesi” yönünde teşvik etmiştir. Rapor, Türk makamlarını Anayasa’nın devlet okullarında Türkçe dışındaki herhangi bir dilin ana dili olarak öğretimini yasaklayan 42. maddesini gözden geçirmeye teşvik etmektedir. Rapor, aynı zamanda, ana dili Türkçe olmayan çocukların dillerini öğrenmeleri için yeterli olanak yaratılmasının sağlanmasının önemine dikkat çekmektedir. Rapor, ayrıca Türkçe konuşmayanlar için kamu hizmetlerine erişimin önündeki engellerin aşılmasına yönelik kapsamlı önlemlerin alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır (DPT, 2005: 41-43).

Kültürel hakların korunması bağlamında, son ilerleme raporundan bu yana sınırlı ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Rapor’a göre, Kürtçe öğretimi Ağustos 2005’te mevcut tüm kurs sahiplerinin, biri-Mardin’deki okul- henüz daha Nisan 2005’te açılmış olmasına rağmen, kalan beş okulu da kapatma kararı almasıyla ciddi bir gerilemeye uğramıştır. Adana ve Batman’daki iki okul maddi güçlükler nedeniyle yılın başlarında kapatılmıştır. Bu kursların kapatılması kararının ardında, maddi kaynak yokluğundan ve özellikle müfredat, öğretmen atamaları, kursların süresi ve katılımcılar konusundaki kısıtlamalardan kaynaklanan çeşitli unsurlar yatmaktadır (DPT, 2005: 42).

Siyasi partilerce Türkçe dışındaki dillerin kullanımı konusunda hala kısıtlamaların mevcut olduğu belirtilmiştir (DPT, 2005: 43).

4.6.6.4. Avrupa Birliği 2006 Türkiye İlerleme Raporu: İlerleme Raporu’nda Türkiye’nin, Topluluğun Leonarda da Vinci, Socrates ve Youth programlarına başarılı biçimde katıldığı bildirilmiştir. Eğitimle ilgili olarak, OECD ortalamasının altında kal-

malarına rağmen, tüm eğitim seviyelerinde kayıt oranlarında artış görüldüğü, kamuoyuna etkin bir biçimde duyurulmuş olan kız çocuklarının eğitime yönelik kampanyanın başarılı olduğu belirtilmiştir. İlköğretim ve mesleki eğitimde gözden geçirilmiş müfredatın uygulamaya konulduğu ya da pilot uygulamaya geçildiği anlatılmıştır. Avrupa Kredi Transfer Sistemi'nin Haziran'da Türkiye'de zorunlu olması ile birlikte yüksek eğitimdeki Bologna sürecinin uygulaması yönündeki gelişmenin devam ettiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin, Çeşitlilik ve Kültürel Farklılığın Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin UNESCO Sözleşmesi'nin kabulünü desteklediği ve onay için iç işlemleri başlattığı da söylenmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak Komisyon, müktesebat uyumunun neredeyse tamamlandığını ve Türkiye'nin bu alanda katılım için hazır olduğunu deklare etmiştir. Yaşam boyu eğitime katılım oranlarının çok düşük olması sebebiyle, Türkiye'nin özellikle yaşam boyu eğitim konusunda Lizbon stratejisi ile ilgili çabaları devam ettirmesi istenmiştir (DPT, 2006: 65).

Bu olumlu gelişmelere rağmen özellikle kadınların eğitimsizlik ve yüksek okuma-yazma bilmeme oranı yüzünden ayrımcı uygulamalara karşı korumasız kaldığı söylenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF tarafından yürütülen kızların eğitimi kampanyasının, 62.000 kız çocuğunun 2005 yılında okula başlamasını sağladığı, 2006 yılında kampanyanın 81 ilin tümüne yayıldığı ve okula kayıtları arttırmak ve okulların fiziksel koşullarını iyileştirmek amacıyla düzenlenen özel sektör kampanyalarının da devam ettiği bildirilmiştir (DPT, 2006: 16). Eğitim hakkı konusunda kadının toplum içindeki sosyal algılanmasını ve rolünü ilerletmek, ayrıca özellikle Güneydoğu'da kız çocuklarının eğitim sistemine katılmalarını iyileştirmek amacıyla gösterilen bu çabaların devam ettirilmesi istenmiştir (DPT, 2006: 59).

Radyo-Televizyon yayınlarına erişim hususunda, Türkçe dışındaki dillerde yapılan yayınlar alanında yerel ve bölgesel düzeyde ilerleme sağlandığı ifade edilmiştir. Ancak, Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkındaki Yönetmelik (2004) uyarınca, televizyondaki yayınların süresinin günde 45 dakika ve haftada toplam 4 saat; radyodaki yayınların süresinin ise günde 60 dakika ve haftada toplam 5 saat ile sınırlandırıldığı açıklanmıştır (DPT, 2006: 41).

Rapor'a göre, Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımı değişmemiştir. Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ve Avrupa Bölgesel ve

Azınlık Dilleri Şartı imzalanmamıştır. Türk makamlarına göre, Türkiye'deki azınlıklar, 1923 Lozan Antlaşması uyarınca, sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Resmî makamlar tarafından uygulamada Lozan Antlaşması'yla bağlantılandırılan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Bununla birlikte, Türkiye'de ilgili uluslararası ve Avrupa standartları çerçevesinde azınlık olarak tanımlanması mümkün olabilecek başka topluluklar da vardır. AGİT Millî Azınlıklar Yüksek Komiseri'nin (MAYK) Şubat 2005'te Ankara'ya yaptığı ziyaretin devamı getirilmemiş ve Türkiye'deki ulusal azınlıkların durumuna ilişkin diyalog başlatılması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye ve MAYK arasında böyle bir diyalogun derinleştirilmesi gereklidir. Diyalogun azınlıkların eğitimi, azınlık dilleri, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde basın-yayın gibi ilgili alanları da kapsamına ihtiyacı vardır. Bu, Türkiye'nin kültürel çeşitliliğin sağlanması, azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması açısından uluslararası standartlara ve AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara daha fazla uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır (DPT, 2006: 18).

Ana dilleri Türkçe olmayan çocukların Türk kamu eğitim sisteminde ana dillerini öğrenemedikleri, bu şekilde bir eğitimin sadece özel eğitim kurumlarında yapılabildiği söylenmiştir. Türkçe bilmeyen kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için alınmış bir önlemin olmadığı açıklanmıştır. Ayrıca Siyasi Partiler Kanunu uyarınca siyasi hayatta Türkçe dışındaki dillerin kullanımının yasak olduğu ifade edilmiştir (DPT, 2006: 19).

4.6.6.5. Avrupa Birliği 2007 Türkiye İlerleme Raporu: Rapor döneminde, eğitim, öğretim ve gençlik alanlarında iyi bir ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Türkiye'nin, Topluluğun Leonardo da Vinci, Sokrates ve Gençlik Programları'na başarılı katılımını devam ettirdiği ve Hayat Boyu Öğrenim ve Gençlik'e sorunsuz geçiş yaptığı bildirilmiştir. Türkiye'nin, Lizbon stratejilerine uyuma devam etmesi gerektiği belirtilmiştir (DPT, 2007: 68-69).

İlköğretimde cinsiyetler arasındaki farkın 2005-2006 eğitim-öğretim yılında % 5'ten 2006-2007 eğitim-öğretim yılında % 4.6'ya düştüğü açıklanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF tarafından yürütülen kız çocukları için eğitim kampanyasının ilk safhasının sona erdiği, 2004 ve 2006 yılları arasında 191.879 kız çocuğu ve 114.734 erkek çocuğunun ilköğretim sistemine dâhil edildiği bildirilmiştir. İlköğretim ve okul

öncesi öğretimde kayıt oranlarını artırmayı amaçlayan özel sektör ve hükümet dışı örgütlerin kampanyalarının ise devam ettiği söylenmiştir. Bu gelişmelere karşılık, ilköğretim kayıt oranının % 90 civarında seyrettiği görülmüştür. Okullaşma oranındaki bölgesel farklılıkların azaltılması için daha çok gayret sarf edilmesi istenmiştir. Kız çocuklarının ilköğretim düzeyindeki okullaşma oranının artmasına rağmen, ortaöğretimdeki okullaşma oranı arasındaki büyük farkın süregeldiği ifade edilmiştir (DPT, 2007: 18).

2007 İlerleme Raporu'na göre, azınlıkların eğitim hakları hususunda, Şubat 2007 tarihinde yürürlüğe giren Özel Öğretim Kurumları Kanunu, Lozan Antlaşması ile resmî makamlarca tanınan gayrimüslim azınlıkların azınlık okullarına sahip olma haklarını teyit etmektedir. Ancak, Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımı değişmemiştir. Türk makamlarına göre, Türkiye'deki azınlıklar, 1923 Lozan Antlaşması uyarınca, sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Uygulamada resmî makamlar tarafından Lozan Antlaşması uyarınca tanınan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Lozan Antlaşması'na hanel getirmeksizin, Türk makamları, Türk vatandaşlarını, çoğunluğa ya da azınlığa mensup olan bireylerden ziyade kanun önünde eşit haklara sahip bireyler olarak görmektedir. Bu tutum, Türkiye'yi etnik köken, din ve dillerinden dolayı bazı Türk vatandaşlarına, kendi kimliklerini korumalarını teminen, özel haklar tanımaktan alıkoymamalıdır. Avrupa standartlarına uygun bir şekilde, dil ve kültüre tam saygı gösterilmesi ve bunların korunması, dernek, toplantı, ifade ve din özgürlüğü ile geçmişine ve kökenine bakılmaksızın bütün vatandaşların kamu hayatına etkin katılımının garanti altına alınması henüz bütünüyle sağlanmış değildir. Türkiye ve AGİT Millî Azınlıklar Yüksek Komiseri (MAYK) arasında, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde yayın gibi konulara ilişkin diyalogun başlaması gereklidir. Bu, Türkiye'nin uluslararası standartlarla ve AB üyesi ülkelerdeki en iyi uygulamayla aynı çizgiye gelmesini kolaylaştıracaktır (DPT, 2007: 20).

Türkiye'nin, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamadığı tekrarlanmıştır. Genel olarak, Türkiye'nin, kültürel çeşitliliğin sağlanması ve Avrupa standartlarına uygun biçimde azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması konularında ilerleme kaydedemediği vurgulanmıştır. Ana dilleri Türkçe olmayan çocukların Türk kamu eğitim sisteminde ana dillerini öğrenemedikleri, Türkçe bilmeyen kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için önlem alınmadığı, siyasi hayatta Türkçe dışındaki dillerin

kullanılmadığı da diğer ilerleme raporlarında olduğu gibi yinelenmiştir. Özellikle Türkçe dışındaki dillerde yayın yapılması, siyasi yaşam ve kamu hizmetinde çalışılması alanlarında Türkiye'nin önemli çaba sarf etmesi gerektiği bildirilmiştir (DPT, 2007: 21-22).

4.6.6.6. Avrupa Birliği 2008 Türkiye İlerleme Raporu: İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin eğitim, öğretim ve gençlik alanlarında raporlama döneminde iyi ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. Hayat Boyu Öğrenim ve Gençlik Programları'na artan oranda başvuru yapıldığı ve anılan programlardan sorumlu Ulusal Ajansın güçlü ve etkin bir yönetim sergilediği belirtilmiştir.

Türkiye'nin, yükseköğretimde Bologna süreci reformlarının uygulanması konusunda ileri bir aşamada bulunduğu ifade edilmiştir. Eğitim ve Öğretim 2010 Çalışma Programı kapsamında, Türkiye'nin, okulu erken bırakanlar, ortaöğrenimin tamamlanması ve matematik, bilim ve teknoloji mezunlarına ilişkin performansını arttırdığı söylenmiştir. Ancak aynı performansın, yetişkinlerin hayat boyu öğrenme programlarına katılımı için geçerli olmadığı bildirilmiştir. Türkiye'nin, Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Desteklenmesine İlişkin UNESCO Sözleşmesi'ni imzaladığı ancak henüz onaylamadığı da Rapor'da yer almıştır (DPT, 2008: 78).

Türkiye'de kadının eğitime erişiminin, AB ve OECD üyesi ülkeler arasında en düşük seviyede bulunduğu ifade edilmiştir. İlköğretimde cinsiyetler arasındaki dengesizliği azaltmaya ilişkin olumlu sonuçların, özellikle kızların sürekli olarak okula devam etmesinin sağlanarak ve okulu bırakma olaylarının saptanıp izlenmesi suretiyle sürdürülmesi ve güçlendirilmesi istenmiştir (DPT, 2008: 19).

İlköğretim kayıtlarının net oranının 2006-2007 öğretim yılında %90'dan 2007-2008 öğretim yılında %97'ye yükselmesi, aynı dönemde, ilköğretimde cinsiyetler arasındaki dengesizliğin %4.6'dan %2.3'e düşürülerek yarıya indirilmesi, okul öncesi eğitimdeki öğrenci sayısının son üç senede %28 artarak 2005 yılında 550.000'den 2007 yılında 700.000'e yükselmesi olumlu karşılanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, okula devam konusunda veri içeren e-okul veri tabanını oluşturarak, okula devam etmeyen çocukları belirleyebilmekte ve kayıtlarının yapılmasına veya hızlandırılmış eğitim sağlanmasına çalışmaktadır. Okula gitmeyen çocukların sorun oluşturmayı sürdürdüğü bil-

dirilmiştir. E-okul veri tabanı 6-14 yaş arası yaklaşık 450.000 çocuğun okula devam etmediğini ortaya çıkarmıştır (DPT, 2008: 20-21).

İlerleme Raporu'na göre, Türkiye'nin azınlık hakları konusunda 1923 tarihli Lozan Antlaşması'na atıfta bulunan yaklaşımı değişmemiştir. Lozan Antlaşması'na hâlel getirmeksizin, Türk makamları, Türk vatandaşlarını, çoğunluğa ya da azınlığa mensup olan bireylerden ziyade kanun önünde eşit haklara sahip bireyler olarak görmektedir. Bu, Türkiye'yi, Avrupa standartlarına uygun bir şekilde, etnik köken, din ve dillerinden dolayı bazı Türk vatandaşlarına, kendi kimliklerini korumalarını teminen, özel haklar tanımaktan alıkoymamalıdır. Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme'de yer alan ilkelere ve üye ülkelerdeki en iyi uygulamalara uygun olarak, dil ve kültür ile dernek, toplantı, ifade ve din özgürlüğüne tam saygı gösterilmesi ve bunların korunması ile geçmişine ve kökenine bakılmaksızın bütün vatandaşların kamu hayatına etkin katılımının garanti altına alınması henüz bütünüyle sağlanmış değildir. Türkiye BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne (ICCPR) taraftır. Ancak, azınlıkların hakları konusunda ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne (ICESCR) eğitim hakkı konusunda koyduğu çekinceler endişe sebebidir. Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamamıştır. Türkiye ile AGİT Millî Azınlıklar Yüksek Komiseri, (MAYK) arasında azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde yayın konularında bir diyalog başlatılmasına ihtiyaç vardır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası standartlar ve AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara uyumunu kolaylaştırır (DPT, 2008: 24).

Genel olarak, Türkiye'nin, kültürel çeşitliliğin sağlanması ve Avrupa standartlarına uygun biçimde azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması alanlarında ilerleme kaydedemediği bildirilmiştir. Kültürel haklara ilişkin olarak, ilgili Kanun'a Haziran 2008'de getirilen değişiklikleri takiben, TRT'nin Türkçe dışındaki dillerde tüm gün boyunca ülke genelinde yayın yapmasına izin verilmiştir.

Ana dilleri Türkçe olmayan çocukların, Türk kamu eğitim sisteminde ana dillerini öğrenemedikleri, mahkemelerde genellikle çeviri imkânı bulunmasına rağmen, Türkçe bilmeyen kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için alınmış herhangi bir önlemin bulunmadığı, Siyasi Partiler Kanunu'na göre, siyasi hayatta Türkçe dışındaki dillerin kullanımının yasa dışı olduğu, Türkçe dışındaki dillerde yayın yapılması, siyasi yaşama katılım ve kamu hizmetlerine ulaşım konularında kısıtlamaların

devam ettiği şeklindeki ifadeler, diğer ilerleme raporlarında da olduğu gibi tekrarlanmıştır (DPT, 2008: 25-26).

4.6.6.7. Avrupa Birliği 2009 Türkiye İlerleme Raporu: İlerleme Raporu'nda eğitim, mesleki eğitim ve gençlik konularında Rapor döneminde iyi düzeyde ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Programları'na, mevcut bütçeyi büyük ölçüde aşacak şekilde hibe başvurusu yapılmaya devam edildiği, Eğitim ve Mesleki Eğitim 2010 Çalışma Programı kapsamındaki AB'nin ortak kriterlerinin karşılanmasında ilerleme sağlandığı, yetişkinlerin hayat boyu öğrenmeye katılımı dâhil olmak üzere söz konusu kriterlerin tamamında performansın geliştirildiği bildirilmiştir. Rapor döneminde erken çocukluk eğitimine katılımın artmaya devam ettiği, Türkiye'nin AB ortalamasının üzerinde olan, matematik, fen ve teknoloji mezunları sayısının, 2000 yılından bu yana kümülatif büyüme bakımından AB kriterini şimdiden karşıladığı, diğer alanlarda Türkiye'nin performansı AB ortalamasının oldukça altında olmasına rağmen, 2000 yılından bu yana önemli ilerleme sağlandığı açıklanmıştır.

Hükümetin, kızların eğitimi konusunda ülke genelinde yürüttüğü kampanyaların, ilk ve ortaöğretimde öğrenci sayısı bakımından kız öğrenci aleyhine olan farkın kayda değer biçimde azalmasına katkı sağladığı ifade edilmiştir. 2007 ve 2008 arasında ilköğretimde öğrenci sayısı bakımından kız öğrenci aleyhine olan fark yarı yarıya azalarak, % 1'e, orta öğretimde ise beşte bir azalarak % 4'e inmiştir. Ancak, eğitime erişim açısından hem erkekler hem de daha ağırlıklı olarak kızlar açısından büyük bölgesel farklılıkların devam ettiği söylenmiştir. Bologna sürecinin uygulanması açısından da Türkiye'nin ileri aşamada olduğu görülmüştür. Yükseköğretim Kurulunun, üniversiteye giriş ve yerleştirme sınavında mesleki ve teknik lise mezunlarına 1998'den beri uygulanan katsayıyı kaldırması iyi karşılanmıştır. 2010 yılı itibarıyla uygulanacak yeni sistemin, üniversiteye girişte mesleki ve teknik lise mezunlarına eşit imkânlar sunması öngörülmüş, bu durumun mesleki ve teknik liselere kayıtları artırması muhtemel görülmüştür. Ancak, son 10 yılda yapılan girişimlere rağmen bu liselerdeki eğitim kalitesinin artırılmasına hâlâ ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin, Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Desteklenmesine İlişkin UNESCO Sözleşmesi'ni imzaladığı ancak onaylamadığı yinelenmiştir (DPT, 2009: 79-80).

Eğitimde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, kadınların eğitime erişiminin, AB'ye üye ülkeler ve OECD ülkeleri arasında en düşük seviyede bulunduğu bildirilmiştir. Bu nedenle ilköğretimde cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya ilişkin olumlu gelişmelerin, özellikle kızların okula devam etmesini sağlamak ve okulu bırakma sorununa çözüm bulmak suretiyle sürdürülmesi ve daha fazla iyileştirilmesi talep edilmiştir (DPT, 2009: 23).

İlköğretime kayıt konusunda bölgesel dengesizliklerin devam ettiği, ülkenin batısı ve doğusundaki bazı kesimler arasında % 10'u aşan bir farklılığın söz konusu olduğu, ortaöğretime devam etme konusunda, kayıt olma oranının ilkokulda % 96,5 iken, ortaokulda % 58,5'e düştüğü bildirilmiştir (DPT, 2009: 25).

2009 İlerleme Raporu'na göre, Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımı sınırlı kalmaktadır. Türkiye, BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye taraf olmakla birlikte, Türkiye'nin azınlık hakları ile ilgili çekinceleri ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme kapsamındaki eğitim hakkı ile ilgili çekinceleri endişeye neden olmaktadır. Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamamıştır. Azınlıkların kamu yaşamına katılmaları ve azınlık dillerinde yayın yapılması konuları dâhil olmak üzere, Türkiye ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri arasında bir diyaloga ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin, uluslararası standartlarla ve AB'ye üye devletlerdeki iyi uygulamalarla daha fazla uyumlu hale gelmesini kolaylaştıracaktır. Avrupa standartlarına uygun olarak, dil, kültür ve temel haklara saygı gösterilmesi ve bunların korunması henüz tam olarak gerçekleşmemiştir. Türkiye, azınlıklara karşı hoşgörünün artırılması veya azınlıkların topluma dâhil edilmesinin teşvik edilmesi için kısıtlı bir çaba harcamıştır. Kültürel haklarla ilgili olarak, TRT Ocak 2009'da günde 24 saat Kürtçe yayın yapan TRT-6 kanalının yayınına başlamıştır. Eylül ayında Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Mardin'deki Artuklu Üniversitesinin Kürtçe ve ülkede konuşulan diğer dillerde lisansüstü eğitim verecek "Yaşayan Diller Enstitüsü" kurulması yönündeki başvurusunu kabul etmiştir. Mart 2009'da devlet radyosu, Ermenice yayın yapmaya başlamıştır. Yerel seçim kampanyası döneminde, siyasetçiler ve siyasi partiler, siyasi faaliyetlerinde Kürtçe kullanmışlardır. Milletvekili Seçimi Kanunu ve Siyasi Partiler Kanunu kapsamında, siyasi hayatta Türkçe dışında diğer herhangi bir dilin kullanılması yasa dışı ol-

masına rağmen, bu tür pek çok durumda herhangi bir yasal işlem başlatılmamıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki bazı illerde valilikler, kamu hizmetini Kürtçe olarak sunmaya başlamışlardır (DPT, 2009: 27-28).

Diğer ilerleme raporlarında tekrarlandığı gibi bu Rapor'da da Türk devlet okulları sisteminde, ana dili Türkçe olmayan çocukların kendi ana dillerini öğrenemedikleri, Türkçe bilmeyenlerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için herhangi bir tedbirin alınmadığı, başta özel TV ve radyo yayınlarında, siyasi hayatta, eğitimde ve kamu görevlileri ile iletişimde olmak üzere, Türkçe dışındaki diğer dillerin kullanılmasında kısıtlamaların devam ettiği vurgulanmıştır (DPT, 2009: 29).

4.6.6.8. Avrupa Birliği 2010 Türkiye İlerleme Raporu: İlerleme Raporu'nda eğitim, mesleki eğitim ve gençlik alanında bazı ilerlemelerin kaydedildiği belirtilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının, Türkiye'nin reform gündeminin, Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi de dâhil olmak üzere AB'nin kilit standartlarına uygun olarak uygulanması için hedefleri ve performans göstergelerini içeren 2010-2014 Stratejik Planı'nı kabul ettiği bildirilmiştir.

Türkiye'nin, 2010 ve 2020 için AB düzeyinde kriterlerin belirlendiği bütün alanlarda performansını artırdığı, ancak özellikle okulu erken bırakanların oranı ve yetişkinlerin hayat boyu öğrenmeye katılımı bakımından AB ortalamasının oldukça altında olduğu belirtilmiştir. Tüm eğitim düzeylerinde okula kaydolma oranlarının artmaya devam ettiği, özellikle 32 pilot ilde zorunlu okul öncesi eğitimin getirilmesiyle, okul öncesi eğitimde kayıt oranının % 39'a çıktığı söylenmiş, aynı tedbirin 2012-2013 eğitim yılında tüm illeri kapsamı öngörülmüştür. Yükseköğretim alanında, 2009 ve 2010'da 7 yeni devlet üniversitesinin ve 1 yeni özel üniversitenin kurulmasıyla Türkiye'deki toplam üniversite sayısının 154'e ulaştığı, 30-34 yaş aralığında yüksek eğitimi başarıyla tamamlayanların oranının ise 2009 yılında % 14,7'ye yükseldiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin, Bologna süreci tavsiyelerini uygulama bakımından ileri bir aşamada olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin, UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Desteklenmesine İlişkin Sözleşme'yi henüz onaylamadığı yinelenmiştir (DPT, 2010: 88-89).

İlköğretimde cinsiyetler arasındaki fark azalmaya devam etmiş ve ulusal düzeyde neredeyse kapanmıştır. Bu durumun, kırsal alanlarda kızların okula kaydının teşvikine devam edilmesi ve okulu bırakmalarının önüne geçilmesiyle sürdürülmesi istenmiştir. Ortaöğretim ve diğer eğitim kademelerinde cinsiyetler arasındaki farkın ise sürdüğü, okul kitaplarının da hâlâ kadınların rol ve statülerine ilişkin ön yargılar içerdiği bildirilmiştir. Ortaöğretimde 2008-2009'da % 59 olan net kayıt oranı, 2009-2010'da % 65'e yükselmiştir (DPT, 2010: 25-26).

Özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerde kız çocukları başta olmak üzere yaklaşık 200.000 çocuğun okula gitmediği, ortaöğretim konusunda geniş çaplı coğrafi farklılıklar bulunduğu, ayrıca kayıt oranlarında dikkate değer bir cinsiyetler arası dengesizlik olduğu ortaya koyulmuştur (DPT, 2010: 79).

İlerleme Raporu'na göre, Türkiye'nin azınlık haklarına yönelik yaklaşımı kısıtlayıcı kalmaktadır. Türkiye, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne taraftır. Ancak, azınlıkların hakları konusunda ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne eğitim hakkı konusunda koyduğu çekinceler endişe sebebidir. Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalamamıştır. Türkiye ile AGİT Millî Azınlıklar Yüksek Komiseri arasında, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde yayın konularında tesis edilecek yapıcı bir diyalog, uluslararası standartlara ve AB ülkelerindeki en iyi uygulamaya daha iyi uyum sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Sonuç olarak, Türkiye'nin azınlıklara yaklaşımı kısıtlayıcı kalmaktadır. Avrupa standartlarıyla uyumlu şekilde, dil, kültür ve temel haklara, tam olarak saygı gösterilmesi ve bu hakların korunması henüz tam olarak sağlanmamıştır. Türkiye, azınlıklara ilişkin olarak hoşgörünün geliştirilmesi ve azınlıkların topluma dâhil edilmesi hususlarında daha çok çaba göstermelidir. Kültürel haklarla ilgili olarak, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Yönetmeliği, Kasım ayında, yerel düzeyde özel ve kamu kanalları tarafından Kürtçe ve diğer dillerde yayın yapma önündeki tüm engelleri kaldıracak şekilde değiştirilmiştir. 14 radyo istasyonu ve TV kanalına Kürtçe ve Arapça yayın yapma izni verilmiştir. Sınırlamalar kaldırılmıştır. İlk kez, Diyarbakır Belediye Tiyatrosunda Kürtçe bir oyun sahnelenmiştir. Haziran ayında, AB İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanı tüm AB Büyükelçiliklerini Van'ın Bahçesaray köyünde düzenlenen Kürtçe edebiyat etkinliğine davet etmiştir. Mardin Artuklu Üniversitesi ilk Kürtçe ve Süryanice dili bölümlerini kurmuş ve bu bölümlerce düzenlenen yüksek lisans prog-

ramlarına öğrenci kabul etmeye başlamıştır. TRT uydu üzerinden üç milyondan fazla kişi tarafından izlenebilen TRT El Türkiye kanalı ile günde 24 saat Arapça yayın yapmaya başlamıştır (DPT, 2010: 32).

Değiştirilen Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun'un 10 Nisan 2010'da yürürlüğe girmesiyle seçim kampanyalarında Kürtçe kullanımının fiilen mümkün hale getirildiği belirtilmiştir. Ancak, siyasi hayatta Türkçeden başka bir dil kullanımının Seçimler ve Siyasi Partiler Kanunu'na göre halen yasa dışı olduğu bildirilmiştir. Diğer ilerleme raporlarında olduğu gibi bu Rapor'da da ana dilleri Türkçe olmayan çocukların gerek özel gerek devlet okullarında ana dillerini öğrenemedikleri, Türkçe konuşmayan kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için tedbirler alınmadığı, yürürlükteki mevzuat gereği soruşturma safhası ve duruşma sürecince sanık, mağdur ve tanıklar için çeviri imkânı bulunmasına rağmen, tutarlı bir şekilde uygulanmadığı şeklindeki ifadeler tekrarlanmıştır (DPT, 2010: 33).

4.6.6.9. Avrupa Birliği 2011 Türkiye İlerleme Raporu: Türkiye'nin, eğitim, mesleki eğitim ve gençlik konularında AB müktesebatı ve standartları ile uyum sağlamaya devam ettiği, Millî Eğitim Bakanlığının Eylül 2011'de yeniden yapılandırıldığı, diğer değişikliklerin yanı sıra, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün oluşturulduğu bildirilmiştir.

Türkiye'nin, AB düzeyinde kriterlerin belirlendiği tüm alanlardaki performansını artırdığı, ancak genel olarak, özellikle okulu erken bırakanların ve yetişkinlerin hayat boyu öğrenime katılım oranları bakımından hâlâ AB ortalamasının oldukça altında olduğu belirtilmiştir. Zorunlu okul öncesi eğitimin 2010-2011 öğretim yılında 57 ile genişletilmesinin ardından, okul öncesi eğitime kayıt oranının % 39'dan % 43'e çıktığı ve okul öncesi eğitimin, 2012-2013 öğretim yılında tüm illerde zorunlu hale geleceği ifade edilmiştir. İlkokullardaki cinsiyet eşitsizliğinin, bir önceki yıla kıyasla azalmaya devam ettiği, kız öğrencilerin ilkokula kayıt olma oranının % 97,84'ten % 98,22'ye yükseldiği, bu oranın, erkek öğrenciler için % 98,47'den % 98,59'a çıktığı söylenmiştir. Ortaöğretimde ise erkek öğrencilerin kayıt olma oranının büyük bir artış göstererek % 67,55'ten % 72,35'e, kız öğrencilerde ise bu oranın % 62,21'den % 66,14'e çıktığı bildirilmiştir.

Yükseköğrenim alanında, 8 özel üniversitenin açılmasıyla Türkiye'deki toplam üniversite sayısının artmaya devam ederek 162'ye ulaştığı, ancak bu üniversitelerin, öğretim kadrosunun sayısı ve altyapı bakımından önemli ölçüde farklılıklar gösterdiği izah edilmiştir. Türkiye'nin, Bologna süreci tavsiyelerini uygulama bakımından da ileri aşamada olduğu görülmüştür. Türkiye'nin, 2005 UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Desteklenmesine İlişkin Sözleşme'yi henüz onaylamadığı tekrar edilmiştir (DPT, 2011: 98-99).

İlköğretimde cinsiyetler arası dengesizliğin ulusal düzeyde azalmaya devam ettiği ve neredeyse kapandığı bildirilmesine rağmen, ortaöğretimde cinsiyetler arasındaki farkın arttığı bildirilmiştir. Kız çocuklarının daha ileri düzeyde eğitime devam etmelerinin sürdürülebilirliği konusu sorun teşkil etmektedir. Tüm eğitim seviyelerindeki okul kitaplarından cinsiyetle ilgili ön yargıların kaldırılması için gösterilen çabalar da Komisyon'a göre henüz arzu edilen sonuçları vermemiştir (DPT, 2011: 31-32).

Bu dönemde azınlık okulları lehine çaba gösterildiği, devlet okullarındaki uygulamaya paralel olarak, Millî Eğitim Bakanlığının azınlık okullarına verdiği desteği yeni ders kitaplarını temin etmek suretiyle artırdığı belirtilmiştir. Buna göre, 2010–2011 öğretim yılında, matematik ve fen bilgisine giriş kitapları Ermeniceye çevrilerek ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Ancak, Türkiye'nin azınlık haklarına yönelik yaklaşımı kısıtlayıcı olmaya devam etmiştir. Türkiye, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin azınlık hakları ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili maddelerine koyduğu çekinceleri sürdürmekte ve bu durum endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalamamıştır (DPT, 2011: 37).

2011 İlerleme Raporu'na göre, Türkiye'nin azınlıklara yönelik yaklaşımı kısıtlayıcı olmaya devam etmiştir. Dile, kültüre ve temel haklara tam olarak saygı gösterilmesi ve bunların korunması, henüz Avrupa standartlarına uygun değildir. Türkiye'nin, azınlıklara yönelik hoşgörünün artması ve kapsayıcılığın teşvik edilmesi için daha fazla çaba sarf etmesi gerekmektedir. Kültürel haklarla ilgili olarak, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun Mart 2011'de yürürlüğe girmiştir. Kanun, Türkçe dışındaki dillerde ülke genelinde radyo ve televizyon yayını yapılmasına olanak sağlamıştır. Yayınların, millî güvenliğin tehdit altında olması ve kamu düzeninin bozulması tehlikelerine karşı Başbakanlık veya Bakanlık kararıyla geçici olarak durdurulabilmesi

hükmü hâlâ kanunda yer alsa da, yeni Kanun'la birlikte mahkemede karara itiraz edilmesi mümkün kılınmıştır. Mardin Artuklu Üniversitesi Kürtçe lisansüstü eğitim vermeye devam etmiştir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK), 2011 yılında, Muş Alparslan Üniversitesinde bir Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmasını onaylamıştır. Yeterli sayıda öğretim görevlisi bulunmadığı için üniversite Kürt dili dersini sadece lisans düzeyinde seçmeli ders olarak vermiştir. Nisan 2010 ve Mart 2011'de kabul edilen yasal düzenlemelerle seçim kampanyalarında Türkçe dışındaki dillerin kullanımına izin verilmiş olup özel veya devlet radyo ve televizyon kanallarının Türkçe dışındaki dil veya lehçelerde yayın yapabilmelerinin yolu açılmıştır. Ancak, Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu da dâhil olmak üzere, hâlâ Türkçe dışındaki dillerin kullanımını kısıtlayan kanunlar bulunmaktadır. Türkçe bilmeyen sanık, mağdur ve tanıkların mahkemedeki savunmaları sırasında veya ifadeleri alınırken, soruşturma safhası ve duruşma süresince ücretsiz çeviri imkânı sağlayan bir kanun bulunmaktadır (DPT, 2011: 38-39).

Sonuç olarak, Türkiye'nin, özellikle Türkçe dışındaki dillerin ülke genelindeki radyo ve televizyon yayınlarında kullanımı ve belediyelerce birden fazla dilin kullanımı başta olmak üzere, kültürel haklar konusunda ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. Ancak, siyasi hayatta, kamu hizmetlerinden faydalanırken ve cezaevlerinde Türkçe dışındaki dillerin kullanılması konusunda kısıtlamaların devam ettiği vurgulanmıştır (DPT, 2011: 40).

4.6.6.10. Avrupa Birliği 2012 Türkiye İlerleme Raporu: İlerleme Raporu'nda eğitim, mesleki eğitim ve gençlik alanında bazı ilerlemeler kaydedildiği, kamuoyunun Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Programları'na ilgisinin büyük oranda artmaya devam ettiği belirtilmiştir.

Türk Eğitim Kanunu'nda, zorunlu eğitim süresini 8 yıldan 12 yıla çıkararak ve okullar için yeni bir yaklaşım getiren (8+4 yerine 4+4+4) değişikliğin, Nisan 2012'de yürürlüğe girdiği, Kanun'un, farklı okul türleri, örneğin ortaokullarda, genel ve mesleki okullar (imam hatip okullarının orta kısımları) arasında seçim yapma esnekliğini de içerecek şekilde mevcut eğitim sistemine bazı değişiklikler getirdiği, böylece çocukların 14 yerine 10 yaşında dinî eğitim almaya başlayacak olmasıyla birlikte, yeni mevzuatın sunulma yönteminin Türkiye'de tartışmalara yol açtığı bildirilmiştir.

2011-2012 eğitim yılında, zorunlu okul öncesi eğitimin 81 ilin 71'ine genişletilmesinin ardından, 2011-12 öğretim yılı için 4-5 yaş arası öğrencilerdeki okul öncesi eğitime kayıt oranlarının %43,1'den %44'e yükseldiği ve okul öncesi eğitimdeki öğrencilerin ve öğretmenlerin sayısının arttığı bildirilmiştir. Ancak, yeni Eğitim Kanunu ile birlikte, tüm illerde zorunlu okul öncesi eğitim verilmesi hedefi terk edilmiştir. İlkokula net kayıt olma oranının yaklaşık %99'a ulaştığı, ortaöğretimde ise kayıt olma oranının %67,4'e yükseldiği ve cinsiyetler arası dengesizliğin %2,5 daraldığı ifade edilmiştir.

Türkiye'nin, Bologna süreci tavsiyelerini uygulama bakımından ileri bir aşamada olduğu görülmüştür. Yükseköğretim alanında, 2012 yılında 6 üniversitenin kurulmasıyla birlikte Türkiye'deki üniversitelerin toplam sayısının 168'e ulaştığı, bununla birlikte, öğretim elemanı sayısı ve altyapı bakımından önemli nitelik farklılıklarının mevcut olduğu belirtilmiştir.

Yükseköğretim Kurulunun, Kasım 2011'de üniversiteye giriş sınavında veya Lisans Yerleştirme Sınavı'nda meslek lisesi mezunlarının nihai puan hesaplanmasında uygulanan düşük katsayı sisteminin kaldırılmasına karar verdiği ve 4+4+4 Kanunu'nun bu kararı teyit ettiği söylenmiştir. YÖK'ün, Tunceli Üniversitesinin Zazaca ve Kürtçe dil bölümleri açma yönündeki önerisini Aralık 2011'de onayladığı, böylece Tunceli Üniversitesinin dört yıllık lisans eğitimi veren Zazaca ve Kürtçe dil bölümlerini açabileceği belirtilmiştir.

Türkiye'de, hayat boyu öğrenmedeki gelişmenin oldukça erken aşamada olduğu söylenmiş ve özellikle ülkenin en dezavantajlı bölgelerinde çabaların artırılması ve koordine edilmesi istenmiştir. Türkiye'nin, Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Desteklenmesine İlişkin UNESCO Sözleşmesi'ni henüz onaylamadığı yinelenmiştir (DPT, 2012: 80-81).

Kapsama alanı sınırlı olmakla birlikte bazı illerde kızlar için taşınmalı eğitim hizmeti sağlandığı, 2012-2013 ders yılı itibarıyla, ortaöğretim öğrencilerine seçmeli olarak, Türkiye'de kullanılmakta olan yaşayan diller ve lehçeler derslerinin sunulduğu bildirilmiştir. Okul kayıt oranlarındaki bölgesel farklılıkların devam ettiği ve ülkenin doğusundaki bazı illerde okula kayıt oranının düşük olduğu söylenmiştir (DPT, 2012: 27).

2012 İlerleme Raporu'na göre, Hükümet ve azınlık temsilcileri arasındaki diyalog devam etmiştir. Türkiye tarafından tanınan azınlıkların dışındaki grupların temsilci-

leri, yeni Anayasa konusundaki görüşlerini bildirmek üzere ilk defa Meclis'e davet edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, Ermeni, Rum ve Musevi azınlıkların Türk vatandaşı olmayan çocuklarının, azınlık okullarında eğitim almalarına izin veren yeni bir yönetmelik kabul etmiştir. Ancak, Türk vatandaşı olmayan çocuklar resmî mezuniyet belgesi alamamaktadır. Türkiye, azınlık hakları ile ilgili olarak BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne ve eğitim hakkı ile ilgili olarak da BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne koyduğu çekinceleri sürdürmektedir ve bu durum endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı'nı imzalamamıştır. Türkiye'nin azınlıklara yönelik yaklaşımı kısıtlayıcı olmaya devam etmiştir. Avrupa standartlarına uygun şekilde, dil, kültür ve temel haklara saygı gösterilmesi ve bunların korunması henüz sağlanamamıştır. Kültürel haklarla ilgili olarak, ana dilinde eğitim tartışmaları devam etmiştir. Çeşitli Kürt grupları, diğer dil grupları ve sivil toplum kuruluşları, yeni Anayasa üzerinde çalışan Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonuna ana dilinin kullanılması önündeki tüm kısıtlamaların kaldırılmasını da içeren talepler sunmuşlardır. Türkiye'de ilk Süryanice aylık gazete Mart ayında yayımlanmıştır. Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu da dâhil olmak üzere, bazı mevzuatta hâlâ Türkçe dışındaki dillerin kullanımı kısıtlanmaktadır (DPT, 2012: 31-32).

Kültürel haklara ilişkin olarak, Türkçe dışındaki dillerin, siyasi hayatta, kamu hizmetlerine erişimde ve cezaevlerinde kullanılması konusunda kısıtlamaların devam ettiği diğer raporlarda olduğu gibi bu Rapor'da da yinelenmiştir (DPT, 2012: 74).

Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde yayın yapan özel yayıncıların, içerik, zaman kısıtlamaları veya altyazı-ardıl çeviri gereklilikleri ile ilgili kısıtlamalar olmaksızın yayınlarına devam ettikleri, Türkçe dışındaki dillerde yayın yapan yayıncıların sayısının 25'e yükseldiği ifade edilmiştir (DPT, 2012: 54).

4.6.7. Eğitim ve Dil Politikaları ile İlgili Önemli Kanun ve Düzenlemeler

4.6.7.1. 652 Karar Sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011): 14 Eylül 2011 tarihli bu Kanun

Hükmünde Kararname'nin amacı 1. maddede şu şekilde belirtilmiştir: “Anayasa, 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plan ve programları doğrultusunda millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.” (RG, 2011). Kararname'nin 2. maddesinde Bakanlığın görevleri açıklanmıştır:

Millî Eğitim Bakanlığının görevleri şunlardır:

- a) Okul öncesi, ilk ve orta öğretim çağındaki öğrencileri bedenî, zihnî, ahlakî, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştiren ve insan haklarına dayalı toplum yapısının ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek ve denetlemek.
- b) Eğitim ve öğretimin her kademesi için ulusal politika ve stratejileri belirlemek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve denetlemek, ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek.
- c) Eğitim sistemini yeniliklere açık, dinamik, ekonomik ve toplumsal gelişimin gerekleriyle uyumlu biçimde güncel teknik ve modeller ışığında tasarlamak ve geliştirmek.
- ç) Eğitime erişimi kolaylaştıran, her vatandaşın eğitim fırsat ve imkânlarından eşit derecede yararlanabilmesini teminat altına alan politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve koordine etmek.
- d) Kız öğrencilerin, özürülülerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek.
- e) Özel yetenek sahibi kişilerin bu niteliklerini koruyucu ve geliştirici özel eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek.
- f) Yükseköğretim kurumları dışındaki eğitim ve öğretim kurumlarını açmak, açılmasına izin vermek ve denetlemek.
- g) Yurtdışında çalışan veya ikamet eden Türk vatandaşlarının eğitim ve öğretim alanındaki ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çalışmaları ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmek.
- ğ) Yükseköğretim dışında kalan ve diğer kurum ve kuruluşlarca açılan örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarının denklik derecelerini belirlemek, program ve düzenlemelerini hazırlamak.
- h) Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı ortaöğretim kurumlarının program ve denklik derecelerinin belirlenmesi ile yönetmeliklerinin hazırlanmasında işbirliğinde bulunmak.
- ı) Yükseköğretimin millî eğitim politikası bütünlüğü içinde yürütülmesini sağlamak için, 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bakanlığa verilmiş olan görev ve sorumlulukları yerine getirmek.
- i) Mevzuatla Bakanlığa verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak (RG, 2011).

Kararname'de Bakanlığın hizmet birimlerinin görevleri de tek tek açıklanmış ve ilgili olanlar şu şekilde belirtilmiştir:

Temel Eğitim Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- a) Okul öncesi ve ilköğretim okul ve kurumlarının yönetimine ve öğrencilerinin eğitim ve öğretimine yönelik politikalar belirlemek ve uygulamak.
- b) Okul öncesi ve ilköğretim okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak.
- c) İlköğretim öğrencilerinin barınma ihtiyaçlarının giderilmesi ve maddi yönden desteklenmesi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek.
- ç) Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- a) Eğitim ve öğretimin teknoloji ile desteklenmesine yönelik işleri yürütmek.
- b) Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bilişim teknolojileri ile bilişim ürünlerinin kullanılmasına yönelik çalışmalar yürütmek.
- c) Merkezî sistemle yürütülen resmî ve özel yerleştirme, bitirme, karşılaştırma sınavlarını planlamak, uygulamak ve değerlendirmek.
- ç) Yaygın eğitim ve öğretime yönelik olarak bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı program, film ve benzeri yayınları hazırlamak veya hazırlatmak, yayınlamak veya yayınlattmak.
- d) Eğitim ve öğretimde uygulanan yeni teknoloji ve gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek.
- e) Eğitim ve öğretimde teknolojik imkânların tüm yurt çapında etkin ve yaygın biçimde kullanılmasını ve her öğrencinin bilgi teknolojilerinden yararlanmasını sağlamak.
- f) Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- a) Öğretmenlerin nitelikleri ve yeterliklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik politikaları oluşturmak, bu amaçla ilgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- b) Bakanlık öğretmenleri ile talepleri hâlinde özel öğretim kurumları eğitim personeline yönelik olarak; meslek öncesi ve meslek içi eğitimi vermek veya verdirmek, gelişmeleri için kurslar açmak veya açtırmak, uzmanlık programları, sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek.
- c) Öğretmenlere yönelik olarak verilecek eğitime ilişkin konularda inceleme ve araştırmalar yapmak.
- ç) Görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak; bunlarla ortak çalışma, araştırma, eğitim programları düzenlemek, danışma kurulları ve komisyonlar oluşturmak.
- d) Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

Ders kitaplarını, kaynak ve yardımcı eğitim dokümanlarını, ders ve laboratuvar araç ve gereçleri ile basılı eğitim malzemelerini, makine, teçhizat ve donatım ihtiyaçlarını temin etmek (RG, 2011).

Kararname'nin 28. maddesinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının, Bakanlığın bilimsel danışma ve karar organı olduğu belirtilmiş; evrensel değer ve standartları göz önünde bulundurarak, kalite, eşitlik ve etkililik ilkeleri ile millî ve toplumsal değerlere dayalı bir eğitim sistemi oluşturmak amacıyla şu görevleri yerine getireceği belirtilmiştir:

- a) Eğitim sistemini, eğitim ve öğretim plan ve programlarını, ders kitaplarını hazırlamak, hazırlananları incelemek veya inceletmek, araştırmak, geliştirmek ve uygulama kararlarını Bakan onayına sunmak.
- b) Bakanlık birimlerinde hazırlanan eğitim ve öğretim programları, ders kitapları, yardımcı kitaplar ile öğretmen kılavuz kitaplarını incelemek, inceletmek ve nihai şeklini vererek Bakanın onayına sunmak.
- c) Yurtdışı eğitim ve öğretim kurumlarından alınmış, ilköğretim ve ortaöğretim diploma ve öğrenim belgelerinin derece ve denkliklerine ilişkin ilke kararlarını Bakanın onayına sunmak.
- ç) Eğitim ve öğretimle ilgili konularda Bakanlığın diğer birimleri tarafından oluşturulacak politika ve stratejilerin belirlenmesinde işbirliği yapmak.
- d) Millî Eğitim Şûrasının sekreteryaya hizmetlerini yürütmek (RG, 2011).

Kararname'nin 29. maddesinde ise Millî Eğitim Şûrası'nın, Bakanlığın en yüksek danışma kurulu olduğu, eğitim ve öğretim ile ilgili gerekli görülen konuları tetkik etmek ve tavsiye niteliğinde kararlar almakla görevli olduğu belirtilmiştir.

4.6.7.2. 6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012): 10 Nisan 2012 tarihli Kanun'la, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nda, 4306 sayılı Kanun'da, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda değişiklikler yapılmış, 5018 sayılı Kanun'a ise geçici madde eklenmiştir.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 3'üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 3 – Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.”

222 sayılı Kanun'un 7'inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 7 – İlköğretim; 1 inci maddede belirtilen amacı gerçekleştirmek için kurulmuş dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşan bir Milli Eğitim ve Öğretim Kurumudur.”

222 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“İlköğretim kurumlarının ilkokul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır. Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir.”

222 sayılı Kanun'un 14'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "büyüklüğüne" ibaresi "İlkokullar ve ortaokullar birlikte veya ayrı oluşlarına, büyüklüğüne" şeklinde değiştirilmiştir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 22'nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

"Madde 22 – Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter."

1739 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Madde 24 – İlköğretim kurumlarının ilkokul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır. Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir."

1739 sayılı Kanun'un 25'inci maddesinin mülga birinci fıkrası aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

"İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. Ortaokul ve liselerde, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. Bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenir."

4306 sayılı Kanun'un geçici 1 inci maddesinin (A) fıkrasının (2) numaralı bendinin (c) alt bendinde yer alan "sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim" ibaresi "ilköğretim ve ortaöğretim" şeklinde değiştirilmiş ve maddede yer alan "sekiz yıllık kesintisiz" ibareleri madde metninden çıkarılmıştır.

5018 sayılı Kanun'a aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

"Geçici Madde 20 – Eğitimde Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi kapsamında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullara internet erişim hizmetleri ve ağ altyapısının sağlanması için Millî Eğitim Bakanlığı ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığınca 2015 yılı sonuna kadar yapılacak mal ve

hizmet alımları ile yapım işlerinde üst yöneticinin onayıyla 15 yıla kadar gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girişilebilir.” (RG, 2012).

4.6.8. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişmelerin Türkçe Öğretim Programlarına Yansımaları

2002-2012 yılları için değerlendirmeye alınan program “İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı”dır. 2005 yılında yayımlanıp 2006 yılında yürürlüğe giren bu program halen geçerliliğini korumaktadır.

2000’li yıllarla birlikte Türkiye’nin eğitim politikalarında değişim ve dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Hem koalisyon hükümetlerinin ardından 2002 yılından itibaren Türkiye’de tek parti hükümetinin kurulması hem de özellikle Türkiye’nin AB’ye üyeliği devlet politikası olarak görmesi yaşanan bu değişim ve dönüşümlerin temel noktasını oluşturmuştur.

Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinde eğitim sisteminde yaptığı yenileşme hareketleri eğitime yeni bir ivme kazandırmıştır. Aynı zamanda bütçeden en büyük pay eğitime ayrılmış, okullaşma ve okuma-yazma oranının artırılmasına çalışılmıştır. Eğitimin nicelik yönünden olduğu kadar nitelik yönünden de güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu dönem hükümetlerinin eğitimde temel hedefi, büyük önder Atatürk’ün özdeyişinde ifadesini bulan “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller yetiştirmek”tir. Bu amaçla; her alanda olduğu gibi Türk millî eğitim sisteminde de insan merkezli bir anlayışa geçmek üzere, toplumun ihtiyaçlarına ve çağdaş uygarlık gereklerine göre yeniden yapılanma sağlanacağı, eğitim ve öğretimde evrensel değerleri öne alan, insanı merkeze yerleştiren demokratik ve çağdaş bir yaklaşımın benimseneceği bildirilmiştir.

Çağdaş ve demokratik millî eğitim reformunun hedefinin; evrensel standartlara uygun bir yapılanma içinde, özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, yeniliklere açık, öz güven sahibi, hayata olumlu bakan, problem çözme, iletişim ve organizasyon yeteneği gelişmiş, bilim ve teknoloji üretebilen, içinde yaşadığı toplumun değerlerine duyarlı bireylerin yetişmesine uygun koşulların ve fırsatların üretilmesi ve topluma sunulması olduğu ifade edilmiştir. Bir yandan kültürel değerlerin ve zenginliğin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması; diğer yandan kültürel yozlaşmanın

önlenmesi temel bir politika olarak benimsenmiştir. Millî kültürdeki esas yapıyı, üslubu koruyarak evrensel değerlerle millî kültür arasındaki etkileşimi en üst noktaya çıkarma amaçlanmıştır.

Okul öncesinden, üniversiteye uzanan eğitim basamaklarında millî değerler ve uluslararası standartlar esas alınarak eğitim sisteminin tamamen gözden geçirileceği ve kaliteyi merkeze alan bir dönüşüm programı uygulanacağı; fikri, vicdanı ve irfanı hür gençlerin yetişmesinin dönüşüm çalışmalarının özünü oluşturacağı, bu kapsamda, eğitim yönetimi, öğretmen yetiştirme süreçleri, müfredat, eğitim ortam ve araçlarının dönüşüm sürecini destekleyecek şekilde güçlendirileceği vurgulanmıştır.

Ön yargılı ve ezberciliğe dayanan eğitim yöntemlerinin terk edilmesi amacıyla, MEB tarafından ilk ve ortaöğretimde öğretim programları yenilenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Yenilenen programlarda davranışçı yaklaşımın yerini bilişsel ve yapılandırıcı yaklaşım almış ve sarmallık ilkesi gözetilmiştir. Yeni programlarda derslerin ezbercilikten uzak, eğlenceli, hayatın içinde ve kullanılabilir olmasına önem verildiği görülmüştür. Bu dönemde özellikle ilköğretim ve ortaöğretim, bilgi yüklemekten ziyade öğrencilere temel beceriler edinme, analiz ve sentez yapabilme, düşünebilme, sorgulama, sağlam bir karakter kazandırma dönemi olarak görülmüştür. İlköğretim ve ortaöğretim dönemi, aynı zamanda öğrencinin kendisi ve çevresiyle uyumlu, sosyal ve kültürel değerlerle toplumsal aidiyet duygusunu kazanacağı bir kimlik oluşturma aşaması olarak kabul edilmiştir. İlköğretim ve ortaöğretim kademesindeki programlar, bu yaklaşımdan hareketle değiştirilmiş ve tüm okullarda uygulanmaya başlanmıştır.

Yeni yetişen neslin bilgi toplumuna uyum sağlayabilmesi için eğitim programlarında, özellikle ilköğretim programlarında, bazı becerilerin kazandırılmasına önem verilmesi gerekli görülmüştür. Öğrencilerin kazanmaları gereken bu beceriler sözel, matematiksel beceriler, fen ve teknolojiye temel yeterlikler, yabancı diller, bilgi ve iletişim becerileri ve teknoloji kullanımı, öğrenmeyi öğrenme, sosyal beceriler, girişimcilik, yaratıcılık, araştırma, eleştirel düşünme, sentezleme, sorun çözme ve genel kültür alanındaki beceriler gibidir.

Bu dönemde gençlik, ülkenin sadece zenginliği değil, aynı zamanda dinamizminin ve değişim potansiyelinin kaynağı olarak görülmüş, gençliğe sunulan hizmetlerde fırsat eşitliğine, gençlerin kişilik, düşünce ve beden yönünden sağlıklı gelişmelerine dikkat edileceği, kültür, sanat ve spor faaliyetlerinin teşvik edileceği belirtilmiştir.

Belirtilen eğitim politikası hedefleri doğrultusunda dönemin yetişecek öğrenci profilinin temel nitelikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Yaşam boyu öğrenme yaklaşımını benimseyen,
- Toplumun kültürel değerlerini özümseyen, bunun yanında farklı kültürel değerlere de saygı duyan,
- Ahlaki değerlere duyarlı,
- Millî değerlerin, birey, aile ve toplumu ayakta tutan manevî dinamiklerin farkında olan ve sahip çıkan,
- Ön yargılı ve ezbercilikten uzak,
- Hayatın güçlükleri ile baş edebilecek donanımlı ve yetenekli,
- Bilişim teknolojilerinden maksimum yarar sağlayabilen,
- Paylaşımçı, iş birliğine ve grup çalışmasına yatkın,
- Hayata olumlu bakan, sosyal becerileri gelişmiş, girişimci ve yaratıcı, bilim ve teknoloji üretebilen,
- Eleştirel düşünceye sahip, analiz ve sentez yapabilen, sorun çözme, iletişim ve organizasyon yetenekleri gelişmiş,
- Özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, sorgulayan, yeniliklere açık, öz güven sahibi,
- Kendisi ve çevresiyle uyumlu,
- İnsan haklarına saygılı, hoşgörü ve demokrasi bilincine sahip bireyler yetiştirmektedir.

2002-2012 yılları arasında devletin temel dil politikası, Türkçenin sağlıklı bir mecrada gelişmesi, işlenmesi ve gelecek nesillere daha zengin bir dil olarak aktarılmasını sağlamaktır. Bunun için Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, Üniversiteler ve diğer ilgili kesimlerce gerçekleştirilecek iş birliği ile kültürün en önemli taşıyıcı unsuru olarak görülen Türk diline gereken önemin verileceği belirtilmiştir. Devlet dil, edebiyat, folklor, musiki, plastik sanatlar, etnografya, sinema, temsili sanatlar alanlarındaki mevcut yapı, yaklaşım ve anlayışın eksik ve sağlıksız olduğunu belirtmiş, bütün bu alanlarda konunun uzmanlarının ve sivil toplum örgütlerinin de görüşlerinden yararlanılarak yeni ve doyurucu politikalar geliştirileceğini ifade etmiştir.

Eğitimin her kademesinde Türkçenin öğretilmesine önem verilmesi istenmiştir. Bu bağlamda öğrencilere kitap okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılması gerektiği; öğ-

retmenler ve öğrencilerin Türkçeyi gereksiz yabancı sözcüklerle kirlletmekten kesinlikle kaçınmaları gerektiği, Türkçeye ilişkin sorumluluklarının bilincinde olarak dilin özenle kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. İlköğretim ve ortaöğretim ders kitaplarının, Türkçeyi doğru kullanmaya katkı sağlayıcı olacak şekilde düzenlenmesi gerektiği de belirtilmiştir.

4.6.8.1. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın Genel Özellikleri: 2005 yılında yayımlanıp 2006 yılında uygulamaya konulan Program; “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları”, “Giriş”, “6, 7 ve 8. Sınıf Kazanımlar -Etkinlik Örnekleri –Açıklamalar”, “Programla İlgili Açıklamalar ve Ekler” ana bölümlerinden oluşmuştur.

Program'ın ilk kısmında Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer aldığı şekilde belirtilmiştir.

Program'ın *Giriş* bölümünde; Türkçe öğreniminin, anlama, yorumlama, iletişim kurma becerilerinin gelişmesine yönelik olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanları ile dil bilgisinden oluştuğu, sözü geçen öğrenme alanlarının birbiriyle etkileşim hâlinde olduğundan bir bütünlük içinde ele alınması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2006: 2).

Program'a göre dil öğretiminin temel hedefi; öğrencilerin, dilin farklı bağlamlarda aldığı görünüşleri kavramaları, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmeleri, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmelelidir. 8 yıllık ilköğretim sürecinde Türkçe öğretiminden beklenen, öğrencinin okuma, dinleme/izleme, konuşma ve yazma becerilerini dilin kurallarına uygun olarak geliştirmesidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın temel amaçları; öğrencilerin edindikleri birikimler üzerine yenilerini inşa etmeleri, karşılaştıkları sorunlara alternatif ve yaratıcı çözümler üretmeleri, bir grup içerisinde beraber çalışma bilinç ve cesaretine ulaşmaları, üretme ve tartışma etkinliklerine katılmaları, farklı araştırma yöntem ve tekniklerini kullanmaları, olay ve durumları kendi deneyimlerinden hareketle doğru olarak anlamaları, disiplinler arası bir bakış kazanmalarındır (MEB, 2006: 2).

Giriş bölümünde yapılan bu açıklamalardan sonra aynı bölümde; Programdaki Temel Yaklaşım, Programın Yapısı, Öğrenme ve Öğretme Süreci, Hazırlanacak Kitap-

ların Forma Sayıları, Programda Kullanılan Sembolleri Açıklayıcı Tablo başlıkları yer almıştır.

Program'daki *Temel Yaklaşım* başlığı altında; Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin kazanımlar ve etkinlikler yoluyla dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirmeleri, dilimizin imkân ve zenginliklerinin farkına vararak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaları hedeflenmiş, böylece öğrencilerin dil sevgisi ve bilinci kazanarak öğrenme sürecinde daha verimli olacağı, kendilerini hayata ve geleceğe hazırlayacak birikimi edinecekleri anlatılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yaklaşım olarak, öğrenme sürecinde öğrencinin birikim ve deneyimlerinden hareketle sorunlara çözümler üretmesini, öğrenme-öğretme etkinliklerinde öğrencinin gelişim düzeyinin dikkate alınmasını, dolayısıyla değerlendirmede öğretim sürecindeki gelişimin de önemli olduğu benimsenmiştir. Bu yaklaşımın temel hedefi, öğrencinin öğretmen rehberliğinde; etkili iletişim kurması, grup çalışmalarına katılması, öğrendiklerini aşamalı bir biçimde inşa etmesidir (MEB, 2006: 3).

Programın Yapısı başlığında, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın, "genel amaçlar, temel beceriler, öğrenme alanları ile dil bilgisi ve bu öğrenme alanlarına yönelik belirlenmiş kazanımlar, etkinlik örnekleri ile açıklamalar"dan oluştuğu ifade edilmiş, bu başlıklar açıklanmıştır.

Öğrenme ve Öğretme Süreci kısmında, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın, öğrencinin birikim, beceri ve gelişimlerini göz önünde bulunduran ve öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmış olduğu, bütün kazanım ve etkinliklerin bu açıdan ele alındığı, bu nedenle Program'da, öğrenme etkinliklerinin bir bütünlük içinde değerlendirilip öğrencinin katılımını gerektiren uygulamalara yer verildiği belirtilmiştir. Bu uygulamaların; bireysel farklılıklara duyarlı, bağımsız veya grup içinde öğrenmeyi özendirilen, öğretim etkinliklerini okul dışına da taşıyan bir nitelik göstermekte olduğu da açıklanmıştır. Program'ın, öğrencilere Türkçeyle ilgili bilgi ve becerileri kazandırmanın yanında, onların yeni bilgi ve çözümler üretmeyi alışkanlık hâline getirmelerini de amaçladığı, bu nedenle öğrencilerin bütün öğretim etkinliklerine etkin olarak katılmakta olduğu, öğretmenin ise bu süreç içinde öğrenciyi yönlendiren, ona yardımcı olan ve kendini geliştirmesinde yol gösteren bir rehber konumunda olduğu ifade edilmiştir. Bütün öğretim süreçlerinin hayata dönük olması amaçlanmış, değerlendirmede tutum ve davranışlardaki gelişmeler de dikkate alınmıştır (MEB, 2006: 9).

Program'ın ikinci ana bölümü "6, 7 ve 8. Sınıf Kazanımlar -Etkinlik Örnekleri – Açıklamalar" başlığından meydana gelmiştir. Bu bölümde dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanları için amaç ve kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar yer almıştır. Bu öğrenme alanlarındaki amaç ve kazanımlar, yazma öğrenme alanındaki yazım ve noktalama kurallarını uygulama amacı dışında 6, 7 ve 8. sınıflar için ortaktır. 6, 7 ve 8. sınıflarda ele alınacak yazım kuralları ve noktalama işaretleri ayrı ayrı belirtilmiştir. Dil bilgisindeki amaç ve kazanımlar ise her sınıf seviyesi için farklıdır.

Programla İlgili Açıklamalar ve Ekler ana bölümü ise şu alt başlıklardan oluşmuştur:

- * Atatürkçülük İlgili Konular ve Açıklamalar
- * Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Ara Disiplin Alan Kazanımları
- * Programın Uygulanmasında Öğretmenin Rolü
- * Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler
- * Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler
- * 6, 7 ve 8. Sınıflarda Yer Verilmesi Gereken Türler
- * Temalar
- * Yöntem ve Teknikler
- * Etkinlik Örnekleri
- * Okuma Gelişim Dosyası
- * Ölçme ve Değerlendirme
- * Ders İşleniş Örneği
- * Sözlük
- * Kaynakça

4.6.8.2. Eğitim ve Dil Politikalarının Türkçe Öğretim Programı'na Yansımaları: Program'da ilk olarak Türk millî eğitiminin genel amaçları sıralanarak bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve

hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmak hedeflenmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın temel amaçları, programın *Giriş* kısmında, “Öğrencilerin edindikleri birikimler üzerine yenilerini inşa etmeleri, karşılaştıkları sorunlara alternatif ve yaratıcı çözümler üretmeleri, bir grup içerisinde beraber çalışma bilinç ve cesaretine ulaşmaları, üretme ve tartışma etkinliklerine katılmaları, farklı araştırma yöntem ve tekniklerini kullanmaları, olay ve durumları kendi deneyimlerinden hareketle doğru olarak anlamaları, disiplinler arası bir bakış kazanmaları” şeklinde belirtilmiştir. Yine programın *Giriş* kısmında, öğrenmeyle ilgili yapılan araştırma ve gözlemlerde, uygulamayla edinilen bilgi ve becerilerin daha kalıcı olduğu sonucuna ulaşıldığı belirtilerek bu durumun dil öğretiminde daha somut olarak gözlenebildiği belirtilmiştir. Çağdaş eğitimin gereği olarak bütün öğrenme etkinliklerinde olduğu gibi Türkçe dersinde de öğrenciyi etkin hâle getirmenin, öğretim sürecinde öğretmeni rehber kılmanın önemli bir nokta olduğu vurgulanmıştır. Öğretmenden, bu süreç içinde öğrencileri deneyerek öğrenmeye, muhakeme gücünü geliştirmeye ve iş birliğine özendirmeye çalışması; öğrencinin birikim, düzey ve ilgilerini dikkate alan, öğrenme etkinliklerine isteyerek katıldığı bir ortam sağlaması istenmiştir (MEB, 2006: 2).

Programdaki Temel Yaklaşım başlığı altında, Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yaklaşım olarak, öğrenme sürecinde öğrencinin birikim ve deneyimlerinden hareketle sorunlara çözümler üretmesinin, öğrenme-öğretme etkinliklerinde öğrencinin gelişim düzeyinin dikkate alınmasının, dolayısıyla değerlendirmede öğretim sürecindeki gelişimin de önemli olduğunun benimsendiği ifade edilmiştir. Bu yaklaşımın temel hedefinin ise öğrencinin öğretmen rehberliğinde; etkili iletişim kurması, grup çalışmalarına katılması, öğrendiklerini aşamalı bir biçimde inşa etmesi olduğu belirtilmiştir (MEB, 2006: 3).

Belirtilen bu temel amaçlar ve yaklaşımların dönemin eğitim politikası ile hedeflenen yetiştirilecek insan profiliyle birebir örtüştüğü görülmektedir. Eğitim politikasının

izlerine Program'ın "Genel Amaçlar", "Temel Beceriler", "Öğrenme Alanları", "Ara Disiplinler", "Öğrenme ve Öğretme Süreci", "Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler", "Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler" "Temalar" alt başlıklarında yer alan açıklama ve ifadelerde de rastlanmaktadır.

Programın *Genel Amaçlar* başlığı altında öğrencilerin,

"Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri",

"Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri",

"Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları",

"Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları",

"Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri",

"Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri" amaçlanmıştır (MEB, 2006: 4). Belirtilen bu genel amaçların eğitim politikasına uygun olduğu görülmektedir.

Temel Beceriler başlığında öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı olarak kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel beceriler "Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, Eleştirel düşünme, Yaratıcı düşünme, İletişim kurma, Problem çözme, Araştırma, Karar verme, Bilgi teknolojilerini kullanma ve Girişimcilik" şeklinde sıralanmış ve bu becerilere programla ulaşılması hedeflendiği ifade edilmiştir (MEB, 2006: 5). Kazandırılmak istenen bu temel becerilerin eğitim politikasıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Öğrenme alanlarıyla ilgili yapılan açıklamalar ve öğrenme alanlarıyla ilgili amaç ve kazanımların da doğrudan eğitim politikasıyla örtüştüğü görülmektedir.

Programda yer alan ara disiplin kazanımlarının "Sağlık Kültürü, Girişimcilik, İnsan Hakları ve Vatandaşlık, Kariyer Bilinci Geliştirme, Özel Eğitim, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim, Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam" alanlarından oluştuğu belirtilmiş (MEB, 2006: 8), bu kazanımların da eğitim politikası hedeflerini yansıttığı görülmüştür.

Öğrenme ve Öğretme Süreci başlığında, öğrenme etkinliklerinin Program'da bir bütünlük içinde değerlendirildiği, öğrencinin katılımını gerektiren uygulamalara yer verildiği, bu uygulamaların; bireysel farklılıklara duyarlı, bağımsız veya grup içinde öğrenmeyi özendiren, öğretim etkinliklerini okul dışına da taşıyan bir nitelik gösterdiği belirtilmiştir. Yine bu başlık altında;

“Öğrenciler, karşılaştıkları sorunlara bireysel veya grup olarak yaratıcı çözümler üretir, bu bilgi ve deneyimlerini geliştirerek sosyal çevreleriyle paylaşır.”,

“Öğrenciler, bağımsız olarak öğrenmeyi, çeşitli araştırma teknikleriyle bilgiye ulaşmayı, değerlendirmeyi, sorgulamayı ve yorumlamayı hayatının bütün safhalarında bir alışkanlık hâline getirir.” ifadeleri yer almıştır. Bütün öğretim süreçlerinin hayata dönük olmasının amaçlandığı da belirtilmiştir (MEB, 2006: 9). Bu açıklama ve ifadelerin de eğitim politikasıyla uyumlu olduğu görülmüştür.

Dönemin eğitim politikası ile ilgili ulaşılması istenen hedefler, programın *Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler* başlığı altında sıralanan bazı maddelerde de göze çarpmaktadır:

- * Metinler, Türk millî eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
- * Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
- * Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
- * Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
- * Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
- * Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşımalıdır.
- * Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır (MEB, 2006: 56).

Sıralanan bu maddeler hemen hemen aynı şekilde programın *Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler* başlığı altında da yer almıştır.

Program'ın *Temalar* başlığı altında ana tema ve alt temalar belirtilmiştir:

“Sevgi” (İnsan, aile, vatan, millet, bayrak, dil vs.), “Millî Kültür” (Türk büyükleri, bayramlar vs.), “Toplum Hayatı” (medeniyet, birey ve toplum, küreselleşme, dostluk vs.), “Okuma Kültürü” (Okuma sevgisi, okuma alışkanlığı vs.), “İletişim” (İnsanlarla iletişim, kültürel iletişim, kitle iletişim araçları, iletişim becerileri vs.), “Hak ve özgürlükler” (bireysel haklar, insan hakları, hakkını savunma, özgürlükler vs.), “Kişisel Gelişim” (Kendine saygı, empati, karar verme, başarı, girişimcilik, öz eleştiri vs.), “Bilim ve Teknoloji” (iletişim araçları, teknoloji ve hayat vs.), “Alışkanlıklar” (İyi alışkanlıklar, kötü alışkanlıklar, sağlıklı yaşama vs.), “Zaman ve mekan” (Çevremiz vs.), “Duygular” (Umut, mutluluk, takdir etme, kaygı vs.), “Doğa ve evren” (Çevrenin korunması, Dünya, vs.), “Güzel sanatlar” (Sinema, tiyatro vs.), “Kavramlar ve çağrışımlar” (rüya, düş hayal, estetik zevk, oyun ve eğlence vs.).

Her sınıfta biri zorunlu Atatürk teması olmak üzere 6 ana tema ele alınacağı, 6. sınıfta “Sevgi”, 7. sınıfta “Millî Kültür”, 8. sınıfta “Toplum Hayatı” temalarının zorunlu ana temalar olduğu, ana temalar altında belirtilen alt temaların zenginleştirilebileceği belirtilmiştir (MEB, 2006: 58-61). Derslerde işlenmesi gereken bu temaların eğitim politikalarıyla örtüştüğü görülmektedir.

Dönemin eğitim politikası hedeflerinde yer alan eğitim ve öğretimde insanı merkeze yerleştiren demokratik ve çağdaş bir yaklaşımın benimseneceği anlayışından, Program’ın birçok yerinde söz edilmiştir. Program’da yer alan kazanımların hayata geçirilmesi ve hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması için çeşitli etkinlik örneklerine yer verildiği ve programdaki etkinliklerin, öğrenci merkezli ve öğrenme sürecinde öğrencinin etkin bir rol üstlenmesini sağlayacak şekilde hazırlandığı belirtilmiştir. Öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle sürekli iletişim içinde olmalarının ve etkinliklerin her aşamasında katılımcı olarak yer almalarının Program’ın uygulanması açısından önemli olduğu, yapılan etkinliğin veya benzerinin öğrenciler tarafından planlanıp uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

Öğrenme ve Öğretme Süreci başlığında, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın, öğrencinin birikim, beceri ve gelişimlerini göz önünde bulunduran ve öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmış olduğu belirtilerek bütün kazanım ve etkinliklerin bu açıdan ele alındığı söylenmiştir. Program’da, öğrenme etkinliklerinin bir bütünlük içinde değerlendirildiği, öğrencinin katılımını gerektiren uygulamalara yer verildiği ifade edilmiştir. Program’ın, öğrencilere Türkçeyle ilgili bilgi ve becerileri kazandırmanın

yanında, onların yeni bilgi ve çözümler üretmeyi alışkanlık hâline getirmelerini de amaçladığı, bu nedenle öğrencilerin bütün öğretim etkinliklerine etkin olarak katılmakta, öğretmen ise bu süreç içinde öğrenciyi yönlendiren, ona yardımcı olan ve kendini geliştirmesinde yol gösteren bir rehber konumunda olduğu vurgulanmıştır (MEB, 2006: 9).

Programın Uygulanmasında Öğretmenin Rolü başlığı altında, öğretmenin öğrenci merkezli etkinliklere yer vermesi, belirleyeceği etkinliklerin uygulanmasında öğrenciyi etkin kılması istenmiştir (MEB, 2006: 55).

Dönemin dil politikası hedeflerinde belirtilen Türkçenin öğretimine önem verilmesi, öğrencilere kitap okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılması, öğretmenler ve öğrencilerin Türkçeyi gereksiz yabancı sözcüklerle kirletmekten kesinlikle kaçınmaları, Türkçeye ilişkin sorumluluklarının bilincinde olarak dilin özenle kullanılması gerektiği vurgusu Program'ın birçok yerinde yer almıştır.

Programın *Giriş* kısmında, Türkçe öğreniminin, anlama, yorumlama, iletişim kurma becerilerinin gelişmesine yönelik olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanları ile dil bilgisinden oluştuğu belirtilmiş, sözü geçen öğrenme alanlarının birbiriyle etkileşim hâlinde olduğundan bir bütünlük içinde ele alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Dil öğretiminin temel hedefinin, öğrencilerin, dilin farklı bağlamlarda aldığı görünümleri kavramaları, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmeleri, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duyu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleri olduğu açıklanmıştır. Türkçe öğretiminden beklenen hedefin, öğrencinin okuma, dinleme/izleme, konuşma ve yazma becerilerini dilin kurallarına uygun olarak geliştirmesi olduğu vurgulanmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, bireysel farklılık ve ilgilere yönelik olarak öğretim sürecinde hedeflenen kazanımlara ulaşmak amacıyla çeşitli etkinlik ve çalışmaların yer aldığı belirtilerek, bu etkinliklerle öğrencilerin, Türkçeye ilgili becerileri zevkli bir öğrenme ortamında kazanmaları amaçlandığı ifade edilmiştir (MEB, 2006: 2).

Program'ın *Temel Yaklaşım* başlığında, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin kazanımlar ve etkinlikler yoluyla dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirmelerinin, dilin imkân ve zenginliklerinin farkına vararak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmalarının hedeflenmekte olduğu söylenmiştir. Böylece öğ-

rencilerin, dil sevgisi ve bilinci kazanarak öğrenme sürecinde daha verimli olacağı, kendilerini hayata ve geleceğe hazırlayacak birikimi edinecekleri ifade edilmiştir (MEB, 2006: 3).

Programın *Genel Amaçlar* başlığında, öğrencilerin;

- * Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,
- * Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,
- * Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,
- * Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,
- * Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri amaçlanmıştır (MEB, 2006: 4).

Programın *Temel Beceriler* başlığı altında, programla ulaşılması beklenen temel becerilerden birinin “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma” olduğu belirtilmiştir (MEB, 2006: 5).

Programda öğrenme alanlarıyla ilgili yapılan açıklamalarda da öğrencilerin söz varlığını zenginleştirebilmeleri, Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, hayatın her alanında doğru, güzel, etkili konuşabilmeleri ve konuşulanları doğru anlayıp yorumlayabilmeleri, okumayı bir alışkanlık hâline getirebilmeleri, duygu, düşünce, hayal, tasarı ve izlenimlerini dilin imkânlarından yararlanarak ve yazılı anlatım kurallarına uygun şekilde anlatabilmeleri hedeflenmiştir.

Programın Uygulanmasında Öğretmenin Rolü başlığında, öğretmenin okul içerisinde öğrencilerin iletişimlerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmasını takip etmesi, aile ile iş birliği yaparak dilin güzel ve bilinçli kullanılması amacıyla aileyi yönlendirmesi, ailelerin çocuklarına hediye alırken kitapları da tercih etmeleri konusunda aileleri yönlendirmesi, çocukların kitap okumayı alışkanlık hâline getirmeleri için öncelikle aile büyüklerinin kitap okuyarak çocuklarına örnek olmaları, birlikte kitap okuma

saatleri düzenlemeleri, kütüphanelere gitmeleri ve evde kitaplık oluşturmalarının önemi belirtmesi istenmiştir (MEB, 2006: 55).

Programda *Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler* başlığında dil politikası ile ilgili maddelerin bulunduğunu görmek mümkündür:

- * Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
- * Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
- * Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, sözcük zenginliğini zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
- * Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.
- * Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
- * Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.
- * Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir (MEB, 2006: 56).

Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler başlığı altında da benzer ifadeler yer almaktadır:

- * Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalıdır.
- * Öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır (MEB, 2006: 57).

Derslerde işlenmesi gereken temalardan, “Sevgi” (dil sevgisi) ve “Okuma Kültürü” (Okuma sevgisi, okuma alışkanlığı) temalarının da dil politikası ile alakalı olduğu görülmektedir.

Programın *Okuma Gelişim Dosyası* ana başlığı altında yer alan “Okuma Alışkanlığının Kazandırılması” alt başlığında, öğrenme sürecinde okumanın payının büyük olduğu, bütün derslerin okumayı gerektirdiği göz önünde tutulacak olursa, okuma alışkanlığı ve sevgisi kazanmış bir öğrencinin diğer derslerde de başarılı olacağı belirtilmiştir. Öğretmenin, öğrenciyi, ilgisini çekebilecek türde kitaplar okumaya yönlendirmesiyle

her öğrenciye okuma alışkanlığının kazandırılabilceği belirtilmiştir. Öğretmenin, okuma alışkanlığı kazandırmada velilerle iş birliği yaparak öğrencilere evde de okuyabilecekleri kitaplar önermesi, bu amaçla da velileri, çocuklarına örnek olacak şekilde kitap okumaları, evde kitap okuma saatleri düzenlemeleri, çocuklarıyla okudukları kitapları değerlendirmeleri, çocuğa ait bir kitaplık oluşturmaları; onları ödüllendirmeleri ve onlara özel günlerde kitap hediye etmeleri konusunda bilgilendirmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2006: 205).

4.6.9. Eğitim ve Türk Dili Politikasında Yaşanan Değişim ve Gelişimlerin Türkçe Ders Kitaplarına Yansması

2002-2012 yılları arasında dönemin eğitim ve dil politikasıyla hedeflenen yetişecek insan profili niteliklerinin Türkçe ders kitaplarına yansmasını inceleyebilmek için ele alınan Türkçe ders kitapları 2012 baskılıdır. 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitabı, Kemalettin Deniz editörlüğünde, Türkçe 8 ders kitabı ise Murat Özbay editörlüğünde komisyon tarafından hazırlanmıştır. Bu dönemde basılan kitapların diğer dönemlerde basılan ders kitaplarından en önemli farkı metinlerin tema esasına dayalı olmasıdır. Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının her birinde 6 tema ve her temada 5 metin olmak üzere 30 metin yer almıştır. Her temada yer alan 5 metnin 2'si serbest okuma metnidir. Türkçe 6'da yer alan ana temalar "Okuma Kültürü, Atatürk, Sevgi, Duygular, Zaman ve Mekan, Doğa ve Evren"; Türkçe 7'de yer alan ana temalar "İletişim, Atatürk, Kavramlar ve Çağrışımlar, Millî Kültür, Doğa ve Evren, Toplum Hayatı" ve Türkçe 8'de yer alan ana temalar "Zaman ve Mekan, Atatürk, Millî Kültür, Toplum Hayatı, Bilim ve Teknoloji, Kişisel Gelişim" şeklindedir.

Türkçe 6 ders kitabında yer alan metinlerin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği amaçların; "Bilgiye ulaşmanın yollarını bilen; okuma sevgisi ve alışkanlığı kazanmış; Atatürk'ün ülkemiz ve milletimiz için yaptıklarını öğrenmiş; vatan, millet ve aile sevgisine sahip, millî ve ahlaki değerlere duyarlı; duygularını doğru bir şekilde ifade edebilme yeteneği kazanmış; zamanı planlamanın önemini bilen; ülkemizin güzelliklerinin farkında olan; çevre sorunlarına duyarlı, doğayı ve canlılara karşı sorumluluklarını bilen; sorun çözme, iletişim ve organizasyon yetenekleri gelişmiş, ön yargılı ve ezbercilikten uzak; hem içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini hem de farklı kültürel değerleri özümsemiş; Türk dilinin Türk milletinin kalbi olduğunu sezen" bireyler yetiştirmek olduğu görülmüş-

tür.

Türkçe 7 ders kitabında yer alan metinlerin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği amaçların; “İyi bir iletişim için neler yapılması gerektiğini bilen; Atatürk’ü başarılı bir lider yapan özelliklerin farkında olan ve bu özelliklerden kendisine pay çıkaran; okuma sevgisi ve alışkanlığı kazanmış; sorun çözme, iletişim ve organizasyon yetenekleri gelişmiş, ön yargılı ve ezbercilikten uzak; paylaşımcı, iş birliğine ve grup çalışmasına yatkın; hayal dünyası gelişmiş; millî ve ahlaki değerlerin farkında; hem içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini hem de farklı kültürel değerleri özümsemiş; ülkemizin kültürel miras yönünden zenginliğini bilen, dünyaca tanınmış Türk büyükleri hakkında bilgi sahibi; millî ve ahlaki değerlere duyarlı; Türkçenin önemini farkında olan ve zenginliğini bilen; çevre sorunlarına duyarlı, doğayı ve canlılara karşı sorumluluklarını bilen; dayanışma ve yardımlaşmanın bilincinde; hoşgörülü ve medeni bir insan” olarak yetiştirmek olduğu görülmüştür.

Türkçe 8 ders kitabında yer alan metinlerin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği amaçların; “zamanı planlamanın ve bilimsel çalışmanın önemini bilen; Atatürk’ün vatan, millet ve insan sevgisi, evrensellik anlayışı, Türk milletine duyduğu güven hakkında bilgi sahibi olan ve bunlardan kendine pay çıkaran; akılcılık ve bilimin önemini farkında olan; hem içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini hem de farklı kültürel değerleri özümsemiş, kültürel miraslarımız hakkında bilgi sahibi olan; millî ve ahlaki değerlere duyarlı; toplumda dayanışma, yardımlaşma ve iş birliğinin önemini kavrayan; hayatın güçlükleri ile baş edebilecek donanımlı ve yetenekli, paylaşımcı, iş birliğine ve grup çalışmasına yatkın, sosyal becerileri gelişmiş, girişimci ve yaratıcı, bilim ve teknoloji üretebilen, teknolojinin insan hayatındaki önemini bilen; özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, sorgulayan, yeniliklere açık, kendini tanıyan ve kendine güven duyan, kendisi ve çevresiyle uyumlu, hedefe ulaşmak için sabırla ve azimle çalışmanın gerektiğini özümseyen” bireyler olarak yetiştirmek olduğu görülmüştür.

Ders kitaplarında yer alan metinlerdeki iletilerin dönemin eğitim ve dil politikasıyla uyumlu olduğu görülmektedir. 2002-2012 yıllarında arasında “yaşam boyu öğrenme yaklaşımını benimseyen, eleştirel düşünceye sahip, analiz ve sentez yapabilen, sorun çözme, iletişim ve organizasyon yetenekleri gelişmiş, ön yargılı ve ezbercilikten uzak, okuma sevgisi ve alışkanlığına sahip bireyler” yetiştirme hedefine *Türkçe 6* ve *Türkçe 7* ders kitabında yer alan metinlerle ulaşılmak istenmiştir.

Türkçe 6 ders kitabında yer alan “*Kütüphane, Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması, Canım Kitap, Kitap, Vitrindeki Masal Kitabı, Atatürk’ün Fikir Dünyası*” adlı metinler ile *Türkçe 7* ders kitabında yer alan “*Tatlı Dil, Öyle Denmez, Yolcu Konmaz Oteli, İyimsizlik, Kötümserlik*” adlı metinler bu amaca yönelik olarak ders kitaplarında yer almıştır.

Dönemin eğitim politikası ile hedeflenen “toplumun kültürel değerlerini özümseyen, bunun yanında farklı kültürel değerlere de saygı duyan, insan haklarına saygılı, hoşgörürü ve demokrasi bilincine sahip bireyler” yetiştirme amacına yönelik metinler de *Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf* ders kitaplarında yer almıştır.

Türkçe 6 ders kitabında yer alan “*Nasrettin Hoca, Hoşgörüler Diyarı Mardin*”; *Türkçe 7* ders kitabında yer alan “*Miras Keçe, Oğuz Destanı, Tatlı Bir Gelenek Lokum, Osmanlı Dürüstlüğü, Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir*” ve *Türkçe 8* ders kitabında yer alan “*Atatürk’ten Anılar (İşte Onun Evrensellik Anlayışı), Gönül Mimarlarımız, Nevruz ve Birlik, Ergenekon Destanı, Türk Misafirperverliği*” adlı metinler bu amaca yöneliktir.

“Millî değerlere duyarlı, millî değerlerin birey, aile ve toplumu ayakta tutan manevi dinamiklerin farkında olan ve sahip çıkan, ahlaki değerlere duyarlı bireyler” yetiştirme hedefi *Türkçe 6* ders kitabında yer alan “*Eskici, Anadolu, Bayrak, Forsa, Bayram Yeri, Atasözü ve Deyimlerde Kalan Mahalleler*”; *Türkçe 7* ders kitabında yer alan “*Atatürk ve Türk Dili, Pembe İncili Kaftan*” ve *Türkçe 8* ders kitabında yer alan “*Onuncu Yıl Nutku, Ziyaret Günleri*” adlı metinler ile sağlanmaya çalışılmıştır.

Dönemin eğitim politikasıyla hedeflenen “hayatın güçlükleri ile baş edebilecek donanımlı ve yetenekli, paylaşımcı, iş birliğine ve grup çalışmasına yatkın, hayata olumlu bakan, sosyal becerileri gelişmiş, girişimci ve yaratıcı, bilim ve teknoloji üretebilen, bilişim teknolojilerinden maksimum yarar sağlayabilen bireyler” yetiştirme amacı ise daha çok *Türkçe 8* ders kitabında yer alan metinlerle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. *Türkçe 8* ders kitabında yer alan “*Atatürk ve Bilim, Atatürk’te Millet Sevgisi, Mehmet Akif ve Safahat’ı Okumak, Bilgisayar Yalnızlığı, Bir Varmış Bir Yokmuş Televizyon Bozulmuş, Petekten Peteğe Telefon Görüşmesi*” adlı metinler belirtilen amaca yönelik olarak ders kitabında yer almıştır. *Türkçe 7* ders kitabında yer alan “*Unutulmayan Hafta*” adlı metin de bireylerin paylaşımcı, iş birliğine ve grup çalışmasına yatkın bireyler olarak yetişmesine yönelik amaca uygun düşmektedir.

“Özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, sorgulayan, yeniliklere açık, öz gü-

ven sahibi, kendisi ve çevresiyle uyumlu bireyler” yetiştirilmesi amacına yönelik metinlere *Türkçe 8* ders kitabında yer alan Kişisel Gelişim ana temasında rastlamak mümkündür. Bu temada yer alan “*Hayatta Başarının Yolları, Martı, Bir Başarı Öyküsü, Bir Şey Olmak Çok Şey Olmak*” adlı metinler bireylerde olması istenen davranışlara uygun olarak ders kitabında yer almıştır. Yine *Türkçe 6* ders kitabında yer alan “*Yıldızlar, Evren ve Galileo*” adlı metin de bu amaçlara uygun düşmektedir.

2002-2012 yılları arasında devletin dil politikası, Türkçenin sağlıklı bir mecrada gelişmesi, işlenmesi ve gelecek nesillere daha zengin bir dil olarak aktarılmasını sağlamaktır.

Eğitimin her kademesinde Türkçenin öğretimine önem verilmesi istenmiştir. Bu bağlamda öğrencilere kitap okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılması gerektiği; öğretmenler ve öğrencilerin Türkçeyi gereksiz yabancı sözcüklerle kirletmekten kesinlikle kaçınmaları gerektiği, Türkçeye ilişkin sorumluluklarının bilincinde olarak dilin özenle kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu hedeflere ders kitaplarında rastlamak mümkündür.

Türkçe 6 ders kitabında yer alan Okuma Kültürü ana temasında yer alan “*Kütüphane, Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması, Canım Kitap, Kitap, Vitrindeki Masal Kitabı*” adlı metinler, öğrencilere kitap okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılmasına yönelik metinler olarak kitapta yer almıştır. Türkçenin önemi ve zengin bir dil olduğu ile dilin özenle kullanılmasına ilişkin metinler *Türkçe 6* ve *7* ders kitabında yer almıştır. *Türkçe 6* ders kitabında yer alan “*Atasözü ve Deyimlerde Kalan Mahalleler*” adlı metinle *Türkçe 7* ders kitabında yer alan “*Atatürk ve Türk Dili, Bol Deyimli Bir Yazı*” adlı metinler bu amaca uygun düşen metinler olarak göze çarpmaktadır.

4.6.10. Ortaokul Türkçe Öğretmenlerinin Son 10 Yılda (2004-2014) Eğitim ve Dil Politikalarında Yaşanan Değişimlerin Türkçe Eğitimine Yansıması Hakkındaki Görüşleri

Türkiye’de son 10 yılda eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine yansıması hakkında, öğretmenlere sorulan sorulara verilen cevapların incelenip değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir:

Öğretmenlerin Türkiye’de Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Hangi Yaklaşımların Ön Plana Alındığına Dair Görüşleri

Öğretmenlere ülkemizde eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinde daha çok hangi yaklaşımların (çağdaş mı, millî mi?) ele alındığı sorulmuştur. Öğretmen görüşleri tabloda gösterilmiştir:

Tablo 8. Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Hangi Yaklaşımların (Çağdaş, Millî) Ön Plana Alındığına Dair Öğretmen Görüşleri

Çağdaş	Ö1-Ö3-Ö4-Ö5-Ö6-Ö7-Ö9-Ö10-Ö12-Ö13
Millî	Ö14-Ö15
Hem çağdaş hem millî	Ö2-Ö8-Ö11

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (10 öğretmen) tarafından, eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinde daha çok çağdaş yaklaşımların ele alındığı ifade edilmiştir:

Ö1: “*Millî değerlere, bizim eğitim ve dil politikalarında yeterince önem verilmediğini düşünüyorum. Adı gerçi millî eğitim ama ben millîlik sıfatının düştüğünü düşünüyorum. Avrupa Birliğinin istekleri doğrultusunda çağdaş yaklaşımlarla güya politikalar oluşturulmaya çalışılıyor.*”

Ö3: “*Şu 10 yılı değerlendirdiğimizde çağdaş yaklaşımlar tutuluyor ama bu bence pek yararlı olmuyor aslında bizim ülkemizde millî değerlere göre eğitim politikası uygulanırsa daha doğru. Şimdi çağdaş yaklaşımları zaten görüyorsun. Son 10 yıldır uygulamaya çalıştıkları yaklaşımlar açıkçası bazı yerlerde tutuyor, ne bilim Ankara’daki Çankaya’daki bir okulda tutabiliyor ama Giresun’daki ya da Şebinkarahisar’daki bir okulda tutmuyor.*”

Ö6: “*Şu an millî değerlerden bence biraz uzaklaşmış gibi duruyor. Çünkü baktığımızda yeni eğitim ve öğretim politikasıyla beraber sürekli bir yenilenme, sürekli bir değişim, sürekli bir çağa ayak uydurma havası var. Bu teknolojik alanda yapılmış olan yatırımlar, mesela Fatih Projesi, eğitimde yapılan projeler kapsamında teknolojik anlamda yapılmış önemli yatırımlar diye düşünüyorum. O nedenle millî değerler biraz daha geri plana itilmiş. Daha çok teknoloji ve çağdaş yaklaşımlar ön planda tutuluyor diye düşünüyorum.*”

Ö12: “*Genelde çağdaş yaklaşımlar gibi görünüyor uygulamada. Fakat çağdaş yaklaşımlar uygulanırken göz ardı edilen bir husus var ki her sistemin kalıcı olabilmesi*

için bir yaptırım olması lazım. Bizim eğitim sistemimizin de hiçbir yaptırımı yok bence. Somut bir yaptırımı yok. Öğrencide kaygı uyandıracak veya velide kaygı uyandıracak dolayısıyla eğitim sistemimiz bu bakımdan biraz zayıf. Millî değerlere değinilmeye çalışılıyor fakat çok az açıkçası, millî değerlere ağırlık verildiğini düşünmüyorum.”

Ö13: “Millî değerlerin ön plana alındığını düşünmüyorum. Çağdaş yaklaşımlar derken de yabancı ülkelerdeki olan konuşma tarzları veya tavır veya davranışların alındığını düşünüyorum. Millî yaklaşımlar olsa bazı şeyleri öğretmemize hiç gerek bile kalmayacak.”

Görüşme yapılan 2 öğretmen (Ö14, Ö15) millî değerlerin yaklaşım olarak esas alındığını, 3 öğretmen ise (Ö2, Ö8, Ö11) hem çağdaş hem de millî değerlerin esas alındığını ifade etmiştir.

Ö14: “Bence son yıllarda millî değerlere kayma söz konusu ama ikisinin ortak sentezi olmalı diye düşünüyorum.”

Ö8: “Hem millî değerlerin hem de çağdaş yaklaşımın da etkili olduğunu düşünüyorum.”

Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Çağdaş Yaklaşımların mı Yoksa Millî Değerlerin mi Ön Planda Olması Gerektiği Konusunda Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere çağdaş yaklaşımların mı yoksa millî değerlerin mi daha ön planda olması gerektiği sorulmuştur. 8 öğretmen iki yaklaşımın da ön planda olması, sentezlenmesi gerektiğini söylemiştir:

Ö6: “Tabii ki eğitimin millî kısmı da vardır, çağdaş kısmı da vardır. Her iki kısmı birbirinden çok fazla ayırmanın mümkün olduğunu düşünmüyorum. Çünkü tabii ki bir toplumun bireylerini, fertlerini eğitirken onların kendi millî değerlerini ön plana almak gerekir. O yüzden eğitimde millîlik ve çağdaşlığın birbirinden ayrılabilceğini düşünmüyorum. Biz öğrencilerimize millî değerlerimizi kazandırırken aynı zamanda çağdaş yaklaşımları göz önünde bulundurarak bu yolda ilerlemeliyiz ki o zaman başarılı olalım. İkisinin sentezi yapılması gerekiyor ki başarılı olunsun.”

Ö11: “Çağdaş yaklaşımları eğer millî değerlerimizle ciddi anlamda ve doğru şekilde birleştirebilirsek çağdaş yaklaşım derim.”

Ö12: “Bence her ikisi de belirgin ölçüde olması gerekiyor. İnsanların millî değerlerini yitirmemesi gerekiyor ki evrensel değerlere ulaşabilsin. İnsanlar ilk etapta kendi

millî değerlerine sahip olmalı ki tam manasıyla öğrenmeli ki bu sayede bilinçlenip daha başarılı toplum haline gelebilelim. Bu sayede de evrensel nitelikte çalışmalar yapabilelim. O seviyeye gelebilmemizin ölçütü millî özelliklerime sahip çıkmamızdan geçer.”

Ö15: “Bence ikisinin sentezi olması lazım.”

6 öğretmen ise millî değerlerin ön planda olması gerektiğini ifade etmiştir:

Ö8: “Tabii ki millî değerler. Kültürün, dilin korunması açısından millî değerler.”

Ö10: “Bence millî değerlerimizi ön planda tutmalıyız. Ama tabii yeri geldiğinde de mesela artık bazı millî değerlerimiz vardır günümüzün şartlarına uyum sağlamayabilir. Bazı değişiklikler yapılabilir ama temelde bizim millî değerlerimize bağlı kalmamız gerekiyor.”

1 öğretmen ise çağdaş yaklaşımların ön plana alınması gerektiğini belirtmiştir:

Ö5: “Bence eğitimin toplumlara göre uygundur, uygun değildir diye düşünecek bir şey olduğunu düşünmüyorum. Nesnel olarak baktığımız zaman olaya, yöntem ve teknikler bellidir. Bunu her ortamda her şekilde kullanabilirsiniz. Millî değerler tabii ki verilecektir çocuklara. Ama bunu illa ki yöntem ve tekniklerin içine sokarak verdiğiniz zaman bir sıkıntı çıkıyor. Çağdaş yaşam daha ön plana alınmalı bence. Millî değerlerin verildiği tek yer de okul olmamalı zaten. Yani sokakta da millî değerler, evde de millî değerler öğrencilere verilebilir.”

Eğitim ve Dil Politikalarının Belirlenmesinde Etkili Olan Ulusal ve Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar Hakkında Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere göre ülkemizde eğitim ve dil politikalarını en çok belirleyici olan ulusal kurumlar Millî Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumu’dur. Bunun yanında hükümetin de belirleyici olduğu ifade edilmiştir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar olarak ise eğitim ve dil politikalarını en çok etkileyen kurumların Avrupa Birliği olduğu ifade edilmiştir. ABD (Ö1, Ö12) ve İngiltere’nin (Ö8) de etkili olduğu söylenmiştir:

Ö1: “Eğitim politikası deyince tabii ki bundaki en büyük sözcü hükümet, hükümette de bu eğitim işine Millî Eğitim Bakanlığı bakıyor malumunuz. Ben ulusal bir dil veya eğitim politikası olduğunu düşünmüyorum. Dediğim gibi bu yönetimi elinde bulunduran kişiler AB’nin, ABD’nin ya da dış mihrakların güdümünde gününbirlik politikalarını oluşturuyorlar.”

Ö3: “Eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinden bence Bakanlık sorumlu.”

Ö4: “Tabii başta Millî Eğitim Bakanlığı. Uluslararası olarak yani uyum sürecinde Avrupa Birliğine yönelik çalışmalar etkili olmuştur.”

Ö5: “Zaman zaman görüşleri alınsa da diğer bazı kuruluşların, ben politikaların üzerinde çok fazla etkili olduklarını düşünmüyorum. Yine de son kararı veren hükümet, siyaset olduğu için. Uluslararası anlamda bakıldığında da uluslararası anlamda şöyle düşünüyorum ben etkili değil ama taklit edilen ilkeler var. Etkili değil aslında sadece onlardaki bazı yöntemler bizde taklit edilmeye çalışılıyor.”

Ö6: “Şimdi ulusal kuruluş olarak baktığımızda tabii ki öncelikle Millî Eğitim Bakanlığı ve Bakanlığın altyapılarında kurulmuş olan diğer kurumlar bu politikaların oluşmasında önemli kuruluşlar diye düşünüyorum. Son dönemde yapılan Avrupa Birliği müzakereleri çerçevesinde verilmiş olan sözler, açılan başlıklar oradaki çeşitli halkların kendi ana dillerini konuşmaları yönünde verilmiş olan veya verilmesi gereken taahhütler. Bunların dil politikamızın bence belirlenmesinde önemli bir faktör olduğunu düşünüyorum.”

Ö7: “Siyaset belirliyor diyorum ama yanlış olduğunu söylemem gerekiyor.”

Ö8: “Başta Türk Dil Kurumunun dil politikaları üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum. Daha sonra Bakanlık, Millî Eğitim Bakanlığı, daha sonra AB ve özellikle ben İngiltere'nin çok büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Biliyorsunuz dünya üzerinde dilini satarak para kazanan tek devlet, tek millet İngiltere.”

Ö10: “Dil politikaların belirlenmesinde tabii ki temelde TDK etkili.”

Ö12: “Benim gözümde şu anda bir zamanlar Osmanlı Devleti nasıl cihan devleti olmuşsa dünyayı yönetmişse şu anda da benim gözümde ABD cihan devleti ve kendi politikalarını her şekilde yönlendiriyor. Dolayısıyla bizim dil programlarımızın yanında eğitim programlarını da onların yönlendirdiğini düşünüyorum. Çünkü bizde devlet politikası yok, dil üzerine sadece hükümet politikası var. Hatta hükümetin de içerisinde bakanların kendi programları var. Çünkü bir hükümetin dahi bakanı geldiği zaman köklü değişimler yapıyor. Ondan sonraki gelen Bakan hepsini yıkıp daha farklı bir sistem getirebiliyor. Bu da bizim ne kadar dengesiz ve tutarsız olduğumuzun göstergesi. Millî konuda millî şuuru uyandırıp da ona sahip olma hususunda ne kadar zayıf olduğumuzun bir göstergesi. Yani dış odaklı kuvvetlerin maalesef tesiri ve etkisi altındayız kesinlikle.”

Öğretmenlerin Ülkemizde Yaşanan Siyasi, Sosyal, Ekonomik ve Toplumsal Değişimlerin Eğitim ve Dil Politikaları Üzerinde Etkisi Olup Olmadığına Dair Görüşleri

Öğretmenlere ülkemizde yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimlerin eğitim ve dil politikaları üzerinde etkisinin olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmenlerin tümü eğitim ve dil politikaları üzerinde siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimlerin eğitim ve dil politikaları üzerinde etkisi olduğunu ifade etmişlerdir:

Ö5: “Son derece etkili olmaktadır. Bence yani tüm değişimler siyaset değiştiği zaman hatta hükümetler değişirse de hükümetlerin içindeki anlayışlar değiştiği zaman eğitim politikalarının değişebildiğini son yıllarda gördük.”

Ö9: “Tabii ki etkili olmaktadır.”

Ö12: “Kesinlikle oluyor. Hem sosyal olarak hem teknolojik olarak hem de ekonomik olarak insanların, özellikle siyasetçilerin kullanmış oldukları üsluplar, halka yaklaşım şekli çok etkili oluyor. Bir siyasetçinin çıkıp söylemiş olduğu söz insanların öğretmenlere bakış açısını tamamıyla değiştiriyor.”

Öğretmenlerin Ülkemizde Yaşanan Siyasi, Sosyal, Ekonomik ve Toplumsal Değişimlerden Hangisinin veya Hangilerinin Eğitim ve Dil Politikaları Üzerinde Daha Etkili Olduğuna İlişkin Görüşleri

Öğretmenlere siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimlerden hangisinin veya hangilerinin eğitim ve dil politikaları üzerinde daha etkili olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşleri tabloda gösterilmiştir:

Tablo 9. Öğretmenlerin Eğitim ve Dil Politikaları Üzerinde Siyasi, Sosyal, Ekonomik ve Toplumsal Değişimlerden Hangisinin Daha Çok Etkili Olduğuna İlişkin Görüşleri

Siyasi	Ö1-Ö3-Ö5-Ö6-Ö8-Ö9-Ö12-Ö14-Ö15
Sosyal	Ö7-Ö11
Ekonomik ve siyasi	Ö2-Ö4-Ö10-Ö13

Öğretmenlere göre (9 öğretmen) eğitim ve dil politikalarını en çok siyasi değişimler etkilemektedir.

Ö1: “Ya zaten bizim ülkemizde her şey siyasetle doğru orantılı. Yani sadece bunu eğitim ve dil olarak değil bütün alana yayabilirsiniz. Mevcut iktidar kimin elindeyse ona

göre diğer politikalarda olduğu gibi eğitim politikası da dil politikası da şekilleniyor.”

Ö3: “Siyasi değişiklikler ve üstlerimizdeki özellikle Bakanlıktaki yetkililer her gelen farklı bir sistemle geldiği için eğitim ve dil politikalarını etkiliyor. Öğrencilerin birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar iki üç sistem değiştirdiği oldu.”

Ö6: “Siyasi olaylar bence değişime daha fazla öncelik kazandırıyor diye düşünüyorum. Siyaset daha fazla eğitimin içerisine girmiş ve bunun, eğitimdeki değişimin temel faktörü olduğunu düşünüyorum.”

Ö8: “Ben özellikle siyasi gelişmelerin dil politikaları üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum.”

Ö9: “Şimdi açıkçası bu değişimlerin hepsi birbirini etkiliyor. Dolayısıyla bana göre siyasi değişim daha fazla etkili olmakta.”

Ö12: “En çok etkileyen siyasetin yapmış olduğu çalışmalar, söylemler. Siyaset köklü değişimler yapıyor ansızın. Bir zaman uyanıp bakıyorsunuz ki eğitim sistemi tamamıyla değişmiş. Öğrenci bile adapte olmakta zorlanıyor. Nasıl öğretmen zorlanıyorsa. Nasıl yapboz tahtasına çevirdilerse eğitim sistemini, dolayısıyla çocuklar da tedirginlik yaşıyorlar. Bugün neydik yarın ne olacak diye kaygıyı yaşıyorlar doğal olarak.”

4 öğretmene göre (Ö2, Ö4, Ö10, Ö13) ise eğitim ve dil politikalarını en çok ekonomik ve siyasi değişimler etkilemektedir:

Ö2: “Ekonomik değişim tabii ki. Siyasal değişimler de çok etkilidir diye düşünüyorum.”

Ö10: “İktidarda kim varsa ister istemez kendisine göre bir eğitimin politikası düzenliyor. Ekonomik değişimler de etkiliyor. Ekonomik anlamda mesela krizler oluyor gerçekten de halkın alım gücü azaldığında bu eğitime yansıyor.”

Ö13: “Siyasi ve ekonomik eğilimler daha etkili.”

2 öğretmen ise (Ö7, Ö11) sosyal değişimlerin etkili olduğunu belirtmiştir:

Ö11: “Sosyal değişmelerin daha çok etkili olduğunu düşünüyorum.”

Yaşanan Bu Değişimlerin Eğitim ve Dil Politikasını Etkileyip Etkilememesi Hakkında Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere yaşanan bu değişimlerin eğitim ve dil politikasını etkileyip etkilememesi gerektiği sorulmuş, 14 öğretmen bu değişimlerin etkilememesi gerektiğini söylemiştir:

Ö1: “Hani iktidarlar, yönetimler değişebilir, isimler değişebilir, parti değişebilir ama eğitimde olsun, sağlıkta olsun vesaire bu temel alanlardaki politika aynı olmalı, bir olmalı. Herkes bunda hemfikir olmalı ve iktidarlar değişse dahi bunu istikrarlı bir şekilde götürmek zorundalar.”

Ö2: “Uzun yılları alacak bir plan yapılması lazım bence. Eğer bu plan olmazsa, plan yapılmazsa sürekli yön değiştirirsiniz. Şimdi düşünün bir yere gidiyorsunuz, rotanız belli değil ve bir yerden bir rüzgâr esiyor, sizi o tarafa götürüyor. Sonra birisi diyor ki oraya gidin, oraya gidiyorsunuz ki bir hedef kalmıyor. Bir eğitim felsefemizin mutlaka olması lazım.”

Ö3: “Devletin bir eğitim felsefesi olmalı. Yani kim gelirse gelsin, hangi siyasi görüş olursa olsun, bir düzen üzerinde gitmesi gerekiyor.”

Ö5: “Eğitim konusunda bence etkilememeli. Bu bir vergi politikası değildir. Vergiyi az alırsın, çok alırsın, değiştirebilirsin ama eğitim hani devamlılığı esas alan sürekli bir şeydir. 12 yıllık kesintisiz eğitim diyoruz şimdi ama 1. sınıfta başlayan çocuğun 12 yıl sonra aynı sistemle bitireceğinin garantisini veriyor musunuz bir eğitimci olarak? Ben veremiyorum. Ama o çocuk 1. sınıf olarak geliyor başka, 12. sınıfa gidiyor başka. Bu böyle olunca olumsuz etkiliyor.”

Ö8: “Siyasetin, ekonominin, politikanın dil üzerinde etkisi çok olmamalı ama maa-
lesef oluyor.”

Ö9: “Dil konusunda süreklilik esas olmalıdır. Biz bu konuda sıkıntılar yaşıyoruz. Bazen ben bile tekrar tekrar imla kılavuzuna bakma ihtiyacı duyuyorum. Çünkü kelimele-
rin yazılışları değişiyor. Tercih edilen kitaplar değişiyor.”

Ö11: “Yani dil devamlılığı olan bir unsurdur ve çok aşırı değişkenlikleri kaldırmaz diye düşünüyorum. Eğitim de aynı şekilde süreklilik arz etmelidir.”

Ö12: “Belli bir amaç güdülmeli kesinlikle. Yani belli bir sistem oturmalı. İnsanlar bugünü nasıl net olarak görebiliyorlarsa yarını da aynı netlikte görebilmeleri gerekiyor.”

Ö13: “Normalde etkilememesi lazım. Çünkü millî bir dilimiz var bizim ama bu dil artık tamamen bitmek üzere gibi geliyor bana ve konuşmalar artık basitleşiyor.”

Ö14: “Etkilememeli ama Türkiye şartlarında ister istemez etkiliyor.”

Ö15: “Eğitim politikası sürekli değişen değil, belli bir hedefi olan, devam eden, sürekli olan bir politika olmalı. Beş yılda bir on yılda bir değişime uğramamalı. Elli yıllık, yüz yıllık olmalı, köklü bir politika haline getirilmeli.”

1 öğretmen (Ö6) ise yaşanan bu değişimlerin eğitim ve dil politikasını etkilemesi gerektiğini ifade etmiştir:

Ö6: “Etkileme olmalı, etkileme belki olmamalı da ama zaman değişiyor. İnsanların yaşayışları değişiyor. Bu değişime biz nasıl ayak uyduruyorsak, yaşantımızda arabamız nasıl değişiyorsa evlerimiz yaşantımız nasıl değişiyorsa eğitim anlayışı da bu değişen zaman içerisinde kendi değişkenliğini kazanıyor diye düşünüyorum.”

Öğretmenlerin Son 10 Yılda (2004-2014) Eğitim ve Dil Politikalarında Ciddi Bir Değişimin Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Öğretmenlere son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında ciddi bir değişimin olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmenlere göre (13 öğretmen) son 10 yılda eğitim ve dil politikalarında ciddi bir değişim yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimlerin ise genel olarak olumsuz olduğu belirtilmiştir. 4 öğretmen (Ö2, Ö4, Ö5, Ö6) ise yaşanan değişimlerin olumlu olduğunu belirtmiştir. Öğretmen görüşleri incelendiğinde eğitim ve dil politikası konusunda yaşanan olumsuz değişimlerin genellikle sınav sistemlerinin sürekli değişmesi üzerinde yoğunlaştığı ve Türk dilinin yozlaştırıldığı şeklinde olduğu görülmüştür. Olumlu değişimlerin ise daha çok öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi ve eğitimde teknolojinin kullanılması üzerinde durulduğu anlaşılmıştır:

Ö1: “Yani tabii ki değişim görüyorum ama bu değişim olumlu yönde değil kanaatimce. Eğitim politikamız maalesef gün geçtikçe içinden çıkılmaz bir kaosa sürükleniyor. En basitinden düşündüğümüz zaman, bir ülkede ortalama iki senede bir sınav sistemi değişir mi? Hani bırakın lise, üniversite öğrencisini, o yaştaki çocuk bile hocam ne olacağız diyor. Çocuk bu kaygıyı yaşıyor. Çocuklar olsun, öğretmenler olsun, veliler olsun herkes bir kaygı içerisinde yani. Hani değişme var ama bu değişimler olumsuz yönde diyorum.”

Ö2: “Şimdi karşılaştırırsam, bu yeni kitapların yapılandırıcı eğitime göre düzenlenmesi, çocukların seviyelerine inme açısından, zihinsel ve her türlü seviyesine inme açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Etkinliklerin daha dolu, çocukların hayal dünyasını geliştirmede ezberci eğitimin biraz daha geride bırakılmasında önemli olduğunu düşünüyorum.”

Ö4: “10 yılda Türkçe öğretimi konusunda mesela öğretim yöntemi olarak hani öğretmen merkezli öğrenci merkezliye, yapılandırmacı sisteme geçiş çok büyük bir geçişti. Bence bu program iyi mi evet daha iyi diyebilirim yani.”

Ö5: “Son derece ciddi değişimler yaşandı bence yani sınıf mevcudu olarak. Sınıf mevcudu olarak birbirine benzer okullarda çalıştım ama teknoloji olarak okullardaki teknolojinin biraz daha arttığını gördük. Yani bir belde okulunda çalıştım, o okulda projeksiyon, bilgisayar gibi imkanlarımız sağlanmıştı bir şekilde. Ciddi bir değişim oldu olumlu yönde.”

Ö6: “Dil politikalarında ciddi bir değişim yaşandığını şöyle düşünüyorum. Daha önce benim göreve başladığım yıllarda bu tip azınlıkların dillerini konuşması yönünde yapılan herhangi bir çalışma yoktu. Zaman içerisinde bu azınlıklara kendi dillerini konuşma, onlara öğrenme hakları tanındı. Bunlar bence önemli bir değişiklik. Eğitimde farklı yaklaşımlar bakanlık tarafından yürürlüğe girdi çeşitli defalar ve bu yaklaşımlar uzun zamandır devam ediyor, sürdürülüyor.”

Ö7: “Elimizdeki örnek kitaplarımızı gördünüz, kılavuz kitaplarımızı. Onlarla Türkçenin öğretilceğini açıkçası düşünmüyorum. Türk dilinin güzelliğini, zenginliğini, değerlerini, insani davranışların yerleştirileceğini açıkçası düşünmüyorum.”

Ö9: “Tabii ki yaşandı. İlk başladığımız dönemdeki klasik sisteme ek olarak çoklu zekâ kuramları, ondan sonra 4+4+4’lerin getirdiği yenilikler, ciddi anlamda hepsini yaşadık.”

Ö11: “Eğitim konusunda mesela öğrenciler çoklu zekâ kuramına göre yetiştirilirken düşünemeyen çocuklar oldular. Biz çok fazla şey düşündürmeye çalışırken, akademik seviyesi düşük olan öğrencileri kaybettik. Çünkü yorum gücüne dayanıyor bazı şeyler, yorum yapamadılar. Ezbercilikten vazgeçtik güzel ama bazı çocuklar sırf ezberle başarıyı sağlıyordu. Onları da harcadık bu durumda. Kitap okuma seviyeleri düştü bana göre. Yani ders içinde etkinliklerle, işte performans etkinliklerini de derste yapmamız gerekti. Bunlarla da zamanımız bölündü ve biz bunların takibini çok rahat yapamadık. Ben bazı konularda şikâyetçiyim.”

Ö12: “Eğitim politikası üzerinde çok ciddi değişimler yaşanıyor. Hatta on yıl içerisinde üç dört tane çok ciddi değişimler yaşandı. Hatta bu değişimlere insanlar ayak uydurmakta da güçlük çekti. Gerek liselere geçiş sınavı olsun, gerek üniversiteye geçiş sınavı olsun zırt pırt her yıl değişiyor. Olmadı ertesi yıl tekrar yenisini getiriyorlar. Dolayısıyla bu kadar sık değişim öğrenciler üzerinde, veliler üzerinde olumsuz bir etki oluşturuyor. Buna olumlu bir etki diyemem. Dil açısından yaklaşmak gerekirse her geçen gün Türkçe dili daha da fazla yozlaşıyor.”

Ö13: “Eğitim politikasında tamamen yaşandı diyebiliriz. Şimdi okuma ve anlamaya ağırlık verildi öğrenci merkezli ama altyapılar tam olarak oluşturulamadığı için, hem öğretmen buna hazır değil hem öğrenci buna hazır değil. Yani toplumun hazır olması lazım ki bu şekilde bir politika olsun.”

2 öğretmen (Ö8, Ö10) ise ciddi bir değişimin yaşanmadığını belirtmiştir:

Ö8: “Eğitim konusunda hani çok büyük bir değişiklik olduğunu düşünmüyorum. Özellikle ben bu konuda TDK'nin pasif kaldığına inanıyorum. Dilin korunması, gelişmesi açısından biraz pasif kaldığını düşünüyorum.”

Öğretmenlerin Üniversitede Aldıkları Eğitimin Şu Anki Türkçe Öğretim Programının Getirdiği Yenilikleri Uygulamalarına Katkısı Hakkındaki Görüşleri

Öğretmenlere üniversitede aldıkları eğitimin şu anki Türkçe öğretim programının getirdiği yenilikleri uygulamalarına katkısı olup olmadığı sorulmuştur.

10 öğretmen üniversitede aldıkları eğitimin şu anki Türkçe öğretim programının getirdiği yenilikleri uygulamalarına katkısı olduğunu belirtmişken; 5 öğretmen (Ö1, Ö2, Ö10, Ö13, Ö14) ise aldıkları eğitimin katkısı olmadığını söylemiştir:

Ö1: “Şimdi biz okula başladığımız yıllarda Türkçe Öğretmenliği daha yeni bir bölümdü, çoğunluğu edebiyat ağırlıklıydı. Bence biz onun olumsuz yönde etkisini hissettik. Nasıl oldu, bizim derslerimizin çoğunluğu edebiyat ağırlıklıydı. Mesela biz coğrafya dersi aldık 4 sene boyunca. Ben hala anlamış değilim o kadar fazla coğrafyayı biz niye gördük diye. Bir coğrafya öğretmenin alabileceği tüm dersleri aldık yani. Fayda etmedi, benim hiçbir işime yaramadı. Dil bilgisi yönünden de mezun olduktan sonra yine kendimi geliştirmek için kendi imkânlarımla bazı şeyler yaptım.”

Ö3: “Tabii ki oldu. Mesela sınıf yönetimi dersimiz vardı. Sınıf yönetimi dersinde çok şey öğrendik, bize çok şey kattı. Materyal geliştirme ve özel öğretim dersi, bunların çok büyük katkısı var, hala kullanıyoruz.”

Ö4: “Yani büyük ölçüde katkısı olmadı ama hani genel kültür hani bir insanın kendini geliştirmesi anlamında mutlaka tabii katkılı. Ben edebiyat mezunu olduğum için hani dil dersleri de ağırlıklıydı. Hani Farsça, Osmanlıca, Eski Türkçe. Bana tek katkısı belki eski bazı kelimelerin hani bazen çıktığı zaman kelimelerin anlamlarını biliyor olmam. Yoksa hani o kadar dili öğrenmemin bana çok da bir katkısı olmadı yani.”

Ö5: “Yani katkısı var tabii ki ama bilgi olarak katkısı var. Ancak tecrübe olarak

uygulama olarak çok da bir katkısı yok. Öğretmenlik mesleği yaptıkça öğrenilen bir meslek. Üniversitede öğrendiklerimiz kağıt üstünde olan, kitaplarda olan şeyler. Bu iş yapıldıkça öğrenilen bir meslek.”

Ö6: “Evet tabii ki üniversitede aldığımız teorik dersler bizim öğretmenlik yaptığımızda, öğretmenlik mesleğini icra ederken en büyük yardımcımız. Orada temel bilgileri alıyoruz. Sınıf yönetimi, öğrenci yaklaşımı, iletişim dersleri. Bunlar tabii ki öğretmenliğin temel vasıflarını kazanmak için çok önemli. Ama tabii bunun bir de mutfak aşaması dediğimiz ikinci safhası uygulamada yaşayarak öğrenilen tecrübeler çok önemli. Bu da üniversitenin vermiş olduğu uygulama dersi ile bu kazanımlar elde ediliyor. Ama tabii ki en büyük kazanım kişinin göreve başladığı zaman sınıf ortamını birebir canlı kendi başına yaşama süreciyle beraber kazanılıyor bu deneyim. Öğretmenlik yüzde elli teoriyse, yüzde elli de pratikte meydana geliyor.”

Ö9: “İlk zamanlar düşünmüyordum. İlk zamanlar endişeliydim. Acaba diyordum bu aldığım dersler benim ne kadar işime yarayacak? Kendimi bir ortaokul öğretmeni gibi yeterli görmüyordum. Ama göreve başladığımda o derslerin temelde bana çok şey kattığını gördüm.”

Ö10: “Valla çok sağlamadı açık ve net. Ben birçok şeyi yaparak-yaşayarak öğrendim. Deneyim kazanarak ve açıkçası lisedeki bilgilerim bana daha çok katkı sağladı açık ve net.”

Ö12: “Bana oldu. Hangi açıdan oldu? İnsan ilişkileri açısından oldu. Önceden daha ziyade psikolojik açıdan yani kendi alanımla ilgili faydası olduğuna inanıyorum. Çünkü kendi alanımla ilgili daha da geriledim üniversitede açıkçası. Ben kendi kendimi yetiştirdim kendi alanımda. Onun haricinde psikolojik olarak, pedagojik olarak derslerin çok faydası oldu. İnsanları daha iyi anlayabilmeyi, insanları daha yakından tanıyabilmemi sağladı ve sürekli kendimi geliştirmem gerektiğini bana öğretti. Bu vesile ile bana olumlu katkıları oldu.”

Ö13: “Hiçbir katkısı olmadı. Gördüğümüz dil bilgisi tamamen ayırdı edebiyat mezunu olunca. Hani Türkoloji gibi tamamen Türk dilleriyle ilgili veya edebiyatçılarla ilgili. Lisede olsaydım mutlaka olurdu ama ilköğretimde hiç katkısı olmadı.”

Ö14: “Hiç etkili olmadı. Ben kendi lise bilgilerimle, üniversiteye hazırlandığım dil bilgisi konularıyla başladım.”

Ö15: “Ben Türkçe öğretmenliği mezunu olduğum için metin açma, değerlendirme

konularını şu andaki yaptığım işe uygun olarak aldım eğitimini. Dil bilgisi konularında da aynı şekilde etkili oldu. Üniversitenin faydası oldu ama birçok konuda da kendimizi ister istemez mesleğin içinde geliştirmek zorunda kaldık. Yani üniversiteden mezun olduğunuz zaman çıkıp da dört dörtlük bir öğretmen olup asla ders anlatamıyorsunuz ve öğrenciye de doğru ve uygun davranışlarda bulunamıyorsunuz.”

Hizmet içi Eğitim Hakkında Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere şu anda uygulamakta oldukları programla ilgili hizmet içi eğitim alıp almadıkları sorulduğunda bütün öğretmenler hizmet içi eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Ancak 2 öğretmen (Ö6, Ö12) hariç, aldıkları eğitimin yararlı olmadığını ifade etmişlerdir:

Ö3: *“Pek yeterli değil. O anlatılan şeyleri genelde zaten biz yaşaya yaşaya öğrendik diyelim, anlata anlata öğrendik. Hizmet içi eğitimin yeterli olduğunu düşünmüyoruz. Yani böyle bir programın 10 saatle, 20 saatle anlatılabilecek ve uygulanabilecek bir program olduğunu düşünmüyoruz. Çok ayrıntılı bir program. Öğretmenlerin hepsi her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır gibi kendine bir yöntem belirledi, anlata anlata öğrendi.”*

Ö4: *“Hizmet içi eğitimler hani uygulamalı olmadığı için biraz yüzeysel kalıyor. Hani uygulamalı mesela anlatıldığı zaman, birtakım şeyler çok daha anlaşılır ve kalıcı oluyor yani.”*

Ö6: *“Hizmet içi eğitim çok verildi. Hatta her fırsatta veriliyor. Halen daha yaz tatili girişlerinde, ara dönemlerde çeşitli şekillerde bu hizmet içi eğitim faaliyetleri devam ediyor. 2006 yılında yürürlüğe girmesine rağmen. Yeterli mi, bence artık fazlası bile oldu, bilmediğimiz bir şey yok her tarafını öğrendik.”*

Ö8: *“Hizmet içi eğitim verildi. Seminerler verildi; fakat bu teoriler seminerde kaldı, uygulamayı yine öğretmenler yapıyor okulda. Elimizden geldiği kadar özellikle öğrenci merkezli eğitime adapte olmaya çalışıyoruz. Tam anlamıyla da adapte olduk diyemiyorum. Adapte olmaya çalışıyoruz.”*

Ö10: *“Verildi ama dostlar işte görsün mantığıyla verildi. Dedim ya biz açıkçası hep kendimiz yaparak-yaşayarak, görerek birçok şeyi öğreniyoruz, yapıyoruz, uyguluyoruz. Kendimizi öyle geliştiriyoruz, açık ve net. Bu alanda çok fazla destek aldığımızı söyleyemem.”*

Ö12: *“Hizmet içi eğitim programını aldım. Hala da fırsat oldukça gitme imkânı oldukça gidiyorum. Yani faydası olur, olmuyor değil. Hizmet içi eğitim programlarının*

insanları mesleğinde bir adım daha ileriye götürdüğüne inanıyorum kesinlikle.”

Ö15: “Yeni programla ilgili hizmet içi eğitim aldım. Hizmet içi eğitim veren kişiye ben eğitim versem daha başarılı olurdu diye düşünüyorum.”

Öğretmenlerin 10 Yıl Önceki ile Şu Anki Türkçe Öğretimi Ders Materyalleri ve Öğrenme Ortamı Açısından Yaşanan Farklılıklar Konusundaki Görüşleri

Öğretmenlere 10 yıl önceki ile şu anki Türkçe öğretimi ders materyalleri ve öğrenme ortamı açısından değişim olup olmadığı sorulmuştur. 14 öğretmen bu konuda ciddi değişimler yaşandığını ifade ederken, sadece 1 öğretmen (Ö10) değişim yaşanmadığını söylemiştir. Öğretmenlere göre yaşanan en önemli değişimler; iletişim ve teknolojinin eğitimde yer alması, ders materyallerinin zenginleşmesi ve ders kitaplarının yenilenmesi ve iyileştirilmesidir:

Ö1: “Ben bakıyorum da ilk yıllarımda materyal kullanmıyordum. Yani kullandığımız bir tebeşirdi, silgiydi oydu yani. Tepegöz de kullanıyorduk. Şimdi ise misal dinleme metinlerimiz var, zaten bilgisayar olmazsa olmazımız bizim. Yani bilgisayar bizim için şart. Hakeza projeksiyonumuz şart. Dinleme metinlerini kullanmak için yine bilgisayarı kullanıyoruz. İşte bilgisayarın olmadığı yerlerde MP3 çalarlar. Görsel işitsel unsurlar burada fazla olduğu için bunlardan istifade edebileceğimiz her türlü materyali kullanıyoruz.”

Ö3: “Tebeşir, onu bile bulamıyorduk bazen. Bir kitabımız vardı ama şu an internetimiz var, her sınıfta bilgisayarımız var. Artık tebeşir kullanmıyoruz, projeksiyon makinelemizi kullanıyoruz, farklı materyaller kullanıyoruz. Ders materyalleri açısından tabii bunun eğitim sisteminin gelişmesiyle değil de teknolojinin gelişmesiyle, teknolojinin eğitim sistemine girmesiyle, monte edilmesiyle sağlandı.”

Ö4: “Teknolojinin gelişmesiyle farklılıklar oldu. Mesela ben şeyi biliyorum, şimdi ben ilk okuluma çalışırken biz bir TV ve DVD almıştık. O bizim için çok büyük bir atılımdı yani sınıf için. Ama şimdi ondan 5 yıl sonra 6 yıl sonra işte projeksiyona ve bilgisayara geçildiği zaman, hani projeksiyonun ne kadar büyük bir fark yarattığını anladık. Ha bundan sonra belki Fatih Projesi daha önümüze gelmedi, hani görmedik, okulumuzun böyle bir fiziki altyapısı yok ama gelirse belki de o zaman diyeceğiz ki evet Fatih Projesi bak projeksiyondan bile daha ötede hani. Başka bir boyuta geçmiş olacağız. Bu biraz teknolojinin ilerlemesiyle alakalı ama şu anda yani mesela ben şöyle düşünüyorum, teknolojik

donanımdan yoksun bir sınıfta ders işlemek çok daha zor, yani her anlamda çok zor.”

Ö5: “Özellikle internette çok fazla kaynağa ulaşmanız mümkün. Yani bir öğretmen o gün anlatacağı konuyla ilgili her türlü kaynağa ulaşabiliyor. Hatta kılavuz kitaplar da bu anlamda yönlendiriyor. İnternette bu amaçla kurulmuş olan öğretmenlerin paylaşım siteleri var. Burada öğretmenler kendi yapmış oldukları dosyaları, çalışmalarını, sunumlarını paylaşıyor. Mesela benim liselerde çalışan arkadaşlarımdan günlük bütün dosyaları cep telefonuna yükleyip de akıllı tahtayla bağlantı kurup dersini anlatan arkadaşlarım var. Kullananlar memnunlar.”

Ö6: “Öğrenme materyali tabii ki teknolojinin gelişmesine bağlı olarak çok değişiyor. 10 yıl önce ben göreve başladığımda tepegöz kullanıyorduk, asetatlara yazıp fotokopi çektiriyorduk. Şimdi onlar kalktı, hayal oldu. Şimdi sınıflarımızda bilgisayarlar, projeksiyon cihazları var. Fatih projesiyle yeni bir teknolojiye geçiliyor artık. Onlar da kalktı, akıllı tahta sistemine geçiliyor. Teknolojinin gelişmesiyle beraber eğitimde kullanılan materyaller de değişiyor, çeşitleniyor. Yine sınıf mevcudumuz gittikçe düşüyor.”

Ö7: “Öğrencilerin bilgiye erişimi kolaylaştı. Böyle eskiden çocuklar ansiklopediden araştırırlardı işte. Şimdi tıklıyorlar, google'den giriyorlar, bir çıktı alıp geliyorlar.”

Ö8: “On yıl önce şöyle söyleyeyim, bu kadar teknolojiyi kullanmıyorduk. Sadece ders kitaplarına bağlı kalıyorduk. Daha doğrusu öğrenciye verebileceğimiz bilgi, eğitim sınırlıydı. Fakat teknolojik ürünlerin eğitime sokulması zenginleştirdi eğitimi.”

Ö9: “Değişiklikler oldu tabii ki. Biz göreve başladığımızda tepegözünü kullanmak bile bizim için ayrıcalıktı, hoştu, güzeldi. Ondan sonra işin içine imkanlar girdi. İmkanlarımız arttı, değişti, güzelleşti. Açıkçası değişiklikler oldu.”

Ö10: “Hayır hayır, mesela öğrenci profiline baktığımızda da bir değişiklik yok. Hatta dediğim gibi iletişim araçlarının da gelişmesi bunu olumsuz anlamda etkiliyor. Mesela benim daha önce, sekiz dokuz yıl önce mezun olan öğrencilerim var, onlar çok daha ilgililerdi. Fakat şimdiki öğrenci profiline baktığımda çok daha ilgisizler maalesef. Öğretim materyalleri açısından da olmadı. Ben başladığım yıla şimdi bakıyorum materyal açısından açıkçası ben bir değişiklik göremiyorum. Yani bu konuda bir değişiklik, bir artı bir şey olmadı. Bizim projeksiyon falan yok çoğu sınıfımızda.”

Ö11: “Bilim ve teknolojik alanda evet. Önceden tepegöz kullanıyorduk biz üniversitedeyken ya da ilk başladığımız yıllarda. Saydamlar vardı. Ama şimdi projeksiyon kullanıyoruz. Yakında akıllı tahtalara geçeceğiz.”

Ö12: “10 yıl öncekine göre günümüzde bilişim alanında çok daha fazla gelişme oldu. İnsanlar bilgiye daha çabuk ve net bir şekilde ulaşabiliyor benim gözümde. Birçok değişik yayınevının çok başarılı kitapları, çocukların kişisel ve ruhsal seviyelerine, aynı zamanda hayal güçlerini geliştirecek kitapları Türkçeye çevirip Türkçeleştiriyorlar. Dolayısıyla okuma yelpazesi çok geniş oldu. Kitap okuma açısından da çok büyük gelişme var bence. Bu da eğitime olumlu yönde katkı sağlıyor.”

Ö13: “Ders kitapları arttı, konular arttı diye düşünüyoruz. Günümüzdeki yazarlar veya şairler de en azından konulmaya başlandı kitaplara. Kılavuz kitapları baya yardımcı oluyor bize.”

Ö14: “Kalın kalın sözlükler taşıyorduk, onları taşımıyoruz artık. Daha hızlı bir şekilde internet hızından faydalanabiliyoruz. TDK’yi ben kendi sınıflarımda işte projeksiyonda bir yerde açık bırakıyorum. Bir yere takıldığında öğrenci hemen oradan bakabiliyor. O açıdan iyi oldu.”

Ö15: “Kesinlikle fark görüyorum. Eskiden sadece belirlenmiş bazı yayınevlerinin kitapları vardı, o kitaplarda metinler vardı, başka hiçbir şey yoktu. Çalışma kitapları öğretmenlerin de işini öğrencinin de işini kolaylaştırdı. Daha renkli, daha ilgi çekici. Bizler eskiden etkinlik bulmak için, kendimiz hazırlamak için uğraşıyorduk. Şu anda hazır olarak elimizde mevcut, bizde örnekleri var. Bu yüzden iyi anlamda bir değişiklik var.”

Öğretmenlerin, Derslerinde Teknolojiden Yararlanma Durumları ve Bu Yararlanmanın Öğrenciler Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşleri

Öğretmenlere işledikleri derslerde teknolojiden yararlanma durumları sorulmuştur. 14 öğretmen işledikleri derslerde teknolojiden yararlandıklarını söylemiştir. 1 öğretmen (Ö10) ise okulun fiziki şartlarından dolayı istese de teknolojiden yararlanamadığını söylemiştir. Öğretmenlere göre işlenen derste teknolojiden yararlanmalarının öğrenciler üzerindeki olumlu etkileri şu şekilde belirtilmiştir:

- Öğrencilerin ilgisini çekiyor.
- Dersi zevkle dinliyorlar.
- Bütün duyularına hitap ettiği için öğrenmeleri kalıcı oluyor.
- Dersi anlamaları kolaylaşıyor.
- Bilgiye kısa sürede ulaşıyorlar.
- Derse güdülenmeleri kolaylaşıyor.

➤ Başarıları artıyor.

Öğretmenler, derste teknolojinin çok fazla kullanıldığında ise öğrencileri sıkıldığını ve dersi monotonlaştırdığını belirtmişlerdir.

Ö1: “Ya şöyle bir şey var. Teknolojinin son ürünü de olsa bir ürüne saplanıp kalmamak lazım. Çünkü insanlar özellikle de bizim hitap ettiğimiz yaş grubu çocuklar çabuk sıkılıyolar. Hani siz orada son sistem teknolojik ürünlerle birlikte anlattığınızda, sunumlar yaptığınızda sürekli onları yaptığınız takdirde artık o ilgi çekmiyor. Çocuklara tabii bıkkınlık yaratıyor. Bunların faydası tabii ki var.”

Ö2: “Teknolojiyi fazla kullanmak da eğitimi olumsuz etkileyebilir. Yani bunu dozunda bırakmak, çocuğun ilgisini çekmesi bakımından çok önemli. Tabii ki yani dersi zevkli hale getiriyor tabii.”

Ö3: “Teknolojiden yararlanmanın tabii ki faydası var. Şimdi mesela ben kendi yardımcı kaynağım üzerinden konuşayım. Hepsinin elinde fasikül fasikül konu anlatımı ve testi var. Ayrıca biz bunu projeksiyondan yansıtıp beraberce çözdüğümüzde hem onlar önlerinde görerek çözebiliyorlar hem evde çözüp gelip tekrar etme olanağı buluyorlar ki çok büyük faydası oluyor. Ben 40 dakika boyunca 2 konu anlatsam, projeksiyon kullanmasam o çocuk o konunun belki %30 unu %40’ını anlayacak. Ama bir konu anlatıyorum, onun %60’ını, %70’ini anlıyor. Zaman olarak kaybım var ama anlama oranı olarak çok iyi.”

Ö5: “Bilgi artıyor, ilgi, şevk artıyor, zevkli oluyor. Daha çok öğreniyorlar. Çünkü artık günümüzdeki çocuklara daha çok uyarıcı ile hitap etmek gerekiyor. Olumsuz yönü şu, bilişim teknolojilerinden azami şekilde yararlanacağız ama şuna da dikkat etmemiz gerekiyor. Öğrenci merkezli eğitim dediğimiz eğitim biçiminin önüne geçirmemek lazım. Onun önüne geçmesine engel olmak lazım. Yine aktif olan öğrenci olmalı. Yani öğrenci sadece izleyen, tahtayı yaslanıp okuyan değil de işin içinde aktif olan, bulan, keşfeden, aktif olan olmalı. Burada önemli olan şu. O dengeyi sağlamak gerekiyor. Öğrenci merkezli eğitimin önüne geçmeyecek ama bilişim teknolojilerinden de mümkün olduğunca yararlanmak gerekiyor.”

Ö6: “Teknoloji kullanımı faydalı. Zamandan tasarruf ediliyor, daha çok bilgiye daha kısa sürede ulaşmamızı sağlıyor. İnsanın bu nedenle zamanının büyük süresi elinde kalıyor. Yani bir konuya ulaşmak için harcadığımız zaman artık çok daha kısa bir süreye

iniyor. İnternet elimizin altına, bilgisayar elimizin altında, anında o bilgiye ulaşım göstermek istediğimiz fotoğrafa, aradığımız bilgiye çok kısa sürede ulaşım hemen öğrenciye sunabiliyoruz. Aynı şekilde öğrenci de bilgiye kısa sürede ulaşım bilgi edinebiliyor. Olumsuz yönü ise öğrenci biraz monotonlaşıyor. Tabii bu teknolojinin de belli bir dozda kullanılması gerekiyor. Çok fazla akıllı tahta üzerinde ders işlemek, öğrencinin tabii ki sıkılmasına, öğrencinin dersten soğumasına neden oluyor.”

Ö8: “Yararlı olduğunu düşünüyorum ama çok fazla da eğitimin içine sokulmasından yana değilim. Belli bir yere kadar. Dikkat çekme ve güdülemede faydaları oluyor. Olumsuz olarak ise çok fazla teknolojiye bağlı kalabiliyoruz bazen. Öğrenci de bunu suistimal edebiliyor.”

Ö9: “Ben teknolojiyi kullanıyorum. Ne şekilde kullanıyorum. Türkçe öğretmeni olduğum için sınıfta projeksiyon, bilgisayar, harddiskim mesela hiç yanımdan ayrılmıyor. O çok işime yarıyor. O anlamda faydalaniyorum. Teknoloji her şeyi kolaylaştırdığı gibi onların da işlerini kolaylaştırıyor. Dersi zevkli hale getiriyor. Olumsuz yönü şu: Dersi zevkli hale getiriyor ama hani birazcık daha teknoloji işin içine yeni yeni girdiğinde daha çok dikkatlerini çekiyordu. Şu anda biraz daha normal düzeyde ilgileri.”

Ö10: “Yararlanamıyoruz tam anlamıyla. Yani çünkü fiziki şartlar, okulun şartları etkiliyor. Öğrencilere kesinlikle katkı sağlar. Çünkü hep diyorum, ne kadar çok duyuya hitap ederse bilgi o kadar faydalı olacaktır ve onunla beraber bir çok duyuya hitap edeceği için ben faydalı olacağını düşünüyorum.”

Ö11: “Hem daha zevkli hale getiriyor hem de görsel-işitsel olarak etkileniyorlar. Ekonomik olarak zayıf bir yer okulumuz. Bu yüzden her öğrenci ilave test alamıyor ya da yetmiyor kitabımız. Konuları pekiştirmek için tahtaya yansıttığımız testleri kullanıyoruz. Olumsuz yönüne gelirsek ben olumsuz bir yönüyle karşılaşmadım.”

Ö12: “Çocukların gerçekten inanılmaz derecede dikkatini çekiyor. Derse hiç alaka göstermeyen, hiç amacı olmayan öğrenci bile tahtaya renkli bir etkinlik yansıttığım zaman söz alıp öğretmenim bende yapmak istiyorum diyor. Çocuğun önüne daha somut bir veri getirilebiliyor. Bu somut veriler sayesinde, görseller sayesinde çocuğun konuyu daha iyi daha çabuk anlaması sağlanıyor.”

Ö13: “Teknoloji mutlaka olması gerekiyor. Yani öğrenci daha hızlı bilgiye erişiyor, bizim için de kolaylık oluyor.”

Ö15: “Eğitimde kesinlikle teknolojiye yer verilmeli çünkü başarıyı artırıyor.”

Öğretmenlerin Önceki Türkçe Öğretim Programı (1981) ile şu anda Uygulamada Olan Türkçe Öğretim Programı Arasındaki Belirgin Farklılıklara İlişkin Görüşleri

Öğretmenlere önceki Türkçe öğretim programı (1981) ile şu anda uygulamada olan Türkçe öğretim programı arasındaki belirgin farklılık olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmenler iki program arasında birçok farklılık olduğunu belirtmişlerdir. 13 öğretmen uygulamada olan programın eski programa göre daha başarılı olduğunu söylemiştir. 1 öğretmen (Ö8) eski programın daha başarılı olduğunu, 1 öğretmen (Ö7) ise iki program arasında farklılık olmadığını ifade etmiştir. Öğretmenler uygulamada olan programın olumlu yönlerini şu şekilde belirtmiştir:

- En önemli fark öğrencinin merkeze alınması. Öğrenci merkezli eğitim öğrenciyi aktif kılıyor.
- Dil becerilerinin öğretimi açısından eski programa göre daha etkili
- Ölçme-değerlendirme açısından zenginlik var. Değerlendirmeler daha objektif yapılabiliyor.
- Öğretmenin yükü azaldı, rehber konumda.
- Hem öğretmeni hem de öğrenciyi yönlendirici, yol gösterici.
- Öğrenci derse hazır geliyor.
- Daha iyi, daha anlaşılır.

Öğretmenler uygulamada olan programın olumsuz yönlerini ise şu şekilde belirtmiştir:

- Öğretmen soyutlaştırıldı, pasifize edildi.
- Program ve konular yetişmiyor.
- Dil bilgisi öğretimi açısından sıkıntı var.
- Performans ve proje ödevleri gereksiz olmaya başladı.
- Okuma ve yazma hızı düştü el yazısı dayatmasından.
- Programı uygulamak için ortam ve fiziki şartlar çok eksik. Sınıf mevcudunun fazla olması programı uygulamada sıkıntı yaratıyor.

Ö1: “Ya şimdi eski programda her şey öğretmen merkezliydi. Yani her şey öğretmenin elindeydi. Çocuk sadece burada alıcıydı. Öğretmen verir çocuk alırdı. Bu yeni programda öğretmen daha çok pasifize edildi. Çocuk ön plana çıktı öğrenci merkezli olması sebebiyle. Burada da öğretmen çok fazla soyutlaştırılmış diye düşünüyorum. Yeni programda her şey çocuk tarafından keşfedilsin, çocuk tarafından fark edilsin diye uğraşı-

lıyor. Bu da dersi işlediğimiz zaman zarfında mevcut sınıf ortamında mümkün olmuyor yani. Mesela öğretmen olarak yine eskiden kalan alışkanlıklarla müdahale etmek zorunda kalıyoruz. Aksi halde konularımızı, programlarımızın görmüş olduğu kazanımları yetiştirmemiz mümkün olmuyor. Dil becerilerinin öğretimi açısından uygulamada olan program daha etkili. Çünkü dil becerilerinde çok bariz bir süre ayrılıyor. Çocuk da bu süre içerisinde aktif hale getiriliyor yani. Bence bu program diğerine göre daha etkili.”

Ö2: “En önemli fark çocuğun merkeze alınması. Önceden öğretmen anlatırdı, konuşurdu, yazar, çizerdi, yazdırırdı, geçer giderdi. Ama şimdi öğretmen yüzdeler olarak alırsak dersin yüzde otuzunda kırkında aktif. Biraz daha yönlendiren konumunda artık.”

Ö3: “Yeni program biraz daha iyi. Anlama, özellikle okuma anlama, dinleme konusunda yeni program daha iyi.”

Ö4: “İkisi arasında çok belirgin farklılık var. İşte yapılandırıcı yaklaşım. En büyük fark bu bence. Olumsuz diyebileceğim hani yönlerinden bir tanesi öğrenciye işte performans ödevleri mesela işte proje yani çocuk zorunlu. Zorunlu aldığı zaman sanki performans görevlerini mesela biraz da aileye yük biniyor bu performans görevlerinde. Yani zaten ailenin yaptığını düşünüyorum. Ödevler geliyor mesela, belli hani aile yardım etmiş.”

Ö5: “Belirgin farkları şu anlamda söyleyebilirim. Değişen programdan sonra okuma-yazma öğretilmesi de değişti. 1. sınıftan itibaren biliyorsunuz. Önceden ortaokulda bize nasıl söyleyeyim hızlı okuyan, hızlı yazan öğrenciler gelirken, okuma hızı, yazma hızı düşük öğrenciler gelmeye başladı 2006’da değişen programla beraber. Bu anlamda Türkçe öğretmeni olduğumuz için bir olumsuzluk yaşadık. Çünkü okuduğunu anlama ve kendini yazarak ifade etme bizim dersimizde son derece önemli konular. Yani dersimizin aslında temel amaçlarından bir tanesi. O anlamda bir sıkıntı yaşadık. Bir de benim hiç tasvip etmediğim, katılmadığım bir el yazısı dayatması yeni programın içinde olan. Ortaokulda çocuk ilkokulda hep el yazısı yazıyor. Böyle bir dayatma eğitim sisteminin içinde olmaz. Bence bu anlamda birtakım olumsuzlukları var. Ölçme ve değerlendirme açısından uygulamada olan programın ben biraz daha öğretmenin elini güçlendirdiğini düşünüyorum.”

Ö6: “Şimdi öğretmen yükü olarak bir hayli azalma var. Önceden dediğim gibi göreve ilk başladığımızda plan defterlerimiz vardı, plan yazardık. Yeni sistemle beraber kitapların Bakanlık tarafından dağıtılması, bu kitaplar hakkında kılavuzlar sunulması ders hızını bir hayli hızlandırdı. Öğretmen artık o kılavuz kitapta dersi nasıl işleyeceğini, bire-

bir şekilde anlatılmış bir şekilde görüyor ve ona göre dersini işleyebiliyor. Bu bize ne sağlar, tüm Türkiye'deki tüm okullarda bir birliktelik sağlar. Eğitimde bir birlikteliğin sağlanacağını düşünüyorum. Çünkü herkesin elindeki o kitaptan var, hani belki farklı yayınevlerinden çıkmış ama sonuçta süreç aynı, orada kazanımlar, davranışlar hepsi belli şekilde sınıflandırılmış ve öğretmenin dersi nasıl işleyeceği orada ayrıntılarıyla açıklanmış. Bu öğretme açısından çok büyük bir kolaylık, aynı zamanda öğrenci açısından da kolaylık. Kitaplar artık öğrencinin daha çok ilgisini çekecek düzeyde. İlk başladığımızda ne vardı metin, metne yönelik sorular, birkaç dil bilgisi soruları. Şimdi daha fazla etkinlik var, bulmacalara yer verilmiş, metinler belki uzun ama öğrencinin ilgisini çekecek düzeyde hazırlanmış. Uygulamada olan program ölçme değerlendirmeyi biraz daha güzel bir şekilde sunuyor. Çünkü örnekler, değerlendirme ölçekleri öğrenciye sunulurken onların hangi kriterlerden değerlendireceği açık bir şekilde belirtilmiş. Bu da öğrenciye not verirken çok daha objektif davranılmasına neden oluyor.”

Ö7: “Uygulama açısından fark yok.”

Ö8: “Ya ben daha çok eski programın faydalı olduğunu düşünüyorum bu konuda. Özellikle dil bilgisi konusunda. Şimdi şöyle sıkıntımız oluyor, yeni programda öğrenci merkezli eğitim olduğu için amaç, dil bilgisi konularına direkt giremiyoruz. Nedir ana başlık, öğrenciye sezdirmek. Maalesef öğrencilerimizin seviyesi buna uygun olmadığı için sıkıntılar çekebiliyoruz. Ve zaman zaman eski programa dönüş yapabiliyoruz bu konuda.”

Ö9: “Belirgin bir fark var tabii. Sonuç belki aynı, aynı şeylere ulaşıyorsunuz ama ilk zamanlar korktuğumuz, ön yargılı olduğumuz sistemin aslında içeriğinin daha dolu dolu olduğunu, daha verimli olduğunu, işte öğrenciyi aktif kılan, çoklu yönüyle etkili olan bir sistem olduğunu gördüm. İlk zamanlar korktuğumuz ölçme değerlendirme sistemi bize çok ürkütücü geldi, fazla geldi, gereksiz geldi. Daha sonra onları da uygulamayı öğrendikten sonra işimize yaradı. Yani bir sıkıntımız yok.”

Ö10: “Ben uygulamada olan programı beğeniyorum açıkçası ama yeni programda uygulama ortamı, fiziki şartlarda çok büyük eksiklikler var. Eski program biraz monotondu, klasikti hani. Öğrenciler bugünkü programla kesinlikle aktifleştirdi. Etkinlikler üzerinden gidilmesi, işte beş temele göre okuma, yazma, konuşma, dinleme, dil bilgisi buna göre etkinliklerimiz hazırlanıyor. Buna göre işliyoruz, çok daha iyi bu bir gerçek.”

Ö13: “Olumlu yanı şöyle diyeyim, tamamen öğrenci merkezli, ama diğeri öğretmen merkezliydi. Yeni program başarılı.”

Ö14: “Uygulamada olan program başarılı. Öğrencilerle olan ilişkim de daha bir yakınlaştı. Çünkü onlar yazıya döküyorlar ve onların kişiliklerini daha iyi anlayabiliyorum. Ruh halleri nasıldır, yazdıkları kompozisyonlarda, günlüklerde, ödevlerde yaşadıkları problemler bile çıkıyor. Ona göre çocuğa yaklaşımım da değişiyor.”

Ö15: “Yeni program daha kolay, daha basitleştirilmiş, daha anlaşılabilir. Yalnız programın kendisi böyle fiziksel ortamlara baktığımızda sınıflarda 40-50 kişilik öğrenciler olunca, bu yeni program uygulanamıyor. Bu da olumsuz bir sonuç çıkarıyor. Bunun sonucunda da yani eğitim programı boşuna atılmış ya da kenara itilmiş gibi duruyor, başarıya ulaşamıyoruz. Ama eski programa göre yeni program daha iyi ve daha anlaşılır.”

Programda Yer Alan Dil Becerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere göre (10 öğretmen) uygulamada olan programda en çok okuma becerisine önem verilmiştir. Bazı öğretmenler (7 öğretmen) dil bilgisi becerisinin öğretiminde sıkıntılar yaşandığını söylemişlerdir:

Ö3: “Ben 5. sınıflara derse girdiğimde dinleniyorum, demişti bir hocam bana. Çünkü dil bilgisi namına hiçbir şey yoktu 5. sınıfta, hala yok zaten. 5. sınıf bir geçiş dönemi. Bizim sıkıntımız şu oldu. 5. sınıfta önceden sınıf öğretmenleri olmamasına rağmen 4 ve 5. sınıfta dil bilgisi konularını veriyorlardı öğrencilere. Öğrenci bize boş gelmiyordu ama şu an 5. sınıfta hiçbir konu olmadığı için öğrenciler boş geliyor ve 6. sınıfta velilerin en büyük şikâyeti şu: 5. sınıfta bu çocuğun notları diyor dörttü, beşti Türkçe notları. 6. sınıfa geldi, çok düştü.”

Ö4: “Dil bilgisi mesela 5. sınıflarda önemi daha az, 6. sınıflarda en başta neredeyse. 7 ve 8. sınıflarda ortalarında yani. Mesela biz hep diyoruz zümre toplantılarında, 6. sınıfın dil bilgisi daha yoğun, yani 5. sınıflarda çok bir şey yok, hiçbir şey yok. Yani mesela 8. sınıflarda az. 8. sınıf çocuğundan biz tabii şey bekliyoruz işte, geçmişteki öğrendiklerini hatırlamalarını bekliyoruz. 8. sınıflarda mesela çok az konu var. 5. sınıfta daha az dil bilgisi var. 6. sınıfın ilk konuları bence 5. sınıfa çekilebilir diye düşünüyorum ben. Çünkü 6. sınıf biraz daha yoğun yani. Çünkü sözcük türlerine de giriyorsunuz. Sözcük türlerini de işliyorsunuz fiil hariç. Yani o 6. sınıfları biraz zorluyor.”

Ö5: “Dil bilgisi konularının ağırlıklı olduğu dönemler var, 6. sınıflar mesela. Özellikle 5. sınıf çok hafif, 6. sınıf çok ağır. 7. sınıf biraz hafif diye düşünebilirsiniz ama 7. sınıf çocukların yaş olarak bir geçiş dönemi olduğu dönem, çok zorlanıyorlar. 8. sınıf zaten

sınav dönemi, liselere girmek için ayrı bir hazırlığın yapıldığı dönem.”

Öğretmenlerin Önceki Programa (1981) Göre Hazırlanan Ders Kitapları ile Şu Anki Programa Uygun Hazırlanan Ders Kitapları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Görüşleri

Öğretmenlere önceki programa göre hazırlanan ders kitapları ile şu anki programa göre hazırlanan ders kitapları arasında farklılık olup olmadığı sorulmuştur. 2 öğretmen (Ö7, Ö8) dışında diğer öğretmenler uygulamada olan programa uygun hazırlanmış ders kitaplarının eski programa göre hazırlanmış ders kitaplarından daha iyi olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Öğretmenler görselliğin ön planda olması, kitapta konuyla ilgili bolca etkinliklerin yer alması, öğretmen ve öğrenciyi yönlendirmesi, metinlerin ilgi çekici olması, ölçme-değerlendirme açısından çok iyi olması bakımlarından uygulamada olan programa uygun hazırlanan kitapların daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir:

Ö1: *“Üç tane kitap var biliyorsunuz artık. Bu kitaplarda görsellik daha ön planda. Yeni kitaplarda metinler çok çok uzun deniliyor ama baktığınız zaman sayfa sayısı olarak, metinler zaten fazla yer tutuyor. Ama sayfanın yarısından fazlası resim. Görsellerle birlikte süslemişler. Eski kitaplarda ne vardı? En fazla iki sayfa oluyordu ama tamamen yazı oluyordu. Şimdi eski kitaplarda böyle bol bir etkinlik yoktu yani. Ölçme değerlendirme açısından şu anki kitapların daha zengin olduğunu düşünüyorum. Çok farklı, çok değişik araçlar mevcut.”*

Ö4: *“Yeni kitaplarda yönlendirmeler çok, öğretmenlere yönelik yönlendirmeler çok. Öğretmen kılavuz kitaplarında hani günlük planları tamamen kılavuz kitaplarına geçtiği için şimdi örneğin sizin o an için aklınıza gelmemiş olsa bile orayı okuyarak oradan aldığınız bilgileri uygulayarak yani daha keyifli, daha motivasyon artırıcı birtakım çalışmalar yapılabilir. Eski kitaplarda şey tamamen size bağlıydı, yani sizin kendi mesleki bilginiz, yeteneğiniz, işte sunumunuza bağlıydı. Şimdi kitaplar çok daha iyi. Öğrenciler için de öğrenci kitapları zaten gayet güzel. Mesela bu ölçme ve değerlendirme, her temanın sonunda ölçme ve değerlendirmeler var, onlar çok güzel.”*

Ö5: *“Yeni ders kitapları daha iyi. Mesela etkinlikler anlamında bize faydası var; çünkü biz o etkinliklere her metin için kendimiz uğraşsak ayrı bir mesai gerektirir. O anlamda bize bir faydası var, hatta bazen çok öğretici güzel etkinlikler var. Ayrıca öğretmene neyi nasıl yapması gerektiğini bazı durumlarda anlatması açısından da iyi.”*

Ö6: “Yeni kitaplardaki etkinliklerin iyi olduğunu düşünüyorum. Öğrencinin ilgisini çekiyor, görselliği var.”

Ö7: “Fark eden bir şey yok diyeceğim ama hazırlama aşamasında bu işin mutfağında olanlara çok sorulmadan, danışılmadan böyle bir şey hazırlandığı için başarıya ulaşmakta çok zorlanıyoruz. Ben 7. sınıfların kitaplarını beğenmem. Mesela 5. sınıfları ortaokula aldılar, şöyle bir kitabına bakarsanız 5.sınıf Türkçe kitabında hiçbir şey yok. Hiçbir şey yok, 40 tane parça var, 40 tane parçada anlamını bilmediğimiz kelimeleri öğrenecek çocuk. Bunun konusu nedir, ana fikri nedir, türü nedir onu öğrenecek. Başka hiçbir şey öğrenmeyecek. 7. sınıfların kitabını dersiniz tamamen üniversite öğretim elemanları tarafından, üniversite öğrencilerine hitap eden parçalar seçilmiş ve Türk dilini öğretmek, sevdirmek, inceliklerini kavratmak adına verilebilecek hiçbir şey yok. Ve bunu müfettişlere sıkça dile getirip söylüyoruz ama hani onların da herhalde yapabildikleri bir şeyler yok.”

Ö8: “Metnin işlenişi açısından eski kitaplar daha yönlendiriciydi. Şimdiki kitaplarda öyle hem öğretmen hem öğrenci daha fazla böyle bir araştırmaya yönelik olduğu için daha fazla zaman harcamak zorundayız.”

Ö14: “Yeni kitapları daha çok beğeniyorum. Sınava yönelik özellikle uzun paragrafların olması iyi, şu anki kitaplardan gayet memnunum. Öğrenciler de zevk alıyor.”

Uygulamada Olan Programa Göre Hazırlanmış Ders Kitaplarının Olumsuz Yönleri Hakkında Öğretmen Görüşleri

Öğretmenler (11 öğretmen), uygulamada olan programa göre hazırlanmış ders kitaplarının en olumsuz yönünün metinlerin uzunluğu olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir:

Ö2: “Okuma metinleri çok uzun. Mesela geçen 7. sınıfta, aklımda değil şimdi ama neredeyse bir yirmi dakika okuduk yani onu söyleyeyim.”

Ö3: “Bazılarının çok uzun olduğunu düşünüyorum. Dört beş sayfalık okuma metinlerimiz var. Ben bile okurken sıkılıyorum yani.”

Ö5: “Metinlerin bazıları uzun, haddinden fazla uzun yani. 7-8 sayfalık metinler var bir Türkçe kitabında. 7-8 sayfalık metin olmaz, o uzunluktaki metni 2 ders saatinde okursunuz ancak. Bu anlamda da bizim çok eleştirilerimiz oldu önceki dönemlerde, yaptığımız zümrelerde ama çok dikkate alındığını düşünmüyorum.”

Ö8: “Maalesef ilimizde de Türkiye genelinde de Türkçe zümresi olarak biz bu ko-

nudan şikâyetçiyiz. Çok fazla uzun metinler var. Algılama düzeyi çocukların biraz düşük olduğu için anlamakta, yorumlamakta, yorumladığını dile getirmekte hani biraz zorlanıyorlar. Bu konuyla ilgili hem Millî Eğitim Müdürlüğüne hem Bakanlığına birçok defa raporlar iletildi; fakat nedense bir türlü gündeme alınmadı. Metinler çok uzun. 6. sınıflarda bile çok uzun. Algılamada bazı problemlerimiz var. Hatta ben küçük bir örnek vereyim size. 8. sınıflarda yanılmıyorsam Çalığışu romanını biliyorsunuz. Oradan bir kesit yaklaşık 7-8 sayfalık bir kesit. Şöyle bir sorunumuz oldu. Metinden hareketle ne yapmamız lazım, metnin türünü öğrencilere kavratmamız lazım. Hani ben kavrayamıyorum ki çocuk nasıl kavrasın?”

Ö10: “Özellikle bu seneki kitaplarda özellikle 7. sınıflarda bir kitabımız var, yani gerçekten öyle metinler var ki üniversite öğrencilerinin bile algılamakta zorluk çekebileceği metinler var maalesef.”

Ö11: “Bu yıl 8. sınıflar için kullandığımız metinler çok uzun ve sıkıcı metinler. 7. sınıf için senelerdir kullandığım bir yayınevi kitabının başlangıcındaki metin o kadar sıkıcı ki çocuklar biz 7. sınıfa nereden geldik diyor. 7. sınıf Türkçe dersinden gözleri korkuyor bir kere o metinlerle. 6. sınıfta da işte değişmeler, yeniliklerle ilgili metinler çok uçuk kaçık. Çocukların alay edebileceği metinler.”

Uygulamada olan programa göre hazırlanan kitaplar hakkında 3 öğretmen (Ö5, Ö12, Ö15) özellikle dil bilgisi öğretimi konusunda etkinliklerin yeterli olmadığını söylemiştir:

Ö5: “Dil bilgisi etkinlikleri biraz daha az. Yani 8 etkinlik varsa bir parçayla ilgili, bunlardan 7 tanesi okuma anlama, yazma, 1 tanesi ise dil bilgisi ile ilgili.”

Ö12: “Dil bilgisi etkinlikleri olarak maalesef günümüz çalışma kitaplarındaki etkinlikler yeterli değil. Çok az veriliyor. Çocuğun bir isim tamlamasını sekiz, on örnekle öğrenmesine, kavramasına imkân yok. Dolayısıyla daha geniş tutulması, daha somut olması gerekirdi. Ben kendim kişisel olarak özel yayınevlerinin hazırlamış olduğu CD’lerden yararlanıyorum çocuklara öğretebilmek için.”

Ö15: “Dil bilgisi ile ilgili etkinliklerin sayısı gerçekten çok az ve çok kısa tutulmuş, çok basitleştirilmiş ama yapılan ortak sınavlarda bu kadar basit haliyle çıkmıyor karşılına öğrencilerin. Daha çok zorlanıyorlar.”

Öğretmenlerin tümü okutmak istediği kitabı kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğretmenler, kitap seçimi konusunda genelde kendilerine sorulduğunu ancak

bunun dikkate alınmadığını belirtmişlerdir:

Ö5: “Sene sonunda anket yapılıyor kitaplarla ilgili, değerlendirmemiz alınıyor ama 3-4 sene üst üste aynı kitapları kullandık. Aynı eleştirileri yaptığımız halde değişen bir şey olmadı.”

Ö9: “Bize her sene kitaplarla ilgili, içeriğiyle ilgili hemen hemen her sene sorular soruluyor, anket yapılıyor, beğenip beğenmediğimiz soruluyor. Ama yıllardır yayınevleri kitapları değiştirmiyor. Artık metinleri gözüm havada okuyabiliyorum.”

Kitap Tercih Hakkında Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere “MEB’in kitaplarını mı yoksa özel yayınevlerinin kitaplarını mı tercih edersiniz?” diye sorulduğunda, 13 öğretmen MEB’in kitaplarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. 1 öğretmen (Ö12) özel yayınevlerinin hazırladığı kitapları tercih ettiğini belirtirken, 1 öğretmen (Ö11) ise MEB ya da özel yayınevleri gibi bir ayırım yapmadığını ifade etmiştir:

Ö6: “MEB’in kitaplarının daha iyi olduğunu düşünüyorum ben. Daha anlaşılır, daha net. Mesela bu sene kullandığım özel bir yayınevinin kitabı daha karmaşık zor geliyor bana. Konuya hazırlanırken, konuyu işlerken baktığımda çok daha uzun konu ele alınmış ama bu karmaşıklığı da meydana getirmiş. Anlaşılması biraz daha zor geliyor bana.”

Ö11: “Tercih değil de ben çok iyi incelenmesinden yanayım. Özel ya da millî eğitim diye bir ayırım yapmıyorum.”

Ö12: “Millî Eğitim Bakanlığıyla özel yayınevlerini kıyasladığım zaman, bazı özel yayınevlerinin hazırlanmış olduğu kitaplar gerçekten çok iyi.”

Ö13: “MEB’in kitaplarını tercih ederim. MEB’in hazırladığı bana göre daha güzel, daha mantıklı ve daha öğretici oluyor.”

Ö14: “Kesinlikle MEB’in kitaplarını tercih ederim.”

Öğretmenlerin hem Günlük Hayatta hem de Öğrencileriyle İlişkilerinde Türkçenin Kullanımıyla İlgili Yaşadığı Sorunlar ve Bu Sorunların Çözümüne Kavuşturulabilmesi Hakkındaki Görüşleri:

Öğretmenlere hem günlük hayatta hem de öğrencileri ile ilişkilerinde Türkçenin kullanımıyla ilgili ne gibi sorunlar yaşandığı ve bu sorunları çözüme kavuşturabilmek için

neler yapılabileceği sorulmuştur. Öğretmenlerin ifadelerine göre Türkçenin kullanımıyla ilgili yaşanan olumsuzluklar şu şekilde özetlenebilir:

- Sorunların en büyük kaynağı internet, sosyal paylaşım siteleri. İnternet, dilin kullanılmasını çok etkiliyor.
- Kitle iletişim araçları öğrencinin Türkçeyi doğru kullanmasını etkiliyor.
- Argo sözcüklerin kullanımı.
- Yerel söyleyişlerin kullanımı.
- Az sözle çok şey anlatma isteği, sözcük dağarcığının fakirleşmesi.

Öğretmenler bu sorunların çözüme kavuşturulmasında en önemli görevin ebeveynler ve öğretmenlere düştüğünü belirtmişlerdir. TDK, RTÜK, TBMM ve belediyelere de dilin özenli kullanılması konusunda önemli görevler düştüğü vurgulanmıştır:

Ö1: *“Bu sorunların en büyük kaynağı yine teknoloji. İnternet dili dediğimiz bir dil var yani. Özellikle o sosyal paylaşım sitelerinde Türkçenin nasıl kullanıldığı hiç kimse tarafından önemsenmiyor.”*

Ö2: *“Türkçe kullanımına yönelik sorunlar illaki var. Mesela yerel ağızla konuşma tabii ki bulunduğumuz ilde var, bunu engellemek de biraz zor diye düşünüyorum. Bir de internet dili. Çocuklar sosyal paylaşım sitelerinde sizler sohbet ederken kullandığınız kelimeler veya bu kelimeleri yazış biçiminiz Türkçe kurallarına veya bizim bildiğimiz şeylere aykırı, deriz her zaman. Fakat şöyle bir dil oluşmuş, yani artık internet dili oluşmuş. Bu dil de o paylaşım sitelerini kullanan kişiye çok kolay geliyor. Uzun uzun yazmaktansa kısa kısa yazıp bu şekilde anlaşıyorlar. Ama argo sözcükleri kullanma açısından çocuklarımızın üzerine düşülmesi gerekiyor bu eğitim sistemi açısından. Velilerin çok dikkatli olması lazım bilhassa.”*

Ö3: *“Şimdi sosyal medyada zaten öğrencilerin çoğu kuralları uygulamıyor. Ben bunu genellikle sosyal medyayı yani öğrencilerim açısından sosyal medyayı sınırlandırmaya çalışıyorum orada kalması için yani. Çok yakın zamanda bir olay yaşadık yazılıda. En iyi öğrencim yazılıda “güzel” yazacağı yere “gzl” yazmıştı yani. Onunla konuştum. Dili kullanma anlamında internet çocuklar için çok zararlı bence. Velilerin kesinlikle dikkatli olması lazım.”*

Ö4: *“Mesela yerel kelimeler. Karadeniz’de çok var tabii. Bu bir, ikincisi mesela öğrenciler çok argo kelime kullanıyorlar. Yine reklamlar ve diziler dili kullanmalarını etkiliyor, RTÜK daha çok denetlemeli.”*

Ö5: “Türkçenin kullanımıyla ilgili günlük hayatta yaşadığımız, hepimizin yaşadığı sıkıntı mahallî söyleyiş tarzlarını kullanmak. Ben bunların sıkıntı değil, zenginlik olduğunu düşünüyorum. Ama bazı durumlarda bu çocuğun yazı diline yansıtıyor. Türkçe öğretmeni bunun da önüne geçmeli mesela. Çocuklara kompozisyon yazdırdığımız zaman günlük hayatta kullandığı kelimeleri o şekli yazıya geçirdiğini görebiliyoruz. Benim öğrencilerime hep söylediğim, eleştirdiğim bir şey sosyal medyada internet ortamında kullandıkları yazı dili. Sesli harflerin olmadığı, sadece sessiz harflerin kullanıldığı veya başka karakterlerin kullanıldığı şeyler. Öğrencilerimize söylediğimiz eleştirdiğimiz şeyler bunlar.”

Ö6: “En büyük sıkıntı o internette kullanılan dil. Bu kolaya kaçmak bence, uzun klavye tuşlarına basmak yerine kısaltma yapmak, “tamam” yerine “tmm” yazmak gibi şeyler normal karşılanabilir ama çok doğru değil.”

Ö7: “Yozlaşmanın olduğunu düşünüyorum. Çocuklar çok konuşma taraftarı değil, az sözle çok şey ifade etmeye, böyle davrandıklarında popüler olduklarını, ilgi çektiklerini, kaba, seviyesiz olduklarını da böyle işte popüler olduklarını düşünüyorlar. Sosyal medyanın ya da kitle iletişim araçlarının da etkisi olduğunu düşünüyorum.”

Ö8: “Şöyle söyleyeyim, öğrencilerimize elimizden geldiği kadar dilin doğru kullanımını üzerinde burada bilgi verebiliyoruz, yönlendirebiliyoruz. Doğru konuşma, telaffuz konusunda yardımcı oluyoruz. Fakat şöyle bir tespitim oldu benim. Aile dil kullanımında çok etkin. Aile ve çevre biz ne kadar burada toparlamaya çalışsak bile aile ortamına girdiği zaman öğrenci, iş değişiyor. Kitle iletişim araçlarından da olumsuz yönde fazlasıyla etkileniyorlar.”

Ö9: “Genel problemimiz dili kullanma açısından. Şimdi çağdaş dil deyince sanki bana teknolojinin hükmettiği bir dil aklıma geliyor. O da çocukların birazcık dil yapılarını etkiledi, bozdu, çok çirkin şeyler ortaya çıkmaya başladı. Bu anlamda geleneksel dili kullanmamız gerektiğini düşünüyorum. Dizilerin de çok etkili olduğunu düşünüyorum. Önceki gün bahçede nöbetçiydim, inanın kulaklarımı tıkamak istedim duyduklarım karşısında.”

Ö10: “Öğrenciler dili çok özensiz kullanıyorlar. Medya, internet bunda etkili. Kitle iletişim araçları, sosyal ağlar, facebook gibi twitter gibi kesinlikle çok olumsuz etkiliyor öğrencileri. Benimle konuşurken yazarken dikkat ediyorlar ama kendi aralarında konuşurken biliyorum ki çok büyük yanlışlıklar içindeler. Bu konuda TDK belki bir adım atmalı, bu konuda bir şeyler yapılmalı. Hatta siyasiler devreye girmeli. Belediyeler bence çok öncül olabilirler. Mesela Giresun Belediyesi böyle bir kampanya başlatabilir, en basitinden çev-

redede işyerlerinden başlatabilir.”

Ö11: *“Kendi aralarındaki konuşmalarda ders esnasında değil ama sık sık argo kullanıyorlar. Espri anlamında da bunu çok yapıyorlar. İki kelimenin birleşiminden farklı şeyler ortaya çıkarıyorlar ve bunu espri olarak görüyorlar. Özellikle gençlik dizilerinin öğrencilerin dili doğru kullanmasını olumsuz anlamda etkilediğini düşünüyorum.”*

Ö12: *“Genel olarak dili özenli kullanmıyorlar bence. Kendi Türkçe dersimde bile çocuklara bir soru sorduğumda çocuklar kısa olarak evet ya da hayır demeden ziyade İngilizce yes ya da no diye karşılık veriyorlar. Öğretmenim demeden teacher diyorlar. Siz de zannediyorsunuz ki İngilizceyi çok iyi biliyor. Hayır, İngilizceleri de çok zayıf genel olarak bütün okulun. Bu sadece bir özentiden kaynaklanıyor. İşte televizyon olsun, bilgisayar olsun ya da dizilerdeki programlardaki kişilerin kullanmış olduğu dile bakarak, söylemlere bakarak dil yavaş yavaş yozlaşıyor. Onlarda gördükleri örnekleri kendilerine benimsiyorlar. Onlar gibi konuşmaya başlıyorlar. Kitle iletişim araçları son derece olumsuz yönde etkiliyor dilimizi maalesef. Dilimiz özellikle iletişim araçları sayesinde git gide yozlaşıyor ve yine çözüm TBMM’den geçiyor.”*

Ö13: *“Günümüzde artık sözcük dağarcığı çok azaldı. Çok az şeylerle ifade edebiliyorlar kendilerini. Gittikçe daha basit ve az kelime kullanmaya başladılar.”*

Ö14: *“Öğrenciler sınıf içerisinde gayet düzgün ama özellikle sanal ortamdaki yazışmaları ve konuşmaları Türkçenin dışında bir şey.”*

Ö15: *“Derste istediklerimizi uyguluyorlar ama dersten, sınıftan dışarı adım attıklarında farklı bir dil kullanıyorlar. Bunu sokakta öğreniyorlar. TV’deki dizilerden etkileniyorlar ve olumsuz yani hoş olmayan istemediğimiz bir dili kullanıyorlar. Yaş ilerledikçe dili kullanma kötüleşmeye, çirkinleşmeye başlıyor.”*

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve sonuçlara dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Eğitim ve dil politikası, 1923'ten 2012'ye kadar, siyasi iradenin en çok üzerinde durduğu politikalardan olmuştur. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte Türkiye'de eğitim ve dil politikası, devlet politikası haline getirilmiş, her alanda yapılan inkılapların yanı sıra eğitim ve Dil İnkılabı da hayata geçirilmiştir. Eğitim politikası, her dönemde çağdaşlaşmanın, ileri uygarlık düzeyine erişmenin, kalkınmanın, refah düzeyini artırmanın anahtarı olarak görülmüştür. Türk eğitim sisteminde yeni bir yapılanmaya gidilmiş, eğitimin bütün kademeleri sistemli bir şekilde düzeltilmeye çalışılmıştır. Eğitim sisteminin bütün kademelerini düzenli bir şekilde işletebilmek, bütün dönemlerde temel amaç olarak belirlenmiştir.

1923-1960 yıllarında ilköğretim kademesi en ağırlıklı eğitim kademesi olarak ele alınmıştır. Bunun en büyük nedeni halkı okuryazar yapmak, cehaletten kurtarmak, millî ve insani kültür seviyesini yükseltmek, temel bilgileri vermektir. 1960'lı yıllarla birlikte önem vermeye devam edilen ilköğretim kademesinin yanında, mesleki ve teknik eğitim de ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma hedefleri esas tutularak ve "eğitim-insan gücü-istihdam" ilişkileri dikkate alınarak millî eğitim sistemi, mesleki ve teknik öğretime ağırlık verilecek şekilde yeniden planlanmıştır. Hükümet programlarında, kalkınma planlarında, AB ilerleme raporlarında, millî eğitim şûralarında mesleki ve teknik eğitim kademesiyle ilgili birçok görüş, ilke, karar ve uygulamalar yer almıştır. 1980'li yıllarla birlikte bu kademelerin yanında yükseköğretim kademesiyle ilgili de birçok uygulama hayata geçirilmiştir.

Ülkemizde eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinde, bütün dönemler için, siyasi irade en önemli belirleyici olmuştur. 1923-1950 yıllarında eğitim ve dil politikala-

rının belirlenmesinde daha çok siyasi ve toplumsal gelişmelerin, 1960'lı yıllardan itibaren ise daha çok siyasi ve ekonomik gelişmelerin etkili olduğu göze çarpmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren dünyadaki yeni ekonomik ve siyasal anlayışlar, planlı döneme girilmesi, AB ile ilişkiler, uluslararası kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği ve antlaşmalar, uluslararası kuruluşların izlediği politikalar, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve bilgi toplumuna geçiş süreci neticesinde eğitim ve dil politikalarının yönü değişmiştir. Özellikle kalkınma planlarının, AB ilerleme raporlarının, uluslararası kurum ve kuruluşların ve millî eğitim şûralarının, eğitim ve dil politikalarını belirleyen siyasi irade üzerinde büyük etkisi görülmüştür. Hükümetler, eğitim ve dil politikasını belirlerken adı geçen plan, rapor ve antlaşmalara sıkı sıkıya bağlı kalmışlar, yapılan düzenlemeler, alınan kararlar ve uygulamalar bu öğeler etrafında şekillenmiştir.

1923-1950 yılları arasında eğitim politikaları üzerinde millî-laik bir anlayışın; 1950-1980 yılları arasında muhafazakâr-liberal bir anlayışın ve 1980'lerden itibaren ise neoliberal bir anlayışın egemen olduğu görülmüştür.

1923'ten günümüze eğitim; sadece gençleri yetiştirmenin ve halkı aydınlatmanın bir vasıtası değil, aynı zamanda memleketin kültürel, sosyal ve iktisadi gelişmesini gerçekleştirecek ve hızlandıracak, gerekli insan gücü ihtiyacını karşılayacak verimli bir yatırım ve aracı olarak görülmüştür. Eğitime ve gençliğe yapılan yatırımın, ülkenin geleceğine yapılan yatırım olduğu vurgulanmıştır. Eğitimin, memleketin ihtiyaçlarına uygun ve amaçlarına yönelik bir nitelik kazanmasına çalışılmıştır. Bu nedenle çağın gereklerine uygun, teknolojik ihtiyaçlara cevap verebilecek bir bünyeye kavuşturulmasına çalışılmıştır. Her kademedeki öğretim kurumlarından çıkacak bireylerin ekonomik hayata katkıda bulunacak şekilde üretici hale getirilmesi, böylece Türk milletinin çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı olması hedeflenmiştir.

Son yıllarda bir taraftan çocuklara ve gençlere verilen eğitimin seviyesini ve kalitesini yükseltmek, diğer taraftan örgün eğitim sisteminin dışına çıkmış bulunan gençlere ve yetişkin nüfusa sunulan ve onların çağın gereklerine uymalarını sağlayacak yaygın eğitim imkânlarının geliştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda yaygın eğitim ve hayat boyu eğitim de önem kazanmaya başlamıştır.

1923 yılından günümüze eğitim politikaları doğrultusunda yetiştirilecek insan profili nitelikleri, dönem dönem farklılık gösterse de genel olarak şu ortak noktalar üzerinde toplanmıştır: *Cumhuriyet'in ilkelerini benimsemiş; millî, demokratik, laik, sosyal*

bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; büyük ve şanlı tarihimizle iftihar eden, millî ideale bağlı, millî bir ruh ve heyecan taşıyan; insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan; hayatta başarılı, kendine güvenen; hayatı ve çevresini tanıyan; millî değerleri özümseyebilen ve evrensel değerlere ve yeni düşüncelere açık, bilgi üretimine katkıda bulunabilen ve bilgiyi yaratıcı biçimde kullanabilen; düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, teşebbüs kabiliyeti, birlikte çalışma ve sorumluluk yüklenme gibi karakter vasıfları gelişmiş; hayatın güçlükleri ile baş edebilecek donanımlı ve yetenekli; demokrasi bilincine sahip, hoşgörülü, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen, medeni; seviyeli, karakterli, faziletli, ahlaklı, kültürlü ve geniş görüşlü; çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın; sanata değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı, bilgi çağı insanını yetiştirmek.

Eğitim konusunda Cumhuriyet'ten bugüne çok ciddi reformlar ve iyileştirmeler yapılmıştır. Ancak Türk eğitim sisteminde yaklaşık 90 yıldır tam olarak çözülemeyen genel sorunlar vardır. Bu sorunlar her hükümet programında, her kalkınma planında, her millî eğitim şûrasında, her AB ilerleme raporunda birçok kez dile getirilmiştir. Plan, rapor ve programlara göre tam olarak çözülemeyen ve günümüze kadar akseden eğitimle ilgili genel sorunlar şunlardır:

- Mesleki ve teknik öğretim ile yükseköğretim kademelerinde okullaşma oranlarının artırılamaması,
- Kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması ve sanayi ile iş birliğinin yeterince geliştirilememesi gibi nedenlerle mesleki ve teknik eğitimde Plan hedeflerinin gerisinde kalınmış olması,
- Sınıf mevcutlarının kalabalık olması ve derslik sıkıntısının devam etmesi,
- Öğrenci-öğretmen, öğrenci-derslik oranlarının modern standartlara ulaştırılamaması,
- Eğitime erişimde bölgeler arası eşitsizlikler; doğu-batı, kır-kent, kız-erkek gibi konularda eğitime erişim sorunlarının devam etmesi,
- Kadınların okuma-yazma oranının istenilen seviyeye ulaştırılamaması,

- Türkiye'nin doğusu başta olmak üzere, kızlar için okullaşma oranlarının düşük olması,
- Eğitimde sosyal adalet, fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanamaması,
- Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikteki insan gücünü yetiştirememe,
- Eğitimin teorik düzeyde kalması,
- Ders araç ve gereçlerinin yetersizliği,
- Yaygın eğitimin ve hayat boyu eğitimin geliştirilememesi,
- Eğitim kademeleri arasındaki dikey ve yatay geçişlerde devam eden sorunlar,
- Millî eğitim örgütünün merkezi olmayan bir yapıya kavuşturulamaması,
- Nitelikli öğretmen yetiştirme sorunu,
- Öğretmenlerin yurt düzeyindeki dengesiz dağılımı,
- Yenilenen öğretim programları ve öğretim yöntemlerine uyumlu olarak fiziki altyapı, donanım ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi,
- Eğitim sisteminin sınav odaklı bir yapıda olması,
- Eğitim teknolojileri ve programlarının günün ihtiyaçları doğrultusunda yenilenmesindeki gecikmeler,
- Eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kurumlar arası eş güdümlü ve iş birliğinin yeterince sağlanamaması,
- Yükseköğretim kurumlarının bürokratik ve merkezi yapıdan kurtarılamamış olması, bilimsel özerklik ve üniversite-sanayi iş birliğinin yeterince sağlanamaması,
- Özel teşebbüsün eğitimdeki payının düşük kalması.

Eğitimle ilgili yaşanan bu sorunların kaynağında nitelik sorununun olduğu anlaşılmıştır. Cumhuriyet'ten günümüze eğitimle ilgili öncelikli görülen husus, nicelik sorununun halledilmesi olmuştur. Eğitimde nicelik sorunu halledilmeye çalışılırken, bu kez eğitimde nitelik sorunu ortaya çıkmıştır. Özellikle planlı kalkınma döneminden başlayarak günümüze kadar hâlâ eğitimin nitelik sorunları çözülmeye çalışılmaktadır. Eğitimde nitelik sorununu ortadan kaldırmak için son yıllarda kısa vadeli politik ve ideolojik tutumlar yerine, ulusal ve evrensel temel değerler dikkate alınmaya başlanmıştır.

Cumhuriyet'ten günümüze millî eğitim şûralarında, hükümet programlarında, kalkınma planlarında eğitim ve dil politikaları ile ilgili uygulamaya geçirilecek öncelikli

konuların, hedeflenenenden çok geç yürürlüğe girdiği ya da uygulamaya geçirilemediği görülmüştür. Örneğin V. Millî Eğitim Şûrası'nda (1953) uygulamaya konulması talep edilen ilköğretim kanun tasarısının yürürlüğe girmesi, 1961 yılında gerçekleşmiştir. 1977'de hedeflenen ilköğretimin 8 yıla çıkarılması hususu, 20 yıl sonra 1997'de hayata geçirilebilmiştir. 1977'de amaçlanan ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz dağıtılması konusu, 2003-2004 öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Eğitim programlarının düzenlenmesi, meslek lisesi mezunlarının yükseköğretime girişteki katsayı uygulamasının kaldırılması hedefleri de bu duruma örnek gösterilebilir.

Hemen hemen her dönemde, öğretmenlerin hak ettiği değeri görmeleri hedeflenmiştir. Eğitim ve dil politikalarının uygulanmasında birinci derecede öneme sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi, hak ettiği değeri görmesi, maddi ve manevi anlamda desteklenmesi, toplumda saygın bir yer edinmesi hususu, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren süregelen bir sorun olarak gündemdedir. Öğretmen yetiştirmede hem nicelik hem de nitelik sorunu devam etmektedir.

Türk dili, hem hükümet programlarında hem kalkınma planlarında hem de millî eğitim şûralarında kültürün temeli, millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak sayılmıştır. Dönem dönem farklılıklar olsa da Cumhuriyet'ten günümüze, devletin Türk dili ile ilgili izlediği temel politikaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Dilin doğru, düzgün, kurallara uygun bir şekilde kullanılması; Türk çocuklarının Türkçeyi doğru, güzel konuşur ve yazar hâle getirilmesi,
- Bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmalarının veriminin artırılması,
- Türk dilinin sevdirmesi ve kullanmada güven kazandırılması,
- İmla ve terim birliğinin sağlanması,
- Okuma ve yazma zevk ve alışkanlığının kazandırılması,
- Dilin bütün bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesi,
- Türk dilinin, birlik ve istikrar içinde kendi kaidelerine uygun, ilmî ve tabii yollarla gelişmesi ve zenginleşmesi, tabii seyri içinde gelişmesi,
- Dil politikasının millî olması,
- Türkçeye saygı ve özen gösterilmesi,
- Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan millî ve ortak bir eğitim ve bilim dili olarak öğretilmesi,
- Türkçenin yabancı sözcüklere karşı korunması,

- Anaokullarından başlayarak eğitimin bütün kademelerinde, Türkçenin güzel kullanımını gerçekleştirecek öğretim programlarının uygulanması, Türkçe eğitim ve öğretiminde programlardaki ve uygulamadaki yetersizliklerin giderilmesi,
- Ders kitaplarında Türkçenin doğru kullanılmasına önem verilmesi,
- Eğitimin tüm kademelerinde yabancı dille öğretim yerine, kişilere iyi bir yabancı dil öğretilmesini sağlayıcı ortamın hazırlanması,
- Türk dili araştırmalarına önem ve öncelik verilmesi,
- Türkçenin bilim, sanat, ticaret, iletişim ve uluslararası çalışma dili olarak geliştirilmesi,
- Türkçenin sağlıklı bir mecrada gelişmesi, işlenmesi ve gelecek nesillere daha zengin bir dil olarak aktarılması için Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, üniversiteler ve diğer ilgili kesimlerce iş birliğinin geliştirilmesi,
- Yaşayan güzel Türkçenin çağdaş eğitimin gereği olarak bilimsel ve teknolojik alanlarda zenginleştirilmesine çalışılması.

Türk dili politikası, her dönem için farklı anlayışlara sahne olmuştur. Türk dili, 1923 yılından itibaren devlet politikası haline getirilmiş, sistemli bir şekilde ele alınmıştır. 1950 yılından sonra Türk dilindeki özleştirme politikasına karşı çıkmış, dilin özleştirilmesinin değil, sadeleştirilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. 1950’li yıllarda başlayan ve 1970’lerde iyice kızışan dille ilgili kutuplaşmalar, 1980’li yıllarda da devam ederek süregelmiştir.

1970’li yıllarla birlikte dille ilgili birçok tartışma yaşanmış, artık kullanılan dil, onu konuşan kişilerin fikir yapısını gösteren bir etiket durumuna gelmiştir. Muhafazakâr-inkılapçı dil anlayışı ayrılıklarının yerini, milliyetçi-sosyalist dil anlayışı ayrılıkları almıştır. 1980’li yıllardan itibaren dil işlerinde ideolojik yapılanmaya gidilmiştir. Türk Dil Devrimi’nden itibaren Türk dili politikası ile ilgili ortak bir politika belirlenmemiştir. Hükümetler ayrı, kurumlar ayrı, cemiyetler ayrı, aydınlar ayrı bir dil politikası isteğinde olmuştur. Bunun sonucunda ortak bir millî dil politikası oluşturulamamıştır. Türk dilinde yaşanan sorunların ana nedeni de, dilin bu sorunlarının bütün yönleriyle ele alınarak çözümünü sağlayacak bir dil planlamasının yapılamamasıdır. Yapılması gereken en önemli şey, Türk dilinin korunması ve gelişmesi için devletin izleyeceği millî bir

dil politikasının meydana getirilmesi ve dilin korunması ile ilgili yasaların bir an önce çıkarılmasıdır.

Hemen hemen her dönemde eğitimde köklü değişiklikler yapılacağı söylendiği halde bu konuda çok da başarılı olunamamıştır. Çünkü genellikle iktidara gelen yeni siyasi irade, bir önceki hükümetin eğitim politikasını değiştirmeye ve kendi politikasını uygulamaya çalışmıştır. Bu nedenle eğitimdeki asıl köklü değişiklik, bir önceki eğitim uygulamalarının değiştirilmesi olmuştur. Her yeni dönem, bir önceki dönemin uygulamalarını kaldırmaya çalışırken zaman kaybı yaşanmış, eğitim ve dilde ortak bir politika hayata geçirilememiştir. Eğitime ve dile politik müdahalelerin büyük etkisi olmuştur. Yaşanan bu sorunların giderilebilmesi için, XV. Millî Eğitim Şûrası'nda belirtildiği gibi, eğitim ve dil, mutlaka politikadan arındırılmalıdır. Devletin eğitim ve dil politikası uzun vadeli olmalıdır. Eğitim ve dil politikalarında süreklilik ilkesi hayata geçirilmeli, hükümetten hükümete veya kişiden kişiye değişen politikalardan vazgeçilmeli ve kaynak israfı önlenmelidir.

AB ilerleme raporlarında Türkiye'nin dil politikası; azınlıkların ve Türkiye'de azınlık sayılmayan kültürel kimlik ve ortak gelenekleri bulunan etnik grupların ana dillerinde eğitim, öğretim, yayın yapma gibi hususlar açısından değerlendirilmiştir. Bütün ilerleme raporlarında; etnik grupların üyelerinin, kendi dil ve kültürel kimliklerini ifade edebilmelerine yönelik herhangi bir gelişmenin kaydedilmediği açıklanmış, Türkiye'nin, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalamadığı sürekli vurgulanmıştır.

Türkçe öğretim programları ve ders kitapları, Cumhuriyet'ten günümüze değişerek ve gelişerek yenilenmiştir. Türkçe öğretim programları ve ders kitapları incelendiğinde, programların ve ders kitaplarının eğitim ve dil politikaları ile uyumlu olduğu görülmüştür.

1923-1938 dönemi eğitim ve dil politikalarının Türkçe öğretim programlarına birebir yansıdığı, eğitim ve dil politikalarının amaçlarının öğretim programlarında açıkça yer aldığı görülmüştür. Aynı şekilde bu politikaların Türkçe ders kitaplarına yeterince yansıdığı ve kitapların programlarla uyumlu olduğu da anlaşılmıştır.

1938-1950 dönemi eğitim ve dil politikalarının, bu dönemde uygulanan 1949 Programı'na yansıdığını söylemek mümkündür. Yine bu politikaların Türkçe ders kitap-

larına yeterince yansıdığı görülmüş, kitapların Program'la uyumlu olduğu da anlaşılmıştır.

1950-1960 döneminde uygulanan program, 1949 yılında İnönü Dönemi'nde hazırlanan 1949 Programı'dır. Bu dönemde Türkçe öğretim programı hazırlanmadığından dönemin eğitim ve dil politikalarının öğretim programlarına yansımaları incelenememiştir. Bu dönemdeki eğitim ve dil politikalarının yansımalarını tespit etmek için ders kitaplarından yararlanılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, eğitim ve dil politikalarının Türkçe ders kitaplarına yansıdığını söylemek mümkündür.

1960-1980 yılları arasında uygulanan program 1962 Programı'dır. Program, 1949 Programı'nın gözden geçirilmiş ve ufak tefek kelime değişikliklerinden başka değişikliğin olmadığı programdır. Bu nedenle dönemin eğitim ve dil politikalarının öğretim programlarına yansımaları incelenememiştir. Politikaların ders kitaplarına yansımaları incelendiğinde ise dönemin eğitim ve dil politikalarının ders kitaplarına yansımalarının büyük oranda gerçekleştiği görülmüştür.

1980-2002 yılları arasında dönemin eğitim politikası hedeflerine yönelik açıklamaların ve ifadelerin 1981 Programı'nda ayrıntılı bir şekilde yer aldığı görülmüştür. Benzer şekilde dönemin dil politikası hedeflerinin de Program'a yansıdığını söylemek mümkündür. Yine 1980-2002 yılları arasında okutulan Türkçe ders kitaplarının dönemin eğitim ve dil politikasıyla uyumlu olduğu anlaşılmıştır.

2002-2012 yılları arasında belirlenen eğitim ve dil politikalarının Program'a büyük ölçüde yansıdığını söylemek mümkündür. Bu yıllarda okutulan Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının da dönemin eğitim ve dil politikalarıyla uyumlu olduğu görülmüştür.

Eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişim ve gelişmelerin programlarda yer alması uzun bir zaman almıştır. Özellikle toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerin programlara yansımada gecikmeler olmuştur. Bu durumdan plan, rapor ve programlarda sıklıkla bahsedilmiştir. Özellikle 1949 yılında uygulamaya konulan programdan sonra, eğitim ve dil politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler ancak 1981 yılında kendine yer bulabilmiştir. Yani belirtilen dönemde Türkiye'de ciddi değişim ve gelişmeler yaşanmış olsa da, yeni program ancak 32 yıl sonra uygulamaya geçirilebilmiştir. Yaşanan bu olumsuz durum, programlara göre hazırlanan MEB Türkçe ders kitaplarını da etkilemiştir. 1949 Programı'na göre hazırlanan her üç kademedeki MEB Türkçe ders kitaplarındaki metinler ancak 1980'li yılların sonuna doğru değiştirilmiştir. Buna rağmen

men, geçmişten bugüne hazırlanmış ve uygulanmış olan Türkçe öğretim programlarının ve Türkçe ders kitaplarının, eğitim ve dil politikaları ile hedeflenen yetiştirilecek insan tipine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’de son 10 yılda (2004-2014) eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine yansımaları hakkında Giresun ilinde görev yapan ortaokul Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden faydalanılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Öğretmenlere göre, ülkemizdeki eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinde daha çok çağdaş yaklaşımlar ele alınmaktadır.
- Öğretmenlere göre ülkemizdeki eğitim ve dil politikalarının belirlenmesinde hem çağdaş yaklaşımlar hem de millî değerler sentezlenerek ele alınmalıdır.
- Öğretmenlere göre ülkemizde eğitim ve dil politikalarını en çok belirleyici olan ulusal kurumlar Millî Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumudur. Uluslararası kurum ve kuruluşlar olarak ise eğitim ve dil politikalarını en çok etkileyen kurumun Avrupa Birliği olduğu ifade edilmiştir.
- Öğretmenlerin tümü eğitim ve dil politikaları üzerinde siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimlerin eğitim ve dil politikaları üzerinde etkisi olduğunu ifade etmişlerdir.
- Öğretmenlere göre eğitim ve dil politikalarını en çok siyasi değişimler etkilemektedir. Bu sonuç, Yılmaz ve Altınkurt (2011) tarafından öğretmen adaylarıyla yapılan çalışma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarına göre eğitim sistemindeki önemli sorunlardan biri de gücü elinde bulunduran iktidar partilerinin sisteme sıklıkla ve ideolojik nedenlerle müdahalede bulunması gelmektedir. Benzer bir sonuca Kartal (2013) tarafından öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmada da rastlanmıştır. Öğretmen adayları eğitimin siyasetten arındırılmasını ve sistemin yeniden düzenlenmesi görüşünü ifade etmişlerdir. Kösterelioğlu ve Bayar (2014) tarafından 23 öğretmenle yapılan ve Türk eğitim sisteminde en çok karşılaşılan problemlerin araştırıldığı çalışmada, eğitim politikalarının siyasetin etkisinde kaldığı görüşü öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu bulgu da ulaşılan sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca Duman vd. (2014) tarafından yapılan çalışmada da, öğretmen adayları yapılan eğitim reformlarının siyasi kaygılarla gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir.

- Öğretmenler eğitim ve dil politikaları üzerinde siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimlerin eğitim ve dil politikalarını etkilememesi gerektiğini söylemişlerdir.
- Öğretmenlere göre son 10 yılda eğitim ve dil politikalarında ciddi bir değişim yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimlerin ise genel olarak olumsuz olduğu belirtilmiştir. Öğretmen görüşleri incelendiğinde eğitim ve dil politikası konusunda yaşanan olumsuz değişimlerin genellikle sınav sistemlerinin sürekli değişmesi üzerinde yoğunlaştığı ve Türk dilinin yozlaştırıldığı şeklinde olduğu görülmüştür. Olumlu değişimlerin ise daha çok öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi ve eğitimde teknolojinin kullanılması üzerinde durulduğu anlaşılmıştır.
- Öğretmenler üniversitede aldıkları eğitimin, şu anki Türkçe öğretim programının getirdiği yenilikleri uygulamalarına katkısı olduğunu belirtmişlerdir.
- Öğretmenler şu anda uygulamakta oldukları programla ilgili hizmet içi eğitim aldıklarını belirtmişler, ancak aldıkları eğitimin yararlı olmadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuç, Kırmızı ve Akkaya (2009) tarafından yapılan Türkçe öğretimi programında yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri konulu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Araştırmada, hizmet içi eğitim sürecine ilişkin ortaya konulan görüşler dikkate alındığında seminerlerin yeterince verimli geçmediği dile getirilmiştir. Benzer sonuçlara Karacaoğlu ve Acar (2010) tarafından 82 öğretmenle yapılan araştırmada rastlamak mümkündür. Çalışmada öğretmenler, hizmet içi programların etkili olmadığını savunmuşlardır.
- Öğretmenlere göre 10 yıl önceki ile şu anki Türkçe öğretimi ders materyalleri ve öğrenme ortamı açısından ciddi değişimler yaşanmıştır. Öğretmenlere göre yaşanan en önemli değişimler; iletişim ve teknolojinin eğitimde yer alması, ders materyallerinin zenginleşmesi ve ders kitaplarının yenilenmesi ve iyileştirilmesidir.
- Öğretmenler, işledikleri derslerde teknolojiden yararlandıklarını söylemişlerdir. İşlenen derste teknolojiden yararlanmalarının öğrenciler üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Fidan (2008), Gülcü vd. (2013), Katrancı ve Uygun (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Ayrıca Dargut ve Çelik (2014) tarafından yapılan çalışmada da Türkçe öğretmen adaylarının öğretimde teknoloji kullanımına ilişkin tutumlarının genel olarak olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Öğretmenler iki program arasında birçok farklılık olduğunu belirtmişlerdir. Uygu-

lamada olan programın eski programa göre daha başarılı olduğunu söylemişlerdir.

- Öğretmenlere göre uygulamada olan programda en çok okuma becerisine önem verilmiştir.
- Öğretmenler uygulamada olan programa uygun hazırlanmış ders kitaplarının eski programa göre hazırlanmış ders kitaplarından daha iyi olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Kılıçoğlu (2009) tarafından yapılan çalışmada da benzer bulgulara rastlanmıştır. Çalışmada, öğretmenlere göre üç temel kitabın (öğretmen kılavuz kitabı, çalışma kitabı, ders kitabı) bazı eksiklikleri olmasına karşın etkili eğitim-öğretim yapılmasına fırsat verdiği ve etkinliklere dayalı ders işleme modelinin eğitimde kaliteyi arttırdığı ifade edilmiştir.
- Öğretmenler, yeni programa göre hazırlanmış ders kitaplarının en olumsuz yönünün metinlerin uzunluğu olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir. Bu sonuç, Kırmızı ve Akkaya (2009) tarafından yapılan Türkçe öğretimi programında yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri konulu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Yapılan bu çalışmada da öğretmenler okuma metinlerinin çok uzun olduğunu belirtmişlerdir. Güven (2011) tarafından yapılan çalışmada da, öğretmenler ders kitaplarında yer alan metinlerin uzun, yetersiz ve ağır seviyede olduğunu belirtmişlerdir.
- Öğretmenlerin tümü okutmak istediği kitabı kendilerinin seçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler, kitap seçimi konusunda genelde kendilerine sorulduğunu ancak bunun dikkate alınmadığını belirtmişlerdir.
- Öğretmenlere MEB'in kitaplarını mı yoksa özel yayınevlerinin kitaplarını mı tercih edersiniz, diye sorulduğunda MEB'in kitaplarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler Türkçenin doğru kullanılmadığı ve dilin yozlaştırıldığı görüşünü belirtmişlerdir. Dilin kullanımını olumsuz anlamda en çok etkileyenler; internet, sosyal paylaşım siteleri, kitle iletişim araçlarıdır. Öğretmenler bu sorunların çözüme kavuşturulmasında en önemli görevin ebeveynler ve öğretmenlere düştüğünü belirtmişlerdir. Bu sonuç, Göçer (2014) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Yapılan çalışmada, Türkçe öğretmeni adayları, Türkçenin karşı karşıya kaldığı sorunların oluşumunda, toplumda dil bilincinin oluşmamış olmasının, Türkçenin eğitimini verecek öğretmenlerin nitelikli yetiştirilmemesinin, kitle iletişim araçlarında Türkçenin kullanımında özenli davran-

nılmamasının ve çocukların dili doğru edinmelerinde ailelerin sorumlu davranmamasının etkili olduğu görüşündedirler.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Gerek araştırma komisyonları gerekse ilgili literatür göstermektedir ki ülkemizde millî bir dil politikası hayata geçirilememiş ve uygulanamamıştır. Özellikle AB adaylığı sürecinde dille ilgili millî bir politika izlenmesi gerekmektedir. İzlenecek olan bu politika resmiyete dökülmeli ve kararlılıkla uygulanmalıdır.

2. Dil planlaması çalışmalarına bilimsel bir temelde ağırlık verilmelidir. Türkiye'nin dil politikasını belirleyecek bir kurulun mutlaka oluşturulması gerekmektedir.

3. Türk dili bilincinin oluşturulması ve Türk dilinin doğru kullanımının sağlanması için işe öncelikle aileden başlanmalı, aileler çocuklarının dil kullanımına özen göstermelidir. Türk dili, ana kucağından itibaren sistemli, özenli ve bilinçli bir şekilde öğretilmelidir.

4. İyi bir dil öğretimi için öğretmenlerin eğitimine ağırlık verilmelidir. Tüm branş ve sınıf öğretmenleri öğrencilere mutlaka Türk dili sevgisi ve bilinci aşılanmalıdır. Nitelikli Türk dili öğretmeni yetiştirilmesi ve tüm branş öğretmenlerinin ölçünlü Türkçeyi özenle kullanması konularına önem verilmelidir.

5. Radyo ve televizyon yöneticileri Türkçenin kullanımı açısından sorumluluk üstlenmelidir. Radyo ve televizyonlarda Türkçe bilincini oluşturan programlara yer verilmelidir.

6. Ana dili bilincinin ilk ve ortaöğretimde kazandırılması için dil bilinci öğretim programları ve ders kitaplarına daha fazla yansıtılmalıdır.

7. Türk dili ilk ve ortaöğretim kademesinde öğrencilere dilin bütün zenginliklerini kavratacak ve özümsetecek bir biçimde öğretilmelidir. Sınavlar test tekniğinden çok öğrencilerin yorum gücünü artıracak ve yazılı anlatımlarını güçlendirecek şekilde yapılmalıdır.

8. Türk dili öğretiminin, büyük ölçüde ortaöğretimde bitirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Yükseköğretimde gençler dilleri ile kendilerini ifade edebilecek olgunluğa ve birikime kavuşturulmalıdır. Bu sayede, liseyi bitiren her gencin, ana dilini doğru konuşup yazabilecek bir düzeye getirilmesi sağlanmalıdır. Bu konunun, gelip geçici bir hükümet politikası olarak değil, sıkı ve değişmez bir devlet politikası olarak görülmesi sağlanmalıdır.

9. Yabancı dil öğretimi ile yabancı dilde öğretimin çok farklı şeyler olduğu düşünülmelere iyice yerleştirilmelidir. Yabancı dilin amaç değil, araç olduğu benimsenmeli, verimli ve etkili yabancı dil öğretimi için gerekli önlemler alınmalı ve yabancı dilin öğrenilmesine yardımcı olunmalıdır. Verimli bir yabancı dil eğitimi için iyi bir ana dili eğitiminin gerekli olduğu ilkesi benimsenmelidir.

10. Eğitime ayrılan bütçe artırılarak dış kaynaklara olan bağıllık en alt seviyeye getirilmelidir. Bu sayede küresel aktörlerin eğitim ve dil politikaları üzerine etkisi azaltılabilir.

11. Dil öğretimi bundan önceki şûraların gündeminde yeterince yer almamıştır. Bundan sonra düzenlenecek olan her şûra gündeminin bir maddesi dil öğretimine ayrılmalıdır. Hükümetlerin programlarında dil öğretimi ile ilgili politikalar açık bir şekilde yer almalıdır. Kalkınma planlarında eğitimle ilgili sorunlar, ilkeler ve çözüm önerileri yer almaktadır. Kalkınma planlarının bir bölümü de dil öğretimi ile ilgili sorunlar, ilkeler ve çözüm önerilerine ayrılabilir.

12. Türkiye’de özellikle 1950’li yıllardan itibaren mesleki-teknik eğitime ağırlık verildiği hükümet programlarında ve kalkınma planlarında sıklıkla dile getirilmiştir. Mesleki-teknik eğitim tabii ki önemlidir. Ancak unutulmamalıdır ki hem bu kademeyi hem de yükseköğretim kademesini temelde besleyen asıl unsur ilköğretim kademesidir. Bu nedenle ilköğretim kademesindeki öğrencilerin nitelikli bir şekilde yetiştirilmesine daha fazla önem verilmelidir. Nitelikli ara insan gücünün yetiştirilmesi konusunda yönlendirmeler ilköğretim II. kademededen değil, I. kademededen başlamalı ve öğrenciler yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmelidir. Nitelikli insan gücünün yetiştirilebilmesi için ilköğretim II. kademe, ortaöğretimde olduğu gibi genel ilköğretim ve mesleki-teknik ilköğretim şeklinde çeşitli kollara ayrılabilir. Özel teşebbüslerin de bu kademe öğrencilere ücretsiz okullar açması teşvik edilebilir. Bu sayede niteliksiz ara insan gücünün yetişmesi önlenir.

13. Eğitim ve dille ilgili hedeflenen politikaların uygulamaya geçmesi ya çok zaman almakta ya da uygulamaya geçirilememektedir. Bu durum kalkınma planlarında pek çok defa göze çarpmaktadır. Ülkede siyasi istikrarın sağlanamaması, yeni hükümetin önceki hükümetin politikalarını reddetmesi, devlette süreklilik ilkesinin çoğu zaman akıldan çıkması, millî eğitim şûra kararlarının tavsiye niteliğinde olması bu durumun nedenleri olarak sayılabilir. Hedeflenen politikalara ulaşılabilmesi için sağlam bir denetleme sistemine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bunun için şûra kararlarının buyurucu bir niteliği olması ya da bağımsız bir kuruldan oluşan bir kurumun kurulması önerilebilir. Bu kurum, siyasi irade tarafından belirlenen politikaların uygulanabilirliğini saptayabilir ve uygulama noktasında değerlendirme ve denetleme görevini üstlenebilir. Böylece politikaların kâğıt üzerinde kalması engellenebilir.

5.2.2. Araştırmacılar için Öneriler

1. Bu çalışma ilköğretim II. kademeye yönelik yapılmış ve MEB Türkçe ders kitaplarıyla sınırlandırılmıştır. Yeni çalışmalar ilköğretim I. kademeye ya da farklı eğitim kademelerine yönelik olabilir.

2. Eğitim ve dil politikalarının Türkçe ders kitaplarına yansımaları MEB Türkçe ders kitaplarıyla sınırlandırılmıştır. Yeni çalışmalar özel yayınevlerinin kitaplarını kapsayabilir. Ya da MEB kitaplarıyla özel yayınevleri tarafından yayımlanan Türkçe ders kitaplarının karşılaştırılması yapılabilir.

3. Yapılması düşünülen çalışmalar belli bir dönemle sınırlandırılarak daha ayrıntılı değerlendirmeler yapılabilir.

4. Çalışmada, eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine yansımaları hakkında Giresun ilinde görev yapan ortaokul Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden faydalanılmıştır. Eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine yansımaları hakkında farklı bölgelerde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinden de yararlanılabilir ve karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (1983). *Dilimiz Atatürk ve Sonrası*. Balıkesir: İnce Matbaacılık.
- Açık, F. (2013). Türkçe Bağlamında Osmanlı İmparatorluğu Döneminden Günümüze Dil Politikaları. *Yeni Türkiye Türkçe Özel Sayısı*, 55, 819-828.
- Adem, M. (1980). Eğitimin Kalkınmadaki Yeri ve Önemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 13(1), 1-16.
- Adem, M. (1997). Ulusal Eğitim Politikamız Nasıl Olmalıdır? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1), 51-65.
- Ağca, H. (2001). Türk Dili Ne İdi Nereye Götürülüyor? *Türk Yurdu*, 21(162-163), 18-25.
- Akarsu, B. (1984). *Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür bağlantısı*. 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akay, M. (2010). *Milli Eğitim Şûraları Karar Metinlerinin Seçilmiş Kavramlar Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Akça, N. (2007). *Demokrat Parti İktidarından 1980 İhtilaline Eğitim Politikaları ve Bu Politikaların Tarih Ders Kitaplarına Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akgün, S. K. İsmet İnönü ve Köy Enstitüleri. Web: <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/cumhurbaskanligi-yillari/ilkogretim-seferberligi-ve-koy-enstituleri/ismet-inonu-ve-koy-enstituleri> adresinden 16 Şubat 2014'te alınmıştır.
- Akhundova, J. (2012). Eğitim ve Toplum Olgularının Etkileşimi: Sosyoekonomik ve Sosyopolitik Analiz. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(6), 15-27.
- Akıncı, A., Kurtoğlu, M. ve Seferoğlu, S. S. (2012). Bir Teknoloji Politikası Olarak FATİH Projesinin Başarılı Olması İçin Yapılması Gerekenler: Bir Durum Analizi Çalışması. *XIV. Akademik Bilişim Konferansı, 1-3 Şubat 2012*, Uşak.
- Akkaya, B. (2012). İnönü Dönemi Kültür Politikalarında Hümanizm. *History Studies*, 4(1), 1-13.
- Aksan, D. (1987). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. 1. Cilt. 3. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Gücü*. 10. Basım. Ankara: Bilgi Yay.

- Aksoy, Ö. A. (1973). *Gelişen ve Özleşen Dilimiz*. 3. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Aktaş, Ş., Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yay.
- Akyüz, Y. (1987). Atatürk'ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 4(10).
- Akyüz, Y. (2009). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Albayrak, M. (1994). Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928 – 1935). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 10(29).
- Alemdar, M. (2007). *Milli Eğitim Şura Kararlarında Türkçe Öğretim Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Alkan, C. (1977). Eğitim Teknolojisi Açısından Türk Eğitim Politikası. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1), 31-47.
- Altan, M. Z. (2003). Atatürk; Dil, Türk Dili ve Yabancı Dil. *Dil Dergisi*, 122, 52-60.
- Anıl, D. (2009). Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programı (PISA)'nda Türkiye'deki Öğrencilerin Fen Bilimleri Başarılarını Etkileyen Faktörler. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 87-100.
- AP (1961). *Seçim Beyannamesi*.
- AP (1964). *Tüzük ve Program*.
- Arat, R. R. (1966). Dil Meseleleri ve Türk Dili. *Türk Dili İçin I*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., s. 87-94.
- Arat, R. R. (1966). Dil Tabii Bir Varlıktır. *Türk Dili İçin I*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., s. 81-86.
- Arı, A. (2002). Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 181-192.
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Milli Eğitim*, 146.
- Aslaner, N. (2008). *Milli Eğitim Şûraları ve Eğitim Politikaları (1939–1946)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atabay, S. (2003). AB Eğitim Politikası. *Avrupa Birliği ve Eğitim*, (Yayıma Hazırlayan: Ayşe Çakır İlhan), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Atay, U. (2006). *Neo-liberal Küreselleşme Sürecinde Kamu Hizmeti Anlayışında Dönüşüm: Türkiye'deki Ortaöğretim Sisteminde Yeniden Yapılanma*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avrupa Birliği Bakanlığı, Eğitim ve Kültür, Web:
<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=91&l=1> adresinden 22 Şubat 2014'te alınmıştır.
- Ayhan, H. (1999). Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı, 39(2)*, 237-254.
- Bakan, S. ve Özdemir, H. (2013). Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)'ye Karşı. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1)*, 373-397.
- Banarlı, N. S. (2002). *Türkçenin Sırları*. 18. Baskı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Barbaros, İ. (1995). Milli Eğitim Sisteminde Yönetimi Geliştirme. *Eğitim Yönetimi, 1(2)*.
- Baş, B. (2003). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türleri Üzerine Bir İnceleme. *Tübar, XIII*, 257-265.
- Başar, E. (2004). *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Başaran, İ. E. (1999). *Eğitime Giriş*. Gözden Geçirilmiş Basım. Ankara: Umut Yayın Dağıtım.
- Baştürk, M. (2004). *Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi*. Ankara: PegemA Yay.
- Baştürk, M. (2006). Ders Kitaplarının Tarihçesi. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. 2. Baskı. (Ed.) Özcan Demirel, Kasım Kıroğlu. Ankara: PegemA Yayınları. 13-36.
- Bayrakçı, M. (2005). Ders Kitapları Konusu ve İlköğretimde Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Projesi. *Milli Eğitim Dergisi, 165*.
- Bayram, C. (2001). İlk ve Orta Öğretimde Yabancı Dilde Eğitim. *Yabancı Dilde Eğitim Sempozyum Bildirileri, Tartışmalar*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 47-51.
- Belge, M. (1989). *Türk Dilinde Gelişmeler*. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C: 10. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2558-2606.

- Bildirici, B. (2005). *Atatürk Dönemi Kültür Politikasında Türk Tarih Kurumu, Halkevleri ve Türk Dil Kurumunun Yeri ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. 2. Baskı. Ankara: Anı Yay.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bingöl, Y. (2004). Kimlik Tartışmaları Işığında Türk Dil Politikası. *Ankara SBF Dergisi*, 59 (1), 27-58.
- Boran, A. (2000). Cumhuriyet Döneminde Eğitimde Meydana Gelen Değişmeler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 303-312.
- Bozkurt, B. (2007). *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Eğitim Politikaları (1923-1950)*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T. ve Sezen, S. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Bulut, S. (2009). 27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılamayan Demokrat Parti Mirası. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 73-90.
- Buran, A. (2001). Yabancı Diller Karşısında Türkçe. *Türk Yurdu*, 21(162-163), 79-82.
- Büyüköztürk, Ş. (1992). *Türkiye'de Nüfus ve Eğitimde Fırsat Eşitsizliği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 17 Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cangil, B. E. (2004). Küreselleşme ve Avrupa Birliği Yabancı Dil Eğitim Politikaları Işığında 2000'li Yıllarda Türkiye'de Yabancı Dil ve Yabancı Dil Öğretmeni Yetiştirme Politikalarına Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2.
- Cansever, B. A. (2009). Avrupa Birliği Eğitim Politikaları ve Türkiyenin Bu Politikalara Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1(1), 222-232.
- Ceyhan, A. (1991). *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: AFA Yay.
- CHF (1931). *Nizamname ve Program*. Ankara: TBMM Matbaası.
- CHP (1935). *Parti Programı*. Ankara: Ulus Basımevi.

- Cılga, İ. (2004). Küreselleşme Sürecinde Devlet Sorunu ve Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması. *Hukuk ve Adalet Dergisi*, 2, 162-175.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Cizrelioğulları, M. N. (2013). *Türkiye’de Liberalizm (1980–1999): Neo-Liberal Politikaların Türk Politik Ekonomisine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, E. (2002). *Türkiye Avrupa Bütünleşmesinin Yüzyıllık Seyir Defteri*. İstanbul: Cem Yay.
- Çakır, P. (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Çocuğa Görelık İlkesi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1171-1180.
- Çam, T. (2006). *Küreselleşme ve Eğitim 1980 Sonrası Neoliberal Eğitim Politikalarının Türk Eğitim Sistemine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çaycı, A. (2002). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Çayhan, E. ve Güney, N. A. (1996). *Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları/ NATO-AB TÜRKİYE*. İstanbul: Tüses Yay.
- Çeçen, A. (2001). Yenidünya Düzeni ve Yabancı Dilde Eğitim. *Yabancı Dilde Eğitim Sempozyum Bildirileri, Tartışmalar*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 69-74.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 39–49.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2008). Millî Eğitim Şûralarında Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi ile İlgili Görüş ve Kararlar. *Millî Eğitim*. 179, 25–38.
- Çelebi, M. (2004). Atatürk’ün Himayesinde Kurulan Türk Maarif Cemiyeti (1928-1933). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX(2), 35-50.
- Çelebi, M.D. (2006). Türkiye’de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 285-307.
- Çelebi, N. ve Şadioğlu, N. Ç. (2012). Avrupa Birliğı Eğitim Politikaları ve Türk Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi. *International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 3(5), 191–214.

- Çelen, F. K., Çelik A. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Türk Eğitim Sistemi ve PISA Sonuçları. *XIII. Akademi Bilişim Konferansları Bildirileri, 2-4 Şubat 2011*, Malatya.
- Çelik, A. (2003). 1929 Ve 1933 Yıllarında Yeşilgiresun Gazetesinde Yayınlanan Türk Dili ve Türk Halk Kültürü Araştırmaları. *Yeşilgiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun-Hasan Öğütçü Armağanı*, Giresun: Yeşilgiresun Yay., s. 319-358.
- Çelikipazu, E. E., Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Çetin, H. (2001). Devlet, İdeoloji ve Eğitim. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 201-211.
- Çetin, K. ve Gülseren, H. Ö. (2003). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Stratejileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 160.
- Çınar, İ. (2009). Küreselleşme, Eğitim ve Gelecek. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(1), 14-30.
- Çotuksöken, Y. (2007). *Atatürk'ün Dil Devrimi ve Sonrası. Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil Kültür Eğitimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Dargut, T. ve Çelik, G. (2014). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eğitimde Teknoloji Kullanımına İlişkin Tutum ve Düşünceleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 28-41.
- Delipınar, M. (2003). *Türkiye'de Çok Partili Döneme Geçiş Sürecinde Eğitim Politikaları (1946-1950)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Demiralp, A. (2005). *Süleyman Demirel Dönemi Eğitim ve Kültür Politikaları*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demirel, Ö. (2005). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı*. 8. Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Demirel, Ö. (2009). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*. 14. Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Demirel, Ö., Kiroğlu, K. (2006). Eğitim ve Ders Kitapları. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. 2. Baskı. (Ed.) Özcan Demirel, Kasım Kiroğlu. Ankara: Pegem A Yayınları. 1-11.
- Demirtaş, B. (2008). Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler. *Akademik Bakış*, 1(2), 155-176.

- Deniz, M. (2001). *Millî Eğitim Şûralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri*. Yüksek Lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Dikilitaş, O. S. (2007). *Demokrat Parti Hükümetlerinin Sosyo-Ekonomik Alandaki İcraatları (1950-1960)*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dikkaya, M. ve Özyakışır, D. (2006). Küreselleşme ve Bilgi Toplumu: Eğitimin Küreselleşmesi ve Neo-Liberal Politikaların Etkileri. *Uluslararası İlişkiler*, 3(9), 151-172.
- Dilaçar, A. (1963). Atatürk ve Türkçe. *Atatürk ve Türk Dili*, TDK Yayınları, 41-52, Web:<http://www.dildernegi.org.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA AF6AA849816B2EF0B58620D24E3B60E> adresinden 3 Ekim 2013'te alınmıştır.
- DP (1951). *Parti Programı*.
- DPT (1963-2007). *Kalkınma Planları*. Web:<http://www.kalkinma.gov.tr> adresinden 12 Ocak 2013'te alınmıştır.
- DPT (1998-2012). *Türkiye İlerleme Raporları*. Web:<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ab.asp> adresinden 12 Ocak 2013'te alınmıştır.
- DPT (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayınları.
- Duman, G., Baykan, A. K., Köroğlu, G. N., Yılmaz, S ve Erdoğan, M. (2014). Öğretmen Adaylarının Türkiye'deki Eğitim Reformlarını Takip Etme Durumlarının İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 609-628.
- Duman, Z. (2008). *Türkiye'de Modernleşme ve Liberal-Muhafazakâr Siyaset (Turgut Özal'ın Politikaları Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma)*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dursunoğlu, H. (2006). Cumhuriyetin İlânından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Orta Öğretimdeki Tarihî Gelişimi. *Millî Eğitim Dergisi*. 169.
- Durukan, E. (2013). Dil Politikaları Bağlamında AB ve Türkiye'de Türkçenin Sorunları. *Yeni Türkiye Türkçe Özel Sayısı*, 55, 1221-1228.
- Düver, B. (2009). *İlköğretimde Hükümet Programları ve Uygulamalar (1980-)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ekinci, E. (2013). *Atatürk Döneminde Türkiye’de Milli Eğitim ve İdeoloji*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş: Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eren, M. (2007). *Laiklik Açısından Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikaları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, M. (1993). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*. 21. Baskı. İstanbul: Bayrak Yay.
- Eriş, S. (2006). *1961-1987 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Millî Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eroğul, C. (1994). Anayasa ve Tüze Dilinin Türkçeleştirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 49(3-4), 119-148.
- Eroğul, C. (2003). *Demokrat Parti İdeolojisi ve Politikaları*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye’nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 19(2), 15-29.
- Eurydice (2010). Avrupa’da Yükseköğretim 2010 Bolonya Sürecinin Etkisi. Web: http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic_reports/122TR_HI.pdf adresinden 28 Nisan 2014’te alınmıştır.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1987). *Eğitim Bilimine Giriş*. 2. Baskı. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Fidan, N. K. (2008). İlköğretimde Araç Gereç Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 1(1), 48-61.
- Genç, S. Z. ve Eryaman, M. Y. (2008). Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.
- Göçer, A. (2014). Öğretmen Adaylarının Türkçenin Kullanımına İlişkin Görüşleri: Fenomenolojik Bir Analiz. *Millî Eğitim*, 43(203), 23-36.
- Gökalp, M. (2003). *Türk Eğitim Sisteminin Kalkınma Planları Doğrultusunda İhtiyaç Duyduğu İnsan Gücü Niteliklerinin Belirlenmesi ve Buna Uygun Öğretmen Yetiştirilmesi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Göksel, B. (1985). Atatürk'ün Gördüğü Eğitim ve Öğretim. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(3).
- Gözaydın, N. (2003). Devlet ve Türk Dil Kurumu. *Türk Dili*, 622, 393-408.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye'de Program Geliştirme Çalışmaları. *Milli Eğitim*, 160.
- Gülbahar, G. (2006). *Cumhuriyet Dönemi (1920-1950) Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Gülcü, A., Solak, M., Aydın, S. ve Koçak, Ö. (2013). İlköğretimde Görev Yapan Branş Öğretmenlerinin Eğitimde Teknoloji Kullanımına İlişkin Görüşleri. *Turkish Studies*, 8(6), 195-213.
- Gültekin, M. ve Anagün, Ş. S. (2006). Avrupa Birliğinin Eğitimde Kaliteyi Belirleyici Alan ve Göstergeleri Açısından Türk Eğitim Sisteminin Durumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 145-170.
- Günay, V. D. (2000). Türkçemizin Günümüzdeki Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Ana Dili Dergisi*, 23, 7-19.
- Güneş, H. (2003). Atatürkçü Düşünce Sisteminde Eğitim Politikası. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10.
- Güneş, M. ve Güneş, H. (2003). *Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Sivil Toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gürses, R. (2005). Dilimizin Yaşadığı Sorunların Eğitim Boyutu Üzerine. *Türk Dili*, 639, 251-258.
- Güven, A. Z. (2011). İlköğretim II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 121-133.
- Güven, A. Z., Halat, S., Bal, M. (2014). Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 2(3), 208-231.
- Güzelsarı, S. (2003). Küresel Kapitalizmin Anayasası: GATS. *Praksis Sosyal Bilimler Dergisi*, 9.
- Hacıeminoğlu, N. (1972). *Türkçenin Karanlık Günleri*. İstanbul: Polat Ofset.
- İmer, K. (2001). *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- İnan, A. (1984). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. 4. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İşçi, M. (2000). *Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim*. İstanbul: Der Yay.
- İşeri, K. (2007). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabının İlköğretim Türkçe Programının Amaçlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, 136, 58-74.
- Kabadere, T. (2010). *Lise Biyoloji Öğretim Programlarının Cumhuriyetten Günümüze Değişimini Etkileyen Unsurlar ve Analizleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaplan, İ. (2005). *Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaplan, M. (2005). *Kültür ve Dil*. 18. Baskı. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kapluhan, E. (2011). *Türkiye Cumhuriyeti’nde Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları (1923 – 1938) ve Coğrafya Eğitimi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karabulut, Ö. (2001). Yabancı Dille Eğitim Yıkımdır. *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Şubat 2001.
- Karacaoğlu, Ö. C. ve Acar, E. (2010). Yenilenen Programların Uygulanmasında Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VII(1), 45-58.
- Karahan, L. (2001). Yükseköğretimde Yabancı Dille Eğitim. *Yabancı Dilde Eğitim Sempozyum Bildirileri, Tartışmalar*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 52-59.
- Karakoyunlu, Y. (2002). Bilim, Eğitim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. *Türkçenin Dünyü, Bugünü, Yarını Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildiriler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 83-89.
- Karakök, T. (2011). Menderes Dönemi’nde (1950–1960) Türkiye’de Eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 89-97.
- Karakuş, İ. (2006). *Atatürk Dönemi Eğitim Sisteminde Türkçe Öğretimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karal, E. Z. (1978). *Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Karatay, H., Pektaş, S. (2012). Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 183-204.
- Karpuz, H. Ö. (2001). Türkçe ve Çağdaşlaşma. *Türk Yurdu*, 21(162-163), 217-220.
- Kartal, S. (2013). Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Eğitim Sistemimizde Değiştirilmesi Gereken Noktalar. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 248-262.
- Katoğlu, M. (2002). Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür ve Sanat. *Türkiye Tarihi*. (7. Basım) C.4. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Katrancı, M. ve Uygun, M. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Teknoloji Kullanımına Yönelik Görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6(11), 773-797.
- Kaya, M. O. (2004). *Türk Siyasal Hayatında Adalet Partisi (1961-1971)*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kayadibi, F. (2006). Atatürk Döneminde Eğitim ve Bilim Alanında Gelişmeler. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 1-21.
- Kaygısız, İ. (1997). Eğitim Felsefesi ve Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri. *Eğitim ve Yaşam*, 5-15.
- Kayıran, M. (1998). Atatürkçü Düşünce Işığında Çağdaş Eğitim. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIV(42).
- Kerimoğlu, Z. (2006). *1946-1960 Arası Uygulanan Eğitim Politikası*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, A., Seven, S. (2011). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. 8. Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Kılıç, D. (2006). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. 2. Baskı. (Ed.) Özcan Demirel, Kasım Kıroğlu. Ankara: Pegem A Yayınları. 37-53.
- Kılıç, E. (2008). *Demokrat Parti Dönemi Millî Eğitim Politikası (1950-1960)*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kılıçoğlu, M. (2009). *2005 Türkçe Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Trabzon İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Kırmızı, F. S. ve Akkaya, N. (2009). Türkçe Öğretimi Programında Yaşanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 42-54.
- Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Semih Ofset.
- Koçak, C. (1996). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) (Dönemin İç ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma)*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (1974). *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- Korkmaz, A. (1995a). *Kalkınma Planlarında Öngörülen Eğitim Hedeflerinin Gerçekleşme Düzeyi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1995b). Türk Dilinin Yabancı Dillere Karşı Korunması İçin Alınması Gereken Önlemler. *Türk Dili*, 523, 1268-1280.
- Korkmaz, Z. (1996). Atatürk'ün Düşünce Sisteminde Türk Dilinin Yeri. *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988 Bildirileri*, Ankara: TDK Yay., 1-10.
- Korkmaz, Z. (1997). Günümüzde Dil Yozlaşması. *Türk Dili*, 542, 129-138.
- Korkmaz, Z. (2004). Sosyolinguistik Değişim Açısından Türkiye Türkçesinin Modernleşmesi. *Türk Dili*, 633, 200-204.
- Korkmaz, Z. (2007). Atatürk ve Kültürel Alandaki Çağdaşlaşmada Türk Dilinin Yeri. *Türk Dili Dergisi*, 661, 39-52.
- Kösterelioğlu, İ. ve Bayar, A. (2014). Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına İlişkin Güncel Bir Değerlendirme. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 25-I, 177-187.
- Kurmuş, O. (2010). Türkiye'de Neoliberalizm. *Mülkiye*, XXXIV(268), 9-41.
- Küçüker, E. (2008). *Kalkınma Planları Kapsamında Yapılan Eğitim Planlarının Analizi (1963-2005)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Levend, A. S. (1972). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- MEB (1971). *Hükümet Programı Işığında Eğitim Reformu (7 Nisan-31 Ağustos 1971)*. Ankara: Eğitim Basımevi.
- MEB (1998). *Milli Eğitim Şuraları (1939-1996)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- MEB (1999). *Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2000). *Temel Eğitim Programı Birinci Faz: Ekipman Teslim Alma ve Uygulama El Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB (2007). *Temel Eğitim Projesi. BT Entegrasyonu Temel Araştırması*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2012). *12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular-Cevaplar*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB Fatih Projesi. Web:<http://fatihprojesi.meb.gov.tr/tr/index.php> adresinden 19 Ocak 2014'te alınmıştır.
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretim Programları. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 64-73.
- Memduhoğlu, H. B. (2008). Türk Eğitim Sisteminin Genel Yapısı. *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. (Ed. Hasan Basri Memduhoğlu ve Kürşad Yılmaz). Ankara: PegemA Yayınları.
- Meşeci Giorgetti, F. ve Batır, B. (2008). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*. 7, 27-56.
- Mızrak, A. (2010). *1980–2009 Yılları Arası Hükümetlerin Eğitim Politikaları ve Bu Politikaların İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Morkoç, A. (2011). Türk Harf İnkılabı ile Millet Mektepleri ve İzmir'deki Uygulamalar. *Turkish Studies*, 6(1), 1543-1555.
- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2013). Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri. Cilt 1-10. Ankara: TBMM Yayınları.
Web:<https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/yayinlar.htm> adresinden 6 Şubat 2015'te alınmıştır.
- Okur, M. (2005). Türkiye'de Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çalışmaları (1920-1928). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(11), 93-109.
- Ozankaya, Ö. (2007). *Toplumbilim*. 11. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öner, N. (2001). Dil ve Düşünme. *Yabancı Dilde Eğitim Sempozyum Bildirileri, Tartışmalar*, Ankara: Türk Yurdu Yay., s. 13-20.

- Öner, M. (2007). Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkçe Devrimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 75-80.
- Öz, F. (2006). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. 2. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.
- Özbay, M. (2008). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özcan Gönülal, Y. (2011). Dil-Toplum İlişkisi Açısından Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*. 6 (1), 1127-1137.
- Özcan, A. (2004). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarının Sosyal Devlet İlkesi Açısından Konut, Eğitim, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Konuları Üzerinden Karşılaştırılması (23 Nisan 1920-14 Mart 2003)*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Özçelik, D. A. (1998). *Eğitim Programları ve Öğretim (Genel Öğretim Yöntemi)*. 4. Baskı. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Özdem, G. (2007). *Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Eğitim Politikalarının İlköğretim Okullarında Yarattığı Dönüşümün Değerlendirilmesi (Ankara İli Örneği)*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, B. Ş. ve Beltekin, N. (2009). Türk Eğitim Sisteminin Dönüşümünde Uluslararası Aktörler: IMF ve Dünya Bankası. VI. *Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 251-274.
- Özdemir, E. (1980). *Dil Devrimimiz*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özdemir, E. (2007). Cumhuriyet Döneminde Dilimiz. *Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil Kültür Eğitim*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yay., 41-56.
- Özel, S. (1996). Türkçeyi Kirletenleri Açıklıyoruz! *Çağdaş Türk Dili*, 102-103, 53-57.
- Özel, S. (2007). Mustafa Kemal’le Yazgısı Değişen Türkçe. *Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil Kültür Eğitim*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yay., 57-80.
- Özkan, İ. (2003). “Prof. Dr. İsa Özkan: Türkçe Dünya Dili”, Ersin Yılcı ile Mülakat, *Millet*, 1(26), 12-15. Web: <http://www.dilimiz.com/makaleler/trdunyadili.htm>
- Özkan, M. (2008). *İnsan İletişim ve Dil*. İstanbul: 3F Yay.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öztürk, İ. (2004). *Harf Devrimi ve Sonuçları*. İstanbul: Adam Yay.

- Öztürk, Ö. (2009). *1980 Sonrası Türkiye 'de Milli Eğitim İdeolojisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Parlatır, İ. (1997). Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulamada Türk Basınının Rolü. *Türk Dili*, 549, 195-199.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınları.
- RG (1926). *789 Sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun*.
- RG (1926). *805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun*.
- RG (1928). *1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun*.
- RG (1928). *7284 Sayılı Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi*.
- RG (1929). *Millet Mektepleri Talimatnamesi*.
- RG (1932). *Söz Derleme Talimatnamesi*.
- RG (1940). *3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu*.
- RG (1946). *4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu*.
- RG (1951). *5830 Sayılı Resmî Daire ve Müesseselerin Siyasi Partilere Bedelsiz Mal Devredemeyeceklerine ve Bu Daire ve Müesseselerle Münfesi Derneklere Ait Olup Siyasi Partilere Terkedilmiş Olan Gayrimenkul Mallarla Bu Partiler Tarafından Genel Menfaatler için Yaptırılmış Olan Binaların Sahiplerine ve Hazineye İadesine Dair Kanun*.
- RG (1954). *6234 Sayılı Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun*.
- RG (1961). *222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu*.
- RG (1962). *222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Hazırlanan Bölge İlkokulları Yönetmeliği*.
- RG (1965). *625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu*.
- RG (1973). *1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu*.
- RG (1983). *18245 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullarda Burs, Parasız Yatılılık ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği*.
- RG (1990). *20570 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında Akdedilen (Milli Eğitimi Geliştirme Projesi) İkraz Anlaşması*.

- RG (1997). *4306 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıkarılık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kâğıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun.*
- RG (1998). *98/11444 Karar Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında İkraz Anlaşması (Temel Eğitim Projesi).*
- RG (1999). *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumların Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik.*
- RG (2001). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.*
- RG (2002a). *Bakanlar Kuruluna Güven Oylaması Hakkında Karar, Gül Hükümeti.*
- RG (2002b). *Göçmen İşçi Çocuklarının Eğitimine İlişkin Yönetmelik.*
- RG (2002c). *Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik.*
- RG (2003). *25307 Sayılı Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Yönetmelik.*
- RG (2011). *652 Karar Sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.*
- RG (2012). *6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.*
- Sadoğlu, H. (2003). *Türkiye 'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sağiroğlu, N. A. (2008). *Özgürleştirici Bir Eğitim Arayışı: Eleştirel Pedagoji Okulu. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 6(24), 50-61.*
- Sağlam, M., Özüdoğru, F. ve Çıray, F. (2011). *Avrupa Birliği Eğitim Politikaları ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 8 (1), 87-109.*
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Samur, S. (2003). *Anadili Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. Çağdaş Türk Dili, 187, 296-298.*

- Sapmaz, S. (2011). *12 Eylül 1980 Askerî Hükümeti ve 1983 -1987 I.Özal Sivil Hükümetinin Eğitim Görüş, Politika ve Uygulamalarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, Ö. ve Önkal, G. (2007). Eleştirel Düşüncede Entegrasyon Süreci Olarak Eğitim. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 45-52.
- Sayılan, F. (2006). Küresel Aktörler (DB ve GATS) ve Eğitimde Neo-Liberal Dönüşüm. *JMO Haber Bülteni*, 2006/4, 44-51.
- Serbest, F. (2005). Avrupa Birliği Yükseköğretim Programı Erasmus ve Türkiye'nin Katılımı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 105-123.
- Sertkaya, O. F. (2001). Atatürk ve Türk Dili. *26 Eylül 2001 Dil Bayramı Toplantısı*, Ankara: TDK, Web: <http://www.dilimiz.com/dil/ataturkdil.htm> adresinden 23 Aralık 2012'de alınmıştır.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. 4. Baskı. Ankara: Anı Yay.
- Sinanoğlu, O. (2002). *Uluslararası Bilim ve Ulusal Eğitim Dili, Bir Nev-York Rüyası "Bye-Bye" Türkçe*. İstanbul: Otopsi Yay., 93-101.
- Şahin, A. (2008). İlköğretim Birinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 133-146.
- Şahin, E. ve Çağlar Özteke, H. (2003). 1980-2000 Yılları Arası Hükümet Programlarında İlköğretim. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17 (1), 185-218.
- Şahin, M. (1992). Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 213-234.
- Şahin, M. C. (2012). Demokrat Parti Dönemi Türkiye'sinde Din, Siyaset ve Eğitim İlişkileri. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 6(12), 31-54.
- Şeker, K. (2006). *İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950)*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şentürk, A. (2012). Harf İnkılabının Yapılışı ve Uygulanışında Basının Rolü. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 27-44.
- Şimşek, A. F. (2005). Hukuki Açından Yabancı Dilde Eğitim. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 108-135.

- Şimşek, U., Küçük, B. ve Topkaya, Y. (2012). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının İdeolojik Temelleri. *Turkish Studies*, 7(4), 2809-2823.
- Şişman, M. (2012). *Eğitim Bilimine Giriş*. 10. Baskı. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Tachau, F. (1964). Language and Politics: Turkish Language Reform. *The Review of Politics*, 26(2), 191–204, Web:<http://www.jstor.org/stable/1405748> adresinden 18 Mayıs 2014’te alınmıştır.
- Tangülü, Z. (2008). *Demokrat Parti Dönemi’nin İlköğretim Politikaları (1950–1960)*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- Tangülü, Z. (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 389-410.
- Taş, U. (2007). *Türkiye’de Kalkınma Planları Işığında Eğitimin Kalkınmadaki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Taşdöven, Z. (2013). *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960)*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- TBMM. Hükümet Programları,
Web:https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html adresinden 12 Ocak 2013’te alınmıştır.
- TBMM (2007). Araştırma Komisyonu Raporu.
Web:<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/10-365-Kom-Rapor.pdf> adresinden 12 Ocak 2013’te alınmıştır.
- TBMM Meclis Haber, Türkçedeki Bozulma ve Yabancılaşma, 4.6.2007
Web:http://www.meclishaber.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=42640 adresinden 12 Ocak 2013’te alınmıştır.
- TBMM (2008). Araştırma Komisyonu Raporu.
Web:<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss296.pdf> adresinden 12 Ocak 2013’te alınmıştır.
- TC Anayasası 1924,
Web:<http://www.anayasa.gov.tr/Mevzuat/Anayasa1924/> adresinden 24 Ocak 2014’te alınmıştır.
- TC Anayasası 1961,

Web:<http://www.anayasa.gov.tr/Mevzuat/Anayasa1961/> adresinden 24 Ocak 2014'te alınmıştır.

TC Anayasası 1982 (2003), İstanbul: Yayılım Yay.

TD (1999). *Kasım 1999 Tarih ve 2506 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi*.

TD (1999). *Kasım 1999 tarihli ve 2506 Sayılı Tebliğler Dergisinde Yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi*.

TDK (1972). *Türkiye'de Dil Politikası*. Ankara: TDK Yayınları.

TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. 10. Baskı. Ankara: TDK Yay.

TDK (2007). *Kuruluşundan Günümüze Türk Dil Kurumu; Nizamname, Tüzük ve Yasa ve Yönetmelikler*. Ankara: TDK Yayınları.

Temizel, H. (2007). *Neo-Liberal Politikalar Doğrultusunda Türkiye'de Devletin Yeniden Yapılanması, Küresel Sistemle Bütünleşme Sorunları*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Temizyürek, F. (1994). *Atatürk Döneminde Türkçenin Öğretimi ile İlgili Olarak Geliştirilen Devlet Politikaları (1920–1938)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.

Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Topuz, E. (2013). *Atatürk'ün Dil Politikası*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Tozar, Y. (2010). *Eğitim Politikası ve Demokrat Parti Dönemi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TTKB Millî Eğitim Şûraları, 1999-2010.

Web:<http://ttkb.meb.gov.tr/www/suralar/dosya/12> adresinden 12 Nisan 2014'te alınmıştır.

Tuna, K. (2001). Yabancı Dilde Eğitim ve Türk Kültürü. *Yabancı Dilde Eğitim Sempozyum Bildirileri, Tartışmalar*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 77-86.

Tunca, E. A. (2006). Türk Harf Devriminin Halka Tanıtımı Çalışmaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 111–122.

- Turan, Ş. (2002). Türkçenin Bilim Dili Olmasına İlişkin Sorunlar. *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildiriler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 91-106.
- Turan, Ş. ve Özel, S. (2007). *75. Yılda Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü*. Ankara: Dil Derneği Yay.
- Turan, Ş. (1999). *Türk Devrim Tarihi. Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tutsak, S. ve Batur, Z. (2011). Cumhuriyetten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Ders Kitabı: İki Örneğin Karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 6(3), 355-389.
- Uçar, K. (2004). *Milli Eğitim Politikalarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Uçgun, D. (2006). *Cumhuriyet Döneminde Türkçe Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uğurlu, M. (2000). Türkçe Öğretiminin Neresindeyiz? *Türk Dili*, 582, 481-487.
- Ulusoy, S. (2011). *Türkiye'de Milli Eğitim Politikaları ve İlköğretim Ders Kitaplarının Örtük İdeolojisi Olarak Militarizm*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uysal, R. S. (2005). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- Üçler, C. (2006). *1988-2005 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Millî Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1973). *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Varış, F. (Ed.) (1994). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Virtanen, Ö. E. (2003). Dil Politikalarının Milliyetçilik Hareketlerindeki Tarihsel Kökenleri. *Avrupa Birliği Sürecinde Dil Hakları*, (Yay. Haz.) Ebru Uzpeder, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını.
- Virtanen, Ö. E. (2006). AB İle İlişkiler Çerçevesinde Türkiye'de Dil Politikaları. *Türkiye'de dil tartışmaları*. (Der.) Astrid Menz-Christoph Schroeder. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın, S. K., Şengül, M. (2007). Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 749-769.

- Yalçın, N. (2003). Prof. Dr. Mustafa Canpolat ile Türk Dili Üzerine. *Türk Dili*, 618, 582-594.
- Yalınkılıç, K. (2011). Bir Öğretim Aracı Olarak Ders Kitabı. *Türkçe Ders Kitabı İncelemeleri* (Ed.) Hakan Ülper, Ankara: Pegem A Yayınları, 3-20.
- Yangın, B. (2006). Ders Kitabına Yardımcı Materyaller. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. 2. Baskı. (Ed.) Özcan Demirel, Kasım Kıroğlu. Ankara: Pegem A Yayınları. 55-77.
- Yapıcı, M. (2006). Eğitim Politikaları ve Etkileri. *Üniversite ve Toplum Dergisi*. 6 (2).
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. vd. (2006). *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: PegemA Yay.
- Yıldız, N. (2008). Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 13-32.
- Yılmaz, K. ve Altınkurt, Y. (2011). Öğretmen Adaylarının Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına İlişkin Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 942-973.
- Yılmaz, E. (2012). *Türkiye’de Siyasi Partilerin Programlarında Eğitim Öğretim*. İstanbul: Başka Yerler Yayınevi.
- Yiğit, A.A. (1992). *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Yüce, S. (2001). Milli Kimliğimiz ve Türkçe. *Türk Yurdu*, 21(162-163), 460-462.
- Yüce, C. (2008). *Demokrat Partinin Eğitim Politikası ve Cumhuriyet Halk Partisinin Muhalefeti*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Zülfikar, H. (2001). Mustafa Kemal Atatürk ve Türk dili. *Türk Dili*, 592, 379-394.

İncelenen Türkçe Ders Kitapları

- Komisyon (1941). *Okuma Kitabı I*. 8. Baskı. İstanbul: Maarif Vekilliği Yayınları.
- Komisyon (1938). *Okuma Kitabı II*. 7. Baskı. İstanbul: Maarif Vekilliği Yayınları.
- Komisyon (1938). *Okuma Kitabı III*. 6. Baskı. İstanbul: Maarif Vekilliği Yayınları.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1947). *Türkçe I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1947). *Türkçe II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1947). *Türkçe III*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1950). *Türkçe I*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1950). *Türkçe II*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1950). *Türkçe III*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1958). *Türkçe I*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1960). *Türkçe II*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1960). *Türkçe III*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1968). *Türkçe I*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1967). *Türkçe II*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1968). *Türkçe III*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1975). *Türkçe I*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1976). *Türkçe II*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1975). *Türkçe III*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Demiray, K. (1986). *Ortaokullar İçin Türkçe 1*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Demiray, K. (1987). *Ortaokullar İçin Türkçe 2*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Demiray, K. (1986). *Ortaokullar İçin Türkçe 3*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Ünal, M., Önen, M. Y. ve Bayrak, N. (1999). *İlköğretim Türkçe 6*. MEB Yayınları.
- Doğruel, S., Kurter, S. ve Gündoğdu, M. (1999). *İlköğretim Türkçe 7*. MEB Yayınları.
- Saraçoğlu, A., Çimen, C. ve Güzel, Y. (1999). *İlköğretim Türkçe 8*. MEB Yayınları.
- Komisyon (2012). *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*. (Ed.) K. Deniz. MEB Yayınları.
- Komisyon (2012). *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*. (Ed.) K. Deniz. MEB Yayınları.
- Komisyon (2012). *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*. (Ed.) M. Özbay. MEB Yayınları.

EKLER

EK 1: Uygulama İzni

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

SAYI : 50235129-25-457 - 1007

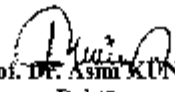
24.02/2014

KONU: Uygulama İzni

GİRESUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü
GİRESUN

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı doktora öğrencisi Mehmet ALVER'in, Prof.Dr. Hasan KAVRUK danışmanlığında yürütülmekte olduğu tez çalışması kapsamında İliniz Merkez ilçede görev yapan Türkçe öğretmenlerine ekte sunulan görüşme formunu kullanarak veri toplaması gerekmektedir.

Aynı geçen öğrencinin çalışmasını yapabilmesi hususunda gereğini bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Asım KUNKUT.
Rektör a.
Rektör Yrd.

EKİ : Tez önerisi

2014/02/24
909492

EK 2: Araştırma İzni

T.C.
GİRESUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 29409993/605.01/985008
Konu: Araştırma İzni.

06/03/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü' nün 2012/13 nolu Genelgesi.

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı doktora öğrencisi Meltem ALVER, "Cumhuriyetten Günümüze Eğitim ve Dil Politikalarını Türkçe Eğitimine Yansıtması" konulu araştırma yapmak istemektedir. Söz konusu çalışma, Giresun İli Merkez ilçedeki ortaokullarda görev yapan en az 10 yıllık kıdemli sahip Türkçe öğretmenlerine, "Yeni Yapılandırılmış Görüşme Formu (1 Sayfa)" veri toplama aracıyla uygulanacaktır.

İnönü Üniversitesi Rektörlüğü' nün 24.02.2014 tarih ve 50235129-25-457- 1007 sayılı yazısı ile eklerinin, ilgi genelge doğrultusunda incelenmesi sonucunda, söz konusu çalışmada kullanılacak Müdürlüğümüzce oluşturulmuş veri toplama aracının; Giresun İli Merkez ilçedeki ortaokullarda görev yapan en az 10 yıllık kıdemli sahip Türkçe öğretmenlerine, 01.04.2014 - 31.04.2014 tarihleri arasında, uygulama öncesi okul yönetimi ile mutabakat sağlayarak, okul yönetiminin planlayacağı bir uygulama planı ile eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, görevlülük esasına dayalı olarak, araştırma sonucunun basılı ve dijital ortamda Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine teslim edilmesi koşulu ile uygulanmasında herhangi bir sakınca olmadiğı Müdürlüğümüzce uygun değerlendirilmektedir.

Makam'ınızca da uygun gördüğü takdirde, olurlarınızı arz ederim.

Kemal GÜRGENÇİ
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
06/03/2014

Necati AKKURT
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü.

Güvenli Elektronik İmza
Akl ile Ayarlar
06.03.2014
Kemal BAŞAK
Teknisyen

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 nci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Rukun ve

• Kemaliye Blok Zemin Katı ve Kat:1 GİRESUN
Elektronik Ağ : atp@ga.meb.gov.tr
e-posta : atp@ga.meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi için : Kemal BAŞAK / Teknisyen
Strateji Geliştirme Şubası
Tel : (0434) 210 70 25 - 132 Faks : (0434) 210 70 22

EK 3: Yarı-yapılandırılmış Görüşme Formu

Türkçe Öğretmenlerinin Eğitim ve Dil Politikalarında Yaşanan Değişimleri Türkçe Eğitiminin Yansımaları Hakkındaki Düşünceleri ile İlgili Yarı-yapılandırılmış Görüşme Formu

Değerli Öğretmenler, Bu çalışmanın amacı, son 10 yılda eğitim ve dil politikalarında yaşanan değişimlerin Türkçe eğitimine yansımaları konusunda görüşlerinizi yansıtmaktır. Araştırmaya bilimsel bir amaç taşımaktadır ve kimliğiniz başkalarıyla paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz soruları cevaplar ve araştırmaya sağlayacağınız katkılar için teşekkür ederiz.

Mehmet ALVER

Mezun Olduğunuz Üniversite ve Bölüm:
Mesleki Kademeniz:
Görev Yaptığınız Okullar:

1. Ülkemizdeki eğitim ve dil politikalarını belirlemede size daha çok ne gibi yaklaşımlar ön plana alınmaktadır?
2. Size göre ülkemizde yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimler eğitim ve dil politikaları üzerinde ne derece etkili olmaktadır?
3. Yaşanan bu değişimlerden hangisi eğitim ve dil politikaları üzerinde daha fazla etkili olmaktadır? Bu değişimler eğitimi ve dil politikalarını etkilemeli midir?
4. Son 10 yılda eğitim ve dil politikalarında ciddi bir değişim olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Dünyada yaşanan küreselleşme süreci ve bilgi toplumuna verilen önemin artırılmasıyla birlikte eğitimde özel teşebbüse daha fazla önem verilmesi hakkında düşünceleriniz nelerdir?
6. Üniversitede aldığınız eğitimin şu anki Türkçe öğretim programının getirdiği yenilikleri uygulamanıza katkısı ne derecededir?
7. Size göre 10 yıl önceki ile şu anki Türkçe öğretimi ders materyalleri ve öğrenme ortamı arasında ne gibi farklar söz konusudur?
8. Derslerinizde teknolojiden yeterince yararlanıyor musunuz? Derslerinizde teknolojiden yararlanamazsanız öğrencileriniz üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
9. Önceki Türkçe öğretim programı (1981) ile şu anda uyguladığınız Türkçe öğretim programı arasındaki belirgin farklılıklar nelerdir? Bu programın değerlendirilmesinde dil becerilerinin eğitimi açısından ne gibi farklılıklar görülmektedir?
10. Önceki programa uygun hazırlanan ders kitapları ile şu anki programa uygun hazırlanan ders kitapları arasında ne gibi farklılıklar vardır?
11. Hem günlük hayatta hem de öğrencilerinizle ilişkilerinizde Türkçenin kullanımıyla ilgili yaşadığınız sorunlar nelerdir? Bu sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için neler yapılabilir?

